

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK HALK EDEBİYATI BİLİM DALI

**İKİ OSMANLI NÜKTEDANININ (BEKRİ MUSTAFA-İNCİLİ
ÇAVUŞ) FIKRALARI ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR
ARAŞTIRMA**

DOKTORA TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN

Hazırlayan
Rukiye AKÇAR

Konya - 2010

DOKTORA TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Rukiye AKCAR
	Numarası	044101051001
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı / Türk Halk Edebiyatı
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐ Doktora ☒
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN
Tezin Adı	İki Osmanlı Nâhiyelerinin (Behri Muhafaza - Meriç Çarşısı) Fehraları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma	

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan başlıklı bu çalışma 25.10.2010 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından ~~yüksek lisans~~ doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı

Danışman ve Üyeler

İmza

Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN
Türk Dili Edebiyatı Eğitimi
Anabilim Dalı Başkanı

Doc. Dr. Zekeriya KARADAVUT

Yrd. Doc. Dr. Seyit EMİROĞLU

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin

Adı Soyadı	Rukiye AKÇAR
Numarası	044101031001
Ana Bilim / Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı / Türk Halk Edebiyatı
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐
Tezin Adı	İki Osmanlı Nüktedanının (Bekri Mustafa – İncili Çavuş Fıkraları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

Hazırlayan: Rukiye AKÇAR

Danışman: Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN

Tezin Adı: İki Osmanlı Nüktedanının (Bekri Mustafa – İncili Çavuş) Fıkraları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma

ÖZET

İncili Çavuş yaşadığı dönem, yer ve bulunduğu çevre itibariyle önemli bir yere sahip, halkın sorunlarını dile getirmiş, halkın saraya ait kulağı olmuş, padişahın nedim ve musahibi, fıkralarından da anlaşılacağı gibi halk-devlet ilişkisini eleştirme hakkına sahip, zeki, hazırcevap ve nüktedan bir kişiliktir.

Bekri Mustafa da İncili Çavuş gibi zeki ve nükteli tavırlarıyla padişahın dostluğunu kazanmış, nedim ve musahip, sarhoşluğuyla içki yasağına ve yönetimdeki aksaklıklara karşı halkın sesi olmuş bir kabadayı ve döneminin en ünlü ayyaşdır.

Yaptığımız bu çalışma ile iki Osmanlı nüktedanının hayatları üzerindeki sis perdesi biraz olsun aralanmış, onların hayatları etrafında teşekkül eden fıkralar bilimsel bir çerçevede incelenmiş ve Türk fıkralarının bilimsel dünyasına katkıda bulunmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Fıkra, İncili Çavuş, Bekri Mustafa, nüktedan

Preparer: Rukiye AKÇAR

Consultant: Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN

Name of the thesis: A Comparative Study About Two Ottoman Humorists' Anectodes
(Bekri Mustafa – İncili Çavuş)

ABSTRACT

In consideration of his life term, place and environment İncili Çavuş has an important position. He depicts the problems of community, he is the voice of palace and the funny man of the sultan, as can be understood from the anectodes he has the right to criticize the relation between the state and the community.

As İncili Çavuş, Bekri Mustafa with his intelligent and humorous behaviours gain confidence of Sultan and with his drunkness he is against to prohibition of alcohol and also he is a hector who is the voice of community against administrative failures. Besides, he is the most famous drinker in the period he lived.

By this study, we make a little clear the lifes of the two Ottoman humorists; and the anectodes around their lifes is examined in a scientific frame. Thus, it is strived for making contribution to the scientific world of Turkish anectodes.

Key Words: Anectod, İncili Çavuş, Bekri Mustafa, humorist

İÇİNDEKİLER

ÖZET	2
ABSTRACT	3
KISALTMALAR.....	13
ÖN SÖZ	14
GİRİŞ	18
I. FIKRA KAVRAMI VE FIKRA TİPLERİ ÜZERİNE	18
A) FIKRA KAVRAMI ÜZERİNE	18
B) FIKRA TİPLERİ ÜZERİNE.....	23
II. İNCİLİ ÇAVUŞ VE BEKRİ MUSTAFA FIKRALARI ÜZERİNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR	31
A) CUMHURİYET ÖNCESİNDEKİ ESERLER	31
1. Yazmalar	31
2. Matbu Eserler	31
B. CUMHURİYET SONRASINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	32
1- Kitaplar	32
2- Derlemeler	36
3- Tezler.....	36
4- İnternette İncili Çavuş ve Bekri Mustafa	37
III. İNCİLİ ÇAVUŞ VE BEKRİ MUSTAFA FIKRALARI ÜZERİNDE YAPILAN EDEBİYAT, KÜLTÜR VE SANAT ÇALIŞMALARI.....	42
A. HALK HİKÂYESİ	42
Hançerli Hanım	42
B. FESTİVALLER.....	43
1. İncili Çavuş Festivali ve Tomarzalılar Günü	43
2. Kayseri Tomarza İncili Çavuş Güreş Festivali	43
3. İncili Çavuş'u Anma Günü	43
C. GELENEKSEL TÜRK TİYATROSU	44
Türk Gölge Oyunu Karagöz ve Bekri Mustafa.....	44
D. MASAL	46
E. RADYO PROGRAMI	47
F. ROMAN	47
G. SİNEMA FİLMLERİ	47
a. İncili Çavuş Filmleri	47
1. İncili Çavuş	47
2. İncili Çavuş	47
b. Bekri Mustafa Filmleri	48
1. Bekri Mustafa.....	48
2. İstanbul Kanatlarımın Altında.....	48
H. TİYATROLAR	48
1. İncili Çavuş	48
2. IV. Murat	48
I. DİĞERLERİ	49
1. İncili Çavuş Gazetesi	49
2. Mizah Dergisi.....	49
3. İncili Çavuş'un Adına Bağlanan Yerleşim Yerleri	49
4. İncili Çavuş Türbeleri.....	50
5. Şiirler	50

6. İncili Çavuş ve Bekri Mustafa Fıkralarının Eğitici Yönü.....	51
BİRİNCİ BÖLÜM	53
İNCİLİ ÇAVUŞ FIKRALARI ÜZERİNE	53
I. İNCİLİ ÇAVUŞ KİMDİR?	53
A) HAYATI.....	53
1. Ne zaman ve nerede doğdu?	53
2. Adı ve Lakabı.....	54
3. Ne Zaman ve Nerede Yaşadı?.....	56
4. Ne zaman ve nerede vefat etti?	57
5. Eğitimi	58
6. İşi (mesleği, görevleri).....	58
7. Yakın Çevresi.....	58
B) AİLESİ.....	59
1. Babası	59
2. Annesi.....	59
3. Kardeşi.....	59
3. Eşi ve Çocukları	59
C) SARAY (İSTANBUL) VE İNCİLİ ÇAVUŞ.....	60
II. İNCİLİ ÇAVUŞ FIKRALARININ OLUŞMA NEDENLERİ	61
III. İNCİLİ ÇAVUŞ FIKRALARININ ÖZELİKLERİ	62
IV. İNCİLİ ÇAVUŞ FIKRALARININ İNCELENMESİ	64
A. KONU BAKIMINDAN.....	64
1. Sosyal Hayatla İlgili Fıkralar	64
2. Ahlak ve Terbiyeyle İlgili Fıkralar.....	70
3. Eğitimle İlgili Fıkralar	70
4. İnançla İlgili Fıkralar	70
B. ŞEKİL BAKIMINDAN	72
1. Dil ve Üslup	72
2. Kompozisyon Özellikleri.....	73
C. İNCİLİ ÇAVUŞ FIKRALARINDA ŞAHISLAR KADROSU	75
1. İnsanlar	75
a. Devlet Adamları ve İdareciler.....	75
b. İncili Çavuş'un Yakın Çevresi.....	83
c. Yabancılar	84
d. Dinî Özellikleri Olan Şahıslar.....	84
e. Kadınlar.....	85
f. Meçhul Kişiler	86
2. Gerçeküstü Varlıklar	91
3. Hayvanlar	92
D. ZAMAN.....	95
1. İncili Çavuş Fıkralarının Genel Zamanı	95
2. İncili Çavuş Fıkralarında Görülen Zaman Dilimleri	95
3. İncili Çavuş Fıkralarında Görülen Belirsiz Zaman Unsurları.....	95
E. MEKÂN	98
1. Geniş Mekânlar	98
2. Dar Mekânlar	102
F. EŞYA	112
G. GELENEK, ÂDET VE İNANMALAR	117
1. Nedimlik ve Musahiplik Geleneği	117

2. Âşıklık Geleneği.....	117
3. Geçiş Dönemleri.....	118
H. ATASÖZLERİ VE DEYİMLER	119
İKİNCİ BÖLÜM	123
BEKRİ MUSTAFA FIKRALARI ÜZERİNE.....	123
I. BEKRİ MUSTAFA KİMDİR?.....	123
A) HAYATI.....	123
1. Ne Zaman ve Nerede Doğdu?.....	123
2. Adı ve Lakabı.....	124
3. Ne Zaman ve Nerede Yaşadı?.....	124
4. Ne Zaman ve Nerede Vefat Etti?	125
5. Eğitimi	126
6. İşi (Mesleği)	126
7. Yakın Çevresi.....	127
B) AİLESİ.....	127
1. Babası	127
2. Annesi	127
3. Eşi ve Çocukları	127
C) SARAY (İSTANBUL) VE BEKRİ MUSTAFA	129
II. BEKRİ MUSTAFA FIKRALARININ OLUŞMA NEDENLERİ	130
III. BEKRİ MUSTAFA FIKRALARININ ÖZELLİKLERİ.....	132
IV. BEKRİ MUSTAFA FIKRALARININ İNCELENMESİ.....	134
A. KONU BAKIMINDAN.....	134
1. Ayyaşlıkla İlgili Fıkralar.....	134
2. Ahlâk ve Terbiyeyle İlgili Fıkralar.....	137
3. Eğitime İlgili Fıkralar	138
4. Sosyal Hayatla İlgili Fıkralar	138
5. İnançla İlgili Fıkralar	142
B. ŞEKİL BAKIMINDAN	143
1. Dil ve Üslup	143
2. Kompozisyon Özellikleri	144
C. BEKRİ MUSTAFA FIKRALARINDA KAHRAMANLAR	145
1. İnsanlar	145
a. Devlet Adamları ve İdareciler.....	145
b. Bekri Mustafa'nın Yakın Çevresi	151
c. Meyhaneciler.....	153
d. Yabancılar	154
e. Dinî Özellikleri Olan Kişiler.....	154
f. Kadınlar	157
g. Meçhul Kişiler.....	158
2. Gerçeküstü Varlıklar	166
a. Şeytan:.....	166
3. Hayvanlar.....	166
D. ZAMAN.....	170
1. Bekri Mustafa Fıkralarının Geçtiği Genel Zaman.....	170
2. Bekri Mustafa Fıkralarında Görülen Zaman Dilimleri.....	170
3. Bekri Mustafa Fıkralarında Görülen Belirsiz Zaman Unsurları	171
E. MEKÂN	172
1. Geniş Mekânlar	172

2. Dar Mekânlar:	175
F. EŞYA	191
G. GELENEK, ÂDET VE İNANMALAR	194
1.Nedimlik ve Musahiplik Geleneği	194
2.Geçiş Dönemleri.....	194
H. ATASÖZLERİ VE DEYİMLER	195
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	202
İNCİLİ ÇAVUŞ VE BEKRİ MUSTAFA FIKRALARININ ÇEŞİTLİ YÖNLERİYLE KARŞILAŞTIRILMASI	202
1. Konuları Bakımından Karşılaştırma.....	202
2. Kişilikleri Açısından Karşılaştırma	205
3. Zaman Açısından Karşılaştırma.....	208
4. Mekân Açısından Karşılaştırma.....	209
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	211
İNCİLİ ÇAVUŞ VE BEKRİ MUSTAFA FIKRALARININ TÜRK FIKRALARINA ETKİSİ	211
1. İncili Çavuş ile Nasreddin Hoca Fıkralarının Birbirini Etkilemesi.....	211
2. İncili Çavuş ile Bektaşî Fıkralarının Birbirini Etkilemesi.....	218
3. Bekri Mustafa ile Nasreddin Hoca Fıkralarının Birbirini Etkilemesi	220
4. Bekri Mustafa ile Bektaşî Fıkralarının Birbirini Etkilemesi.....	222
5. İncili Çavuş ile Bekri Mustafa Fıkralarının Birbirini Etkilemesi	227
BEŞİNCİ BÖLÜM	228
METİNLER ÜZERİNE.....	228
A. İncili Çavuş Fıkraları ile İlgili Kaynaklar.....	228
B. Bekri Mustafa Fıkraları ile İlgili Kaynaklar.....	230
C. Çalışmamızda Yararlandığımız Sözlü Kaynaklar	231
D. Çalışmamızda Fıkralarını Almadığımız Kaynaklar	231
FIKRALAR	233
A- İNCİLİ ÇAVUŞ FIKRALARI	233
1. ELLİ DEĞNEK.....	234
2. ZAHMETSİZ MAAŞ	236
3. YÜZÜNE KARŞI SÖVDÜRMÜŞ	237
4. BİRAZ DA BAŞKA YERDE ADALET GÖSTERSİN!	238
5. MERKEP NEYE GÜLÜYOR?	239
6. ELMAS TASMALI KÖPEK.....	242
7. ÖZRÜ KABAHAATİNDEN BÜYÜK.....	243
8. KABAHAAT SİZDE	244
9. İRADE BUGÜN; AMA VAZİFE ÜÇ SENELİK	245
10. O İNCİLİ KATIRININ.....	246
11. HAKİKATEN ÇİVİ YAPARIM.....	247
12. CAN KORKUSU	249
13. DOMUZ GİBİ ŞAİR İMİŞ.....	250
14. MANGAL.....	252
15. NE YERE NE DE GÖĞE.....	253
16. ADAMINA GÖRE.....	254
17. ABDEST	255
18. FARİSİ.....	256
19. BEN SÖYLEMEDİM	257
20. ALTIN PULLUK.....	258

21. İNCİLİNİN KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN'DAN İLK DİLEĞİ: ELLİ SOPA!	259
22. İNCİLİ ÇAVUŞ'UN RÜYASI	261
23. SIRA, İBRAHİM PAŞA'NIN	262
24. OKUYAN EŞEK!	264
25. İNCİLİ ÇAVUŞ'UN KARDEŞİ	266
26. YENİÇERİ AĞASININ KARŞISINDA	267
27. PEŞİN NAMAZ	268
28. TANRI BÜYÜK AMMA	269
29. KATIRCI: BURNUMU SİL!	270
30. MÜNECCİM ÇOBAN	272
31. EŞEK YEDİ	273
32. ANAM DA KUNDAKTA	274
33. BAHANE	275
34. İNCİLİ'NİN HÜNKÂRBEĞENDİSİ	276
35. İNCİR	277
36. İNCİLİ İLE KÖYLÜ	278
37. YEMEK - MEMEK	279
38. SİLAHTAR AĞANIN TEKMESİ	280
39. KANTARIN TOPU	281
40. GÖRÜLMEZ SARIK	282
41. LEBLEBİ EKİLİR Mİ?	283
42. DOLANDIRICININ DOLABI	285
43. ŞİMDİ SITMA TUTTU	287
44. KAYIKÇININ TELAŞI	290
45. İNŞALLAH MAŞALLAH	291
46. BU DA TAZI OLUR	293
47. ÇABUK ÇIK DIŞARI	294
48. ÇATAL ÇATAL ÇIKAR	296
49. ONU HÂKİM EFENDİYE SOR	297
50. UYUZ İLACI	300
51. YEZİT TUTABİLİR Mİ?	301
52. HENDESESİZ İŞ GÖRMEM	302
53. MİNAREYİ KESERİM HA!	304
54. HEMESİ ÖYLEDİR	306
55. HEM EŞEK, HEM KÖPEK, HEM KEDİ	307
56. İŞTE BUNUN GİBİ YAP!	309
57. KAVUK KAÇTI	310
58. SABUNLARIM! SABUNLARIM!	311
59. HER SÖZE İNANMA	313
60. AMAN DÜŞMANIN TOPU DA VARMIŞ	315
61. AĞA HAZRETLERİNİN TERİ DERLER!	317
62. MARSİK ÜFLÜYORUM	319
63. KABAK SAZI MESELESİ	320
64. MÜKEMMEL BİR ÂHENK	322
65. İNCİLİ'NİN BÜYÜK VALİDESİ	324
66. ŞİMDİ BEN BUNU NE YAPAYIM?	325
67. KÖPEK OSURTAN VERME DEDİM!	327
68. GELME DÜŞMAN! SU SERPERİZ	329

69. BU KÖR ATIŞI DEĞİL.....	331
70. GÖZLERİNİ KORKUTMAK LAZIM!	333
71. İNCİLİ İLE YUMURTACI.....	335
72. ESKİLER ALAYIM.....	336
73. AYAKKABINI BEN ALDIM.....	338
74. ONDAN AL, ÖTEKİNE VER!	340
75. ESRARI TECRÜBE EDEYİM.....	341
76. ELMALAR LİMON OLMUŞ	343
77. İNCİLİNİN ZAMPARALIĞI.....	346
78. KALK ŞURADAN DEF OL!.....	348
79. İNCİLİ ÇAVUŞ HAMAMDA.....	350
80. SEN DE İNSAF ET! ÇIPLAK MI İDİM?	351
81. İNCİLİ'NİN YOĞURTÇUSU.....	352
82. ŞAHİTSİZ OLMAZ, ŞAHİT EFENDİM ŞAHİT!	355
83. ÖRT ÜSTÜMÜ DE ÖLEYİM!.....	358
84. ONU BEN DE YAPARIM!.....	360
85. YENİLER GÜZEL DEĞİL, GÜZELLER DE BAŞKASININ!.....	361
86. SİZE DE NEUZÜBİLLAH DERLERDİ!.....	362
87. HAREME KOYUNUZ, ÇABUK BOYNUZLANIRLAR!	363
B- BEKRİ MUSTAFA FIKRALARI	364
1. HAYIR YA DA EVET.....	365
2. ZİYARET	366
3. TÖVBE.....	367
4. BİR YUDUM İÇİNCE.....	368
5. AMAN KEPAZE OLDUM!.....	369
6. ÇOCUKLARA MEZE	370
7. ÇENGİNİN SESİ	371
8. BEYAZ GECELİKLİ ADAM	372
9. BEKRİ KADI HUZURUNDA	374
10. MERZİFON EŞEĞİ	375
11. MEYHANE DÖNÜŞÜNDE.....	376
12. DAYAN ALLAHIM!.....	377
13. AMAN HOCACIĞIM!.....	378
14. UYKUYU KORKUTUYOR	379
15. YERİNDE BİR CEVAP	380
16. CAMİDEN DEĞİL YA.....	381
17. BİLENLERE SOR	382
18. KEDİ YUTTUR.....	383
19. HELALLEŞMEK.....	384
20. MEZARLIKTAN MEYHANE.....	385
21. ALLAH BÜYÜK, TEKNE KÜÇÜK.....	387
22. ŞU FÂNİ DÜNYADA.....	388
23. HÂLE BAK	389
24. DUA ET Kİ AĞZIM SU DOLU!	390
25. HIRSIZLA BEKRİ.....	391
26. ONA NE ŞÜPHE	392
27. BEKRİ KİLİSEYE GİRİYOR.....	394
28. BEKRİ MUSTAFA CAMİDE.....	395
29. ÖP AMCANIN ELİNİ.....	396

30. YAVER OLUR	397
31. BEKRİ HAYIRSIZ ADAYA SÜRÜLÜR.....	398
32. BEKRİ ÖLÜM TEHLİKESİ ATLATIR.....	401
33. BERBER İKEN.....	404
34. TANIK.....	405
35. BEKRİ'NİN AŞKI	406
36. İNTİKAM	407
37. KELİN KÜLAHI.....	408
38. DALKAVUK.....	409
39. DÖNÜYOR.....	410
40. OYUN.....	411
41. ESİR PAZARI.....	414
42. HESAP.....	415
43. YOKSA.....	416
44. ÇOCUKLAR VE HOCA.....	417
45. BİR DAHA VURACAK OLURSAN	418
46. EVİN YOLU	419
47. FATİHA.....	420
48. HAKLI BİR İTİRAF	421
49. HÂLİM OLSA	422
50. İMANIN BELİRTİSİ	423
51. KAFADAR	424
52. KUNDURA RİSALESİ.....	425
53. KÜFELİK... ..	426
54. MİSAFİRLİKTE EZAN.....	427
55. RÜYADA GÖRÜLEN BAKLAVA	428
56. SAPIYLA DEĞİL	429
57. TAVSİYE... ..	430
58. TEHLİKE MESELESİ	431
59. TERAZİ VE DİRHEMLER.....	432
60. ZİL ZURNAYKEN BİLE.....	433
61. ANCAK RÜYADA GÖRÜYORUM!	434
62. BUYURUN CENAZE NAMAZINA!	435
63. ALAN DA BU, SATAN DA BU!.....	436
64. İŞTE BÖYLE YUVARLARUM!	437
64. İŞTE BÖYLE YUVARLARIM!.....	437
65. ZİYÂN OLMASUN!.....	438
65. ZİYAN OLMASIN!	438
66. İHTİYARLIĞDA DA MI ŞEFÂ BEKRİ!	439
66. İHTİYARLIKTA DA MI SEFA BEKRİ	439
67. BURAYA KAPUDAN PAŞA KARIŞIR!	440
67. BURAYA KAPTAN PAŞA KARIŞIR!	440
68. ŞEYTANA EYİLİK OLMAZ	441
68. ŞEYTANA İYİLİK OLMAZ	443
69. ÖMRÜNDE BİR DEF° A İÇMİŞ	446
69. ÖMRÜNDE BİR DEFA İÇMİŞ	446
70. BESMELE İLE İÇMEZMİŞ	447
70. BESMELE İLE İÇMEZMİŞ	447
71. SARAYI ŞATMAZ MI?	448

71. SARAYI SATMAZ MI?	449
72. TATDIĞI ŞEY DEĞİLMİŞ	451
72. TATTIĞI ŞEY DEĞİLMİŞ	451
73. DAYAĞDAN KURTULMAK ÇARESİ	452
73. DAYAKTAN KURTULMAK ÇARESİ	453
74. ÂHİRETDEKİLERE SELÂM	454
74. AHİRETTEKİLERE SELAM	454
75. BURAYA KAPUDAN PAŞA KARIŞIR	456
75. BURAYA KAPTAN PAŞA KARIŞIR	456
76. VİZİR VİZİR GEÇİRİR	458
76. VİZİR VİZİR GEÇİRİR	459
77. PEKİ AMA BALIKLAR NE OLDU?	461
77. PEKİ AMA BALIKLAR NE OLDU?	462
78. FAKAT BU TOKAT FENÂ	464
78. FAKAT BU TOKAT FENA	465
79. AMAN ÇOCUK ŞIKI TUT	467
79. AMAN ÇOCUK SIKI TUT	468
80. ÇENGİ RÂİ'FE İLE	469
80. ÇENGİ RAİFE İLE	472
81. HUCA EFENDİNÜN EMRİ	477
81. HUCA EFENDİ'NİN EMRİ	478
82. KORKARUM YOL OLUR	481
82. KORKARIM YOL OLUR	482
83. BEKRİ MUŞTAFARÜ'YÂ GÖRÜYOR	483
83. BEKRİ MUSTAFA RÜYA GÖRÜYOR	484
84. BEN DE PEŞİN VİRİYORUM	487
84. BEN DE PEŞİN VERİYORUM	487
85. HARAMA HİLE KATMA	489
85. HARAMA HİLE KATMA	489
86. KABAHAHAT KİMDE?	491
86. KABAHAHAT KİMDE?	492
87. DEMİR HALKA MI ALTIN HALKA MI?	494
87. DEMİR HALKA MI ALTIN HALKA MI?	495
88. BEKRİ MUŞTAFANUN OĞLU OLUYOR	497
88. BEKRİ MUSTAFA'NIN OĞLU OLUYOR	499
89. KIZLAR AĞASI MES'ELESİ	501
89. KIZLAR AĞASI MESELESİ	502
90. BURASI ÂHİRETDÜR!	504
90. BURASI ÂHİRETTİR!	505
91. KALK DEF° OL ŞURADAN!	507
91. KALK DEF OL ŞURADAN!	508
92. ALLAH GANİ GANİ RAHMET EYLESİN	509
92. ALLAH GANİ GANİ RAHMET EYLESİN	510
93. BEKRİ MAHALLE İMAMI	513
93. BEKRİ MAHALLE İMAMI	514
94. ° AYYAŞLAR BÖLÜĞÜ	517
94. AYYAŞLAR BÖLÜĞÜ	518
95. BİR DAHA TÖVBE	520
95. BİR DAHA TÖVBE	520

96. AMAN BURNUM	522
96. AMAN BURNUM	524
97. HOCANUŃ KAÇDIĐI SENE DOĐDUM.....	527
97. HOCA'NIN KAÇTIĞI SENE DOĞDUM.....	528
98. EL-MATRAK MİN-ALLĀH	530
98. EL-MATRAK MİN-ALLAH	532
99. ŞABĀHA KADAR DOLAŞMIŞ.....	534
99. SABAHA KADAR DOLAŞMIŞ.....	535
100. ° ACABA CENNET-İ A° LĀDA MIYUM.....	537
100. ACABA CENNET-İ ALĀDA MIYIM?	540
101. DURMA BEKRİ MUŞTAF A.....	545
101. DURMA BEKRİ MUSTAFA.....	547
102. HANİ YĀ ELBİSELERÜM?	551
102. HANİ YA ELBİSELERİM?.....	554
103. KIRK GÜN HÜKÜMDARLIQ	559
103. KIRK GÜN HÜKÜMDARLIK	562
104. KARADA O DA YOK YA!.....	567
104. KARADA O DA YOK YA!.....	568
105. BEKRİ MUŞTAF A VE YAHÜDİLER	569
105. BEKRİ MUSTAFA VE YAHUDİLER	570
106. SEN KİMSÜŃ?.....	571
106. SEN KİMSİN?.....	572
107. ° AQLINA GELMEMİŞ	573
107. AKLINA GELMEMİŞ.....	573
108. UTANUB KAÇMIŞ.....	574
108. UTANIP KAÇMIŞ.....	575
109. İNANMA KULUM YALANDUR	577
109. İNANMA KULUM YALANDIR.....	578
110. ZEHİRLİ BÖCEK İLĀCI.....	580
110. ZEHİRLİ BÖCEK İLACI.....	580
111. KARA KULAK ŞUYI GİBİ RAQI	582
111. KARA KULAK SUYU GİBİ RAKI.....	583
SONUÇ	585
KAYNAKÇA	589
EKLER.....	595

KISALTMALAR

C	: Cilt
C.B.	: Cahit Balçık
çev.	: Çeviren
drl.	: Derleyen
H	: Hicri
hzl.	: Hazırlayan
km	: Kilometre
M	: Miladi
TDK	: Türk Dil Kurumu
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri

ÖN SÖZ

Varlıklar içinde sadece insana has bir özellik olan gülmenin anlamını, içeriğini ve önemini açıklamak amacıyla filozoflar, psikologlar, sosyologlar, yazarlar ve şairler ortaya türlü fikirler ileri sürmüşler ve bu insani özelliği kendi bakış açılarıyla açıklamaya gayret göstermişlerdir.

Fakat gülmenin fizyolojisi, ruhsal ve toplumsal görevi, insanları güldüren her türlü nesne ve olayların tahlili ile ilgilenenler gülmenin ve güldürme unsurlarının tarihte geçirdiği evreler üzerinde yeteri kadar durmamışlar, gülmece unsurunun ait olduğu milletin karakteri ile güldüren insanlar arasındaki sıkı bağı pek belirtmemişlerdir.

Şüphesiz ki hangi millete ait olursa olsun her milleti ilgilendiren bazı ortak özellikler vardır. Toplumsal farklılıklara ve sosyal değer ayrılıklarına karşılık insanların aynı nesnelere ve olaylara gülmek ihtiyacı duyduğunu söylemek bize göre yanlış değildir. Fakat genel çizgilerle beliren bu ortak benzerliğin yanında milletlerin hatta aynı millet içindeki değişik kültürel farklılıkların çok ince farklarla da ayrıldığını görmekteyiz. Her devir kendi karakter ve ferdiyle kavradığı ve içine sindirdiği komik durumlar karşısında kendine özgü bir gülümsemeyle gülmece unsuruna karşılık verir. Gülümsememizde kişiliğimizin yanında içinde yaşadığımız toplumun da etkisi vardır. Bu gerçeği anlamak için milletlerin halk mizahını ve zekâsını gösteren gülünç hikâyelere, fıkralara ve karikatürlere bakmak yeterli olacaktır. Bu sebeplerden dolayı her devrin yaşayışına uygun, karakterini yansıtan, toplumun aksayan yönlerini güldürürken düşündüren, insanların belleklerinde yaşayarak geçmişi günümüze aksettiren güldürü ustalarımız vardır.

Neye ve niçin güldüğünü bilen Türk milleti kendi mizahi zevk ve anlayışına uyan, herkesin benimsediği ortak mizah ustaları yetiştirmiş ve onların hayatını, fıkralarını benimsemiş, hatta o mizah ustalarının fıkralarını anlata anlata günümüze kadar yaşatmış ve yaşatmaya da devam edecektir. Bu konuda Nasreddin Hoca, İncili Çavuş ve Bekri Mustafa gibi önemli fıkra tiplerini dünya mizahına armağan eden Türk milletinin büyüklüğünü bir kez daha hatırlatmak isteriz.

Aynı değerlere sahip olan, aynı sevinçleri, üzüntüleri, acıları ve mutlulukları paylaşan milletimiz, yine aynı şeylere gülmekte ve aynı mizahı yaşatmaktadır.

Ünü tüm dünyaya ulaşan Nasreddin Hoca, İncili Çavuş ve Bekri Mustafa; buldukları yörelerin gülme ustaları sayılan Karadenizli Temel, Konyalı Tayyip Ağa, Ağınlı

İbik Dayı, Mutlu Çivit Emmi, Harputlu Daldiklinin Osman Ağa, Oflu Hoca, Telve Mustafa ve adını sayamadığımız diğer mizah ustalarımız bu coğrafyada sözleri, hazırcevaplılıkları ve nüktedanlıkları ile tanınmaktadırlar.

Çalışmamızın konusunu teşkil eden İncili Çavuş ve Bekri Mustafa hem yaşamları hem de fıkraları ile Türk mizah dünyasında Nasreddin Hoca kadar büyük bir öneme sahiptir. İncili Çavuş yaşadığı dönem, yer ve bulunduğu çevre itibariyle hatırı sayılır bir yere sahiptir. Halkın dile getiremediği önemli konuları anlatan, padişahın nedimi ve musahibi olup güvenini kazanan ve böylelikle halkın saraya ait sesi, kulağı olmayı başarmış bir kişiliğe sahiptir. İncili Çavuş, fıkralarında da görüleceği gibi halk-devlet ilişkisini irdeleme hakkına da sahiptir. O gerek sahip olduğu yeteneği ve keskin zekâsıyla gerekse padişaha hoşça vakit geçirtmesi ve eğlendirmesiyle her zaman ön planda olmuştur. Bekri Mustafa da İncili Çavuş gibi yaşadığı dönemin en renkli simalarından biri olarak tanınmakta, gerek sarhoşluğuyla gerek olaylar karşısında sergilediği nükteli ve zeki tavırlarla padişahın dostluğunu kazanmış bir kişidir. Kısacası hem İncili'nin hem de Bekri'nin hayatları ve fıkraları onların keskin zekâlarının birer yansımasıdır.

Çalışmamıza kaynaklık eden İncili Çavuş ve Bekri Mustafa'nın hayatları hakkındaki bilgileri yazılı kaynaklardan bir araya getirerek vermeye çalıştık. Çalışmamızda yararlandığımız fıkraları daha çok yazılı kaynaklardan seçerek aldık ve sonlarında künyelerini de verdik. Burada yazılı kaynaklarda bulunan fıkraların hemen hemen hepsinin sözlü geleneğe de olduğunu ve bundan dolayı sözlü gelenekteki fıkralara çalışmamızda pek yer vermediğimizi belirtmek gereklidir. Ayrıca yazılı kaynaklarda yer alan ve birbirinin varyantı durumunda olan fıkralara tekrara kaçacağımızı düşündüğümüz için bu özellikleri sebebiyle çalışmamızda değerlendirmedik. Yazılı kaynaklardan aldığımız fıkraların asıllarına bağlı kalmaya çalıştık. Fakat fıkraların üslup, dil ve kompozisyon özelliklerine dikkat ederek küçük düzeltmelerde bulunduk.

İşte yukarıda saydığımız sebeplere dayanan ve millî bir görevi yerine getirdiğimize dair inancımızla, Türk halk mizahında önemli bir yeri olan İncili Çavuş ve Bekri Mustafa'nın yaşamlarını ve fıkralarını bilim dünyasına bilimsel bir tutarlılıkla tanıtmak, nüktenin ve fikranın gülen dünyasına bir damla katkıda bulunmak gibi temel amaçlarla bu çalışmamıza yön verdik.

“İki Osmanlı Nüktedanının (Bekri Mustafa-İncili Çavuş) Fıkraları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma” adını taşıyan doktora çalışmamız; **Ön Söz** ve **Giriş**'in dışında beş **Bölüm, Sonuç, Kaynakça ve Ekler**'den oluşmaktadır.

Giriş bölümünde fıkranın tanımı, fıkra tipleri, İncili Çavuş ve Bekri Mustafa fıkraları üzerine yapılan çalışmalar ve bu çalışmaların önemi üzerinde durduk. Ayrıca İncili Çavuş ve Bekri Mustafa ile ilgili yapılan kültürel ve sanatsal çalışmalar ile İncili Çavuş adına bağlanan yerleşim yeri adlarına da değindik.

I. Bölüm, İncili Çavuş'un kimliği ve fıkralarının tahlilinden oluşmaktadır. Burada İncili Çavuş'un doğumundan, adı, şahsiyeti ve lakabından, yaşamından, eğitiminden, mesleğinden, yakın çevresinden ve ailesinden söz ederek onu daha yakından tanıtmayı amaçladık. Ayrıca bu bölümde İncili Çavuş fıkralarının oluşma nedenleri; İncili Çavuş fıkralarının özellikleri; İncili Çavuş fıkralarının tahlili (dil ve üslup ile kompozisyon özellikleri; İncili Çavuş fıkralarında şahıslar kadrosu; İncili Çavuş fıkralarında zaman, mekân, eşya, âdet ve inanmalar ile atasözleri ve deyimler gibi başlıklarla) bilimsel bir bakış açısıyla ele alınmıştır.

II. Bölüm'de Bekri Mustafa'nın kimliği ve fıkralarının tahlili ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Bekri Mustafa'nın doğumu, adı ve lakabı, yaşamı, eğitimi, mesleği, yakın çevresi ve ailesi ile ilgili verdiğimiz temel bilgilerle Bekri Mustafa'nın hayatına az da olsa ışık tutmaya çalıştık. Yine bu bölümde Bekri Mustafa fıkralarının oluşma nedenleri, Bekri Mustafa fıkralarının özellikleri, Bekri Mustafa fıkralarının tahlili (dil ve üslup ile kompozisyon özellikleri, fıkralardaki şahıslar kadrosu; Bekri Mustafa fıkralarında zaman, mekân, eşya, âdet ve inanmalar ile atasözleri ve deyimler) gibi konular üzerinde durarak Bekri Mustafa fıkraları üzerinde bilimsel bir tahlil yapmaya çalıştık.

III. Bölüm'de İncili Çavuş ve Bekri Mustafa fıkralarının çeşitli yönlerden karşılaştırılması üzerinde durduk. İncili Çavuş ve Bekri Mustafa fıkralarını “konuları, kişilikleri, zaman ve mekânları açısından” karşılaştırarak verdiğimiz örneklerle ve bilgilerle İncili Çavuş ve Bekri Mustafa fıkralarının Türk fıkraları içindeki yerini belirlemeyi hedefledik.

IV. Bölüm'de ise İncili Çavuş ve Bekri Mustafa fıkralarının Türk fıkralarına etkisi başlığını ele aldık. Bu konuda İncili Çavuş ile Nasreddin Hoca, İncili Çavuş ile Bektaşî, Bekri Mustafa ile Nasreddin Hoca, Bekri Mustafa ile Bektaşî ve İncili Çavuş ile Bekri Mustafa fıkralarının birbirlerinden etkilenişine dair verdiğimiz örneklerle konuyu daha da somut hâle getirdik.

V. Bölüm'de çalışmamız sırasında ulaşabildiğimiz, İncili Çavuş ve Bekri Mustafa fıkra metinlerini aldığımız kaynak kitaplara yer verdik. Burada İncili Çavuş ve Bekri Mustafa

ile ilgili olarak yararlandığımız toplam 20 kitabın tam künyesine ve bu kitaplardan alınan fıkraların sayısı; çalışmamızda yararlandığımız sözlü kaynaklara ve son olarak da çalışmamızda yararlanamadığımız kaynakların künyelerine yer verdik. Böylelikle de İncili Çavuş ve Bekri Mustafa'nın usta birer nüktedan ve söz işçisi olduklarını, haklarında ve fıkralarıyla ilgili çok sayıda çalışmanın yapıldığını; ancak her iki kahraman hakkında karşılaştırmalı bir bilimsel çalışmanın ilk kez tarafımızdan yapıldığını belirtmeye çalıştık.

Sonuç bölümünde çalışmamızın genel bir değerlendirmesini yaptık ve araştırmamızın özünü oluşturan İncili Çavuş ve Bekri Mustafa'nın Türk fıkra kültüründeki yerlerini belirttik.

Çalışmamız **Bibliyografya** ile tamamlanmaktadır. **Bibliyografya**, yazarların soyadlarına göre alfabetik olarak düzenlenmiştir.

Ekler'de İncili Çavuş ve Bekri Mustafa dünyasından resimler yer almaktadır. Onları temsil eden resimlerle bu iki fıkra tipinin renkli hayatlarından kesitler sunulmaya çalışılmıştır.

Çalışmamda bana yön veren ve tecrübeleriyle çalışmamıza ışık tutan hocam Prof. Dr. Saim Sakaoğlu'na; konu seçiminden bibliyografyaya kadar bu çalışmamda ve her konuda benden yardımlarını esirgemeyen, çalışmamda büyük emeği ve sabrı bulunan danışman hocam Prof. Dr. Ali Berat Alptekin'e; çalışmam sırasında fikirlerinden ve tecrübelerinden yararlandığım hocam Doç. Dr. Zekeriya Karadavut'a; her konuda benden yardımlarını esirgemeyen ve tecrübelerinden yararlandığım hocam Yrd. Doç. Dr. Seyit Emiroğlu'na; beni her zaman cesaretlendiren ve destekleyen, bilgisayar ile ilgili teknik konular başta olmak üzere her konuda yardımlarını gördüğüm hocam Yrd. Doç. Dr. Sinan Gönen'e; her zaman yanımda olan, maddî ve manevî bana her türlü desteği veren eşim Mehmet Akçar'a teşekkürü bir borç bilirim.

Rukiye AKÇAR

26 Mayıs 2010

GİRİŞ

I. FIKRA KAVRAMI VE FIKRA TİPLERİ ÜZERİNE

A) FIKRA KAVRAMI ÜZERİNE

Fıkra; malzemesi dile dayanan ve bünyesinde gülmece unsurlarının oldukça geniş yer tuttuğu serbest bir halk edebiyatı türüdür. Günlük hayatta çeşitli vesilelerle anlattığımız veya dinlediğimiz fıkraların geniş halk kitlelerine hitap ettiğini düşünerek çalışmamızla ilgili tespitlerimize yer vermek istiyoruz.

Günümüze kadar pek çok ilim adamı, halk edebiyatçısı, akademisyen ve araştırmacı tarafından fıkra kavramı tanımlanmıştır. Fıkra, kelime olarak dilimize Arapçadan geçmiştir. Zaman içerisinde farklı anlamlara gelecek biçimde kullanılan fıkra kelimesinin sözlüklerde ve ansiklopedilerde yapılan tanımlarının hepsi birbirinin aynıdır diyebiliriz. Bu kavramın içeriğini daha iyi anlayabilmek için fıkra kavramıyla ilgili yapılan tanımlardan birkaçına aşağıda yer verdik:

Divanü Lûgati't Türk'te fıkra karşılığı olarak kullanılan özel bir kelime yoktur. Ancak bazı kelimelerin bu kavramı karşılayabileceği konusunda görüşler vardır. Bu kelimelerden üçü aşağıda verilmiştir:

“külünç: Gülünç (Atalay 1941: 174).

külüüt: Halk arasında gülünç olan nesne (Atalay 1939: 357).

kög: Bir şehir halkı arasında meydana çıkarak bir yıl içerisinde gülünen şey, gülmece.” (Atalay 1941: 131).

Divan'da yedi ayrı anlamda geçen kög kelimesinin fıkra konusuyla ilgili olarak kullanımına şu cümleyi örnek gösterebiliriz: Bu yıl kög geldi: Bu yıl gülmece geldi; bu yılın gülmececi budur (Sakaoğlu 2001: 85).

İslamiyet'in kabulünden sonra fıkralar daha çok “*lâtife*” adıyla bilinmiş; 16. yüzyıldan itibaren de fıkralardan oluşan eserlere “*letâif*” veya “*letâifname*” adı verilmiştir. 19. yüzyılın sonlarına doğru da bu eserlere “*fıkarât* (fıkralar)” denilmiştir. Aynı yüzyılda Avrupa'da ise fıkra kelimesi “*anecdote* (anekdot)” adıyla incelenmiş; bizde de bu sözcüğe günümüzde sözlük ve ansiklopedilerde fıkranın karşılığı olarak yer verilmiştir (Albayrak 2004: 173).

Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan Türkçe Sözlük'te fıkra; “1. Kısa ve özlü anlatımı olan, nükteli, güldürücü hikâye, anekdot. 2. Gazetelerin veya dergilerin belirli sütunlarında, genel başlık altında gündelik konuları bir görüş veya düşünceye bağlayarak yorumlayan ciddî veya eğlendirici yazı türü. 3. Kanun maddelerinin kendi içlerinde satır

başlarıyla ayrıldıkları ufak bölümlerden her biri.” olarak tanımlanmıştır (TDK Türkçe Sözlük 1998: 778).

Türkiye dışındaki Türkler arasında fıkrâ kavramı; Azeri Türkçesinde “*latifa*”, Başkurt Türkçesinde “*kölamas, maraka*”, Kazak Türkçesinde “*küldürgi*”, Kırgız Türkçesinde “*anekdot*”, Özbek Türkçesinde “*latifa*”, Tatar Türkçesinde “*mazak, Kızıklı (kökili) hal*”, Türkmen Türkçesinde “*anekdot, yomak*” ve Uygur Türkçesinde ise “*latipa, anekdot*” gibi kavramlarla karşılaşılır (Türk Lehçeleri Sözlüğü 1991: 244).

Türk Dünyası Ortak Edebiyatı/Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Sözlüğü'nün fıkrâ maddesinde fıkrânın lehçelere göre tanımı verildikten sonra şöyle bir açıklama yapılmıştır: “*Arapça f,k,r kökünden gelen fıkrâ, kelime olarak omurga kemiklerinden bir boğum, omur, alamet tepe, nükte demektir. Çoğulu fıkâr ve fıkârâtır. Fıkârâyâ Klasik Türk edebiyatında lâtife, daha sonraları da anekdot, güldürücü hikâyecik ve şakalı öykücük de denmiştir. Terim olarak fıkrânın yedi ayrı anlamı vardır: 1. Türk halk edebiyatının sözlü geleneğinin bir ürünü olan fıkrâ, tek bir olay ve motife dayalı kısa mensur bir hikâyedir... 2. Gazete ve dergi gibi süreli yayınlarda bir yazarın periyodik olarak genel bir başlık altında günün sosyal ve siyasî olaylarını kendi bakış açısına, siyasî, ideolojik eğilimine ve düşünce yapısına göre değerlendirdiği kısa yorum yazılarına, küçük makalelere de fıkrâ denir. Bunun musâhabe, kronik ve köşe yazısı gibi karşılıkları vardır... 3. Kanun maddelerinin cümlelerden oluşan daha alt birimlerine fıkrâ denir. 4. Paragrafa, yazının bir bölümüne, bende ve maddeye de fıkrâ denir. 5. Tanzimat döneminde ortaya konan piyeslerin meclis, sahne bölümlerine de fıkrâ denmiştir. 6. Edebiyat-ı Cedide devrinde küçük hikâyeye de fıkrâ adı verilmiştir. 7. Secii meydana getiren cümleciklerden her birine fıkrâ denir.” (Çetin 2003: 489-490).*

Sözlük uzmanı Ferit Devellioğlu'na göre fıkrâ; “*1. Omurga kemiklerinden her bir boğum. 2. Hikâye. 3. Bölüm*” şeklinde tanımlanmıştır (Devellioğlu-Kılıkçı 1983: 91).

Halk Edebiyatı ve Terimleri Sözlüğü'nde fıkrâ; “*İnce anlamlı, nükteli, şakalı, güldürücü ve düşündürücü kısa hikâyeye; sözlü gelenekte önemli bir yeri olan edebiyat ürünü; ders vermek, bir konuyu açıklamak için oluşturulan ve bir gerçeği ortaya koyarken kaba, kırıcı olmadan, mizah çerçevesi içinde söylenmek isteneni vermeyi amaçlayan halk ürünü*” olarak tanımlamıştır (Baba 2001: 35).

Pertev Naili Boratav da fıkrânın tanımı olabilecek görüşlerini şöyle belirtmektedir:

“*Bu kümedeki anlatılar fıkrâ, latife, nükte ve birçok hâllerde de sadece hikâyeye deyimleriyle gösterilirler. Bunlarda, tıpkı hayvan masallarında olduğu gibi kısa, hatta onlardan daha yoğun bir anlatı tekniği uygulanmıştır. Sırası düşünce, herhangi bir konuyu*

örnek vererek güçlendirmek, karşısındakini ona inandırmak, ya da direnişinde yanıldığına tanık göstermek, herhangi bir durumu açıklamak gibi vesilelerle anlatılır bu hikâyeler.” (Boratav 1999: 85).

Boratav’a göre fıkra hem sözlü, hem de yazılı gelenekte anlatılan zengin; fakat kavram olarak üzerinde yeterince durulan ve değerlendirilen bir anlatı türü değildir (Boratav 1999: 85).

Boratav, fıkraların hem kısalıklarını hem de tekerleme tipi anlatım tarzını göz önüne alıp fıkraları hayvan masallarına benzeterek asıl özelliklerinin bitişlerinde olduğunu şöyle dile getirmiştir: *“Bu anlatılar kısalıklarından başka uzun masallardaki tekerleme tipi anlatım kalıplarına başvurmalarıyla de hayvan masallarına benzerler. Asıl özellikleri bitişte nüktenin bütün gücünü duyurmak için ‘veciz’ az kelimedede çok anlamlı ve oldukça örtülü anlatımlı olmalarıdır. Dinleyicilerinden mizahın inceliğine varacak, nüktenin değerini tartacak bir zekâ, anlayış olgunluğu bekler fıkracı. Tatlı fıkra anlatan kimseler, tıpkı iyi masalcılar gibi, bu yeterlikleriyle çevrelerinde ün almışlardır; aynı fıkraları bilen birçok kişiler içinde, onların tadını çıkararak anlatan aranır.”* (Boratav 1999: 86).

Yukarıdaki açıklamadan da anlaşılacağı üzere biz de fıkraların en can alıcı noktasının son kısımlarının olduğunu ve fıkra anlatıcılığının da çok farklı olması gerektiğini belirtmekten yanayız.

Bu noktadan hareketle fıkraların tespit ettiğimiz önemli özelliklerinden birisi de kolay anlaşılır bir dile sahip olmaları ve genellikle yetişkin erkek çevrelerinde anlatılmalarıdır. *“Fıkralar bütün bu nitelikleriyle, kolay anlaşılacağı üzere, çocuk ve kadın çevrelerinin değil de, yetişkin erkek çevrelerinin anlatı dağarcığında yer alırlar.”* (Boratav 1999: 85). Biz de Boratav’ın söyledikleriyle aynı görüşteyiz. Fakat özellikle Nasreddin Hoca fıkralarının çocuklar arasında yaygın olarak anlatılışını da inkâr etmemek gerekir.

Halk edebiyatı üzerinde önemli çalışmalarıyla tanınan Şükrü Elçin, *Halk Edebiyatına Giriş* adlı eserinde fıkrayı, nesir türleri başlığında ele almış ve *“Umumiyetle gerçek hayat hâdiselerinden hareketle ‘hisse’ kapmayı hedef tutan ve temelinde az çok nükte, mizah, tenkid ve hiciv unsuru bulunan sözlü, kısa, mensur hikâyelere ‘fıkra’ adı verilir. Fıkra kelime olarak: Omurga kemiği; bir makale veya yazının bütününden ayrılabilen parçası; ilmî ve fennî kitaplarla kanunlarda, yönetmeliklerde vb. fikirleri ard-arda sıralayan cümleler; bend, madde; Tanzimat’dan sonra batı tesirinde meydana getirilen tiyatro eserlerinde perdenin ayrıldığı bölümlerden biri ve Edebiyât-ı Cedîde devrinde ‘küçük hikâye’, ‘kronik’ mânâlarında kullanılmıştır.”* şeklinde tanımlamıştır (Elçin 1986: 566).

Nail Tan da *Folklor (Halkbilimi) Genel Bilgiler* adlı çalışmasında; Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Başkanlığı (Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü) tarafından hazırlanan ve 1976 yılında uygulamaya konulan Türk Folklor Arşiv Kılavuzu'na göre 100'lük kodlama seviyesinde Türk folklorunun konuları içerisinde "E. Anlatmalar" ana başlığında "E 600 Fıkralar" (Tan 1997: 11) alt başlığını vermiştir. Buradan hareketle fıkranın folklor içinde bilimsel bir kimlik kazandığını ve önemli bir başlık olarak sınıflandırıldığını da özellikle vurgulamak isteriz. Ayrıca Nail Tan'ın, *Derlemeler/Makaleler* adlı eserinin 4. cildinde Kayserili Tipi, Karakuş, Namık Kemal ve Karagöz fıkraları ile ilgili makaleleri bulunmaktadır (Tan 2004: 81-106).

Dursun Yıldırım ise edebî bir kavram ve teri olarak şöyle tarif etmektedir: "*Fıkra, hikâye çekirdeğini hayattan alınmış bir vak'a veya tam bir fikrin teşkil ettiği kısa ve yoğun anlatımlı, beşerî kusurlarla içtimaî ve gündelik hayatta ortaya çıkan kötü ve gülünç hadiseleri, çarpıklıkları, zıddiyetleri, eski ve yeni arasındaki çatışmaları sağduyuya dayalı ince bir mizah, hikmetli bir söz, keskin bir istihzâ yoluyla yansıtan; umumiyetle bir fıkra tipine bağlı olarak nesir diliyle yaratılmış, sözlü edebiyatın müstakil şekillerinden ibaret yaygın epik-dram türündeki realist hikâyelerden her birine verilen isimdir.*" (Yıldırım 1999: 3).

Fıkralarımız üzerinde geniş çalışmalarıyla tanınan ve bu konu üzerinde sıkça duranlardan biri olan Saim Sakaoğlu, fıkraların "tek motife yer veren anlatmalar" olduğunu belirtmektedir (Sakaoğlu 1992: 13).

Biz de tarif ve açıklamalardan yararlanarak fikrayı şöyle tanımlamaya çalıştık: Fıkra; konusunu günlük yaşamdan alan, asıl unsuru insan olan, genellikle tek olaydan oluşan, zamanla anonimleşen, insanları güldüren ve eğlendiren, aynı zamanda düşündüreren halk anlatmalarına denir.

Fıkraların genel özellikleri üzerinde de durmak gerekmektedir. Çalışmamıza konu olan fıkralar da dâhil olmak üzere karşılaştığımız tüm fıkraların özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

- a) Fıkraların konularını her türlü hayat hadiseleri teşkil eder. Bundan dolayı insan-toplum ilişkisindeki düşünce ve davranış farklılıklarından doğan çatışmalar, insanlara ait kusurlar ve gülünç hakikatler fıkraları meydana getirir.
- b) Fıkralarda konular; idare edenlerle, idare edilenler arasında; inançlarla dinî âdet ve törenlerle yasaklanan davranışlar üzerinde; toplumsal, ekonomik ve siyasi görüş ayrılıklarından doğan çatışmalar üzerinde toplanabilir.
- c) Fıkralar başlangıçta ferdî karakter taşıyan; ama zamanla anonimleşen bir anlatı türüdür.

- d) Fıkralar sade, yaşıyan dille, geçmiş zamanın hikâyesi, soru ve emir cümleleri ile anlatılırlar.
- e) Fıkralar, genellikle yetişkin erkek çevrelerinde anlatılmaktadır.
- f) Fıkralar, genellikle tek olaya dayanırlar.
- g) Fıkraların güzelliği tez, karşı tez ve sonuç olmak üzere üç asli unsura dayanan gülünç konuşma metninden meydana gelir.
- h) Fıkralarda; ayrıntılar, tasvirler ve uzun anlatımlardan kaçınılır.
- i) Fıkralarda; giriş, gelişme ve sonuç bölümleri iç içe bulunur.
- j) Fıkralar, bünyesinde gülmece unsurlarının oldukça geniş yer tuttuğu serbest bir anlatı türüdür.
- k) Fıkraların asıl unsuru insanlardır.
- l) Fıkralar, toplantılarda konuşmalara renk katmak, ileri sürülen düşünceleri desteklemek amacıyla hizmet eden kısa hikâyelerdir.
- m) Fıkralar; insanları güldürürken düşündürür, terbiye eder ve halkın keskin zekâsını, ortak hayat görüşünü, mantık ve esprisini dile getirir.
- n) Fıkralar; bütün Türk boylarında, türlü ağız ve lehçelerde, sözlü gelenekte kısa olmaları sebebiyle hafızalarda kalma ve yayılma gücü gösteren bir türdür.

B) FIKRA TİPLERİ ÜZERİNE

Fıkra konusu, araştırmacılar tarafından daha ziyade fıkra tipi adını verdiğimiz fıkra kahramanlarına göre ele alınmıştır. Türkçenin ana dil olarak konuşulduğu yerlerin geniş bir coğrafi alan olduğunu düşündüğümüzde, fıkraların konularına göre tasnif edilmesinin ya da konularına göre adlandırılmasının zorluğu ve zamanın yorucu olacağı kabul edilen bir gerçektir. Bu konuda Dursun Yıldırım “*Türk fıkralarını tiplere göre tasnif etmek, diğerlerine nispetle daha kolay ve daha pratiktir.*” (Yıldırım 1999: 18) demektedir. Bu nedenle fıkraların fıkra tiplerine göre sınıflandırılmasının daha kolay olacağını söyleyebiliriz. Biz de çalışmamızda bu yönetime bağlı kalarak bir fıkra tasnifi oluşturmaya çalıştık.

Türk fıkraları üzerindeki çalışmalarıyla tanınan Pertev Naili Boratav, Dursun Yıldırım, Nevzat Gözaydın, Saim Sakaoğlu gibi adları sayabiliriz. Bu adlara fıkralarla ilgili önemli çalışmaları olan ve eser veren Şükrü Elçin, Şükrü Kurgan, Abdülbaki Gölpınarlı, Ahmet Kudsi Tecer, Fikret Türkmen gibi araştırmacıları da ekleyebiliriz.

Türk Fıkralarının Sınıflandırılması

Lâmiî Çelebi'nin başlayıp oğlu Abdullah'ın tamamladığı Türk fıkra ve masallarından oluşan Lâtifeler adlı eserin başında içindekiler diyebileceğimiz bölümde derlediklerini adlandırarak adeta sınıflandırır. Bu adlandırma, çok geniş bir çerçevede ele alınmıştır ve şöyledir:

1. *Birinci Bölüm: İlim ve hikmet sahibi kimselerin şaka ve cevaplaşmaları hususundadır.*
2. *İkinci Bölüm: Divânelerin şaka ve lâtifeleri hususundadır.*
3. *Üçüncü Bölüm: Diğer zamâne erbâbının söyleşmeleri hakkındadır.*
4. *Dördüncü Bölüm: Aile şakalaşmaları hususundadır.*
5. *Beşinci Bölüm: Tuzak ve tane (yem) sâhiblerinin konuşmalarına aittir (Çalışkan 1978: 25).*

Türk fıkralarının konularına göre daha geniş bir sınıflaması Faik Reşat tarafından da yapılmıştır. 31 başlıktan oluşan bu sınıflamada fıkralar; bazı başlıklarda tip, bazı başlıklarda da konusuna göre değerlendirilmiş, hem bundan dolayı hem de madde sayısının çokluğu sınıflamanın karışmasına yol açmıştır (Yıldırım 1999: 20-21).

Türk fıkralarıyla ilgili bir tasnif denemesi bulunan Nevzat Gözaydın'ın ise sınıflaması aşağıdaki şekildedir:

1. *Eşitleyici tip*

2. *Kötüleştirci tip*

3. *Gerginleştirici tip*

4. *Çözümleyici veya açıklayıcı tip* (Gözaydın 1977: 204-207).

Halk edebiyatı alanında ilk doktora çalışmasını yapan Mehmet Tuğrul, *Mahmutgazi Köyü'nde Halk Edebiyatı* adlı çalışmasında fıkraları kahramanlarına göre iki gruba ayırır:

1. *Adı bilinen şahıslarla ilgili fıkralar* (*Nasreddi Hoca gibi*)

2. *Türlü tiplere bağlı fıkralar* (*Hoca, Bektaşî, hırsız gibi*) (Tuğrul 1969: 344-364).

Halk edebiyatındaki önemli çalışmalarıyla tanınan Pertev Naili Boratav, fıkraların fıkra tiplerine göre sınıflandırılması konusunda da geniş bir çalışma yapmıştır. Boratav, fıkra tiplerini 2 ana başlıkta incelemiştir:

I. *Kişileri belli halk tipleri olan fıkralar*: Boratav, bu başlığı da kendi içinde 2'ye ayırmaktadır:

a. *Ünlü adlar taşıyan ve gerçekten tarihe mal olmuş sayılan kişiler*: *Bekri Mustafa, İncili Çavuş gibi...*

b. *Özel adlarla anılmayıp bir toplum zümresini temsil eden kişiler*: *Bektaşî, Tahtacı, Yörük gibi...*

II. *Belli bir topluluk tip, ünlü bir kişi söz konusu olmaksızın, ortadan insanların güldürü maceralarını konu edinen fıkralar*: *Karı-koca, çocuklarla ana-baba, uşak-efendi, asker-subay vb. Şaşırtıcılığı ve eğlendiriciliği sadece açık saçık olmaktan gelen fıkralar da bu bölüme girer* (Boratav 1999: 86-87).

Fıkra tipinin tanımı ve sınıflandırmasıyla ilgili yapılan çalışmalar gözden geçirildiğinde Dursun Yıldırım'ın fıkra tipi ile ilgili tanımı şu şekildedir: “*Türk edebiyatında - ister sözlü, ister yazılı gelenekte olsun – bütün fıkralar şu veya bu şekilde halkın yarattığı herhangi bir fıkra-tipine bağlı olarak anlatılır. Fıkraların temel hususiyetlerinden biri de budur. Fıkra tipi, fıkranın bir kahramanıdır; ama tek kahramanı değildir. Çünkü fıkroda yer alan başka kahramanlar da bulunabilir. Fıkroda yer alan tek tip de olmadığına göre, halkın kendisini temsil etme gücünü verdiği bu şahıs kimdir? İşte bu durumu açık bir şekilde ortaya koyabilmek için fıkralardaki ana tipe “fıkra-tipi” adını veriyoruz. Fıkra türünde tiplleşme temayülü gösteren kişilerle gündelik hayatın çeşitli sahnelerinde karşılaştığımız ikinci dereceden tiplere de ‘alt tipler’ adı verilebilir. Böylece her fıkroda bir ‘fıkra-tipi’nin olabileceğini kabul etmiş oluyoruz.*” (Yıldırım 1999: 18).

Dursun Yıldırım'ın fıkra tiplerine göre yaptığı Türk fıkralarının tasnifi şöyledir:

1. *Ortak şahsiyeti temsil yeteneği kazanan ferdî tipler:* Yıldırım, bu bölüme giren fıkraları da altı başlığa ayırır:

a) *Türkçenin konuşulduğu coğrafi alan içinde ve dünyada ünü kabul edilen tipler:* Nasreddin Hoca.

b) *Türk boyları arasında tanınan tipler:* İncili Çavuş, Bekri Mustafa gibi.

c) *Türk boyları arasında halkın veya zümrelerin ortak unsurlarının birleştirilmesinden doğan tipler:* Bektaşî, Aldar Köse gibi.

d) *Aydınlar arasından çıkan tipler:* Haşmet, Koca Ragıp Paşa gibi.

e) *Mahalli tipler*

f) *Belli bir devrin kültürü içinde yaratılan tipler:* Karagöz.

2. *Zümre tipleri*

3. *Azınlık tipleri*

4. *Bölge ve yöre tipleri*

5. *Yabancı fıkra tipleri*

6. *Gündelik fıkra tipleri*

a) *Aile fertleriyle alâkalı tipler:* Ana-baba, karı-koca, kaynana gibi.

b) *Mariz ve kötü tipler:* Deli, hasis, cimri, kör, topal, sağır gibi.

c) *Sanat ve meslekleri temsil eden tipler:* Ressam, şair, doktor, hâkim, asker gibi.

7. *Moda tipler* (Yıldırım 1999: 25-32).

Dursun Yıldırım'ın sınıflaması da fıkra tiplerine göre yapılmıştır. Yıldırım, fıkra tasnifi yapmadan önce fıkra tipleriyle ilgili görüşünü “*Fıkra-tipleri yaşamış kişiler olabileceği gibi, çeşitli zümrelerin, azınlıkların, bölge ve yörelerin, kültürlerin ortak hususiyetlerinin bir araya gelmesinden meydana gelen, fizik ve ruhî portre kazanmış, ortak yapı hususiyetlerini belli bir şahsiyet halinde meydana koymuş, kişilik vasfı belirmiş tipler de olabilir.*” (Yıldırım 1999: 18) dile getirmektedir.

Saim Sakaoğlu'nun Türk fıkralarıyla ilgili yaptığı fıkra tasnifi de dikkat çekicidir:

1. *Tarihte yaşamış şahıslar etrafında teşekkül eden fıkralar*

a) *Her bölgede tanınan ünlü tipler* (Nasreddin Hoca, İncili Çavuş, Bekri Mustafa gibi)

b) *Sadece yaşadıkları bölgede tanınan tipler* (Tayyip Ağa “Konya”, Niyazi Dede “Sivas”, Murtaza “Kastamonu”, İbik Dayı “Ağın-Elazığ” gibi)

2. *Bir topluluğu temsil eden tipler etrafında teşekkül eden tipler*
 - a) *Din ve inanış sistemiyle ilgili olanlar (Hoca, Kadi, Bektaşî, Tahtacı gibi)*
 - b) *Bir bölge halkı ile ilgili olanlar (Laz, Karatepeli, Kayserili gibi)*
 - c) *Bir karakter veya meslek grubu ile ilgili olanlar (Ahmak, deli, cimri, sarhoş, hırsız, doktor gibi)*
3. *Eş kahramanlı fıkralar (Hoca-talebe, usta-çırak, ebeveyn-evlat, komutan-asker, efendi-uşak gibi)* (Sakaoğlu 1992: 43-44) şeklindedir.

Sakaoğlu, Alptekin ve Karadavut'un 8 ana başlık altında yaptıkları fıkra sınıflaması aşağıdadır:

1. *Türk Dünyasında Olduğu Kadar Başka Ülkelerde de Tanınan Tipler: Nasreddin Hoca.*
2. *Türk Dünyasının Belirli Bölgelerinde Tanınan Tipler*
3. *Bir Topluluğu veya Zümreyi Temsil Eden Tipler*
4. *Dar ve Geniş Bölge Tipleri*
5. *Yerel Tipler*
6. *Aydın ve Sanatçı Fıkra Tipleri*
7. *Yabancı ve Azınlık Fıkra Tipleri*
8. *Öbür Fıkra Tipleri* (Alptekin vd. 2010).

Ayrıca Türk fıkra tipleriyle ilgili önemli bilimsel çalışmalar da yapılmıştır. Fıkra tipleri ile ilgili yapılan belli başlı doktora ve yüksek lisans tezleri şunlardır:

a) Doktora Tezleri:

1. Altunel, İbrahim (1990), *Anadolu Mahallî Fıkra Tipleri Üzerinde Bir Araştırma (İnceleme ve Metinler)*, Konya (Yayınlanmamış doktora tezi).

Giriş, üç bölüm, sonuç, bibliyografya ve eklerden oluşan bu çalışmada, 515 tipe bağlı 811 mahalli fıkra toplanmış ve mahalli fıkra tiplerinin 71 ile göre dağılımı yapılmıştır (Altunel 1990: 2-17).

2. Gökşen, Cengiz (2002), *Temel Fıkraları Üzerine Bir Araştırma*, Konya (Yayınlanmamış doktora tezi).

Bu çalışma; giriş, dört bölüm ve bibliyografyadan oluşmaktadır. Ayrıca Temel fıkralarının incelenmesinin yer aldığı bu tezde 530 fıkra metni bulunmaktadır (Gökşen 2002: 1).

b) Yüksek Lisans Tezleri

1. Emedov, Şamuhmet (2004), *Türkmen Fıkra Tipleri Üzerine Bir Araştırma*, Kayseri (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi).

2. Meyermanova, Jannet (2001), *Kazak Fıkraları ve Fıkra Tipleri*, Konya (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi)

2. Günkızıl, Duygu (2005), *Bölge ve Yörelerle İlgili Fıkra Tipleri Üzerinde Bir Araştırma (Rusya'da Çukotya Azerbaycan'daki Şeki ve Nehrem ve Türkiye'de Karadeniz fıkraları örnekleri)*, İzmir (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi).

Yaptığımız incelemelerin ve araştırmaların ardından fıkra tipi ile ilgili kendi tanımımız şöyle oluştu: Fıkra tipi, kişilik özelliği beliren; doğduğu ve yaşadığı toplumun ortak yönlerini temsil eden, bu ölçüde yayılan, kalıcılık vasfına ulaşan, temsil ettiği tipi halkın kazandırdığı, insani ve sosyal unsurları bünyesinde barındıran; halkın kendi içinde kabul ettiği için halkın sesi, gözü, kulağı, zekâsı, yargı gücü olabilen; ferdi bir şahsiyet olarak ifade edilemeyen ancak milletin ortak şahsiyeti olabilen fıkra kahramanına denir.

Yukarıda verdiğimiz bilgilerden sonra biz de bu çalışmamızda iki fıkra tipini inceleyeceğimiz için fıkra tipi tasnifi yapmamızın gerekli olduğunu düşündük ve bu konuda bir fıkra tipleri üzerine bir tasnif denemesi yapmaya çalıştık. Oluşturduğumuz fıkra tasnifimiz şöyledir:

1. Ulusal Fıkra Tipleri

Ulusal fıkra tipleri, yaşadıklarına şüphe olmamakla birlikte fıkralarına konu olan olayların gerçek yaşamlarıyla ilişkisi saptanamayacak kadar fıkralaşmış tiplerdir. Nasreddin Hoca, İncili Çavuş ve Bekri Mustafa bu üç fıkra tipidir. Bunların ulusal fıkra tipi olduğunda hiçbir şüphe yoktur. Bu fıkra tipleri sadece dar bir bölgede anlatılmakla sınırlı kalmamış, bütün Türkiye’de tanınmıştır. Hatta bunlardan Nasreddin Hoca sadece Türkiye’de değil; tüm Türk dünyasında ve diğer dünya devletlerinde de bilinmektedir. Boratav, Türk anlatı geleneğinde fıkra tipi olmuş ve ad yapmış ünlü kişileri; halkın geneli tarafından benimsenen, fıkraları önce sözlü gelenekte oluşan ve gelişen, sonradan yazılı olarak kitaplara da geçen; ama yine de halk içinde ve sözlü anlatı yoluyla yayılan üç ünlü fıkra tipinden (Nasreddin Hoca, İncili Çavuş ve Bekri Mustafa) bahsetmektedir (Boratav 1999: 87).

a) Dünyaca Ünlü Olanlar

Ulusal fıkra tipleri olarak aldığımız Nasreddin Hoca, Uygur Türklerinden Gagauz Türklerine Türk dünyasında (Sakaoğlu-Alptekin 2009: 63-83) ve Japonya'dan Amerika Birleşik Devletleri'ne kadar diğer ülkelerde (Sakaoğlu-Alptekin 2009: 85-103) de tanınmaktadır. Sarhoşluğuyla tanınan Bekri Mustafa, Nasreddin Hoca kadar ünlü olmasa bile sadece Türkiye'de değil; Türkiye dışında da bilinmektedir. Yugoslavya ve Romanya'da Bekri Mustafa ile ilgili çalışmalar bulunmaktadır. Özellikle Romanya'da Bekri Mustafa ile ilgili çalışmaların tarihi 17. yüzyıla kadar dayanmaktadır. Bekri Mustafa fıkralarını Romanya'da ilk kez tanıtan Romen tarihçi Dimitrie Cantemir (1693), *Osmanlı İmparatorluğu'nun Yükseliş ve Çöküş Tarihi* adlı eserinde Bekri Mustafa'nın IV. Murat ile olan ilişkilerinden söz etmiştir. Yine Romen şairlerinden Vasile Akeksandri'nin (1821-1890) Sultan Gazi Murat ve Bekri Mustafa adlı bir manzumesi vardır (Guboğlu 1987: 99-102).

b) Türkiye'de Bilinenler

Araştırmalarımız sonucu ulusal fıkra tiplerinden İncili Çavuş'un sadece Türkiye sınırları içinde bilinmekte olduğu görüşüne vardık.

2. Türk Cumhuriyetlerinde Tanınan Fıkra Tipleri

Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan, Azerbaycan gibi Türkî devletlerde tanınan fıkra tipleridir. Esenpulat (TürkmenTürkleri), Ahmet Akay (Kırım Türkleri), Molla Zeydin (Uygur Türkleri), Kuyruçuk (Kudaybergen) (Kırgız Türkleri) gibi.

3. Belli Bir Zümreyi ve Azınlıkları Temsil Eden Fıkra Tipleri

Belli bir topluluğun veya azınlıkların özelliklerini temsil eden tipleri bu gruba alabiliriz. Mevlevî, Tahtacı, Bektaşî, Aldarköse, Terekeme, Efe, Yörük, Yahudi gibi.

4. Aydın Kesimi Temsil Eden Tarihî Fıkra Tipleri

Bu fıkra tipleri gerçek hayatları bilinen, toplumun aydın kesiminden olan ve hayatları etrafında fıkraları oluşan tarihî kişilerdir. Pertev Naili Boratav fıkra tipleri konusunu işlerken bu gruba aldığımız fıkra tiplerinden bahsetmektedir (Boratav 1999: 87). Bu fıkra tiplerine örnek olarak 18. yüzyılın ünlü devlet adamı Koca Ragıp Paşa, şair Fıtnat Hanım, Keçecizade İzzet Molla, Öküz Mehmet Paşa, hicivci şair Haşmet, Namık Kemal, Ali Şir Nevaî, Neyzen Tevfik, Mehmet Âkif Ersoy, Süleyman Nazif, Yahya Kemal Beyatlı'yı fıkra tipi olarak verebiliriz.

5. Bölgesel Tipler

Türkiye sınırları içersinde belli bir bölgeyi ve o bölgede yaşayan insanların özelliklerini temsil eden tiplerdir. Karadenizli, Temel ve Kayserili gibi.

6. Mahalli Tipler

Fıkraları sadece yaşadıkları bölgede bilinip Türkiye sınırları içinde ünü her yerde bilinmeyen fıkra tipleridir. Konyalı Tayyip Ağa, Şamlının Hacı İbrahim, Mutlu Çivit Emmi, Ağınlı İbik Dayı, Botsalı Kara Kâmil, Silifkeli Hacı Kiya gibi. Dursun Yıldırım, mahalli fıkra tiplerini “*Türk coğrafyasının küçük bölge ve yörelerinde tanınan, bilinen fıkra tipleri sadece o çevre halkı tarafından benimsenmişler, daha geniş alanlara yayılamamışlardır* (Yıldırım 1999: 30) şeklinde tanımlar. Bu konuda bir de doktora tezi yapılmıştır: Altunel, İbrahim (1990), *Anadolu Mahallî Fıkra Tipleri Üzerinde Bir Araştırma (İnceleme ve Metinler)*, Konya. Yine mahalli fıkra tipleri makalelere de konu olmuştur. Örneğin Saim Sakaoğlu Konyalı Tayyip Ağa’yı ve daha birçok fıkra tipini Türk Fıkraları ve Nasreddin Hoca adlı eserinde tanıtmıştır (Sakaoğlu 1992: 77-85).

7. Meslek Gruplarını Temsil Eden Tipler

Belli bir meslek grubundaki herhangi bir kişiye atfedilerek anlatılan fıkra tipleridir. Doktor, hâkim, öğretmen, berber, din adamı, asker, avcı gibi.

8. Hastalıklı Tipler

Bu grupta da sarhoş, deli, hasis, cimri, pinti, kör, topal, sağır, hırsız, dolandırıcı, eşkıya, yankesici gibi fıkra tiplerini sayabiliriz.

9. Aile Fertleriyle İlgili Olan Fıkra Tipleri

Karı-koca, anne-çocuk, baba-çocuk gibi tipler de bu gruba alabiliriz.

10. Siyasi Fıkra Tipleri

Son yıllarda haklarında fıkralar anlatılan Erdal İnönü, Osman Bölükbaşı, Yıldırım Akbulut gibi tanınmış politikacıları bu bölümde fıkra tipi olarak alabiliriz. Bu fıkra tipine son

yıllarda kaynaklarda yer verilmeye başlandığı ve örneğine az rastlandığı için örnek vermenin yerinde olacağını düşündük. Bu amaçlarla aşağıya iki örnek fıkra alıyoruz:

Ben Kedi miyim?

İnönü gençlik yıllarında evinde otururken mutfaktan bir çığlık duydu. Eşi Sevinç Hanım "Erdal koş fare var" diye bağıyordu. İnönü istifini bozmadı ve eşine öyle seslendi: "Ne yapayım Sevinç? Ben kedi miyim?" (www. fikrabel. com).

Ziyaret

Merhum siyasetçilerden Osman Bölükbaşı yaptığı Avusturya gezisi sırasında bir gazetecinin "Atalarınızın Viyana'da ne işi vardı?" sorusuna "Haçlı seferlerine iadeyi ziyaret!" cevabını verir (www. fikrasi. com).

II. İNCİLİ ÇAVUŞ VE BEKRİ MUSTAFA FIKRALARI ÜZERİNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR

A) CUMHURİYET ÖNCESİNDEKİ ESERLER

1. Yazmalar

Çalışmamız sırasında yaptığımız araştırmalarda konumuzla ilgili herhangi bir yazma esere ulaşamadık. Ancak Sabri Koz'un "Nasreddin Hoca, Bekri Mustafa ve İncili Çavuş Fıkralarıyla Bazı Tarihsel Fıkra Tipleri İhtiva Eden Bir Yazma "Letâif" Mecmuası" adlı bildirisinden yararlandık (Koz 1993: 333-345).

2. Matbu Eserler

a) İncili Çavuş ile İlgili Olanlar

aa. Süleyman Tevfik (1918), *İncili Çavuş*, İstanbul.

İncili Çavuş fıkraları ile ilgili ilk derlemeyi yapan Süleyman Tevfik'in bu eserinde 56 fıkra vardır. Biz de bu çalışmanın çevirisi şeklinde Aydın Oy'un danışmanlığında, Ruhsar Afşin tarafından hazırlanan İncili Çavuş adlı bitirme tezinden yararlandık.

b) Bekri Mustafa ile İlgili Olanlar

aa. Faik Reşad (1998), *Külliyât-ı Letâif (hzl. Ahmet Özalp)*, İstanbul.

Eserde 8 Bekri Mustafa; bir de İncili Çavuş fıkrası bulunmaktadır.

bb. Himmetzade (1927), *Bekri Mustafa (Matbu Eser, 3. Basım)*, İstanbul.

Eserde Bekri Mustafa'nın hayatını anlatan bir giriş ve 47 fıkra bulunmaktadır. Bu eser tarafımızdan günümüz Türkçesine çevrilmiş ve transkripsiyonlu metni çalışmamızın "Metinler" kısmında verilmiştir.

B. CUMHURİYET SONRASINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR

1- Kitaplar

a) İncili Çavuş ile İlgili Olanlar

aa. C.B. [Balçık, Cahit] (drl.) (1960a), *İncili Çavuş'un Güzel Resimli Lâtifeleri I*, İstanbul.

Eserde 21 fıkra bulunmaktadır.

ab. C.B. [Balçık, Cahit] (drl.) (1960b), *İncili Çavuş'un Güzel Resimli Lâtifeleri II (dış kapakta, İncili Çavuş'un Güzel ve Resimli Lâtifeleri)*, İstanbul.

Eserde 26 fıkra bulunmaktadır.

ac. Çeşit Kitabevi (1965), *İncili Çavuş (Resimli Hikâyeleri)*, İstanbul.

Eser 39 fıkradan oluşmaktadır.

ad. Karakuş, Zafer (2007), *İncili Çavuş Hayatı ve Fıkraları*, Konya.

Eserde bir sunuş, "İncili Çavuş Kimdir?" başlıklı İncili Çavuş'un hayatını anlatan bir bölüm ve 42 fıkra metni yer almaktadır.

ae. Koç, Mustafa (hızl) (1979), *Yaşam Öyküsü –Nükte ve Fıkralarıyla Türk Gülmece Adamı İncili Çavuş*, Isparta.

Eserde İncili Çavuş'un hayatıyla ilgili kısa bir bilgi verildikten sonra 10 İncili Çavuş fıkrasına yer verilmiştir.

af. Sanerk, N. (1943), *İncili Çavuş'un En Güzel Fıkra ve Hikâyeleri*, İstanbul.

Eserin ön sözünde İncili Çavuş'un hayatıyla ilgili bilgi verildikten sonra 28 fıkra metnine yer verilmiştir.

ag. Şaka Neşriyatı (1944), *İncili Çavuş*, İstanbul.

Esere İncili Çavuş'un hayatını konu alan bir kısa bölümle giriş yapılmış ve daha sonra 35 fıkra metnine yer verilmiştir.

ah. Tokmakçioğlu, Erdoğan (hızl.) (1983a), *İncili Çavuş*, İstanbul.

Eserde, İncili Çavuş'un hayatı, kişiliği, İncili Çavuş fıkralarında geçen yerler ve kişilerden bahsedildikten sonra 29 fıkra metnine yer verilmektedir.

a1. Tokmakçioğlu, Erdoğan (2001), *En Güzel Fıkralarıyla İncili Çavuş*, İstanbul.

Eserde İncili Çavuş hakkında bilgi verildikten sonra 23 İncili Çavuş fıkra metni yer almıştır.

ai. Turan, Fatma Ahsen (2008), *Türk Kültürünün Mizah Burcu İncili Çavuş*, Ankara.

Eser bir giriş, İncili Çavuş'un Hayatı, İncili Çavuş Tipine Bağlı Fıkraların Tahlili, Kültürel Bellekte İncili Çavuş, İncili Çavuş Fıkraları adıyla 136 fıkranın verildiği metinler bölümü, sonuç ve kaynakçadan oluşmaktadır.

aj. Uyan, Ekrem (hızl.) (1985), *İncili Çavuş Fıkraları*, İstanbul.

Eser, 5 İncili Çavuş fıkrasından oluşmaktadır.

b) Bekri Mustafa ile İlgili Olanlar

ba. Cimcoz, Sinâ (2000), *Adamın Biri Bir Gün, Bektaşî ve Bekri Mustafa Fıkraları*, İstanbul.

Eserde 97 Bekri Mustafa fıkrası metni bulunmaktadır.

bb. Derin, Hasan Hüseyin (1965), *Bekri Mustafa Fıkraları*, İstanbul.

Eserde 73 fıkra bulunmaktadır.

bc. Tokmakçioğlu, Erdoğan (hızl.) (1983b), *Bekri Mustafa*, İstanbul.

Eserde Bekri Mustafa'nın hayatı, fıkralarının özellikleri, fıkralarda geçen yer, kişiler ve hayvanlar ile ilgili bilgi verildikten sonra 72 fıkra metni yer almaktadır.

bd. Yalçın, Ayhan (1985), *Bekri Mustafa Fıkraları*, İstanbul.

Eserde "Kötülüklerin Kaynağı" başlığı altında içki, uyuşturucu ve kumarın zararlarından, içki yasağıyla ilgili ayetlerden ve Bekri Mustafa'nın hayatından bahsedildikten sonra 38 fıkra metni; her fıkra metninin altında da fıkradan çıkarılabilecek ders kısa cümlelerle verilmiştir.

be. Yurdatap, Selâmi Münir (1942), *Bekri Mustafa'nın Lâtifeleri*, İstanbul.

Eser, 55 Bekri Mustafa fıkrasından oluşmaktadır.

bf. _____ (1957), *Sarhoşlar Şahı Bekri Mustafa*, [İstanbul].

Eser, Bekri Mustafa'yı tanıtan bir giriş ve 39 fıkradan oluşmaktadır.

bg. _____ (2004), *Seçme Bektaşî - Bekri Mustafa Fıkraları (Kipaş Yayın Dağıtım)*, İstanbul.

Eserde 84 Bekri Mustafa fıkrası yer almaktadır.

c) İncili Çavuş ve Bekri Mustafa Fıkraları Üzerinde Yapılan Ortak Çalışmalar

ca. Ermiş, Kemal (drl.) (1999), *En Güzel İncili Çavuş ve Bekri Mustafa Fıkraları*, İstanbul.

Eserde 27 İncili Çavuş fıkrası; 76 Bekri Mustafa fıkrası vardır.

cb. Gökşen, Cengiz (2009), “İncili Çavuş, Bekri Mustafa ve Temel Fıkralarında İstanbul”, 7. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi, Türk ve Dünya Kültüründe İstanbul, 5–9 Ekim 2009, Ankara.

Yayınlanmamış olan bu bildiride İstanbul’un İncili Çavuş, Bekri Mustafa ve Temel fıkralarındaki önemi üzerinde durulmuştur. Bildiride 2 İncili Çavuş, 2 de Bekri Mustafa fıkrası yer almaktadır.

cc. Koz, M. Sabri (drl.) (1983), *En Güzel Bekri Mustafa ve İncili Çavuş Fıkraları*, İstanbul.

Eser, Bekri Mustafa’dan “*Fıkralar ve İncili Çavuş’tan Fıkralar*” adıyla iki bölümden oluşmaktadır. Her bölümde önce fıkra tiplerinin hayatları hakkında bilgiler yer almakta, daha sonra da fıkra metinlerine yer verilmektedir. Eserde 67 Bekri Mustafa; 23 İncili Çavuş fıkrasına yer verilmiştir.

cd. Koz, M. Sabri (1995), “Nasreddin Hoca, Bekri Mustafa ve İncili Çavuş Fıkralarıyla Bazı Tarihsel Fıkra Tipleri İhtiva Eden Bir Yazma “Letâif” Mecmuası”, *T.C. Kültür Bakanlığı İpekyolu Ululararası Halk Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri / 01-07 Temmuz 1993 Ankara*, Ankara, 333-345.

Bu makalede Sabri Koz, *Yazma Letaif Mecmuası*’nda bulunan dört İncili Çavuş, bir de Bekri Mustafa fıkrasının çevirisini vermiştir.

ce. Özmen, İsmail (1994), *Dünya Fıkra Antolojisi Yaşayan Seçme Fıkralar (İncili Çavuş ve Bekri Fıkraları)*, İstanbul.

Eserde; 23 İncili Çavuş; 17 Bekri Mustafa fıkrasına yer verilmiştir.

cf. Seratlı, Tahir Galip (hızl.) (2004), *Mizahımızın Üç Üstası Nasreddin Hoca-İncili Çavuş-Bekri Mustafa*, İstanbul.

Bu eser, adından da anlaşıldığı gibi Nasreddin Hoca, İncili Çavuş ve Bekri Mustafa olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Her bölümün başında fıkra tipleriyle ilgili bilgi verildikten sonra fıkra metinleri yer almaktadır. Eserde 34 İncili Çavuş ve 35 Bekri Mustafa fıkrası bulunmaktadır.

d) İncili Çavuş ve Bekri Mustafa Fıkralarının Yer Aldığı Fıkra Kitapları ve Genel Kitaplar

da. Ardaçoğ, Berrin (2004), *Adamın Biri Bir Gün, Seçme Fıkralar*, İstanbul.

Eserde 2 İncili Çavuş; 7 adet de Bekri Mustafa fıkrası vardır.

db. Arıdor, Abdullah (2000), *Meşhurlardan Espriler*, İstanbul.

Eserde bir İncili Çavuş; bir de Bekri Mustafa fıkrası bulunmaktadır.

dc. Atalay, Ümit Besim (1968), *Çeşitli Halk Fıkraları ve Deyimleri*, Ankara.

Eserde 7 Bekri Mustafa, bir de İncili Çavuş fıkrası bulunmaktadır.

dd. Bulut, Süleyman (drl.) (2003), *Ünlü Nükteler... Ünlü Nükteciler NükteDAN*, İstanbul.

Eserde Bekri Mustafa ve İncili Çavuş'un hayatları hakkında kısa bilgiler verilmekte ve bu iki fıkra tipimizin fıkralarından örnekler yer almaktadır. Bu eserde Bekri Mustafa'nın 11, İncili Çavuş'un ise 4 fıkrası yer almaktadır.

de. Cimcoz, Sinâ (2001), *Adamın Biri Bir Gün, Tarihten Fıkralar*, İstanbul.

Eserde 8 İncili Çavuş; 5 Bekri Mustafa fıkrası yer almaktadır.

df. Duman, Mahir (1999), *Güldüren Düşünceler*, İstanbul.

Eserde 2 İncili Çavuş fıkrası bulunmaktadır.

dg. Efe, Necdet Rüştü (?), *Türk Nüktecileri*, İstanbul.

Eserde Bekri Mustafa ve İncili Çavuş hakkında kısa birer biyografi yer alır. Bekri Mustafa'ya ait 4, İncili Çavuş'a ait 6 fıkra metni örnek olarak verilmiştir.

dh. Faik Reşad (1995), *Geçmişten Günümüze Latifeler, Nükteler (hzl. Dursun Gürlek)*, İstanbul.

Eserde Bekri Mustafa'ya ait 2 fıkra yer almaktadır.

dı. Kabacalı, Alpay (1998), *Fıkralar Seçkisi*, İstanbul.

Eserde 4 İncili Çavuş fıkrası bulunmaktadır.

di. Kabaklı, Ahmet (2002), *Türk Edebiyatı I. Cilt*, İstanbul.

Eserde bir İncili Çavuş ve bir de Bekri Mustafa fıkrası yer almaktadır.

dj. Kafılı, Kadircan (1943), *Osmanlı Devri'nden Tarihî Fıkralar*, İstanbul.

Eserde bir Bekri Mustafa fıkrası yer almaktadır.

dk. Kotan, Necati (2001), *Tarih Fıkraları*, Ankara.

Eserde bir Bekri Mustafa fıkrası verilmiştir.

dl. Kıyıcı, Mahmut (1998), *Ispartalı ve Isparta'ya Hizmet Etmiş Büyük Adamlar (İncili Çavuş ile ilgili bölüm)*, Isparta.

Eserde İncili Çavuş'un hayatı anlatılmış ve örnek olarak da iki fıkrasına yer verilmiştir.

dm. Özcan, Ömer (2002), *Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Hiciv ve Mizah (Yergi ve Gülmece)*, İstanbul.

Eserde iki İncili Çavuş; iki de Bekri Mustafa fıkrası örnek olarak verilmiştir.

dn. Pakalın, Mehmet Zeki (drl.) (1946), *Tarihe Malolmuş Fıkralar*, İstanbul.

Bu eserde bir Bekri Mustafa fıkrası bulunmaktadır.

do. Yardım, M. Nuri (2003), *Edebiyatımızın Gülüyüzi*, İstanbul.

Bir İncili Çavuş, bir de Bekri Mustafa fıkrası örnek olarak verilmiştir.

dö. Uysal, Muammer (drl.) (1999), *En Güzel Fıkralar Antolojisi 1000 Fıkra*, Konya.

Eserde 2 Bekri Mustafa fıkrası bulunmaktadır.

dp. Zaparta (drl.) (1943), *Seçme Latifeler Nükteler*, Ankara.

Eserde 5 Bekri Mustafa fıkrası yer almaktadır.

2- Derlemeler

Araştırmamızda ulaşabildiğimiz sözlü kaynaklardaki fıkraların yazılı kaynaklardakilerle aynı olduğunu, sözlü kaynaklardaki fıkraların çoğunluğunun birkaç fikranın birleştirilip masal şeklinde anlatıldığını ya da bu fıkraların metinlerinde eksiklikler olduğunu belirledik. Bu nedenle elimizdeki sözlü kaynakların hepsinden yararlanamadık. Sözlü kaynaklardan sadece ikisine yer verdik.

3- Tezler

a) İncili Çavuş ile İlgili Olanlar

aa. Afşin, Ruhsar (hızl.) (1998), *İncili Çavuş*, İstanbul (Yayınlanmamış bitirme tezidir).

Bu çalışma Süleyman Tevfik'in İncili Çavuş adlı eserinin çevirisi ve bu çevirinin incelemesi şeklindedir. Biz bu çalışmamızda Süleyman Tevfik'in 1918 yılında yayınladığı eserini ve bu esere ait olan bitirme tezini de inceledik.

ab. Çağlayan, Oktay (hızl.) (1982), *İncili Çavuş*, Erzurum (Yayınlanmamış bitirme tezidir).

Atatürk Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde Oktay Çağlayan'ın yaptığı lisans çalışmasını (Alptekin- Sakaoğlu 2009: 272) ele geçiremediğimizden dolayı bu çalışmayı araştırmamıza dâhil edemedik.

b) Bekri Mustafa ile İlgili Olanlar

Araştırmamız sırasında Bekri Mustafa ile ilgili müstakil olarak yapılmış herhangi bir teze rastlamadık.

c) İncili Çavuş ve Bekri Mustafa ile İlgili Olan ve Ortak Yapılanlar

ca. Kınay, Füsün (hızl.) (1990), Türk Halk Edebiyatında Bekri Mustafa ve İncili Çavuş, İzmir. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezidir.)

Araştırmamız sırasında adına rastladığımız; ancak ulaşamadığımız bu çalışma Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı'nda Kemal Yüce'nin danışmanlığında yapılmıştır (www.deu.edu.tr).

4- İnternette İncili Çavuş ve Bekri Mustafa

İnternette de İncili Çavuş ve Bekri Mustafa ile ilgili pek çok sanal site veya sayfa bulunmaktadır. İncili Çavuş ve Bekri Mustafa ile ilgili internet sitelerinde müstakil bilgiler bulunmaktadır. Ayrıca diğer ilgili sitelerde hem bu iki fıkra tipine ait bilgiler hem de fıkralar yer almaktadır. Tespit ettiğimiz bu sitelerden bazıları şunlardır:

a) İncili Çavuş ile İlgili Olan İnternet Adresleri

<http://www.afacancocuk.com>

<http://www.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2004/07/28/yazarlar/yazarlar124.html>

<http://www.amatörceedebiyat.com>

<http://www.aslanapa.gov.tr>

<http://www.bilalnadir.com>

<http://www.biyografi.net>

<http://www.damlalar.org>

<http://www.denizce.com>

<http://www.dewforum.org/forum/archive/index.php/t-443.html>

<http://www.discoverturkey.com/iller/kayseri.html>

<http://www.domurköy.com>

<http://www.enfal.de/kultur.htm>

http://www.e-xploder.net/ekler/notlar/TK_2.doc

<http://www.eminonuplatformu.org>

<http://www.evrensel.net/04/08/11/kultur.html>
<http://www.eyup.bel.tr/bpi.asp?caid=336&cid=732>
http://www.felsefeekibi.com/forum/forum_posts.asp?TID=40023&PN=1
<http://www.forum.ajansspor.com>
<http://www.frmtr.com/archive/index.php/f-754.html> - 58k
<http://www.giresunfef.ktu.edu.tr>
<http://goturkey.kulturturizm.gov.tr/BelgeGoster.aspx>
<http://www.haberturk.com>
<http://www.huslu.8k.com/yazi1.htm>
<http://www.hurriyet.com.tr/4 Ocak 2006>
http://www.icisleri.gov.tr/_Icisleri/WPX/ilveilcelerdeki.doc
<http://www.i-gunler.com/inc/profile.php?id=1614>
<http://www.iktibas.info>
<http://www.iskenderiye.com/fikra/ayrinti.asp?sirano=3824>
<http://www.isparta.gov.tr>
<http://www.istanbul.net.tr>
<http://www.izedebiyat.com/yazi.asp?id=16392>
<http://www.karakutu.com>
<http://www.kayseriliyim.com>
<http://www.kenthaber.com>
<http://kirikkale-bld.gov.tr/mehter.asp>
<http://www.kultur.gov.tr>
<http://kygm.kultur.gov.tr/BelgeGoster.aspx?>
<http://www.memleket.com.tr İsmail DETSELİ/ 20 Şubat 2005 /05 Kasım 2006>
<http://www.milliyet.com/Çetin Altan/12.02.2006>
<http://www.milliyet.com.tr>
<http://nedir.antoloji.com/hazir-cevap>
<http://www.ozgurpolitika.org/2004/08/10/allkul.html>
<http://persekkoyu.sitemynet.com/PERSEK>
<http://www.referansgazetesi.com/haber.aspx>
<http://www.sanatalemi.net>
<http://www.sebnem.org>
<http://www.sedefgroup.com/turkish/main.htm>
<http://www.seliskitaplar.com>

http://sihbarak_der.sitemynet.com/sihbarak/id1.htm
<http://www.sinematurk.com>
<http://www.takvim.com.tr/2004/12/05/yaz1198-3160-119.html>, Halit ÇAPIN
<http://www.tomarza.gov.tr/Asp/i-gallery/igallery.asp>
<http://www.turkcebilgi.com>
<http://www.turkleronline.com>
<http://turkoloji.cu.edu.tr/>
<http://www.ufukotesi.com>
<http://urun.gittigidiyor.com>
<http://www.wikipedia.org>
<http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=20798>
http://www.wdyd.com/forum.asp?FORUM_ID=127 - 64k
<http://www.yeniasir.com.tr>

b) Bekri Mustafa ile İlgili Olan İnternet Adresleri

<http://www.abydd.tripod.com/id5.html>
<http://www.ajansspor.com>
<http://www.akintarih.com>
<http://www.akşam.com.tr/08.12.2005/deniz.akgun@akşam.com.tr>
<http://www.altan.info>
http://www.anadolufolk.com/anadolufolk/haber_detayaaf2.html?Haber_ID=50
<http://www.antoloji.com>
<http://www.atib.org>
<http://atton.tt.edu>
<http://www.balkanskidom.com/showthread.php?t=690>
<http://www.beysehirinsesi.com>
<http://www.birikimdergisi.com>
<http://www.buyukkeyif.com/>
<http://www.cannabist.net>
<http://www.denizce.com>
<http://www.dergibi.com>
<http://www.diyarbakir.net>
<http://www.europamagna.org/Marenostrum/Creations/Turquie/nas-tur.htm>
<http://www.evrensel.net>

<http://www.gaziantep.net>
<http://www.geceyolculuđu.com>
<http://www.geocities.com/Hollywood/Cinema/3492/indexb.html>
<http://www.gramerimiz.com/bekri-mustafa.htm>
<http://www.gscemiyet.org.tr>
<http://www.gulemekci.com>
<http://www.hayrettinkaraman.net/27 Mart 2005/ Pazar>
<http://www.hikayeler.gen.tr>
<http://home.tiscalinet.ch>
<http://www.hurriyet.com.tr/yasam/4 Ocak 2006 Demirtaş CEYHUN>
<http://www.idealdusunce.com/hsanzumi1.html>
<http://www.internet.com.tr/gokovaian>
<http://www.itusozluk.com/goster.php/bekri+mustafa>
<http://www.karagöz.net>
<http://www.kayseripostası.com>
<http://www.kenthaber.com>
<http://kitap.antoloji.com>
<http://www.konya.gov.tr>
<http://www.kulturmantari.org/2008/09/bekri-mustafa-imam-oldu-dersin.html>
<http://kygm.kultur.gov.tr/>
<http://www.let.leidenuniv.nl/tcimo/tulp/Research/ne2.htm>
<http://www.milliyet.com/ ŞENAY DÜDEK>
<http://www.milliyet.com.tr,17.07.2005, şeytanın gör dediği>
<http://www.necatidemir.net/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=2>
<http://www.omurca.net>
<http://www.osmanlimedeniyeti.com>
<http://www.osmanli.700.gen.tr>
<http://www.pencerederğisi.com>
<http://www.radikal.com.tr>
<http://www.sadakat.net>
<http://www.seliskitaplar.com.tr>
<http://siir.gezginler.net>
<http://www.sinematurk.com>

<http://www.sourtimes.org>
<http://www.sufizmveinsan.com/aksam/celebi.html>
<http://www.tavukcuzade.com>
<http://www.tiyatronline.com>
<http://www.telifhaklari.gov.tr>
<http://www.tumgazeteler.com/haberleri/bekri-mustafa/>
<http://www.turkcebilgi.com>
[http://www.turkcebilgi.com/Fıkra%20\(edebi%20tür](http://www.turkcebilgi.com/Fıkra%20(edebi%20tür)
<http://www.turkeyistanbul.com>
<http://www.turkleronline.com>
<http://www.tr.wikipedia.org>
<http://www.uludagsozluk.com/k/bekri-mustafa/>
<http://webarşiv.hürriyet.com.tr>
<http://www.yemekikmek.com>
<http://www.yenialanya.com>
<http://www.yenibursa.com>
<http://www.yeniklasor.com/q-15512-BEKRI-MUSTAFA/d-0.html>
<http://www.yenisayfa.com>
<http://www.zaman.com.tr>
http://sozluk.sourtimes.org/show.asp?t=bekri&iPhone=1&__target=Topic981011

III. İNCİLİ ÇAVUŞ VE BEKRİ MUSTAFA FIKRALARI ÜZERİNDE YAPILAN EDEBİYAT, KÜLTÜR VE SANAT ÇALIŞMALARI

A. HALK HİKÂYESİ

Meddah Tıflî'nin anlattığı gerçekçi halk hikâyelerinden Hançerli Hanım hikâyesinin ikinci derece kahramanları arasında Bekri Mustafa da yer almaktadır (Koz 1983: 6). Bu hikâyenin özeti şöyledir:

Hançerli Hanım

Bedestanî Halil Efendi 4. Murat döneminin sayılı zenginlerinden olup artık ticareti bırakmış, İbrahim Bey adlı arkadaşı ile dostluk etmektedir. Ölümünden sonra, güzellikte eşi bulunmayan oğlu Süleyman'ın etrafını çeviren birtakım serseriler onun bütün servetini kısa zamanda meyhane ve eğlence yerlerinde bitirirler. Baba dostu İbrahim Bey onu Bedesten'deki bir dükkâna yerleştirir. Ancak güzelliği ile dikkati çeken delikanlıyı bir gün zengin bir kadın görür ve ona âşık olur; Süleyman ise onun cariyesi Kamer'e âşıktır. Delikanlıyı işinden çıkartan Hançerli Hürmüz, annesine de bir konak satın alır.

Kamer'le Süleyman arasındaki yakınlığı sezen hanım, cariyeyi kabahatli sanıp onu nice işkenceden sonra Beykoz'daki bir ormana attırır. Durumu anlayıp kızı kurtaran Süleyman'ın bu hâlini gören Hançerli, onun da cezalandırılmasına karar verir; meddahı Emin Çelebi'ye düzdürdüğü bir hikâyede olaylar benzer şekilde cereyan ettirilir. Süleyman kuşkulanırsa da daha önceden planlanan ada gezisine çıkmak zorundadır.

Bu sırada Sultan Murat ile musahibi Tıflî de Bekri Mustafa'nın kayığı ile Çatladıkapı'ya giderken kendilerini adaya yaklaşmış olarak bulurlar. Bu sırada eteğinin altından çıkardığı hançerini meddahının anlattığı hikâyedeki gibi, Süleyman'a saplayan Hançerli'nin onu denize attığını görürler. Tıflî hemen delikanlıyı Ahırkapı'ya çıkararak tedavisiyle ilgilenir; sonra da Hançerli'nin intikamından korumak amacıyla onu ticaret için önce Mısır'a sonra da Trabzon ve İran'a gönderir.

Tıflî, bir gün Hançerli'nin işlerini hikâye hâline getirip Sultan'a anlatır. Bunun üzerine Hançerli'nin konağı basılıp kendisinin Mısır'a sürülmesi kararlaştırılır; ancak Süleyman'ın ricasıyla affedilen Hançerli, Kamer'i azat ettiği gibi bütün malını da onunla Süleyman'a bağışlar. Gençler evlendirilir ve delikanlı saraya nedim olur (Sakaoğlu 1994: 547; Alptekin 2002: 280).

Yukarıda kısa özetini verdiğimiz metinde yer alan kahramanlardan Bekri Mustafa, kayıkcılık yapmakta ve Sultan Murat ve Tıflî ile birlikte kayığıyla yolculuk etmektedir.

Dolayısıyla kahramanımız Bekri fıkra tipinin özelliklerine uygun bir çevreye ve mesleğe sahiptir. Öyle ise buradaki Bekri Mustafa'nın fıkra tipimiz olan Bekri Mustafa ile aynı kişi olduğunu Sultan Murat ile arkadaşlık etmesinden hareketle rahatlıkla söylemek mümkündür.

B. FESTİVALLER

1. İncili Çavuş Festivali ve Tomarzalılar Günü

İncili Çavuş Festivali ve Tomarzalılar Günü gelenksel olarak her yıl 01-03 Temmuz'da Kayseri'nin Tomarza ilçesinde yapılmaktadır. Bu düşüncelerimize örnek olması bakımından internetten aldığımız bir haber metnin buraya alıyoruz: *“01-03 Temmuz'da Tomarza'da Kayseri Valiliği, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Tomarza Kaymakamlığı ve Belediye Başkanlığı'nca düzenlenen bir şenliktir. 2. Tomarza İncili Çavuş Kültür-Sanat Festivali ve Tomarzalılar Günü coşkuyla kutlandı. Tomarza ilçesi Sümengen yaylasında Tomarza Kaymakamlığı ve Tomarza Belediyesince düzenlenen festivale sıcaklara rağmen halkın ilgisi oldukça yüksek oldu. Festival kapsamında Havai Fişek gösterisi, yağlı güreşler, halk oyunları gösterimleri yapıldı. Gösteriye TRT THM sanatçısı Sevinç SARI gibi ünlü sanatçılar da katıldı”* (<http://www.tomarza.gov.tr>).

2. Kayseri Tomarza İncili Çavuş Güreş Festivali

Kayseri'de gelenksel olarak düzenlenen bu festival ile ilgili bilgilere internet üzerinden ulaşabildik. Bu festival ile ilgili bir resim de çalışmamızın EKLER kısmında yer almaktadır (www.kirikkale-bld.gov.tr/mehter.asp).

3. İncili Çavuş'u Anma Günü

Folklor (Halkbilimi) bilimcisi Nail Tan, *Folklor (Halkbilimi) Genel Bilgiler* adlı kitabında 1993 yılında Kültür Bakanlığı'nca yapılan Toplumsal Dayanışma ve Kaynaşma Açısından Anlamlı Günler Almanacağı adlı çalışmadan aldığı ve illerimizde gelenksel olarak düzenlenen folklorik ağırlıklı faaliyetler arasında İncili Çavuş'u Anma Günü'nün Kayseri'de Eylül ayı içerisinde yapıldığını belirtmektedir (Tan 1997: 142). Aynı bilgilere internetten de ulaşabiliyoruz (www.discoverturkey.com/iller/kayseri.html).

C. GELENEKSEL TÜRK TİYATROSU

Türk Gölge Oyunu Karagöz ve Bekri Mustafa

Türklerin, “Karagöz” adıyla bütünleştirdikleri gölge oyunu Türk coğrafyasının zengin kültür yumağının bir ifadesidir. Önemli bir anlatı geleneğini temsil eden Türk gölge oyununun başkahramanları Karagöz ve onun kadim dostu Hacivat’tır.

Türk gölge oyununu incelerken Prof. Dr. Metin And, Cevdet Kudret, Prof. Dr. Özdemir Nutku, Prof. Dr. Saim Sakaoğlu gibi değerli araştırmacılarımızın çalışmalarını örnek olarak verebiliriz. Bu çalışmaları incelediğimizde Türk Gölge Oyunu Karagöz için yapılan kişi sınıflamaları arasında fıkra kahramanımız Bekri Mustafa tipine de rastladık.

Bu başlıktaki çalışmamızın özünü oluşturacağına inandığımız için Prof. Dr. Saim Sakaoğlu’nun Türk Gölge Oyunu Karagöz için yaptığı kişi sınıflamasından bu bölümde örnek olarak yararlanmayı uygun bulduk.

Prof. Sakaoğlu’nun yaptığı sınıflamada “Kabadayılar ve Sarhoşlar” (Sakaoğlu 2003: 180) başlığı altında verdiği kişi sınıflamasına göre Bekri Mustafa’yı Türk Gölge Oyunu Karagöz’de iki tip kategorisinde inceleyeceğiz:

a. Tuzsuz Deli Bekir

Karagöz oyunlarının serserisi ve kabadayısı olan Bekir, oyunlarda düzenin koruyucusu olarak karşımıza çıkan bir tiptir. Genelde oyunun sonunda ortaya çıkarak düzeni yeniden sağlayan, bir güvenlikçi, bir yeniçeri, bir karakol, bir mahkeme gibi hareket ederek gülünç bir tip olmaktadır. Elinde şarap şişesi ile herkese meydan okuyan ve naralar atan “*Bekri Veli, Tek Bıyık, Sakallı Deli, Hımhım Ali, Hovarda Çakır, Kırmızı Suratlı Bakır, Burunsuz Mehmet, Çopur Hasan, Cingöz Mustafa, Mandıralı Deli Tuzsuz*” (Sakaoğlu 2003: 180) adıyla tanınan bu tip pek çok yönüyle Bekri Mustafa tipine benzemektedir. Fakat Bekri Mustafa’nın Karagöz ve orta oyunundaki *Tuzsuz Deli Bekir* tipi ile aynı tipler olduğunu belirtenler de vardır (Özmen 1994: 571; Tokmakçioğlu 1983b: 7; Yalçın 1985: 10; Yıldırım 1999: 28). Hatta oyunlardan birinin Bekri Veli diye adlandırıldığına bakılırsa bu kahramanın aslında Bekri Mustafa olma ihtimalini kuvvetlendireceği görüşündeyiz.

Nitekim yukarıda saydığımız “*elinde şarap şişesi ile herkese meydan okuyan*” “*gülünç bir tip*”, “*naralar atan*” gibi ifadelerin benzer örnekleri fıkra tipimiz Bekri Mustafa’nın birçok fıkrasında kolaylıkla karşımıza çıkmaktadır. Prof. Sakaoğlu’nun bu konuda yapmış olduğu yerinde bir tespiti görüşümüzü destekleyeceğine inandığımız için aşağıya alıyoruz:

“*Tuzsuz Deli Bekir, Sarhoş, Matiz, Bekri Mustafa gibi tipler daima birbiriyle karışmakta, birbirinin söylediği şarkı/türkü öbürüne bağlanarak okunmaktadır*” (Sakaoğlu 2003: 180).

Cevdet Kudret’in “*Ortaoyunu*” adlı eseri de Bekri Mustafa’nın gölge oyunu tipleri arasında yer aldığını destekleyecek niteliktedir. Cevdet Kudret, ortaoyunu metinleri içinde “*Kunduracı*” oyununun kişileri arasında yer alan *Tuzsuz Mustafa* (Kudret 1994: 189) tipine yer vermiştir. Bu oyunda Pişekâr’ın Kavuklu’ya söylediği şu cümleyi bu tipin Bekri Mustafa olma ihtimaline örnek olacağını düşündüğümüz için buraya almayı uygun bulduk:

“*Pişekâr— Aman, bilâder, vazgeç! Maşa dururken elinen (el ile) tutulmaz. Bu karının “Tuzsuz Mustafa” isminde gayet sarhoş, kestiği kestik, biçtiği biçtik, bir dostu vardır; gideyim ona haber vereyim, o gelsin, işi ona havâle edelim. Sen üst tarafına karışma.*” (Kudret 1994: 200).

Pişekâr, bu konuşmasıyla tam Bekri Mustafa tipini tarif etmekte ve gölge oyunundaki Bekri Mustafa’yı bizlere tanıtmaktadır. Buna bağlı olarak Tuzsuz Mustafa adını Bekri Mustafa adına bağlayabiliriz.

b. Matiz - Sarhoş

Pek çok özelliği ile yukarıda anlattığımız Tuzsuz Deli Bekir tipine benzeyen, *Meyhane* oyununda tamamen Bekri Mustafa olarak karşımıza çıkan sarhoş tipi gölge oyunundaki asıl Bekri Mustafa tipi olarak yerini almalıdır. Sonuçta matiz tipi sarhoşluk yönüyle “*Sarhoşlar Şahı*” olarak nitelendirilen Bekri Mustafa’nın özellikleri ile benzerlik göstermektedir. Sabri Koz; Karagöz ve ortaoyununda Bekri Mustafa adını ya da özelliklerini taşıyan tipleri sayarken matiz tipini de söyledikten sonra ortaoyununda Bekri Mustafa rolünü oynamak anlamına gelen “Bekri Mustafa’ya çıkmak” deyiminin varlığından bahseder (Koz 1983: 6).

Prof. Sakaoğlu’nun “*Meyhane oyununda Bekri Mustafa’nın sarhoş olarak görülmesi de başka bir sarhoşluk tipidir*” (Sakaoğlu 2003: 181) görüşüne katıldığımızı da hatırlatalım.

Sonuç olarak gölge oyunu tip sınıflaması içerisinde Bekri Mustafa tipinin de olduğunun kabul edilmesi gerektiğini ve bundan sonraki bilimsel çalışmalarda sınıflamalarda bu görüşümüzün doğruluk kazanacağını ümit ettiğimizi belirtmek isteriz.

D. MASAL

Araştırmalarımız sırasında İncili avuş'un masal kahramanlığıyla da karőılaőtık. Nedim Bakırcı'nın Niğde Masalları adlı eserinde yer alan "Anadolulu Mehmet" adlı masalında İncili avuş vezir olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu masalın özetini örnek olması bakımından aşağıya alıyoruz:

Niğde'den İstanbul'a gelen Anadolu Mehmet bir süre hamallık yaptıktan sonra balıkçılık yapmaya başlar. Yahudi'nin biri rüyasında gördüğü balığın içindeki fincanları elde etmek için her gün balıkçıların avladıkları balıkların hepsini satın alır. Bir gün Anadolu Mehmet yeşil bir balık avlar ve onu Yahudi'ye satmaz. Yahudi rüyasında gördüğü bu balığın içindeki fincanı elde etmek ister. Mehmet'in evine adamlar gönderir. Mehmet balıktan çıkan fincanın suyu altın ettiğini gördüğü için adamlara başka fincan verir. Kılığını, evini, semtini değiştirir ve başka işlerle meşgul olur. Evlenmek ister. Kimin kızının namuslu olduğunu öğrenmek için meyhaneye gider ve oradaki gençlerden sadece padişahın kızının istediği özelliklere sahip olduğunu öğrenir. Sarayın bahçesine girip padişahın kızıyla konuşur ve elindeki fincanın marifetini ona gösterir. Kız fincanı isteyince de Mehmet kızın kendisine teslim olması őartını söyler. Padişahın kızı da bu fincana sahip olmak için kendini Anadolu Mehmet'e teslim eder. Kız hamile kalır. Bunu öğrenen padişah kızını idam ettirmek istese de vezir İncili avuş engel olur. Vezir bir sandık yaptırıp kızını içine koyarak mezada götürür (müzayede anlamında), Anadolu Mehmet sandığı satın alıp Niğde'ye annesine gönderir. Sandıktan çıktığı bir gün kızını Mehmet'in annesi yakalar, Mehmet'e haber salar ve Mehmet Niğde'ye gelir. Kızla evlenir, iki oğlan çocukları olur. Padişah da kızını özler ve veziriyle birlikte Niğde'ye, kızının bulunduğu yere gelir. Mehmet'in zenginliğinin fincan sayesinde olduğunu, bu fincanın suyu altın ettiğini öğrenince de fincana sahip olmak ister. Mehmet ise kendisine teslim olursa verebileceğini söyler. Padişah ile veziri Mehmet'e teslim olmak ister, o sırada kız içeri girip kendisini tanıtır ve çocuklarıyla kocasını alıp İstanbul'a dönerler, padişah damadını kendisine baş vezir olarak tayin eder (Bakırcı 2006: 194-201).

Yukarıdaki masalda vezir olarak karşımıza çıkan İncili avuş'un bu kimliğini kazanmasında halkın onu çok sevmesinin etkili olduğunu söyleyebiliriz.

E. RADYO PROGRAMI

Edebiyatımızda Mizah adıyla mizah, nekre, latife vb. kavramlar; meddah; gölge oyunu, orta oyunu; masal, hikâye ve romanda mizah; fıkra ve Nasreddin Hoca, İncili Çavuş, Bekri Mustafa, Karatepeli ve Temel gibi fıkra kahramanlarını konu alan yirmişer dakikalık dizi şeklinde canlı bir program TRT Ankara Radyosu, Dış Yayınlar'da dinleyenlerine sunulmuştur. TRT Ankara Radyosu, Dış Yayınlar, 1992. (Karadeniz Teknik Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Başkanlığı) (www.giresunfef.ktu.edu.tr)

F. ROMAN

Osman Cemal Kaygılı, “Bekri Mustafa” adında, Bekri Mustafa'nın hayatını ve fıkralarını konu alan 190 sayfalık bir roman yazmıştır (Kaygılı 1944: 1-190).

G. SİNEMA FİLMLERİ

Türk sinemasında İncili Çavuş'la ilgili iki; Bekri Mustafa'yla ilgili bir sinema filmi çekilmiştir. Bu filmler kısaca şöyledir:

a. İncili Çavuş Filmleri

1. İncili Çavuş

İncili Çavuş filmi 1951 yapımlı, yönetmenliğini Semih Evin'in üstlendiği, senaryosunu Melih Başar'ın yazdığı, İncili Çavuş'u İsmail Dümbüllü'nün oynadığı ve Safiye Ayla, Hamiyet Yüceses gibi sanatçıların şarkılarını seslendirdiği, çiftlik sahibi birinin kızının bir çobana duyduğu aşkı konu edinen müzikal bir komedi filmidir (Çalikoğlu 1951: 1-6).

2. İncili Çavuş

1968 yapımlı, yönetmenliğini Nişan Hançer'in üstlendiği, senaryosunu Sadık Şendil'in yazdığı, İncili Çavuş'u İzzet Günay'ın oynadığı ve Mine Mutlu, Kadir Savun, Hüseyin Baradan, Sadettin Erbil, Suna Pekuysal, Mualla Sürer, Ergun Köknar'ın rol aldıkları, Özdemir Birsnel'in yapımcılığında Hisar Film tarafından yapılan Osmanlı döneminde yaşayan halk mizahının ustalarından İncili Çavuş ile ilgili bir komedi filmidir (www.telifhaklari.gov.tr).

b. Bekri Mustafa Filmleri

1. Bekri Mustafa

1968 yapımlı, yönetmenliğini Suha Doğan'ın üstlendiği, senaryosunu Vecdi Uygun'un yazdığı, Orhan Günşiray, Semra Sar, Gülbin Eray, Vahi Öz, Gürdal Onur, Suha Doğan, Necdet Tosun'un rol aldıkları, Sarıkaya Film tarafından yapılan bir sigorta şirketiyle, bir polis müfettişinin öyküsünü konu alan bir sinema filmidir (www.telifhaklari.gov.tr).

2. İstanbul Kanatlarımın Altında

1996 yapımlı bu filmin karakterlerinden biri Savaş Ay'ın canlandığı Bekri Mustafa'dır. Yönetmenliğini ve senaristliğini Mustafa Altıoklar'ın üstlendiği, Ege Aydan (Hazerfen Ahmet Çelebi), Okan Bayülgen (Lagari Hasan Çelebi), Beatriz Rico (Franceska), Savaş Ay (Bekri Mustafa), Zuhâl Olcay (Kösem Sultan), Haluk Bilginer (Evliya Çelebi), Burak Sergen (IV Murat) ve Tuncel Kurtiz'in (Topal Recep Paşa) rol aldıkları, Sarıkaya Film tarafından yapılan bir sigorta şirketiyle, bir polis müfettişinin öyküsünü konu alan bir sinema filmidir (www.sinematurk.com).

H. TİYATROLAR

1. İncili Çavuş

İncili Çavuş adlı bu oyun Milli Kütüphanede bulunan afiş bilgilerinden anladığımıza göre İstanbul Kadıköy Yoğurtçu Park Tiyatrosu'nda oynanan, oyuncu ve gösteri sanatçıları Ayten H. ,Refik Bey, Siret B. ,Fahri Bey, Ziya B., Atıf Bey, Sabriye H., Ayten Refik H.'den oluşan 3 perdelik bir *piyestir* (www.mkutup.gov.tr).

2. IV. Murat

Seyircinin yoğun ilgisiyle karşılanan ve Osmanlı'nın çalkantılı bir döneminde tahta geçen IV. Murat'ın iktidarın puslu ikliminde yol almasını sahneye taşıyan bu tiyatro oyununun da karakterlerinden biri Bekri Mustafa'dır. Turan Oflazoğlu'nun yazdığı, Engin Uludağ'ın yönettiği ve Hüseyin Köroğlu'nun (IV. Murat), Aliye Uzunatağan (Kösem Sultan), Salih Sarıkaya (Sadrazam Topal Recep Paşa), Mehmet Avdan (Hafız Paşa), Doğan Bavli (Nef'i), İrem Arslan (Dilfigar), Kutay Kırşehirlioğlu (Silahtar), Emre Narcı (Bostancıbaşı), Erhan Özçelik (Kara Ali), Turgut Arseven (Köse Mehmet), Münir Kutluğ (Şeyhülislam Ahizade Hüseyin Efendi), Uğurtan Atakan (Bekri Mustafa) ve Suphi Tekniker (Hekimbaşı) tarafından canlandırılan iki perdelik bir oyundur (www.tiyatronline.com).

I. DİĞERLERİ

1. İncili Çavuş Gazetesi

Bu gazete; 1924'te Türkiye'ye gelen ve yerleşen Batum doğumlu, 1929'da haftalık Bereket Dergisi'nde gazetecilik mesleğine başlayan ve 1992'de vefat eden Niyazi Ahmet Banoğlu tarafından çıkarılan bir gazetedir (www.biyografi.net).

2. Mizah Dergisi

2. Meşrutiyet'ten sonra Cumhuriyet'in ilanına kadar olan dönemde Rum ve Ermeni vatandaşlar tarafından yayınlanan kısa ömürlü dergilerden biri de İncili Çavuş'tur (www.huslu.8k.com/yazi1.htm).

3. İncili Çavuş'un Adına Bağlanan Yerleşim Yerleri

a) İncili Köyleri

Türkiye'de İncili Çavuş'un adına bağlı üç tane İncili köyü vardır. Bunlar:

1. Bayburt ili Aydıntepe ilçesi İncili Köyü (Gülensoy 1995: 27): Bayburt iline 16 km Aydıntepe ilçesine 5 km uzaklıktadır. Köyün adının nereden geldiği ve geçmişi hakkında bilgi yoktur (www.bayburt69.com).

2. Diyarbakır ili Çermik ilçesi İncili Köyü (Gülensoy 1995: 27): Diyarbakır iline 62 km, Çermik ilçesine 23 km uzaklıktadır. Köyün adının nereden geldiği ve geçmişi hakkında bilgi yoktur (www.wikipedia.org). Bu köy, araştırmacıların İncili Çavuş'un köyü olarak kabul ettiği İrincil Köyü ile karıştırılmamalıdır. İrincil adlı köyün arazisi 1960'larda Dicle Üniversitesi için istimlak edilmiştir. Osmanlı Arşivleri'nde de geçen bu köy, İrincin Noyan'ın karargâhını kurduğu yer olarak kabul edilmektedir. İrincin Noyan, Moğollar'ın bir valisidir. Moğollar, Ortadoğu Anadolu ve Asya'yı işgal ve tahrip ettiklerinde Diyarbakır'a da gelmişler, Diyarbakır'da bir Moğol hanedanı olan Sutaylılar bulunmuştur. 1309-1332 tarihleri arasında Diyarbakır'ı Sutay Noyan idare etmiştir. Sutay Noyan'dan önce Diyarbakır'da valilik yapanlardan biri de İrincin Noyan'dır (Beysanoğlu 1983: 55).

3. Kayseri ili Tomarza ilçesi İncili Köyü'dür (Gülensoy 1995: 27). Eski adı Travşın olan bu köy İncili'ye sahip çıkar ve bu köyün insanları İncili'nin oralı olduğunu savunur. Bu amaçla adı geçen yerde İncili adına festivaller, anma günleri ve güreş festivalleri düzenlenmektedir (www.wikipedia.org).

b) İncili Çavuş Sokağı

İncili Çavuş Sokağı, günümüzde İstanbul'da Sultanahmet Meydanı civarında, Firuz Ağa Camii ile Yerebatan Sarayı arasında ve Divan Yolu'na paralel vaziyette bulunan bir sokaktır Fakat adı geçen Firuz Ağa ile İncili Çavuş arasında bir bağlantı yoktur (www.eminonuplatformu.org).

4. İncili Çavuş Türbeleri

a) Isparta İl Merkezinde Bulunan İncili Çavuş Türbesi

Isparta il merkezinde, İncili Çavuş'a ait olduğu söylenen ancak, içerisinde sandukası olmayan bir türbe bulunmaktadır. Isparta'daki türbenin kime ait olduğu bilinmemekle birlikte halk arasında İncili Çavuş olarak tanınmıştır. Türbe, Selçuklu mimari üslubunda yapılmıştır. Köfeki taşından yapılmış sekizgen gövdeli ve konik çatılıdır. Sekizgen gövdenin her kenarına yuvarlak sağır kemerler yapılmış ve bunların içerisine birer pencere açılmıştır (www.kenthaber.com)

b) Isparta İli Sav Kasabası'nda Bulunan İncili Çavuş Türbesi

Kasabaya girerken yolun sağ tarafında yer alan İncili Çavuş tarafından yaptırıldığı söylenen (bugün restore edilen) fakat sinesinde İncilinın yatmasının nasip olmadığı ünlü türbeyi köylüler her gelip gidişinde Fatıha okuyarak selamlar. Bugün adına filmler çevrilen İncili Çavuş Sav'a gelmiş kendisine bir mezar hazırlatmıştır. Padişah tarafından affa- mazhar olması dolayısıyla İstanbul'a gitmiş ve orada ölmüştür (Kıyıcı 1998: 26; www.savkasabasi.com; www.isparta.gov.tr).

5. Şiirler

Bekri Mustafa'nın izine Neyzen Tevfik'in şiirlerinde de rastlanılmaktadır. Bekri'nin ve Neyzen'in ortak özelliği olan içki içmeyi anlatan ve "Çok Şükür" adlı şiirinden aldığımız bir dördlüğü örnek olması bakımından aşağıya alıyoruz:

“..."

Sana giren çıkan nedir be dürzü?

Be Allah'ın numunelik öküzü

Ben mi yuttum on dört bin okka düzü,

Bekri Mustafa'dan fermanın mı var?" (http://abyadd.tripod.com/id5.html)

6. İncili Çavuş ve Bekri Mustafa Fıkralarının Eğitici Yönü

a)İncili Çavuş Fıkralarının Eğitici Yönü

İncili Çavuş fıkralarında, daha çok saray ve çevresinin konu alınması, İncili'nin padişahın nedimi olması ve sarayda bulunmasından dolayı daha çok saray eğitimi görülmektedir. İncelediğimiz 87 fıkranın hemen hemen hepsinde verilmek istenen eğitim, (25, 26, 66) numaralı fıkralarda konu olarak karşımıza çıkar.

İncili Çavuş zalim, beceriksiz, eğitimsiz idarecilerin ve devlet adamlarının karşısında yer alır. (4, 35, 41, 47) numaralı fıkralardaki gibi zalimliklere ve haksızlıklara zekâsıyla ve nükteleriyle karşı çıkar. Hatta bu olumsuzlukları 82 numaralı fıkrada kendi şahsiyetinde eleştirir.

İncili Çavuş devlet adamı olma özelliğiyle de Türk milletini ve Osmanlı Devleti'ni küçümsemeye kalkanlara da dersini verir. (6, 14, 16, 17, 18, 54) numaralı fıkraları bu konuyla ilgilidir. Böylece İncili Çavuş fıkralarında ne olursa olsun milletimizi ve devletimizi küçük görenlere haddini bildirmemiz gerektiğinin eğitimi verilir.

İncili Çavuş fıkralarında eğitimci kişiliğiyle de karşımıza çıkar. (25, 26, 66 ve 78) numaralı fıkralarda saray adabını ve görgü kurallarını öğretmek için çabalar.

İncili Çavuş fıkralarında Türk misafirperverliğini ve buna verilen önemi görürüz. Fıkralarda eve gelen misafirin en iyi şekilde ağırlanması gerektiğinin eğitimi verilir. 46 numaralı fıkra bunun en güzel örneğidir.

b)Bekri Mustafa Fıkralarının Eğitici Yönü

Bekri Mustafa fıkraları daha çok içki konusuyla ilgili görünse de eğitim konusunun işlendiği fıkralarla karşılaşabiliyoruz. Bekri Mustafa fıkralarında eğitim konusunun geçtiği fıkralar şunlardır: (6, 29, 30, 50, 89, 91, 93, 100). Bu fıkraların yanı sıra incelediğimiz Bekri Mustafa fıkralarının neredeyse tamamında insanları eğlendirmenin yanında okuyucuya verilmek istenen bir mesaj vardır. Bu mesaj da fıkraların insanların eğitiminde bir tür araç olduğunun göstergesidir. Yani eğitim, konu olarak ele alınsın veya alınmasın Bekri Mustafa fıkralarında var olan bir kavramdır.

Bekri Mustafa, hayatı boyunca ayık gezmeyen bir sarhoş olmasına rağmen eğitici yönü olan birisidir. Bekri, çocuklara içkinin kötü bir madde olduğunun ve bu zararlı maddeden uzak durmaları gerektiğinin eğitimini 6 numaralı fıkrasında çok güzel verir.

Bekri Mustafa'nın sarhoşluğu aslında bir başkaldırı ve gerek yönetime gerekse haksızlık yapanlara karşı bir ders verme aracıdır. Bekri Mustafa, mevkisini doldurmaktan aciz idarecilere ve eğitimsiz insanların işe alınmasına karşı çıkar.

Bekri Mustafa fıkralarında eğitimin önemi Bekri'nin kişiliğinde dile getirilir. Bekri Mustafa bilgisizliğe dayanamaz; cahillere insanlara yaptıklarının yanlış olduğunu göstermek suretiyle dersini verir. Bekri Mustafa bir hayat öğretmenidir ve nükteleriyle, dürüst kişiliğiyle, kabadayılığıyla insanlara hayat eğitimini verir.

Bekri Mustafa fıkralarında hoşgörünün önemi vurgulanır. Bekri Mustafa kibirli, ukala, kendini beğenmiş, başkalarını küçümseyen insanları güzellikle uyarır; onlara hoşgörüyü öğretir. 108 numaralı fıkrayı buna örnek olarak verebiliriz. 25 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, karşıdaki bir suçlu da olsa insanlık gereği hırsızın yaralarını sarar. Böylece hırsızın yaptığı işi bırakmasına sebep olur.

Bekri Mustafa aynı zamanda görgü kurallarını, adab ve erkânı, nerde nasıl konuşulup davranılacağına da eğitimini vermeye çalışır. 91 numaralı fıkrası bunun en güzel örneğidir. Bekri Mustafa İnsanları eğitmesinin yanı sıra aynı zamanda iyi bir hayvan terbiyecisidir. 29 numaralı fıkrada bir ayı yavrusunu eğitir.

Bekri Mustafa fıkralarında dürüstlük konusu da inceden inceye okuyucuya sezdirilir. Bekri Mustafa zor durumda kalsa bile yalan konuşmaz, gerçekleri söyler. Gördüğü düzenbazlıklara, yanlışlıklara dürüstçe engel olur. Örneğin 16, 37, 85 numaralı fıkralarda bunu görebiliriz.

Türk kültüründe misafir ve misafirperverlik önemli bir konudur. 54 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, misafir olduğu evde ev sahibinin cimriliği yüzünden pekiyi ağırlanmaz. Bekri de ev sahibine minarenden okuduğu ezanla iyi bir ders verir. Böylece ev sahibi yaptığı hatayı anlar ve Bekri'yi güzel bir şekilde ağırlar.

BİRİNCİ BÖLÜM

İNCİLİ ÇAVUŞ FIKRALARI ÜZERİNE

I. İNCİLİ ÇAVUŞ KİMDİR?

A) HAYATI

1. Ne zaman ve nerede doğdu?

Nüktedan, şakacı bir halk adamı, padişahın sohbet arkadaşı, padişahını ve ülkesini seven bir diplomat ve Nasreddin Hoca'dan sonra en çok tanınan ulusal fıkra tiplerinden biri olan İncili Çavuş'un ne zaman ve nerede doğduğu hakkında kesin bir bilgi yoktur. Tarihi kaynaklarda İncili Çavuş'un 16. yüzyılın sonları ile 17. yüzyılın başlarında, yaşadığı ve asıl adının İncili Mustafa Çavuş olduğu kaydı vardır (Boratav 1999: 87; Danışman 1968: 677; Özcan 2002: 134; Turan 2008: 7; Yardım 2003: 38).

İncili Çavuş fıkralarını 1918 yılında ilk kez derleyip yayınlayan ve onun hakkında en geniş araştırmayı yapanlardan biri olan Süleyman Tevfik Özzorluoğlu, İncili'nin Kanuni Sultan Süleyman'ın "musahibi" ve "nedimi" meşhur "Firuz Ağa" olduğunu, 918 (M. 1512-1513) tarihinde ölüp Firuz Ağa Camii mezarlığında gömüldüğünü söyler (Afşin 1988: 1). Özzorluoğlu'nun bu görüşüne katılanlar da vardır (Bozyiğit 1995: 92; Çeşit Kitabevi 1965: 2; Koç 1979: 3). Ancak Özzorluoğlu'nun verdiği bilgilerin eksikliği de gözden kaçmamaktadır. Çünkü konu ile ilgili kaynaklardan ulaştığımız bilgilere göre İncili Çavuş, Sultan 1. Ahmet (Boratav 1999: 87) ile 4. Murat devirlerinde yaşamıştır (Konyalı 1950: 77; Beysanoğlu 1982: 53; Tokmakçioğlu 2001: 4). Tokmakçioğlu, İncili Çavuş'un gördüğü padişahlar arasında I. Ahmet ve IV. Murat'tan başka I. Mustafa ile II. Osman'ı da sayar (Tokmakçioğlu 2001: 4).

Diğerlerinde (N. Hoca, B. Mustafa, vb.) olduğu gibi İncili Çavuş'un da doğum yeri ve memleketi konusunda belirsizlikler vardır. Onun Artvin'in Ardanuç ilçesinin Anç köyü (Özder 1977: 183), Bursa'nın Söğüt kasabası (Şaka Neşriyatı 1944: 3), Isparta'nın Sav kasabası (Kıyıcı 1998: 25-26), Kayseri'nin Tomarza ilçesi, Kocaeli'nin Kandıra ilçesinin Bakır köyü ve Sivas'ın merkezinden (Konyalı 1950: 102) olduğu söyleniyorsa da son araştırmalarda Diyarbakırlı olduğu kanaati yaygınlaşmıştır. Ünlü tarihçi Hammer, İncili'nin Diyarbakır yakınlarında "İngin" adıyla bilinen bir köyden olduğunu söyler (Hammer 1985: 159). Yine Diyarbakırlı olan Şevket Beysanoğlu da; İncili'nin doğum yeri ve nereli olduğuyla

ilgili görüşleri derleyip toplamış ve onun Diyarbakır'ın İrincil Köyü'nden olduğunu belirtmiştir (Beysanoğlu 1982: 55). “İrincil” adı ise Moğolların Anadolu’yu istila ettiği dönemde Diyarbakır valiliğine atadıkları vali “İrincin Noyan”dan gelmektedir. İrincin zamanla halk ağzında “İrincil”e dönüşmüştür (Beysanoğlu 1982: 54). Sabri Koz da İncili Çavuş’un Diyarbakır’ın İrincil Köyü’nden olduğu görüşüne katılan araştırmacılarıdır (Koz 1983: 75).

Âdil Özder de birden çok İncili Çavuş olduğundan bahseder (Özder 1977: 182). İncili'nin Diyarbakır, Sivas, Kayseri, Kandıra gibi yerlerle birlikte anıldığını, Artvin ilinin Ardanuç ilçesinin Anç köyünün de İncili Çavuş’un doğduğu ve yaşadığı köy olduğunu belirtir ve bu makalesinde İncili ile ilgili yapılan çalışmaların yanında 4 İncili Çavuş fıkrasına yer verir (Özder 1977: 179).

Sonuç olarak bütün bu değerlendirmeler ve eldeki belgelerden sonra İncili Çavuş’un Diyarbakırlı olduğu görüşündeyiz.

2. Adı ve Lakabı

İncili Çavuş’un aslı adı ve lakabı da doğum yeri gibi tartışmalıdır. Kaynaklarda İncili Çavuş’un asıl adı İncili Mustafa Çavuş (Danışman 1968: 677; Yıldırım 1999: 26) Mehmet ya da Mustafa (Kıyıcı 1998: 25-26; Sicilli Osmani C I: 448), Mustafa (Efe ?: 128; Konyalı 1950: 77; Sanerk 1943: 4; Şaka Neşriyatı 1944: 7), Mustafa Efendi (Tokmakçioğlu 2001: 3) olarak geçmektedir.

Bazı kaynaklarda İncili Çavuş’un asıl adının Firuz Ağa olduğu belirtilmektedir (Afşin 1985: 1; Çeşit Kitabevi 1965: 2; Koç 1979: 3). Bu araştırmacıardan Süleyman Tevfik Özzorluoğlu İncili'nin asıl adıyla ilgili olarak şunları belirtir. “İncili Çavuş demekle meşhur Firûz Ağa cennetmekân Sultan Süleyman Han Kanuni hazretlerinin musahibi ve nedimi” dir (Afşin 1985: 1). Ancak başta İbrahim Hakkı Konyalı ve Şevket Beysanoğlu olmak üzere pek çok araştırmacı bu görüşte değildir:

İncili Çavuş’un Firuz Ağa ile ve onun camii ile hiçbir alâkası yoktur. İkinci Bayezid’in hazinedarlar başı olan Firuz Ağa 896 H. de camiini yaptırmış ve 918 H. de ölürek camiinin yol aşırı karşısında, şimdiki benzin deposunun bulunduğu kubbeli türbesine gömülmüş; türbe bir yangında çöktüğü için Firuz Ağa’nın kemikleri camiinin soluna nakledilmiş ve üstüne de şimdiki gördüğümüz taş sanduka yapılmıştır. Yine camiin solunda Birinci Ahmed’in Kapu ağası Mehmed Ağa’nın yaptırdığı bir çeşme ile sebil ve bir türbe vardı. Ben buradaki mezar taşlarını 18 sene evvel enkaz altından çıkartıp tetkik ederken bulduğum bir taş üzerinde şu kitabeyi okumuştum:

“Saadetlû ve şefkâtlû padişah-i âlempenah hazretlerinin masharası Aşur Ağa ruhiçün fatiha.

Halk ve avam, ölüm tarihi, ve hangi padişahın masharası olduğu bilinmeyen bu taştaki (mashara) kelimesinden İncili Çavuş’a intikal etmiş, Firuz Ağa’nın mezarını da İncili Çavuş’un mezarı gibi göstermiştir.” (Konyalı 1950: 77).

“İncili Çavuş’un asıl adı İrincili Mustafa Çavuş’tur.” (Beysanoğlu 1982: 55) diyen Beysanoğlu, İbrahim Hakkı Konyalı’yı bu konuda desteklemekte ve şunları belirtmektedir: *“Bu bilgilerin yanlışlığı açıktır. Kanuni’nin hükümdarlığı 1520-1566 yıllarında olduğuna göre İncili Çavuş sandıkları Firuz Ağa, Kanuni’nin hükümdar oluşundan sekiz sene evvel ölmüş demektir İncili Çavuş’un mezarı Edirnekapi dışındaki mezarlıktadır. Mezar taşında ‘Merhum İncili Mustafa Çavuş rûhıyçün Fâtiha-sene 1042’ yazlıdır.”* (Beysanoğlu 1982: 53).

İncili Çavuş’un adında olduğu gibi ona “İncili” lakabının verilmesinde de değişik görüşler vardır. Bunlardan birkaçı şöyledir:

Şevket Beysanoğlu bu lakabın İncili’nin doğum yeri olduğunu söylediği İrincili sözcüğünün İncili şekline dönüşmesinden ileri geldiği görüşünü savunur. (Beysanoğlu 1982: 55).

Abdülbaki Gölpınarlı, İncili Çavuş’un zamanın şeyhülislamına yazılmış biri Türkçe, diğeri Arapça iki risalesini bulduğunu; bir ciltte bulunan bu iki küçük risalede Hz. Muhammed’in adının İncil’de geçtiğinin bildirildiğini, bu risaleler nedeniyle de İncili lakabının “İncîlî” olduğunu belirtmektedir (Gölpınarlı 1972: 125).

İncili Çavuş’un şehzadelerle olan ok atışı yarışından sonra “inci takınmış” anlamında olan İncili lakabını aldığından bahsedenler de vardır (Şaka Neşriyatı 1944: 7-9; Sanerk 1943: 5). Sanerk bu olayı şöyle anlatır: *“Şehzadelerin de iştirak ettiği bir ok atış müsabakasında gösterdiği fevkalade maharetinden çok memnun olan Kanuni Sultan Süleyman:*

Mustafa, sana çavuşluk rütbesi veriyor ve diğer çavuşlarımdan ayırt etmek ve onlara üstünlüğünü göstermek için de kavuğuna inci takıyorum, demişti. Bu vak’a onun Mustafa olan adının unutulması kendisine İncili Çavuş denilmesinin sebebidir.” (Sanerk 1943: 5).

Hammer, İncili Çavuş’un lakabıyla ilgili olarak “İncili” sözcüğünün “İncil’e mensup” ya da “müjde getirici” anlamlarına geldiğini, inci takınmış anlamında olmadığını söylemektedir (Joseph Von Hammer 1985: 158).

3. Ne Zaman ve Nerede Yaşadı?

İncili Çavuş'un 16. yüzyılın sonu ile 17. yüzyılın başında yaşadığı söylenmektedir (Beysanoğlu, 1982: 56; Boratav 1999: 87; Danişman 1968: 677; Efe ?: 128; Özcan 2002: 134; Turan 2008: 7; Yardım 2003: 38). Saraya dergâh-ı âli çavuşu (selam çavuşu) olarak girdiği bilinmektedir (Beysanoğlu 1982: 56; Konyalı 1950: 77).

Bazı kaynaklarda İncili Çavuş'un sadece IV. Murat zamanında yaşadığı bilgisi yer almaktadır (Sicilli Osmani C I: 448; Söztutan 2009: 160). Bunlardan Sicilli Osmani'de İncili Çavuş'un Divanı Hümayun emektarlarından muzhik (güldüren, güldürücü) ve nedim bir adam olmakla beraber padişahların nedim ve musahibi olduğu, hatta bir aralık İran'a sefere gönderildiği ve daha sonra da IV. Murat'ın musahip ve nedimliğini yaptığı bildirilir (Sicilli Osmani I: 448). Bazılarında ise I. Ahmet (Boratav 1999: 87; Koz 1983: 74; Yıldırım 1999: 26), 1. Ahmet ile 4. Murat (Konyalı 1950: 77; Beysanoğlu 1982: 53); bazılarında da I. Ahmet ve IV. Murat, I. Mustafa ve II. Osman zamanında yaşamış olduğu belirtilmektedir (Kıyıcı 1998: 25; Tokmakçioğlu 2001: 4).

Özdemir Nutku, IV. Murat zamanında yetişen meddahlar arasında İncili Çavuş'u da sayar ve XIX. yüzyıl meddahlarının en çok söyledikleri hikâyeler arasında İncili Çavuş fıkralarının da bulunduğunu belirtir (Nutku 1977: 104, 393).

İncili Çavuş'un I. Ahmet'in padişahlığı zamanında saray musahibi olduğu ve İran'a elçi olarak gönderildiği söylenmektedir (Kıyıcı 1998: 26; Konyalı 1950: 77; Koz 1983: 73-74; Özmen 1994: 613; Söztutan 2009: 160; Şaka Neşriyatı 1944: 3; Tokmakçioğlu 2001: 4). İncili Çavuş ile ilgili yapılan çalışmalara kaynaklık eden İbrahim Hakkı Konyalı'nın bu konuyla ilgili görüşlerini de aşağıya alıyoruz:

“Topkapı Sarayı arşivinde bulunan Birinci Ahmed'in bir hükmünden öğrendiğimize göre İncili Çavuş 1021 H. yılında Erzurum Beylerbeyisi Hasan Paşa ile beraber Türk-İran sınırını tesbit için Şah Abbas'a gönderilmiştir. Naima tarihi de bunu teyit eder. İncili Çavuş 1024 yılına kadar İran'da kalmış, bu yıl İranlılara esir düşen adaşı Mustafa Paşa ve İran elçisi Kasım ile İstanbul'a dönmüştür.” (Konyalı 1950: 77).

Halk edebiyatı araştırmacısı Boratav, İncili Çavuş ile ilgili şu bilgiyi vermiştir: *“Halk tipleri olarak İncili Çavuş ya da sadece İncili XVII. yüzyılın tanınmış kişisi İncili Mustafa Çavuş'tur. Birinci Ahmet (saltanatı: 1603-1617) çağında yaşamıştır”* (Boratav 1999: 87).

Naima Tarihi'nde de 1615 yılının olayları anlatılırken dergâh-ı âli çavuşlarından (selam çavuşlarından) İncili Çavuş'un İran elçisi Kadı-han ile birlikte İran'a gönderildiği ve

orada iki yıl kadar kaldığı, sonra da İran elçisi Kasım ile birlikte İstanbul'a döndüğü; ancak bu dönüşün padişahın sinirini geçirmedığı ve İran'a sefere karar verildiğinden bahsedilmektedir (Danışman 1968: 677-678).

Bu olay, Hammer'in Osmanlı Devleti Tarihi'nde de aynı şekilde anlatılmaktadır (Hammer 1985: 158-159).

IV. Murat'ın selam çavuşluğuna kadar yükselen İncili Çavuş, daha sonra Bağdat'ın geri alınmasıyla ilgili antlaşma için ikinci kez İran'a elçi olarak gönderilir (Konyalı 1950: 77, 102).

Bazı tarihî kaynaklarda ve bazı fıkralarında İncili Çavuş'un Kanuni Sultan Süleyman zamanında yaşamış olduğu ve onun musahipliğini yaptığı yer olsa da bu görüş araştırmacılar tarafından kabul görmemiştir.

Sabri Koz'un "Yazma Letaif Mecmuası"nda İncili Çavuş adına dört fıkra kayıtlıdır. Bu fıkralar İncili Çavuş'un tarihi kişiliğine ve biyografisine uygun olarak İran şahı ve İran elçisiyle ilgilidir (Koz 1995: 341-342).

Çeşitli ansiklopedilerde de İncili Çavuş'tan asıl adı Mehmet ya da Mustafa olan, I. Ahmet ile IV. Murat dönemlerinde yaşamış, hatta İran'a elçi olarak gönderilmiş saray nedimlerinden biri şeklinde bahsedilmektedir (Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi Meydan Larousse Büyük Lûgat ve Ansiklopedisi, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Yeni Kültür Ansiklopedisi, Yeni Türk Ansiklopedisi gibi).

4. Ne zaman ve nerede vefat etti?

İncili Çavuş'un mezarının Firuz Ağa Camisi'nin yanında olduğu belirtilmişse (Afşin 1985: 1; Çeşit Kitabevi 1965: 2; Koç 1979: 3) de bu bilginin yanlışlığı araştırmacılar tarafından ortaya konmuştur.

Mahmut Kıyıcı İncili'nin Isparta'nın Sav kasabasında hangi tarihte yapıldığı belli olmayan bir türbesinin olduğunu ve sülalesinin bu türbe yakınındaki evlerde yaşadığını halkın rivayet şeklinde anlattığından, ancak İncili'nin mezarının İstanbul'da Firuz Ağa Camisi çevresinde olduğundan bahseder (Kıyıcı 1998: 25-26).

İncili Çavuş'un mezarının Edirnekapı Mezarlığı'nda olduğunu söyleyenler de vardır ki araştırmacılar arasında kabul gören görüş budur (Boratav 1999: 87; Gölpınarlı 1972: 125; Koz 1983: 74; Yıldırım 1999: 26). İbrahim Hakkı Konyalı da bu görüşe katılır ve İncili Çavuş'un ölümü, mezarı ve mezar taşıyla ilgili olarak bilgiler verir: "*Biz İncili Çavuş'un mezarını*

Edirnekapı dışındaki mezarlıkta, mezarıcı kulübesinin yol aşırı sağında, 20 metre kadar içeride bulduk. Yuvarlak taşlarının her ikisi de mermerdendir.

Baş taşında güzelce bir süllüs ile dört satır halinde şu kitabe okunmaktadır:

'Merhum İncili Mustafa Çavuş ruhiçün fatiha, Sene 1042'

Kitabeye göre İncili Çavuş'un adı Mustafa'dır. Dördüncü Murad'ın onuncu saltanat yılında ölmüştür." (Konyalı 1950: 77).

Biz de İncili Çavuş'un mezarının İstanbul'da Edirnekapı Mezarlığı'nda olduğunu kabul ettik.

5. Eğitimi

İncili Çavuş; iyi bir eğitim görmüş, Arapça ve Farsçayı bilen, nüktedan, dinleyiciyi güldüren, devletin dış siyasetinde söz sahibi olan, kendisini yetiştirmiş siyaset ve bilim adamıdır (Hammer 1985: 158-159; Beysanoğlu 1982: 55; Danışman 1968: 677-678; Konyalı 1950: 77; Turan 2003: 307).

6. İşi (mesleği, görevleri)

İncili Çavuş'un en önemli işi fıkralarından ve çeşitli kaynaklardan da anlaşıldığı üzere padişahın nedimi ve musahibi olmasıdır (Efe ?: 128; Koz 1983: 73; Kıyıcı 1998: 25; Şaka Neşriyatı 1944: 3; Sanerk 1943: 4; Sicilli Osmani I: 448; Tokmakçioğlu 1983a: 7; Yıldırım 1999: 27). İncili, padişahın nedimi olmadan önce saraya dergâh-ı âli çavuşu olarak girer (Beysanoğlu 1982: 56; Koz 1983: 73; Özmen 1994: 613; Tokmakçioğlu 1983a: 7). Padişaha nedimlik yapmanın dışında iki kez de İran'a elçi olarak gönderilmiştir (Hammer 1985: 158-159; Danışman 1968: 677-678; Efe ?: 128; Konyalı 1950: 77; Koz 1983: 73; Tokmakçioğlu 1983a: 7). Bir fıkrasında (71 numaralı İncili ile Yumurtacı) da İncili Çavuş'un hokkabazlık hünerlerinin olduğunu görmekteyiz.

7. Yakın Çevresi

16. yüzyılın sonu ile 17. yüzyılın başlarında yaşamış olan İncili Çavuş; I. Ahmet ve IV. Murat'a musahiplik ve nedimlik yapmıştır. Bu nedenle de hayatının büyük bir kısmı sarayda geçmiş olan İncili'nin yakın çevresi başta padişahlar olmak üzere saray erkânından oluşmaktadır. Vezirler, silahtar ağa, şeyhülislam, kızlar ağası gibi devlet büyükleri, padişahın baş nedimi ve İncili'nin ustası olarak da Tiflî fıkralarda sıkça karşımıza çıkar.

B) AİLESİ

1. Babası

İncili Çavuş'un babasının kimliğiyle ilgili kesin bilgiler yoktur. Babasının adı ve mesleğinin ne olduğuna dair kesin bilgiler mevcut değildir. Ancak İncili'nin bazı fıkralarında babası karşımıza çıkar. Fıkralarından anladığımıza göre İncili'nin İstanbul dışında, memleketinde yaşayan babası saf, hazırcevap, cahil biridir. İncili'nin babası (21, 65, 66) numaralı fıkralarda yer alır. Bunlardan birini örnek olarak verecek olursak; 66 numaralı fıkroda memleketinden İncili'nin babasının İstanbul'a geldiğinden ve İncili'nin taşradan geldiği için adap kurallarını bilmemeleri nedeniyle bunu padişahın sakladığından bahsedilir. Babasıyla kardeşinin geldiğini bir şekilde duyan padişahın onları yemeğe davet emesi ve İncili'nin babasını adapla ilgili tembih etmesi, sonrasında yemekte gelişen olaylar anlatılır (Afşin 1988: 82-84; Özzorluoğlu 1918: 88-92).

2. Annesi

İncili'nin annesi ile ilgili kesin bilgiler yoktur. Bir fıkrasında İncili'nin annesinin varlığıyla karşılaşırız. Aynı fıkroda İncili'nin ihtiyar büyük validesi (anneannesi) de yer almaktadır. 65 numaralı bu fıkroda İncili'nin çocukken annesinin mutfakta olduğundan faydalanıp büyükannesine yaptığı muziplik anlatılmaktadır (Afşin 1988: 76-77; Tevfik 1918: 81-83).

3. Kardeşi

Yine fıkralarından hareketle İncili Çavuş'un bir kardeşi olduğunu öğreniyoruz. Okuma yazma bilmeyen bu kardeş biraz safçadır. İncili'nin kardeşi bazı fıkralarda (25, 26 ve 66) geçmektedir. Bunlardan 25 nolu fıkroda kardeşinin İstanbul'a yanına geldiği ve İncili'nin onu eğitmeye çalıştığından söz edilir (Şaka Neşriyatı 1944: 37-38).

3. Eşi ve Çocukları

İncili Çavuş'un anne, baba ve kardeşlerinde olduğu gibi eşi ve çocuklarıyla da ilgili açık bir bilgiye sahip değiliz. Metinlerimiz arasında yer alan (33, 76) numaralı fıkralarda onun eşinden de bahsedilmektedir.

İncili Çavuş'un çocuğunun olup olmadığını bilmediğimiz gibi fıkralarında da çocuklarına rastlanılamamıştır.

C) SARAY (İSTANBUL) VE İNCİLİ ÇAVUŞ

İncili Çavuş, dergâh-ı âli çavuşu olarak saraya girmiş (Beysanoğlu 1982: 56), padişahın nedimliğine kadar yükselmiş (Konyalı 1950: 77), ömrünün büyük bir kısmını sarayda dolayısıyla da İstanbul'da geçirmiş ve orada ölmüştür. Bu nedenle, gerçek hayatında olduğu gibi fıkralarında da zaman zaman özel görevlerle İstanbul'dan ve saraydan uzaklaşmasına rağmen genellikle mekân olarak sarayı ve İstanbul'u görürüz. Fıkralarındaki kişilerin büyük çoğunluğunu da saraydaki insanlar oluşturur. Bu bakımdan İncili Çavuş fıkraları, halkın yakından tanımadığı üst tabakaya bakışını yansıtan, sarayda yaşayan insanları alaya alarak anlatan güldürücü sosyal fıkralardır (Kabaklı 2002: 216).

Fıkralarında padişah sinirlendiğinde saraydakiler hemen İncili Çavuş'a başvururlar ve ondan padişahı sakinleştirmesini isterler. "Yüzüne Karşı Sövdürmüş" adlı fıkrada yaşanan olayları bu duruma örnek gösterebiliriz. İncili, İstanbul'a gelen elçilere rehberlik eder, gerekirse onlara ders verir (6, 14, 16, 17, 18). Saraydaki ve toplumdaki aksaklıklarla alay eder, böylelikle olayları tüm açıklığıyla padişahın görmesini sağlar. Örnek olarak Kabak Sazı Meselesi adlı fıkrayı verebiliriz. Aynı zamanda İncili Çavuş, bütün bunları yaparken padişahı eğlendirir. Zaten gerçek hayatında da İncili Çavuş'un asıl görevi padişahın nedimliğidir (Efe ?: 128; Koz 1983: 73; Kıyıcı 1998: 25; Sanerk 1943: 4; Sicilli Osmani I: 448; Şaka Neşriyatı 1944: 3; Tokmakçioğlu 1983a: 7; Yıldırım 1999: 27). Yani padişahı eğlendirmek ve ona sohbet arkadaşı olmaktır.

İncili, bazen padişaha gücenip saraydan uzaklaşır; ama padişah onu buldurup yine saraya getirtir. Silahtar ağayı sinirlendirip tekmesini yer, aylarca hasta yatar; ama iyileşince geldiği yer yine saraydır (38).

İran'a, Fransa'ya elçi olarak gönderilir. Görevi bitince yine İstanbul'a döner. Kısacası İncili Çavuş'un dönüp dolaşip geldiği yer saraydır, İstanbul'dur.

II. İNCİLİ ÇAVUŞ FIKRALARININ OLUŞMA NEDENLERİ

İncili Çavuş fıkralarının oluşmasındaki en önemli nedenlerden biri saray ve çevresidir. İncili Çavuş padişahın nedimi olduğu için sarayda ve toplumda gördüğü aksaklıkları alaya alma yetkisine sahiptir. Böylece hem padişahı eğlendirir, hem de gördüğü yanlışlıkları padişahın huzurunda tüm açıklığıyla gözler önüne serer. Bu tarz saray musahipliği Osmanlı saray hayatında epeyce eskidir. İncili Çavuş'tan başka bilinen en ünlü musahip Yıldırım Beyazıt zamanında sarayda yaşamış olan Eğlence'dir. Ancak o, İncili Çavuş gibi bir fıkra tipi olma özelliğine sahip değildir (Yıldırım 1999: 27).

İncili Çavuş'un fıkralarıyla Batı memleketlerinin kral saraylarında benzerlerine rastladığımız "maskara"ların rolünü oynadığını, padişahın musahibi olduğunu belirten Boratav'a göre İncili, padişahın ve saray halkının aksayan yönlerini alaya alma yetkisine ve cesaretine sahiptir (Boratav 1999: 87-88). İncili Çavuş, sarayın, varlıklı çevrelerin, devlet yönetimindeki vezir, yeniçeri ağası, kızlar ağası gibi yüksek görevlilerin güldürücü ve eğlendirici kişisidir (Eyuboğlu 1977: 46). Saray ve saray çevresi İncili Çavuş fıkralarında eleştirilir. Bu eleştiri padişaha kadar uzanır. Bu durum, İncili'nin hayatı etrafında fıkraların oluşmasıyla doğru orantılıdır. Aslında İncili Çavuş fıkraları halkın devlet yönetimindeki aksaklıklara karşı bir yergisidir. İncili Çavuş'u diğer saray nedim ve musahiplerinden ayıran en önemli özelliği zeki, hazırcevap ve nüktedan oluşudur. Bunun yanı sıra o, insani ve toplumsal değerlere önem vermiş, saray ve saray dışında yapılan haksızlıklara karşı çıkmıştır. Böylelikle halkın söyleyemediği duygu ve düşüncelerini dile getirmiştir. Letaif Mecmuası'ndaki dört İncili Çavuş fıkrasını bilim dünyasına kazandıran Sabri Koz bu konuda şöyle demektedir: "*Saray ve çevresini, kendini bilmez devlet ileri gelenlerini ve sonradan görme zenginleri eleştiren fıkraları, bu yönüyle halkın bu çevrelerdeki temsilcisi olmak sıfatını da kendisine vermiştir*" (Koz 1983: 75). Bu nedenle Türk halkı İncili Çavuş'u çok sevmiş ve benimsemiştir. Bu da onun fıkralarının kalıcılığını ve canlılığını sağlamıştır.

III. İNCİLİ ÇAVUŞ FIKRALARININ ÖZELİKLERİ

İncili Çavuş fıkraları İncili Çavuş'un hayatı etrafında oluşan nesir şeklindeki halk anlatmalarındır. Fıkra metinlerinin genelinde karşılıklı konuşmalar hâkimdir. Ancak fıkraların bazılarının metinleri çok uzundur. Bu fıkra metinleri, fıkradan daha çok hikâyeye tarzına yakındır. Fıkra metinlerinin uzun olmasının sebebi verilmek istenenin daha iyi anlatılmaya çalışılmasıdır. Sonuçta bu metinler uzun da olsa genel fıkra özelliklerini taşımaktadır. Nitekim masal, halk hikâyesi gibi diğer halk nesri metinlerinde kalıplaşmış ifadelere yer verilirken İncili Çavuş fıkralarında bu tür ifadelere rastlanmaz.

İncili Çavuş fıkraları okunduktan veya anlatıldıktan sonra yüzde gülme ve hiciv unsurları ortaya çıkarır. Böylece İncili Çavuş fıkraları okuyan ve dinleyen herkese bir ders (nasihat) verir. Sonuç olarak İncili Çavuş fıkralarının anlatılışında veya yazılışında bir sorun olmadığı anlaşılır.

Fıkraların asıl tipi İncili Çavuş'tur. İncili Çavuş gerçek bir karakterdir. Padişahın nedimi olup dürüst, hoşsohbet, haksızlığa dayanamayan, hazırcevap, zeki ve nüktedan biridir. Sarayda ve padişahın yanında olmasına rağmen halkla iç içedir. Halk tarafından sevilen birisidir. Bunda İncili Çavuş'un halkın sorunlarını gidermesi, halka zulmedenlerin cezalandırılmasını sağlaması ve yapılan yanlışlıkların düzeltilmesindeki rolü etkilidir.

Fıkralarda geniş bir insan kadrosu vardır. İncili Çavuş fıkralarında hemen her kesimden insan görülür. Padişahın köylüye, sadrazamlardan kadınlara, hamamcılardan kahvehanecilere kadar farklı kesimlerden insanlar fıkraların kahramanıdır. Hemen her fikranın değişmeyen tek kahramanı İncili Çavuş'tur. Hayvan kahramanlar arasında ise at, eşek, köpek gibi hayvanlara rastlamaktayız.

Fıkraların çoğunluğunda saray ve saray çevresi görülür. Devlet yönetimindeki yanlışlıkları dile getirme, padişahı eğlendirme, devletin ileri gelenlerine yapılan şakalar İncili'nin fıkralarında ele alınan diğer konulardır. Ayrıca İncili Çavuş padişah başta olmak üzere saraydakiler tarafından çok sevilir. İncili'nin padişahın yanında diğer nedimlerden daha özel bir yeri vardır. Zaten İncili de zekâsı ve nüktedanlığıyla nedimler arasında kendini gösterir ve padişahın baş nedimi olur.

İncili Çavuş fıkralarında katı bir alay ve ince bir mizah da söz konusudur. İncili Çavuş'un hazırcevaplığı, ince zekâsı, olaylara bakış açısı, içinde bulunulan olumsuz durumdan zekâsıyla ve nüktedanlığıyla kurtulması fıkralarının en belirgin özelliklerindedir. İncili Çavuş'un hazırcevaplığıyla ilgili olarak anlatılan bir fıkrası şöyledir:

Yobaz hocanın biri, çubuğunu yakmakta olan İncili Çavuş'a:

“Behey İncili!” der. “Bilirsin ki cennette ateş yok. Çubuğunu orada nasıl yakacaksın?”

İncili hemen cevabı yapıştırır:

“Ben de gider cehennemde sizin için yakılan ateşten alırım!” (Kabacalı 1998: 46)

Fıkra metinlerini hikâye ve romanda olduğu gibi serim, düğüm ve çözüm şeklinde üç kısma ayırabiliriz.

Zaman, İncili Çavuş fıkralarının çoğunda belirsizdir. Kahramanımız gerçek biri olduğundan, fıkralardaki olayların onun yaşadığı yüzyılda gerçekleştiğini söyleyebiliriz.

Fıkralarda olayların geçtiği mekân; semtleri, camileri, kahvehaneleri, tımarhaneleri, hamamları, çarşısı ve her yönüyle İstanbul’dur. Bununla birlikte İncili’nin İstanbul’un dışında gittiği yerler de fıkralarda görülmektedir.

İncili Çavuş fıkralarının dili, halkın konuştuğu konuşma dilidir. Dil; sade, açık ve anlaşılır bir dildir.

İncili Çavuş fıkralarının bazılarında baştan geçeni hikâye etme, rüyada görülenleri ve olmamış bir olayı yaşanmış gibi anlatma özellikleri bulunmaktadır. Bu özellikler, daha çok İncili’nin padişahı sakinleştirmek ya da eğlendirmek amacıyla anlatılan fıkralarında (3, 5, 22, 57, 58, 59, 64 numaralı fıkralar) görülür.

Anlatıcı, İncili fıkralarının çoğunda bilgi verir. Olayların akışını durdurup düşüncesini söyler (2, 11, 13, 14, 15, 19, 20, 22, 27, 29, 34, 41, 43, 45, 46, 47, 50, 51, 52, 60, 63, 64, 70, 75, 78, 82) fıkraları örnek olarak gösterebiliriz.

Fıkralarda hikâye etmenin görülmesinin nedenini de normal bir fıkra metnine göre bu fıkra metinlerinin çok uzun olmasına bağlayabiliriz.

IV. İNCİLİ ÇAVUŞ FIKRALARININ İNCELENMESİ

A. KONU BAKIMINDAN

İncili Çavuş padişahın yakınında, onun nedim ve musahibidir. Bu nedenle onun asıl görevi padişahı eğlendirmek, onula hoş sohbetle bulunmak, padişah sinirlendiği zaman onu sakinleştirmektir. İncili sahip olduğu ince zekâsı, hazırcevaplığı ve nüktedanlığıyla bunu çok güzel başarmıştır. İncili Çavuş fıkralarındaki konu da gerek İncili'nin görevi gerekse padişah yakınında yani sarayda bulunması sebebiyle saray ve çevresi, devlet büyüklerinin olumsuz yönleri, devlet yönetimindeki aksaklıklar, kısaca İncili Çavuş'un hayatıdır. Olaylar İncili Çavuş'un etrafında cereyan eder. İncili Çavuş saray ve çevresinin dışında toplumdaki yanlışlıkları da eleştirir ve bu yanlışlıkların düzeltilmesine yardım eder.

İncili Çavuş fıkralarını konu bakımından şu başlıklar altında inceledik:

1. Sosyal Hayatla İlgili Fıkralar
2. Ahlâk ve Terbiyeyle İlgili Fıkralar
3. Eğitimle İlgili Fıkralar
4. İnançla İlgili Fıkralar

1. Sosyal Hayatla İlgili Fıkralar

İncili Çavuş fıkralarının çoğunluğu sosyal hayatla ilgilidir. İncili Çavuş 16. yüzyılın sonu 17. yüzyılın başında, yani Osmanlı Devleti zamanında yaşamıştır (Beysanoğlu 1982: 56; Boratav 1999: 87; Danışman 1968: 677; Efe ?: 128; Özcan 2002:134; Turan 2008: 7; Yardım 2003: 38). Fıkralardaki sosyal hayat da Osmanlı Devleti'nin o dönemki sosyal hayatıdır. Fıkralarda Osmanlı saray hayatını ve Osmanlı toplumunun özelliklerini değişik yönleriyle görmek mümkündür.

Sosyal hayatla ilgili fıkraların en başında Osmanlı sarayı ve çevresini, Osmanlı padişahlarını, padişahla İncili'nin yakınlığını, İncili'nin padişahın nedim ve musahibi olması sebebiyle padişahı eğlendirmek ve sinirlendiği zamanlarda sakinleştirmek amacıyla başından geçen, sebebiyet verdiği ya da hiç gerçekleşmemiş olduğu hâlde başından geçmiş gibi anlattığı komik olayları konu alan fıkralar gelir. 2 numaralı fıkroda zahmetsiz maaş alanları sayarak padişahı sakinleştirir. 3 numaralı fıkroda yine padişahı sakinleştirmek için uydurduğu bir olayı anlatır. Kimi zaman da padişahın kendisine sorduğu soruları cevaplandırır veya padişahın isteklerini yerine getirir. 7 numaralı fıkroda padişahın isteği üzerine özrü kabahatinden büyük sözünü açıklar. 37 numaralı fıkroda padişah kelime oyunu şeklinde

İncili'ye sorular sorar. Padişahın en garip gördüğü şeyi anlatmasını istemesi üzerine 57 numaralı fıkra da İncili gördüğü rüyayı anlatır. Yine padişahın isteği üzerine 68 numaralı fıkra da İncili bir ihtiyar esrarkeşler bölüğü oluşturur, tuhaf hadiselerin yaşanmasına sebep olur, padişah da yaşananları izleyerek çok güler. 69 numaralı fıkra da İncili Çavuş tebdili kıyafet olan padişahla birlikte gezerken bir kör dilenciye oyun oynar. 86 numaralı fıkra da II. Selim İncili'den kendisine bir lakap takmasını ister, İncili de taktığı lakabı “*neuzübillah*”ı padişaha söylemekten hiç korkmaz.

Padişah ara sıra kendisini kızdırsa da İncili'den vazgeçmez ve ona ihsanlarda bulunur. 8 numaralı fıkranın konusu padişahın İncili'ye hediye ettiği altın bir saattir. 19 numaralı fıkra da padişah, İncili'ye bir Arap atı ihsanında bulunur. 15 numaralı fıkra da İncili bir şakasından dolayı padişahı çok kızdırır ve saraydan kovulur. Ama yine de padişah onu affeder. 20 numaralı fıkra da padişahı kızdırıp saraydan kovulunca İncili bir köyde gizlenir. Padişah da onu bulmak için bir altın pulluk yaptırır.

İncili Çavuş padişahın nedimi olmasının yanında devletin ileri gelenleri ve vezirler arasında nüktedanlığı ve hoşsohbetiyle çok sevilir. Padişahı eğlendirmek için ara sıra devletin ileri gelenlerinin taklitlerini yapar, sohbet meclislerinde anlatılacak tuhaf olaylar icat eder, onlara oyunlar oynar veya onları hayvanlara benzetir. Kimi zaman da bu nedenle başı belaya girer. 12 numaralı fıkra da taklidini yaptığı için kendisini tehdit eden vezirden padişaha sığınır. 23 numaralı fıkra da Kanuni Sultan Süleyman'ın emriyle sadrazam İbrahim Paşa'ya bir oyun oynar. 38 numaralı fıkra da silahtar ağayı ayıya benzettiği için ondan fena bir tekme yiyerek merdivenlerden düşen İncili iki ay yatakta kalır. Çoğu zaman da bu devletin ileri gelenleri İncili'den yardım ister. 24 numaralı fıkra da II. Selim'i kızdıran vezirlerden biri İncili'den yardım ister. 34 numaralı fıkra da sarayın aşçısı ölünce kâhya yeni bir aşçı bulana kadar İncili'den yemek yapmasını ister. 87 numaralı fıkra ise kızlar ağasıyla ilgilidir.

Birçok fıkrası da İncili'nin padişahın nedimi olmadan önce vezirlerden birinin ya da valilerden birinin nedimi olduğuyla ilgilidir. Bu fıkraların konusunu İncili'nin bu adamlarla olan ilişkisi oluşturur. 51 numaralı fıkra da emrinde bulunduğu vezirin kendisini ava götürmesinden söylediği sözlerle kurtulur. 61 numaralı fıkra da kızlar ağasının zenciliğini yüzüne vurmaktan çekinmez. 62 numaralı fıkra da yine kızlar ağasını zenci olması nedeniyle marsığa yani iyi yanmamış odun kömürüne benzetir.

İncili Çavuş cahil, hükümet işlerine burnunu sokup devletin zarara uğramasına sebep olanların, zalim, hak adalet tanımayan ve rüşvet yiyen yöneticilerin karşısındadır. 4 numaralı fıkra da Bursa'nın, şimdi Bilecik'in Söğüt kasabasına gider ve halkı insafsız, rüşvetçi kadıdan kurtarır. İncili haksızlığı, yanlışlığı yapan padişah da olsa yaptığının yanlış olduğunu

üslûbuyla ona bildirir. 9 numaralı fıkrada kendisinden üç senedir memnun olup maaşına o günden itibaren zam yapan padişaha yapılan yanlışlığı söylemekten çekinmez. 30 numaralı fıkrada padişahın bir çobandan hava durumunu öğrenmesinin doğru olmadığını ısladıkları zaman padişaha nükteli bir edayla söyler. 35 numaralı fıkrada zalimliğiyle ünlü bir vezire fırsatını bulunca hemen lafı söyleyiverir. 40 numaralı fıkrada padişahın emriyle eyalet beylerinden birinin yanına özel bir görevle gönderilen İncili çok cahil ve despot biri olan beye güzel bir oyun oynar. 45 numaralı fıkrada İncili hizmetlerine karşılık ücretlerini ödemeyen valiye güzel bir ders verir. 46 numaralı fıkrada kendisinden tazı isteyen bir paşaya ne kadar cimri olduğunu getirdiği çoban köpeğiyle çok güzel bir şekilde ifade eder. 47 numaralı fıkrada ise hastalıktan ve ölümden çok korkan bir paşadan zekâsı sayesinde yakayı kurtarır. 63 numaralı fıkrada İncili, kabak sazı çalarak kızlar ağasının padişahın huzurunda oynamasına vesile olur ve padişaha onun hiçbir şeyden anlamadığı hâlde hükümet işlerinde söz söyleyemeyecek, akıl danışılmayacak kadar yeteneksiz olduğunu gösterir. 70 numaralı fıkrada ahmak, budala ama zengin birinin vali olma isteği, sadrazamın onu vali tayin etmesi ve bu konuda İncili'den yardım istemesi, İncili'nin de bu adamın icabına bakması anlatılır.

İncili Çavuş padişahın emriyle elçi olarak Fransa, İran gibi değişik ülkelere gider ya da Osmanlı'ya gelen elçilere rehberlik eder. İncili Çavuş sadece yöneticilerin değil bu gelen elçilerin de olumsuz yönlerini eleştirir ve kendilerini düzeltmelerini sağlar. Hatta elçi olarak gittiği ülkelerdeki yöneticilere de haddini bildirir. 6 numaralı fıkrada fazla süslenmiş olan Avusturya elçisine yaptığının yanlış olduğunu çok güzel fark ettirir ve elçinin padişah huzuruna doğru düzgün çıkmasında önemli rol oynar. 14 numaralı fıkrada İran şahı zenginliğiyle övünmek amacıyla her odada varmış havası vermek için altın mangalını sarayın bütün odalarında gizlice gezdirtir. İncili Çavuş da bu durumu gösteriş meraklısı şahın yüzüne vurmaktan geri kalmaz. 18 numaralı fıkrada İran'a yine elçi olarak gider ve şahın sorması üzerine İstanbul'un köpeklerinin bile Farsça konuştuklarını söyler. 24 numaralı fıkranın varyantında da elçiliği sırasında İran Şahı'nın isteği üzerine İncili bir eşeğe kitap okutur. 16 numaralı fıkrada Fransa'ya Osmanlı elçisi olarak gönderilir. 17 numaralı fıkrada İncili rehberi tayin edilen İran elçisinin mezhep ayrılığından dolayı dokundurmalarına karşı lafın altında kalmaz. 54 numaralı fıkrada mübalağayı seven İran elçisine iyi bir ders verir.

Kendisini beğenmeyenlere, kendisine yapılan hakaretlere cevap vermesini bilir. 10 numaralı fıkrada nikâh şahidi olduğu arkadaşının kendisine katır dediğini duyduğunda hiç sinirlenmez, kendisinin ona vekâlet ettiğini, arkadaşının kendi katırlığını ifade ettiğini söyleyerek zekâsını konuşturur ve kendisine yapılan hakaretin cevabını da vermiş olur. 16 numaralı fıkrada kendisini kılığına bakarak küçümseyen Fransa kralına Osmanlıların adama

göre adam gönderdiklerini söyler ve krala cevabı verir. 72 numaralı fıkrada da kendisini rahatsız eden Yahudi eskiciyi unutamayacağı bir şekilde cezalandırır.

İncili, iyi bir nüktedan olmasının yanı sıra savaş aletlerini de çok iyi kullanan, kendisini savunmayı bilen biridir. İncili Çavuş karşısına çıkan eşkıyalara pabuç bırakmaz. Devlet düzenine baş kaldıran, toplumda istediğini yapan, zorba ve zalim özellikleriyle tanınan eşkıyalar İncili Çavuş fıkralarına konu olmuştur. 11 numaralı fıkrada yolunu kesen Çivi adlı eşkıyaya yenilmez, yaptığı hamleyle onu korkutup kaçırtır. 29 numaralı fıkrada karşısına çıkan haramileri ok atarak yener.

İncili Çavuş'un sarayın dışında da bir hayatı vardır. O nükteli kişiliğiyle İstanbul'da tanınan biridir ve çevresindeki insanlarla iç içedir. Çoğu zaman çevresindekilerin sorunlarını çözen toplumdandır. İncili, İstanbul'a gelmeden önce köyünde yetişmiş, daha sonra İstanbul'a gelerek padişahın nedimi olmuştur. 36 numaralı fıkrada İncili'nin İstanbul'a gelmeden önce köyünde yolda rastladığı bir köylüyle arasında geçen konuşma konu edilmiştir. 52 numaralı fıkrada köyünden yeni gelen ve işsiz olan İncili Çavuş ihtiyar bir adamın evinde hizmetkâr olarak işe başlar. İncili sık sık İstanbul'un değişik yerlerini gezer, toplumda olan olayları kaçırmaz, halkın arasına karışır, onların konuştuklarını dinler. 39 numaralı fıkrada meydandan geçerken dünyada hiç kimsenin yapamayacağı bir marifetim vardır diyen bir adam görür ve kendisinin de adamın marifetini yapabileceğini söyler. 84 numaralı fıkrada da Macaristan'dan gelen ve bir aslanla gösteri yapan adamın yaptığına hiç de şaşırılmaz. 81 numaralı fıkrada yoğurtçusu Ahmet'in evlenmesine yardım eder.

İncili sadece saray erkânına değil halktan insanlara da oyunlar oynar, değişik olaylara sebep olur, sonra da onun bu olayları sohbetlere konu olur. 43 numaralı fıkrada meşhur şal tüccarlarından Karabet Ağa'ya bir oyun oynar. 44 numaralı fıkrada kayığına bindiği kayıkçıyı deli taklidi yaparak korkutur. 48 numaralı fıkrada kurban sürüleri arasında dolaşırken hazırcevap ve şakacı bir kadınla girdiği söz düellosunda lafın altında kalmaz. 71 numaralı fıkrada İncili, yumurta satan bir köylüye oyun oynar. 73 numaralı fıkrada İncili çarşıda gördüğü bir fakire ayakkabı alır ve ona bir şaka yapar.

Osmanlı toplumunda o dönemde görülen aksaklıklar İncili Çavuş fıkralarında inceden inceye sezdirilir. 42 numaralı fıkranın konusu dolandırıcılıkla, 76 numaralı fıkranın konusu ise yankesicilikle ilgilidir. 82 numaralı fıkrada İncili kadı olma merakına düşer ve kethüdanın da yardımıyla bu konuda hiçbir bilgisi olmadığı halde İznik'e kadı olarak atanır. Bu fıkrada Osmanlı bürokrasisinde görülen aksaklıklar, bilgisi olmadığı hâlde önemli mevkilere getirilen kişiler İncili'nin şahsiyetinde dile getirilmekte ve eleştirilmektedir.

İncili toplumdaki bu aksaklıkları, bozulmaları da zekâsıyla ve hazırcevaplığıyla çözümler. Yapılan haksızlıklarda daima mağdur tarafın yanında olur. Dalkavukların, dolandırıcıların ve üçkâğıtçıların hakkından gelir. 41 numaralı fıkrada bakkalın haksızlıkla mahkemeye verdiği adama yardım eder. 49 numaralı fıkrada bir gencin sorununu halleder. 50 numaralı fıkrada uyuz hastalığına yakalanan birine kafasından bir ilaç uydurur; ama adam nihayetinde iyi olur. 55 numaralı fıkrada herkesi etrafına toplamış, dünyada en âlim kişi olduğunu söyleyen adamı sorduğu sorularla rezil eder. 60 numaralı fıkrada kahvehane geleneğinden bahsedilir ve diğer müşterileri rahatsız eden birkaç ihtiyar esrarkeşe derslerini verir.

Avrupa’da içine şeytan girmiş diye delilerin yakıldığı bir dönemde Osmanlılarda Bimarhane adı verilen akıl hastalarının tedavi edildikleri hastaneler bulunmaktaydı. Bu hastanelerde akıl hastalarının tedavisinde müzik, su sesi ve güzel kokudan yararlanılmaktaydı. Bunlardan özellikle II. Bayezid Bimarhanesi ilk defa az personelle yüksek randıman almayı amaçlayan merkezi sistemi ve gerekse o döneme göre çok ileri hatta 18 ve 19. yüzyıllardaki hastane yapılarına ışık tutacak kadar mükemmel olan havalandırma sistemini getirmesi açısından çığır açmış nadide bir yapıdır (Terzioğlu 1992: 163). İşte bu hastanelerde tedavi gören akıl hastaları da İncili Çavuş fıkralarına konu olmuştur. 58 numaralı fıkrada İncili Çavuş akıllanan deliler olup olmadığını araştırmak üzere tımarhaneye gönderilir. 59 numaralı fıkrada ise İncili tımarhaneye gittiğinde bir delinin oyununa gelir ve tacize uğrar. 53 numaralı fıkrada ise minareye çıkıp müezzini aşağıya atmaya çalışan bir deliyi İncili minareden indirir ve müezzini kurtarır.

İncili’nin kendi kişiliğinden ve fiziki görünüşünden bahseden fıkralar da mevcuttur. İncili’nin çirkinliğinin konu edildiği 56 numaralı fıkrada bir çocuk İncili gibi bir şeytan yapması için onu çıkırıkçıya götürür. 83 numaralı fıkrada İncili’nin gereksiz yere para harcamanın karşısında bir kişiliğe sahip olduğunu içeren bir olay anlatılır.

İncili Çavuş’un yakın akrabaları ve tanıdıkları fıkraların konusunu oluşturmaktadır. 25 numaralı fikrayı İncili’nin memleketten gelen biraz saf ve bön olan kardeşinin patavatsızlığının anlatıldığı bir olay oluşturmaktadır. 26 numaralı fıkrada da İncili kardeşini yeniçeri ocağına yazdırır ve fıkradaki olay burada cereyan eder. 33 numaralı fıkrada İncili’nin evlendiği ve karısının çok çirkin olduğu anlatılır. 65 numaralı fıkrada İncili Çavuş büyük annesine çok kötü bir şaka yapar. 66 numaralı fıkradaki olayın başkahramanı İncili’nin köyünden gelen babasıdır. 67 numaralı fikranın konusu ise yeni işe aldığı hizmetkârının İncili’ye yaşattığı olaydır.

İncili Çavuş fıkralarında âşıklık geleneğiyle ilgili bilgi verilir. 13 numaralı fıkrada bir halk âşığı İncili'nin ününü duyar ve onunla atışmak için memleketinden İstanbul'a gelir. Bu fıkrada atışmak, bağlamak, çözmek gibi bu gelenekle ilgili kavramlardan, Tavukpazarı'ndaki âşıklar kahvehanelerinden bahsedilir.

Osmanlı toplumunun hem eğlenme hem de dinlenme mekânı olan kahvehaneler, sosyal hayatın zenginleşmesine katkı sağlarken, birçok kültürel değerın aktarılmasına ve yaşatılmasına da hizmet etmişlerdir. İstanbul'da ilk kahvehane Kanuni Sultan Süleyman zamanında açılmıştır. Daha sonraları bu mekânlarda birçok uğursuzun, isyancının bir araya gelerek devlet büyüklerini, devlet işlerini çekiştirmeleri nedeniyle IV. Murat'ın kahvehaneleri kapatmış, kahve ve tütün kullanımını daha önce görülmemiş sertlikte cezalandırmıştır. Bu yasak I. İbrahim dönemine kadar sürer ve bu dönemde sona erer. Kahvehaneler hızla yayılarak tekrar faaliyete geçer. Çoğaldıkça da çeşitlenir. Çalgılı kahvehaneler, esrar kahvehaneleri, mahalle kahvehaneleri, tulumbacı kahvehaneleri, âşık kahvehaneleri gibi verilen hizmet ya da müdavimlerinin kimliğine göre adlandırılırdı (www. İmaloji.net.tr). İncili Çavuş fıkralarında Osmanlı'da bu kadar önemi olan kahvehanelerden ayrıntılı bir şekilde bahsedilir. 13 numaralı fıkrada âşıklar kahvehanesi, 52 numaralı fıkrada hizmetkârlar kahvehanesi, 75 numaralı fıkrada ise esrarkeş kahvehaneleri ve bu yerlerin nasıl çalıştığı anlatılır. İncili'nin yaşadığı dönemde yasaklanmasına rağmen esrarkeşlik 60, 68, 75 numaralı fıkralarda konu olur. Örneğin 75 numaralı fıkrada İncili Çavuş esrarın nasıl çekildiğini merak eder. Esrarkeşler kahvehanesine gidip öğrenir ve esrar çeker. Sonra da saraya gidip sızar. Bir daha da böyle bir şey yapmamaya tövbe eder.

Türk hamam kültürünü de fıkralarda görmek mümkündür. Türk hamamları dört yanı çeviren işlemeli mermerden duvarları ve yüksek kubbeli yapısıyla sadece temizlenen bir yer değil, toplumsal hayatın vazgeçilmez bir yapısıdır. 79 numaralı fıkrada İncili hamama gider ve fıkradaki olaylar burada gerçekleşir. 80 numaralı fıkrada İncili hamamcıya yardım eder.

İncili Çavuş'un gördüğü rüyalar da fıkralara konu olmuştur. 57 numaralı fıkrada padişah İncili Çavuş'a dünyada gördüğü en garip şeyi sorunca o da gördüğü bir rüyasını anlatır. 64 numaralı fıkrada İncili dostlarıyla sohbet ederken cinlerle ilgili olarak gördüğü bir rüyayı anlatır.

İncili Çavuş'un bir fıkrasında (31) da onun başkasının malını habersizce alması söz konusudur. İncili Çavuş şaka amaçlı belki bu tür hareketlerde bulunabilir ama sonunda aldığıını sahibine geri iade eder (23, 43). Bundan dolayı söz konusu bu fıkra anlatıcı tarafından

İncili Çavuş'un adına bağlanarak da anlatılmış olabilir. 31 numaralı fıkrada İncili bir salatalık tarlasının kenarında dinlenirken canı salatalık çeker. Bir tane salatalık koparıp yerken tarla sahibine yakalanır. Suçu da eşeğine atarak dövülmekten kurtulur.

2. Ahlak ve Terbiyeyle İlgili Fıkralar

İncili Çavuş fıkralarında ahlak ve terbiyeyle ilgili fıkraların konusunu İncili'nin çapkınlığı, zamparalığı ve ahlaksız ilişkiler oluşturmaktadır. Fıkralarda İncili Çavuş'un yaşadığı dönemde, toplumdaki ahlaksız ilişkilerin geceleri gizlilikle yürütüldüğünden söz edilir. Bu fıkralar şunlardır: (32, 77).

Bu fıkralardan birinde (32) İncili Çavuş'un hiç evlenmemiş, bekâr ve şirret olan bir kadına gözü kayıverir. Diğerinde ise aşüftelerden ve toplumda var olan bu kadın erkek münasebetindeki ahlaksızlığın nasıl gerçekleştiğinden söz edilmektedir. 77 numaralı fıkrada zamparalık yapayım derken aşüfte bir kadının tuzağına düşer.

3. Eğitimle İlgili Fıkralar

Eğitim konusunun işlendiği fıkralar şunlardır: (25, 26, 66).

25 ve 26 numaralı fıkralarda kardeşini eğitmeye çalışır ve böylece kardeşini bir işe koymayı hedefler. 66 numaralı fıkrada ise saf ve temiz bir köylü olan babasına padişahın huzurunda nasıl davranılması gerektiğini öğretmeye çalışır. 78 numaralı fıkrada İncili memleketinden gelen bir gencin konuşmasını düzeltmeye, ona nasıl konuşulacağını öğretmeye çalışır ama bunu başaramaz.

İncili Çavuş cahilliğin, bilgisizliğin karşısındadır. Yeteneksiz ve eğitimsiz idarecilere dersini verir. 63 numaralı fıkrada İncili akılsız ve idarecilikte iktidar sahibi olmayan kızlar ağasını rezil eder. 70 numaralı fıkrada ahmak, budala birinin sırf zenginliği sayesinde vali olması ve İncili Çavuş'un bu adama haddini bildirmesi söz konusudur. Bir fıkrasında da bilgisiz kişilerin iş başına geçirilmesi İncili Çavuş'un kişiliğinde eleştirilmiştir. 82 numaralı fıkrada İncili hiçbir bilgisi olmadığı halde İznik'e kadı olarak atanır ve başına gelenler bu fikranın konusunu oluşturur.

4. İnançla İlgili Fıkralar

İncili Çavuş fıkralarında bu gruba (27, 28, 48, 74 ve 85) numaralı fıkralar girmektedir.

İncili Çavuş inancı tam bir kişidir. Her şeyi Tanrı'dan beklemez. Bunun yanlış olduğunu vurgular. 28 numaralı fıkrada fırtınalı bir havada yolculuk yapan İncili "*Elem*

çekmeyin, Tanrı büyük!” diyen kaptana *“Tanrı büyük ama kayık küçük!”* cevabını verir. İncili bu cevabıyla takdirden önce tedbirin olması gerektiğini vurgular.

İncili Çavuş kimi zaman da başına gelenleri Allah’a havale eder ve onun adaletini göstermesini bekler. 74 numaralı fıkrada bakkal parasının üstünü vermeyince fırıncıya aldığı ekmeğin parasını ödeyemez ve Allah’a seslenir. Böylece zor durumda kalmış insanların ruh hâlini yansıtır.

Kurban Bayramı, Arife Günü gibi dini bayram ve günleri, dini toplantıları, abdest ve namaz gibi dini kavramları ve camileri fıkralarda görebilmekteyiz. 17 numaralı fıkrada abdestten ve mezhep ayrılığında; 48 ve 87 numaralı fıkralarda kurban bayramından söz edilmektedir. 85 numaralı fıkrada padişahın da bulunduğu bir toplantıda bir hocanın vaaz verdiği, ama İncili Çavuş’un bu vaazı beğenmediği ve eleştirdiği anlatılır. (27 ve 57) numaralı fıkralarda Fatih Camisi’nin, (41 ve 53) numaralı fıkralarda Süleymaniye Camisi’nin ve yine 41 numaralı fıkrada Ayasofya’nın adları geçmektedir. 27 numaralı fıkrada ise Fatih Camisi’ne gidip namaz kılar.

B. ŞEKİL BAKIMINDAN

1. Dil ve Üslup

İncili Çavuş fıkralarının dili halkın konuştuğu dilin bütün inceliklerini yansıtır. Saray ve çevresini eleştirme yetkisine sahip olamayan halk İncili Çavuş'u çok sevmiş ve onun şahsiyetinde saray ve çevresini alaylı bir dille eleştirmiştir. Halkın ürünü olan bu fıkralarda doğal olarak dil de halkın kullandığı açık, anlaşılır, canlı bir konuşma dilidir. Fıkraların anlatımı da bu nedenle açık, anlaşılır, kısa ve özlü, gerçekçi ve sadedir. Fıkralarda kullanılan kelimeler halkın kullandığı ve anlamını bildiğı kelimelerdir. Anlaşılması zor olan kelimeler fıkralarda görülmez. Cümleler sade ve anlaşılırdır. Karmaşık ve anlaşılmayan ifadeler İncili Çavuş fıkralarında bulunmaz. Fıkralarda nükteli bir söyleyiş, karşılıklı konuşmalarla kurulu hareketli ve canlı bir üslup hâkimdir. Karşılıklı konuşmalar fıkralarda canlılığı ve hareketliliğı sağlar ve üslubu tamamlar. Karşılıklı konuşmalar da genellikle yarım kalmış cümlelerden oluşur. Bu da konuşma dilinin canlılığının bir göstergesidir. Kısaca İncili Çavuş fıkralarında konuşma diline dayalı bir üslup havası görölmektedir.

Fıkralarda günümüzde kullanılmayan, İncili Çavuş'un yaşadığı döneme has bazı kelimeler de yer almaktadır. Mesela (11 ve 29) numaralı fıkralarda harbe, mızrak gibi kelimeler yer almaktadır.

İncili Çavuş fıkralarında başta İncili Çavuş olmak üzere kahramanlar kişiliklerine uygun olarak konuşturulur. Bütün konuşmalar eleştirilen konunun, gerçeğin ortaya çıkmasını sağlayacak bir şekilde yapılır. Karşılıklı konuşmalarda özellikle İncili Çavuş'un ince zekâsı, hazırcevaplılığı ve yanlışlıkları alaycı bir dille eleştirmesi göze çarpar. Konuşma dilinin bütün inceliklerinden yararlanır. Kahramanların konuşmaları gerçekçi, akla ve mantığa uygundur.

İncili Çavuş fıkralarında cümlelere dilbilgisi açısından incelendiğinde her türlü cümle yapısı var olmakla birlikte; olay örgüsünün konuşma diliyle verilmesi sebebiyle daha çok basit fiil cümleleri, soru cümleleri ve emir cümlelerini görürüz. Soru ve emir cümleleriyle karşılıklı konuşmalar verilmekte, basit fiil cümleleriyle olaylar anlatılmaktadır.

Sonuç olarak fıkralarında halkın konuşma dilinin bütün özelliklerini taşıyan bir dil ve üslup kullanılmıştır.

2. Kompozisyon Özellikleri

İncili Çavuş fıkraları kompozisyon olarak türün özelliklerini taşır. Fıkralarda genellikle bir olay vardır. Olayların anlatılışında karşılıklı konuşmalar hâkimdir. Fıkralar da diğer anlatmaya bağlı türlerde olduğu gibi giriş, gelişme ve sonuç bölümlerini içerir. Giriş bölümünde olayın geçtiği yer, zaman ve kişiler tanıtılır. Gelişme bölümünde şahısların tartıştığı durum, tutum, zihniyet yer alır. Sonuç bölümünde ise hüküm verilir. Bu yönüyle fıkralar hikâye türüne yaklaşıır.

İncili Çavuş fıkralarında bazıları dışında genellikle bir olay vardır. Bazı fıkralarda (1, 3, 5, 21, 41, 42, 43, 59, 70, 81, 82) birden çok olay yer alır, bazı fıkralarda ise anlatıcı ayrıntılı bilgi verir. Bu fıkralar diğerlerine göre daha uzundur. Üzerinde çalıştığımız 87 fıkradan 27'si böyledir. Bu fıkralar şunlardır: (11, 13, 20, 23, 24, 25, 26, 29, 45, 46, 47, 52, 53, 55, 60, 61, 63, 66, 67, 69, 72, 73, 75, 76, 77, 78, 83). Uzun metinli fıkralar hikâye türüymüş gibi görünürler. Fıkraların uzun olması ve olay sayısının artması verilmek istenen mesajın, dersin ve nüktenin daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla olduğu içindir. Mekân ve kişi sayısının fazla olması, olaylar zincirinin genişlemesi fıkra türünün kuralları içinde gerçekleşir. Bu nedenle de olay zincirindeki, kişi ve mekân sayısındaki artış ve genişleme fıkranın genel kurallarını değiştirmez.

İncili Çavuş tarihte yaşamış bir şahsiyet olduğu için onun hayatı etrafında teşekkül eden fıkralardaki olaylar da gerçekte yaşanmış ya da yaşanması mümkün olaylardır. Yani olaylar hayali değil gerçekçidir. İncili Çavuş'un mensubu olduğu Osmanlı Devleti'nin toplum yapısını, yönetimini, kültürel özelliklerini, yasaklarını, o dönem insanların yaşayış tarzını kısacası Osmanlı Devleti'yle ilgili her türlü özelliği bulabilmekteyiz.

İncili Çavuş fıkralarındaki olaylar üçüncü tekil kişinin ağzından anlatılır. Fıkralarda gözlemci bakış açısı vardır. Bazı fıkralarda anlatıcı olayın başında, ortasında ya da sonunda olaya müdahale eder, araya girer ve bilgi verir. Anlatıcının bu şekilde bilgi verdiği ya da kendisinin konuştuğu fıkralar şunlardır: (2, 11, 13, 14, 15, 19, 20, 22, 27, 29, 34, 41, 43, 45, 46, 47, 50, 51, 52, 60, 63, 64, 70, 75, 78, 82). Bunlardan birini örnek olarak verirsek 13 numaralı fıkranın başında anlatıcı âşıklık geleneği ve âşıklar kahvehaneleriyle ilgili bilgi verir.

İncili Çavuş fıkralarında İncili Çavuş'un rüyasında gördükleri de konu olmuştur. Fıkralardaki olaylar gerçekçi ve kişiler canlı olmasına rağmen rüyalara başvurulmasının nedeni verilmek istenen mesajın daha iyi anlatılması düşüncesidir (5, 22, 57, 64).

İncili Çavuş fıkralarında ince bir zekâ, alaycı bir nükte ve hazırcevaplık göze çarpar. Bunlar fıkralardaki mizahı oluşturur. Saray ve çevresindeki olumsuzluklar, toplumdaki aksaklıklar, halkın söylemeye cesaret edemediği konular ve İncili Çavuş'un padişahın nedimi olması sebebiyle padişahı eğlendirmek amacıyla anlattığı ya da başından geçmiş gibi göstererek irticalen söylediği olaylar bu mizah kalkanyla birlikte fıkralarda temel çatışmayı oluşturur. Fıkralarda tez ve antitez olmak üzere iki düşünce vardır. Fıkranın sonunda İncili savunduğu tezi ortaya koyar ve verilmek istenen ders okuyucuya ulaştırılır. İncili Çavuş hem güldürür, hem de güldürürken düşündürür.

Sonuç olarak İncili Çavuş fıkralarında kompozisyonu; türün genelinde olduğu gibi olay, olayı gerçekleştiren kişiler, olayın gerçekleştiği zaman ve mekânla nüktenin verilmesine yardımcı diğer unsurların oluşturduğu kanaatindeyiz.

C. İNCİLİ ÇAVUŞ FIKRALARINDA ŞAHISLAR KADROSU

1. İnsanlar

İncili Çavuş fıkralarında en önemli ve en kalabalık gruptur. Padişahlar, sadrazamlar, elçiler, imamlar ve daha birçok kahraman bu gruba girmektedir. Bu kahramanları gösterdikleri özelliklere göre sınıflandırdık.

a. Devlet Adamları ve İdareciler

Bu bölümde padişahlar başta olmak üzere vezirler, valiler, silahtar ağası kızlar ağası yer almaktadır. Padişah, şah ve kralları hükümdarlar başlığı altında vermeyi uygun bulduk.

aa. Padişahlar: Osmanlı İmparatorluğu'nda devlet başkanına verilen unvandır (TDK Türkçe Sözlük: C 2, 1752). İncili Çavuş Fıkralarının 41'inde padişahlarla karşılaşılır. Bunlar Kanuni Sultan Süleyman, II. Selim, Deli İbrahim Paşa gibi Osmanlı padişahları, Avusturya, Fransa gibi yabancı ülkelerin kralları ve adları verilmeden yer alan padişahlardır. Bu adları belirtilmeyen padişahları, İncili Çavuş'un padişahın nedimi (yani yakın dostu, sohbet arkadaşı) olması sebebiyle "*Osmanlı padişahi*" olarak ele alıp inceledik. Fıkraların 31'inde adsız padişahlar esas veya dolaylı rollerde karşımıza çıkar. Adları belli olan ve adsız olup Osmanlı padişahı saydığımız padişahları sırasıyla şöyle inceledik:

Kanuni Sultan Süleyman: 1495'te babası Yavuz Sultan Selim'in valiliğini yaptığı Trabzon'da doğdu. Emsali görülmemiş bir terbiye ve tahsil ile yetişti. 26 yaşında padişah oldu. Devri Türk hâkimiyetinin kemale ulaştığı, devlet sınırlarının üç kıtaya hükmettiği bir devir olmuştur. Osmanlının en büyüklerinden birisi olan muhteşem padişah 1566'da savaş meydanında vefat etti. Süleymaniye Camii avlusundaki türbesinde gömülüdür. 46 yıl padişahlık yaptı. Büyük bir devlet adamı ve ünlü bir şairdi (Dedeoğlu 1981: 51). Avrupalıların Muhteşem Süleyman dedikleri padişah (6, 21, 22, 23) numaralı fıkralarda geçer.

6 numaralı fıkroda Kanuni Sultan Süleyman İstanbul'a gelen Avusturya elçisinin aşırı derecede süslü hâlini beğenmez.

21 numaralı fıkroda Kanuni Sultan Süleyman çok yaşlanan baş nedimi Tiflî'ye yeni bir nedim bulmasını emreder.

22 numaralı fıkroda Tiflî, İncili'yi Kanuni Sultan Süleyman'ın huzurunda iken küçük düşürmeye çalışır.

23 numaralı fıkroda Kanuni Sultan Süleyman'dan İncili Çavuş'a Sadrazam İbrahim Paşa'yı bir oyuna getirmesini ferman buyururken bahsedilir.

II. Selim: 1524'te doğdu. 1556'da tahta geçti. Devrinde komşu devletlerle barış antlaşmaları imzalandı. Kıbrıs tamamen fethedildi. İnebahtı yenilgisinde sonra Osmanlı donanması güçlendirildi. Padişahın adını taşıyan Selimiye Cami bu devirde inşa edildi.1574'te vefat etti. Dedesi Yavuz gibi ancak sekiz sene padişahlık yaptı. Ayasofya'daki türbesine gömülmüştür (Dedeoğlu 1981: 53). Babası gibi şair bir padişah olan II. Selim (24, 86) numaralı fıkralarda geçer.

24 numaralı fıkrada II. Selim kızdığı vezirlerden birine ahırlardaki eşeklerden birini okutma cezası verir.

86 numaralı fıkrada İncili'ye kendisine nasıl bir "*billah*"lı lakap takılabileceğini sorarken II. Selim'in varlığıyla karşılaşırız.

Yabancı padişahlar: Fıkralarda Osmanlı padişahlarının dışında İran şahları, Fransa ve Avusturya krallarından söz edilmektedir. 3 fıkrada İran şahları, bir fıkrada Fransa kralı, bir fıkrada da Avusturya kralı görülür.

Şah Abbas: İran şahı olan bu kişi (14, 18, 24, 89) numaralı fıkralarda geçer.

14 numaralı fıkrada Şah Abbas, İran elçiliği sırasında İncili Çavuş ve arkadaşlarına zenginliğini ve sarayının ihtişamını gösterip övünmek ister. Bunun için de Türk elçilik heyeti sarayını gezerken kıymetli taşlarla süslenmiş bir mangalı sarayın bütün odalarında gezdirtir. Böylece sarayın bütün odalarında böyle kıymetli mangallar bulunduğu izlenimi verilmeye çalışılır.

18 numaralı fıkrada İncili Çavuş yine elçi olarak İran'a gittiğinde, Şah Abbas İncili'ye İstanbul'da Farsça bilenlerin olup olmadığını sorar.

24 numaralı fıkranın varyantında Şah Abbas İncili'ye okuyan bir eşek görmeyi istediğini söyler.

89 numaralı fıkrada ise İran şahlarından Şah İsmail elçiliği sırasında İncili Çavuş'a bozuk yumurtayla yapılmış bir yemek ikram edilmesini ferman buyurur.

Fransa Kralı: 16 numaralı fıkrada Fransa kralı, Osmanlı elçisi olarak gönderilen İncili Çavuş'u kara kuru kılığına bakarak küçümser.

Avusturya Kralı: 6 numaralı fıkrada Avusturya kralı Kanuni Sultan Süleyman'a gönderdiği elçiye talimatlar verir.

Adsız padişahlar: Yukarıda da belirttiğimiz gibi Osmanlı padişahı olarak kabul ettiğimiz bu padişahlar (1, 2, 3, 5, 7, 8, 9, 12, 15, 19, 20, 30, 34, 37, 38, 40, 57, 59, 61, 66, 67, 68, 69, 75, 81, 85) numaralı fıkralarda geçer.

1 numaralı fıkrada padişah İncili'ye çok yaşlandığını söyler. Ondan kendisinin yerini tutabilecek birini bulup getirmesini ister.

2 numaralı fıkroda İncili bedava geçinen üç kişiyi söyleyerek padişahı güldürür. Böylece sınırlı olan padişahı sakinleştirir.

3 numaralı fıkroda da padişah çok sinirlenir. Onu sakinleştirme işi yine İncili'ye düşer.

5 numaralı fıkroda İncili Çavuş'un padişah tarafından özel bir görevle İran şahının yanına gönderildiğinden ve dönüşte Konya'nın bir köyünde imamın evinde misafir olduğundan söz edilir. İncili bu imamı padişahın huzuruna çıkarır. Padişah da imamı kendisine nedim tayin eder.

7 numaralı fıkroda padişah İncili'den "*Özrü kabahatinden büyük*" sözünü açıklamasını ister.

8 numaralı fıkroda padişah, İncili'ye altın bir saat hediye eder.

9 numaralı fıkroda padişah İncili'nin maaşına zam yapar.

12 numaralı fıkroda İncili padişahı eğlendirmek için taklitler yapar.

15 numaralı fıkroda İncili Çavuş padişahı kızdırır. Padişah onu kovar. İncili nereye gideceğini sorunca, padişah ne yere ne de göğe gitmemesini emreder. İncili de bunun üzerine bir ağaca hamak kurar ve onun üzerinde oturur. Bunu öğrenen padişah İncili'yi affeder.

19 numaralı fıkroda padişah İncili'ye bir Arap atı hediye eder.

20 numaralı fıkroda İncili padişaha ağır bir nükte yapar. Padişah buna çok kızar ve İncili Çavuş'u kovar.

30 numaralı fıkroda İncili Çavuş ile padişah Kâğıthane civarında dolaşmaya çıkarlar.

34 numaralı fıkroda İncili Çavuş padişaha bir tatlı yapar.

37 numaralı fıkroda padişah İncili'ye kelime oyunu yaparak sorular sorar. İncili de bu soruların hepsini zekice yanıtlar.

38 numaralı fıkroda padişah İncili Çavuş'a saray erkânı hakkında ne düşündüğünü ve kimleri neye benzettiğini sorar.

40 numaralı fıkroda padişah İncili'yi özel bir görevle eyalet beylerinden birinin yanına gönderir.

57 numaralı fıkroda İncili padişaha gördüğü rüyayı anlatır.

59 numaralı fıkroda padişah İncili'den başından geçen bir olayı anlatmasını ister.

61 numaralı fıkroda padişah, İncili'ye kızlar ağasının neden sürekli onun aleyhinde konuştuğunu sorar.

66 numaralı fıkroda padişah İncili'nin taşradan gelen babası ve kardeşini saraya yemeğe davet eder.

67 numaralı fıkrada padişah İncili'nin Urfalı hizmetkârı Mehmet Ağa'nın ona neler yaptığını öğrenir. İncili de başına gelenleri padişaha anlatır. Böylece padişahı pek çok güldürür.

68 numaralı fıkrada padişah İncili'den dillere destan olacak, daima anlatılacak bir şey yapmasını ister. Bunun üzerine İncili yeniçeri ağasına durumu anlatır. Onun yardımıyla ihtiyar tiryakilerden oluşan bir bölük oluşturur. Bunları Kâğıthane'de derenin kenarında toplar. Padişahın oraya gelmesini ister. Tiryaki bölüğünü gizlice izleyen padişah çok eğlenir.

69 numaralı fıkrada padişah tebdili kıyafet İncili ile birlikte dolaşmaya çıkar.

75 numaralı fıkrada İncili esrar içtiği için sarayda odasının önünde tuhaf hareketlerde bulunur. Onun bu hâlini görenler padişaha haber verirler. Padişah da İncili'ye acır ve üzülür, tedavi edilmesi emrini verir. Esrar içtiği anlaşılan İncili ayılınca padişaha tecrübe için esrar içtiğini ve bir daha böyle bir münasebetsizlik yapmayacağını söyler. İncili'nin bu durumu padişahı pek çok güldürür.

81 numaralı fıkrada padişahın İncili'nin yoğurtçusuna oynadığı oyunu öğrendiğinden, bu oyundan çok hoşlandığından ve yoğurtçuya da ihsanlarda bulunduğu bahsedilir.

85 numaralı fıkrada Tıflî padişahın bulunduğu bir toplantıda vaaz vermesi için bir hoca getirir.

Görüldüğü gibi İncili Çavuş ile padişahlar hep yan yanadır. Padişahların İncili Çavuş Fıkralarının şahıs kadrosunda önemli bir yeri vardır.

ab. Padişah Yakınları: Padişah yakınlarından sadece Kanuni Sultan Süleyman'ın hanımı Hürrem Sultan'ın adı geçer.

Hürrem Sultan: Bir fıkrada görülür.

23 numaralı fıkrada İncili Çavuş, Kanuni Sultan Süleyman'ın emriyle Sadrazam İbrahim Paşa'ya bir oyun oynarken Hürrem Sultan'ın şalcısına bir dolap çevirir. Hürrem Sultan da şalcısının başına gelenleri sadrazamdan bilip sinirlenir. Durumu Kanuni Sultan Süleyman'a anlatır. Padişah çok sinirlenir, sadrazamı huzuruna çağırır. İncili de oradadır ve padişaha olup bitenleri anlatıp sadrazama bir oyun oynadığını söyler. Padişah da Hürrem Sultan da sadrazam da şaşırıp kalırlar.

ac. Sadrazam (Veziriazam): Baş vezir başvekil demektir. Osmanlıların ilk zamanlarında bir tane olan vezir sonraları çoğalınca birinci vezire büyük vezir anlamına gelen veziriazam unvanı kullanılmış, daha sonra Kanuni Sultan Süleyman zamanında sadrazam denilmeye başlanmıştır. Osmanlı'nın sona ermesiyle sadrazamlıkta son bulmuştur (Pakalın 1983: C 3, 590).

İncili Çavuş fıkralarında üç yerde sadrazam geçmektedir. Bunlardan birinin adı belli değildir, diğer ikisi ise Sadrazam İbrahim Paşa'dır.

Sadrazam İbrahim Paşa: İki yerde geçmektedir.

6 numaralı fıkrada Avusturya kralı, elçisine Türklerin ihtişamından, servetinden bahsederken Sadrazam İbrahim Paşa'nın çok zengin olduğunu vurgular.

23 numaralı fıkrada Kanuni Sultan Süleyman, İncili'den Sadrazam İbrahim Paşa'ya bir şaka yapmasını ister.

Adsız sadrazam: 70 numaralı fıkrada sadrazam, vali olmak isteyen budala ve zengin birini İncili'nin danışmanlığında vali tayin eder.

ad. Vezirler: (12, 24, 35, 51) numaralı fıkraların şahıs kadrosunda yer almaktadır.

12 numaralı fıkrada İncili'nin vezirlerden birinin taklidini yaptığından bahsedilir.

24 numaralı fıkrada vezirlerden biri II. Selim'i çok kızdırır.

35 numaralı fıkrada zalimliğiyle tanınan bir vezirden söz edilir..

51 numaralı fıkrada İncili'nin padişahın nedimi olmadan önce vezirlerden birinin nedimi olduğu anlatılır.

ae. Kızlar Ağası (Harem Ağası): Sarayda kadınlara ait olan haremi idare etmekle görevli saray memurlarının büyüklerinden birinin unvanıdır (Pakalın 1983 c 2: 279). Sarayda sadrazam ve şeyhülislamdan sonra en yetkili kişidir. "Darüssade ağası" da denilen kızlar ağası, İncili Çavuş fıkralarında 5 yerde geçmektedir. Kızlar ağalarından en çok Cafer Ağa'nın adı geçer. Fıkralarda adı geçen bu kişinin Kanuni Sultan Süleyman zamanında kızlar ağası olan ve 1557'de vefat eden Cafer Ağa (Sicilli Osmanî c. 2: 378) olduğu kanaatindeyiz.

21 numaralı fıkrada Kanuni Sultan Süleyman kızlar ağasını çağırır ve İncili'yi hemen falakaya yatırmalarını emreder.

61 numaralı fıkrada İncili valiye bir tavsiye mektubu yazdırmak için kızlar ağası Cafer Ağa'dan yardım ister.

62 numaralı fıkrada İncili, kızlar ağası Cafer Ağa'yı ziyarete gider. Kızlar ağasının başında yelpazeyle sivrisinekleri kovalamaya başlar. Bu sırada içeriye giren vezire de marsık üflüyorum der.

63 numaralı fıkrada İncili Çavuş, görevi olmadığı hâlde hükümet işlerine müdahale eden ve padişahın gözünden bir türlü düşmeyen kızlar ağası Cafer Ağa'yı kabak sazıyla bir güzel oynatır.

87 numaralı fıkrada İncili harem ağasıyla birlikte Kurban Bayramı öncesi saraya kurbanlık koyun almak için görevlendirilir.

af. Yeniçeri Ağası: Yeniçeri ağası, Osmanlılarda yeniçeri ocağının ve acemi ocağının bütün işlerinden sorumlu (Pakalın 1983 c. 3: 624) olan ve başkent'in güvenliği, sarayın korunması, esnafın denetlenmesi gibi görevleri bulunan yeniçeri ocağının en rütbeli askeri, günümüzün orgeneralidir. Yeniçeri ağası bir fıkra'da geçer.

26 numaralı fıkra'da İncili'nin saf kardeşi verdiği cevaplarla yeniçeri ağasını çok sınırlendirir.

ag. Silahtar Ağa: Osmanlı İmparatorluğu'nda silahtar ağa padişahın yakınında bulunan, törenlerde padişahın kılıcını taşıyan (Pakalın 1983 c. 3: 221), onu korumakla görevli ve yetkileri çok fazla olan sarayın yüksek memurlarından biridir. Silahtar ağa, İncili Çavuş fıkralarında 38 numaralı fıkra'da geçer. Bu fıkra'da İncili Çavuş silahtar ağadan onu ayıya benzettiği için bir tekme yer ve iki ay kendisine gelemmez.

ah. Eyalet Beyi, Vali: Anlatıcı, eyalet beyi yerine günümüzdeki karşılığını, vali sözcüğünü kullanmayı tercih etmiştir görüşündeyiz. (40) numaralı fıkra'da eyalet beyi, (4, 11, 45, 49) numaralı fıkralarda ise vali olarak geçmektedir.

4 numaralı fıkra'da halk kadıdan şikâyetçidir. Vali de kadının rüşvet ortağıdır. Bu nedenle halk kadıdan kurtulamamıştır. Ancak İncili valinin karşısına çıkar ve sorunu zekice halleder. Vali kadıyı başka bir yere göndermek zorunda kalır.

11 numaralı fıkra'da İncili Çavuş'un gençken bir eyalet valisinin mahiyetinde bulunduğu bahsedilir.

40 numaralı fıkra'da İncili Çavuş padişahın emriyle cahil despot biri olan eyalet beyinin yanına gider ve ona güzel bir ders verir.

45 numaralı fıkra'da İncili Çavuş'un padişahın nedimi olmadan önce eyalet valilerinin birinin nedimi olduğu ve bu valiye güzel bir ders verdiği anlatılır.

49 numaralı fıkra'da padişah İncili'yi eyalet valilerinden birinin yanına özel bir görevle gönderir. Bu fıkra'da İncili gittiği yerde kendisinden yardım isteyen gencin sorununu çözmek için düzenlediği ziyafete valiye de çağırır.

ai. Kadı: Osmanlı'da Tanzimat'a kadar her türlü davaya bakan, Tanzimat'tan Medeni Kanun'a kadar da yalnız evlenme, boşanma gibi davalara bakan mahkeme başkanı (Türkçe Sözlük C 2: 1148) anlamındaki bu günümüzdeki hâkimlerin geçmişteki karşılığı olan kadılar bir fıkra'da geçmektedir.

4 numaralı fıkra'da İncili, Bursa'nın (şimdi Bilecik'in) Söğüt kasabasına gider. Burada halkın rüşvet yiyen kadıdan şikâyetçi olduğunu görür. İncili halkla birlikte valiye gider. Kadıyı valiye şikâyet edeceklerinde vali kimse bir şey söylemeden kadının meziyetlerini saymaya başlar. Çünkü vali de kadının rüşvet ortağıdır. Bu durumu gören İncili zekâsını

kullanır ve bu kadar iyi kadıdan başka şehirler de faydalansın der. Vali de bunun üzerine kadıyı başka bir yere gönderir.

ai. Hâkim: Anlatıcı kadı sözcüğü yerine günümüzde kullanılan hâkimi tercih etmiştir görüşündeyiz. Çünkü İncili Çavuş'un yaşadığı dönemde kadılar günümüz hâkimlerinin görevlerini yapmaktaydılar. İki fıkra hâkim karşımıza çıkar.

41 numaralı fıkra İncili, Fatih kahvehanelerinin birinde karşılaştığı bir adama yardım eder. Kendisini ayaküstü dolandırmaya çalışan bakkal tarafından mahkemeye verilen bu adam İncili'nin yardımıyla kurtulur. Hâkim bakkalın haksız olduğuna, adamın da beraatına karar verir.

49 numaralı fıkra İncili kendisinden yardım isteyen bir gencin sorununu çözmek için valiyi, hâkimi ve diğer ileri gelenleri verdiği ziyafette bir araya getirir.

ak. Mübaşir: Mahkemelerde duruşmaya girecekleri ve tanıkları çağırın bu görevli bir yerde geçmektedir.

41 numaralı fıkra hâkim mübaşir göndererek İncili Çavuş'u mahkemeye çağırır.

al. Kethüda: Büyük devlet adamlarıyla zenginlerin işlerini gören kişilere denir (Pakalın 1983 c. 2: 251). İki fıkra görülür.

43 numaralı fıkra İncili şalcı Karabet Ağa'ya oyun oynarken kethüdanın yanına gider.

82 numaralı fıkra İncili kethüdaya kadı olmak istediğini ancak ilim bilmediğini söyler. Kethüda da İncili'ye nasıl kadılık edeceğini anlatır. Şeyhülislamın İncili'yi İznik'e kadı olarak atamasını sağlar.

an. Elçi: Üç yerde geçmektedir.

6 numaralı fıkra padişahın hoşlanmayacağı kadar süslü Avusturya elçisi, İncili'nin verdiği dersle yaptığı yanlışı olduğunu anlar.

17 numaralı fıkra İncili İran'dan gelen bir elçiye rehber tayin edilir.

54 numaralı fıkra İran'dan İstanbul'a özel bir görevle gelen elçiye İncili iyi bir ders verir.

ao. Rehberler: Bir fıkra rehberlerle karşılaşmaktayız.

14 numaralı fıkra rehberler, İncili Çavuş ile beraberindeki Türk elçilik heyetine Şah Abbas'ın sarayını gezdirirler.

aö. Devlet Büyükleri, Devletin İleri Gelenleri, Saray Adamları: Devlet yönetimindeki bu kişiler dört yerde geçmektedir.

15 numaralı fıkra saray adamları padişahın emriyle İncili'yi ararlar.

42 numaralı fıkrada devlet büyüklerinden biri İncili'ye dolandırılmanın nasıl bir şey olduğunu ve bir insanın nasıl dolandırıldığını sorar. Dolandırıcıların nasıl insanlar olduğunu sorar ve kendisine bir dolandırıcı göstermesini ondan ister.

46 numaralı fıkrada İncili Çavuş çok cimri birine tazı yerine çoban köpeği getirir. Böylece devletin ileri gelenlerinden olan bu kişinin cimriliğini yüzüne vurur.

47 numaralı fıkrada İncili'nin ölümden ve hastalıktan çok korkan devletin ileri gelenlerinden biriyle olan ilişkisi konu edilir.

ap. Karakol Kumandanı: Bir fıkrada geçmektedir.

77 numaralı fıkrada sokakta gecelik entarisi ile yakalanan İncili karakol kumandanının karşısına çıkarılır. Kumandan onu affeder ve bir daha böyle yakalanmamasını söyler.

ar. Bekçiler: Bir yerde, yine aynı fıkrada geçmektedir. 77 numaralı fıkrada İstanbul'a yeni gelmiş olan İncili, gençliğinin de vermiş olduğu tecrübesizlikle bir aşüfteye takılır. Hovardalık edeyim derken sokak ortasında yalın ayak başıkabak gecelik entariyle kalakalır. Bu durumdayken Bekçiler tarafından yakalanır ve karakola götürülür.

as. Tıflî: Asıl adı Trabzonlu Tıflî Ahmet Çelebi'dir. 17. Yüzyılın en önemli meddahlarından biridir. Aynı zaman da döneminin ileri gelen şairlerindedir. Abdülaziz Efendi adında birinin oğludur. Daha çocuk sayılacak yaşta şiirler yazdığı için kendisine Tıflî denmiştir. IV. Murat'ın nedimi olmuş, kendi yarattığı ve gerçek yaşamda görüp duyduğu olayları kendi başından geçmiş gibi anlattığı hikâyeleriyle tanınmıştır. Tıflî, H. 1071 (M. 1660) yılında ölmüş, mezarı Silivrikapı dışındadır (Nutku 1997: 26-27).

Tıflî, İncili Çavuş fıkralarında üç yerde görülür:

21 numaralı fıkrada Tıflî'nin Kanuni Sultan Süleyman'ın baş nedimi olduğundan söz edilir. Padişah Tıflî'ye şehzadelerine akran olacak bir nedim bulmasını söyler.

22 numaralı fıkrada Tıflî'nin elli sopadan sonra İncili'ye kafayı taktığından ve onunla uğraştığından söz edilir.

85 numaralı fıkrada Tıflî, padişahın huzurunda vaaz vermek üzere bir hoca getirir. Vaaz bitince de hocayı övmeye başlar. Bunun üzerine İncili zaten kızgın olduğu Tıflî'ye hemen cevabı verir.

b. İncili Çavuş'un Yakın Çevresi

ba. Ailesi

Fıkralarda İncili Çavuş'un yakın akrabalarından annesi, babası, kardeşi, büyükannesi ve eşi görülür. Ancak İncili'nin yakın akrabalarının ne adları ne de kimlikleriyle ilgili bilgi yoktur. İncili'nin fıkralarda sözü edilen akrabaları şunlardır:

Annese: İncili'nin annesinden bir fıkroda söz edilir.

65 numaralı fıkroda İncili'nin çocukluğunda büyükannesine bir muziplik yaparken annesinin mutfakta olduğundan bahsedilir.

Babası: (21, 65, 66) numaralı fıkralarda geçer.

21 numaralı fıkroda Kanuni Sultan Süleyman'ın baş nedimi Tıflı, İncili Çavuş'u keşfeder. İncili, anne babasıyla vedalaşıp İstanbul'a gider.

65 numaralı fıkroda İncili'nin büyükannesine yaptığı muziplik yüzünden babasından iyi bir dayak yediğinden söz edilir.

66 numaralı fıkroda memleketinden İncili'nin babasının İstanbul'a geldiğinden ve İncili'nin taşradan geldikleri için adap kurallarını bilmemeleri nedeniyle bunu padişahın sakladığından bahsedilir. İncili'nin babasıyla kardeşinin geldiğini bir şekilde duyan padişahın onları yemeğe davet emesi, İncili'nin babasını padişahın karşısında nasıl davranacağı konusunda tembih etmesi ve yemekte gelişen olaylar anlatılır.

Kardeşi: Üç yerde görülür.

25 numaralı fıkroda İncili Çavuş'un memleketten saf ve bön olan kardeşinin yanına geldiğinden ve İncili'nin onu eğitmeye çalıştığından bahsedilir.

26 numaralı fıkroda ise İncili kardeşini yeniçeri ocağına yazdırır.

66 numaralı fıkroda İncili'nin memleketinden gelen kardeşinden bahsedilir.

Büyükannesi: 65 numaralı fıkroda İncili'nin büyük validesi şeklinde geçer. Fıkroda İncili'nin çocukken çok muzip olduğu bilgisi verilir. Sonra da İncili'nin büyükannesine yaptığı muziplik anlatılır.

Eşi (Karısı): İncili'nin eşi iki fıkroda geçer.

33 numaralı fıkroda İncili Çavuş'un evlendiğinden ve evlendiği hanımın çok çirkin olduğundan bahsedilir.

76 numaralı fıkroda İncili'nin karısından söz edilir.

bb. İncili Çavuş'un Arkadaşları, Dostları

Ailesinde olduğu gibi fıkralarda geçen İncili Çavuş'un arkadaşlarının da kim oldukları bilinmez. Arkadaşlarından dostlarından dört fıkra bahsedilir.

10 numaralı fıkra İncil Çavuş'un sürekli evlenip boşanan bir ahabından bahsedilir. İncili bu arkadaşına evliliklerinden birinde şahitlik eder.

64 numaralı fıkra İncili'nin dostları ve tanıdıkları ile sohbet ederken cinlerden laf açıldığından ve İncili'nin cinlerle ilgili gördüğü rüyasından bahsedilir.

76 numaralı fıkra İncili'nin bedestende dükkânı olan bir dostu İncili'ye bir oyun oynar.

83 numaralı fıkra dostları cimriliğinden doktora gitmeyen İncili'ye muayene olması için bir doktor getirirler.

c. Yabancılar

İncili Çavuş fıkralarında Osmanlı toplumunun bünyesinde var olan yabancılar (yani Ermeniler, Rumlar, Yahudiler, vb.) hemen hemen hiç görülmemektedir. Sadece 72 numaralı fıkradaki eskicinin Yahudi olduğu bilgisi verilir.

d. Dinî Özellikleri Olan Şahıslar

da. Müslüman Olanlar

Şeyhülislam: Osmanlı İmparatorluğu'nda, kabinede sadrazamdan sonra yer alan ve din işlerine bakmakla dünya işlerine de din bakımından karışan üye (Türkçe Sözlük C. II: 2089) demek olan şeyhülislam İki yerde geçmektedir.

43 numaralı fıkra İncili şalcı Karabet Ağa'yla birlikte şeyhülislamın yanına gider.

82 numaralı fıkra İncili'nin şeyhülislamın hizmetinde bulunduğu ve şeyhülislamın onu kadı olarak tayin ettiğinden bahsedilir.

Müftü: Bir fıkra karşımıza çıkar.

82 numaralı fıkra kadı olarak gittiği İznik'te İncili halkın ileri gelenlerinden birini sebepsiz yere hapseder. Müftü ve diğer ileri gelenlerin ricası üzerine serbest bırakır. Halkın ileri gelenleri İncili'nin bilgisizliğini ortaya çıkarmak için müftü ve iki âlimi fetva almaları için gönderirler. İncili yine şahit isteyince bunda şahide gerek olmadığını söylerler. İncili de elindeki kalın kitapları atarak bunları kaçırır. Müftünün kaçtığını görenler kadı müftüyü bile kaçırtdı diye söylerler. İncili de kazandığı bu itibarla burada uzun zaman kadılık eder.

İmam (Hoca): Beş yerde görülür.

1 numaralı fıkroda İncili Çavuş padişahın emriyle yerine birini bulmak amacıyla Anadolu'da birçok yer gezdikten sonra Adana'da bir köy imamının evinde misafir olur. İncili, imamın hazır cevap biri olduğunu görünce padişahın istediği gibi bir adamdır diye düşünür ve imama İstanbul'a götürüp padişahın huzuruna çıkarır.

5 numaralı fıkroda İncili Çavuş'un padişah tarafından özel bir görevle İran şahının yanına gönderildiğinden ve bu görev dönüşünde Konya'nın bir köyünde imamın evinde misafir olduğundan söz edilir. Fıkroda İncili'yle imamın birbirlerine yaptığı muziplikler ve İncili'nin imama İstanbul'a götürüp padişahın huzuruna çıkarması anlatılır.

67 numaralı fıkroda İncili hizmetkârının memleketine gitmesi üzerine imamdan kendisine Urfalı veya Diyarbakırlı olmamak şartıyla bir hizmetkâr bulmasını rica eder. İmam da muziplik olsun diye Urfalı bir hizmetkâr bulur ve hizmetkârı Urfalı olduğunu söylememesi konusunda tembihler.

83 numaralı fıkroda çok hasta olan İncili doktora muayene olup masrafları hesaplattıktan sonra hizmetkârına imama çağırır ve ölürse cenazesinin kaldırılması için ne kadar gerektiğini sorar. İmam da hesabı çıkarır. İmamın çıkardığı masraf doktorunkinden daha azdır. Bunu duyan İncili doktordan ve tedaviden vazgeçtiğini söyler.

85 numaralı fıkroda Tıflı'nın padişahın huzuruna vaaz vermesi için bir hoca getirdiğinden bahsedilir.

Müezzin: Bir fıkroda yer alır.

53 numaralı fıkroda Süleymaniye Camii'nin müezzinini delinin biri minareden aşağıya atmak ister. Müezzin İncili tarafından kurtarılır.

db. Gayri Müslim Olanlar

İncili Çavuş fıkralarında papaz, rahip gibi dini özellik gösteren gayri Müslim kişiler yer almamaktadır.

e. Kadınlar

ea. İncili Çavuş'un Yakın Akrabası Olan Kadınlar

İncili Çavuş'un yakın akrabası olan kadınlara "İncili Çavuş'un Yakın Çevresi" adlı bölümde incelediğimiz için tekrara düşmemek amacıyla bu bölümde yer vermedik.

eb. Meçhul Kadınlar: Üç yerde geçmektedir. Bu kadınların kimliğiyle ilgili bilgi verilmez. Fıkralarda geçen meçhul kadınlardan biri ahlâksızdır. Diğer iki kadının ise toplum yaşamına aykırı ahlaksız bir tutumuna fıkralarda rastlamadık.

77 numaralı fıkrada aşüftelerden biri İstanbul'a yeni gelmiş, genç ve tecrübesiz İncili'yi ayartır. Bu fıkrada dönemin ahlaksız işlerinin nasıl bir gizlilik içinde yürütüldüğüyle ilgili bilgi verilir.

32 numaralı fıkrada İncili Çavuş İstanbul'a yeni geldiği sıralarda bir gün çok şirret, evde kalmış, kendisine kazayla bakan birine yapmadığını bırakmayan bir kadınla karşılaşır.

48 numaralı fıkrada İncili ile şakacı bir hanımın söz yarışı anlatılır.

f. Meçhul Kişiler

Meçhul kişilerin kim oldukları belli değildir. Fıkralarda haklarında bilgi verilmez. Bu kişilerin fıkralarda ya yaptıkları işleri, meslekleri anılır; ya sadece adları verilir ya da adı da mesleği de söylenmez. Biz meçhul kişileri şöyle inceledik:

fa. Adları Geçenler

Ahmet Efendi: Ahmet Efendi'nin kim olduğu belli değildir. 49 numaralı fıkrada İncili'den yardım isteyen genç Ahmet Efendi'nin kızını sever, Ahmet Efendi sınav yapmasına rağmen kızını bu gence yine de vermez.

Yoğurtçu Ahmet: 81 numaralı fıkrada İncili her akşam yoğurt aldığı yoğurtçusu Ahmet'e kızını vermek ister ama Ahmet İncili'nin çok çirkin olduğunu, bir maymuna benzediğini, kızının da kendisi gibi çirkin olacağını, zaten köyünde bir nişanlısı olduğunu söyleyerek bunu kabul etmez. Bunun üzerine İncili yoğurtçusuna bir oyun oynar.

Çivi: Bir yerde geçer. Fıkrada Çivi ile ilgili adından başka bilgi yoktur.

11 numaralı fıkrada İncili Çavuş valinin emriyle para tahsiline giderken bir tepenin kenarından geçer. Bu sırada önüne Çivi adında azılı bir eşkıya çıkar. İncili çok iyi at binip mızrak gibi eski silahları kullandığı için Çivi'yi korkutup kaçırtır.

Karabet Ağa: Sadece adı geçen kahramanlardan biri de Karabet Ağa'dır. Zamanın meşhur şalcılarından olduğundan bahsedilen Karabet Ağa iki fıkrada yer alır.

23 numaralı fıkrada İncili, şalcı Karabet Ağa'ya güzel bir oyun oynar. Sonra da bu olayı sohbet meclislerinde anlatıp dinleyenleri eğlendirir.

43 numaralı fıkrada Karabet Ağa'nın Hürrem Sultan'ın şalcısı olduğu söylenir. İncili bu meşhur şalcıyı Sadrazam İbrahim Paşa'ya oyun oynamak amacıyla dolandırır.

fb. Belli Bir Mesleği Olanlar:

Bakkal: İki yerde geçmektedir.

41 numaralı fıkrada İncili, bir akçelik üç pişmiş yumurta ve bir dirhem ekmeğe atmış iki akçe isteyen bakkala mahkemede haddini bildirir.

74 numaralı fıkrada İstanbul'a yeni geldiği sıralarda, İncili alışveriş yaptığı bakkaldan parasının üstünü alamaz.

Baytarlar: 19 numaralı fıkrada baytarlar İncili'nin hasta atını iyileştiremezler.

Bekçi: 59 numaralı fıkrada İncili'nin tımarhanede bekçiyle birlikte dolaşmaya başladığından bahsedilir.

Çoban: 30 numaralı fıkrada İncili Çavuş ve padişah birlikte Kâğıthane civarında dolaşırken bir çobanla karşılaşır.

Dilenci: 69 numaralı fıkrada padişah ve İncili tebdili kıyafet birlikte dolaşırken iki gözü kör bir dilenciyle karşılaşır. İncili bu dilenciye bir oyun oynar.

Doktor: 83 numaralı fıkrada dostları muayene etmesi için İncili'ye bir doktor getirirler. Çok cimri olan İncili zor bela muayene olmayı kabul eder. Doktor İncili'yi bir güzel muayene eder. İncili, ilaçları yazacağı sırada doktora iyileşmesi için ne kadar masraf olacağını hesaplattırır.

Dolandırıcı: 42 numaralı fıkrada devlet büyüklerinden birinin isteği üzerine İncili bir dolandırıcı bulup getirir. Dolandırıcı da dolandırılmayı merak eden bu kişiyi bir güzel dolandırır.

Dükkâncı: 8 numaralı fıkrada uşak İncili'nin saatini çalıp dükkâncıya sattığını söyler. Ama dükkâncı bunu inkâr eder.

Eskici: 72 numaralı fıkrada İncili, her sabah yalisının önünden kayıkla geçerken bağırıp kendisini uykusundan eden Yahudi eskiciye bir oyun oynar.

Fırıncı: 74 numaralı fıkrada İncili parasının üstünü alamadan bakkaldan çıkar. Sonra bir fırına girer. İncili hiç parası kalmadığı için aldığı ekmeğin parasını fırıncıya vermez. Ellerini açar ve yarabbi sen bilirsin, bakkal paramı vermedi, ben de fırıncıya para veremedim, ondan al ötekine ver diye dua eder.

Hamamcı: İki yerde geçer.

79 numaralı fıkrada Ayasofya Hamamı'nda İncili'nin muzipliği yüzünden saç ve sakalına hamam otu süren Yezidi, hamamcıya giderek hâlini gösterir.

80 numaralı fıkrada Ayasofya Hamamı'ndaki hamamcının İncili'nin dostu olduğundan ve hamamcının İncili'den yardım istediğinden bahsedilir. İncili de parasını ödemeyen müşteriye bir oyun oynar. Hamamcıyı bu dertten kurtarır.

Hekimbaşı: 58 numaralı fıkrada tımarhanede İncili Çavuş hekimbaşı ile delileri teftiş eder.

Hizmetkârlar, Uşaklar: (8, 67, 75) numaralı fıkralarda görülmektedir.

8 numaralı fıkrada İncili, padişahın hediye ettiği altın saati çalınca hizmetkârlarını sorguya çeker. Uşağı altın saati çalıp sattığını itiraf eder.

67 numaralı fıkrada İncili'nin Urfalı hizmetkârı Mehmet Ağa'nın muzipliği ve İncili'nin onunla olan macerası anlatılır.

75 numaralı fıkrada İncili esrarın nasıl içildiğini merak eder ve hizmetkârını esrar almaya gönderir.

Kâhya: 34 numaralı fıkrada İncili'nin zaman zaman padişaha güzel yemek yapmakla övündüğünden bahsedilir. Fıkrada kâhya da sarayın aşçısı ölünce yeni bir aşçı alınmaya kadar İncili'den yemek yapmasını ister.

Kahveci: İki 2 fıkrada kahveciden söz edilir.

60 numaralı fıkrada Yerebatan Mahallesi'ndeki kahvehanenin sahibi kahveci İncili'den yardım ister.

75 numaralı fıkrada İncili Çavuş Fatih civarında bulunan esrarkeşler kahvehanesine gider. Buradaki kahveciden esrarın nasıl içildiğini öğrenir.

Kaptan: İki fıkrada karşımıza çıkar.

28 numaralı fıkrada İncili, Mudanya yoluyla Bursa'dan kayıkla dönerken fırtına çıkar. İncili telaşlanınca kaptan Tanrı büyüktür diye teselliye çalışır. Ancak İncili lafın altında kalmaz ve kayığın küçük olduğunu söyler.

44 numaralı fıkra İncili Çavuş kayığına bindiği ihtiyar bir kayıkçıya deliymiş gibi davranarak güzel bir oyun oynar.

Katırcı: 29 numaralı fıkrada bir katırcının İncili'yle birlikte bir kış memleketine seyahatinden bahsedilir.

Kayıkçı: 3 numaralı fıkrada İncili'nin padişahın sinirini geçirmek için anlattığı bir olayda bir kayıkçının İncili'ye sövdüğü geçer.

Tellâk: 79 numaralı fıkrada İncili, Ayasofya Hamamı'na gider. Tellâk İncili'ye tasın içinde hamam otu getirir.

Tellallar: 20 numaralı fıkrada tellallar köy köy şehir şehir padişahın yaptırdığı altın pulluğu gezdirip halkın buna fiyat biçmesini isterler.

Tüccarlar: 45 numaralı fıkrada İncili Çavuş nedimi olduğu valiye ders vermek amacıyla tüccarlardan alış veriş yapar ve onlara borcunu ödemez.

Tütüncüler: 67 numaralı fıkrada İncili'nin hizmetkârı en sert tütünün Tahtakale'deki Arap tütüncülerde olduğunu öğrenir.

fc. Kahramanı Belirsiz Olanlar (Bir Sözcüğü İle Başlayanlar)

Bir adam, bir kişi, biri: Kim oldukları, ne, iş yaptıkları, hatta adları da verilmeyen bu meçhul kişiler on yerde geçmektedir.

8 numaralı fıkrada İncili'nin padişahın hediye ettiği altın saatinin çalındığını muziplerden biri padişaha anlatır.

27 numaralı fıkrada İncili Çavuş Fatih Camisi'ne gittiği bir gün sürekli namaz kılan bir adam görür. Bu adama ne namazı kıldığını sorar. Adam da geçmiş namaz borçlarını ödediğini, kaza namazlarını kıldığını söyler. Bunun üzerine İncili de sürekli namaz kılmaya başlar. Bu sefer de adam İncili'ye ne namazı kıldığını sorar. İncili de gelecek namazlarını şimdiden kılarak peşin peşin ödediğini söyler.

39 numaralı fıkrada İncili, meydanda toplanmış kalabalığın ortasında hiç kimsenin yapamayacağı hünerleri olduğunu söyleyen bir adamla karşılaşır.

41 numaralı fıkrada İncili, Fatih kahvehanelerinden birinde köşede oturmuş, derin derin düşünen bir adam görür ve ona derdini sorar.

50 numaralı fıkrada İncili'nin İstanbul'a gelmeden önce bulunduğu kasabanın ileri gelenlerinden biri uyuz hastalığına yakalanır ve çareyi İncili'de arar.

55 numaralı fıkrada İncili, sokakta etrafına toplanmış, dünyanın en âlim kişisi olduğunu söyleyen bir adamı sözleriyle yener. Bunun üzerine adam da oradan hemen uzaklaşır.

70 numaralı fıkrada vali olmak isteyen çok zengin, gururlu, ahmak, budala birinin vali olmak istediğinden; sadrazamın bu adamı vali atadığından ve İncili'yi de ona danışman olarak verdiğinden bahsedilir.

80 numaralı fıkrada biri Ayasofya Hamamı'na gelip yıkandıktan sonra bir şeyinin çalındığını bahane ederek her gelişinde hiç para vermez. İncili de bu adama güzel bir ders verir.

82 numaralı fıkrada İncili'nin kadı olarak gittiği İznik'te onu karşılayanlardan biri İncili'ye kendisini karşılamaya gelenlerin zorba olduklarını, halkı soyduklarını, hâkimleri karaladıklarını, bunlara yüz vermemesi gerektiğini söyler. İncili ise bu adamı şahidi olmadığı için hapsedirir.

84 numaralı fıkrada Macaristan'dan gelen birinin kafes içerisindeki aslanla Sultanahmet Meydanı'nda bir takım hünerler gösterdiğinden bahsedilir.

Bir çocuk: Bir fıkrada görülür.

56 numaralı fıkrada on yaşlarında bir çocuk İncili'yi Uzun Çarşı'dan geçerken yakalar ve bir çıkırıkçıya götürür.

Bir genç: (49, 78) numaralı fıkralarda geçer.

49 numaralı fıkrada üstünden, başından, tavırlarından fakir olduğu anlaşılan bir genç sevdiği kızla ilgili olarak İncili'den yardım ister.

78 numaralı fıkrada memleketinden İncili'nin yanına bir genç gelir. Bu genç, bir vezirin yanına girerek iş bulmak istemektedir. Ancak İncili bu gence "beli" kelimesi yerine bir türlü evet demeyi öğretemez. Sonunda çok sinirlenir ve genci evinden kovar.

Bir fakir: Bir fıkrada yer alır.

73 numaralı fıkrada İncili Çavuş köşede sessizce duran ayağı yalın bir fakir görür ve ona bir çift ayakkabı alır. İncili, bu fakire şaka yapmaya karar verir ve onun arkasından yürümeye başlar. Yolda sürekli ayakkabıları kendisinin aldığını söyler. Fakir en sonunda ayakkabıları çıkarıp geri vermek ister. İncili de hemen kendisini tanıtır ve bunun bir şaka olduğunu söyler.

Bir ihtiyar: Bir fıkrada söz edilir.

İncili Çavuş, İstanbul'a geldiği ilk yıllarda işsiz kalır ve ihtiyar bir adama hizmetkâr olur.

Bir Yezidi: Bir fıkrada geçer.

79 numaralı fıkrada İncili Ayasofya Hamamı'na gider, tellak tasın içinde ona hamam otu getirir. Orada bulunan iri ve kaba sakallı çirkin vücutlu bir Yezidi merakla bunun ne olduğunu İncili'ye sorar. İncili de tasın içindeki ota Ali kınası dendiğini, kıl olan yerlere sürülünce tertemiz olduğunu söyler. Bunun üzerine adam da hamam otu ister. Sonra da otu saçına, sakalına sürer ve cascavlak olur.

fd. Diğerleri:

Afyonkeşler: 60 numaralı fıkrada İncili Çavuş'un oturduğu Yerebatan Mahallesi'ndeki kahvehanenin sürekli müşterileri arasında birkaç ihtiyar afyonkeş vardır ki diğer müşterileri rahatsız ederler. Kahvehaneci de İncili Çavuş'tan bu afyonkeşler konusunda yardım ister.

Âlimler: 82 numaralı fıkrada İznik'e kadı olarak giden İncili'nin bilgisizliğini ortaya çıkarmak için oranın ileri gelenleri müftüyle birlikte iki de âlimi fetva almak üzere İncili'ye yani kadının yanına gönderirler.

Âşık: Saz eşliğinde irticalen şiirler söyleyen kişi olan (Köprülü 2004: 139) âşık bir fıkrada geçer. Bu fıkrada âşıklık geleneğiyle ilgili bilgi verilirken âşığın adı ve kim olduğu söylenmemiştir.

13 numaralı fıkrada İncili'nin şöhretini duyan bir âşık memleketinden kalkıp İstanbul'a, İncili'nin evinin önüne gelir. Onunla atışmak ister.

Deli, Deliler: Üç yerde geçer.

53 numaralı fıkrada delinin biri minareye çıkar ve müezzini aşağıya atıp öldüreceğini söyler.

58 numaralı fıkrada İncili Çavuş padişah tarafından tımarhaneye akıllanan delileri tespit için gönderilir.

59 numaralı fıkrada İncili, padişaha delinin biriyle ilgili başından geçen bir olayı anlatır.

Eşkîyalar: Bir fıkrada görülür.

29 numaralı fıkrada İncili Çavuş bir katırcı ile birlikte seyahat ederken karşılırlarına eşkıyalar çıkar.

Köylü: İki yerde geçer.

36 numaralı fıkrada İncili köyünden İstanbul'a gelmeden önce köyünde pazara giderken şakacı bir köylü ile karşılaşır.

71 numaralı fıkrada İncili'nin çarşıda yumurta satan bir köylü ile karşılaşmasından ve hokkabazlığından bahsedilir.

Misafirler: Bir fıkrada karşımıza çıkar.

34 numaralı fıkrada misafirler İncili'nin tatlı diye sunduğu şerbet kazanına düşmüş fesini padişahın korkusuyla bir güzel yerler.

Tarla sahibi: Bir fıkrada söz edilir.

31 numaralı fıkrada İncili Çavuş bir gün salatalık tarlasının kenarında otururken salatalıklardan canı çeker. Bir tane salatalık koparıp yerken de tarla sahibi gelir.

2. Gerçeküstü Varlıklar

İncili Çavuş fıkralarında gerçek üstü varlıklardan cinler ve şeytana rastladık. Bu varlıklar iki fıkrada geçmektedir.

a. Cinler:

64 numaralı fıkrada İncili, rüyasında cinleri görür. İncili'nin rüyasında gördüğü bu cinler yarım arşın boyunda başı sivri külahlı, kendine göre büyük ve iri sakallı, bıyıklı bir adam şeklindedir.

b. Şeytan:

56 numaralı fıkrada İncili Çavuş, Uzun Çarşı'dan geçerken çocuğun biri onu elinden yakalayarak bir çıkırıkcı dükkânına götürür. Çocuk çıkırıkcıdan İncili'ye benzeyen bir şeytan yapmasını ister.

3. Hayvanlar

İncili Çavuş fıkralarında geçen hayvanları dört alt başlıkta inceledik:

a. Ehlî Hayvanlar:

At: Üç yerde geçer.

11 numaralı fıkroda İncili çok iyi at biner ve harbe denen eski bir silahı ustaca kullanır. Böylece Çivi adlı eşkiyayı korkutup kaçırtır.

19 numaralı fıkroda padişah, İncili Çavuş'a bir Arap atı hediye eder. İncili ata gözü gibi bakar. Ancak at hastalanır ve İncili'nin bütün çabalarına rağmen ölür.

29 numaralı fıkroda İncili'nin karşısına çıkan eşkiyaların kır ata, al ata ve doru ata bindiklerinden bahsedilir.

Beygir: Bir fıkroda görülür.

5 numaralı fıkroda İncili köy imamının evinde misafir olarak kalır. Gece imamın eşeğinin dudaklarını keser. İmam bu işi İncili'nin yaptığını anlar. Karşılık olarak o da İncili'nin beygirinin kuyruğunu keser.

Deve: 57 numaralı fıkroda İncili rüyasında dört beş deveden oluşan bir katar ve önlerinde bir eşek, eşeğin üzerinde bir adamın gittiklerini görür.

Eşek: 8 yerde geçer.

5 numaralı fıkroda İncili, evinde misafir olduğu imamın eşeğinin dudaklarını keser.

24 numaralı fıkroda II. Selim vezirlerinden birine kızınca has ahırlardaki eşeklerden birini okutma cezası verir. Aynı fıkranın farklı bir varyantında ise İran şahı Şah Abbas İncili'ye okuyan bir eşek görmeyi istediğini söyler.

30 numaralı fıkroda padişahla İncili'nin karşılaştıkları çoban, eşeğinin üzerindedir.

31 numaralı fıkroda İncili Çavuş, eşeğiyle birlikte kırlara çıkar.

36 numaralı fıkroda İncili Çavuş'un İstanbul'a gelmeden önce köyünden pazara eşeğiyle gittiğinden bahsedilir.

54 numaralı fıkroda İran'dan gelen elçi övünmek amacıyla bizim memleketimizde yüz bin eşek vardır der.

55 numaralı fıkroda İncili her şeyi bildiğini söyleyen bir adamı eşek gibi anırtır.

57 numaralı fıkroda İncili rüyasında dört beş deveden oluşan bir katar ve önlerinde bir eşek, eşeğin üzerinde bir adamın gittiklerini görür.

Katır: İki fıkroda görülür. Bunlardan birinde katır hakaret amaçlı kullanılan bir kelime olarak geçer. Diğerinde ise normal hayvan olarak görülür.

10 numaralı fıkrada nikâh şahidi olduğu bir arkadaşı karısıyla geçimsiz olunca İncili'ye hakaret olarak katır kelimesini kullanır. O İncili katırının bulunduğu nikâhtan hayır mı gelir diyerek geçimsizliğinin nedenini İncili'ye dayandırır.

29 numaralı fıkrada İncili bir kış memleketine seyahat etmek için eşyasını bir katıra yükler, bir katıra da kendi biner. İki katır ve bir katırcıyla yola çıkar.

Kedi: 55 numaralı fıkrada İncili, her şeyi bildiğini söyleyen bir adamı kedi gibi miyavlatır.

Kopay, köpek ve tazılar: Altı yerde geçer.

6 numaralı fıkrada Avusturya'dan gelen takmış takıştırmış, çok fazla süslenmiş olan elçiye haddini bildirmek için İncili Çavuş bir köpeğe elmastan ve kıymetli taşlardan işlemeli bir tasma taktırır.

18 numaralı fıkrada İncili, İstanbul'da köpeklerin bile Farsça bildiğini söyler ve Şah Abbas'a İstanbul'daki köpeklerin nasıl Farsça konuştuklarını anlatır.

46 numaralı fıkrada İncili, devletin ileri gelenlerinden birine ders vermek amacıyla tazı yerine çoban köpeği getirir.

51 numaralı fıkrada vezirlerden birinin av meraklısı olup köpek ve tazılar beslediğinden bahsedilir. Sonra İncili'nin de yer aldığı bir avda köpek ve kopayların nasıl salıverildiği anlatılır.

55 numaralı fıkrada İncili her şeyi bildiğini söyleyen bir adamı köpek gibi havlatır.

67 numaralı fıkrada hizmetkârı, İncili'nin tembihine rağmen kasıtlı olarak tütünün en sertinden alır. Bundan haberi olmayan İncili tütünü çekince hem öksürür, hem de kaçar. Hizmetkârını çağırıp kızar. Hizmetkâr da tütüncüye bahane bulur. Hatta tütüncüye köpek osurtan verme dediğini de ekler.

Koyun: 87 numaralı fıkrada İncili'yle birlikte saraya kurbanlık almak için çıktıklarında kızlar ağası kurbanlık koyunları boynuzsuz diye beğenmez.

b. Ehli Olmayan Hayvanlar

Aslan: 84 numaralı fıkrada Macaristan'dan gelen biri Sultanahmet Meydanı'nda kafes içinde getirdiği aslanla gösteri yapar. Adam kafesin içine girerek dudakları arasındaki şekeri aslana yedirir.

Ayı: 38 numaralı fıkrada İncili, silahtar ağayı ayıya benzetir ve bu yüzden ondan güzel bir tekme yer, merdivenlerden yuvarlanıp iki ay yatakta yatar.

Maymun: 81 numaralı fıkrada yoğurtçusu İncili'nin çok çirkin olduğunu söyler ve onu çingenenin maymununa benzetir.

Yılan: 72 numaralı fıkrada İncili, kendisini rahatsız eden eskiciye kutunun içinde bir yılan veririr. Böylece ona güzel bir ders verir.

c. Kümes Hayvanları

Çaylak: 57 numaralı fıkrada İncili, rüyasında bir çaylağın deve üzerindeki bir adamın kavuğunu kaptığını görür.

Horoz: 64 numaralı fıkrada İncili'nin rüyasındaki cinler horozların ötmesiyle giderler.

d. Böcekler:

Sivrisinekler: 62 numaralı fıkrada İncili, mindere uzanmış yatmakta olan kızlar ağasının yanında elinde yelpazeyle sivrisinekleri kovalar.

D. ZAMAN

Zaman konusunda fıkraların geneline baktığımızda bir belirsizlik söz konusudur. Ancak belli bir tipe bağlı olarak anlatılan fıkralarda bu belirsizlik ortadan kalkar. Fıkra tipi gerçekte yaşamış biriye, fıkraların geçtiği genel zaman fıkra tipinin yaşadığı zamandır. İncili Çavuş fıkralarındaki genel zaman da İncili'nin yaşadığı zamandır. Ancak fıkra metinlerinde geçen dar anlamdaki zamana baktığımızda bir belirsizlik söz konusudur. Biz de İncili Çavuş fıkralarında geçen zaman unsurunu üç bölümde inceledik:

1. İncili Çavuş Fıkralarının Genel Zamanı

İncili Çavuş fıkralarının geçtiği genel zaman bellidir. Çünkü İncili Çavuş gerçekte yaşamış biridir. İncili Çavuş fıkralarındaki genel zaman da Osmanlı İmparatorluğu zamanında İncili Çavuş'un yaşamış olduğu 16. yüzyılın sonuyla 17. yüzyılın başıdır.

2. İncili Çavuş Fıkralarında Görülen Zaman Dilimleri

İncili Çavuş fıkralarında görülen zaman dilimlerinde belirsizlik yoktur. Zaman dilimlerine belirliliği kazandıran kişi ve mekânlarda görülen belirliliktir. Fıkralarda adları geçen Osmanlı padişahları, sadrazamlar ve ülke, şehir, ilçe, semt gibi mekânların yardımıyla zaman dilimleri belirsizlikten kurtulur: “*Kanuni Sultan Süleyman bir gün baş nedimi Tıflı'ye der ki*” (21), “*Kanuni Sultan Süleyman İncili'yi huzuruna çağırıp şöyle der*” (23), “*II. Sultan Selim bir gün vezirlerinden birine kızar.*” (24), “*İkinci Selim İncili'yi çağırır*” (86).

3. İncili Çavuş Fıkralarında Görülen Belirsiz Zaman Unsurları

İncili Çavuş fıkralarında görülen belirsiz zaman unsurları yukarıda bahsedilen zaman kavramlarının sınırları içerisinde geçen zaman unsurlarıdır. Bu zaman unsurlarının kesin olarak tarihi belli değildir.

- a) İncili Çavuş'un hayatına bağlanarak belirtilen belirsiz zaman unsurları: “*İncili Çavuş henüz genç iken*” (11), “*İran elçiliği sırasında*” (14), “*İncili Çavuş elçi olarak Acem şahının yanına vardığında*” (18), “*İncili saraydan ayrılabilmek imkânı bulunduğu zamanlar*” (27), “*İncili'nin henüz İstanbul'a gelip de saraya geçmediği günlerden bir gün*” (32), “*İncili daha İstanbul'a yerleşmeden*” (36), “*İncili padişahın nedim ve musahibi olmadan önce*” (45), “*İncili padişahın nedim olmadan önce*” (46), “*İncili Çavuş henüz İstanbul'a gelmemiş, saraya girmemiş olduğu ve memleketinde bulunduğu sırada*” (50), “*İncili Çavuş saraya girmeden önce*” (51), “*İncili Çavuş İstanbul'a ilk kez on sekiz, on dokuz yaşlarında gelir*”

- (52), “İncili Çavuş henüz saraya girmediği sıralarda” (61), “İncili henüz saraya girmeden önce” (62), “İncili Çavuş çocukken” (65), “İncili Çavuş padişahın musahibi ve nedimi olduktan bir müddet sonra” (66), “O sırada İncili Çavuş henüz saraya girmemiş olup” (70), “İncili Çavuş memleketten İstanbul’a yeni geldiği sıralarda” (74), “İncili Çavuş padişahın nedim ve musahibi olduğu zamanlarda padişah hazretleri Osmanlı memleketinde eğlenmeyi ve içmeyi kesin olarak yasakladığından” (75), “İncili henüz İstanbul’a gelmiş” (77), “İncili Çavuş padişahın adamı olmadan önce” (82),
- b) Mevsimlerle belirtilen belirsiz zaman unsurları: “İlkbahar günü o zamanın” (30), “Havanın soğuk ve mevsimin kış sonu olmasına rağmen” (49), “İlkbahar münasebetiyle” (49), “kış gelince, kış gelmiş kar yağmış ve her taraf bembeyaz olmuştur” (51), “vakit Temmuz ayı olup hava da çok sıcaktır” (62), “yaz mevsimleri” (72).
- c) Dini bayramlarla belirtilen belirsiz zaman unsurları: “Bir Kurban Bayramı Arifesinde” (48), “Kurban Bayramı’nın yaklaşması münasebetiyle” (87).
- d) Süre belirtilen belirsiz zaman unsurları: “üç gün sonra” (5), “bir süre sonra” (13,15), “o gece” (13), “günlerce, haftalarca” (21), “yirmi dört saat” (24), “bir saat iki saat” (41), “yarım saat kadar sonra” (44), “aylarca devam eden” (47), “sabaha kadar” (49), “saatlerce, her gün” (51), “iki üç gün sonra” (66), “bir müddet” (66, 74, 82), “bir sene kadar evvel” (81), “iki gün sonra, birkaç gün sonra” (81), “bir müddet sonra” (84).
- e) Bir gün kavramıyla verilen zaman unsurları: (1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 15, 17, 19, 20, 21, 22, 26, 27, 31, 34, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 46, 47, 50, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 68, 69, 71, 73, 75, 76, 77, 78, 79, 81, 83, 85, 86) numaralı fıkralarda belirsiz zaman unsuru olarak karşımıza “bir gün” çıkmaktadır.
- f) Diğer belirsiz zaman unsurları: “ertesi gün” (5, 8, 13, 72, 77, 81), “ara sıra” (12, 76), “pek eski zamanlardan beri” (13), “bir zamanlar” (16), “aradan zaman geçer” (26), “bir ara” (33), “yemek zamanı” (34), “o zamanın” (42, 45), “zamanın padişahı” (49), “o zamanlarda” (52), “akşam yemeğinden sonra” (52), “bazen akşamları bazen sabahları” (60), “o zamanlar” (60), “o zaman” (61), “akşam, o gece, yatsı ezanı okunduktan sonra, horozlar ötmeye başladığı sırada, şafak zamanı” (64), “o akşam” (66), “her gün sabahleyin erkenden” (72), “son günlerde” (74), “o sırada akşam olmuş hava kararmıştır” (77), “her

vakit” (80), “*her akşam*” (81), “*vakit öğle zamanı olduğu için, o günden sonra*” (81), “*her zaman, her gün*” (83).

E. MEKÂN

İncili Çavuş, nedimi, sohbet arkadaşı, sıkıntısını giderici ve eğlendiricisi olduğu için padişahın hep yakınındadır. Bu nedenle fıkralardaki genellikle olaylar saray ve çevresinde, yani İstanbul'da gerçekleşmektedir. Fıkralarda İncili Çavuş'un gençken memleketinden İstanbul'a geldiğinden, önceleri devletin ileri gelenlerine nedimlik yapıp daha sonra da saraya girerek padişahın nedimi olduğundan sıkça bahsedilir (15, 43, 45, 46, 51, 52, 66, 75, 82). Bazı fıkralarda ise İncili Çavuş ya da diğer kahramanlar genelde padişahın emriyle ya da başka bir sebeple İstanbul dışına çıkarlar (1, 70, 4, 28, 29, 51, 82, 5, 28, 4, 16, 5, 14, 17, 18, 54, 84). Böylece fıkralarda geçen mekânlarda değişiklik görülür.

İncili Çavuş fıkralarındaki mekânları iki grupta incelenebilir:

1. Geniş Mekânlar

Kahramanların ikamet ettikleri veya gezmeye gittikleri şehirler ve memleketler geniş mekânları oluşturmaktadır. Bu mekânların büyük bir kısmı Türkiye sınırları içindedir. Türkiye sınırları dışındaki yerlerden de bahsedilir. Fıkralarda mekân olarak en çok İstanbul'un adı geçmekte, İstanbul dışındaki diğer şehirlere de rastlanmaktadır.

a. Türkiye Sınırları İçindekiler: Burada daha çok şehirler başta olmak üzere kasabalar ve köyler görülür. Şehir olarak en çok İstanbul'u görürüz. İstanbul'un fıkralarda bu kadar çok mekân olarak karşımıza çıkmasını İncili Çavuş'un padişahın yakınında bulunmasına, saray erkânından olmasına dayandırabiliriz. Fıkralarda geçen Türkiye sınırları içindeki yerler şunlardır:

Adana: İncili'nin özel görevlerle gittiği bu yer fıkralarda iki kez geçmektedir.

1 numaralı fıkroda İncili Çavuş padişahın emriyle seyahate çıkar, birçok şehir ve köy gezdikten sonra Adana'da bir köye gelir. Burada köy imamının evinde misafir olur.

70 numaralı fıkroda vali olmak isteyen zengin ve ahmak bir adamı sadrazam İncili'nin sözünden çıkmamak şartıyla Adana'ya vali tayin eder. Bu adam ve İncili birlikte Adana'ya giderler.

Bursa: İki yerde geçmektedir.

4 numaralı fıkroda İncili Bursa'nın Söğüt kasabasına gider.

28 numaralı fıkroda İncili'nin Bursa'dan dönerken yaptığı deniz yolculuğu anlatılır.

İstanbul: İncili Çavuş fıkralarında genellikle olayların cereyan ettiği yer olan İstanbul 17 yerde karşımıza çıkar.

1 numaralı fıkra İncili Çavuş Adana'nın bir köyünde evinde misafir olduğu imamı İstanbul'a getirir.

5 numaralı fıkra İncili'nin özel bir görevle İran'a gittiğinden ve İstanbul'a döndüğünden bahsedilir.

6 numaralı fıkra İstanbul'a Avusturya'dan bir elçi gelir.

13 numaralı fıkra Osmanlı'nın her tarafından âşıkların İstanbul'a Tavukpazarı semtinde bulunan âşık kahvehanelerine gelip birbiriyle atıştıkları bilgisi verildikten sonra bir âşığın İncili'yle atışmak için memleketinden İstanbul'a geldiğinden bahsedilir.

21 numaralı fıkra padişahın emriyle kendisi gibi bir nedim aramaya çıkan Tıflî, nihayetinde İncili'yi bulur ve İstanbul'a götürür.

36 numaralı fıkra İncili'nin İstanbul'a gelmeden önce köyünde yaşadığından bahsedilir.

42 numaralı fıkra devletin ileri gelenlerinden biri İncili'ye İstanbul'da dolandırıcıların olduğunu, bunların nasıl dolandırdıklarını merak ettiğini söyler.

45 numaralı fıkra İncili'nin bulunduğu yerdeki valinin hizmetinden çıkararak İstanbul'a döndüğünden söz edilir.

52 numaralı fıkra İstanbul'un çeşitli yerlerinde hizmetkârlar kahvehanelerinin olduğu bilgisi verilir.

54 numaralı fıkra İstanbul'a İran'dan bir elçi gelir.

61 numaralı fıkra İncili'nin henüz saraya girmediği sıralarda İstanbul'da çok ünlü olduğundan ve kızlar ağası Cafer Ağa ile tanıştığından bahsedilir.

66 numaralı fıkra İncili'nin babası ve kardeşi İstanbul'a gelir.

68 numaralı fıkra İstanbul'daki bütün ihtiyar tiryakiler askere çağrılarak, toplanıp bunlardan bir bölük oluşturulur.

74 numaralı fıkra İncili'nin İstanbul'a yeni geldiğinden bahsedilir.

77 numaralı fıkra İstanbul'a yeni geldiğinde, henüz çok genç ve tecrübesiz iken İncili aşüftelerden birinin tuzağına düşer.

78 numaralı fıkra İncili'nin akrabalarından bir genç İstanbul'a gelir.

81 numaralı fıkra sözü edilen İncili'nin yoğurtçusu olan genç bir sene önce memleketinden evlenmek için gerekli parayı kazanmaya İstanbul'a gelmiştir.

İzmit: İki defa geçmektedir.

29 numaralı fıkra İncili ve katırcı, İzmit'ten çıkınca haramilerle karşılaşılır.

51 numaralı fıkra İncili saraya girmeden önce maiyetinde bulunduğu vezirlerden birinin düzenlediği av merasimi için İzmit'e gider.

İznik: Bir yerde geçmektedir.

82 numaralı fıkrada İncili, İznik'e kadı olarak gider.

Konya: Bir yerde geçmektedir.

5 numaralı fıkrada İncili, İran'dan dönerken Konya'nın bir köyünde köy imamının evinde misafir olur.

Mudanya: Bir yerde geçmektedir.

28 numaralı fıkrada İncili Bursa'dan dönmek için Mudanya'da Uludağ'dan kar getiren kayıkların birine biner.

Söğüt: Bir yerde geçmektedir.

4 numaralı fıkrada İncili, Bursa'nın Söğüt kasabasına gider. Oradaki halkın şikâyetçi olduğu, rüşvetçi kadının başka bir yere gitmesini sağlar.

Merkez Eyalet: Bir yerde geçen bu merkez eyaletten kasıt İstanbul'dur görüşünderiz. Çünkü İncili nereye giderse gitsin sonunda İstanbul'a dönmüştür.

11 numaralı fıkrada İncili'nin genç iken bir eyalet valisinin mahiyetinde bulunduğu bahsedildikten sonra İncili'nin valinin emriyle anılan yerden merkez eyalete dönmek için yola çıktığı anlatılır.

Şehir: Fıkralarda geçen şehirler günümüzün illeri niteliğindedir. 20 ve 27 numaralı fıkralardaki şehirlerden İstanbul'dur. Çünkü sarayın bulunduğu şehir İstanbul'dur. Fıkralardaki saraylar da birkaçının dışında Osmanlı sarayıdır. İstanbul'un dışında diğer Osmanlı şehirleri de mekân olarak karşımıza çıkar. İncili, bu yerlere ya görev icabı ya da gezmek amacıyla gider. Genellikle adları verilmeyen şehirler 20, 27, 29, 49, 82 numaralı fıkralarda şöyle geçmektedir:

20 numaralı fıkrada İncili padişah tarafından kovulunca saraydan ve şehirden uzaklaşır.

27 numaralı fıkrada İncili'nin saraydan ayrılabilirdiği zamanlarda soluğu şehirde aldığından muhtelif semtlerde dolaşır tuhaf olaylara sebebiyet verdiğiinden bahsedilir.

29 numaralı fıkrada İncili bir kış memleketine gitmek için yola çıkar.

49 numaralı fıkrada İncili padişah tarafında özel bir görevle eyalet valilerinden birinin yanına, bir şehre gönderilir.

82 numaralı fıkrada memleketin ileri gelenleri yeni gelen kadıyı yani İncili'yi şehrin İznik'in dışında karşılarlar.

Kasaba: İki yerde geçmektedir.

11 numaralı fıkrada İncili valinin emriyle para tahsili için gittiği kasabadan uzaklaşınca yolda karşısına Çivi adındaki eşkiya çıkar.

50 numaralı fıkrada İncili'nin İstanbul'a gelmeden önce kasabasında çok sevildiği bilgisi verilir ve kasabasında uyuz hastalığına yakalanan ileri gelenlerden biri ondan yardım ister.

Köy: Üç yerde geçmektedir. Adları belli olmayan bu köylerden biri İncili'nin doğup büyüdüğü İstanbul'a gelmeden önce yaşadığı yerdir. Diğer ikisi ise İncili'nin özel görevle gittiği ya da görev dönüşü yolu üzeri uğrayıp konakladığı bir yerdir.

1 numaralı fıkrada İncili padişahın emriyle kendi gibi birini bulmak için seyahat eder ve Adana'nın bir köyünde köy imamını bulup İstanbul'a saraya götürür.

5 numaralı fıkrada İncili, İran seyahatinden dönerken Konya'nın bir köyünde imamın evinde misafir olur.

36 numaralı fıkrada İncili'nin İstanbul'a gelmeden önce köyünde pazara giderken bir köylüyle karşılaştığı anlatılır.

b. Türkiye Sınırları Dışındakiler: İncili Çavuş fıkralarında Türkiye sınırları dışında Avrupa kıtasının ve Avusturya, Fransa, İran, Macaristan'ın adları geçer. İncili Çavuş bu yerlere genellikle padişah tarafından özel bir görevle gönderilir. Bazı fıkralarda ise bu kıta ve ülkelerin adları konuşma sırasında geçer. Fıkralardaki Türkiye sınırları dışında yer alan mekânlar şunlardır:

Avrupa: Bir fıkrada konuşma sırasında Avrupa adı geçer.

6 numaralı fıkrada Avusturya kralı elçisine Türklerin ihtişamını anlatırken Sadrazam İbrahim Paşa'nın Avrupa'nın en büyük hükümdarından daha fazla servete sahip olduğunu vurgular.

Avusturya: Bir yerde geçmektedir.

6 numaralı fıkrada Avusturya kralından bahsedilip Avusturya'dan gelen elçi anlatılırken Avusturya ülkesinin sadece adı geçer.

Fransa: Bir yerde geçmektedir.

16 numaralı fıkrada İncili Çavuş, Fransa'ya elçi olarak gönderilir.

İran: Beş fıkrada geçmektedir. Fıkralarda Türkiye sınırları dışındaki mekânlardan en çok İran görülür. İran'dan ya elçi gelir ya da İncili bazen kendisi, bazen de bir heyetle İran'a elçi gönderilir.

5 numaralı fıkrada İncili Çavuş'un özel bir görevle İran şahının yanına yani İran'a gönderildiğinden bahsedilir.

14 numaralı fıkrada olay İran'da şahın sarayında cereyan eder.

17 numaralı fıkrada İncili Acem'den mektup getiren elçiye yardımcı tayin edilir.

18 numaralı fıkrada İncili elçi olarak İran'a gönderilir.

54 numaralı fıkrada İran'dan bir elçi gelir ve İncili onu karşılayıp misafir etmekle görevlendirilir.

Macaristan: Bir yerde adından söz edilir.

84 numaralı fıkrada Sultanahmet Meydanı'nda kafes içindeki aslanla gösteri yapan birinin Macaristan'dan geldiği belirtilir.

2. Dar Mekânlar

Dar mekânları açık ve kapalı mekân olmak üzere iki kısımda inceledik. Bunlar ikamet edilen, iş yapılan, ibadet edilen veya çeşitli şeylerin saklandığı yerler, şehrin veya köyün dar bir bölgesidir.

a) Dar Açık Mekânlar: İncili Çavuş fıkralarındaki dar açık mekânları önce büyüklüğüne göre yerleşim bölgeleri, daha sonra da coğrafi yapıda olan yerler olmak üzere sıralandırdık:

aa. Semtler ve meydanlar: Fıkralarda mekânın büyük çoğunluğunu İstanbul'un oluşturması nedeniyle, bu bölümde de İstanbul'un semt ve meydanları karşımıza çıkar. Fatih, Kâğıthane, Sarayburnu, Tahtakale, Tavukpazarı, Üsküdar semtleri ve Sultanahmet Meydanı'yla bir de adı verilmeyen meydan bu bölümde yer alır.

Fatih: Üç yerde geçmektedir.

41 numaralı fıkrada İncili'nin genellikle Fatih civarına gittiğinden bahsedildikten sonra İncili'nin Fatih'teki kahvehanelerden birinde bir adamla karşılaştığı ve bu adamın sorununu nasıl çözdüğü anlatılır.

64 numaralı fıkrada İncili rüyasında Fatih civarında bir eve taşınır.

75 numaralı fıkrada İncili Fatih civarında bulunan esrarkeşler kahvehanelerinden birine gider.

Kâğıthane: İki defa geçer.

30 numaralı fıkrada İncili ve padişah Kâğıthane civarında dolaşırlar.

68 numaralı fıkrada İncili tiryaki alayını alarak Kâğıthane'ye gider.

Sarayburnu: Bir defa geçer.

2 numaralı fıkrada padişah sarayın penceresinden Sarayburnu açıklarındaki bir kayıkçının akıntıya karşı zor durumda olduğunu seyrederken içeri İncili Çavuş girer.

Tahtakale: Bir defa geçer.

67 numaralı fıkrada İncili'nin hizmetkârı Tahtakale'ye Arap tütüncülere gider.

Tavukpazarı: Bir fıkrada geçer. İstanbul'da sadece burada bulunan âşıklar kahvehaneleriyle ve âşıklık geleneğiyle ilgili bilgi verilir.

13 numaralı fıkrada Tavukpazarı semtindeki âşıklar kahvehanelerinin bulunduğu bahsedilir ve âşıklık geleneğiyle ilgili bilgi verilir.

Üsküdar: Bir yerde geçmektedir.

44 numaralı fıkrada İncili Üsküdar'a gitmek üzere kayığa biner.

Meydanlar: İki yerde geçmekte olan meydanlardan biri Sultanahmet, diğeri ise adı verilmeyen ama İstanbul'da bulunan bir meydandır.

39 numaralı fıkrada İncili bir meydandan geçerken halkın bir adamın etrafında toplanmış olduğunu görür.

84 numaralı fıkrada Macaristan'dan gelen biri demir kafes içindeki aslanla Sultanahmet Meydanı'nda gösteri yapar.

ab. Mahalle: Fıkralarda yer alan mahalleler de İstanbul'un mahalleleridir. 68 numaralı fıkrada İstanbul'un bütün mahalleleri adları verilmeden; 41, 60, 75, 79 numaralı fıkralarda ise İncili'nin ikamet ettiği mahalle olarak geçen Yerebatan Mahallesi yer almaktadır. Erdoğan Tokmakçioğlu bu mahalleyle ilgili olarak şunları söyler: *“İncili Çavuş'un fıkraları incelendiğinde, onun İstanbul'da Yerebatan semtinde yaşadığı anlaşılır. Nitekim günümüzde de bu mahalleye çok yakın bir yerde 'İncili Çavuş' adıyla bir sokak mevcuttur. Bir saray görevlisi olarak İncili'nin, Topkapı Sarayı'na çok yakın bir mahalle olan Yerebatan'da oturmuş olması, akla yatkın gelmektedir. Zaten bazı fıkralarında, onun Yerebatan'da oturduğundan söz edilmiştir.”* (Tokmakçioğlu 2001: 3)

41 numaralı fıkrada İncili Yerebatan Mahallesi'nde oturduğunu söyler.

60 numaralı fıkrada mahalle kahvehaneleriyle ilgili bilgi verildikten sonra İncili'nin ikamet ettiği Yerebatan Mahallesi'ndeki kahvehaneye ara sıra gittiğinden bahsedilir.

68 numaralı fıkrada İstanbul'un bütün mahallelerinde ihtiyar tiryakiler askere çağırılır.

75 numaralı fıkrada İncili'nin evinden Yerebatan'daki evi diye bahsedilerek evinin bu mahallede olduğu da belirtilmiş olur.

79 numaralı fıkrada İncili'nin Yerebatan Mahallesinde oturduğu belirtilir.

ac. Sokak, yol ve meydanlar: Beş yerde geçmektedir.

28 numaralı fıkrada İncili Bursa'dan İstanbul'a deniz yoluyla dönerken yolda lodos artar ve İncili'nin bindiği kayık küçük olduğu için sallanmaya başlar.

32 numaralı fıkrada İncili sokakta hiç evlenmemiş, şirret bir kadınla karşılaşır.

36 numaralı fıkrada İncili köyünde pazara giderken yolda şakacı bir köylüyle karşılaşır ve yolda bu ikisi arasında geçen konuşma fıkranın konusunu oluşturur.

41 numaralı fıkrada İncili adresini verirken Türbe Sokağı'nda oturduğunu söyler.

55 numaralı fıkrada İncili bir sokaktan geçerken dünyada kendisi kadar âlim bir kimsenin bulunmadığını söyleyen bir adam görür.

ad. İskele, rıhtım, kule: Sirkeci, Üsküdar iskeleleriyle adı beli olmayan ama İstanbul'da bulunan bir iskele ve Kız Kulesi şu fıkralarda yer alır:

3 numaralı fıkrada İncili'nin padişahın sinirini geçirmek amacıyla anlattığı bir olayda lalasının rıhtımda mangalı ateşlerken bağırarak geçen bir kayıkçıyı uyarır, kayıkçı da İncili'ye söver, bunun üzerine lala mangalı bırakıp iskeleye koşar.

44 numaralı fıkrada İncili Sirkeci İskelesi'ne iner. Bir kayığa biner ve Kız Kulesi açıklarına geldiği sırada kendi kendine söylenmeye başlar. Üsküdar İskelesi'ne geldiklerinde ise kayıkçı İncili iner inmez korkusundan hemen denize açılır.

ae. Çarşı: Uzun Çarşı, bedesten ve adları verilmeyen ama İstanbul'da bulunan çarşılar fıkralarda beş yerde geçmektedir.

56 numaralı fıkrada İncili Uzun Çarşı'dan geçerken küçük bir çocuk elinden tutar ve onu bir çıkırıkçı dükkânına götürür.

67 numaralı fıkrada İncili'nin hizmetkârı çarşıya çıkınca tütünün en sertini nerede bulabileceğini öğrenir.

71 numaralı fıkrada İncili çarşıdan geçerken yumurta satan bir köylüyle karşılaşır ve bu köylüye bir oyun oynar.

73 numaralı fıkrada İncili çarşıdan geçerken fakir bir adam görür.

76 numaralı fıkrada İncili'nin bedesten çarşısında bir dostunun dükkânına ara sıra gittiğinden bahsedilir.

af. Dağ, tepe, boğaz: Dört fıkrada görülür.

11 numaralı fıkroda İncili valinin emriyle para tahsilinden dönerken yolda bir tepenin kenarından geçerken karşısına o zamanın Çivi adıyla bilinen azılı bir eşkıyası çıkar.

28 numaralı fıkroda Uludağ'dan kayıklarla kar getirildiğinden bahsedilir.

29 numaralı fıkroda İncili ve katırcı İzmit'ten çıkıp bir boğaza girince karşiki tepeden haramiler görünür.

49 numaralı fıkroda İncili'den yardım isteyen bir genç nehirde beklerken karşiki dağın tepesinde çobanların yaktığı ateşi gördüğünü söylediği için Ahmet Efendi'nin kızını kendisine vermediğini söyler.

ag. Bahçe, tarla: Dört yerde geçmektedir.

15 numaralı fıkroda İncili padişah tarafından kovulunca bir bahçede ağaca hamak kurar ve orada kalır.

31 numaralı fıkroda İncili bir gün eşiğiyle dağ tepe dolaşır, dinlenmek için bir salatalık tarlasının kenarına oturur.

35 numaralı fıkroda vezirlerden biri konağının bahçesini düzenletirmekte ve bunun için de bahçedeki incir ağacını kestirmek istemektedir.

49 numaralı fıkroda kendisinden yardım isteyen gencin sorununu çözmek için bir ziyafet düzenler ve ziyafetin yapıldığı bahçede bir kavak ağacının dalına bir kazan asıp altına da bir mum yakar.

ah. Boğaziçi, deniz: İkisinde Boğaziçi, birinde de deniz olmak üzere üç defa geçmektedir.

38 numaralı fıkroda İncili padişahla birlikte Boğaziçi'nde kayıkla gezmeye çıkar.

44 numaralı fıkroda İncili'nin deli olduğunu zanneden kayıkçı İncili'yi Üsküdar İskelesi'ne bırakır bırakmaz denize açılır.

72 numaralı fıkroda İncili'nin Boğaziçi'nde yalısında ikamet ettiği söylenir. Bu fıkroda İncili yalısının önünden gerek onu rahatsız eden eskiciye bir ders verir ve eskici denizin ortasında kalır.

ai. Dere, nehir: İki yerde geçmektedir.

49 numaralı fıkroda İncili'ye bir genç Ahmet Efendi'nin kızını alabilmek için gece sabaha kadar nehirde suyun içinde beklediğini, ama Ahmet Efendi'nin kızını vermediğini söyler.

68 numaralı fıkroda İncili'nin padişahın isteği üzerine padişah otağı Kâğıthane'de dere kenarında kurulur.

b. Dar Kapalı Mekânlar: Bunlar etrafı duvar vs. ile çevrilmiş olan mekânlardır. İkametgâhlar, ibadethaneler, iş yerleri ve ahırlar bu bölümü oluşturur.

ba. İkametgâhlar: Olayların en çok olduğu yerler İkametgâhlardır. Bunların da başında saray, yani Osmanlı sarayı gelir. Çünkü İncili Çavuş fıkraları daha çok saray ve saray çevresinde cereyan etmiş, İncili Çavuş da fıkralarda hep padişahın ve diğer saray adamlarının yanında yer almıştır. Bu bölüme şu ikametgâhlar girmektedir:

Saray: On sekiz yerde saraydan bahsedilmektedir. Fıkralarda geçen saray genellikle Osmanlı sarayıdır. İncili Çavuş'un padişahı eğlendirmek için sadrazam, silahtar ağa, vezirler gibi devletin ileri gelenlerine şakalar yaptığı ve geçimini sağladığı saray (1, 2, 3, 6, 8, 20, 23, 25, 27, 34, 38, 59, 61, 63, 66, 75, 81 ve 87) numaralı fıkralarda yer almaktadır. Sadece 14 numaralı fıkroda İran sarayından söz edilir ki İncili Çavuş buraya padişahın emriyle elçi olarak gitmiştir.

1 numaralı fıkroda İncili padişahın emriyle çıktığı seyahatte kendi gibi birini bulur ve İstanbul'a dönünce doğruca saraya padişahın yanına gidip bunu bildirir.

2 numaralı fıkroda padişah sarayın penceresinden Sarayburnu açıklarındaki bir kayıkçının akıntıya karşı zor durumda olduğunu seyrederken içeri İncili Çavuş girer.

3 numaralı fıkroda padişahın çok sinirli olduğu bir gün İncili evinden saraya gelir.

6 numaralı fıkroda İncili padişahın Avusturya elçisini sarayda kendisinin misafir etmesini ister.

8 numaralı fıkroda İncili padişahın kendisine hediye ettiği saati çaldırıldığını sarayda herkese anlatır.

14 numaralı fıkroda içlerinde İncili'nin de bulunduğu Türk elçilik heyeti İran'a şahın sarayına giderler.

20 numaralı fıkroda İncili padişah tarafından kovulunca saraydan uzaklaşır.

23 numaralı fıkroda İncili padişahın Sadrazam İbrahim Paşa'yı dâme düşürme emrinden sonra saraydan ayrılır, sadrazama bir oyun oynar ve tekrar saraya döner.

25 numaralı fıkroda İnciliyi hastalanan bir ahabını ziyarete gideceği sırada saraydan çağırırlar.

27 numaralı fıkroda İncili'nin saraydan fazla ayrılamadığı üstü kapalı vurgulanır ve saraydan ayrılma imkânı bulunduğu da şehirde dolaştığı bilgisi verilir.

34 numaralı fıkroda İncili sarayda iken padişahın yanında çok yemek yaptığını söyleyerek övünür.

38 numaralı fıkroda İncili sarayda merdivenin başında silahtar ağadan muazzam bir tekme yer, merdivenlerden aşağıya kadar yuvarlanır ve iki ay kadar yatakta yatar.

59 numaralı fıkroda İncili'nin anlattığı olay padişahın hoşuna gidince ona sarayda ihsanlarda bulunur.

61 numaralı fıkroda İncili'nin saraya girmeden önce de çok şöhret kazandığı, kızlar ağasıyla ilgili başından geçen bir olay ve bu olaydan bir süre sonra da saraya girip padişahın nedimi olduğu anlatılır.

63 numaralı fıkroda sarayda önemli bir toplantı meclisinde iken kızlar ağası oynamaya başlar. Çünkü İncili yan odada kabak sazı çalmaktadır.

66 numaralı fıkroda İncili İstanbul'a gelen babası ve kardeşini saraya götürür, padişahın huzurunu çıkarır, padişah da onları yemeğe davet eder.

75 numaralı fıkroda evinde esrar çektikten sonra İncili saraya gider.

81 numaralı fıkroda İncili'nin evde olmadığını öğrenen yoğurtçu genç saraya gider.

87 numaralı fıkroda saray için kurbanlık almaya çıkan İncili, koyunları sırf boynuzsuz diye beğenmeyen kızlar ağasına sarayın haremine koyunuz, çabuk boynuzlanırlar der.

Konak: Dört yerde geçmektedir. Konaklarda genellikle vezir, paşa gibi devlet büyüklerinden şahsiyetler bulunmaktadır.

35 numaralı fıkroda zalimliğiyle ünlü vezirlerden biri konağının bahçesini düzenlettirmektedir.

46 numaralı fıkroda İncili'nin padişahın nedimi olmadan önce İstanbul'da bazı devlet adamlarının ve seçkin kişilerin konaklarına gittiğinden bahsedilir ve fıkranın konusunu İncili'nin gittiği cimri bir paşanın konağında yaşanan olay oluşturur.

47 numaralı fıkroda İncili hastalıktan ve ölümden çok korkan oldukça cahil bir paşanın konağına istemeyerek de olsa gider.

49 numaralı fıkroda İncili'ye bir genç Ahmet Efendi'nin konağına giderek kızını istediğini, adamın ileri sürdüğü şartı, bu şartı gerçekleştirmesine rağmen Ahmet Efendi'nin kızını vermediğini anlatır.

Yalı: 3 ve 72 numaralı fıkralarda İncili'nin yalısından söz edilir.

3 numaralı fıkroda padişahın İncili'ye bir yalı hediye ettiğinden bahsedilir.

72 numaralı fıkroda İncili'nin yazları Boğaziçi'ndeki yalısında oturduğundan bahsedilir.

Han: Bir yerde geçmektedir.

52 numaralı fıkroda İncili'nin İstanbul'a ilk geldiği sıralarda hanlarda kaldığından bahsedilir.

Ev: On iki yerde geçmektedir. Bunlardan üçünün dışındakiler İncili'nin ikamet ettiği evidir. Bu evin de fıkralarda İstanbul'da Yerebatan Mahallesi'nde olduğu belirtilir.

1 numaralı fıkroda Adana'nın bir köyüne giden İncili Çavuş köy imamının evinde misafir olur.

3 numaralı fıkroda İncili evinden saraya gelir.

8 numaralı fıkroda İncili padişahın hediye ettiği altın saati evinde dolaba koyar.

13 numaralı fıkroda bir âşık İncili'yle atışmak için memleketinden kalkıp İstanbul'a İncili'nin evinin önüne gelir.

64 numaralı fıkroda İncili'nin rüyasında taşındığı yeni evde cinler vardır. Bu cinler İncili'ye yerlerinin merdiven altı olduğunu söylerler.

65 numaralı fıkroda İncili çocukken evlerinde büyükannesine kötü bir şaka yapar.

67 numaralı fıkroda imam bulduğu hizmetkârı İncili'nin evine götürür.

75 numaralı fıkroda İncili evinde esrarı nargileye doldurarak birkaç nefes çeker.

76 numaralı fıkroda İncili daha önceleri yankesicilik yapmış olan bir dostunun ona oynadığı bir oyun yüzünden manavla evi arasında gider gider gelir.

77 numaralı fıkroda İncili Edirnekapı civarında bir eve zamparalığa gider.

78 numaralı fıkroda akrabalarından bir genç iş bulmak için İstanbul'a gelir ve İncili'nin evinde misafir olur.

81 numaralı fıkroda İncili'nin yoğurtçusu memleketinden dönünce doğruca İncili'nin hanesine, evine gider.

Oda: Sekiz yerde geçer.

3 numaralı fıkroda İncili padişahın çok sinirli olduğu bir gün saraya gelince durumu öğrenir ve padişahın odasına gidip anlattığı bir olayla padişahı güldürüp sakinleştirmeyi başarır.

6 numaralı fıkroda Avusturya elçisi özel odada elbiselerini giyer, mücevherlerini takıştırır.

14 numaralı fıkroda İran şahı zenginliğini ve sarayının ihtişamını gösterip övünmek için Türk elçilik heyetine sarayı gezdirirken kapağı zümrütlerle incilerle süslü altın mangalını her odada varmış kanaati uyandırmak için sarayın bütün odalarını gezdirir.

43 numaralı fıkroda İncili Karabet Ağa'dan aldığı şalları odasına giderek şeyhülislama gösterir. Buradan çıkınca da İncili kethüdanın odasına gider. Ardından da Karabet Ağa gelir.

62 numaralı fıkroda İncili kızlar ağasının dairesine, yani saraydaki makam odasına gider. Burada anlatıcının oda yerine daire kelimesini kullandığı kanaatindeyiz.

63 numaralı fıkrada İncili sarayda önemli bir konuda vezir ve âlimlerden oluşan bir meclisin toplandığı bir sırada İncili yan odadan kabak sazı çalarak kızlar ağasını oynatır.

64 numaralı fıkrada İncili rüyasında yeni taşındığı evin alt kattaki odasında otururken cinler çıkagelir.

77 numaralı fıkrada İncili'nin zamparalığa gittiği evde kadın elbiselerini bohçaya koyarak bulunduğu odadan çıkarır.

Mutfak: İki yerde geçmektedir.

34 numaralı fıkrada İncili sarayın mutfağına aşçılığa girer ama pek bir iş beceremez.

65 numaralı fıkrada İncili çocukken annesi mutfaktayken büyükannesine bir şaka yapar.

Selamlık: Konaklarda erkeklere ait, ev sahibinin gelen misafirlerini ağırlayıp, işlerini gördüğü bölüm (Pakalın 1983:153) olan selamlık, fıkralarda bir yerde geçmektedir.

52 numaralı fıkrada İncili'nin hizmetkâr olarak girdiği evin efendisi akşam yemeğini yiyince selamlığa çıkarak oturur.

bb. İbadethaneler: Bu bölümde camiler ve camilerin bir bölümünü oluşturan yerler görülmektedir. Ayasofya, Fatih, Süleymaniye Camileri ve bunların bir bölümlerinin yer aldığı fıkralar şunlardır:

27 numaralı fıkrada İncili Fatih Camisi'ne gider.

41 numaralı fıkrada İncili'nin gezip dolaştığı yerler anlatılırken Süleymaniye Camisi'nin sadece adı geçer. İncili'nin Süleymaniye civarında gezdiği, bu çevredeki kahvehanelere gittiğinden bahsedilir.

41 numaralı fıkrada İncili adresini söylerken Ayasofya Camisi'nin civarında oturduğunu söyler.

53 numaralı fıkrada delinin biri ezan okunurken Süleymaniye Camisi'nin minaresine çıkar ve müezzini belinden yakalayıp aşağıya atmaya çalışır.

57 numaralı fıkrada İncili rüyasında Fatih Camisi'nin avlusundan geçerken gördüğü olayı padişaha anlatır.

bc. İş yerleri: Kahramanların geçimlerini sağladıkları yerlerdir.

(1) Bakkal: Bir yerde geçmektedir.

64 numaralı fıkrada İncili rüyasında mahalle bakkalından biraz yiyecek ve mum alır.

(2) Dükkân: Üç yerde geçmektedir.

56 numaralı fıkrada İncili Uzun Çarşı'dan geçerken on yaşlarında bir çocuk elinden tutar ve onu bir çıkırıkçı dükkânına götürür.

74 numaralı fıkrada İncili bir bakkal dükkânına gidip peynir alır.

76 numaralı fıkrada İncili her zamanki gibi yine bedestendeki dostunun dükkânına gider. Sonra da manavın dükkânından elma alır.

(3) Fırın: Bir yerde geçmektedir.

74 numaralı fıkrada İncili bir fırına gider

(4) Hamam: İki fıkrada mekân olarak karşımıza çıkmaktadır.

79 numaralı fıkrada Yerebatan Mahallesi'nde ikamet ederken İncili'nin daima Ayasofya Hamamı'na gittiği belirtilir ve fıkrada olay bu hamamda cereyan eder.

80 numaralı fıkrada adamın birinin Ayasofya Hamamı'nda yıkandıktan sonra her defasında para vermediği ve hamamcının da İncili'den yardım istediği anlatılır.

(5) Han: Bir yerde geçmektedir.

13 numaralı fıkrada İncili'yi de kendisi gibi şair zanneden âşıklardan biri İstanbul'a İncili'yle atışmak için gelir. O gece bir handa kalır ve ertesi gün de İncili'nin evine gider.

(6) Kahvehane: İncili Çavuş fıkralarında kahvehanelerle ve kahvehane kültürüyle karşılaştığımız fıkralar şunlardır:

13 numaralı fıkrada âşıklar kahvehaneleriyle ve âşıklık geleneğiyle ilgili bilgi verilir.

41 numaralı fıkrada İncili'nin genellikle Fatih ve Süleymaniye semtlerine gittiğinden bu mekânların kahvehanelerinde oturup insanların söylediklerini dinlediğinden bahsedilir.

52 numaralı fıkrada İncili ilk geldiği sıralarda İstanbul'da hizmetkârlar kahvehanelerinden birine giderek iş bulur.

60 numaralı fıkrada mahalle kahvehaneleriyle ilgili bilgi verilir ve bunlardan birinin de İncili'nin oturduğu Yerebatan Mahallesi'nde olduğundan, İncili'nin buraya ara sıra uğradığından bahsedilir.

75 numaralı fıkrada İncili esrarın nasıl içildiğini öğrenmek için esrarkeşler kahvehanesine gider.

77 numaralı fıkrada aşüftenin biri oturduğu kahvehanenin önünden geçerek kaş göz işaretleriyle İncili'yi ayartır ve evine götürür.

(7) Mağaza: Bir fıkrada yer almaktadır. Burada geçen mağaza günümüzdekiler gibi değildir. Biz anlatıcının mağazayı günümüz anlamıyla değil de dükkân kelimesi yerine kullandığı kanaatindeyiz.

43 numaralı fıkrada Karabet Ağa, kethüdanın odasından çıkar ve mağazasına gelir.

bd. Ahırlar: Hayvanların konduğu yerdir. İki yerde geçmektedir.

5 numaralı fıkrada İncili Çavuş, muziplik olsun diye misafir olduğu köy imamının ahırındaki merkebin dudaklarını keser. İmam da buna karşılık İncili'nin beygirinin kuyruğunu keser.

19 numaralı fıkrada İncili padişahın kendisine hediye ettiği Arap atı alır, götürür, ahıra bağlar.

be. Diğerleri:

(1) Hapishane: Bir yerde görülür.

82 numaralı fıkrada İncili kadı olarak gittiği İznik'te şehrin ileri gelenlerinden birini sebepsiz yere hapse attırır.

(2) Karakol: Bir fıkrada yer alır.

77 numaralı fıkrada İncili sokakta gecelik entarisiyle kalınca bekçiler tarafından yakalanarak karakola götürülür.

(3) Mahkeme: İki fıkrada geçmektedir.

41 numaralı fıkrada Fatih kahvehanelerinin birinde karşılaşır, derdini sorduğu bir adam İncili'ye bakkalın kendisini mahkemeye verdiğini anlatır. Bunun üzerine İncili adamın mahkemede kendisini ona vekil tayin etmesini söyler ve böylelikle mahkemeye giderek sorunu çözer.

82 numaralı fıkrada şehrin ileri gelenleri yeni gelen kadıyı yani İncili'yi karşılayıp mahkemeye götürürler.

(4) Tımarhane: Üç yerde geçmektedir.

44 numaralı fıkrada eğlenmek amacıyla bindiği kayıkta deli numarası yapıp kayıkçıya sık sık tımarhanede kaldığını anlatır.

58 numaralı fıkrada padişahın emriyle hekimbaşı ile tımarhaneye deliler arasında akıllılar olup olmadığını araştırmak için gider.

59 numaralı fıkrada İncili padişaha tımarhanede başına gelen bir olayı anlatır.

(5) Yeniçeri Ocağı: Bir yerde görülür. Osmanlılarda devşirmelerin asker olarak yetiştirildiği bir ocak olan yeniçeri ocağına İncili kardeşini gönderir.

26 numaralı fıkrada İncili kardeşini Yeniçeri Ocağı'na yazdırır. Yeniçeri ağası ocakları teftişe çıkar. Yeniçeri ağasıyla İncili'nin kardeşinin arasında geçen konuşma bu fikranın konusunu oluşturur.

F. EŞYA

İncili Çavuş fıkralarının bazılarındaki eşyalar temel örgüyü oluşturur. Fıkraların oluşumunda bu eşyaların önemi fazladır. Fıkralarda geçen diğer eşyalar sıradan, insanoğlunun günlük hayatında kullandığı eşyalardır. Bu eşyalar da fıkraların anlatıldığı sosyal çevreleri göstermesi ve fıkraların olduğu dönemin sosyal özekliklerini göstermesi bakımından önemlidir. Fıkralarda geçen eşyaları harf sırasına göre şu şekilde inceledik.

Altın saat: Bir yerde geçmektedir.

8 numaralı fıkroda padişah İncili'ye bir altın saat hediye eder. İncili bu saati çaldırır ve bunu sarayda herkese anlatır. Bu durum padişahın kulağına gider. Padişah İncili'ye altın saati neden iyi koruyamayıp çaldırıldığını sorunca da İncili kabahatin padişahta olduğunu, kendisine çalınan değil çalar bir saat hediye etmiş olsaydı çalınmayacağını söyler. Bu cevap padişahın çok hoşuna gider ve İncili'ye altın çalar bir saat hediye eder.

Altın pulluk: Bir fıkroda görülür.

20 numaralı fıkroda kendisini kızdırdığı için padişah İncili'yi kovar. İncili ortalarda görünmeyince de pişman olur. Onu bulmak için de altın bir pulluk yaptırıp şehir şehir, köy köy gezdirtip buna paha biçilmesini ister. Böylece İncili bulunduğu yerden bu pullukla ilgili bir şey söyleyecek ve lafı sayesinde tanınıp bulunacaktır.

Ayakkabı: 73 numaralı fıkroda İncili çarşıdan geçerken fakir bir adama bir çift ayakkabı alır.

Ayna: 81 numaralı fıkroda yoğurtçusu İncili'ye ne kadar çirkin birisi olduğunu göstermek için cebinden bir ayna çıkarır.

Bohça: Üç yerde geçmektedir.

40 numaralı fıkroda İncili bir bohça içinde – güya varmış gibi- görülmez şalını beye getirip verir.

43 numaralı fıkroda İncili zamanın meşhur şalcılarından Karabet Ağa'dan aldığı şalları bir bohçaya koydurtur.

77 numaralı fıkroda İncili'nin zamparalığa gittiği evde elbiselerini çıkarınca kadın bir bohçaya koyup odadan çıkarır.

Cebken: 82 numaralı fıkroda İncili'nin yoğurtçusunun nişanlısı ondan kırmızı bir cebken istemiştir.

Cezve: 68 numaralı fıkroda ihtiyar tiryakiler ateşler yakıp cezvelerde afyonlarını hazırlarlar.

Cübbe: 82 numaralı fıkroda kadı olmak isteyen İncili bir cübbe alır.

Çakı: 53 numaralı fıkrada İncili minareden aşağıya müezzini atmaya çalışan deliye cebinden çakısını çıkarıp gösterir. Minareyi keserim, çabuk aşağı in der ve müezzini kurtarır.

Elbise (Entari, Kıyafet): Üç yerde geçmektedir.

6 numaralı fıkrada Avusturya'dan gelen elçi gösterişli olmak için özel odasında yanında getirdiği elbiseleri giyinip çeşitli mücevherleri takıştırır, süslü bir vaziyette padişahın huzuruna çıkar.

13 numaralı fıkrada İncili'nin evini bulmak için sokaklarda dolaşan âşığın acayip kıyafeti ile dikkat çeker ve arkasına çoluk çocuk birçok kişi toplanır.

77 numaralı fıkrada İncili elbiselerini çıkarır, gecelik entarisini giyer.

Fes: 34 numaralı fıkrada İncili Çavuş yemek yapayım derken fesini kazana düşürür.

Halı: 49 numaralı fıkrada İncili'nin tertiplemediği ziyafetin yapılacağı bahçeye halılar getirilir.

Hamak: 15 numaralı fıkrada padişah tarafından kovulan İncili bahçede ağaca bir hamak kurup, hamakta ikamet eder.

Kafes: 84 numaralı fıkrada Macaristan'dan gelen biri demir bir kafes içerisinde getirdiği aslanla gösteri yapar.

Kalem, kâğıt: 61 numaralı fıkrada kızlar ağası İncili'nin ricasını kabul eder, kalem kâğıt olarak bir mektup yazmaya başlar.

Kamış: 1 numaralı fıkrada İncili evinde misafir olduğu imamdan onu denemek için top sesi duymamış ve barut kokusu duymamış bir yatak ve yorgan isteyince imam yatak ve yorganı hazır edince yatağın yanına uzun bir kamış getirip koyar ve böylece İncili'nin isteğini yerine getirdiğini söyler.

Kavuk: 57 numaralı fıkrada İncili'nin gördüğü rüyada Fatih Camisi'nin avlusundan geçerken eşek üzerindeki bir adamın kavuğunu büyük bir çaylak kapar.

Kâse: 66 numaralı fıkrada İncili, İncili'nin babası ve padişah, yemek yerlerken sofraya kâselerle hoşaf getirilir.

Kayık: İki yerde geçmektedir.

28 numaralı fıkrada İncili Bursa'dan İstanbul'a dönmek için Mudanya'dan bir kayığa biner.

72 numaralı fıkrada İncili'nin yalısının önünden kayığıyla geçen eskici yüksek sesle bağırarak onu rahatsız eder.

Kazan: 49 numaralı fıkrada İncili kendisinden yardım isteyen gence kızını vermeyen Ahmet Efendi'ye bir ders vermek ve kızını gence alabilmek için tertiplemediği ziyafette bahçedeki kavak ağacının dalından bir kazanı iple sarkıtıp altına bir mum yakar.

Kepenek: 81 numaralı fıkrada İncili'nin yoğurtçusu, kepeneginin altından çıkararak küçük bir tulum peynirini padişaha verir.

Kilim: 39 numaralı fıkrada İncili, dünyada başkasını yapamayacağı bir marifeti olduğunu söyleyen adamın serdiği kilimin üzerine arka üstü yatar.

Kitap: İki yerde geçmektedir.

24 numaralı fıkranın varyantında İncili güya eşeğe okutacağı kitabın sayfalarına zank ile arpa taneleri yapıştırır.

82 numaralı fıkrada kadı olmak isteyen İncili sahaflardan birkaç tane büyük kitap alır.

Kutu: 72 numaralı fıkrada İncili büyükçe bir yılanı kutuya koydurtarak eskiciye verdirtir.

Küfe: 71 numaralı fıkrada İncil'ye kanan köylü küfedeki yumurtaların hepsini kırar.

Kürk: 37 numaralı fıkrada padişahın İncili'ye kelime oyunu şeklinde sorduğu sorular arasında kürk kelimesi de yer alır.

Mangal: Üç fıkrada görülmektedir.

3 numaralı fıkrada İncili Çavuş padişahın sinirini yatıştırmak için ona anlattığı olayda "lala" İncili'ye söven kayıkçıyı yakalamak için yakmış olduğu mangalı bırakarak iskeleye koşar.

14 numaralı fıkrada İran şahının zümrütlerle, incilerle süslü altın mangalı konuyu oluşturur.

60 numaralı fıkrada Yerebatan Mahallesi'ndeki kahvehanede mangalın etrafında toplanıp diğer müşterileri rahatsız eden birkaç ihtiyar esrarkeşe İncili söz konusu bu mangaldaki ateşin altına kestaneleri yerleştirerek iyi bir ceza verir.

Mendil: Üç fıkrada görülmektedir.

29 numaralı fıkrada katırcı İncili'nin cebinden mendilini çıkarıp onun burnunu siler.

71 numaralı fıkrada İncili hokkabazlıkla yumurtadan çıkardığı altını mendiliyle silip cebine koyar.

76 numaralı fıkrada İncili manavdan aldığı elmaları mendile koyarak evine götürür.

Minder: 49 numaralı fıkrada İncili'nin tertiplemediği ziyafet için ziyafetin yapılacağı bahçeye minderler getirilir.

Mum: İki yerde geçmektedir.

49 numaralı fıkrada İncili Ahmet Efendi'ye ders vermek için verdiği ziyafette kavak ağacına bir kazan asar, altına da bir mum yakar.

64 numaralı fıkrada İncili rüyasında bakkaldan mum alır.

Mücevherler: 6 numaralı fıkroda gösterište Türklerden geri kalmama talimatıyla İstanbul'a gelen Avusturya elçisi çeşit çeşit mücevherlerini takar, takıştırır, çok fazla süslenir.

Müzik aletleri: Üç yerde geçmektedir.

13 numaralı fıkroda İncili'nin evini arayan âşîğın omzunda uzun bir saz vardır.

63 numaralı fıkroda İncili kabak sazı çalarak önemli bir toplantı meclisi esnasında kızlar ağasının oynamasına vesile olur. Böylece onun yeteneksiz oluşunu padişaha gösterir.

64 numaralı fıkroda İncili'nin rüyasında gördüğü cinler ud, kanun, keman, def gibi müzik aletleri çalarlar.

Rahle: 24 numaralı fıkroda İncili Şah Abbas'ın önüne bir rahle koyar. Rahleye de önceden sayfalarına arpa yapıştırdığı kitabı koyar. Böylece şahın isteğini, yani eşeği okutmayı başarır.

Sandık: 29 numaralı fıkroda İncili yola çıkmak için iki sandıktan oluşan eşyasını bir katıra yükler.

Sarık: İki yerde geçmektedir.

13 numaralı fıkroda İncili'nin evini aramak için sokaklarda dolaşan âşîğın başında şal sarık vardır.

82 numaralı fıkroda kadılığa soyunan İncili bir sarık alır.

Savaş aletleri: Fıkralarda savaş aletleri olarak harbe, mızrak, ok, kılıç, bıçak gibi eski silahların adları geçer. Fıkraların birinde tabancadan bahsedilir. İncili'nin bu aletlerden harbe ve mızrağı çok iyi kullandığı, ok atmada usta, hatta bunları kullanmada çok maharetli olduğu fıkralarda sıkça görülür. Savaş aletleri üç yerde geçer.

11 numaralı fıkroda valinin emriyle para tahsilinden dönerken İncili'nin yolda Çivi adlı eşkiyayla karşılaştığı ve onu çok iyi kullandığı harbesiyle korkutup kaçırtır.

29 numaralı fıkroda dönemin savaş aletleriyle ilgili bilgi verilir ve İncili'nin çok iyi harbe ve mızrak kullanıp ok attığından bahsedilir. Fıkroda İncili haramileri ok atarak bir bir avlar.

81 numaralı fıkroda İncili'nin yoğurtçusu gencin nişanlısı ondan bir kılıç ve bir tabanca almasını ister.

Şal: Üç fıkroda geçmektedir.

23 numaralı fıkroda İncili şalcıdan üç şal alarak ortalığı fena hâlde karıştırır ve sadrazamı da oyuna getirir.

40 numaralı fıkroda İncili eyalet beyine emsalsiz bir şal dokuduğunu, bu şalı babası gerçek olmayanların göremeyeceğini söyler ve görülmez şalı – aslında şal yoktur- beye verir.

43 numaralı fıkrada İncili zamanın meşhur şalcılarından biri olan Karabet Ağa'dan iki şal alır ve ona bir oyun oynar.

Tas: 79 numaralı fıkrada tellak İncili'ye bir tasın içinde hamam otu getirir.

Tasma: 6 numaralı fıkrada İncili, aşırı süslü Avusturya elçisine haddini bildirmek için elmas ve değerli taşlarla bezenmiş bir tasma yaptırır ve bu tasmayı bir köpeğe taktırıp, köpeği sarayda elçinin gözü önünde gezdirtir.

Testi: 52 numaralı fıkrada İncili hizmetkârlığını yaptığı efendisi su isteyince testiden su getirmenin hesabını çıkarır ve işinden olur.

Torba: 13 numaralı fıkrada İncili'nin evini bulmak için sokaklarda dolaşan âşık omuzundaki torbası, sazı, başındaki şal sarığı ve acayip kıyafetiyle dikkat çeker ve herkes onun arkasına toplanır.

Tulum (Tuluk): 81 numaralı fıkrada İncili'nin yoğurtçusu genç padişaha bir küçük tulum peynir verir.

Yatak ve yorgan: İki yerde geçmektedir.

1 numaralı fıkrada İncili Çavuş evinde misafir olduğu imtihan etmek düşüncesiyle imamdan top sesi işitmemiş ve barut kokusu duymamış yatak ve yorganda yatmak istediğini söyler.

83 numaralı fıkrada tedavi olmanın ölmekten daha pahalı olduğunu hesaplayan ve hasta yatakta yatmakta olan İncili şu yorganı üstümü örtün de öleyim der.

Yazma: 81 numaralı fıkrada İncili'nin yoğurtçusu gencin nişanlısı ondan bir yazma almasını ister.

Yelpaze: 62 numaralı fıkrada İncili, kızlar ağasının tepesinden sinekleri yelpazeyle kovalar.

Zamk: 24 numaralı fikranın varyantında İncili güya eşeğe okutacağı kitabın sayfalarına zamk ile arpa taneleri yapıştırır.

G. GELENEK, ÂDET VE İNANMALAR

İncili Çavuş fıkralarında âdet ve inanmalara daha çok fıkranın bir parçası olarak rastlanılmaktadır. Âdet ve inanmalar, bazı fıkraların konusunu oluşturduğu gibi bazı fıkralarda da hiç yer almamaktadır.

İncili Çavuş fıkralarında karşımıza çıkan gelenek, âdet ve inanmaları şöyle sıralayabiliriz:

1. Nedimlik ve Musahiplik Geleneği:

İncili Çavuş fıkralarının başkahramanı olan İncili Çavuş padişahın nedim ve musahibidir. Fıkralarının çoğunda (15, 43, 45, 46, 51, 52, 66, 75, 82) İncili Çavuş'un İstanbul'a gelip padişahın nedim ve musahibi olduğu hatta saraya girmeden önce vezir, vali, paşa gibi devletin ileri gelenlerine de nedimlik ettiği bilgisi anlatıcı tarafından verilmektedir. Arapça bir kelime olan nedim sohbet eden demektir. Nedimler, Osmanlı padişahlarının yakınlarında bulunan hareketleri, söz ve sohbetleri ile onları eğlendiren kişilerdir. Padişahlar zamanla bu kişilerin sayılarını arttırmışlardır. Nedimler arasında padişahları eğlendirip hayra teşvik edenler olduğu gibi devlet işlerine karışarak devlete zararı dokunanlar da olmuştur (Pakalın 1983: 667).

İncili Çavuş, padişahın çok yakınındadır, musahibidir, onu güldürür, eğlendirir, hatta sinirlendiğinde sakinleştirir. Yine Arapça bir kelime olan musahip kelime anlamıyla sohbet eden demektir. Osmanlı İmparatorluğu'nda padişahların kendilerini eğlendirmek için sarayda bulundukları kişilere musahip denmektedir. Bu kişiler saray erkânından birisi, vezir veya beylerbeylerinden hoş sohbetli olanlarından veya nüktedan, hazırcevap kişilerden oluşan maiyetleri vardır. Padişah kimi isterse onu kendisine nedim olarak seçerdi. III. Murat'ın Şemsi Paşa ile Beylerbeyi Mehmet Paşa, IV. Mehmet'in veziri ve damadı Mustafa Paşa musahiplerin en tanınmışlarıdır. Musahiplik 1834'te kaldırılmıştır (Pakalın 1983: 583).

Sonuç olarak Osmanlı'da var olan bu nedimlik ve musahiplik geleneğini, fıkra tipimizin padişahın nedimi ve musahibi olması (Sicilli Osmani I: 448) nedeniyle İncili Çavuş fıkralarının hemen hemen tamamında görebilmekteyiz.

2. Âşıklık Geleneği

Saz eşliğinde şiiirler söyleyen âşıkların oluşturdukları bu âşıklık geleneği Mehmet Yardımcı'nın da dediği gibi “*Âşıklık geleneği, diğer kültür değerlerinde olduğu gibi belirli bir işlevi yerine getirmek, bir ihtiyacı karşılamak üzere geleneksel kültürün yarattığı bir kültür değeridir*” (Yardımcı 1999: 146). Geçmiş Orta Asya'da kurulmuş eski Türk imparatorluklarına kadar dayanan (Köprülü 2004: 172) bu geleneğin yaratıcıları ve

temsilcileri “İrticâlen şiir söyleyebilen, saz çalabilen kişiler” (Sakaoğlu 1986: 249) tanımlanan âşıklar âşıklardan öğrendiklerini ve kendi icra ettiklerini gelecek kuşaklara aktarır.

İşte çalışmamız sırasında incelediğimiz fıkralardan birinde (13) yukarıda bahsettiğimiz gelenekle yani âşıklık geleneği, âşıklar ve Tavukpazarı’ndaki âşıklar kahvesiyle ilgili bilgiler bulunmaktadır.

3. Geçiş Dönemleri

a. Doğum: İncili Çavuş fıkralarında doğumla ilgili bir motife rastlamadık.

b. Evlilik:

Dört yerde evlilik yer almaktadır. Bunlardan birinde İncili’nin evliliğinden, diğerlerinde ise başka kahramanların evliliğinden söz edilmektedir.

10 numaralı fıkroda İncili evlenip boşanan bir ahabına evlenirken nikâh şahidi olur.

33 numaralı fıkroda İncili’nin çok çirkin bir kadınla evlendiğinden bahsedilir.

49 numaralı fıkroda tertiplediği bir ziyafette oynadığı oyunla yapılan haksızlığı ortaya çıkararak İncili bir gencin evlenmesine yardım eder.

81 numaralı fıkroda İncili, yoğurtçusu Ahmet’in evlenmesi için yardım eder.

c. Ölüm:

Ölüm, İncili Çavuş fıkralarında tam bir geçiş dönemi olarak karşımıza çıkmaz. Bir fıkroda ölüm korkusu başka bir fıkroda da İncili’nin muzipliği şeklinde görülür.

47 numaralı fıkroda ölümden çok korkan, mezarlığın içinden değil yakınından bile geçmeye cesaret edemeyen paşa ve İncili’nin paşanın bu ölüm korkusunu kullanarak ona oynadığı oyun anlatılır.

83 numaralı fıkroda İncili Çavuş ölmek ve cenazesinin defnedilme işlemleri tedavi olmaktan daha hesaplı olduğu için ölmek ister.

H. ATASÖZLERİ VE DEYİMLER

Atasözleri ve deyimler üzerine yaptığı çalışmalarıyla tanınan Ömer Asım Aksoy atasözlerimizi “Atalarımızın uzun denemelere dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak düsturlaştırın ve kalıplaşmış biçimleri bulunan kamuca benimsenmiş öz sözler.” (Aksoy 1988: 37) olarak; deyimlerimizi de “Bir kavramı, bir durumu, ya çekici bir anlatımla ya da özel bir yapı içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğu ya da tümce.” (Aksoy 1988: 52) şeklinde tanımlar. Yaptığımız çalışmada İncili Çavuş fıkralarının kaynaklık ettiği deyimler şunlardır:

1. **Kantarın Topunu Kaçırarak** (Aksoy 1983: 906).
2. **Mart yağarsa mayıs övünür** (mart yağar, nisan övünür; nisan yağar, insan övünür) (Aksoy 1988: 388).
3. **Özrü kabahatinden büyük** (Aksoy 1983: 1000; Atalay 1968: 154).

Bunlardan başka İncili Çavuş fıkralarında yer alan atasözü ve deyimler, bunların ve içinde geçtikleri fıkraların numaraları şöyledir:

Acem Mübalağası: 14 numaralı fıkrada bu deyimle ilgili bilgi verilir. Fıkroda İranlıların abartmayı çok sevdikleri anlatılır ve hatta “acem mübalağası” diye bir deyim olduğu söylenir.

Ayağının altına karpuz kabuğu koymak: “*Birini tuzakla işinden uzaklaştırmak*” (Tülek 2004: 157).

5 numaralı fıkrada padişah İncili’yi sinirlendirmek amacıyla onun nedimlik için getirdiği imama son derece iltifatlarda bulunur. Buna gücenen, kendi mevkisi için endişelenen İncili imamın ayağına bir karpuz kabuğu koymayı düşünür.

Ayak diremek: “*Birine karşı kendi tutumundan şaşmamak*” (Aksoy 1988: 600).

10 numaralı fıkrada geçmektedir. Fıkroda sürekli evlenip boşanan bir arkadaşı İncili’nin kendisinin nikâh şahidi olmasını ister, İncili de bu konuda ayak direr.

Bir musibet bin nasihatten iyidir: “*Yanlış yolda olan bir kişiye verilen yüzlerce öğüt, onu doğru yola getirmek için yararlı olmaz da tuttuğu bu yolda başına gelen bir yıkım, uyanmasına yarayan bir ders olur.*” (Aksoy 1988: 190).

77 numaralı fıkrada İncili’nin ilk ve son hovardalığını, başına gelenleri ara sıra anlattığından ve bu atasözünü hatırlayarak nasihatini söylediğinden bahsedilir.

Büyük lokma ye, ama büyük söz söyleme: Ömer Asım Aksoy’un “*Hiçbir kimse başkalarını kınayıp ben böyle bir kötü duruma düşmem, ben öyle şeylere meydan vermem gibi*

sözler söylememelidir. Dünya bu, bir gün aynı olaylar kınayanın da başına gelebilir.” (Aksoy 1988: 209).

76 numaralı fıkrada İncili dostuyla sohbet ederken söz yan kesicilerden açılır. İncili yan kesicilerde suç olmadığını, asıl çarpılan adamların suçlu olduğunu söyler. Arkadaşı da bunun üzerine İncili’ye bu atasözünü hatırlatır.

Cesaret etmek: “*Göze almak, çekingenliği bırakmak*” (Devellioğlu-Kılıçkını 1983: 48).

3 numaralı fıkrada padişah çok sinirli olduğu için hiç kimse gözüne görünmeye cesaret edemez.

Damdan düşer gibi: “*Birdenbire ve yersiz*” (Aksoy 1983: 705).

25 numaralı fıkrada İncili’nin biraz safça olan kardeşi gittiği hasta ziyaretinde zaten ağrıları fazlalaşmış hastaya damdan düşer gibi nasılsınız diye sorar.

Dâme düşürmek: Dâme “Tuzak” (Şemsettin Sami 1996: 599) anlamında bir sözcük olup dâme düşürmek de tuzağa düşürmek, oyuna getirmek gibi anlamlara gelmektedir.

23 numaralı fıkrada Kanuni Sultan Süleyman İncili’ye Sadrazam İbrahim Paşa’yı dâme düşürmesini emreder.

Dananın kuyruğu kopmak: “*İçin için süren anlaşmazlık, patlak vererek büyük bir olay ortaya çıkmak*” (Aksoy 1983: 705).

23 numaralı fıkrada anlatıcı İncili’nin sadrazama oynadığı oyunu anlatmadan önce bu deyim kullanır.

Devlet kuşu: “*Umulmadık bir talih*” (Aksoy 1983: 716).

21 numaralı fıkrada İncili padişaha elli sopanın yarısının Tıflı’ye atılmasını istemesinin sebebini açıklarken Tıflı’nın İncili’ye kendisi sayesinde devlet kuşuna konduğunu, padişah ne ihsanda bulunursa yarısını da ona vermesi gerektiğini söylediğini bildirir.

Dillere destan olmak: “*Aşırı niteliği her yerde anlatılır olmak*” (Aksoy 1983: 723)

68 numaralı fıkrada padişah İncili’ye dillere destan olacak yıllarca sohbetlerde anlatılacak bir yapmasını söyler.

Etek öpmek: “*(Eskiden) Büyük bir kimsenin katına çıkan kişi, saygı ve kulluk gösterisi olarak, eğilip o kimsenin eteğini öpme davranışında bulunmak*” (Aksoy 1983: 772).

9 numaralı fıkrada padişah maaşına zam yapınca İncili etek öperek teşekkür eder.

Ferman buyurmak (çıkarmak): “*Padişah tarafından herhangi bir konuda emir verilmek*” (Türkçe Sözlük: 773).

1 numaralı fıkrada İncili'nin padişahın huzuruna çıkardığı imam padişahın kendisine elli değnek vurulmasını ferman buyurmasını ister.

Foyasını meydana çıkarmak: “Bir kimsenin ilkin belli olmayan kötü niteliği, zamanla ya da bir olay dolayısıyla anlaşılacak” (Aksoy 1983: 786).

82 numaralı fıkrada kadınlıkla ilgili hiçbir şey bilmediği hâlde İznik’e kadı olarak giden İncili foyasının meydana çıkacağından korkar.

Gözüne girmek: “Anlayışlılığı, çalışkanlığı, becerikliliği ile büyüğünün sevgi ve güvenini kazanmak” (Aksoy 1983: 819).

40 numaralı fıkrada İncili yanına gittiği eyalet beyini rezil etmek amacıyla önce beyin gözüne girer.

Gururunu okşamak: “Yüzüne karşı değerlerini belirterek bir kimseyi duygulandırmak” (Aksoy 1983: 824)

40 numaralı fıkrada İncili gözüne girmek amacıyla eyalet beyinin gururunu okşayıcı davranışlarda bulunduğu bahsedilir.

Kırk zencinin aklı bir incir çekirdeğini doldurmaz: Günümüzde kullanılmayan bir atasözüdür.

63 numaralı fıkrada İncili, bu atasözünü padişahın kızlar ağasının ne kadar yeteneksiz olduğunu anlaması için söyler.

Kurb-u sultan âteş-i sûzan: Günümüzde kullanılmayan bu atasözü padişaha yakın olmak yakıcı bir ateştir anlamına gelmektedir.

15 numaralı fıkrada anlatıcı İncili'nin bu darb-ı meseli çok iyi bildiğini, bu nedenle onun hep dikkatli olduğunu söyler.

Kündeden atmak: “Birini ağır biçimde yere sermek, oyun ederek yıkmak” (Aksoy 1983: c. 2, 951).

54 numaralı fıkrada İncili İstanbul’a İran’dan gelen elçinin çok mübalağacı olması sebebiyle onu kündeden atmak ister.

Nutku tutulmak: Dili tutulmak (Aksoy 1983: 982).

34 numaralı fıkrada saray mutfağında kazana düşen fesini almaya çalışan İncili'nin padişah içeri giriverince nutku tutulur.

Ödü patlamak: Ansızın korkmak (Aksoy 1983: 992).

34 numaralı fıkrada İncili'nin padişahın çok korktuğu bu deyimle vurgulanır.

Pot kırmak: Bilmeyerek sakıncalı bir davranışta bulunmak ya da bir söz söylemek (Aksoy 1983: 1014).

26 numaralı fıkrada İncili yeniçeri ocağına göndermeden önce kardeşini pot kırmaması için karşısına alıp tembihler.

Soyup soğana çevirmek: 1. Hırsız bir yeri ya da bir kişiyi adamakıllı soymak, 2. Bir iş yapan ya da bir mal satan kişi, iş yaptırandan ya da müşteriden ödeme gücü kalmayınca dek para çekmek (Aksoy 1983: 1042).

29 numaralı fıkrada İncili ve katırcı bir kış memleketine giderlerken katırcı İncili'ye ilerdeki boğazda haramilerin olduğunu, kendilerini soyup soğana çevireceklerini söyler.

Yola çıkmak: Bir yere gitmek üzere bulunduğu yerden ayrılmak (Aksoy 1983: 1121).

11 numaralı fıkrada İncili para tahsil ettikten sonra yola çıkar.

Yol kesmek: Issız yollarda soygunculuk yapmak, yolcuları zor kullanarak durdurup soymak (Aksoy 1983: 1123).

11 numaralı fıkrada Çivi adındaki eşkıyanın yol kestiğinden bahsedilir.

Yüzünü kara çıkarmak: Birinin, savında yanıldığını ortaya koyarak onu utandırmak (Aksoy 1983: 1137).

25 numaralı fıkrada İncili kardeşini yüzünü kara çıkarmaması konusunda tembih eder.

Bütün bunlardan anlaşılacağı üzere İncili Çavuş fıkralarının 6'sında atasözleri; 24'ünde de deyimlere yer verilmiştir. Bu atasözü ve deyimler değerlendirildiğinde;

- a) Kurban-ı sultan ateş-i suzan gibi günümüzde kullanılmayan atasözlerinin varlığıyla karşılaşırız.
- b) Yine fıkralarda Acem mübalağası gibi günümüzde kullanımını yitiren deyimler geçmektedir.
- c) İncili Çavuş fıkraları Türkçemize atasözü ve deyimler kazandırmıştır.
- d) Fıkra anlatıcıları, İncili Çavuş fıkralarını anlatırken atasözü ve deyimlerden yararlanmıştı diyebiliriz.

İKİNCİ BÖLÜM

BEKRİ MUSTAFA FIKRALARI ÜZERİNE

I. BEKRİ MUSTAFA KİMDİR?

A) HAYATI

1. Ne Zaman ve Nerede Doğdu?

Bekri Mustafa, Osmanlı İmparatorluğu içerisinde yaşamış, döneminin sosyal sorunlarını yansıtmış, yasaklara karşı koymuş, böylelikle halkın tepkisini de fıkralarıyla dile getirmiş ulusal bir fıkra tipidir. O, hazır cevaplılığı, fıkraları ve ayyaşlığı ile insanlarımız arasında yüzyıllardır tanınan ve sohbetleri tatlandırılan tarihi bir şahsiyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat birçok önemli insanın hayatında var olan sis perdesi onun hayatında da bulunmaktadır.

Sarhoşlar şahı olarak tanınan Bekri Mustafa'nın ne zaman ve nerede doğduğu hakkında kesin bilgiler yoktur. Ancak bazı kaynaklarda Bekri Mustafa'nın IV. Murat zamanında yaşamış olabileceği belirtilmektedir (Boratav 1999: 88; Himmetzade 1921: 3; Özcan 2002: 135; Tokmakçioğlu 1983b: 7; Yalçın 1985: 9). Bunlardan Himmetzade *Bekri Mustafa* adlı eserinde Bekri Mustafa'nın IV. Murat zamanında İstanbul'da yaşadığını, hatta IV. Murat'ın nedimi olduğunu ve Hicri 1010 (M. 1601) yılında İstanbul'da Kadırga yakınında Cümdi Meydanı ile Küçük Ayasofya Cami arasında bir evde doğduğunu belirtmiştir (Himmetzade 1921: 3). Pertev Naili Boratav da *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı* adlı eserinde Bekri Mustafa'nın hayatına ait bazı bilgilere yer vermiştir. Boratav, Bekri Mustafa'nın IV. Murat ile çağdaş olup ayyaşlığı ile tanındığını belirtmektedir (Boratav 1999: 88).

Ancak Bekri'nin mezar taşındaki ölüm tarihini delil göstererek yukarıdaki görüşlerin tersini düşünenler Necdet Rüştü Efe 1779 yılında doğduğunu söyleyerek Bekri'nin 18. yüzyılda yaşadığını savunmaktadır (Efe ? : 56).

Sonuç olarak biz de Necdet Rüştü Efe dışındaki araştırmacıların belirttiği gibi Bekri Mustafa'nın 17. yüzyılda İstanbul'da doğduğu ve kesin doğum tarihinin belli olmadığı görüşüdeyiz.

2. Adı ve Lakabı

Bekri Mustafa'nın asıl adı Mustafa'dır (Hadise Matbaası 1957: 3; Himmetzade 1927: 3; Yalçın 1985: 9) . Kendisine "Ağa" denmesi onun zamanında eğitim görenlere "Ağa" denmesindedir (Hadise Matbaası 1957: 3; Himmetzade 1927: 3). "Bekri" denmesinin nedeni sabah akşam sürekli içki içen, hayatı boyunca ayık gezmeyen bir tip olduğundandır (Hadise Matbaası 1957: 3; Himmetzade 1927: 3; Koz 1983: 5; Tokmakçioğlu 1983b: 7; Yalçın 1985: 9).

3. Ne Zaman ve Nerede Yaşadı?

Bekri Mustafa, 17. yüzyılda İstanbul'da doğmuş, yaşamış ve ölmüştür. Araştırmacılar, Bekri Mustafa'nın 17. yüzyılda IV. Murat zamanında yaşamış olduğundan bahsetmektedirler (Boratav 1999: 88; Himmetzade 1921: 3; Koz 1983: 5; Özcan 2002: 135; Özmen 1994: 571; Tokmakçioğlu 1983b: 7; Yalçın 1985: 9; Yardım 2003: 38; Yıldırım 1999: 27). Ancak Necdet Rüştü Efe *Türk Nüktecileri* adlı eserinde Bekri Mustafa'yı anlatırken Bekri'nin Edirnekapı Yeniçeri Mezarlığı'nın dışında bir mezar yığınındaki mezar taşı kitabesinden hareketle H. 1235 (M. 1819) tarihinde öldüğünü, dolayısıyla IV. Murat zamanında değil; IV. Mustafa ve III. Selim zamanında yaşadığını söyler. IV. Murat ile IV. Mustafa'nın "Dördüncü" kavramından dolayı karıştırıldığını ve halkın çok kısa süre tahtta kalıp, silik bir saltanata sahip olan IV. Mustafa'yı değil de Viyana kapılarına dayanmış, Bağdat fatihi IV. Murat'ı fıkralara kattığını, Bekri Mustafa'nın da içkiyi yasaklayan bir padişahın nedimi olamayacağını savunmuştur (Efe ? : 56-57).

İncili Çavuş ve Bekri Mustafa fıkraları üzerinde çalışan Erdoğan Tokmakçioğlu Bekri Mustafa adında birinin gerçekten yaşadığından ve fıkralarının onun adı çevresinde olduğundan bahseder (Tokmakçioğlu 1983b: 9-10).

Bekri Mustafa sadece Türkiye'de değil, Türkiye dışında da bilinmektedir. Örneğin Romen edebiyatında Bekri Mustafa fıkralarıyla karşılaşmaktayız. Bu edebiyatta Bekri Mustafa IV. Murat döneminde (1623-1640) yaşamış tarihsel bir şahsiyet ve IV. Murat'ı içkiye alıştıran kişi olarak bilinir (Guboğlu 1983: 99).

19. yüzyılda meddahlar tarafından en çok söylenen hikâyeler arasında Bekri Mustafa fıkraları da sayılmıştır (Nutku 1997: 90).

Sabri Koz, "*Yazma Letaif Mecmuası*"nda bulunan tek Bekri Mustafa fıkrası için hem yazmalarda rastlanılan ilk Bekri Mustafa fıkrası olduğunu hem de daha önce yayımlanmış eski ve yeni harfli kaynaklarda bulunmadığını, ancak bu fıkrada geçen diğer

tipler hakkında herhangi bir bilgiye sahip olmadığını söyler. Koz'un *Yazma Letaif Mecmuası*'ndaki Bekri Mustafa fıkrası şöyledir:

“Bekri Mustafa Efendi bir gün Topal Faik'e demiş ki: “Neden acele edip erken geldiniz, yoksa menzile mi bindiniz?” Orada bulunan Rüşdi Efendi söze karışarak: “Hayır ayak sürüdüler, eğer murad itseleler daha tez gelir idi” demiş (Koz 1995: 341).

Çeşitli ansiklopedilerde de Bekri Mustafa'dan IV. Murat'ın sarayına mensup, 17. yüzyılda yaşayan, içkiye düşkünlüğü ve hazırcevaplığıyla tanınan, hatta IV. Murat'ı içkiye alıştıranlar arasında bulunan bir fıkra kahramanı olarak bahsedilmektedir (Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, Kim Kimdir? Ansiklopedisi, Meydan Larousse Büyük Lûgat ve Ansiklopedisi, Yeni Hayat Ansiklopedisi, Yeni Kültür Ansiklopedisi, Yeni Türk Ansiklopedisi). Bekri Mustafa'nın IV. Murat'ı içkiye alıştırmasıyla ilgili olarak anlatılan bir fıkrası şöyledir:

IV. Murat şarap içilmesini yasakladığı sıralarda bir gece gezerken Bekri Mustafa'ya rastlar. Bekri Mustafa sarhoştur ve şöyle demektedir:

“Ben dilersem bütün İstanbul'u ve 'cariyeoğlu'nu satın alırım.”

Bu sözüyle bir cariyeden doğma olan padişahı kastetmektedir.

IV. Murat, onu yakalattır; akli başında olmadığı için Bekri'yle konuşup anlamak mümkün değildir. Padişah da merak eder ve Bekri'yi idam ettirmez; saraya gönderir.

Ertesi sabah padişah, Bekri Mustafa'yı huzuruna çağırır. Geceki sözlerini hatırlatır. Bekri Mustafa koynundan bir şişe çıkarır:

“Bu öyle bir altın sudur ki dünyanın bütün hazinelerine üstündür. Bir dilenciye cihangir; kudretsiz bir adamı İskender yapar.” der. Bu sözlerin doğruluğuna yemin eder.

Sultan Murat Bekri'nin bu şen ve korkusuz sözlerine şaşırır, ondan hoşlanır, şişeyi alarak boşaltır, beğenir.

O günden sonra Bekri Mustafa padişahın birinci derecede işret arkadaşları arasına katılır.

İstanbul'da taun salgını olduğu ve günde yüzlerce insanın öldüğü sırada IV. Murat:

“Allah bu yaz kötülerin cezasını veriyor; bu kış da sıra iyilere gelecektir!” diyerek Beyoğlu'nda bulunabilen en büyük kadehleri boşaltmakla meşguldür (Kafli 1943: 52-53).

4. Ne Zaman ve Nerede Vefat Etti?

Bekri Mustafa'nın doğum tarihi gibi ölüm tarihi de kesin değildir. O, yaşadığı yüzyılda vefat etmiştir. Bekri Mustafa'nın mezarıyla da ilgili değişik görüşler vardır. Araştırdığımız kaynaklarda bu mezarlardan birinin Balıkpazarı meyhaneleri civarında

bulunan bir mezarlıkta olduğu, ancak bu mezarın kaldırılıp yerine dükkân ve çarşılar yapıldığı ama Bekri Mustafa'nın mezarına dokunulmadığı, sonradan bu mezarın yıkıldığı ve çarşı esnafınca onarıldığı bilgisine rastladık (Himmetzade 1921: 5; Koz 1983: 7).

Bir başka mezarının da Edirnekapı Yeniçeri Mezarlığı'nda olduğunu ve Bekri'nin H. 1235'te (M. 1819) vefat ettiğini söyleyenler de vardır (Efe ?: 38).

Bekri Mustafa'nın yukarıda bahsedilen Balıkpazarı meyhaneleri civarında bulunan mezarlıktaki mezarıyla ilgili bir de inanış vardır. İnanışa göre; kocaları veya yakınları içkiye düşkün olanlar, bu mezarın toprağından bir tutam alarak kocalarının ya da yakınlarının içkileri içine gizlice koyarlar; böylece onların içkiden kurtulacaklarına inanırlarmış (Tokmakçioğlu 1983: 10).

Bekri Mustafa mezarı nerede olursa olsun 17. yüzyılda yaşamış ve bu yüzyılda ölmüş gerçek bir şahsiyettir.

5. Eğitimi

Bekri Mustafa'nın hayatındaki sis perdesi eğitimi için de geçerlidir. Araştırmacılar tarafından Bekri Mustafa'nın medrese eğitimi aldığı söylenmektedir (Himmetzade 1921: 3-5; Özmen 1994: 571; Tokmakçioğlu 1983b: 8). Bunlardan Bekri ve fıkraları hakkında ilk derlemeyi yapan Himmetzade, Bekri Mustafa'nın babasının maddi durumu iyi olduğu için rahat bir çocukluk geçirdiğinden, iyi bir eğitim aldığından, ancak on altı yaşında babasını, on sekiz yaşında da annesini kaybettiği için eğitimini tamamlamayıp medreseye gitmeyi bıraktığından, daha sonra da arkadaş çevresinin etkisiyle içkiye başlayıp tüm zamanını Kumkapı, Yenikapı ve Balıkpazarı ile Gedikli Meyhaneleri'nde geçirdiğinden bahseder (Himmetzade 1921: 3-5).

Bekri Mustafa fıkralarının bir kaçında (93, 95, 98) da Bekri Mustafa'nın iyi bir medrese eğitimi aldığından söz edilmektedir.

Biz de Bekri Mustafa'nın gerçekten medreseye gidip, iyi bir eğitim alıp almadığı konusunun belirsiz olduğunu düşünüyoruz.

6. İşi (Mesleği)

Bekri'nin hayatındaki bilinmezlik mesleği için de söz konusudur. Bekri Mustafa'nın padişahın musahipliğini yaptığı; hatta padişah IV. Murat'ı içkiye alıştıranlar arasında bulunduğu söylenmektedir (Himmetzade 1921: 3; Özmen 1994: 571; Tokmakçioğlu 1983b: 8) Bekri Mustafa'nın babası gibi yorgancılıkla uğraştığını, içkiye başladıktan sonra da hiçbir işle meşgul olmadığını, bütün zamanını meyhanelerde sarhoş olarak geçirdiği belirtilmektedir

(Himmetzade 1921: 3-5). Fıkralarında da durum aynıdır. Bekri Mustafa'nın sabah akşam içip sarhoş olmaktan başka işi yoktur. Yalnız 95 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, zaman zaman ihtiyaç duyulduğu hâllerde camide imamlık veya müezzinlik yapar. 33 numaralı fıkrada Bekri'nin gençliğinde bir ara berberlik de yaptığı anlatılır. Zaman zaman Bekri'nin içki uğruna kayıçılık yaptığı da fıkralarında karşımıza çıkmaktadır. Nitekim 4 numaralı fıkrada Bekri'nin içkinin yasak olduğu zamanlarda rahat rahat içebilmek için ara sıra kayıçılık yaptığı görülür.

7. Yakın Çevresi

Bekri Mustafa'nın gerçek hayatıyla ilgili kesin bilgiler olmadığı için fıkralarından hareketle onun yakın çevresini başta Agop olmak üzere meyhaneciler, mahalle ahalisi ve içki arkadaşları oluşturmaktadır diyebiliriz.

B) AİLESİ

1. Babası

Bekri Mustafa'nın babasıyla ilgili kesin bilgiler yoktur. Bekri Mustafa'nın babasının yorgancı esnafından Ahmet Ağa adında biri olduğu söylenmektedir (Hadise Matbaası 1957: 3; Himmetzade 1921: 3; Koz 1983: 5; Özmen 1994: 571; Tokmakçioğlu 1983b: 8). Himmetzade, Bekri Mustafa'nın babasıyla ilgili şu bilgileri verir: “... *Bekri Mustafa yorgancı esnafından Ahmet Ağa namında bir zatın mahdumu olup ... Mustafa'nın on altı yaşında olduğu sırada pederi Ahmet Ağa bir soğuk alma neticesi olarak hastalanmış ve sekiz gün esiri firâş (yataktan kalkamayacak kadar hasta olmak, yatağa düşmek) olduktan sonra vefat etmiştir...*” (Himmetzade 1921: 3). 93 numaralı fıkrada da Bekri'nin İstanbul'da doğup büyüdüğünden ancak babasının taşralı olduğundan bahsedilir.

2. Annesi

Bekri Mustafa'nın babası gibi annesiyle ilgili bilgiler de mevcut değildir. Yine Himmetzade'nin eserinde annesinin Bekri Mustafa on sekiz yaşındayken öldüğü geçmektedir (Himmetzade 1921: 3).

3. Eşi ve Çocukları

Gerçek hayatında Bekri Mustafa evlenmiş midir, çocukları var mıdır, bilinmemektedir. Ancak Bekri Mustafa fıkralarında Bekri'nin eşi ve çocukları yer almaktadır. Örneğin “*Kırk Günlük Hükümdarlık*” adlı fıkrasında Bekri Mustafa kırk günlük hükümdarlığı

süresince eve gitmediği için karısı onu eve almak istemez. “*Bekri Mustafa’nın Oğlu Oluyor*” adlı fıkrasında ise Bekri Mustafa ikiz çocuğu olan bir baba olarak karşımıza çıkmaktadır.

C) SARAY (İSTANBUL) VE BEKRİ MUSTAFA

Fıkralarından anladığımızı göre Bekri Mustafa özel bir görevle Sivas, Bağdat ve Bursa'ya gitmiş, bu yerlerin dışında hemen hemen hiç İstanbul dışına çıkmamış, bütün hayatını İstanbul'da geçirmiştir. IV. Murat'ın nedimliğini yapmış, dolayısıyla sarayla da ilişkisi olmuştur. Zamanın padişahının yani IV. Murat'ın bulunduğu yer Osmanlı sarayıdır ki saray da İstanbul'dadır. (1, 4, 30, 62, 63, 70, 71, 89, 91, 94, 96, 100, 103) numaralı fıkralarda IV. Murat'ı ve onun bulunduğu sarayı görürüz.

Bazı fıkralarda da Bekri'nin sarayda, yüksek yerlerde tanıdığı, özellikle IV. Murat'ın yakını olduğundan bahsedilir.

Bekri Mustafa devlette bozulmaların, isyanların olduğu bir dönemde yaşamış ve birçok yasakla karşı karşıya gelmiştir. Fıkraların çoğu İstanbul'da uygulanan bu yasaklarla ilgilidir. (9, 16, 20, 31, 45, 49, 64, 67, 70, 73, 90, 106) numaralı fıkralarda içki yasağından doğrudan ya da dolaylı bir şekilde söz edilir.

Bekri Mustafa'nın bütün yaşamını geçirdiği yer olması özelliğini gösterdiğinden İstanbul, Bekri Mustafa fıkralarının baş mekânıdır. Fıkralarından anladığımızı göre onun hayatı; evi, Kumkapı ve Balıkpazarı meyhaneleri arasında yani İstanbul'da geçmiştir. Zaten Bekri Mustafa'yı arayanlar, onu sürekli gittiği meyhanelerde bulabilmişlerdir. (3, 5, 11, 22, 25, 27, 29, 34, 39, 48, 53, 60, 68, 74, 76, 77, 85, 88, 94, 107) numaralı fıkralarda İstanbul'un değişik meyhaneleri yer almaktadır.

Bekri Mustafa fıkralarında İstanbul'u meyhanelerinin dışında semtleri, mahalleleri, camileri, hamamları vb. değişik yönleriyle görmek mümkündür. Örneğin Bekri Mustafa sürekli sarhoş bir hâlde bulunmasına, meyhanelerden çıkmamasına rağmen Ramazan aylarında içki içmez, orucunu tutar ve zamanın padişahı IV. Murat ile birlikte İstanbul'da tebdili kıyafet gezip fakirlere yardım eder, camiye gidip vaaz dinler (100, 101 numaralı fıkralar).

Sonuç olarak İstanbul Bekri Mustafa fıkralarının Bekri Mustafa sarhoşluğuyla ve dürüst kişiliğiyle İstanbul'da üne kavuşmuştur. İstanbul'da onun ününü, şöhretini yaptıklarını duymayan kimse yoktur.

II. BEKRİ MUSTAFA FIKRALARININ OLUŞMA NEDENLERİ

Bekri Mustafa, IV. Murat zamanında içki yasağının katı bir şekilde uygulandığı ve bu yasağa uymayanların şiddetle cezalandırıldığı bir dönemde yaşamıştır (Himmetzade 1921: 3; Boratav 1999: 88; Yıldırım 1999: 27; Yardım 2003: 38). Bekri Mustafa, halkın eleştirilerini dile getiren bir temsilcidir. Bundan dolayı topluma mal olan bir fıkra kahramanıdır. Bekri Mustafa, fıkralarında yaşadığı döneme inatla içki yasağına hiç aldurmamış ve gece gündüz ayık gezmemiş bir ayyaş olarak karşımıza çıkar. Bekri'nin ayyaşlığı ve ayyaşken başına gelen komik olaylar fıkralarını oluşturan nedenlerden biridir. Örneğin “*Hâlim Olsa*” adlı fıkrasında Bekri Mustafa içkiyi fazla kaçırdığı bir gece evinin kapısına kadar gelir ve orada yığılır kalır. Bu sırada oradan geçmekte olan devriyeler Bekri'yi ağa kapısına yani karakola götüreceklerini söylediklerinde ise “*Bırakın beni kardeşler! Hâlim olsa evimin kapısından girerdim.*” der.

Bekri, ayyaşlığı ve ayyaş kişiliğiyle tanındığı için IV. Murat'ın içki yasağı onun fıkralarının özünü oluşturur. Nitekim IV. Murat içki, tütün ve kahve kullanımını yasaklamış; bütün meyhane ve kahvehaneleri kapattırıştır. Bu yasak acımasızca uygulanmış ve yasağa uymayanlar ağır cezalara çarptırılmış, hatta idam edilenler bile olmuştur. (Tokmakçioğlu 1983b: 9). İşte Bekri Mustafa içki yasağına karşı gelir, bu yasağın kaldırılması için elinden geleni yapar ve her defasında da bunu başarır. Fıkralarında içki içerken yakalandığında zekice bir yolunu bulur ve kurtulur. Bu kurtuluşları ve yasakları yok edişleri sırasında nüktedanlığını da ortaya koyar. Örnek verecek olursak; “*Buraya Kaptan Paşa Karışır*” adlı fıkrasında içerken yakalanır; “*Mezarlıktan Meyhane*” adlı fıkrasında da içki yasağının kaldırılmasını sağlar. Bekri Mustafa, bu fıkralarında âdeta yasaklara karşı gelemeyen halkın ve ayyaş kesimin sessizliğinin devleşmiş bir şeklidir. Buradan hareketle Bekri Mustafa fıkralarında “fıkra” ile içki yasağına karşı çıkılmak istenmiştir ve bu fıkralar da ayyaş bir kişiliğe sahip olan Bekri Mustafa'nın hayatı ve ayyaşlığı etrafında oluşmuştur diyebiliriz.

Bekri Mustafa fıkralarının bazılarında (1, 4, 62, 63, 71, 89, 91, 94, 96, 100, 103) fıkra tipimiz Osmanlı Devleti'nde koyduğu tütün ve içki yasağıyla tanınan IV. Murat ile birlikte görülür. Hatta fıkralarında Bekri Mustafa'nın IV. Murat'ın nedimi olduğu ve onunla tebdili kıyafet halkın arasında gezdiğinden bahsedilir. “*Acaba Cennet-i Alâda mıyım*” adlı fıkra bunlardan biridir.

Bekri Mustafa, zeki, nüktedan, hazırcevap ve açık sözlü, oldukça bilgili biridir. Onun sarhoşluğu kendisinedir, başkalarına zarar vermez. Bekri Mustafa dürüst bir kişiliğe sahiptir. Haksızlıkların karşısında yer alır.

Bekri Mustafa fıkralarındaki toplumsal eleştiri bir sarhoş gözüyle dile getirilir. Yaşadıkları dönemi yansıtan bu tip kahramanların başlarından geçen gülünç olaylar okuyucuyu güldürür, güldürürken de düşündürür. İşte Bekri Mustafa da bunlardan biridir. Halk, sarayı alaya almak, yanlışlıkları yermek ve içki yasağına karşı olanların düşüncelerini dile getirmek için Bekri Mustafa'nın fıkralarıyla sesini duyurur.

Bekri Mustafa, fıkralarında insan tabiatı, ahlâk ve davranışlar, hata ve zaafı ile durumun komikliği onun hayatı etrafında fıkraların oluşmasına zemin hazırlamıştır. Fıkralarının oluşumunda Bekri'nin hayatındaki olayların mizahı barındırmasının da etkisi vardır. Bekri, fıkralarında aptal veya ahmak durumuna düşmemiştir. Onun hayatı ile güldürme, düşündürme, sarhoşluk, kabadayılık, hazırcevaplık ve nüktedanlık gibi kavramlar da Bekri Fıkralarının oluşma nedenlerindedir. Ayrıca Bekri'nin tarihi bir şahsiyet olması ve Bekri Mustafa fıkralarının 400 yüzyıllık tarihi bir derinliğinin bulunması fıkralarının oluşmasındaki başka bir sebeptir.

Sonuç olarak Bekri Mustafa, fıkralarını kendisi yaratmamış veya söylememiştir. Onun fıkralarını halk anlatmış, tarihsel derinlik içerisinde başkaları yazıya geçirmiş, böylelikle Bekri Mustafa fıkraları oluşmuştur. Halk anlatmak istediği fıkraları onun adıyla anlatmış ve Bekri Mustafa fıkraları geleneği ortaya çıkmıştır.

III. BEKRİ MUSTAFA FIKRALARININ ÖZELLİKLERİ

Bekri Mustafa fıkraları, fıkraların genelinde olduğu gibi nesirdir.

Bekri Mustafa fıkralarının bazılarının metinleri çok uzundur. Bu fıkra metinleri, fıkradan daha çok hikâye tarzına yakındır.

Bekri Mustafa, Bekri Mustafa fıkralarının asıl fıkra tipidir. Fıkralar onun hayatı etrafında teşekkül eder. Bekri Mustafa, dürüst, hoş sohbet, kolay kolay kimseyi kırmayan, haksızlığa dayanamayan, hazırcevap ve cesur bir kabadayıdır.

Bekri Mustafa sabah akşam içki içip ayık gezmeyen ünlü bir sarhoştur. Kendisine “*Bekri*” denmesinin nedeni de çok içmesidir (Hadise Matbaası 1957: 3; Himmetzade 1927: 3; Koz 1983: 5; Tokmakçioğlu 1983b: 7; Yalçın 1985: 9). Ayyaş birisi olmasına rağmen halk tarafından sevilen birisidir. Bunda da onun kişiliğinin etkisi büyüktür. Bekri Mustafa’nın sarhoşlukla ilgili fıkraları sıradan, yüzeysel, sulu, dinleyenlerini sadece güldüren sarhoş fıkraları değildir. Onun fıkraları güldürürken düşündürür. Onun sarhoşluğu ve sarhoşlukla ilgili fıkraları, Osmanlı İmparatorluğu’nda sık sık konan içki yasağına karşı bir tepki, hatta başkaldırıdır.

Fıkralarda Bekri’nin yanı sıra diğer kahramanlar da görülür. Geniş bir insan kadrosu vardır (Padişah, sadrazam, yeniçeri ağası, kızlar ağası, ihtisap ağası, bostancı başı, meyhaneciler, imamlar, papazlar, çengiler, Bekri’nin arkadaşları, İstanbul’un ayyaşları, eşkıyalar... gibi).

Fıkraların çoğunluğunda yapılan haksızlıklara karşı çıkılır, kendini bilmezlerin haddi bildirilir (15, 20, 29, 34, 37, 38, 40, 41, 72, 85, 90, 92, 93, 101, 108, 110).

Fıkralarda Bekri’nin hazırcevaplığı, ince zekâsı göze çarpar. Başı belaya girince zekâsıyla ceza almaktan kurtulur. Getirilen yasakları yine zekâsıyla kaldırtmayı başarır.

Bekri Mustafa fıkralarında her ne kadar ayyaşlık konu edilmiş gibi görülse de Bekri, fıkralarda dini bütün bir şahsiyet olarak tanıtılır. Bekri Mustafa sadece Ramazan aylarında içmez, bu ayda orucunu tutar, camiye gidip beş vakit namazını kılar. Hatta Ramazan aylarında IV. Murat’la birlikte gezer. İyi bir medrese eğitimi aldığı için bazen halk tarafından imamlık yapması için Bekri Mustafa seçilir. Sesi güzel olduğu için de ara sıra müezzinlik yapar, camide ezan okur.

Nasreddin Hoca ve Bektaşî de olduğu gibi Bekri Mustafa fıkralarının bazıları deyimleşmiştir. 62 numaralı Buyurun Cenaze Namazına adlı fıkrası gibi.

Uzun olan fıkra metinlerini hikâye ve romanda olduğu gibi serim, düğüm ve çözüm şeklinde üç kısma ayırabiliriz.

Fıkraların çoğunluğunda zaman açıkça belirtilmemiştir. Ancak biz fıkralardaki olayların başkahramanımız Bekri'nin yaşadığı yüzyılda gerçekleştiğini söyleyebiliriz.

Fıkralarda olayların geçtiği mekânlar genellikle İstanbul'dur. Bekri'nin İstanbul'un dışında gittiği yerleri de fıkralarda görebilmekteyiz.

Bekri Mustafa fıkralarının dili sade, açık ve anlaşılır bir dildir. Ancak matbu eserlerdeki fıkraların dili ağırdır.

Fıkralarda hikâye etmeye ve tasvire pek rastlanılmaz. Ancak Bekri Mustafa fıkralarının bazılarında baştan geçeni hikâye etme görülür (20, 32, 83, 90, 97, 110). Bazı fıkralarda ise rüyada görülenler anlatılır ve fıkranın sonlarına doğru kahramanımızın başına gelenlerin rüya olduğu verilir. (24, 68, 78, 79, 83, 99)

Uzun olan fıkra metinlerinin bazılarında tasvirlerle de yer verilir. “*Kırk Günlük Hükümdarlık*” adlı fıkranın şu cümlelerini örnek olarak verebiliriz. “*Padişah, onun en mükemmel döşenmiş odalardan birinde müzeyyen ve mükemmel bir yatağa yatırılması ve kendisine karşı âdeta bir hükümdar gibi muamele edilmesini emreder.*”; “*Bu yatakta yüzlerce mumlu avizelerin parlak ışığından gözleri kamaştığı için tekrar gözlerini kapar...*”; “*Biraz sonra yine uyanır ve kendini aynı hâlde o müzeyyen ve mükellef odada görmeye şaşırarak ve gözlerini ovuşturarak yatakta oturur.*”

Özellikle uzun fıkralarda anlatıcı fıkranın çoğunlukla başında bilgi verir. Bazen de olayın ortasında araya girer ve kendi fikrini beyan eder. (8, 16, 20, 24, 29, 30, 32, 33, 35, 41, 54, 59, 73, 77, 80, 81, 85, 86, 89, 90, 92, 93, 94, 99, 100, 104, 105, 107, 108, 109) örnek olarak gösterebiliriz.

Fıkralarda hikâye etme ve tasvirlerin görülmesinin nedenini normal bir fıkra metnine göre bu fıkra metinlerinin çok uzun olmasına ve hikâye özelliği göstermesine bağlayabiliriz.

IV. BEKRİ MUSTAFA FIKRALARININ İNCELENMESİ

A. KONU BAKIMINDAN

Bekri Mustafa fıkralarında konu Bekri Mustafa'nın hayatıdır. Fıkralardaki olayların merkezinde o vardır. Toplum hayatındaki çatışmalar, zıtlıklar, yanlışlıklar Bekri Mustafa'nın etrafında anlatılmaktadır. Fıkraların çoğunluğu Bekri'nin sarhoşluğuyla ilgilidir. Bekri'nin sarhoşluğunun kendinden başka kimseye zararı yoktur. Bekri'nin sarhoşluğu aslında yaşadığı dönem de göz önüne alınırsa halkın yasaklara karşı olan sesi ve düzendeki yanlışlıklara baş kaldırmadır. Bekri Mustafa, sarhoşluk kalkaniyle getirilen yasaklara karşı çıkmış, devletteki bozulmaların karşısında yer almış, dalkavuk devlet büyüklerine ders vermeyi başarmıştır.

Biz de Bekri Mustafa fıkralarını ele aldığı konu bakımından aşağıdaki şekilde sınıflandırdık:

1. Ayyaşlıkla İlgili Fıkralar
2. Ahlâk ve Terbiyeyle İlgili Fıkralar
3. Eğitimle İlgili Fıkralar
4. Sosyal Hayatla İlgili Fıkralar
5. İnançla İlgili Fıkralar

1. Ayyaşlıkla İlgili Fıkralar:

Bekri Mustafa fıkralarının çoğunluğu ayyaşlıkla ilgilidir. Bu gruba 48 fıkra girmektedir (3, 4, 5, 8, 9, 11, 16, 17, 19, 20, 22, 24, 25, 27, 31, 39, 43, 46, 47, 48, 49, 51, 53, 58, , 60, 62, 63, 64, 67, 68, 69, 71, , 73, 74, 75, 77, 79, 81, 88, 90, 92, 94, 102, 103, 106, 111).

Bekri Mustafa hayatı boyunca pek ayık gezmemiştir. 17 ve 72 numaralı fıkralarda suyun tadını bile bilmez. 19 numaralı fıkroda su onun en büyük düşmanıdır. 53 numaralı fıkroda Bekri Mustafa küfelik oluncaya kadar çok fazla içer. Küfelik olmak, “*Küfeye konmağa, küfe ile taşınmağa müstahak, duramayacak ve yürüyemeyecek derecede sarhoş*” (Şemsettin Sami 1996: 1207) olmak demektir.

İnsanın aklını başından alan içkidir. Ama onu içip akli dengesinin gitmesine neden olan da sonuçta insanın kendisidir. 60 numaralı fıkrasında çok içtiği için sokağın ortasında yığılır kalır ama suçu içkide değil kendisinde bulur. Bekri 69 numaralı fıkroda aslında ömründe bir defa içtiğini ve hep onun mahmurluğuyla yani içki içip ayıldıktan sonra ortaya çıkan sersemlikle gezdiğini söyler. Bu ayyaşlık da ona saçma sapan şeyler yaptırır. Bekri'nin

ayyaşken yaptığı söz konusu bu saçmalıklar aynı zamanda fıkralarının konusu olmuştur. 5 numaralı fıkrada evinde demlendikten sonra annesinin hotozunu feracesini giyip sokağa çıkar ve meyhaneye gider. Durumunun farkına varınca da hiç bozulmaz ve hemen oradan uzaklaşır. 8 numaralı fıkrada misafir kaldığı yalıda sarhoş kafayla gece tuvalete gidemez ve yatağı kirletir. 11 numaralı fıkrada bir gece meyhane dönüşünde köpeklerin saldırısına uğrar. Köpeklere atmak amacıyla sarhoşluğun da tesiriyle taş diye kaldırım taşını almaya kalkar. 22 numaralı fıkrada sarhoş da olsa kaderine razı olur. 24 numaralı fıkrada ayyaşlığının yanı sıra hayvanlara zarar vermemek gerektiğini de insanlara inceden sezdirir. 25 numaralı fıkrada eve geldiğinde zil zurna sarhoştur. 27 numaralı fıkrada meyhaneden çıkıp evine dönerken merakla girdiği kilisede papazın sakalını yakar. 39 numaralı fıkrada sarhoş bir hâlde duvara dayalı beklerken kendisine ne yaptığını soran bekçiye dünyanın döndüğünü, bu nedenle evini beklediğini söyler. 43 numaralı fıkrada Bekri'nin ayyaşlığı anlatılır. Kendisine içki kullanıp kullanmadığını soran kadıya ikram mı edeceksin der. 48 numaralı fıkrada meyhanede Bekri'nin aralamaya çalıştığı bir sarhoş kavgasından bahsedilir. İçki o derece aklını başından alır ki 46 numaralı fıkrada evinin yolunu bulamaz, yolda gördüğü insanlara sorar; evin yolunu bulsa da 49 numaralı fıkrada evin kapısından içeri giremez oracıkta yığılır kalır. 51 numaralı fıkrada sokakta yığılıp kalınca köpekler gelip yüzünü gözünü yalar. 58 numaralı fıkrada Bekri sarhoş değildir. Bekri'nin başı derde girmeyeceği daha rahat ve güvenli olduğu için kırlarda içmekten hoşlandığından bahsedilir. 63 numaralı fıkrada Bekri sarhoşken İstanbul'u satmaya kalkar. 68 numaralı fıkrada sarhoş bir hâlde kiliseye gider ve şeytan resminin önüne mum yaktırır. Sonra da gördüğü rüyanın da etkisiyle tekrar kiliseye gelip mumu söndürtür. 74 numaralı fıkrada Bekri ayyaşlıkla tabutta giden bir cenazeyi durdurup kulağına bir şeyler söyler. 75 numaralı fıkrada Bekri içkinin tesiriyle bir su birikintisinin ortasında uyuyakalır. 77 numaralı fıkrada Bekri sarhoş olduğu için aldığı balıkları köpeklerin yediğini fark etmez. 88 numaralı fıkrada Bekri ebe bulmak için Agop'a sormaya diye meyhaneye gider ve neye geldiğini unutup içki içer. 92 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, içtiği için kendisini aşağılayan imama ders verir. 94 numaralı fıkrada Bekri'nin komuta ettiği ayyaşlar bölüğü anlatılır. 102 numaralı fıkrada konu Bekri'nin sarhoşlukla Küçük Ayasofya Hamamı'ndan Nişancı Hamamı'na gitmesi ve bunun sonrasında gelişen olaylardır. 103 numaralı fıkrada padişaha çok benzediği için meyhanede içerken bayıltılıp saraya götürülen Bekri, kırk gün padişahın yerine hüküm sürer. 111 numaralı fıkranın konusu Bekri'ye bir arkadaşının gönderdiği rakıdır.

Bekri Mustafa'nın sadece ayyaşlığı konu edinen fıkralarının sarhoş fıkraları ve Bektaşî fıkralarıyla karışmış olabileceği görüşündeyiz. Bekri Mustafa ünlü bir fıkra

kahramanıdır, ona ait olmayan sarhoş fıkraları onun adıyla anlatıla gelmiştir diyebiliriz. Fıkralar halkın arasında anlatılan, gelecek nesillere sözlü olarak anlatılan halk ürünleridir. Bu nedenle fıkra anlatılırken benzer özellik gösteren iki veya daha fazla fıkra tipi kolaylıkla yer değiştirebilir (Sakaoğlu 1992: 22). Konusu sarhoşluk olan 48 numaralı fıkranın Bektaşî fıkralarındaki benzeri şöyledir:

“Canlardan biri bir meyhanede demleniyormuş. Nasılsa iki delikanlı kavgaya tutuşmuşlar. O da bunları ayırmak için araya girmiş. Sarhoşlardan birinin fırlattığı kadeh başına rast gelerek yaralanmış. Etrafındakiler:

—Baba efendi, kafana bir zarar oldu mu? diye sorunca Baba şu cevabı vermiş:

— Kafam yok ki zarar olsun. Kafam olsaydı iki sarhoşun arasına girer miydim?”

(Yıldırım 1999: 187).

Bir başka örnek verecek olursak *Latifeler* adlı eserde bulunan, 51 numaralı *“Kafadar”* adlı fıkranın benzeri olarak anlatılan bir sarhoş hikâyesi de şu şekildedir:

“Bir sarhoş harâb, akli başından gitmiş, su ve çamurlara bulanmış yatarmış. Şarabın galeyânıyla içi bulanıp üzerine kusmuş. Yuvası harâb olup kendinden geçmiş. O sırada orada hazır bulunan bir köpek o kusmuşu yalayıp yemeğe başlamış. Yine bu esnada bir kulağı kesik karaca köpekcik de gelip karşıda durmuş. Kusuntuya gelemeyip, hizmet için ağız ve dil sürememiş. Ve çan çan ürmeye başlamış. Sarhoş onun sesinden rahatsız olup bir zaman sonra gözünü açarak bu üzerinde duran köpeğe:

‘Behey Durmuş Halife, sen bizim eski yârimiz ve dert ortağımızsın biliyorum. Fakat şu karşıdaki kara külâhli hangi dostumuzdur?’ demiş.” (Lamiî-zâde Abdullah 1978: 17-18).

Bekri Mustafa, kimi zaman da içkiyi bırakmaya karar verir. 3 numaralı fıkrada içkiye tövbe eder ama bunu başaramaz.

Bekri Mustafa; içkinin yasak olduğu, içki içenlere katı cezaların verildiği bir dönemde yaşamasına rağmen fıkralarının hiçbirinde ceza almamıştır ve her defasında hazırcevaplığı ve zekâsı sayesinde ceza almaktan kurtulmayı başarmıştır. Bekri Mustafa’nın bu fıkraları için içki yasağına karşı halkın Bekri’nin şahsiyetinde yükselen sesidir diyebiliriz. Bu durum fıkralarının çoğunun konusunu oluşturur. (9, 47, 64, 67, 73, 106) numaralı fıkralarda içki içtiği için yakalanıp huzuruna çıkarıldığı kadı, gece bekçisi ve bostancı başının vereceği cezadan hazırcevaplığı ve zekâsı sayesinde kurtulur. Hatta ceza verecek olan söz konusu kişi padişah dahi olsa Bekri Mustafa yine ceza almaz. 4 numaralı fıkrada IV. Murat ve sadrazam İbrahim Paşa tebdili kıyafet Bekri’nin kayığına binerler. Bekri’nin rakısından içer ve gerçek kimliklerin söylerler. Bekri de hazırcevaplığıyla ceza almaktan kurtulur. 62 numaralı fıkrada Bekri meyhanede içerken IV. Murat tebdili kıyafet gelir ve içki içer.

Kimliğini açıklayınca da Bekri deyimleşmiş olan “Buyurun cenaze namazına” sözüyle padişahın affına uğrar. 71 numaralı fıkrada Bekri, sarayı satın almaya kalkar ve tutuklansa da IV. Murat’a içkinin insana neler yaptırabileceğini göstererek ceza almaktan kurtulur. Hatta bazı fıkralarında içki yasağının kaldırılmasını sağlar. 20 ve 90 numaralı fıkralarda yeniçeri ağasıyla ihtisap ağasının haksızlıkla koyduğu içki yasağını kaldırır.

Bekri Mustafa fıkralarında dürüst birisi olarak anlatılır. O kesinlikle yalan söylemez, daima doğrudur. 16 numaralı fıkrada içki içtiği için çıkarıldığı yeniçeri ağasının huzurunda yalan söylemeyip dürüst olduğu için ceza almaktan kurtulur.

Bekri, içki yüzünden ceza olsa bile aldığı cezalar ceza denemeyecek kadar hafiftir, hatta ceza sayılmaz. 81 numaralı fıkrada Bekri’ye sürekli sarhoş olduğu için camiye gitme cezası verilir. 31 numaralı fıkrada Bekri ve arkadaşları içip bağırduklarında yakalanıp Hayırsız Ada’ya sürülürler. Ancak bu sürgün kaptan paşanın kendilerine gönderdiği çeşitli mezelerle ve rakılarıyla akşama kadar zevk ü sefa içinde eğlenmelerine vesile olur. Bu durum cezadan çok onlar için verilmiş olan büyük bir mükâfattır.

Bir fıkrada da Bekri Mustafa’nın esrar içtiğinden söz edilir. Esrar da içki gibi zararlı bir madde olduğu için konu itibariyle ayyaşlıkla ilgilidir. Bu nedenle esrar konusuna bu bölümde yer verdik. 79 numaralı fıkrada Bekri’nin içtiği esrar nedeniyle kendinden geçmesi ve bu sırada gördüğü rüyanın anlatılmasıyla konu oluşur.

2. Ahlâk ve Terbiyeye İlgili Fıkralar

Bu grup fıkralarda daha çok kadın erkek münasebetlerindeki uygunsuz davranışlar ele alınır. Bu fıkralarda Bekri Mustafa’nın çapkınlıkları, iffetsiz kadınlar ve ahlâksız ilişkiler ön plandadır. Bu gruba şu fıkralar girmektedir: 7, 35, 61, 80, 109.

Bekri Mustafa fıkralarında iffetsiz kadınların başında düğünlerde şarkı söyleyip dans eden çengiler gelmektedir. 7 numaralı fıkrada Nazlı adındaki çenginin kötü sesi Bekri tarafından eleştirilir. 80 numaralı fıkrada çengiler açık meşrepli, şen ve neşeli kadınlar olarak geçer. Bekri, bir düğünde gördüğü zamanın ünlü çengi takımlarından Çengi Hürmüz takımının en nadide güzeli Altınbaş Raife denilen kadına âşık olur. Fıkrada Bekri’nin Raife ile olan ilişkisi konu edilir. 35 numaralı fıkrada Bekri’nin oturduğu mahalledeki hafif meşrep hoppa bir kadından söz edilir. 61 numaralı fıkrada mahalleli, Bekri’yi muhtara her gece eve sarhoş geliyor, başka yerlerde güzel kadınlarla düşüp kalkıyor diye şikâyet eder. Bekri de herkes uyuduktan sonra eve geldiğini, kimseye zararı olmadığını, güzel kadınları da ancak rüyasında gördüğünü söyler. 109 numaralı fıkrada Bekri, on sekiz on dokuz yaşlarındayken

zamanın aşüftelerinden Cümdi Meydanı'nda ikamet eden bir kadınla ilişki kurar. Ara sıra hava kararınca bu kadının evine gitmeye başlar. Fıkroda bu tür işlerin o zamanlar gizlice yapıldığından bahsedilir ve kadının Bekri'yi diğer erkeklerle aynı anda idare ettiği anlatılır.

3. Eğitimle İlgili Fıkralar

Bekri Mustafa'nın eğitici yönünü bu fıkralarda görebiliyoruz. Eğitim konusunun geçtiği fıkralar şunlardır: (6, 29, 30, 50, 89, 91, 93, 100).

Bekri Mustafa fıkralarında, zaman zaman Bekri'nin iyi bir eğitim aldığından bahsedilir. 93 numaralı fıkroda babası hayattayken oldukça tahsil gördüğünden bahsedilir ve imamlık için yapılan sınavı kazandığı anlatılır.

Bekri Mustafa fıkralarında iyi bir eğitimci olarak da vurgulanmaktadır. Kendisi pek ayık gezmemesine rağmen içkinin zararlı bir madde olduğunu çok güzel anlatır. 6 numaralı fıkroda rakı ile meze isteyen gençlere meze olarak muhallebi getirir. Ağzı süt kokan gençlere sizin için en uygun meze buydu diyerek onlara iyi bir ders verir. Aynı zamanda onun bu davranışı çocuk denecek yaşta zararlı içeceklerin kullanılmamasını öğütlemetedir.

29 numaralı fıkroda Bekri Mustafa'nın iyi bir hayvan terbiyecisi olduğundan, yetiştirdiği bir ayı yavrusuna selam vermeyi, el öpmeyi öğrettiğinden bahsedilir.

91 numaralı fıkroda Bekri, köyünden yanına gelen uzaktan akrabası bir genci eğitmeye çalışır. Ancak genç kalın kafalı çıkınca köyüne geri gönderir.

Bekri Mustafa bilgisizliğe dayanamaz, cahillere dersini verir. 50 numaralı fıkroda cahil hocanın haddini bildirir. 100 numaralı fıkroda cenneti anlatmaya çalışan genç ve deneyimsiz hocaya padişahın izniyle iyi bir ders verir.

Bekri Mustafa cahilliğe göz yummadığı gibi mevkisini doldurmaktan aciz idarecilere ve eğitimsiz insanların işe alınmasına da karşıdır. 30 numaralı fıkroda sadece uzun boylu diye ilim irfan sahibi olmayan kişilerin saraya yaver olduklarını padişaha usulüyle anlatır ve saraya gelişigüzel adam alınmamasını sağlar. 89 numaralı fıkroda akılsız ve budala bir siyahiye (Arap) olan kızlar ağasına dersini verir.

4. Sosyal Hayatla İlgili Fıkralar

Bu gruptaki fıkralarda toplumsal hayatta karşılaşılan haksızlıkların, zorlukların, yasakların, beşeri kusur ve eksikliklerin, çeşitli çarpıklıkların, toplumun gelenek ve

göreneklerinin, âdetlerinin konu edildiğini görüyoruz. Bu gruba 111 fıkradan 41'i girmektedir:

Bekri Mustafa, toplumdaki haksızlıklara, yanlışlıklara, hileye, dalkavukluğa, yalana dolana karşı çıkar; o hep doğruluktan yanadır. 20 numaralı fıkroda yeniçeri ağasının haksızlıkla kapattırıldığı meyhaneleri açtırır. 34 numaralı fıkroda mahkemede tanıklık ederken mizahi bir şekilde de olsa doğruyu söyler. 37 numaralı fıkroda külahını kaybeden keli başından savmak için yalan söyleyen hamamcının yaptığı haksızlığa dayanamaz ve “Bu baş buraya hiç külahsız gelir mi?” der. 40 numaralı fıkroda kendisini çekemeyen, aleyhinde ileri geri konuşan ahlâksız muhtara bir oyun oynar. Kendi yaptığı yanlışını görmeyip başkalarını şikâyet edenlere zekâsıyla ve nüktedanlığıyla cevap verir. 38 numaralı fıkra bunun en güzel örneğidir. Bu fıkroda dalkavukluluğu ile tanınan, kendi durumunu görmeyip başkalarını şikâyet eden bir adama haddini bildirir. 72 numaralı fıkroda vezirlerden biri masrafların fazlalığından şikâyet eder. Bekri de lüzumsuz masraflarını söyleyerek vezirin şikâyetine karşılık verir. 29 ve 85 numaralı fıkralarda içkiye su katarak hile yapan meyhaneci Agop ve Rafael’in cezalarını verir. 101 numaralı fıkroda adamın biri Bekri'nin ününü kullanarak çeşitli dolaplar çevirmeye başlar. Bunu duyan Bekri onun cezasını vermek isterse de sahte Bekri'nin yaşadığı mahallede kimse kendisini tanımadığından pek bir şey yapamaz. Yukarıda “Ayyaşlıkla İlgili Fıkralar” bölümünde ele aldığımız 20 ve 90 numaralı fıkralarda Bekri, yeniçeri ağası ve ihtisap ağasının yaptıkları haksızlık karşısında sessiz kalmaz.

Bekri Mustafa, kimi zaman da kendisini bu aksaklıkların ortasında buluverir. 23 numaralı fıkroda Bekri'ye yapılan bir yanlışlık konu edilir. 26 numaralı fıkroda Bekri Mustafa, bir papağan satıcısı tarafından dolandırılır. 32 numaralı fıkroda zamanın ünlü eşkıyalarından Delibaş Ömer ve arkadaşları tarafından tuzağa düşürülür. 56 numaralı fıkroda Bekri ayağını ısırın köpeğin kafasına baltayı indirir. Köpeğin sahibi hatırı sayılır adamlardan olduğu için Bekri'yi dava eder. Bekri de hazırcevaplığıyla durumunu anlatır. 70 numaralı fıkroda şarabı besmele ile içtiği bahanesiyle Bekri'yi karakola şikâyet ederler.

Kendini beğenmiş, kibirli, haşin, huysuz, gururlu, başkalarıyla alay eden insanlar toplum tarafından hoş karşılanmaz, hatta böyle insanlar pek sevilmez. Bekri de böyle kişileri hiç sevmez, onların haddini bildirir. 15 numaralı fıkroda kendisiyle basit bir nedenden dolayı tartışan, “Sen benimle boy ölçüşemezsin!” diyen, kendini beğenmiş adama hazırcevaplığıyla hemen karşılığını verir. 41 numaralı fıkroda kendisine gülen afyonkeşleri esir pazarına götürerek değerlerini bulmalarını sağlar. Bu fıkroda söz edilen esir pazarı kavramından hareketle Bekri'nin yaşadığı dönemde köleliğin olduğu bilgisi verilir. Nitekim Osmanlı Devleti'nde köleliğin I. Murat döneminden itibaren görülmeye başlandığını, ilk esir pazarının

Bursa’da, İstanbul’daki esir pazarının ise bugünkü Haseki semtinde olduğunu görürüz (http://tr.wikipedia.org/wiki/Osmanlıda_kölelik). 92 numaralı fıkrada Bekri, kibirli mahalle imamına güzel bir ders verir. 93 numaralı fıkrada Bekri, mahalle ahalisiyle birlikte çok haşin, mutaassıp, son derece mağrur, kibirli ve despot olan mahalle imamını şeyhülislama şikâyet eder. 108 numaralı fıkrada Bekri, son derece mutaassıp, sinirli, önüne gelene çatan, huysuz bir adam olan kayınbabası Kara Osman Efendi’ye unutamayacağı bir ders verir. Nitekim Kara Osman Efendi, Bekri’nin bu dersinden sonra kimseye bir daha kötü davranamaz. 110 numaralı fıkrada yalancı ve münasebetsiz bir adam, garip ve gerçekte alakası olmayan bir hikâye anlatır. Bekri de bu yalancının haddini bildirir. Bunun üzerine adam çok mahcup olur.

Bekri Mustafa, toplum düzenine uymayanları güzel bir şekilde uyarır. Halk da kimi zaman bu konuda Bekri’den yardım ister. Mesela hırsızları cezalandırır. 25 numaralı fıkrada hırsız yaptığı yanlışını anlayarak Bekri’nin elini öper ve bir daha hırsızlık yapmayacağına dair tövbe eder. 52 numaralı fıkrada gittiği düğünde zamanın ünlü ayakkabı hırsızlarından birini görünce ayakkabılarını koynuna sokar ve kendisine koynundaki bu kabarıklığın ne olduğu sorulduğunda ise kundura risalesi cevabını verir. 59 numaralı fıkrada hırsız bakkalın suçunu mizahi bir şekilde yüzüne vurur. 98 numaralı fıkrada Küçük Ayasofya Camii’nin kandillerine konan zeytinyağlarını çalan hırsızları yakalar ve cezasını verir.

Bekri Mustafa fıkralarında yağmur duası gibi Türk gelenek ve göreneklerini de bulabiliyoruz. 44 numaralı fıkrada bir hocanın ardında bir sürü çocukla yağmur duasına gitmesi ve Bekri’nin hocayla karşılaşması konu edilir. Bekri Mustafa fıkralarında sosyal hayatın ayrılmaz birer parçası olan geçiş dönemlerini ve Bekri’nin dönemindeki bunlarla ilgili âdetleri görebiliyoruz. 88 numaralı fıkrada Bekri’nin ikiz çocuğu olur. 52, 80 ve 86 numaralı fıkralarda Bekri Mustafa düğüne gider. Yine 80 numaralı fıkrada düğünlerde çengi takımlarının gelip çalıp söylemelerinin âdetten olduğu bilgisi verilir. 87 numaralı fıkranın konusu Bekri’nin evliliğidir. Bu fıkrada kız arama, dünür gitme, düğün, zifafa girme, yüz görümlüğü gibi kavramlarla karşılaşırız. Fıkralarda ölüm motifine ise dolaylı olarak rastlarız. Sadece şu iki fıkrada ölümle karşılaşırız: 74 numaralı fıkrada Bekri henüz namazı kılınmış olan bir cenazenin kulağına bir şeyler fısıldar. 92 numaralı fıkrada Bekri imama oynadığı oyunda güya ölür. 103 numaralı fıkrada, “*selamlık töreni*” olarak geçen Osmanlılara has selamlık alayı karşımıza çıkar. Selamlık alayı, Cuma namazından sonra padişahın halkın karşısına çıkıp onları selamlaması ve el öptürmesi törenidir. Abdülhamit’e kadar padişahlar Cuma namazını her Cuma farklı bir camide kılar, daha öncesinde halka, padişahın Cuma namazını kılacağı cami duyurulur, halk da orada toplanırdı. İşte padişahların Cuma namazı

kılmak için camiye gitmeleri nedeniyle yapılan bu törene selamlık alayı ya da Cuma alayı denirdi (Pakalın 1983: 153).

Fıkraların bazılarında misafirlik geleneğinden bahsedilir. Eve gelen misafire hürmet gösterilmesi ve misafirin rahat ettirilmesi gerektiği hissettirilir. Bekri Mustafa sık sık ahabplarının yalılarına, konaklarına misafir olur. 14 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, misafir olduğu konakta horlayan diğer misafire dayanamaz ve onun yüzünden uyuyamadığını anlatır. 54 numaralı fıkrada misafir olduğu Ahmet Ağa'nın cimriliğine karşı camide bir ezan okur. Böylece Ahmet Ağa yaptığı yanlışı anlar. Bekri Mustafa cimriliği hiç sevmez. 82 numaralı fıkrada Boğaziçi'nde yalısı olan bir arkadaşının misafiri olur. Ama farelerden rahatsız olur. 86 numaralı fıkrada Üsküdar'da bir düğüne gider ve orada gece misafir edilir. Ancak tuvaletin yerini sormayı unuttuğundan, ev sahibi de söylemediğinden gece zor durumda kalır. 99 numaralı fıkrada Sivas'a giderken bir köyde misafir olması ve gece gördüğü rüya anlatılır. Bu fıkrada köylerdeki misafir odası geleneğinden bahsedilir.

Bekri Mustafa fıkralarında dönemin mahallî yönetimiyle ilgili de bilgi verilir. 81 numaralı fıkrada mahalle muhtarının ve imamın yetkilerinin çok fazla olduğundan bahsedilir. 92 ve 93 numaralı fıkralarda imamların nüfuzunun çok fazla; hatta mahallenin tek amirinin imam olduğundan, idaresi altında bulunan yerlerin sınırları içerisinde istediğini yapıp, emredip, yasakladığından ve herkesin buna uymak zorunda kaldığından bahsedilir.

Bekri Mustafa, Osmanlı Devleti'nin hüküm sürdüğü bir dönemde yaşamıştır. Osmanlı Devleti, farklı ırklardan ve farklı dinlerden insanların bir arada yaşadığı bir cihan imparatorluğudur. Fıkra tipimiz de doğal olarak bu insanlarla karşılaşır. 105 numaralı fıkrada Bekri'nin Yahudileri hiç sevmediğinden bahsedilir ve buna neden olan olay anlatılır.

Osmanlı Devleti'nde gayrimüslimlerden alınan haraç vergisi, Bekri Mustafa fıkralarında karşımıza çıkar. 107 numaralı fıkrada haraç tahsildarları, başı açık olduğu için Bekri Mustafa'nın hangi millettten olduğunu bilemezler ve ondan vergi isterler.

Sonuç olarak Bekri Mustafa, toplumun sorunlarıyla yakından ilgilenmiş; kibirli, gururlu ve haşin insanlara haddini bildirmiş; çoğu zaman onları cezalandırmış; kabadayı şahsiyeti, zekâsı ve hazırcevaplılığıyla haksızlıkların karşısında yer almış biridir. Ayrıca fıkralarda Bekri'nin içinde yaşamış olduğu Osmanlı toplumuyla ilgili haraç vergisinden geleneklere; toplum yapısından âdetlere çeşitli konularla karşılaşabiliyoruz.

5. İnançla İlgili Fıkralar

Bekri Mustafa, fıkralarında Ramazan ayları dışında pek ayık gezmese de inancı sağlam biri olarak tanıtılır. 12 numaralı fıkrada gemi batma tehlikesi geçirincede gemide bulunanlar adaklarda bulunmaya başlar. Zor durumda kalınca Allah'a yalvaran bu insanları, Bekri Mustafa, Allah'a seslenerek eleştirir.

Bekri Mustafa, Allah'a gözü kapalı inanan kaderciler insanlara karşıdır. 21 numaralı fıkrada bir yolculuk sırasında fırtına çıkar. Bektaşî'nin biri de hiç aldırılmadan "Allah büyüktür" der. Bunun üzerine Bekri de Allah büyük, ama tekne küçük cevabını verir.

Allah her şeye kadirdir. Bekri bunu çok iyi bilir ve kimsenin bilemediği sorulara cevap verir. 76 numaralı fıkrada iki kişinin "Allah dünyayı iğne deliğinden nasıl geçirir?" sorusuna "Ne dünyayı küçültür ne de iğne deliğini büyütür; isterse vızır vızır geçirir." şeklinde cevap verir.

Kimi zaman da zorda kalınca -isyan derecesinde değil- Allah'a sitem eder. 22 numaralı fıkrada yağmur altında saatlerce araba bekleyip gelmeyince Allah'a sitemli bir şekilde seslenir.

Bekri Mustafa, fıkralarda zaman zaman müezzinlik ve imamlık da yapar. 93 numaralı fıkrada gençliğinde az da olsa eğitim aldığı için mahalle imamı olmaya hak kazanır ve bir süre imamlık yapar. 95 numaralı fıkrada ezan okumak için çıktığı minarede uyur ve camide kilitli kalır. 96 numaralı fıkrada Sivas'a yolculuğu sırasında yeni ortaya çıkmış bir mezhebin mensubu olan köyde imamlık yapıp, köy ahalisine abdest almayı gösterip namaz kılmayı öğretmeye çalışır. 97 numaralı fıkrada yine Bekri, söz konusu bu seyahati sırasında bir hocayla karşılaşır. Fıkranın konusu da hocanın hikâyesidir.

B. ŞEKİL BAKIMINDAN

1. Dil ve Üslup

Bekri Mustafa fıkralarının dili, herkesin kolaylıkla anlayabileceği halkın kullandığı günlük konuşma dilidir. Açık, anlaşılır, canlı, gerçekçi bir anlatım gücüne sahiptir. Bekri Mustafa halktan biridir ve halkın diliyle konuşur. Bu da Bekri Mustafa fıkralarının çok sevilmesini sağlamıştır. Halk fıkraları o kadar benimsemiştir ki bazılarını deyimleştirmiştir. Örneğin “*Buyurun Cenaze Namazına*” adlı fıkrada olduğu gibi. Ancak transkripsiyonlu olarak verdiğimiz metinlerde dil ağırdır.

Bekri Mustafa fıkralarında kahramanlar kişiliklerine uygun olarak konuşturulur. Böylece halk, kahramanın konuşma tarzından onun nasıl bir kişi olduğunu anlar. Yine kahramanlar gerçeğe ve mantığa uygun bir şekilde konuşurlar. Kahramanların karşılıklı konuşmalarında dilin bütün inceliklerinden yararlanılır.

Bekri Mustafa fıkralarında konuşma diline dayalı bir üslup söz konusudur. Açık, anlaşılır, sade ve hareketli bir anlatım tarzı vardır. Karşılıklı konuşmalar üslubu tamamlayan unsurlardır. Bunlar genellikle yarım kalmış cümlelerdir. Fıkralarda verilmek istenen düşünce yarım kalmış cümlelerle ortaya çıkar. Bu da üsluba canlılık kazandırır. Dolayısıyla metinlerde konuşma üslubu hâkimdir kanaatine varabiliriz. Yalnız dil hususunda olduğu gibi üslupta da transkripsiyonlu metinler için aynısını söyleyemeyiz. Bu metinlerde anlaşılması zor bir anlatım, terkiplerin ve tamlamaların çok fazla yer aldığı bir söyleyiş tarzı vardır.

Bekri Mustafa fıkralarına gramer olarak baktığımızda her çeşit cümle tipiyle karşılaşırız. Daha çok basit yapılı fiil cümlelerini görürüz. Bu cümleler, olaylar anlatılırken kullanılır. Bu durum yine transkripsiyonlu metinler için geçerli değildir. Çünkü bu metinlerde daha uzun ve karmaşık cümlelerle karşılaşırız. Karşılıklı konuşmalarda ise çoğunlukla soru cümleleri ve emir cümleleri görülmektedir.

Sonuç olarak transkripsiyonlu olarak verip Türkiye Türkçesi’ne dönüştürdüğümüz metinlerin dışında, Bekri Mustafa fıkralarında halkın konuşma dilinin bütün özelliklerini taşıyan bir dil ve üslup kullanılmıştır.

2. Kompozisyon Özellikleri

Bekri Mustafa fıkraları şekil kuruluş ve yapı bakımından türün bütün özelliklerini taşırlar. Fıkralar genellikle tek bir olay üzerine kurulmuştur. Olayın anlatılışında karşılıklı konuşmalar hâkimdir. Bu yönüyle küçük bir piyes gibidir. Fıkraların hikâyeye yaklaşan yönü ise giriş, gelişme ve sonuç bölümlerini içermesidir. Giriş bölümünde olayın geçtiği yer, zaman ve kişilerin tanıtıldığını, gelişme bölümünde şahısların tartıştığı durum, tutum, zihniyet yer alır. Sonuç bölümü ise fıkranın hüküm bölümüdür.

Bekri Mustafa fıkralarında genellikle bir olay vardır. Ancak birden çok olayın yer aldığı ve diğerlerine göre daha uzun olan fıkralar da vardır. İncelediğimiz 111 fıkradan 27'sini buna dâhil edebiliriz. Birden fazla olayın geçtiği ve uzun olan fıkralar şunlardır: (20, 24, 40, 71, 76, 78, 79, 80, 81, 83, 87, 94, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 105, 108, 109, 110, 111). Olay sayısının artması verilmek istenen düşüncenin, mesajın daha iyi ortaya konulmasını sağlamak için seçilmiş bir yoldur. Bu tür ve uzun metinli fıkralar hikâye tarzına yakınmış gibi görünürler. Olaylar zincirinin olması, mekân ve kişi sayısının artarak genişlemesi ve gelişmesi, fıkra türünün genel kurallarını değiştirmeyeceği; bu genişleme ve gelişme fıkranın kuralları içerisinde gerçekleşeceğini düşünüyoruz.

Bekri Mustafa fıkralarında yaşanmış ya da yaşanması mümkün olan olaylar anlatılır. Olaylar hayali değil gerçekçidir. Osmanlı Devleti'nin özellikle Bekri'nin yaşadığı yılları kapsayan gerileme dönemindeki toplum yapısı, yönetim ve bu devir insanların tutum ve davranışlarıyla ilgili bilgiler verilir.

Bekri Mustafa fıkralarındaki olayların gerçekçi ve kişilerin canlı olmasının yanı sıra fıkralarda amaca daha iyi ulaşabilmek için rüyalardan da faydalanılır. Bazı fıkralarda rüyada görülenler, olayı oluşturur (24, 68, 78, 79, 83, 99).

Bekri Mustafa fıkralarında olayların gerçekleşmesinde ince bir mizah söz konusudur. Bu mizah Bekri'nin kabadayı şahsiyetinde ve sarhoşluk perdesinde ebedileşir. Böylece Bekri Mustafa fıkraları güldürürken düşündürür ve insanlara ders verir.

Kısacası Bekri Mustafa fıkralarının kompozisyonunu türün genelinde olduğu gibi olay, olayı gerçekleştiren kişiler, zaman ve mekân öğeleri ve nüktenin verilmesine yardımcı diğer unsurlar toplamı olarak oluşturduğunu söyleyebiliriz.

C. BEKRİ MUSTAFA FIKRALARINDA KAHRAMANLAR

Bekri Mustafa fıkralarında gördüğümüz kahramanları 3 grupta toplamak mümkündür:

1. İnsanlar
2. Gerçeküstü varlıklar
3. Hayvanlar

1. İnsanlar

Bekri Mustafa fıkralarında sayı bakımından fazla olan grup insan kadrosudur. Padişahın vezirine, meyhanecisinden ayyaşına kadar pek çok kahraman bu gruba girmektedir. Biz de bu kahramanları özellikleri bakımından kendi içinde bazı bölümlere ayırdık.

a. Devlet Adamları ve İdareciler

Buraya Bekri'nin de mensubu olduğu Osmanlı Devleti'ndeki padişah (IV. Murat), sadrazam, vezirler, kızlar ağası, yeniçeri ağası, kaptan paşa, bostancı başı, ihtisap ağası ve kadı gibi devlet adamları ve idareciler girmektedir. Bu bölümde yer alan devlet adamları ve idareciler ile ilgili tanımları İncili Çavuş fıkraları konusunda verdiğimiz için bu bölümde tekrar ele almadık.

aa. Padişahlar: Bu bölümde Bekri Mustafa'nın hayatında önemli bir yeri olan ve fıkralarda sık sık adı geçen dönemin padişahı IV. Murat yer almaktadır.

IV. Murat: 1612'de İstanbul'da doğdu. İyi bir tahsil gördü. Osmanlı İmparatorluğu'nun Duraklama Dönemi'nde, çok küçük yaşta tahta geçmiş ve 1623-1640 yılları arasında hüküm sürmüştür. 1640'ta çok genç yaşta vefat etti. Merkezî yönetimde, ekonomide, askerî sistemde, eğitimde ve sosyal alanlarda bozulmaların olduğu bir dönemde IV. Murat, devletin duraklamasının ve bu kötü gidişatın durdurulması için yeniçeri ve sipahi zorbalarını öldürmüş, birtakım yasaklar getirmiş ve bu yasaklara uymayanlara ağır cezalar koymuştur. Kahvehanelerin kapatılması, gece sokağa çıkma yasağı gibi yasakların en başında tabî ki içki, tütün ve uyuşturucu madde kullanma yasağı gelir (Dedeoğlu 1981: 63). İşte Bekri Mustafa fıkraları da böylesi bir dönemde içki yasağına karşı çıkamayanların tepkisini dile getirir. IV. Murat, Bekri Mustafa fıkralarının çoğunda koyduğu yasaklarla yer almaktadır. IV. Murat içkiyi yasaklamasına rağmen Bekri Mustafa'yı genellikle affeder ve onu cezalandırmaz. Hatta onu kendisine nedim yapar. Çok zaman tebdili kıyafet halkın arasında

Bekri'yle birlikte gezer. Bekri Mustafa'yı özel görevlere gönderir. Bekri Mustafa da hiçbir zaman IV. Murat'a karşı gelmez, onun heybetinden korkar, suç işlediğinde bir şekilde padişahın kızgınlığını geçirir ve ceza almaktan kurtulur. Buraya kadar anlattığımız şekliyle IV. Murat'ın geçtiği Bekri Mustafa fıkraları şunlardır:

1 numaralı fıkroda IV. Murat'ın nedimi olduğu sıralarda padişah bir gün Bekri Mustafa'ya kendini sarayın denize bakan pencerelerinden birinden atmasını söyler.

4 numaralı fıkroda Sultan Murat ve Sadrazam İbrahim Paşa kılık değiştirerek Bekri'nin kayığına binerler.

62 numaralı fıkroda Sultan Murat kılık değiştirerek gezerken Bekri'nin demlendiği yere gelir ve oradakilerle birlikte o da içmeye başlar.

63 numaralı fıkroda Bekri sarhoş olunca İstanbul'u satıyorum diye bağırır. Kılık değiştirerek dolaşmakta olan padişah Bekri'yi yakalatır. Bekri de elindeki içki şişesini göstererek "*Alan da bu, satan da bu!*" der.

71 numaralı fıkroda Bekri, bir akşam sarhoş hâlde kayığa biner. Tam sarayın önünden geçerken sarayı satın almaya kalkar. Kayıkçı da ertesi gün bu olayı anlatırken bostancı başının adamları duyar. Olay, IV. Murat'a kadar ulaşır. Bekri'yi huzuruna çağırır. Bekri de padişahı sakinleştirmek amacıyla izin isteyip sarayı kimin satın almak istediğini göstereceğini söyler.

89 numaralı fıkroda Bekri Mustafa, saray erkânının çok sevmediği kızlar ağasına bir oyun oynar ve IV. Murat'ın kızlar ağasının gerçek yüzünü görmesini sağlar.

91 numaralı fıkroda Bekri Mustafa'nın sadece IV. Murat'ın nedimi olduğundan bahsedilmiştir.

94 numaralı fıkroda IV. Murat, Bağdat seferine gideceğinde İstanbul'dan çıkmadan önce gönüllü olarak askere gidenlere yazlık verir. Yani sefere gidenlere para verir.

96 numaralı fıkroda IV. Murat bir gün Bekri'yi çağırıp Sivas ve çevresinde bir mezhebin ortaya çıktığını söyler ve Bekri'nin Sivas'a gidip bu olayla ilgili bir araştırma yapmasını emreder.

100 numaralı fıkroda içki içmesine rağmen Bekri'nin Ramazan ayında orucunu tuttuğundan, iftardan sonra da yine içki içme alışkanlığından vazgeçmediğinden, Ramazan günleri kıyafet değiştirip IV. Murat ile birlikte camileri dolaştığından bahsedilir. Bunlardan birinde IV. Murat ile Bekri, Beyazıt Camii'ne gidip genç bir hocanın vaazını dinlerler. Hoca, cemaate cenneti tarif etmektedir. IV. Murat, hocanın tarifini yeterli bulmaz ve Bekri'ye bu dünyanın ihtişamını görmesi ve cenneti daha mükemmel tarif etmesi için hocayı saraya getirmesini emreder.

103 numaralı fıkrada IV. Murat tahta yeni geçtiği sıralarda habersizce İstanbul'dan kısa bir süre ayrılmak ister. Bunun için de kendisine benzeyen birisinin bulunmasını emreder. Padişaha fiziki olarak benzeyen Bekri Mustafa bulunur. Padişahın da emriyle Bekri Mustafa, Agop'un meyhanesindeyken uyutucu bir ilaç içirilerek saraya getirilir.

Kısacası “Bağdat Fatih” olarak bilinen IV. Murat, Bekri Mustafa fıkralarında cesur, heybetli, dürüst, herkesin kendisinden çekindiği ve koyduğu içki yasaklarıyla tanınan bir padişah olarak yer alır.

ab. Sadrazam: Bir yerde geçmektedir. IV. Murat'ın sadrazamı olan bu kişinin adı Sadrazam Bayram Paşa'dır. 4 numaralı fıkrada Sadrazam Bayram Paşa, Sultan Murat ile kılık değiştirip Bekri'nin kayığına biner.

ac. Kızlar Ağası: IV. Murat'ın iltifatını kazanmış, hiçbir işten anlamayan akılsız bir siyahiyedir (Arap'tır). Kızlar ağası bir fıkrada (89) fıkrada geçmektedir:

ad. Yeniçeri Ağası: Fıkralarda içki içenlere cezalar vermesiyle yer alır. Yeniçeri ağası, (16, 20, 73) numaralı fıkralarda kişi kadrosunda görülür.

16 numaralı fıkrada içkinin yasak olduğu dönemlerde gizli gizli çalışan meyhanelerden bahsedildikten sonra Bekri'yle iki arkadaşının bu meyhanelerden birinde yakalanarak yeniçeri ağasının huzuruna çıkarılması anlatılır.

20 numaralı fıkrada yeniçeri ağasının meyhanecilerle rüşvet meselesinden dolayı arası açıldığından, meyhaneleri kapattığından ve Bekri'nin de mezarlıkta bir meyhane kurarak bu sorunu hallettiğinden bahsedilir.

73 numaralı fıkrada Bekri, bir gün sarhoş olduğu için karakola götürülür. Kendisi gibi sarhoşlar takımıyla birlikte yeniçeri ağasının huzuruna çıkarılır.

ae. Kaptan Paşa: Osmanlı Devleti'nde deniz kuvvetlerinin en büyük askeri ve idari amiri (Türkçe Sözlük C. 2: 1201) olan kaptan paşa Bekri Mustafa fıkralarında kişi kadrosunda yerini alır. Bekri Mustafa fıkralarında kaptan paşa, Bekri'yi sever ve onun bir dediğini iki etmez. Çoğu fıkrada Bekri, başı belaya girince kaptan paşanın sayesinde kurtulur. Kaptan paşa yedi fıkrada geçmektedir.

20 numaralı fıkrada Bekri'nin mezarlıkta meyhane tertip ettiğini öğrenen yeniçeri ağası mezarlığa gelir. Bekri, yeniçeri ağasına “*Siz bize karışamazsınız, bizim dirilerle işimiz yoktur, biz mezarlık sakinleriyiz, hükümlerinizi bizi ilgilendirmez, biz kıyameti bekliyoruz.*” der. Yeniçeri ağası Bekri'nin nüfuzlu biri olduğunu bildiğinden bir şey demez, alttan alır ve durumu gidip kaptan paşaya anlatır. Bunun üzerine kaptan paşa Bekri'yi çağırır. Bekri de işin aslını anlatır. Böylece gerçeği öğrenen kaptan paşa meyhaneleri açtırır.

30 numaralı fıkrada kaptan paşa bir gün Bekri'yi yanına çağırıp tavuğa merakı olduğunu, tavuklarını kuluçkaya yatıracağını, bunun için de Bekri'nin en iyi cins yumurtaları getirmesini ister.

31 numaralı fıkrada Bekri, bir gece İstanbul'un ünlü ayyaşlarıyla birlikte içer ve sokaklarda bağıra çağıra dolaşır. Zaptiyeler, Bekri'yi yanındakilerle yakalar ve doğruca bostancı başının huzuruna çıkarırlar. Bostancı başı çok kızar ve bunları Hayırsız Ada'ya sürer. Bekri ve arkadaşları kaptan paşanın sayesinde çok güzel bir gün geçirirler ve bu sürgünden kurtulurlar.

32 numaralı fıkrada Bekri Mustafa ve arkadaşı Cazım, Delibaş Ömer ve adamları tarafından bir oyun oynanarak tuzağa düşürülür. Bekri ve Cazım'ı ölümden çobanlar kurtarırlar. Delibaş Ömer ve adamları ise yakalanır. Olayı kaptan paşa duyar.

67 numaralı fıkrada Bekri, bir gün gizlice içerken bostancı başına yakalanır. Hemen meyhanenin bahçesindeki havuzun içine atlar ve oraya kaptan paşanın karıştığını söyler.

75 numaralı fıkrada Bekri, bir akşam içkiyi fazla kaçıır. Meyhaneden çıkıp Cünci Meydanı'ndan geçerken bir su birikintisine düşer. Hava da sıcak olduğundan kalkmak ve eve gitmek istemez ve uykuya dalar. Karakol fertlerinin gelmesiyle uyanır. Bekri Mustafa, karakol fertlerine bulunduğu yere kaptan paşanın karışacağını söyleyerek suyun içinden kalkmak istemez.

90 numaralı fıkrada ihtisap ağası, meyhanecilere olan şahsi düşmanlığından dolayı İstanbul'da içki içmeyi yasaklar. Bekri de mezarlıkta bir meyhane kurar. Mezarlığa gelen ihtisap ağasına “*Siz buraya karışamazsınız, biz kabir ehliyiz, inanmazsan kaptan paşaya sor.*” der. Daha sonra Bekri Mustafa kaptan paşaya gidip, gerçeği anlatır. Böylece meyhaneleri açtırır.

af. Bostancı başı: “Osmanlılarda saraylarla kasırların bekçiliğini yapan ve zabıta işleriyle de alakadar bulunan saray mensuplarından bir kısmına bostancı; bostancıların en büyük amirine de bostancı başı” (Pakalın 1983: 239) denmektedir. Bostancı başı Bekri Mustafa fıkralarında içki içip geceleyin sokaklarda gezen ve nara atan sarhoşları cezalandırır. Beş fıkrada görülür.

31 numaralı fıkrada Bekri, bir gece İstanbul'un ünlü ayyaşlarıyla içki içtikten sonra nara atar. Zaptiyeler bunları yakalar ve bostancı başının huzuruna çıkarırlar.

64 numaralı fıkrada Bekri Mustafa'yı meyhanede içerken yakalarlar. İnkâr etmesin diye elindeki şişesi ve kadehiyle birlikte bostancı başının huzuruna çıkarırlar. Bostancı başı “*Sen nasıl içersin?*” diye sorar. Bekri de şişeyi ve kadehi eline alır, kadehi doldurur “*İşte böyle yuvarlarım.*” diyerek içer. Böylece ceza almaktan kurtulur.

67 numaralı fıkrada Bekri, bir gün gizlice içerken bostancı başına yakalanır. Hemen meyhanenin bahçesindeki havuzun içine atlar ve oraya kaptan paşanın karıştığını söyler.

70 numaralı fıkrada Bekri Mustafa'yı, şarabı besmele ile içiyor diye bostancı başının huzuruna çıkarırlar. Bekri ise değil şarabı suyu bile besmele ile içmediğini söyleyerek ceza almaktan kurtulur.

106 numaralı fıkrada Bekri Mustafa bir gece sarhoş hâlde tutuklanır. Ertesi gün, diğer tutuklananlarla bostancı başının huzuruna çıkarılır.

ag. İhtisap Ağası: Günümüzdeki belediye başkanının (Osmanlıca-Türkçe Sözlük 1977: 301) yaptığı işi yapar. İçki içmeyi yasaklar ya da içenleri cezalandırır. 90 numaralı fıkrada meyhanecilere olan şahsi düşmanlığından dolayı İstanbul'da içki içmeyi yasaklar.

ah. Kadı: Günümüzdeki hâkimin karşılığıdır. Fıkralarda içki içenlere cezalar verir ya da mahkemede suçluları yargılar. Dört yerde geçmektedir.

9 numaralı fıkrada Bekri, içkiyi fazla kaçırdığı bir gün devriye ekiplerince yakalanır ve kadının huzuruna çıkarılır. Kadı, Bekri'nin sarhoş olup olmadığını anlamak için "*Senin Tanrın kimdir?*" diye sorar. Bekri de "*Bu soru sana ait değil, bu soruyu kabirde sual melekleri soracaklar.*" cevabını verir. Bu, kadının hoşuna gider ve Bekri'yi affederek serbest bıraktırır.

34 numaralı fıkrada bir sorundan dolayı Bekri, mahkemede kadının huzurunda tanıklık yapar.

43 numaralı fıkrada içkinin yasak olduğu günlerde Bekri'yi yakalayıp kadının huzuruna çıkarırlar. Kadı Bekri'ye içki kullanıp kullanmadığını sorar. Bekri de "*Yoksa ikram mı edeceksin?*" diye cevap verir.

56 numaralı fıkrada Bekri, yolda giderken bir köpeğin saldırısına uğrar. Elindeki baltayı köpeğin kafasına indirir. Köpeğin sahibi hatırı sayılır adamlardan olduğu için Bekri'yi tutup kadı huzuruna çıkarırlar. Kadı, Bekri'ye neden baltanın sapıyla değil de ağzıyla vurduğunu sorunca Bekri de köpeğin kendisini kuyruğuyla değil ağzıyla ısırıldığını söyler.

ai. Muhtar: Bekri Mustafa fıkralarında (40, 61, 83) numaralı fıkralarda muhtarların varlığıyla karşılarız. Bu muhtarlardan biri köy, diğerleri ise mahalle muhtarıdır. Fıkralarda geçen mahalle muhtarlarının yönettikleri mahallede yetkileri çok fazladır. Muhtar istemediği bir kişiyi mahalleden kovabilir. Muhtar ne derse o olur. Mahalle muhtarlar söz sahibidir. Köy muhtarları ise mahalle muhtarları kadar haklara sahip değildir. Muhtar üç fıkrada görülür.

40 numaralı fıkrada köy muhtarı, Bekri Mustafa'yı çekemez, onun aleyhinde konuşur. Bekri de köy delikanlılarının yardımıyla kadın kılığına girerek köy muhtarına bir oyun oynar.

61 numaralı fıkrada mahalleli, Bekri Mustafa'yı her gün sarhoş gelip, başka yerlerde güzel kadınlarla gönül eğlendiriyor bahanesiyle muhtara şikâyet eder. Muhtar da Bekri'ye bu durumu sorar. Bekri ise kimseyi rahatsız etmediğini, güzel kadınları da ancak rüyasında gördüğünü söyler.

83 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, rüyasında kendisinin minarenin tepesinde bir tepsinin üzerinden çırilçıplak bir hâlde düştüğünü görürken uyanır ve ve yatağını ıslattığını fark eder. Yeni evli olduğu için hanımından utanır. Bu durumdan kurtulmanın bir çaresini düşünür. Hanımına mahalle imamını, muhtarları, bekçiyi ve komşu Muhammet Efendi'yi çağırır. Bekri, gördüğü rüyayı gelenlere anlatır ve “*Siz olsaydınız ne yapardınız?*” diye sorar. Onlar da yataklarını ıslatacaklarını söyleyince Bekri kendisini temize çıkarır.

ai. Asesbaşı: Gece devriye gezen gece bekçilerinin amiri (Devellioğlu: 1997: 43) demektir. Bir yerde geçer.

47 numaralı fıkrada sarhoş bir hâlde yakalanan Bekri Mustafa asesbaşının huzuruna çıkarılır.

aj. Devriyeler, zaptiyeler, bekçiler, karakol fertleri: Gece sokakta devriye gezip huzuru sağlarlar. İçki içip çevreyi rahatsız edenleri yakalayıp yeniçeri ağası, bostancı başı, ihtisap ağası, kumandan ve kadının huzuruna çıkarırlar. Güvenliği sağlayan bu kişiler (9, 16, 31, 39, 45, 47, 49, 83) numaralı fıkralarda geçer.

9 numaralı fıkrada devriye ekipleri, Bekri'yi çok içki içtiği bir gün yakalayıp kadının huzuruna çıkarırlar.

16 numaralı fıkrada zaptiyeler, Bekri ile iki arkadaşını gizli açılan meyhanelerden birinde içerlerken yakalayıp yeniçeri ağasına götürürler.

31 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, bir gece İstanbul'un ünlü ayyaşlarıyla içip nara atarken zaptiyeler tarafından yakalanır.

39 numaralı fıkrada Bekri, iyice kafayı çektikten sonra Balıkpazarı'ndan Yenicami önündeki dükkânların önüne gelir, bir duvara dayanır ve beklemeye başlar. Bekri'yi bu hâlde gören bekçi, ona ne beklediğini sorar

45 numaralı fıkrada Bekri, ucuz bulduğu rakılardan çokça alıp bir çuvala koyar, çuvalı sırtlanır ve evinin yolunu tutar. Yolda devriyeye rastlar. Neferlerden biri, elindeki sopayla çuvala hızlıca vurarak içinde ne olduğunu sorar.

47 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, yine çok sarhoş olduğu bir gece Karacaahmet Mezarlığı'ndan geçerken yüksek sesle nara atar. Oradan geçmekte olan devriyeler yakaladıkları gibi Bekri'yi karakola götürürler.

49 numaralı fıkrada Bekri, içkiyi fazla kaçırdığı bir gece sallanarak evinin kapısına kadar gelir ve orada yığılıp kalır. Bu sırada oradan geçmekte olan devriyeler yaklaşırlar ve Bekri'nin kolundan tutarak “*Kalk, seni ağa kapısına götüreceğiz!*” derler.

83 numaralı fıkrada gördüğü rüyadan dolayı altını ıslatan Bekri Mustafa, hanımına mahalle imamı, muhtarlar ve komşu Muhammet Efendi'yle birlikte bekçiyi de çağırır.

ak. Haraç Tahsildarları: Müslüman olmayan halktan vergi alan devletin memurlarıdır. Bir fıkrada karşımıza çıkar.

107 numaralı fıkrada vaktiyle haraç alındığından bahsedilir. Fıkrada haraç tahsildarları, Bekri'yi başı açık görünce hangi millettten olduğunu anlayamazlar ve ondan haraç isterler. Bekri, itiraz edince de onu alıp meyhaneden çıkarırlar.

b. Bekri Mustafa'nın Yakın Çevresi

ba. Ailesi

Fıkralarda Bekri Mustafa'nın annesi, teyzesi ve eşi geçmektedir. Yalnız Bekri'nin yakın akrabaları olan bu kişilerin adları belli değildir ve kim olduklarıyla ilgili bilgi yoktur. Bekri'nin akrabaları fıkralarda şöyle geçmektedir.

Annesi: Bekri Mustafa'nın annesi fıkralarda geçmez, hemen hemen hiç görülmemektedir. Annesi hakkında bilgi verilmez. Sadece 5 numaralı fıkrada annesinden dolayı olarak bahsedilir. Bu fıkrada Bekri, annesinin feracesi ile hotozunu giyip dışarıya çıkar.

Teyzesi: Bir fıkrada görülür. 77 numaralı fıkrada Bekri'nin Unkapanı taraflarında fakir bir teyzesi olduğundan, teyzesine ara sıra yardım ettiğinden, bazen de ziyaretine gidip bir gece misafir olduğundan bahsedilir. Bu fıkranın konusunu Bekri'nin teyzesini ziyareti oluşturur.

Eşi (Hanımı): Bekri Mustafa'nın eşiyle ilgili de açıklayıcı bilgiler yoktur. Şu fıkralarda Bekri Mustafa'nın hanımı yer almaktadır:

26 numaralı fıkrada karısı ve çocukları, Bekri'ye satın aldığı papağanın neresinin on altın edeceğini sorarlar.

83 numaralı fıkrada Bekri Mustafa rüya görür, rüyanın etkisiyle altını ıslatır. Yeni evli olduğu için de hanımından utanır. Bu durumdan kurtulmanın yollarını arar ve sonunda başarır.

87 numaralı fıkrada yeni evlenen Bekri Mustafa, gerdek gecesinde hanımından daha önceden yaptırmış olduğu demir halkayı ya da altın halkayı seçmesini ister.

88 numaralı fıkrada Bekri'nin hanımı ikiz çocuk dünyaya getirir.

103 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, IV. Murat'ın emriyle kırk günlüğüne onun yerine geçirilir. Kırk gün sonra evine gelince karısı Bekri'yi eve almaz.

Çocukları: Bekri'nin çocuklarından fıkralarda “*Bekri'nin çocukları, Bekri Mustafa'nın oğlu*” gibi şekillerde bahsedilmektedir. Kaç yaşında oldukları, adları belli değildir. Üç fıkrada Bekri'nin çocuklarının varlığıyla karşılarız.

26 numaralı fıkrada karısı ve çocukları, Bekri'nin satın aldığı papağanın etrafında toplanırlar ve bu kuşun nasıl on altın ettiğini sorarlar.

32 numaralı fıkrada Bekri'nin yedi yaşındaki oğlundan söz edilir.

88 numaralı fıkrada Bekri'nin ikiz çocuğu olur.

bb. Bekri Mustafa'nın Arkadaşları

Bekri Mustafa'nın arkadaşları genellikle adları verilmeden “*Bekri'nin bir arkadaşı, arkadaşlarından biri*” gibi ibarelerle fıkralarda yer alır. Arkadaşlarının adları fıkralarda verilmemiştir. Bunlardan bir arkadaşının adı verilir. Cazım adlı bu arkadaş sadece bir fıkrada geçmektedir. Cazım, Bekri Mustafa'nın çok sevdiği bir arkadaşdır. Cazım'ın sadece adı verilmiştir, kim olduğu bilinmemektedir. 32 numaralı fıkrada Bekri, arkadaşı Cazım'la birlikte Delibaş Ömer ve adamlarının tuzağına düşer ve ölüm tehlikesi atlatır. Bekri ve Cazım'ı çobanlar kurtarırlar. Diğer fıkralarda geçen Bekri'nin arkadaşlarının adları ve kim oldukları bilinmez. Bekri'nin bu adsız arkadaşları şu fıkralarda geçmektedir:

2 numaralı fıkrada Bekri, bir arkadaşını ziyarete gider. Arkadaşının bir gün önce öldüğünü ve defnedildiğini öğrenir. Arkadaşını yakınlarının doktora götürüp götürmediğini sorar ve hayır cevabını alınca da kendi kendine “*Neden öldü acaba!*” diye söylenir.

8 numaralı fıkrada Bekri, Boğaziçi'nde yalısı olan arkadaşlarından birisinin davetine icabet eder.

10 numaralı fıkrada Bekri'nin bir arkadaşı eşekleriyle ünlü Merzifon'a gider. Bekri de arkadaşından Merzifon'dan bir eşek getirmesini ister.

18 numaralı fıkrada Bekri bir gün sokakta karşılaştığı bir arkadaşına telaşla nereye gittiğini sorunca; arkadaşının karısının -ağzı açık uyuduğu için- fare yuttuğunu, bu nedenle doktora gittiğini öğrenir.

57 numaralı fıkrada Bekri Mustafa yolda bir arkadaşına rastlar. Arkadaşı, Bekri'ye nasıl olduğunu, iyileşip iyileşmediğini ve doktora kendi tavsiyesiyle gittiğini söyleyip söylemediğini sorar. Bekri de her zamanki gibi cevabı verir.

58 numaralı fıkrada Bekri Mustafa bir arkadaşıyla dertleşmektedir. Bekri, arkadaşına yazın gelmesini ve kırlarda içmeyi istediğini söyler.

82 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, bir gün arkadaşlarıyla Boğaziçi'nde bir arkadaşının yalısında misafir olur.

95 numaralı fıkrada Bekri, sesi güzel olduğu için arkadaşlarının da ısrarıyla bir Ramazan gecesi sahurda sala vermek için minareye çıkar. Sonra sabah ezanını da okur.

111 numaralı fıkrada Bekri'nin arkadaşlarından biri Selanik'e gider ve oranın en güzel rakısını Bekri'ye gönderir. Bekri, bu rakıyı hemen içmez. Arkadaşlarına haber verir ve bu özel rakıyı içmek üzere Sadabad'a giderler.

c. Meyhaneciler

Toplum hayatında pek de yeri olmayan ancak yine de bazı kesimler tarafından varlığı kabul gören içki, Osmanlı Devleti'nin Duraklama Dönemi'nden sonra meyhanelerde insanların eğlence kaynağı olmuştur. Meyhanecilik işini de genellikle gayrimüslimler yapmıştır. Bekri Mustafa fıkralarında yer alan meyhaneciler de gayrimüslimdir. Bu meyhaneciler şunlardır:

Agop: Bekri'nin yakın arkadaşlarından birisidir. Kumkapı'da Gedikli Meyhane'nin sahibidir. Bekri Mustafa, birçok fıkrasında içki içmek için Agop'un meyhanesine gider. Agop üç fıkrada yer almaktadır.

5 numaralı fıkrada Bekri bir gün meyhaneye gitmeye üşenir ve rakısını evde içer. Sarhoş olunca da annesinin hotozunu, feracesini giyip Agop'un meyhanesine gider. Agop, Bekri'yi bu kılıkta görünce hemen yanına gelir. Bir ayna çıkararak Bekri'ye hâlini gösterir. Bekri de hiç bozuntuya vermez. "*Ayol kepaze oldum, kocam beni bu kılıkta görürse ne derim!*" diye söylenir ve hemen oradan uzaklaşır.

85 numaralı fıkrada Gedikli Meyhane'nin sahibi Agop rakıya ve şaraba su katar. Agop, Bekri'nin sürekli uyarmasına rağmen buna devam eder. Bekri de Agop'a bir ceza vermek gerektiğini düşünür ve Agop'un kollarını arkasından sımsıkı bağlar, onu yere yatırır. Ağzına bir huni koyar, bir binlik kadar suyu döker. Sonra bu kadar cezayı yeterli bulup Agop'u bırakır. Agop da bahçeye kaçarak su dolan midesini boşaltır ve o günden sonra bir daha içkilere su katmaz.

103 numaralı fıkrada Bekri'nin IV. Murat'ın yerine geçirildiğini ve kırk gün padişahlık yaptığını Agop da bilmektedir.

Rafael: Balıkpazarı'nda meyhanesi vardır. İçkiye su katan hilekâr birisidir. Bir fıkrada görülür.

29 numaralı fıkrada Bekri Mustafa'nın bir dönem evinde çeşitli hayvanlar beslediğinden hatta bir ayı yavrusu yetiştirdiğinden bahsedilir. Bekri bir gün ayı yavrusunu da

arak Balıkpazarı'na Rafael'in meyhanesine gider. Bekri Mustafa, bu ayı yavrusuyla içkilere su katan Rafael'e güzel bir ders verir.

Onnik: Samatya'da meyhanesi vardır. 101 numaralı fıkrada sahte bir Bekri Mustafa'dan söz edilir. Bekri Mustafa, bu sahte Bekri'nin Samatya'da Onnik'in meyhanesinde olduğunu öğrenir. Daha sonra oraya gider.

Meyhaneci: Meyhanecilerin fıkraların çoğunda adları söylenmez; sadece "meyhaneci" şeklinde geçer. Meyhaneciler, Bekri Mustafa'yı çok severler. Ne zaman başları sıkışsa ondan yardım isterler. Meyhanecilerin içki yasağı nedeniyle kapatılan meyhaneleri, Bekri'nin sayesinde açılır.

6 numaralı fıkrada tanıdığı bir meyhaneci, Bekri'den bir süreliğine meyhanesini beklemesi için yardım ister.

53 numaralı fıkrada Bekri, Balıkpazarı'nda çok içer. Önceden tembihli olan meyhaneci de onu bir küfeye bindirerek evine yollar.

d. Yabancılar

Osmanlı Devleti çok renkli bir toplum yapısına sahiptir. Türklerin yanı sıra yabancılar (Ermeniler, Rumlar, Yahudiler, Acemler gibi) da bu yapıya dâhil olmuştur. İşte Bekri Mustafa fıkralarında bu yabancıardan Yahudiler bir fıkrada görülmektedir.

105 numaralı fıkrada Yahudilerin kendi dinlerinden olmayanlara kötülük ettiklerinden bahsedilir. Bekri'nin Yahudilerden hoşlanmama sebebi açıklanır ve bir Yahudi ile arasında geçen olay anlatılır. Bekri'nin yardım ettiği Yahudi, ona kötülük eder. Bu Yahudi'nin yüzünden Bekri'nin evini tahtakuruları basar. Bundan dolayı Bekri Mustafa Yahudileri hiç sevmez, onlara selam vermez, hatta onların bulunduğu ortama girmez.

e. Dinî Özellikleri Olan Kişiler

Bekri Mustafa fıkralarında dinî özellikleri olan kişilere de rastlamaktayız. Şeyhülislam, imam, rahip, zankoç gibi şahıslardan oluşan bu grubu Müslüman olanlar ve gayrimüslim olanlar şeklinde iki başlık altında inceledik.

ea. Müslüman Olanlar

Şeyhülislam: Günümüzdeki diyanet işleri başkanının karşılığıdır. Şeyhülislam bir fıkrada geçer.

93 numaralı fıkrada Bekri, Küçük Ayasofya imamından hiç hoşlanmaz. Kibirli, insanları kasıp kavuran bu kişiyi mahalleliyle birlikte şeyhülislama şikâyet eder. Şeyhülislam da imamı görevden alır ve mahallelilere imamlığa yeterli birisinin getirilmesini emreder.

İmam Efendi (Hoca Efendi): Bekri Mustafa fıkralarındaki imamlar, mahalle muhtarı gibi geniş yetkilere sahiptir. Halk şikâyetlerini muhtara olduğu gibi imama da bildirir. İmam Efendi bir kimseyi mahalleden kovma yetkisine sahiptir. Fıkralarda imamlar Bekri Mustafa'yı içki içtiği için pek sevmezler. Camilerde vaazlar verirler. İmamların görüldüğü fıkralar şunlardır:

13 numaralı fıkroda Bekri Mustafa bir gün camiye gider. İmam hutbede içkinin zararlarını anlattıktan sonra gizli içki meclislerinin kurulduğunu, hatta bir yerde gençlerin sabahtan akşama kadar hiçbir iş yapmadan içki içtiklerini bildiğini söyler. İmam hutbeden inince Bekri, imamın yanına yaklaşır ve gizli gizli içki içilen meclisin yerini sorar.

28 numaralı fıkroda Bekri, bir Cuma günü Eyüp Cami'ne gider. Hoca kim fitresini verirse ona yetmiş cennet, yetmiş cennette de yetmiş huri ihsan edileceğini söylerken Bekri daha fazla dayanamaz ve *“Behey hocam! Ben evde bir tanesiyle baş edemiyorum, desenize yetmiş tanesinden çekeceğimiz var.”* der.

44 numaralı fıkroda hocanın biri çocukları arkasına takıp yağmur duasına giderken Bekri'yle karşılaşır. Bekri, hoca ve çocukların nereye gittiklerini öğrenince hocanın boşuna zahmet etmemesini söyler.

50 numaralı fıkroda Bekri Mustafa, zevk ve eğlence meclislerinin birinde karşılaştığı hocaya başındaki sarığı çıkarmasını söyler. Hoca itiraz ederek sarığın imanın belirtisi olduğunu söyler. Bekri de hocaya: *“Ölürken sarıkle mı gömüleceksin?”* diye sorar. Hocanın *“Hayır”* demesi üzerine de *“Öbür tarafa imansız gideceksin.”* cevabını verir.

52 numaralı fıkroda Bekri, gittiği bir düğünde ünlü ayakkabı hırsızlarından birini görür. Hemen ayakkabılarını koynuna koyar ve öylece oturur. Yanındaki hocalardan biri koynundaki kabarıklığın ne olduğunu sorunca da *“Kundura risalesi!”* cevabını verir. Hoca kendi kendine hiç bu isimde bir risale duymadığını söyler. Bunu duyan Bekri de bu risalede ayakkabının nasıl yapıldığını, yazın hangi, kışın hangi ayakkabının giyildiğini, bir de ayakkabı çalanların ellerini bağlama dualarının yazılı olduğunu anlatır. Hoca, ona bu risaleyi sahaflardan alıp almadığını sorar. Bekri ise *“Kavaflardan!”* cevabını verir.

81 numaralı fıkroda Bekri Mustafa, içkiye başladığı ilk yıllarda, gençliğinde evine gelirken nara atar. Bu durum mahallenin ileri gelenleriyle imamı rahatsız eder. Mahallede söz sahibi olan imam, Bekri'yi çağırıp ona bundan sonra içkiyi bırakıp akşam ve yatsı namazlarını camide cemaatle kılacağını söyler.

82 numaralı fıkroda gördüğü rüya nedeniyle yatağını ıslatan Bekri, kendisini temize çıkarmak için hanımına mahalle imamını, muhtarları, bekçiyi ve komşu Muhammet Efendi'yi çağırır.

92 numaralı fıkrada Bekri'nin mahalle imamıyla arası pekiyi değildir. Bekri, bir gün kafayı tütüledikten sonra evine dönerken kahvenin önünde oturan imama selam verir. İmam da kibirli bir şekilde Bekri'nin selamını almayacağını, ona İslam değil insan nazarıyla bile bakmayacağını söyler. Bekri Mustafa sinirlense de seslenmez, bir gün fırsatını bulunca imamı bir güzel dövmeyi düşünür. Mahalleli; Bekri'nin fena bir adam olmadığını, hakaret etmenin uygun olmadığını söylese de İmam Efendi Bekri'nin cenazesine bile gitmeyeceğini söyler. Bekri de imama güzel bir oyun oynar ve onu sopayla bir güzel döver.

93 numaralı fıkrada Bekri, Küçük Ayasofya imamını mahalleliyle birlikte şeyhülislama şikâyet eder.

97 numaralı fıkrada Bekri, yeni çıkan mezhebi araştırmak için IV. Murat'ın emriyle gittiği Sivas'ta yolculuğu sırasında bir köye uğrar. Burada yaşlı bir hocayla karşılaşır. Fıkranın konusu bu hocadır. Fıkra hoca başından geçenleri anlatır. Hoca yirmi beş yıl önce bir köyde imamlık yaparken bir gün yatsı namazını kıldırıldığı sırada başına gelen kötü kazadan sonra, o utançla camiyi ve köyü terk edip çoluk çocuğunu, karısını bir daha görmemiştir.

98 numaralı fıkrada Küçük Ayasofya Camisi'nin kandillerine konan zeytinyağları her gün kaybolmakta ve kandiller boş kalmaktadır. Bu duruma imam ve müezzinler, hatta mahalle ahali akıl erdiremez ve bir çözüm bulamazlar. Durumu Bekri'ye anlatırlar.

100 numaralı fıkrada Bekri, Ramazan ayında kıyafet değiştirip IV. Murat ile birlikte Beyazıt Camii'ne gidip genç bir hocanın vaazını dinler. Hoca, cemaate cenneti tarif etmektedir. IV. Murat, hocanın cennet tarifini yeterli bulmaz. Bekri'ye bu dünyanın ihtişamını görmesi ve cenneti daha mükemmel tarif etmesi için hocayı saraya getirmesini emreder.

Müezzin: İki fıkrada geçmektedir. 95 numaralı fıkrada Bekri, sesi güzel olduğu için arkadaşlarının ısrarıyla bir Ramazan gecesini mahalle camisinin minaresine çıkar. Sabah namazı vakti girince ezanı okur. Daha sonra havanın sıcak olmasının da etkisiyle minarede uyur kalır. Asıl müezzin ise Bekri'nin minarede uyuduğundan habersiz camiyi kilitler gider.

98 numaralı fıkrada müezzinlerden söz edilmektedir.

eb. Gayrimüslim Olanlar

Rahip ve zankoç: Rahip kilisedeki din görevlisidir. Zankoç ise kilisedeki temizlik işlerine bakan ve çan çalan kimsedir. Rahip ve zankoç 68 numaralı fıkrada görülür:

68 numaralı fıkrada Bekri, bir gece meyhaneden çıkıp sarhoş bir hâlde eve dönerken kilisenin önüne gelince merak eder ve kiliseye girer. İçerde gezerken bütün resimlerin önünde mum yandığını ama birinin önünde yanmadığını görür. Zankoç ve rahibe bunun kim olduğunu sorunca şeytan cevabını alır. Zankoç ve rahibe şeytan resminin önüne de mum yaktırır. Sonra

da evine gider, yatar, uyur. Gördüğü rüyanın etkisiyle tekrar kiliseye gelir ve şeytanın önündeki mumu söndürtür.

Papaz: Kilisedeki din görevlisidir. Bir fıkrada geçmektedir.

27 numaralı fıkrada iyice sarhoş olan Bekri, akşam Cibali'deki kilisenin önünden geçerken durur. Kilisede yortu olduğu için eline mum yakanlar içeri girmektedir. Bunu gören Bekri de bir mum yakar ve içeri girer. Yanına gelen bir papazla konuşurken Bekri'nin elindeki mum, yanından geçen başka bir papazın sakalının yanmasına sebep olur.

f. Kadımlar:

Birçok fıkra tipinde olduğu gibi Bekri Mustafa fıkralarında kadınların da önemli bir etkisi vardır. Bekri Mustafa fıkralarında geçen kadınları iki grupta inceledik:

fa. Bekri Mustafa'nın Yakın Akrabası Olan Kadınlar

Bekri Mustafa'nın yakın akrabası olan kadınları "Bekri Mustafa'nın Yakın Çevresi" adlı bölümde incelediğimiz için tekrar bu bölümde ele almadık.

fb. Çengiler

Sazlı sözlü eğlencelerde ve düğünlerde şarkı söyleyip dans eden kadınlara çengi denir. Çengiler açık meşrepli, şen ve neşeli kadınlardır. Fıkralarda sadece adları ve ne iş yaptıkları verilen ama kim oldukları bilinmeyen bu kadınlardan Bekri Mustafa fıkralarında yer alanlar şunlardır:

Çengi Nazlı: Bir fıkrada görülür. Fıkradan anladığımız kadarıyla Çengi Nazlı eğlence meclislerinde şarkı söyleyip oyunlar oynayan bir kadındır. Sesi güzel değildir. 7 numaralı fıkrada Bekri, bir arkadaşının düzenlediği eğlenceye katılır. Orada Çengi Nazlı adında bir kadın şarkı söyleyip dans etmektedir. Bir ara yanında oturanlardan biri Bekri'ye "Bu kadın şarkı söylerken neden gözlerini kapatıyor?" diye sorar. Bekri de "Herhâlde berbat sesinden dolayı dinleyicilerin çektikleri sıkıntıları görmemek için olacak." cevabını verir.

Çengi Hürmüz: Bir fıkrada adı geçer.

80 numaralı fıkrada o dönemki en meşhur çengi takımının Hürmüz'ün takımı olduğu ve çengilerin düğünlerde, eğlencelerde insanları eğlendirip dans ettikleri bilgisi verilir. Fıkroda Bekri, Çengi Hürmüz'ün takımından bir kadına âşık olur.

Çengi Raife: Bir fıkrada görülür.

80 numaralı fıkradan anladığımızı göre Çengi Raife, Çengi Hürmüz'ün takımından olup, bu takımın en nadide güzelidir. Altınbaş Raife adıyla bilinir. Bekri Mustafa, bu kadını bir düğünde görür ve beğenir. Onunla ilişki kurar. Bekri, Çengi Raife'nin dostu olur. Raife, bir başkasıyla da ilişki kurunca Bekri çok kızar ve bir daha onunla hiç görüşmez, hatta onun bulunduğu düğünlere davet edilse bile gitmez.

g. Meçhul Kişiler:

Birisi, iki kişi, iki çocuk, eski bir tanıdığı, bir yakının oğlu, ikinci misafir, bir kadın, dükkân sahibi, hırsız, ayyaşlar, hamamcılar, komşuları, bakkal... gibi adları verilmeyen, kim olduğu bilinmeyen meçhul şahıslar; Bekri Mustafa'yla konuşarak, tartışarak ya da ona sorular sorarak bazı Bekri Mustafa fıkralarına konu olmuşlardır. Fıkralarda geçen ve haklarında ayrıntılı bilgiye sahip olmadığımız bu meçhul kişileri şu şekilde inceledik:

ga. Adları Belli Olanlar:

Kara Osman Efendi: Bekri Mustafa'nın kayınbabasıdır. Bir fıkrada geçer. Kara Osman Efendi, 108 numaralı fıkrada geçmektedir. Fıkradan anladığımıza göre Osman Efendi; son derece mutaassıp, sinirli, haşin, rast geldiğine lüzumlu lüzumsuz çatar, huysuz bir adamdır. Bu fıkrada Bekri, bir Ramazan günü iki üç arkadaşıyla Beyazıt Camii'ne gider, namazdan sonra da bir tarafta cemaatin büyükleriyle konuşmaya başlar. O sırada haşin bir adam olan Bekri'nin kayınpederi Kara Osman Efendi gelir ve Bekri'yle arkadaşlarına hakaretler edip onları camiden kovar. Bekri, tam arkadaşları gitmek için hareketlendiği sırada Kara Osman'a bir şey soracağını söyler ve Osman Efendi'ye güzel bir ders verir. Bu olaydan sonra Bekri'nin kayınpederi bir daha hiç kimseye böyle kötü bir şekilde hitap etmez.

Delibaş Ömer: Bir yerde geçer.

32 numaralı fıkrada İstanbul'un sayılı külhanbeylerinden sayılan Delibaş Ömer ve üç arkadaşı Bekri'ye tuzak kurarlar. Bekri ve yanındaki arkadaşı Cazım'ı Delibaş Ömer ve arkadaşlarının elinden iki çoban kurtarır.

Ahmet Ağa: Bir fıkrada cimriliğiyle konuyu oluşturur. Ahmet Ağa, Üsküdar'da evi olan cimri birisidir. 54 numaralı fıkrada Ahmet Ağa, Bekri'yi Üsküdar'daki konağında misafir eder. Üç gün sabah akşam kabak yemekleri yedirir. Bekri akşamüstü evden çıkar, yakındaki bir camiye gider. Minareye çıkar ve ezan okur gibi şunları söyler:

Ahmet derler var bir kişi,

Hayra yorar yok hiç işi,

Sabah akşam kabak aşısı,

Yenir mi ya Resulallah!

Bunu işiten Ahmet Ağa hatasını anlar ve hiçbir şey söylemeden yemekleri değiştirir, ikramında kusur etmez.

Gonca Çelebi: 80 numaralı fıkrada asıl adının Ahmet Efendi olduğu söylenen Gonca Çelebi zamanın mirasyedilerindedir. Kendisine zayıf bünyesi, zevk ü sefa âlemlerine düşkünlüğü sebebiyle "Gonca Çelebi" denilmiştir.

Sahte Bekri Mustafa: 101 numaralı fıkrada Bekri Mustafa'nın İstanbul'daki şöhretinden yararlanan birisi, Bekri Mustafa namıyla dolaplar çevirir. Kendisini her yerde Bekri Mustafa olarak tanıtır. Bu kişi, fıkrada "Düzme" sıfatıyla nitelendirilir.

gb. Belli Bir Mesleği Olanlar: Fıkralarda bu kişilerin sadece ne iş yaptıkları bilinmekte olup, adları ve kimlikleriyle ilgili bilgiler yoktur. Bekri Mustafa fıkralarında belli bir mesleğe sahip olan kişiler şunlardır:

Bakkal: 59 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, mahallesindeki elinin uzunluğuyla bilinen bakkalın dükkânına gittiğinde, bakkalın kara kara düşündüğünü görür. Bir hırsızın bakkalın dirhemlerini çaldığını öğrenir ve bakkala da dersini verir.

Balıkçı: 25 numaralı fıkrada Bekri'nin meyhanede iyice sarhoş olduğu bir gün balıkçının biri yanına gelir ve avladığı balıklarla ıstakozları ona satar.

Doktor: Kim olduğunu bilmediğimiz doktor, bir fıkrada geçmektedir

65 numaralı fıkrada Bekri, bir gece hastalanır. Çağrılan doktor, hastanın durumuyla ilgili olarak ümit olmadığını söyleyince Bekri de "Artık mumu söndürün, ziyan olmasın." der.

Dükkân Sahibi: Bekri'nin arkadaşıdır. Bekri, ona emanet bırakır.

111 numaralı fıkrada bir yolcu, arkadaşının Selanik'ten gönderdiği rakıyı ve mektubu Bekri'nin sık gittiği bir dükkâna bırakır. Dükkân sahibi de Bekri'ye bir şaka yapmak ister ve Bekri'ye rakı şişesi yerine su dolu bir şişe verir.

Hamamcılar: Bir fıkrada geçmektedir. Bu fıkrada hamamcılarının adları belirsizdir ve hamamcılar Bekri Mustafa'yı çok iyi tanırlar.

37 numaralı fıkrada kelin birisi hamamda külahını kaybeder ve ısrarla külahının bulunmasını ister. Hamamcı da keli başından savmak için "Buraya geldiğinde başında külah yoktu, yalan söylüyorsun." der. Bu sırada orada bulunan Bekri dayanamaz ve hamam sahibinin haksızlığını ortaya çıkaran "Bu baş buraya külahsız gelir mi?" cevabını verir.

Küfeci: Bir fıkrada geçer.

53 numaralı fıkrada Bekri, Balıkpazarı'nda çok içer. Önceden tembihli olan meyhaneci de onu bir küfeye bindirerek evine yollar. Bekri, bu hâlde giderken yolda sağa sola yalpalayarak giden bir sarhoş görür. Küfecinin omzuna vurarak "Sarhoşa bak, tam küfelik olmuş!" der.

Natır, tezgâhtar ve yanaşma: Bunlar hamam görevlileridir. Hamamda çalışan kişilerdir. Bekri, ara sıra hamama gider. Bekri'nin hamama gittiği fıkralarda bu kişilere rastlanır.

102 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, Küçük Ayasofya Hamamı'na gider. Peştamalarını giyinir. O sırada dışarıdan mektep alayı geçmektedir. Herkes dışarı çıkıp

seyre başlar. Bekri de çıkar ve sarhoş olduğu için soyunduğunu unutarak mektep alayıyla birlikte yürümeye başlar. Alay, Nişancı Hamamı'nın önüne gelince Bekri, hamama girer. Yıkandıktan sonra natırdan elbise bohçasını getirmesini ister. Tezgâhtarlar, yanaşmalar hiç kimse Bekri'nin bohçasını bulamaz. Bekri Mustafa sinirlenir. Hamamdakiler zararı ödeyeceklerini söylerlerse de Bekri, işlerinin olduğunu, evine gidip kendisine kıyafet getirmelerini söyler. Hizmetkârlardan biri Bekri'nin evine gönderilir.

gc. Ayyaşlar (Sarhoşlar): Ayyaşların kim oldukları fıkralarda belli değildir. Ancak fıkralardaki ayyaşların başında Bekri Mustafa gelir. Bekri Mustafa, ayyaşlarla kafayı çeker. Bunlarla birlikte sürgün edilir. Ayyaşlar bölümünü oluşturup sefere gider. Ayyaşlara cezalar verir. Beş fıkroda ayyaşlardan söz edilmektedir.

16 numaralı fıkroda içkinin yasak olduğu dönemlerde akşamcıların gizli açılan meyhanelerde içki içebildiklerinden bahsedilir.

31 numaralı fıkroda Bekri, bir gece İstanbul'un ünlü ayyaşlarıyla birlikte içip nara atar. Zaptiyeler bunları yakalar.

48 numaralı fıkroda Bekri, Balıkpazarı meyhanelerinden birinde içerken iki sarhoş kavga ederler. Bekri de ayırmak için araya girer. Sarhoşlardan birinin attığı tabak Bekri'nin başına gelir.

53 numaralı fıkroda Bekri, sarhoş bir hâlde küfeye bindirilerek evine yollanırken yolda sağa sola yalpalayarak giden bir sarhoş görür.

94 numaralı fıkranın adı "Ayyaşlar Bölüğü" dür. Fıkroda IV. Murat Bağdat, seferine gideceğinde İstanbul'dan çıkmadan önce gönüllü askere gidenlere yazlık verir. Bir akşam meyhanede içki içmekte olan Bekri, orada bulunan ayyaşlara askere yazlık verme konusunu teklif eder. Bu teklif ayyaşlar tarafından hemen kabul edilir, oluşturacakları ayyaşlar bölümünün reisi olarak da Bekri seçilir.

gd. Bir Sözcüğü ile Başlayanlar:

Bir adam: Dört fıkroda geçmektedir.

26 numaralı fıkroda Bekri bir gün sarhoş hâlde sokaklarda dolaşırken papağan satan bir adamla karşılaşır. Bu adam, elindeki papağanın bütün dillerde konuştuğunu söyler ve papağanı yüksek fiyatla Bekri'ye satar. Bekri de mükemmel bir şekilde kazıklanmış olur.

38 numaralı fıkroda dalkavukluğuyla tanınan bir adam çok para harcadığını söyler ve Bekri'den bunun çaresini sorar.

46 numaralı fıkroda Bekri çok sarhoş olduğu bir gün evin yolunu bulamaz ve yolda bir adama evine giden yolu sorar. Adam da "Evin nerde?" diye sorunca, Bekri kahkaha atarak "Evimin nerde olduğunu bilseydim sana sorar mıydım?" der.

101 numaralı fıkrada sahte bir Bekri Mustafa'dan söz edilir. Gerçek Bekri, bu durumu sahte Bekri'nin dostu olduğunu söyleyen bir adamdan öğrenir.

Bir akrabası: 91 numaralı fıkrada Bekri Mustafa'nın IV. Murat'ın nedimi olup hatırı sayılır bir adam olduğunu öğrenen memleketten uzak bir akrabası, oğlunu işe girip adam olması için Bekri'nin yanına gönderir. Bekri, on sekiz yirmi yaşlarındaki bu genci evinde misafir eder.

Bir kabadayı: Bir yerde görülür.

33 numaralı fıkrada Bekri Mustafa'nın bir ara berberlik yaptığı anlatılır. Bekri'nin henüz yeni berber kalfası olduğu gün ustası onu berberde bırakarak çarşıya gider. Dükkâna bir kabadayı gelir ve Bekri'ye kendisini yaralamadan tıraş ederse iki akçe vereceğini yoksa ölümlerden ölüm beğenmesini söyler.

Bir kadın: İki fıkrada geçer.

35 numaralı fıkrada Bekri Mustafa'nın, oturduğu mahallede hafifmeşrep bir kadına tutulduğu, bu kadınla birlikte olduğu, sonra da onu bıraktığı anlatılır. Fıkranın konusunu Bekri Mustafa'yla bu kadının yolda karşılaşmaları ve aralarında geçen konuşma oluşturur.

99 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, henüz on sekiz on dokuz yaşlarında iken Cümdi Meydanı'nda oturan o zamanın aşiftelerinden bir kadınla ilişkiye girer.

Bir kişi: (78, 84) numaralı fıkralarda görülür.

78 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, bir gün hamama gider. Orada kendisine benzeyen, pek hürmet gösterilen bir kişi görür. Bekri Mustafa, rüyasında bu adamı su hazinesine atıp yerine kendi geçer.

84 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, Sultan Bayezit Camii'ne girer. Hiç durmadan namaz kılan ihtiyar bir kişi dikkatini çeker. Bekri, adama ne namazı kıldığını sorunca "*Geçmiş namazlarım*" cevabını alır.

Bir tanıdık: İki fıkrada yer alır.

55 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, sabah işe giderken eski bir tanıdığına rastlar. Bekri, ondan geceleyin gördüğü rüyayı yorumlamasını ister. Bunun üzerine açığöz adam da para verirse yorumlayacağını söyler ve Bekri Mustafa'dan cevabını alır.

107 numaralı fıkrada haraç tahsildarları Bekri Mustafa'yı başı açık görünce hangi millettten olduğunu anlayamazlar ve haraç isterler. Bekri Mustafa, itiraz edince de haraç tahsildarları onu yanlarına alıp giderler. Yolda giderlerken Bekri'yi tanıyan biriyle karşılaşınca durumu anlarlar.

Birisi: Fıkraların genel kişi kavramlarından olan "birisi" kavramı, Bekri Mustafa fıkralarında da vardır. "Birisi" şu fıkralarda geçer:

15 numaralı fıkrada Bekri Mustafa birisiyle basit bir nedenden dolayı tartışır.

17 numaralı fıkrada Bekri Mustafa'ya bir gün birisi suyun tadının nasıl olduğunu sorar.

19 numaralı fıkrada Bekri, çok hastalandığı bir gün yanındakilerden su ister. İçlerinden birisi Bekri'nin en büyük düşmanının su olduğunu, biraz daha sabretmesini, nasılsa öleceğini ve öbür dünyada doya doya su içeceğini söyler.

ge. Diğerleri

Afyonkeşler: Bir yerde geçer.

41 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, sarhoş bir hâlde afyon tiryakilerinin bulunduğu bir sokaktan geçerken afyonkeşlerden biri ona güler. Buna çok sinirlenen Bekri, afyonkeşleri önüne katıp esir pazarına götürür. Tellala satması için verir. Ancak hiç kimse afyonkeşleri satın almaz. Afyonkeşler de Bekri'ye yaptıkları hatayı böylece anlamış olurlar.

Bektaşî: 21 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, bir gün adadan dönerken fırtına çıkar, vapur sallanmaya başlar. Bekri, bu karışıklık içinde şişesini başına diken bir Bektaşî'ye hâlimiz ne olacak deyince Bektaşî "*Allah büyüktür.*" der. Bekri de "*Allah büyük, ama tekne küçük!*" diye cevap verir.

Çocuklar: Üç fıkrada görülür.

6 numaralı fıkrada henüz bıyıkları çıkmamış iki genç meyhaneye gelip rakı ve meze isterler. Bekri Mustafa da çocuklara meze olarak muhallebiciden muhallebi alıp getirir.

44 numaralı fıkrada hocanın biri, çocukları arkasına takıp yağmur duasına giderken Bekri'yle karşılaşır. Bekri, hoca ve çocukların böyle nereye gittiklerini öğrenince "*Boşuna zahmet etme, bu çocukların duası kabul olsaydı yeryüzünde hiç hoca olmazdı.*" der.

79 numaralı fıkrada Bekri, bir gün kahvehanede nargile içerken nargiledeki esrarın etkisiyle hayal görür. Hayalinde caminin bahçesinde dört deve ve bir eşekten oluşan bir katar görür. Eşeğin üstünde de bir çocuk vardır. O esnada bir çaylak gelip çocuğun başındaki takkeyi kapar. Çocuk takkesini bırakmak istemez. O da havalanır. Sonra sırasıyla eşek ve develer de havalanır. Bekri ise yardım etmek ister, sonra devenin kuyruğundan tutar. Böylece Bekri de havalanır ve can havliyle "*Aman çocuk sıkı tut!*" diye bağırır.

Ev Sahibi: İki fıkrada yer alır.

84 numaralı fıkrada Bekri Mustafa bir düğüne gider. Eğlenceden sonra Bekri'ye saygı duydukları için ayrı bir oda verilir. Bekri uykuya dalar ve bir müddet sonra bir karın ağrısıyla uyanır. Bekri, tuvaletin nerde olduğunu ev sahibine sormayı, ev sahibi de tuvaleti Bekri'ye göstermeyi unuttuğu için Bekri ne yapacağını bilemez.

110 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, bir Ramazan akşamı tanıdığı büyüklerden birinin konağına iftara gider. Yemekten sonra misafirler oturup sohbet etmeye başlarlar. Her biri, gördüğü veya duyduğu garip bir hikâyeyi anlatır. Ev sahibinin pek sevmediği, misafirlere biri de hikâyeyi anlatır.

Hırsız: Dört fıkrada karşımıza çıkar.

25 numaralı fıkrada Bekri meyhanede iyice sarhoş olur. Yanına gelen bir balıkçıdan balıkla yeni avladığı diri ıstakozları alır, evine gider. Sarhoşlukla elindekileri alt katta bırakarak yukarı çıkıp uykuya dalar. Gece yarısı bir feryatla uyanırlar. Diri olan ıstakozlar, kese kâğıdından çıkarak evde dolaşmaya başlamış ve eve giren hırsızın ayağına yapışmış, hırsız da bağırmaya başlamıştır.

52 numaralı fıkrada Bekri, bir gün düğüne gider. Düğün evine girince o zamanın ünlü ayakkabı hırsızını görür. Hemen ayakkabılarını koynuna koyar ve öylece oturur. Yanındaki hocalardan biri koynundaki kabarıklığın ne olduğunu sorunca da kundura risalesi cevabını verir.

59 numaralı fıkrada Bekri'nin mahallesindeki bakkalın elinin uzunluğundan bahsedilir. Bu fıkrada Bekri, bakkal dükkânına gittiğinde bakkalın kara kara düşündüğünü görür. Dükkâna hırsız girip dirhemlerin çalındığını öğrenir ve eli uzun bakkalın cevabını verir.

98 numaralı fıkrada Küçük Ayasofya Camisi'nin kandillerine konan zeytinyağları her gün kaybolmakta ve kandiller boş kalmaktadır. Bu duruma imam ve müezzinler, hatta mahalle ahalisi akıl erdiremez ve bir çözüm bulamazlar. Durumu Bekri'ye anlatırlar. Bekri de gece camide kalma görevini kabul eder. Ertesi gün Bekri, yatsı namazında cemaatle birlikte camiye gider. Namaz bittiğinde caminin içinde bir tarafa gizlenir ve beklemeye başlar. Daha sonra elinde bir mumla kandillere yaklaşan siyahi (Arap) hırsız yakalar ve adamı oracıkta bir güzel döver.

İki kişi: İki fıkrada geçer.

60 numaralı fıkrada Bekri, bir gece meyhaneden çıktıktan sonra yolda kaldırım taşlarının üstüne sızar kalır. Yavaş yavaş ayılmaya başlar. O sırada yoldan geçmekte olan iki kişi, Bekri'nin hâline bakıp içkinin insanı ne durumlara düşürdüğünden bahsederler.

76 numaralı fıkrada iki kişi, Bekri'nin itikadının sağlamlığıyla ilgili iddiaya girerler. Önce bir medreseye giderek bir Hoca Efendi'ye Allah'ın dünyayı iğne deliğinden geçirmeye kadir olup olmadığını sorarlar. "*Kadirdir!*" cevabını alınca da Allah dünyayı iğne deliğinden geçirmek için dünyayı mı küçültür, deliği mi büyültür sorusunu Hoca'ya sorarlar. Hoca cevap

veremez. Doğruca Bekri'nin yanına meyhaneye giderler ve aynı soruyu ona da sorarlar. Bekri de “*Ne iğneyi büyültür ne de dünyayı küçültür, vızır vızır geçirir.*” cevabını verir.

Kel: 37 numaralı fıkrada külahını kaybeden bir kelden söz edilir.

Komşuları: Fıkralarda “Bekri Mustafa'nın komşuları” diye bahsedilen komşular iki yerde geçmektedir.

36 numaralı fıkrada Bekri, Bağdat sokaklarında gezerken bacağına bir köpek ısırır. Günlerce bu ısırığın acısını çeker. İstanbul'a döndüğünde ise mahallesinde karşısına çıkan ilk köpeği dövmeye başlar. Bunu gören komşularından biri “*Köpeğe düşmanlığın ne?*” diye sorunca Bekri bacağındaki yara izini göstererek Bağdat'ta bir köpeğin kendisini ısırıldığını söyler.

83 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, rüyasında kendisini minarenin tepesinde bir tepsinin üzerinden çırılçıplak aşağıya düşerken görür. Uyandığında ise altını ıslattığını fark eder. Kendisini aklamak için de hanımına mahalle imamını, muhtarları, bekçiyi ve komşu Muhammet Efendi'yi çağırır.

Köylüler: İki fıkrada köylülerden söz edilir.

96 numaralı fıkrada IV. Murat, bir gün Bekri'yi çağırıp Sivas ve çevresinde bir mezhebin ortaya çıktığını söyler, Bekri'nin gidip bir araştırma yapmasını emreder. Bekri, Sivas'a giderken Sivas'a yakın küçük bir köyde misafir olur. Köy halkı, Bekri'nin IV. Murat'ın yakınlarından olup özel bir görevle Sivas'a gittiğini öğrenir ve hizmette kusur etmez. Bekri'yi köyün misafir odasına yerleştirirler. Bekri, köyde cami olmadığını görünce köy halkının yeni mezhepten olduğunu anlar.

99 numaralı fıkrada yine Sivas'a seyahati sırasında bir köyde misafir olur. Bu köyün de misafir odası, o zamanlar çoğu yerde olduğu gibi caminin son cemaat yerinde pereyle ayrılmış bir bölümdür. Bekri, karnını doyurduktan sonra toplanan köyün ileri gelenleriyle sohbet eder. Bazı ölülerin tekrar dirildiğine dair pek çok rivayetler, masallar anlatılır. Yatsı namazından sonra köylüler giderler.

Mahalleli: İki fıkrada geçer.

61 numaralı fıkrada mahalleli Bekri'yi her gün sarhoş gelip, başka yerlerde güzel kadınlarla gönül eğlendiriyor diye muhtara şikâyet eder.

93 numaralı fıkrada Bekri Mustafa mahalleliyle birlikte şeyhülislama mahalle imamını şikâyet eder.

98 numaralı fıkrada Küçük Ayasofya Camisi'nin kandillerine konan zeytinyağları her gün kaybolmakta ve kandiller boş kalmaktadır. Bu duruma imam ve müezzinler, hatta mahalleli akıl erdiremez ve bir çözüm bulamazlar. Durumu Bekri'ye anlatırlar.

Misafirler: Dört fıkrada görülür.

8 numaralı fıkrada misafirler, Boğaziçi'ndeki yalıdan gece yarısına doğru dağılır. Yalı sahibi Bekri'yi o gece misafir eder.

14 numaralı fıkrada Bekri Mustafa bir konakta misafir olur. Yatma zamanı gelince de başka bir misafirle aynı odada kalırlar. Bekri, diğer misafir horladığı için bir türlü uyuyamaz.

82 numaralı fıkrada Bekri Mustafa ve diğer misafirler, tavan arasındaki farelerin çıkardığı seslerden rahatsız olurlar.

110 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, bir Ramazan akşamı tanıdığı büyüklerden birinin konağına iftara gider. Yemekten sonra misafirler oturup sohbet etmeye başlarlar.

Yolcular: İki fıkrada yer alan bu kişiler gemide ve kayıktaki yolculardır. Bekri ile birlikte yolculuk ederler. Yolcuların geçtiği fıkralar şunlardır:

12 numaralı fıkrada Bekri Mustafa Bursa'ya gider. Orada epeyce kaldıktan sonra Mudanya yolundan gemiyle İstanbul'a dönmek için yola çıkar. Denize biraz açıldıktan sonra bir fırtına çıkar. Gemideki yolcular telaşlanır ve dualar edip adaklarda bulunmaya başlarlar.

104 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, bir gün Üsküdar'dan kayıkla Eminönü'ne geçer. Sarayburnu hizalarında iken şiddetli bir lodos çıkar ve kayık sallanmaya başlar. Kayıktakiler korkup dualar okumaya başlarlar. Bekri ise hiç umursamaz, çubuğunu içer. Nihayet karaya çıkarlar. Yolcular şükürler ederler. Yolculardan biri Bekri'nin korkmadığını görür ve onunla konuşur.

2. Gerçeküstü Varlıklar

a. Şeytan:

Bir yerde şeytan geçmektedir.

68 numaralı fıkrada gece yarısı merak edip kiliseye giren Bekri, orada gezerken bütün aziz resimlerinin önünde mum yandığını, ancak şeytan resminin önünde yanmadığını görür ve rahiple zankoça şeytan resminin önüne mum yaktırır. Daha sonra evine giden Bekri uyuyunca rüyasında şeytanı görür. Şeytan kendisini karanlıktan kurtardığı için Bekri'ye bir iyilik yapacağını söyler ama Bekri'yi yarı yolda bırakır. Uyandığında kendini berbat bir hâlde bulan Bekri, şeytana iyilik olmayacağını anlar. Kiliseye tekrar gidip şeytan resminin önündeki mumu söndürtür.

3. Hayvanlar

Bekri Mustafa fıkralarında yer alan hayvanları üç ana grupta toplayarak inceledik.

a. Ehlî Hayvanlar:

Bu gruba giren hayvanlar at, eşek gibi gücünden faydalanılanlarla köpek, tazi gibi korumasından ve çevikliğinden faydalanılan hayvanlardır.

At: Bir yerde geçmektedir.

78 numaralı fıkrada Bekri, rüyasında kendisini bir konak beyinin yerine geçmiş olarak görür. Hamamdan çıktıktan sonra konağa gitmek için ata biner. Fakat yolu bilmediği için seyise kendisinin iyi olmadığını ve atın dizginini tutarak önde yürümesini söyler.

Deve: Bir yerde geçmektedir.

79 numaralı fıkrada Bekri Mustafa rüyasında dört deveden oluşan bir katar görür. Bu develerin önünde bir eşek ve üzerinde bir çocuk vardır.

Eşek: İki yerde geçmektedir.

10 numaralı fıkrada Bekri Mustafa Merzifon'a giden arkadaşına bir eşek ısmarlar. Merzifon'dan dönen arkadaşı Bekri'nin siparişini getirmediği gibi bir de onunla alay etmeye kalkışır ama Bekri'den de cevabını alır.

79 numaralı fıkrada Bekri Mustafa rüyasında dört deve ve bir eşekten oluşan bir katar ve eşeğin de üzerinde bir çocuk görür. Fıkrada eşek "merkep" şeklinde geçmektedir.

Kedi: İki yerde söz edilmiştir.

18 numaralı fıkrada Bekri, karısının ağzına fare kaçtığını söyleyen arkadaşına kedi yutturmasını söyler.

29 numaralı fıkrada Bekri'nin bir dönem evinde çeşitli hayvanlar beslediğinden bahsedilirken kediden de söz edilir.

Köpek: Sekiz yerde geçmektedir.

11 numaralı fıkrada sokak köpekleri meyhaneden dönerken Bekri'ye saldırırlar. Bekri Mustafa kaçarak sokak köpeklerinden kurtulur.

29 numaralı fıkrada Bekri'nin evinde türlü türlü köpekler beslediğinden bahsedilir.

32 numaralı fıkrada Bekri'yi, Delibaş Ömer ve arkadaşlarından çoban köpekleri kurtarır.

36 numaralı fıkrada Bekri Mustafa Bağdat'ta bir köpeğin saldırısına uğrar ve bacağından fena hâlde yaralanır. İstanbul'a dönünce de önüne çıkan ilk köpeği döver.

51 numaralı fıkrada meyhanede kafayı çektikten sonra sokakta düşüp kalan Bekri, iki köpeğin yüzünü yalamasıyla uyanır. Sarhoşlukla köpeğin birine eski arkadaşı olduğunu, onu tanıdığını söyler ve diğer köpeğin kim olduğunu sorar.

56 numaralı fıkrada Bekri, bacağına ısırın bir köpeği baltayla öldürür. Köpeğin sahibi Bekri'yi dava eder.

77 numaralı fıkrada yolda giderken Bekri'nin arkasındaki balık demetinde bulunan balıkları sokak köpekleri yerler.

110 numaralı fıkrada Bekri'nin bir arkadaşı İran'da gördüğü zehirli böceğin soktuğu insanları öldürdüğünü, bunun tek ilacının da köpek tersi olduğunu söyler.

b. Ehli Olmayan Hayvanlar

Ayı yavrusu: Bir yerde geçmektedir.

29 numaralı fıkrada Bekri Mustafa'nın evinde çeşitli hayvanlar beslediğinden bir de ayı yavrusu büyüttüğünden bahsedilir. Bekri, ayısıyla birlikte Rafael'in meyhanesine gider. Bunun gören meyhaneci Bekri'yle alay eder. Bekri de ayı yavrusunu Rafael'in peşine takar, böylece uzun bir koşuşturmaca başlar.

c. Kümes Hayvanları

Kuş: 83 numaralı fıkrada Bekri, rüyasında kendisini bir minarenin üstünde bir tepsinin üzerinde çırılçıplak görür. Bir kuş gelir ve tepsinin dengesini bozar. Bekri de düşer.

Çaylak: 79 numaralı fıkrada Bekri, rüyasında dört deve ve bir eşekten oluşan bir katar görür. Eşeğin üzerinde bir çocuk vardır. İri bir çaylak gelir, çocuğun başındaki takkeyi kaptığı gibi havalanır. Takkeyi bırakmak istemeyen çocuk da kuşla birlikte uçar.

Horoz: 99 numaralı fıkrada horozların ötmesi sabahın habercisi olarak geçer.

Papağan: 26 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, sokaklarda dolaşırken papağan satan bir adamla karşılaşır. Adam papağını her dili bilir ve konuşur diye Bekri'ye yüksek bir fiyata

satar. Ancak papağan “*Ona ne şüphe*” demekten başka bir şey bilmemekte ve konuşmamaktadır.

Tavuk: İki yerde geçmektedir.

29 numaralı fıkrada Bekri'nin evinde cins cins tavuklar beslediğinden bahsedilir.

30 numaralı fıkrada yine Bekri'nin evinde türlü türlü hayvanlar beslediğinden söz edilir. Bu fıkrada tavuğa meraklı olan kaptan paşa Bekri Mustafa'dan kuluçkaya yatırmak için tavuk yumurtası ister.

Leylek: 29 numaralı fıkrada Bekri'nin evinde beslediği hayvanlar arasında leyleğin de adı geçmektedir.

30 numaralı fıkrada Bekri, kuluçkaya yatırması için kaptan paşaya tavuk yumurtalarının arasında bir tane de leylek yumurtası vermiştir. Cıvıvlar çıkıp da büyümeye başlayınca paşa, bu leylek yavrusunun ne olduğunu bilemez ve Bekri'yi yanına çağırır. Bekri de bu hayvanın bir leylek olduğunu ve paşanın leyleği saraya yaver olarak göndermesini söyler. Çünkü o dönem saraya leylek gibi hiçbir işten anlamayan birçok yaver alınmıştır. Bu olayı duyan padişah, Bekri'yi huzuruna çağırır ve saraya leylek gibi gelişigüzel adam alınmaması talimatını verir.

d. Diğerleri:

Buraya, belirli bir ortak özelliği olmayan hayvanlar alınmıştır.

Fare: Üç yerde söz edilmiştir.

18 numaralı fıkrada Bekri Mustafa'nın bir arkadaşı karısının ağzına fare kaçığını söyler.

82 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, bir arkadaşının evinde gece yatıya kalır. Bu evde de fareler cirit atmaktadır. Gece yarısı Bekri Mustafa bir narayla yatağından fırlar. Niçin bağırdığını soran arkadaşlarına bir farenin burnunun üzerinden geçtiğini ve burnunun yol olmasından korktuğunu söyler.

98 numaralı fıkrada camide, her gün kandillerden kaybolan zeytinyağını farelerin içebileceği fikrinden söz edilir.

Kurbağalar: Bir yerde geçmektedir.

24 numaralı fıkrada kurbağalar, dere kenarında kafayı çektikten sonra uyuyan Bekri Mustafa'yı uyandırır. Bekri de kurbağalardan birini yakaladığı gibi öldürür. Daha sonra bu kurbağa, Bekri'nin rüyasına girer ve ona beddua eder.

Balık: İki yerde söz edilmektedir.

25 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, meyhaneden çıktıktan sonra balık satın alır.

77 numaralı fıkrada Bekri, Balıkpazarı'ndan bir okka uskumru balığı alır. Önce meyhaneye, sonra da teyzesinin evine gider. Ancak yolda giderken sokak köpekleri balıkları yer. Sabahleyin Bekri Mustafa teyzesine akşam neden balık yemediklerini sorunca da teyzesi de balık başlarını gösterir.

Istakozlar: İki yerde geçmektedir.

25 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, meyhaneden çıktıktan sonra istakoz satın alır. Eve gelince istakozları aşağı katta bırakır. Bu istakozlar eve giren hırsızın parmağına yapışmış ve hırsızın yakalanmasını sağlamıştır.

81 numaralı fıkrada Bekri Mustafa geceleri sokakta nara atar. Mahallenin ileri gelenleri bu durumdan rahatsız olur ve imam odasında toplanıp imamla birlikte ona akşam ve yatsı namazlarını camide cemaatle birlikte kılacağını, her gün bu vakitler camiye geleceğini söylerler. Bekri, bir gün meyhaneden çıkınca balıkçıdan istakoz alır ve camiye gider. Geç kaldığı için de zenbilen koyduğu istakozları önüne koyarak tam imamın arkasında namaza durur. Istakozlar, zenbilden çıkarak imamın önünde yürümeye başlar. Bunu gören imam, korkarak okuduğu sureyi bırakıp konuşmaya başlar. Bekri, bu konuşmayı duyar ve cevap verir. Bunun üzerine imam Bekri'yi camiden kovar.

Tahtakurusu: 105 numaralı fıkrada Bekri, Yahudi'nin birinin hayatını kurtarır. Yahudi de Bekri'nin evine teşekkür için gelir ve gizlice tahtakuruları bırakır. Böylece Bekri'nin evini tahtakuruları basar.

Böcek: 110 numaralı fıkrada Bekri Mustafa bir konağa misafir olur. Oradakilerden biri İran'a gittiğinde Basra Körfezi sahilinde akrebe benzeyen zehirli bir böcek gördüğünü, bu böceğin soktuğu kişiyi öldürdüğünü anlatır.

D. ZAMAN

İncili Çavuş fıkralarında olduğu gibi Bekri Mustafa fıkralarında da fıkraların geçtiği genel zaman, fıkra tipinin yaşadığı zamandır ve buna karşılık fıkra metinlerinde geçen dar anlamdaki zamana baktığımızda bir belirsizlik söz konusudur. İncili Çavuş fıkralarındaki gibi Bekri Mustafa fıkralarında geçen zaman unsurunu da üç bölümde inceledik:

1. Bekri Mustafa Fıkralarının Geçtiği Genel Zaman

Bekri Mustafa fıkralarının geçtiği genel zaman, Osmanlı İmparatorluğu zamanında Bekri Mustafa'nın yaşamış olduğu 17. yüzyıldır. Bekri Mustafa gerçekte yaşamış biridir. Bu nedenle fıkraların geçtiği genel zaman bellidir.

2. Bekri Mustafa Fıkralarında Görülen Zaman Dilimleri

Bekri Mustafa fıkralarında görülen zaman dilimlerinde de belirsizlik yoktur. İncili Çavuş fıkralarında olduğu gibi Bekri Mustafa fıkralarında da bu belirsizliği ortadan kaldıran kişi ve mekânlarda görülen belirliliktir. Fıkralarda adları geçen Osmanlı padişahları özellikle IV. Murat, sadrazamlar ve ülke, şehir, ilçe, semt gibi mekânlar zaman dilimlerindeki belirsizliği yok eder. *“Bekri Mustafa IV. Murat’ın nedimi olur.”* (1); *“Bekri Mustafa, Üsküdar iskelesinde kayıkçılık yaparken bir gün Sultan IV. Murat ile Sadrazam Bayram Paşa, kılık değiştirerek Bekri’nin yanına gelirler ve özellikle koca ayyaşın kayığına binerler”* (4); *“Sultan Murat bir gün kılık değiştirerek dolaşırken Bekri Mustafa’nın demlendiği yere gelir.”* (62); *“Bekri Mustafa Dördüncü Murat’ın nedimi olmadan önce bir akşam sarhoş olarak tutulup karakola götürülür.”* (73); *“ Sarayda çok iyi nüfuz sahibi olan ve Dördüncü Murat’ın nasılsa itimadına mazhar olan kızlar ağası hükümetin emirlerine müdahale eder.”* (89); *“Bekri’nin Dördüncü Murat’ın nedimlerinden, İstanbul’da hatırı sayılır adamlardan olduğunu haber alan bir yakını on sekiz yirmi yaşlarındaki oğlunu İstanbul’a Mustafa Ağa’nın yanına gönderir.”* (91); *“Dördüncü Murat Bağdat seferine gidişleri sırasında İstanbul’dan beraber hareket etmek üzere gönüllü olarak askere yazlık verir.”*(94), *“Dördüncü Murat bir gün Bekri Mustafa’yı huzuruna çağırarak Sivas eyaletinde ve havalisinde yeni bir mezhebin ortaya çıktığını haber aldığından bahseder.”* (96); *“İftardan sonra bir kaç kadeh atar, onun bu hâlimden haberi olan Dördüncü Murat Ramazan günleri Bekri’yi maiyetine alarak tebdili kıyafetle camileri dolaşır ve âlimlerin vaazlarını dinler, muhtaçlara ve fakirlere yardım eder. Bunlardan birinde Dördüncü Murat ile Bekri öğle namazında Beyazıt Camisi’ne gelip edadan sonra vaazları dinlemeğe başlarlar.”* (100);

“Dördüncü Murat henüz genç ve yeni tahta çıktığı bir sırada kimsenin haberi olmadan geçici bir süre için İstanbul’dan ayrılmak ister.” (103).

3. Bekri Mustafa Fıkralarında Görülen Belirsiz Zaman Unsurları

Bekri Mustafa fıkralarında görülen belirsiz zaman unsurları da tıpkı İncili Çavuş fıkralarında olduğu gibi genel zaman ve zaman dilimleri içerisinde geçen, kesin olarak tarihi belli olmayan zaman kavramlarıdır. Bekri Mustafa fıkralarında görülen belirsiz zaman unsurlarını özelliklerine göre şu alt başlıklarda inceledik:

- a) Toplumda görülen önemli olaylarla belirtilen belirsiz zaman unsurları: “içkinin yasak olduğu zamanlarda” (16), “içki yasağı günlerinde” (43), “içkinin yasaklandığı bir dönemde” (64).
- b) Mevsimlerle belirtilen belirsiz zaman unsurları: “bir ilkbahar akşamı” (32), “havaların kurak gittiği sıcak bir yaz günü” (44), “bir yaz günü akşamı” (82), “ilkbahar mevsimi gelip” (93).
- c) Süre belirtilen belirsiz zaman unsurları: “birkaç gün sonra ”(1), “ o gün akşama kadar” (3), “aradan bir hayli gün geçmiştir” (10), “sabaha kadar” (31), “bir süre” (35), “kısa sürede” (40), “birkaç gün sonra” (40), “üç gün üç gece” (54), “dört beş gün” (81), “iki gün sonra” (86), “dokuz ay on gün geçince” (88), “üç gün” (88), “günlerce süren yolculuktan sonra” (91), “iki üç gün sonra” (92), “üç ayda” (93), “birkaç saat” (95), “birkaç hafta gittikten sonra” (96), “birkaç gün” (103), “bir süre sonra” (103), “kırk gün” (103), “iki gün sonra” (105), “bir süre sonra” (111).
- d) “Ramazan” ayı ile belirtilen belirsiz zaman unsurları: “bir Ramazan gecesi sahur vaktinde, sabah ezanı vakti geldiğinden, o sene Ramazan-ı şerif Temmuzla tesadüf ettiğinden” (95), “Ramazan-ı şerifte” (100), “bir Ramazan günü ikindi namazını kılmak üzere” (108), “bir Ramazan akşamı” (110).
- e) “Bir” sözcüğü ile başlayan belirsiz zaman unsurları: “bir akşam”(10, 11, 27, 40, 49, 68, 75, 94, 98, 99, 109), “bir ara” (4, 33), “bir gece” (22, 31, 47, 60, 65, 83, 106), “bir gün” (4, 5, 6, 8, 9,12, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 24, 25, 26, 35, 36, 38, 41, 42, 46, 48, 53, 58, 59, 63, 66, 68, 69, 70, 71, 72, 74, 76, 77, 78, 79, 81, 84, 86, 87, 89, 92, 93, 101, 102, 104, 105)
- f) Diğer belirsiz zaman unsurları: “hava kararınca” (3), “gece yarısına doğru, sabahleyin uyandıği zaman” (8), “eskiden” (11) “yatma zamanı” (14, 86), “boş zamanlarında” (24), “bir Cuma günü” (28), “bir zaman” (29, 30), “sabahleyin

güneş doğmak üzereyken” (31), “*ertesi gün sabahleyin, her akşam gibi o akşam da*” (39), “*sabaha doğru*” (40), “*o gün*” (45), “*sabahleyin erkenden*” (55), “*gece yarısında*” (68), “*ertesi gün*” (71, 80, 85, 92, 94, 97, 98, 100, 111), “*ertesi gün sabah olunca*” (73, 103), “*sabah keyfini tamamladıktan sonra*” (74), “*akşamüzeri*”(77, 80, 105), “*ertesi sabah*” (77), “*o zamanlarda*” (80, 92, 93, 103), “*gece saat yarım sıralarında*” (80), “*Bekri Mustafa’nın henüz bekriliğe yeni başladığı sıralarda geceleri*” (81), “*evlenme haftasında olduğu*” (83), “*sabah olmuş*” (83), “*bir gün öğle ile ikindi arasında*” (84), “*akşam*” (86), “*düğün günü*” (87), “*Bekri Mustafa’nın evliliğinin ikinci senesinde*” (88), “*bir gece sabaha karşı*” (88), “*gece yarısından sonra*” (88), “*o zamanın*” (90), “*o devirde*” (93), “*yirmi beş sene önce*” (97), “*her gün, sabah namazı için, sabah namazını müteakip, yatsı namazına*” (98), “*yatsı namazından sonra, horozlar ötmeye başlayınca, sabah olup köy imamı namaz için caminin kapısını açarken*” (99), “*akşam yemeğinde*” (100), “*hava kararmak üzereyken*” (103), “*sabah olunca, Cuma günü, ertesi Cuma, o akşam*” (103), “*o günden sonra, o zamana kadar*” (105), “*Bekri henüz on sekiz on dokuz yaşlarında iken*” (109).

E. MEKÂN

Bekri Mustafa fıkralarında mekân olarak genellikle İstanbul görülür. İstanbul, Bekri Mustafa’nın doğup büyüdüğü şehirdir. Bütün hayatı burada geçmiştir. Dolayısıyla bu şehir, Bekri Mustafa fıkralarındaki mekânın büyük bir bölümünü oluşturur. Bazı fıkralarda ise kahramanlar çeşitli sebeplerle bir yerden başka bir yere gider, böylece mekânda da çeşitlilik görülür.

Mekânları iki grupta toplayabiliriz:

1. Geniş Mekânlar: Geniş mekân olarak şehir ve ülkeler karşımıza çıkmaktadır. Bunlar kahramanların yaşadığı veya gezmeye gittikleri yerlerdir. En çok bahsedilen şehir İstanbul’dur. Bunun dışında diğer Anadolu şehirleri de geçer. Bu mekânların büyük bir bölümü Türkiye hudutları içindedir. Bazı fıkralar da Türkiye hudutları dışındaki şehir ve memleketlerde geçmektedir.

a. Türkiye Hudutları İçindekiler: Burada başta İstanbul olmak üzere şehirler görülür. Bekri Mustafa fıkralarında İstanbul’u; Boğaziçi, semt, mahalle, meydan, ada, Pazar yeri, saray, konak, yalı, mezarlık ve sokaklarıyla birlikte görürüz.

İstanbul: Bekri Mustafa fıkralarının çoğunlukla geçtiği yer olan İstanbul, yedi fıkra adından bahsedilerek geçer.

63 numaralı fıkra Bekri Mustafa sarhoş olunca “*İstanbul’u satıyorum!*” diye bağırır. Kılık değiştirerek dolaşmakta olan padişah Bekri’yi yakalattır. Bekri de elindeki içki şişesini göstererek “*Alan da bu, satan da bu!*” der.

82 numaralı fıkra Bekri Mustafa, bir gün arkadaşlarıyla Boğaziçi’nde bir arkadaşının yalısında misafir olur. Misafirler kayığa binerek İstanbul’dan ayrılırlar.

86 numaralı fıkra Bekri’nin misafir olduğu düğün evinden İstanbul’a döndüğünden bahsedilir.

90 numaralı fıkra zamanın ihtisap ağası meyhanecilere çok kızar ve İstanbul’da içkiyi yasaklar.

91 numaralı fıkra Bekri’nin IV. Murat’ın nedimi, hatırı sayılır bir adam olduğunu öğrenen memleketten uzak bir akrabası oğlunu, işe girip adam olması için Bekri’nin yanına İstanbul’a gönderir. Bekri de evet demeyi öğretmediği bu kalın kafalı oğlanın İstanbul’da bir işe yaramayacağını bildirir ve onu köye babasının yanına gönderir.

94 numaralı fıkra IV. Murat, Bağdat seferine gideceğinde İstanbul’dan çıkmadan önce gönüllü askere gidenlere yazlık verir.

103 numaralı fıkra IV. Murat’ın tahta yeni geçtiği sıralarda habersizce İstanbul’dan biraz ayrılmak istediğinden bahsedilir.

Bursa: İki fıkra bahsedilmektedir.

12 numaralı fıkra Bekri Mustafa Bursa’ya gider.

23 numaralı fıkra Bekri’yi Bursa’da suçlu bir hocaya benzetip karakola götürürler.

Sivas: Üç yerde geçmektedir.

96 numaralı fıkra IV. Murat bir gün Bekri’yi çağırıp Sivas ve çevresinde yeni bir mezhebin ortaya çıktığını söyleyerek Bekri’nin Sivas’a gidip bir araştırma yapmasını emreder.

97 numaralı fıkra Bekri Mustafa, Sivas’a giderken bir köyde misafir olur.

99 numaralı fıkra Bekri Mustafa, Sivas’a giderken yine başka bir köyde misafir olur.

İzmit: 94 numaralı fıkrada Bekri Mustafa ve elli altmış kadar ayyaş gönüllünün oluşturduğu ayyaşlar bölüğü, Üsküdar'da çadır kurup dinlendikten sonra her mola yerinde bir hafta on gün durarak İzmit'e üç ayda ulaşır.

Merzifon: Amasya'nın ilçesi olan bu yer bir fıkrada görülür.

10 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, Merzifon'a giden bir arkadaşından gelirken bir eşek getirmesini ister.

Mudanya: Bursa'nın ilçesi olan Mudanya bir yerde geçer.

12 numaralı fıkrada Bekri Mustafa Bursa'dan Mudanya yoluyla döner.

Köy: Üç fıkrada karşımıza çıkar.

40 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, bir köye gider ve orada çok sevilir. Köy muhtarı, Bekri'yi çekemez. Onun sarhoş birisi olduğunu söyler; böyle birisini köyden atmaları gerektiği şeklinde Bekri'nin aleyhinde konuşur. Bekri, bunları duyunca ses çıkarmaz ve muhtara bir oyun oynar.

96 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, IV. Murat'ın emriyle Sivas'a seyahati sırasında Sivas'a yakın bir köyde misafir olur.

97 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, IV. Murat'ın emriyle Sivas'a giderken başka bir köye uğrar. Burada yaşlı bir hocayla karşılaşır.

Deniz: Üç fıkrada geçmektedir.

1 numaralı fıkrada bahsedilen deniz Boğaziçi'dir. Fıkrada IV. Murat'ın nedimi olduğu sıralarda, padişah bir gün Bekri Mustafa'yı yanına çağırır. "*Sana ne emredersem yapacak mısın?*" diye sorar. Bekri de "*Ona ne şüphe!*" diyince, padişah "*Kendini sarayın denize bakan pencerelerinden birinden denize at!*" der. Bekri de hemen kapıya yönelir. Padişahın nereye gittiğini sorması üzerine "*İradenizle hayır ya da evet demeden önce gidip yüzmeye öğreneceğim.*" cevabını verir.

12 numaralı fıkrada Bekri, Bursa'dan Mudanya yoluyla gemiyle döner. Denize biraz açıldıktan sonra fırtına çıkar.

82 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, bir gün arkadaşlarıyla Boğaziçi'nde bir arkadaşının yalısında misafir olur. Bahçede bir süre eğlendikten sonra kayığa binerek denize açılırlar ve gece geç saatlere kadar eğlenirler.

Ada: İki fıkrada yer alır. Bu adaların birinin adı belirsizdir, diğersiniki ise Hayırsız Ada'dır.

21 numaralı fıkrada Bekri Mustafa bir gün adadan dönerken fırtına çıkar ve vapur sallanmaya başlar.

31 numaralı fıkrada bir gece Bekri, İstanbul'un ünlü ayyaşlarıyla birlikte kafayı çeker ve sokaklarda bağıra bağıra gezerken yakalanır. Bostancı başının huzuruna çıkarılırlar. Bostancı başı bu ünlü ayyaşları karşısında görünce çok kızar ve hepsini Hayırsız Ada'ya sürer.

b. Türkiye Hudutları Dışındakiler: Bekri Mustafa fıkralarında geçen Türkiye hudutları dışındaki yerler şunlardır: Bağdat, İran, Selanik.

Bağdat: Bir fıkrada geçmektedir.

36 numaralı fıkrada Bekri Mustafa Bağdat sokaklarında gezerken bacağına bir köpek ısırır.

İran: Bir yerde görülür.

110 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, bir Ramazan akşamı tanıdığı büyüklerden birinin konağına iftara gider. Ev sahibinin hiç sevmediği misafirlerden biri, İran'ın Basra Körfezi sahilindeki şehirlerden birinde güya görüp yaşadığı bir olayı anlatır.

Selanik: Bir fıkrada söz edilir.

111 numaralı fıkrada Bekri'nin arkadaşlarından biri Selanik'e gider ve oranın en güzel rakısını Bekri'ye gönderir.

2. Dar Mekânlar: Bunlar şehrin veya köyün dar bir bölgesidir. İkamet edilen, iş yapılan, ibadet edilen veya çeşitli şeylerin saklandığı yerlerdir. Dar mekânları açık ve kapalı mekân olmak üzere iki kısımda inceledik:

a. Dar Açık Mekânlar: Bekri Mustafa fıkralarındaki dar açık mekânlar önem sırasına göre şöyle sıralanmaktadır:

aa) Mezarlıklar: Dört fıkrada geçen ve adları verilen mezarlıklar şunlardır:

Karacaahmet Mezarlığı:

20 numaralı fıkrada yeniçeri ağasının meyhanecilerle rüşvet meselesinden dolayı arası açılır ve meyhaneleri kapattırır. Meyhaneciler, Bekri'den yardım isterler ve Bekri'ye bedava içki sözü verirler. Bekri de "*Karacaahmet Mezarlığı'na masa, sandalye ve içki gönderip meyhaneyi orada açacağız, siz dediklerimi yapın.*" der. Daha sonra arkadaşlarını toplayıp mezarlıkta düzenlenmiş olan meyhaneye gider.

47 numaralı fıkrada Bekri, yine çok sarhoş olduğu bir gece Karacaahmet Mezarlığı'ndan geçerken yüksek sesle nara atar.

Gümüşsuyu Mezarlığı:

32 numaralı fıkrada bir kadın gelip kızının kaçırıldığını, Gümüşsuyu Mezarlığı'na doğru götürüldüğünü söyler ve Bekri'den yardım ister.

Edirne Kapısı Dışındaki Mezarlık:

90 numaralı fıkrada ihtisap ağasının içkiyi yasaklaması zerine Bekri, Agop'tan Edirne Kapısı dışındaki mezarlıkta bir meyhane tertip etmesini söyler. Bekri, mezarlığa gelir ve beş altı arkadaşıyla meclis kurup içmeye başlar.

ab) Semt ve Meydanlar: Bekri Mustafa fıkralarında geçen semt ve meydanlar İstanbul'un semt ve meydanlarıdır. Fıkralarda adları belirtilerek geçen semt ve meydanlar şunlardır:

Balıkpazarı: Üç yerde geçer.

39 numaralı fıkrada Bekri Mustafa iyice kafayı çektikten sonra Balıkpazarı'ndan Yenicami önündeki dkknların önüne gelir, bir duvara dayanır ve beklemeye başlar.

48 numaralı fıkrada olay, Balıkpazarı'ndaki meyhanelerden birinde geçmektedir.

53 numaralı fıkrada Bekri, Balıkpazarı'nda (Balıkpazarı'ndaki meyhanelerin birinde) ok içer.

Boğaziçi: İki fıkrada görülür.

82 numaralı fıkrada Bekri Mustafa bir gün arkadaşlarıyla Boğaziçi'nde bir arkadaşının yalısında misafir olur.

111 numaralı fıkrada Bekri ve arkadaşlarının, Bekri'ye Selanik'ten gelen rakıyı içmek için Boğaziçi'ne gideceklerinden bahsedilir.

Cibali: 27 numaralı fıkrada Bekri Mustafa bir akşam iyice sarhoş olur. Cibali'deki kilisenin önünden geçerken durur.

Eminönü: 104 numaralı fıkrada Bekri Mustafa'nın Üsküdar'dan kayıkla Eminönü'ne geçtiğinden bahsedilir.

Fatih: İki fıkrada söz edilir.

79 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, Fatih civarından geçerken kahvehanenin birinde bir arkadaşını görür.

87 numaralı fıkrada Bekri, arkadaşlarının da yardımıyla Fatih civarından esnaftan birinin kızıyla evlenir.

Kâğıthane: 111 numaralı fıkrada Bekri ve arkadaşları Bekri'ye Selanik'ten gelen rakıyı içmek için Kâğıthane mevsimi olması nedeniyle Boğaziçi'ne değil de Kâğıthane'ye gitmeyi uygun görürler.

Kemiklidere: 32 numaralı fıkrada bir kadının, kızını kurtarmaları için Bekri'den yardım istemesi üzerine, Bekri ve arkadaşı Cazım kızı aramaya çıkarlar. Yolda karşılaştıkları bir adamdan kızı kaçıran adamların Kemiklidere'ye gittiklerini öğrenirler. Bekri ve arkadaşı da o zamanlar haydutların barınağı olan Kemiklidere'ye giderler. Delibaş Ömer ve adamlarının hazırlamış olduğu tuzağa düşerler.

Kumkapı: Beş yerde geçer.

81 numaralı fıkrada Bekri, bir gün akşamüzeri Kumkapı'dan geçerek evine giderken yolda bir arkadaşıyla karşılaşır.

85 numaralı fıkrada Kumkapı semtinden bahsedilir.

98 numaralı fıkrada Bekri'nin her zamanki gibi Kumkapı'dan sarhoş bir hâlde geldiği anlatılır.

105 numaralı fıkrada Bekri, bir gün Kumkapı'dan geçerken bir kalabalığın bir Yahudi'yi dövdüklerini görür ve onu kurtarır.

111 numaralı fıkrada Bekri ve arkadaşları, Bekri'ye Selanik'ten gelen rakıyı içmek için Kumkapı'dan kayığa binerek Sadabat'a giderler.

Sadabat: 111 numaralı fıkrada Selanik'ten gelen rakıyı içmek için Bekri Mustafa ve arkadaşlarının gittiği yer Sadabat'tır.

Sarayburnu: 104 numaralı fıkrada Bekri Mustafa'nın Üsküdar'dan kayıkla Eminönü'ne geçtiği sırada Sarayburnu hizalarında şiddetli bir lodosun çıktığından ve kayığın sallanmaya başladığından söz edilir.

Üsküdar: Dört fıkrada görülür.

4 numaralı fıkrada Bekri Mustafa'nın Üsküdar iskelesinde kayıkçılık yaptığı bir gün kayığa kılık değiştirmiş olan IV. Murat ve Sadrazam Bayram Paşa binerler.

54 numaralı fıkrada Ahmet Ağa adında çok cimri biri, Bekri'yi Üsküdar'daki konağında misafir eder.

86 numaralı fıkrada Bekri Mustafa Üsküdar'da bir düğüne gider.

94 numaralı fıkrada Bekri'nin oluşturduğu ayyaşlar bölüğündeki ayyaşlar, yeniçerilerden sonra Üsküdar'da çadır kurup dinlenirler.

Cüdi Meydanı: İki fıkrada bahsedilir.

75 numaralı fıkrada Bekri, bir akşam içkiyi fazla kaçıır. Meyhaneden çıkıp Cüdi Meydanı'ndan geçerken bir su birikintisine düşer.

109 numaralı fıkrada Bekri'nin Cüdi Meydanı'nda ikamet eden bir kadınla ilişki kurduğundan bahsedilir.

Meydan: Adı verilmeyen bu meydanın Bekri'nin fıkralarında İstanbul'un ana mekân olması ve Bekri'nin hayatının burada geçmesi nedeniyle İstanbul'a ait olduğunu düşünüyoruz. 79 numaralı fıkrada Bekri, içtiği nargilenin içinde bulunan esrarın tesiriyle adı belirtilmeyen meydana arkası üstü yatmış, bağırılmaktadır.

ac) Mahalleler: Dört fıkrada sözü edilen bu mahallelerde meydanlarda olduğu gibi İstanbul'un mahalleleridir.

35 numaralı fıkrada Bekri'nin oturduğu mahallede hafifmeşrep bir kadına tutulduğu, bu kadınla birlikte olduğu, sonra da onu bıraktığı anlatılır.

36 numaralı fıkrada Bekri, Bağdat sokaklarında gezerken bacağını bir köpek ısırır. Günlerce bu ısırığın acısını çeker. İstanbul'a döndüğünde ise mahallesinde karşısına çıkan ilk köpeği dövmeğe başlar.

59 numaralı fıkrada Bekri, mahallesindeki eli uzun bakkalın dükkânına gittiğinde bakkalın kara kara düşündüğünü görür.

93 numaralı fıkrada Bekri, zamanında ders aldığı için yapılan sınavda imamlığa yeterli görülür ve Küçük Ayasofya Mahallesi imamı olur.

ad) Pazar yeri: İki yerde geçmektedir.

41 numaralı fıkrada Bekri Mustafa bir gün sarhoş hâlde afyokeşlerin bulunduğu sokaktan geçerken içlerinden birinin kendisine güldüğünü görür. Buna çok öfkelenen Bekri, afyonkeşlerin hepsini önüne katar ve onları esir pazarına götürür.

77 numaralı fıkrada Bekri, bir gün Kumkapı'daki meyhaneden çıkınca Balıkpazarı'ndan uskumru balığı alır, balıkçının yaptığı balık demetini sırtına aldıktan sonra teyzesine gider.

ae) Sokak, yol: On iki fıkrada mekân olarak karşımıza çıkar.

3 numaralı fıkrada Bekri Mustafa içkiye tövbe eder. Akşama kadar evinde durur ve hava kararınca sokağa çıkar. Yolda önünden geçtiği meyhanelere girmez. Yeni açılmış, pırıl pırıl bir meyhanenin karşısında bulur kendini. Oraya da girmez.

18 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, bir gün sokakta karşılaştığı bir arkadaşına telaşla nereye gittiğini sorar.

26 numaralı fıkrada Bekri, bir gün sarhoş hâlde sokaklarda dolaşırken papağan satan bir adamla karşılaşır ve papağan satın alır.

31 numaralı fıkrada bir gece Bekri Mustafa, İstanbul'un ünlü ayyaşlarıyla birlikte kafayı çeker ve sokaklarda bağırarak gezerken yakalanır.

45 numaralı fıkrada Bekri, ucuz bulduğu rakılardan fazlaca alarak bir çuvala koyar, sırtlanır ve evinin yolunu tutar. Yolda devriyeye rastlar.

46 numaralı fıkrada Bekri, çok sarhoş olduğu bir gün evin yolunu bulamaz ve yolda karşılaştığı bir adama evine giden yolu sorar.

51 numaralı fıkrada Bekri, çok fazla içki içtikten sonra sokakta düşer ve sızar. İki sokak köpeği de başına gelir.

55 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, sabah işe giderken yolda eski bir tanıdığına rastlar ve ondan geceleyin gördüğü rüyayı yorumlamasını ister.

56 numaralı fıkrada Bekri, yolda giderken bir köpeğin saldırısına uğrar.

57 numaralı fıkrada Bekri Mustafa yolda bir arkadaşına rastlar. Arkadaşı Bekri'ye nasıl olduğunu, iyileşip iyileşmediğini ve kendi tavsiyesiyle gittiğini, doktora söyleyip söylemediğini sorar.

60 numaralı fıkrada Bekri, bir gece meyhaneden çıktıktan sonra yolda kaldırım taşlarının üzerinde sızar kalır.

77 numaralı fıkrada Bekri, bir gün meyhaneden çıkınca Balıkpazarı'ndan uskumru balığı alır, balıkçının yaptığı balık demetini sırtına alır, sonra teyzesine gider. Yolda giderken sokak köpekleri Bekri'nin arkasındaki balık demetinde bulunan balıkları bir güzel yerler.

af) Dere ve Kırılar: Bir fıkrada geçer.

24 numaralı fıkrada Bekri Mustafa'nın boş zamanlarında yiyeceğini içeceğini alıp kırlarda kafayı çektiğinden söz edilir. Fıkrada Bekri, yine bir gün kırlara çıkar, bir derenin kenarına oturur.

b. Dar Kapalı Meknlar: Bunlar etrafı duvar vs. ile çevrilmiş olan meknlardır. İkametghlar, ibadethaneler, iş yerleri ve çeşitli amaçlarla kullanılan diğer kapalı yerler bu bölümü oluşturur.

ba) İkametghlar: Bu bölüme şu ikametghlar girmektedir:

(1) Saray: Dört yerde saraydan bahsedilmektedir. İncili avuş fıkralarında olduğu gibi Bekri Mustafa fıkralarındaki saray da Osmanlı sarayıdır.

1 numaralı fıkrada IV. Murat'ın nedimi olduğu sıralarda padişah bir gün Bekri Mustafa'yı yanına çağırır. Bekri'den sarayın denize bakan pencerelerinden birinden denize atlamasını emreder.

30 numaralı fıkrada kaptan paşa Bekri'nin verdiği yumurtalardan çıkan civcivin ne olduğunu merak eder. Bekri'yi çağırıp bunun ne olduğunu sorar. Bekri de bunun bir leylek yavrusu, verdiği yumurtalardan birinin leylek yumurtası olduğunu söyler. Paşa "*Ben bunu ne yapayım?*" diye sorunca da Bekri "*Saraya gönderin, yaver yaparlar.*" cevabını verir. O zaman da saraya yaver olarak bilgili insanlar değil, gösteriş olsun diye hiçbir şeyden anlamayan uzun boylular alınmıştır. Bu durum, padişahın kulağına kadar gider. Padişah, Bekri'yi çağırıp yaverlerin leylekten farksız olup olmadığını sorar. Bekri de gerçekleri anlatır. Padişah bu durumdan memnun olup Bekri'ye ihsanlarda bulunur. Saraya da gelişigüzel adam alınmaması emrini verir.

70 numaralı fıkrada Bekri Mustafa bir akşam sarhoş hâlde kayığa biner. Tam sarayın önünden geçerken sarayı satın almaya kalkar.

103 numaralı fıkrada IV. Murat, tahta yeni çıktığı sıralarda habersizce İstanbul'dan biraz ayrılmak ister. Bunun için de kendisine benzeyen birisinin bulunmasını emreder. Padişaha fiziki olarak benzeyen kişi yani Bekri Mustafa bulunur. Padişahın da emriyle Agop'un meyhanesindeyken uyutucu bir ilaç içirilerek saraya getirilir.

(2) Konak: Üç fıkrada bulunmaktadır.

14 numaralı fıkrada Bekri Mustafa bir konakta misafir olur.

54 numaralı fıkrada Ahmet Ağa adında çok cimri biri, Bekri'yi Üsküdar'daki konağında misafir eder.

110 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, bir Ramazan akşamı tanıdığı büyüklerden birinin konağına iftara gider.

(3) Yalı: İki yerde görülür.

8 numaralı fıkrada Boğaziçi'nde yalısı olan arkadaşlarından birisi, Bekri Mustafa'yı davet eder. Bekri de hemen deniz yoluyla arkadaşının yalısına gider, bu eğlenceyi kaçırmaz.

82 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, bir gün arkadaşlarıyla Boğaziçi'nde bir arkadaşının yalısında misafir olur. Bahçede bir süre eğlendikten sonra kayığa binerek denize açılırlar ve gece geç saatlere kadar eğlenirler.

(4)Ev: Bekri Mustafa fıkralarında geçen evlerin kime ait olduğu fıkraların hemen hemen hepsinde belirtilmiştir. Sadece bir fıkrada (109) evin sahibi söylenmemiştir. Bekri Mustafa fıkralarında mekân olarak karşılaştığımız evler şunlardır:

Bekrinin evi: On dört yerde geçmektedir.

3 numaralı fıkrada Bekri, içkiye tövbe eder. Akşama kadar evinde durur ve hava kararınca sokağa çıkar.

5 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, bir meyhaneye gitmeye üşenir ve rakısını evde içer. Sarhoş olunca da annesinin hotozunu, feracesini giyip evden çıkar ve Agop'un meyhanesine gider.

25 numaralı fıkrada Bekri Mustafa meyhanede iyice sarhoş olur. Yanına gelen bir balıkçıdan balıkla yeni avlanmış diri ıstakozlardan alıp evine gider.

26 numaralı fıkrada on altın vererek bir papağan satın alan Bekri Mustafa evine gider.

30 numaralı fıkrada Bekri Mustafa'nın bir zaman hayvan beslemeye merak sardığından, evinde kediden leyleğe kadar birçok hayvan beslediğinden, evinin âdeta hayvanat bahçesine döndüğünden bahsedilir. Fıkrada Bekri Mustafa'nın bir ayı yavrusu alıp, onu evinde özenle büyüttüğü de anlatılır.

32 numaralı fıkrada Bekri, bir ilkbahar akşamı evinin bahçesinde arkadaşı Cazım'la kafayı çeker.

40 numaralı fıkrada Bekri Mustafa bir köye gider. Köy muhtarı, Bekri'yi hiç sevmez ve onun aleyhinde konuşur. Bekri de hiç sesini çıkarmaz ve kadın kılığına girer, muhtarı hasta kocasının vasiyetini yazdırma bahanesiyle kaldığı eve getirir ve ona bir oyun oynar.

45 numaralı fıkrada Bekri, rakı çuvalıyla evine giderken yolda devriyeye rastlar.

46 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, çok sarhoş olduğu bir gün evin yolunu bulamaz ve yolda bir adama evine giden yolu sorar.

49 numaralı fıkrada Bekri Mustafa bir gece içkiyi fazla kaçırmıştır. Sallanarak evinin kapısına kadar gelir, yığılır.

81 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, içkiye başladığı ilk yıllarda evine gelirken nara atar.

88 numaralı fıkrada Bekri'nin ikiz çocuklarının doğumu anlatılırken evinden de bahsedilir.

103 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, kırk günlük süren hükümdarlığında evini tamir ettirir ve evinin içini döşettirir.

105 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, kurtardığı Yahudi'yi evine götürüp misafir eder. Yahudi, daha sonra Bekri'nin evine teşekkür için ziyarete gelir. Bu ziyaret esnasında gizlice Bekri'nin evine tahtakurusu bırakır. Bekri Mustafa o günden sonra hiç uyuyamaz.

Teyzesinin Evi: 77 numaralı fıkrada Bekri, bir gün Kumkapı'daki meyhaneden çıkınca Balıkpazarı'ndan uskumru balığı alır ve teyzesinin evine gider.

Hürmüz'ün Evi: 80 numaralı fıkrada Bekri Mustafa gittiği bir düğünde gördüğü, Çengi Hürmüz takımındaki Raife'ye tutulur. Hürmüz'ün evine giderek durumu anlatır. Raife'yle ilişki kurar ve ara sıra Hürmüz'ün evine gider. Yine aynı fıkrada Gonca Çelebi adında bir mirasyedi de Raife'ye âşık olur ve o da Hürmüz'ün evine gitmeye başlar.

Düğün Evi: İki fıkrada yer almaktadır.

52 numaralı fıkrada Bekri Mustafa bir gün düğüne gider. Düğün evinde o zamanın ünlü ayakkabı hırsızını görür.

86 numaralı fıkrada Bekri Mustafa bir düğüne gider. Düğün evinde eğlenceden sonra Bekri'ye ayrı bir oda verilir. Bekri Mustafa geceyi düğün evinde geçirir.

Ahmet Ağa'nın Evi: 54 numaralı fıkrada Bekri Mustafa iyi ağırlandı bu evden çıkar ve yakındaki bir caminin minaresinden derdini anlatır.

Agop'un Evi: 88 numaralı fıkrada Bekri, Agop'un evine giderek ondan yardım ister.

Diğer Evler: Bir fıkrada görülen ve bu başlık altında incelediğimiz ev, Bekri'nin ilişki kurduğu, adı belirtilmeyen bir kadına aittir. 109 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, Cümdi Meydanı'nda ikamet eden ve zamanın aşüftelerinden olan kadının evine gider.

(5) Misafir Odası (Köy Odası): Köye gelen misafirlerin ağırlandığı bir odadır. Bekri Mustafa fıkralarındaki misafir odası, genellikle caminin içinde son cemaat yerinden perdeyle ayrılmış bir bölümden ibarettir. Bekri'nin zaman zaman padişahın emriyle ya da kendi isteğiyle seyahat ederken yolda uğradığı köylerde misafir edildiği bu odalar şu fıkralarda görülmektedir:

96 numaralı fıkrada misafir odası, köy halkının yeni ortaya çıkmış bir mezhepten olması sebebiyle köyde cami olmadığı için ayrıca yapılmış bir odadır ve Bekri Mustafa bu odada misafir edilir.

99 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, Sivas'a seyahati sırasında bir köyde misafir olur. Bu köyde misafir odasında ağırlanır. Bekri Mustafa, karnını doyurduktan sonra toplanan köylülerle sohbet eder. Bazı ölümlerin tekrar dirildiğine dair pek çok rivayetler ve masallar anlatılır. Yatsı namazından sonra köylüler giderler. Bekri de yatar. Rüyasında bir ölünün kendisini sabaha kadar kovladığını görür. Çok korkar ve bir daha cami odasında misafir olmamaya karar verir.

bb) İbadethaneler:

(1) Cami ve Camiyle İlgili Yerler: On dört fıkrada geçer.

13 numaralı fıkrada Bekri Mustafa bir gün camiye gider. İmam, hutbede içkinin zararlarını anlattıktan sonra gizli içki meclislerinin kurulduğunu, hatta bir yerde gençlerin sabahtan akşama kadar hiçbir iş yapmadan içtiklerini bildiğini söyler. İmam hutbeden inince Bekri, camide imamın yanına yaklaşarak *"Aman hocacığım! Şu gizli içki içilen meclisin yerini bana gösterir misin?"* der.

28 numaralı fıkrada Bekri Mustafa bir Cuma günü Eyüp Cami'ne gider.

39 numaralı fıkrada Bekri, iyice kafayı çektikten sonra Balıkpazarı'ndan Yenicami önündeki dükkânların önüne gelir, bir duvara dayanır ve beklemeye başlar.

81 numaralı fıkrada Bekri, bekriliğe başladığı gençlik yıllarında evine gelirken nara atar. Bu durumdan rahatsız olan mahallenin ileri gelenleriyle imam, Bekri'yi çağırıp ona içkiyi bırakıp akşam ve yatsı namazlarını camide cemaatle kılacağını söylerler. Bekri de söylenenlere uyar. Bir gün namaz vaktini kaçırmamak için aceleyle balıkçıdan aldığı ıstakozu zenbile koyar ve camiye gelir. Zenbildeki ıstakozları önüne koyarak tam hocanın arkasında namaza durur. İstakozlar zenbilden çıkarak imamın önüne kadar gelir. Hiç ıstakoz görmemiş olan hoca korkar ve namaz sırasında konuşmaya başlar. İstakozları örümcek zanneder. Bekri de imamın söylediklerini duyar ve onların ıstakoz olduğunu söyler. Bunun üzerine imam Bekri'yi camiden kovar. Bekri de içkiyi bırakıp akşam ve yatsı namazlarını camide cemaatle kılma cezasından kurtulmuş olur.

84 numaralı fıkrada Bekri, Sultan Bayezit Camii'ne girer. Hiç durmadan namaz kılan ihtiyar biri dikkatini çeker. Fıkranın konusunu, Bekri'nin bu adamla aralarında geçen konuşma oluşturur.

54 numaralı fıkrada Ahmet Ağa adında çok cimri biri Bekri'yi Üsküdar'daki konağında misafir eder. Üç gün, sabah akşam kabak yemekleri yedirir. Bekri Mustafa bu duruma daha fazla dayanamaz, akşamüstü evden çıkar, yakındaki bir camiye gider. Minareye çıkar ve ezan okur gibi kabak yemeğinden bıktığını anlatan sözleri söyler.

83 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, rüyasında kendisini minarenin tepesinde bir tepsinin üzerinde çırılçıplak görür.

93 numaralı fıkrada Bekri'nin babası hayattayken Bayezit Camii Şerifi'nde derse devam ettiği ve iyi bir tahsil gördüğünden bahsedilir.

95 numaralı fıkrada Bekri, sesi güzel olduğu için arkadaşlarının da ısrarıyla bir Ramazan gecesi sahurda sala vermek için mahalle camisinin minaresine çıkar. Minarede uyur kalır ve müezzin de bu durumdan haberdar olmadığı için camiyi kilitler gider. Bekri, camide kilitli kalır ve saatler sonra kurtarılır.

98 numaralı fıkrada Küçük Ayasofya Camisi'nin kandillerine konan zeytinyağları her gün kaybolmaktadır. İmam, müezzinler ve mahalle ahalisi Bekri'den yardım ister. Bunun üzerine Bekri Mustafa geceyi camide geçirir ve hırsızları yakalar.

99 numaralı fıkrada misafir odasının, caminin içinde perde ile ayrılmış bir bölüm olduğu bilgisi verilir.

100 numaralı fıkrada Bekri'nin, Ramazan ayında kıyafet değiştirip IV. Murat ile camileri dolaştığından ve padişahla Beyazıt Camii'ne gidip genç bir hocanın vaazını dinlediklerinden bahsedilir.

103 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, kırk günlük süren hükümdarlığında, Cuma günleri selamlık törenlerinin Küçük Ayasofya Camii'nde yapılmasını emreder.

108 numaralı fıkrada Bekri, bir Ramazan günü iki üç arkadaşıyla Bayezit Camii'ne gider.

(2) Kilise: İki fıkrada kilise geçer.

27 numaralı fıkrada Bekri, bir akşam iyice sarhoş olur. Cibali'deki kilisenin önünden geçerken durur. O akşam da kilisede yortu vardır ve eline mum yakanlar içeri girmektedir. Bunu gören Bekri de bir mum yakar ve içeri girer.

68 numaralı fıkrada Bekri, bir gece meyhaneden çıkıp sarhoş bir hâlde eve dönerken kilisenin önüne gelince merak eder ve kiliseye girer.

bc) İş yerleri:

(1) Hamam: Üç yerde görülür.

37 numaralı fıkrada kelin birisi hamamda külahını kaybeder ve ısrarla külahının bulunmasını ister.

78 numaralı fıkrada Bekri Mustafa bir gün hamama gider. Orada kendisine benzeyen, pek hürmet gösterilen bir kişi görür. Bekri, rüyasında bu adamı hamamın su hazinesine atıp yerine kendi geçer.

102 numaralı fıkrada Bekri Mustafa Küçük Ayasofya Hamamı'na gider. Peştamalları giyinir. O sırada dışarıdan mektep alayı geçmektedir. Herkes dışarı çıkıp seyre başlar. Bekri de çıkar ve sarhoş olduğu için soyunduğunu unutarak mektep alayıyla birlikte yürümeye başlar. Alay, Nişancı Hamamı'nın önüne gelince Bekri de Nişancı Hamamı'na girer.

(2) Kahvehane: Üç fıkrada geçer.

79 numaralı fıkrada Bekri, bir gün kahvehanede nargile içerken nargiledeki esrarın etkisiyle kendinden geçer.

92 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, bir gün sarhoş hâlde evine dönerken kahvenin önünde oturan imama selam verir.

98 numaralı fıkrada Küçük Ayasofya Camisi'nin kandillerine konan zeytinyağları her gün çalınmaktadır. İmam ve müezzinler, hatta mahalle ahali mahalle kahvesinde toplanıp bu duruma bir çare ararlar ve Bekri'den yardım isterler.

(3) Meyhane:

Bekri Mustafa fıkralarında geçen iş yerlerinin içinde en fazla olan meyhanelerdir. Meyhaneler, sarhoşlar şahı Bekri Mustafa'nın sabah akşam uğrak yeridir. (3, 5, 6, 11, 16, 20, 22, 25, 29, 48, 60, 66, 74, 75, 76, 77, 85, 88, 90, 94, 101, 103, 107) numaralı fıkralarda meyhaneler geçmektedir.

3 numaralı fıkrada Bekri, içkiye tövbe etmiştir. O gün akşama kadar evinden çıkmaz. Hava kararınca sokağa çıkar. Yolda karşısına çıkan meyhanelere girmez. Yeni açılmış, pırıl pırıl bir meyhanenin karşısında bulur kendini. Oraya da girmez. Az yürüdüktan sonra kendi kendini ödüllendirir ve önüne çıkan ilk meyhaneye girer.

5 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, bir meyhaneye gitmeye üşenir ve rakısını evde içer. Sarhoş olunca da annesinin hotozunu, feracesini giyip Agop'un meyhanesine gider.

6 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, bir gün bir arkadaşının meyhanesini bekler.

11 numaralı fıkrada Bekri, bir akşam meyhaneden dönerken bir sürü köpeğin saldırısına uğrar.

16 numaralı fıkrada içkinin yasak olduğu dönemlerde gizli gizli çalışan meyhanelerden bahsedildikten sonra Bekri'yle iki arkadaşının bu meyhanelerden birinde yakalanarak yeniçeri ağasının huzuruna çıkarıldığından söz edilir.

20 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, kapanan meyhaneleri açtırır. Meyhaneciler de ona bol bol ihsanlarda bulunurlar.

22 numaralı fıkrada Bekri, bir gece meyhaneden çıkınca şiddetli bir yağmura yakalanır. Bir saçağın altına sığınıp bir araba geçmesini bekler.

25 numaralı fıkrada Bekri Mustafa meyhanede iyice sarhoş olur.

29 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, bir gün evinde beslediği ayı yavrusunu da alarak Balıkpazarı'na Rafel'in meyhanesine gider.

48 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, Balıkpazarı meyhanelerinden birinde içerken iki sarhoş kavga ederler. Bekri de ayırmak için araya girer.

60 numaralı fıkrada Bekri, bir gece meyhaneden çıktıktan sonra yolda kaldırım taşlarının üzerinde sızar kalır.

66 numaralı fıkrada Bekri, bir gün gizlice meyhanede içerken bostancı başına yakalanır. Hemen meyhanenin bahçesindeki havuzun içine atlar ve oraya kaptan paşanın karışacağını söyler.

74 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, meyhaneden çıktıktan sonra yolda giderken bir cenazenin defnedilmek üzere götürüldüğünü görür.

75 numaralı fıkrada Bekri, bir akşam içkiyi fazla kaçıır. Meyhaneden çıkıp Cümdi Meydanı'ndan geçerken bir su birikintisine düşer.

76 numaralı fıkrada iki kişi Bekri'nin itikadının sağlamlığıyla ilgili iddiaya girerler. Önce bir medreseye giderek bir Hoca Efendi'ye Allah'ın dünyayı iğne deliğinden geçirmeye kadir olup olmadığını sorarlar. “*Kadirdir!*” cevabını alınca da Hoca Efendi'ye “*Allah dünyayı iğne deliğinden geçirmek için dünyayı mı küçültür, deliği mi büyültür?*” sorusunu sorarlar. Hoca cevap veremez. Doğruca Bekri'nin yanına meyhaneye giderler ve aynı soruyu ona da sorarlar.

77 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, bir gün Kumkapı'daki meyhaneden çıkınca Balıkpazarı'ndan uskumru balığı alır.

85 numaralı fıkrada Bekri'nin genellikle gittiği Gedikli Meyhane'nin sahibi Agop'un rakıya ve şaraba su kattığından, Bekri'nin sürekli uyarmasına rağmen buna devam ettiğinden ve Bekri'nin de Agop'a bir ceza verdiğinden bahsedilir.

88 numaralı fıkrada Bekri'nin hamile olan hanımının ağrıları başlar. Ne yapacağını bilemeyen Bekri meyhaneci Agop'a gitmeye karar verir. Evini bilmediği için önce meyhaneye gider.

90 numaralı fıkrada zamanın ihtisap ağasının meyhanecilere kızıp içkiyi yasaklaması üzerine meyhaneciler Bekri'den yardım ister. Bekri de Kumkapı'daki Gedikli Meyhane'nin sahibi Agop'a mezarlıkta bir meyhane tertiplemesini söyler.

94 numaralı fıkrada bir akşam Bekri, meyhanede bulunan ayyaşlara Bağdat seferine gönüllü gidecek olan askere yazlık verme konusunu teklif eder. Ayyaşlarla birlikte bir bölük oluşturur.

101 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, sahte Bekri Mustafa'yı bulmak için gittiği Samatya'da Onnik'in meyhanesinden kendisini şahsen tanımadıkları bir muhitte bulunduğu için yaka paça dışarı atılır. Bunun üzerine Bekri Mustafa Kumkapı'daki Agop'un meyhanesine gelir ve “*Ben Bekri Mustafa değil miyim!*” diye bağırmaya başlar.

103 numaralı fıkrada IV. Murat'a benzediği için Bekri Mustafa, padişahın da emriyle Agop'un meyhanesindeyken uyutucu bir ilaç içirilerek saraya getirilir.

107 numaralı fıkrada haraç tahsildarları, meyhanede Bekri'yi başı açık görünce hangi milletten olduğunu anlayamazlar ve ondan haraç isterler.

(4) Muhallebici: Bir fıkrada adı geçer.

6 numaralı fıkrada Bekri, bir gün arkadaşının meyhanesini bekler. Meyhaneye gelen iki çocuk meze ve rakı isterler. Bekri de hemen karşıdaki muhallebiciye gidip bir kâse muhallebi alır ve çocukların önüne koyar.

(5) Dükkân: Üç fıkrada dükkândan mekân olarak bahsedilir.

33 numaralı fıkrada Bekri'nin berberlik yaptığı sıralarda dükkâna bir kabadayı gelir ve kendisini yaralamadan tıraş ederse iki akçe vereceğini yoksa ölümlerden ölüm beğenmesini söyler.

39 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, iyice kafayı çektikten sonra Balıkpazarı'ndan Yenicami önündeki dükkânların önüne gelir, bir duvara dayanır ve beklemeye başlar.

59 numaralı fıkrada Bekri, mahallesindeki eli uzun bakkalın dükkânına gider ve bakkalın terazi ve dirhemlerinin çalındığını öğrenir.

bd) Diğerleri:

(1) Hapishane: 106 numaralı fıkrada Bekri Mustafa bir gece sarhoş hâlde tutuklanır ve geceyi hapishanede geçirir.

(2) Karakol:

Üç yerde geçer.

23 numaralı fıkrada Bekri'yi suçlu bir hocaya benzetip karakola götürürler.

47 numaralı fıkrada Bekri, sarhoş bir hâlde geceleyin Karacaahmet Mezarlığı'ndan geçerken yüksek sesle nara atar. Bu nedenle devriyeler tarafından yakalandığı gibi karakola götürülür.

73 numaralı fıkrada Bekri, bir gün sarhoş olduğu için karakola götürülür. Kendisi gibi sarhoşlar takımıyla birlikte yeniçeri ağasının huzuruna çıkarılır.

(3) Mahkeme:

34 numaralı fıkrada Bekri, bir sorundan dolayı mahkemeye tanıklık etmesi için götürülür.

(4) Medrese:

76 numaralı fıkrada iki kişi, Bekri'nin itikadının sağlamlığıyla ilgili iddiaya girerler. Önce bir medreseye giderek Hoca Efendi'ye Allah'ın dünyayı iğne deliğinden geçirmeye kadir olup olmadığını sorarlar.

(5) Tımarhane:

103 numaralı fıkrada Bekri, her yerde kırk günlük hükümdarlığından bahseder. Bu durumu padişah duyar ve Bekri'nin tımarhaneye konulmasını emreder. Bekri, meyhanede yakalanır ve tımarhaneye atılır.

F. EŞYA

Bekri Mustafa fıkralarında kahramanların kullandıkları birtakım eşyalar, fıkralarda önemli bir yere sahiptir. Diğer eşyalar ise sıradan eşya olmakla beraber fıkraların anlatıldığı sosyal çevreleri göstermesi bakımından önemlidir. Fıkraların içinde anlam kazandıkları için bu eşyaları fıkroda geçtikleri yer ve önemlerine göre inceledik. Bekri Mustafa fıkralarında geçen eşyalar alfabetik sıraya göre şunlardır:

Altın ve demir halkalar: 87 numaralı fıkroda Bekri Mustafa evlenir. Düğününde gerdek gecesi hanımına yüz görümlüğü olarak bir demir halka ve altın halka gösterip birini tercih etmesini söyler. Hanımı da altın halkayı seçer.

Avize: İki yerde geçer.

100 numaralı fıkroda bir hoca, padişahın emriyle Bekri Mustafa tarafından saraya getirilir. Kendisini cennette sanması sağlanan hocanın getirildiği oda tasvir edilirken, avizelerden yayılan yüzlerce mumun ışığından bahsedilir.

103 numaralı fıkroda uyutularak meyhaneden saraya götürülen Bekri, gözlerini açtığı anda kendini sarayda mumlu avizelerin parlak ışığı altında muhteşem bir odada bulur.

Ayna: 5 numaralı fıkroda Agop, annesinin hotozunu feracesini giyinip meyhaneye gelen Bekri'ye bir ayna çıkararak kılığını gösterir.

Balta: 56 numaralı fıkroda Bekri, yolda giderken bir köpeğin saldırısına uğrar. Elindeki baltayı köpeğin kafasına indirir.

Bohça: 102 numaralı fıkroda Bekri Mustafa Küçük Ayasofya Hamamı'na gider. Peştamalları giyinir. O sırada dışarıdan mektep alayı geçmektedir. Herkes dışarı çıkıp seyre başlar. Bekri de çıkar ve sarhoş olduğu için soyunduğunu unutarak mektep alayıyla birlikte Nişancı Hamamı'nın önüne gelir ve hamama girer. Yıkandıktan sonra natırdan bohçasını getirmesini ister. Hiç kimse Bekri'nin bohçasını bulamaz. Sonunda sorun çözülür.

Çuval: 68 numaralı fıkroda şeytan, Bekri Mustafa'ya mücevherleri koymasına için bir çuval verir.

Ebe iskemlesi: 88 numaralı fıkroda Bekri'nin hamile hanımının doğum sancıları başlar. Bekri, yakın arkadaşı meyhaneci Agop'un da yardımıyla bir ebe bulur. Agop, ebe iskemlesini ebenin evinden Bekri'nin evine, Bekri'nin evinden ebnin evine birkaç kez taşır ve en sonunda isyan eder, kaçıp gider.

Ferace: 5 numaralı fıkroda evde sarhoş olan Bekri, annesinin feracesini giyer ve sokağa çıkar.

Hotoz: 5 numaralı fıkrada evde sarhoş olan Bekri, annesinin sadece feracesini giymekle kalmaz, hotozunu da giyer ve sokağa çıkar. Doğruca Agop'un meyhanesine gider.

İğne: 76 numaralı fıkrada iki kişi, Bekri'nin itikadının sağlamlığıyla ilgili iddiaya girer. Önce bir medreseye giderek bir Hoca Efendi'ye Allah'ın dünyayı iğne deliğinden geçirmeye kadir olup olmadığını sorarlar. Sonra da doğruca Bekri'nin yanına meyhaneye giderler ve aynı soruyu ona da sorarlar.

Kabak Sazı: 89 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, kabak sazı çalarak kızlar ağasını oynatır ve IV. Murat'ın, ağanın gerçek yüzünü görmesini sağlar.

Kadeh: 64 numaralı fıkrada Bekri Mustafa'yı meyhanede içerken yakalarlar. İnkâr etmemesi için de elindeki şişesi ve kadehiyle birlikte bostancı başının huzuruna çıkarırlar.

Kandil: 98 numaralı fıkrada Küçük Ayasofya Camisi'nin kandillerine konan zeytinyağları her gün kaybolmakta ve kandiller boş kalmaktadır. Bu nedenle imam, müezzinler ve mahalle ahalisi Bekri Mustafa'dan yardım isterler. Bekri de hırsızları yakalar.

Kâse: 6 numaralı fıkrada Bekri Mustafa bir gün bir arkadaşının meyhanesini beklerken, iki çocuk gelip meze ve rakı isterler. Bekri de hemen karşıdaki muhallebiciye gidip bir kâse muhallebi alır ve çocukların önüne koyar.

Kavanoz: 86 numaralı fıkrada Bekri Mustafa tuvaletin nerede olduğunu bilemeyince odada gördüğü kapaklı çini kavanoza hacetini giderir.

Mum: Üç fıkrada görülür.

27 numaralı fıkrada Bekri, bir akşam iyice sarhoş olur. Cibali'deki kilisenin önünden geçerken durur. O akşam da kilisede yortu vardır ve eline mum yakanlar içeri girmektedir. Bunu gören Bekri de bir mum yakar ve içeri girer.

65 numaralı fıkrada Bekri, bir gece hastalanır. Çağrılan doktor hastanın durumuyla ilgili artık ümit olmadığını söyleyince Bekri de "*Mumu söndürün, ziyan olmasın.*" der.

68 numaralı fıkrada Bekri, bir gece meyhane dönüşünde kiliseye girer. İçerde gezerken bütün resimlerin önünde mum yandığını ama birinin önünde yanmadığını görür. Zankoç ve rahibe bunun kim olduğunu sorunca şeytan cevabını alır. Zankoç ve rahibe şeytan resminin önüne de mum yaktırır.

Peştamal: 102 numaralı fıkrada Bekri Mustafa Küçük Ayasofya Hamamı'na gider. Peştamalları giyinir.

Şişe: 64 numaralı fıkrada Bekri Mustafa'yı meyhanede içerken yakalarlar. İnkâr etmesin diye de elindeki şişesiyle bostancı başının huzuruna çıkarırlar.

Takke: 79 numaralı fıkrada Bekri'nin esrarın tesiriyle gördüğü rüyada bir çaylak çocuğun takkesini kapar ve havalanır.

Terazi Ve Dirhemler: 59 numaralı fıkrada eli uzun bakkalın terazi ve dirhemleri çalınır.

Testi: İki yerde geçer.

4 numaralı fıkrada Sultan Murat ve Sadrazam Bayram Paşa kılık değiştirerek Bekri'nin kayığına binerler. Sahilden epeyce uzaklaşınca Bekri, rakı testisinden içmeye başlar. Sultan Murat, testiği ister. Bekri de testinin içindekinin su olmadığını söyleyip vermek istemez ve kendisini ele verebileceklerini söyler. Çünkü içki içmek yasaktır. Sonunda testiği verir ve diğerleri de içmeye başlarlar.

86 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, tuvaletin nerede olduğunu bilemeyince odada gördüğü kapaklı saksunya testiğe hacetini giderir.

Vazo: 86 numaralı fıkrada Bekri Mustafa tuvaletin nerede olduğunu bilemeyince yatağa vazoyla yatar.

Zenbil: 81 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, balıkçıdan aldığı ıstakozları zenbile koyar.

G. GELENEK, ÂDET VE İNANMALAR

Bekri Mustafa fıkralarında âdet ve inanmalara daha çok fikranın bir parçası olarak rastlanılmaktadır. Âdet ve inanmalar, bazı fıkraların konusunu oluşturduğu gibi bazı fıkralarda da inanmalara hiç yer verilmemiştir.

Bekri Mustafa fıkralarında karşımıza çıkan gelenek, âdet ve inanmaları şöyle sıralayabiliriz:

1.Nedimlik ve Musahiplik Geleneği

İncili Çavuş Fıkraları Üzerine adlı birinci bölümde nedimlik ve musahiplik geleneğiyle ilgili açıklamalar yapmıştık. Bekri Mustafa da İncili Çavuş gibi padişahın nedim ve musahibidir. Gerçek hayatında olduğu gibi (Himmetzade 1921: 3; Özmen 1994: 571; Tokmakçioğlu 1983b: 8) fıkralarında da Bekri'nin padişahın nedim ve musahibi olduğu belirtilmiştir (1, 91, 96, 100).

2.Geçiş Dönemleri

Doğum: 88 numaralı fıkrada Bekri Mustafa'nın ikiz çocuğu olur.

Evllenme: Bekri Mustafa fıkralarının ikisinde (83, 87) Bekri'nin evlilikleri anlatılır; ikisinde (80, 86) de Bekri başkalarının düğünlerine gider. Dünür olmak, düğün gibi âdetlerin geçtiği fıkralar şunlardır:

83 numaralı fıkrada Bekri Mustafa'nın yeni evli olduğundan bahsedilir.

87 numaralı fıkrada Bekri Mustafa'ya arkadaşları bir kız bulurlar. Fatih civarındaki esnaflardan birinin kızına dünür olurlar. Düğünü yapılır ve Bekri Mustafa evlenir.

80 numaralı fıkrada Bekri'nin gittiği bir düğünde gördüğü Çengi Hürmüz'ün takımındaki Raife'ye tutulduğundan bahsedilir.

86 numaralı fıkrada Bekri Mustafa Üsküdar'da bir düğüne gider.

Ölüm: 92 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, imama ders vermek amacıyla ölü taklidi yapar.

H. ATASÖZLERİ VE DEYİMLER

Bekri Mustafa fıkralarından bazıları deyimlere kaynaklık etmektedir. Bekri Mustafa fıkralarının kaynaklık ettiği deyimler şunlardır:

1. Alan da bu satan da bu (Atalay: 1968: 14).
2. Biz değerimizi bulduk (Atalay 1968: 44).
3. Buyurun cenaze namazına (Aksoy 1983: 667).
4. Her adamla anladığı dille konuşulur (Atalay: 1968: 93).
5. Herkes önce kendini görmeli (Atalay: 1968: 95).
6. İki kadeh içmekle biri padişah oldu, biri sadrazam (Atalay: 1968: 103).
7. Küçük Ayasofya’da soyunmuş, Nişancı Hamamı’nda giyinmiş (Atalay: 1968: 131).
8. Münker nekir suali (Atalay: 1968: 138).

Yukarıda yer verdiklerimizin dışında Bekri Mustafa fıkralarında rastladığımız atasözü ve deyimler, bunların anlamları ve yer aldıkları fıkralar şunlardır:

Adam etmek: “*Bir kişiyi yetiştirip topluma yararlı duruma getirmek*” (Aksoy 1983: 528).

91 numaralı fıkrada uzak akrabalarından biri oğlunu adam edilsin, iyi bir işe konulsun diye Bekri’nin yanına İstanbul’a gönderir.

Ağızdan ağıza dolaşmak: “*Birisi ötekine, o da başkasına söyleyerek*” (Aksoy 1983: 536).

101 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, sahte Bekri Mustafa’yla ilgili ağızdan ağıza dolaşan söylentilere hayret eder.

Aklını başına almak: “*Daha önceki delice, çulgınca düşünceleri, davranışları bırakıp akıllıca bir yol tutmak*” (Aksoy 1983: 555).

108 numaralı fıkrada Bekri Mustafa, kendisine ve arkadaşlarına hakaret eden huysuz kayınpederi Kara Osman Efendi’ye dersini verir. Kayınpederi de çok utanır, aklını başına alır ve bir daha kimseye böyle haşin davranmaz.

Aklı başına gelmek: “*Baygınken ayılmak, kendine gelmek, 2. Yanlış davranışlarının zararını görerek doğru yolun ne olduğunu anlamak*” (Aksoy 1983: 552).

103 numaralı fıkrada Bekri, kırk gün hükümdarlık yapar. Sonra da her yerde bunu söyleyince Bekri’yi tımarhaneye koyarlar. Saraydan özel bir memur gelerek Bekri’yi uyarır. Bekri’nin aklı başına gelince de tımarhaneden çıkarılır.

Askere yazlık vermek: Osmanlılar zamanında kullanılan bir deyim olmakla birlikte günümüzde kullanılmamaktadır. Sefere giden gönüllülere aylık şekilde para vermektir.

94 numaralı fıkrada IV. Murat, Bağdat seferine gideceğinde İstanbul'dan çıkmadan önce gönüllü olarak askere gidenlere yazlık verir.

Ayaklarına kapanmak: “*Alçalırcasına yalvarmak*” (Aksoy 1983: 596).

41 numaralı fıkrada afyonkeşler Bekri'nin ayaklarına kapanıp af dilerler.

Beterin beteri: “*En kötü sanılandan daha kötü*” (Aksoy 1983: 636).

31 numaralı fıkrada Hayırsız Ada'ya sürülen Bekri, “*Buradan beter yer mi var?*” diye sorunca bir arkadaşı “*Beterin beteri var.*” der.

Bıyık altından gülmek: “*Birinin durumuna, belli etmeden gülmek, böyle bir duruma sevindiği hâlde bunu sezdirmemeye çalışmak, bu duruma düşünle içinden alay etmek*” (Aksoy 1983: 638).

59 numaralı fıkrada eli uzun bakkalın dükkânına hırsız girdiğini söylemesi üzerine Bekri Mustafa bıyık altından gülererek ona dersini verir.

Boy ölçüşmek: “*Durumu iyi olan birisinden kendisinin daha geride olmadığını gösterecek davranışlarda bulunmak*” (Aksoy 1983: 660).

15 numaralı fıkrada birisi, Bekri'yle basit bir nedenden tartışır. Bekri'ye “*Sen benimle boy ölçüşemezsin.*” der ve karşılığını alır.

Boyun bükmek: “*Acındırarak bir vaziyet almak*” (Gözler 1982: 38).

19 numaralı fıkrada Bekri, çok hastalandığı bir gün etrafındakilerden su ister. İçlerinden biri, Bekri'nin en büyük düşmanının su olduğunu söylemesi üzerine boynunu büker.

22 numaralı fıkrada yağmurlu bir gecede meyhane çıkışında Bekri Mustafa bir binek arabası bekler. Saatler geçer ama araba gelmez. Bekri de boynunu büker ve Allah'a seslenir.

Burun buruna gelmek: “*İki ayrı yönden gelirken birbirlerine çok yaklaşmak*” (Aksoy 1983: 667).

3 numaralı fıkrada Bekri, içkiye tövbe eder. Akşama kadar evinde durur ve hava kararınca sokağa çıkar. Yolda önünden geçtiği meyhanelere girmez, direnir. En sonunda kendi kendisine; “*Mücadeleyi kazandın, iki kadeh içmek hakkındır.*” der ve köşeyi dönünce burun buruna geldiği yeni açılmış bir meyhaneye girer.

Dillere destan olmak: “*Aşırı niteliği her yerde anlatılır olmak*” (Aksoy 1983: 723).

30 numaralı fıkrada Bekri'nin evinde yetiştirdiği hayvanların bütün İstanbul'un diline destan olduğu geçer.

Diş geçirememek: “*Gücü yetmemek, söz geçirememek, buyruğu altına alamamak*”

(Aksoy 1983: 725).

92 numaralı fıkrada Bekri'nin mahalle imamıyla arası pekiyi değildir. O zamanlarda imamların önemi ve yetkileri fazla olduğu için mahalle imam her fırsattan yararlanarak Bekri'yi rahatsız eder. Ancak Bekri'ye saraya mensup olduğu için de diş geçiremez.

Dolap çevirmek: “*Hile ve dalavere ile iş yapmak*” (Aksoy 1983: 730).

101 numaralı fıkrada sahte bir Bekri Mustafa'dan söz edilir. Bu sahte Bekri, asıl Bekri Mustafa'nın adını, şöhretini kullanarak dolaplar çevirir.

Eli uzun: “*Fırsat buldukça öteberi aşırın*” (Aksoy 1983: 761).

59 numaralı fıkrada Bekri'nin mahallesindeki bakkalın elinin uzunluğundan bahsedilir.

Etekleme: “*Tazim makamında birinin eteğini öpmek, yahut öpercesine eteğine varmak yerinde kullanılır bir tabirdir. Eskiden köle, cariye, hizmetkar ve ahad-ı nas denilen aşağı tabakadan olanlar ve çocuklar büyükler huzuruna girdikleri zaman etek öptükleri için bu tabir meydana gelmiştir.*” (Pakalın 1983: 568)

31 numaralı fıkrada Bekri, Hayırsıza Ada'dan dönünce doğruca kaptan paşanın konağına gider ve paşayı etekleyip dualar eder.

İstifini bozmamak: “*Bir davranışta bulunmasına yol açması beklenen olay karşısında eski durumunu değiştirmemek, aldırış etmemek*” (Aksoy 1983: 884).

5 numaralı fıkrada Bekri, bir meyhaneye gitmeye üşenir ve rakısını evde içer. Sarhoş olunca da annesinin hotozunu, feracesini giyip Agop'un meyhanesine gider. Agop, Bekri'yi bu kılıkta görünce hemen yanına gelir. Bir ayna çıkararak Bekri'ye hâlini gösterir. Bekri de hiç istifini bozmadan “*Ayol kepaze oldum, kocam beni bu kılıkta görürse ne derim!*” diye söylenir ve hemen oradan uzaklaşır.

8 numaralı fıkrada Bekri, misafir kaldığı yalıda gece karşısına çıkan beyaz gecelikli adam nedeniyle tuvalete gidemediği için yatağını ıslatır. Sabahleyin yalı sahibi, durumu görünce de hiç istifini bozmadı ve gece karşısına çıkan beyaz gecelikli adamı sorar.

15 numaralı fıkrada kendisiyle tartışan bir adamın “*Ben istersem seni hemen satarım.*” demesi üzerine hiç istifini bozmadı ve hemen cevabını verir.

18 numaralı fıkrada Bekri, yolda karısı fare yuttuğu için doktora giden bir arkadaşıyla karşılaşır. Hiç istifini bozmaz ve “*Doktora ne gerek var, yengeye bir kedi yuttur.*” der.

20 numaralı fıkrada mezarlıkta kurulan meyhanede içki içerken gelen yeniçeri ağası karşısında Bekri Mustafa istifini hiç bozmaz.

30 numaralı fıkrada da Bekri Mustafa kaptan paşa karşısında istifini hiç bozmaz.

47 numaralı fıkrada Bekri, gece bekçisinin karşısında istifini hiç bozmaz.

52 numaralı fıkrada Bekri, gittiği bir düğünde zamanın ünlü ayakkabı hırsızların birini görünce ayakkabılarını koynuna sokar. Bekri’ye koynundaki kabarıklıkların ne olduğu sorulunca hiç istifini bozmaz ve gözlerini ayakkabı hırsızına dikerek kundura risalesi olduğunu söyler.

Kafayı bulmak: “*Sarhoş olmak, sarhoşluk neşesini bulmak*” (Aksoy 1983: 899).

39 numaralı fıkrada Bekri’nin her akşamki gibi kafayı bulduğundan söz edilir.

63 numaralı fıkrada Bekri Mustafa kafayı bulunca “İstanbul’u satıyorum!” diye bağırır.

68 numaralı fıkrada Bekri, bir gece Kumkapı’da Agop’un Gedikli Meyhanesi’nde kafayı bulduktan sonra evine dönerken kilisenin önüne gelince kiliseyi merak eder ve içeriye girer.

Kafayı çekmek: “*İçki içmek*” (Aksoy 1983: 899)

8 numaralı fıkrada Bekri Mustafa misafir olduğu yalıda, gece geç vakte kadar yalı sahibi ve diğer arkadaşlarıyla beraber kafaları çekerler.

24 numaralı fıkrada Bekri Mustafa bir gün dere kenarında kafayı çeker.

31 numaralı fıkrada Bekri ve İstanbul’un ünlü ayyaşlarının kafayı çekip nara attıkları, bu nedenle Hayırsız Ada’ya sürüldükleri ve kaptan paşanın adaya gemiyle mezeler ve rakılar gönderip Bekri’yle arkadaşlarının burada rahatça bir kez daha kafa çektikleri anlatılır.

32 numaralı fıkrada Bekri’nin arkadaşı Cazım’la birlikte bir ilkbahar akşamı evinin bahçesinde kafa çektiğinden söz edilir.

Kafayı tütsülemek: “*İçki içip sarhoş olmak*” (Aksoy 1983: 899).

27 numaralı fıkrada Bekri, Balıkpazarı’ndaki meyhanelerde kafayı tütsüler.

80 numaralı fıkrada Bekri, meyhanede kafayı iyice tütüledikten sonra Hürmüz'ün evine gelir.

88 numaralı fıkrada Bekri, hamile hanımının rahatsızlığını unutarak Agop'un evinin yerini öğrenmek için geldiği meyhanede kafayı tütüler ve meyhaneden çıkacağında aklı başına gelir.

92 numaralı fıkrada Bekri'nin mahalle imamıyla arası pekiyi değildir. Bekri Mustafa bir gün kafayı tütüledikten sonra evine dönerken kahvenin önünde oturan imama selam verir.

Körün istediği bir göz, Allah verdi iki göz: *“İstediği şey fazlasıyla eline geçti.”* (Aksoy 1983: 940).

31 numaralı fıkrada kaptan paşa, Hayırsız Ada'ya sürülen Bekri ve diğer ayyaşlara çeşitli mezeler ve rakılar gönderince oradakiler göbek atarlar. Anlatıcı da burada araya girer ve bu deyiimi söyler.

Kulak vermek: *“İyi anlamak üzere dinlemek”* (Aksoy 1983: 945).

100 numaralı fıkrada Bekri'nin, içki içmesine rağmen Ramazan ayında orucunu tuttuğundan, iftardan sonra da yine içtiğinden ve Ramazan günleri kıyafet değiştirip IV. Murat ile birlikte camileri dolaştığından bahsedilir. Bunlardan birinde Bayezit Camii'ne gittikleri sırada genç bir hocanın vaazına kulak verir, onu dinlerler.

Küfelik: *“Küfeye konmaya küfe ile taşınmaya müstehak, duramayacak ve yürüyemeyecek derecede sarhoş”* (Şemseddin Sami 1996: 1207).

53 numaralı fıkrada Bekri, Balıkpazarı'nda çok fazla içki içer ve küfelik olur.

Küplere binmek: *“Çok öfkelenip ateş püskürmek”* (Aksoy 1983: 951).

20 numaralı fıkrada mezarlıkta kurulan meyhanede içen Bekri'nin *“Sen karışamazsın, biz kabir ehliyiz.”* demesi üzerine yeniçeri ağası küplere biner; ama hiçbir şey de yapamaz.

31 numaralı fıkrada bostancı başı, karşısında İstanbul'un ünlü ayyaşlarını ve Bekri'yi görünce küplere biner.

Ödü kopmak: *“Ansızın çok korkmak”* (Aksoy 1983: 992).

29 numaralı fıkrada Bekri'nin ayısı el öpmek için ayağa kalkınca meyhaneci Rafael'in ödü kopar ve kaçmaya başlar.

Özür dilemek: *“1. Bir özrü bulunduğunu söyleyerek, yapılması kendisinden beklenen şeyden bağışlanmasını istemek, 2. İşlediği bir suçtan ya da yaptığı bir yanlıştan dolayı bağışlanmasını istemek”* (Aksoy 1983: 1000).

23 numaralı fıkrada Bursa'da Bekri'yi suçlu bir hocaya benzetip tutuklarlar. Yapılan yanlışlığı anlayınca da Bekri'den özür dilerler ve onu serbest bırakırlar.

27 numaralı fıkrada papazın sakalını yakınca Bekri, kibirinden dolayı özür dileyemez.

Özrü kabahatinden büyük: “*Suçunu bağışlatmak için bildirdiği özür, daha büyük bir suçtur*” (Aksoy 1983: 1000).

16 numaralı fıkrada Bekri ve arkadaşları gizlice içerlerken yakalanırlar. Yeniçeri ağasının huzuruna çıkarılırlar. Yasak olduğu hâlde içtikleri için yeniçeri ağası çok kızar ve Bekri ile arkadaşlarına bağırırken bu deyim kullanır.

Pabucu büyüğe okutmak: “*Sen delirmişsin, kendini üfürükçüye okut ki akıllanasın.*” (Aksoy 1983: 1001).

103 numaralı fıkrada kırk gündür sarayda padişahlık yaptığını söyleyen Bekri’ye meyhaneci Agop gidip kendisini pabucu büyüğe okutmasını söyler.

Pot kırmak: “*Bilmeyerek sakıncalı bir davranışta bulunmak ya da bir söz söylemek*” (Aksoy 1983: 1014).

78 numaralı fıkrada Bekri bir gün hamama gider. Orada kendisine benzeyen, pek hürmet gösterilen bir kişi görür. Bekri rüyasında bu adamı su hazinesine atıp yerine kendi geçer. Yıkanır, giyinir ve o adamın atına biner. Evin yolunu bilmediği için de pot kırmaktan korkar ve seyise pekiyi olmadığını, bu nedenle atın dizginini onun çekmesini ister.

Sakalının altına girmek: “*Yakınlık dostluk kurarak ona düşüncesini aşılacak*” (Aksoy 1983: 1025).

20 numaralı fıkrada yeniçeri ağasının sadrazamın sakalı altına girdiğinden bahsedilir.

Sırta kadem basmak: “*Bir kimsenin ortalıktan yok oluvermesi*” (Aksoy 1983: 1036).

102 numaralı fıkrada Küçük Ayasofya Hamamı’nda hamam çalışanları, elbiseleri olduğu hâlde Bekri’nin orada olmamasına, koca adamın sırta kadem basmasına akıl erdiremezler.

Süt dökmüş kedi gibi durmak: “*Suçluların korkaklığı ve çekingenliği içinde*” (Aksoy 1983: 1055).

8 numaralı fıkrada Bekri, gece aynada kendisini gördüğünü anlayınca süt dökmüş kedi gibi durur. Çünkü gece aynada gördüğü yansımaları bir başkası sanmış, tuvalete gidememiş ve yatağı ıslatmıştır. Hemen yalından ayrılır ve oraya bir daha gitmez.

Yükte hafif pahada ağır: “*Taşınması kolay olan değerli eşya*” (Aksoy 1983: 1129).

68 numaralı fıkrada Bekri, meyhaneye dönüşü kilisedeki şeytan resminin önüne mum yaktırdıktan sonra evine gelir. Rüyasında şeytanı görür. Şeytan, kendisini karanlıktan kurtardığı için Bekri’ye teşekkür eder ve ona bir iyilik yapacağını söyler. Bekri’yi

bedestenden aşağıya bırakır. Bekri'nin eline de bir çuval verir. “*Yükte hafif pahada ağır ne varsa al!*” der.

Yüreğinin yağları erimek: “*Korkulacak bir durum meydana gelecek diye kaygı çekmek*” (Aksoy 1983: 871).

20 numaralı fıkrada Bekri'nin bedava içkiyi duyunca yüreğinin yağlarının eridiğinden bahsedilir.

Zil zurna sarhoş: “*Aşırı derecede sarhoş*” (Aksoy 1983: 1144).

25 numaralı fıkrada Bekri Mustafa'nın zil zurna sarhoş hâlde eve geldiğinden bahsedilir.

Sonuç olarak Bekri Mustafa fıkralarında atasözleri ve deyimlere yer verilmiştir. Bu atasözü ve deyimler değerlendirildiğinde;

- a) Askere yazlık vermek, etmek gibi günümüzde kullanılmayan deyimlerin varlığıyla karşılaşırız.
- b) Bekri Mustafa fıkraları Türkçemize atasözü ve deyimler kazandırmıştır.
- c) Bekri Mustafa fıkraları anlatılırken, anlatıcılar da atasözleri ve deyimlerden çokça yararlanmıştırdiyebiliriz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İNCİLİ ÇAVUŞ VE BEKRİ MUSTAFA FIKRALARININ ÇEŞİTLİ YÖNLERİYLE KARŞILAŞTIRILMASI

1. Konuları Bakımından Karşılaştırma

İncili Çavuş ve Bekri Mustafa fıkralarında, fıkra tiplerimizin yaşadıkları dönemin toplumu yani Osmanlı toplumu tüm yönleriyle konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Tütün ve içki yasağından nedimlik geleneğine; saray yaşamından dönemin yerel yönetimine pek çok konu fıkralarda görülmektedir.

İncili Çavuş, gerçek yaşamında padişaha yakın olmuş, onun nedimliğini yapmıştır. Kaynaklarda İncili'nin IV. Murat'ın (Hammer 1985: 448; Söztutan 2009: 160) veya I. Ahmet'in (Kıyıcı 1998: 26; Konyalı 1950: 77; Koz 1983: 73-74; Özmen 1994: 613; Söztutan 2009: 160; Şaka Neşriyatı 1944: 3; Tokmakçioğlu 2001: 4) nedimliğini yaptığı bilgisine rastlamaktayız (Hammer 1985: 448; Konyalı 1950: 77). Bu durum Bekri Mustafa için de söz konusudur. Kaynaklarda Bekri'nin ise IV. Murat'ın nedimliğini yaptığı belirtilmektedir (Himmetzade 1921: 3; Özmen 1994: 571; Tokmakçioğlu 1983b: 8). İki fıkra kahramanımızın da padişaha yakın kişiler olmaları fıkralarına yansımıştır. Fıkraların çoğunda İncili Çavuş (2, 3, 8, 15, 19, 20, 57, 68, 69, 86... gibi 41 tane fıkroda) Kanuni Sultan Süleyman, II. Selim gibi adları verilen ve adları belirtilmeyen, bizim Osmanlı padişahı olarak kabul ettiğimiz padişahlarla birlikte anılır. Fıkralarında padişahın nedimi olduğundan dolayı padişahı eğlendirmek, sinirini gidermek için olaylar anlatır veya birtakım tuhafliklerin oluşmasına vesile olur, birtakım oyunlar oynar. Böylece padişahı hem eğlendirir, hem de sakinleştirir. Örneğin *Sıra İbrahim Paşa'nın, Yüzüne Karşı Sövdürmüş, Zahmetsiz Maaş* adlı fıkraları gibi. Bütün bunlar oluşurken de nüktedanlığını konuşturur. İncili Çavuş sadece padişahı eğlendirmekle kalmaz; bazı yanlış uygulamalarda ise padişahın gerçekleri görmesini sağlar. *Yaver Olur, Kabak Sazı Meselesi* fıkralarını buna örnek olarak verebiliriz.

Bekri Mustafa ise İncili Çavuş fıkralarındaki kadar olmasa da 11 fıkroda IV. Murat'la yan yana görülür (1, 4, 62, 63, 71, 89, 91, 94, 96, 100, 103). Bekri Mustafa, fıkralarında daha çok IV. Murat'la kılık değiştirmiş bir durumda halkın içinde gezer. Bekri Mustafa da İncili gibi padişahın isteğiyle veya birine ders vermek istediğinde oyunlar oynar. Örneğin *Acaba Cennet-i Alada mıyım, Oyun, Allah Gani Gani Rahmet Eylesin* adlı fıkralardaki gibi. Bazı fıkralarda ise anlatılan olay, padişah ve saray dışında bir konu olsa bile kahramanlarımızın padişaha yakın kişiler hatta padişahın nedimi oldukları, padişahın emirlerini yerine

getirdikleri bilgisi verilir (İncili Çavuş fıkraları: 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 13, 15, 19, 20, 21, 22, 23, 30, 34, 37, 38, 40, 43, 45, 46, 49, 54, 57, 58, 59, 63, 66, 68, 69, 75, 81, 82, 86; Bekri Mustafa fıkraları: 1, 30, 73, 89, 91, 92, 96, 100, 103).

İncili Çavuş, nedimliğinin yanı sıra aynı zamanda iyi bir diplomattır. Gerçek yaşamında da fıkralarındaki gibi İran'a elçi olarak gönderildiği bilinmektedir. İncili Çavuş'un bu elçilikleri sırasındaki birtakım olaylar bazı fıkralarının temelini oluşturur. *Adamına Göre, Elmas Tasmalı Köpek, Mangal* adlı fıkraları gibi. Bekri Mustafa'nın böyle bir devlet görevi yoktur. Sadece bazı fıkralarında padişah tarafından özel bir görevle İstanbul dışına gönderilir. Örneğin *Aman Burnum, Hocanın Kaçtığı Sene Doğdum, Sabaha Kadar Dolaşmış* adlı fıkraları gibi.

Fıkralarda İncili Çavuş'un bütün hayatı sarayda geçmiş ve padişahтан başka sadrazam, vezirler, kızlar ağası, yeniçeri ağası gibi saray erkânıyla arası çok iyi olmuştur (1, 2, 3, ... gibi 52 tane fıkroda). Bekri Mustafa ise İncili Çavuş kadar sarayla iç içe değildir. Ancak onun da padişahın yanı sıra sarayda tanıdıkları vardır. Fıkralarında bu durumdan sıkça bahsedilir. *Mezarlıktan Meyhane, Bekri Hayırsız Ada'ya Sürülür, Bekri Ölüm Tehlikesi Atlar* fıkralarındaki gibi.

İncili Çavuş (4, 9, 30, 35, 40, 45, 46, 47, 63, 70) da Bekri Mustafa (20, 34, 37, 40, 38, 72, 29, 85, 101, 20, 90) da fıkralarında toplumdaki aksaklıklara ve haksızlıklara karşı koyar.

İncili Çavuş kendini bilmezlerin haddini bildirir; cahil, ukala, kibirli, zalim kişilere fırsat tanımaz. *O İncili Katırının, Hemesi Öyledir* adlı fıkraları buna örnek verebiliriz. Bekri de bu konuda İncili'den geri kalmaz; hatta Bekri kabadayılığının da etkisiyle kimi zaman böyle kişileri bir güzel döver. *Bekri Mahalle İmamı, Esir Pazarı, Utanıp Kaçmış* adlı fıkralarda olduğu gibi.

İki fıkra tipimiz de halktan kopuk tipler değildir. Her ne kadar padişaha yakın, sarayda tanıdıkları olsa da fıkra tiplerimiz halktan insanlardır. İncili de Bekri de halkın içinde yaşamış, insanların sorunlarını çözmüş ve daima haklıdan yana olmuşlardır. Hem İncili Çavuş hem de Bekri Mustafa fıkralarında bu konuya değinilmiştir. Örneğin İncili Çavuş *Leblebi Ekilir mi*; Bekri Mustafa da *El-Matrak Min-Allah* fıkralarında insanlara yardım ederler.

İncili Çavuş da (Beysanoğlu 1982: 56; Boratav 1999: 87; Danışman 1968: 677; Efe ? : 128; Özcan 2002: 134; Turan 2008: 7; Yardım 2003: 38), Bekri Mustafa da (Boratav 1999: 88; Himmetzade 1921: 3; Koz 1983: 5; Özcan 2002: 135; Özmen 1994: 571; Tokmakçioğlu 1983b: 7; Yalçın 1985: 9; Yardım 2003: 38; Yıldırım 1999: 27) Osmanlı toplumunda yaşamış kişilerdir ve yaşadıkları dönem toplumundaki sosyal sorunlar bu fıkra kahramanlarının hayatı

çerçevesinde fıkralarına konu olmuştur. Örneğin İncili Çavuş, *Katırcı Burnumu Sil*; Bekri Mustafa da *Bekri Ölüm Tehlikesi Atladır* adlı fıkralarda eşkıyalarla karşı karşıya gelir ve bu fıkralarda eşkıyalıktan bahsedilir.

Türk hamam kültürü (İncili Çavuş fıkraları: 79, 80; Bekri Mustafa fıkraları: 37, 78, 102), Türklerin kullandıkları harbe, mızrak gibi eski silahlar (İncili Çavuş fıkraları: 11, 29), Türk kahvehaneleri, esir pazarı (Bekri Mustafa fıkraları: 41), selamlık töreni (Bekri Mustafa fıkraları: 103), Türk misafirperverliği (Bekri Mustafa fıkraları:14, 54, 82, 86, 99) gibi Osmanlı toplumunun kültür yapısıyla ilgili bazı unsurlar İncili Çavuş ve Bekri Mustafa fıkralarında yer almaktadır.

İncili Çavuş fıkralarında dönemin içki ve tütün yasağından bahsedilmekle birlikte İncili Çavuş, Bekri Mustafa gibi içki bağımlısı değildir. Sadece “*Esrarı Tecrübe Edeyim*” adlı fıkrasında çok merak ettiği için bir defaya mahsus esrar içer. Padişahın karşısında rezil olunca da kesinlikle bunu tekrar etmez. Bekri Mustafa ise İncili’nin tam aksine sarhoşlar şahıdır. Fıkralarının çoğunluğu onun sarhoşluğuyla ilgilidir. İncelediğimiz 111 Bekri Mustafa fıkrasından 48 tanesinin konusu Bekri Mustafa’nın sarhoşluğudur. Bekri’nin sarhoşluğunun aslında sembolik olduğunu düşünüyoruz. Çünkü Bekri Mustafa, sarhoşluk sembolüyle dönemin baskıcı yönetimi karşısında halkın dile getirmekten korktuğu haksızlıkları, hatta yasakları hiç korkmadan fıkralarında haykırır. Başu belaya girdiğinde ise zekâsı ve hazırcıevaplılığı (4, 9, 16, 47, 61, 62, 64, 70, 71, 73, 106, 108) ile ve devlet büyüklerine hatta IV. Murat’a yakın olması sayesinde (20, 31, 32, 90, 92) bu belalardan kurtulur. Tarihimizde içki ve tütün konusunda katı yasaklar koymasıyla bilinen IV. Murat (1623-1640) ve ömrü boyunca su yerine içki içen Bekri Mustafa’nın fıkralarda yan yana olması tesadüf olmasa gerek!

İncili Çavuş ile Bekri Mustafa fıkralarında ahlak ve terbiyeyle ilgili olarak ahlaksız kadınlarla ahlaksız işlerin nasıl yürütüldüğü fıkra tiplerimizin çapkınlıklarının yer aldığı fıkralar ile anlatılmıştır. Örneğin *İncili’nin Zamparalığı* adlı fıkrada İncili Çavuş’un kişiliğinde; *Bekri’nin Aşkı*, *Çengi Raiife ile* ve *İnanma Kulum Yalandır* adlı fıkralarda ise Bekri’nin kişiliğinde bu ahlaksız kadınların kimler olduğu ve fıkra tiplerimizin yaşadıkları dönemde ahlaksız işlerin nasıl yapıldığı anlatılmıştır.

İncili Çavuş da Bekri Mustafa da bilgisizliğe, eğitimsizliğe ve devlet işlerinde bilgisiz, yeteneksiz insanların söz sahibi olmalarına karşıdırlar. Her iki fıkra tipimiz için anlatılan Bekri Mustafa fıkralarından “*Kızlar Ağası Meselesi* ve İncili Çavuş fıkralarından “*Kabak Sazı Meselesi*” adlı fıkralarda fıkra kahramanlarımız devlet işlerinden anlamayacak kadar beceriksiz ve yetersiz olan kızlar ağasının bu durumunu padişahın görmesini sağlarlar.

Böylece kızlar ağası üstüne vazife olmayan işlere karışmaz ve haddini bilir. Yine Bekri Mustafa fıkralarından “*Kalk Defol Şuradan* ve İncili Çavuş fıkralarından “*Kalk Şuradan Defol*” adlı fıkralarda ise hem İncili Çavuş hem de Bekri Mustafa köyden gelen cahil bir genci eğitmeye çalışırlar.

Bekri Mustafa’nın eğitici yönü İncili Çavuş’tan daha iyidir. Bekri, eğitim konusunda İncili’den daha başarılıdır. “*Çocuklara Meze*” adlı fıkrasında Bekri Mustafa, yaşları küçük olan çocuklara içki içmemeleri gerektiğini, onların ağızlarının daha süt koktuğunu çok güzel anlatır. İncili Çavuş da memleketinden gelen babasına ve kardeşine saray adabını öğretmeye çalışır. Ama İncili Çavuş’un bu çalışması eğitimden çok komediye dönüşür.

İncili Çavuş’un (5, 6, 23, 24, 40, 43, 44, 47, 49, 60, 63, 69, 70, 71, 72, 73, 81) ve Bekri Mustafa’nın (20, 40, 71, 90, 92, 100) padişahı eğlendirmek ve haksızlıklara karşı koymak amacıyla oynadıkları oyunlar da fıkraların konusunu oluşturmuştur.

Kısacası Bekri Mustafa’nın sarhoşlukla ilgili fıkralarının dışında İncili Çavuş ve Bekri Mustafa fıkralarında işlenen konular da, fıkra kahramanlarımızın aynı dönemde ve aynı devletin sınırları içerisinde, aynı toplumda yaşamaları sonucu benzerlikler görülür.

2. Kişilikleri Açısından Karşılaştırma

İncili Çavuş, 16. yüzyılın sonları ile 17. yüzyılın başlarında yaşamış (Beysanoğlu 1982: 56; Boratav 1999: 87; Danışman 1968: 677; Efe ?: 128; Özcan 2002: 134; Turan 2008: 7; Yardım 2003: 38), padişahın nedimliğini yapmış, aynı zamanda elçiliklerde bulunmuş bir diplomat, zeki, hazırcevap ve nüktedan biridir. Bekri Mustafa ise sarhoşluğuyla tanınan, 17. yüzyılda yaşamış (Boratav 1999: 88; Himmetzade 1921: 3; Koz 1983: 5; Özcan 2002: 135; Özmen 1994: 571; Tokmakçioğlu 1983b: 7; Yalçın 1985: 9; Yardım 2003: 38; Yıldırım 1999: 27), dürüst, hoşsohbet, kolay kolay kimseyi kırmayan, haksızlığa dayanamayan, hazırcevap, zeki, cesur bir kabadayı (35, 41, 92, 108) ve Bekri Mustafa fıkralarının asıl fıkra tipidir. Fıkraları, bu fıkra tiplerinin -hem İncili’nin hem de Bekri’nin- hayatları etrafında teşekkül eder.

İncili Çavuş’un gerçek hayatı ve ailesiyle ilgili kesin bilgiler yoktur. İncili, İstanbul’a gelerek saraya dergâh-ı âli çavuşu olarak girmiştir. Sonra da padişahın nedimliğine kadar yükselmiş ve padişaha baş nedim olmuştur (Hammer 1985: 448; Koz 1983: 73; Kıyıcı 1998: 25; Sanerk 1943: 4; Şaka Neşriyatı 1944: 3; Tokmakçioğlu 1983a: 7; Yıldırım 1999: 27). Onun asıl işi padişahı eğlendirmektir. Bekri’nin de gerçek hayatı üzerinde bir karanlık söz konusudur. Bazı kaynaklara göre Bekri’nin ne iş yaptığı da bilinmemektedir. Himmetzade babasının yorgancı olduğunu, Bekri’nin de bu işi devam ettirdiğini, önce babasını sonra da

annesini kaybettiğini ve kendisini içkiye vererek bu işi de bıraktığını belirtir (Himmetzade 1921: 3). Bazı kaynaklar da Bekri Mustafa'nın bir ara IV. Murat'ın nedim ve musahibi olduğu, hatta IV. Murat'ı içkiye alıştıranlar arasında olduğundan söz edilmektedir (Himmetzade 1921: 3; Özmen 1994: 571; Tokmakçioğlu 1983b: 8) . Bekri Mustafa, İncili gibi İstanbul'a sonradan gelmiş (11, 21, 25, 32, 36, 45, 46, 50, 51, 52, 61, 62, 66, 74, 77, 78, 82) değildir, o İstanbul'da doğmuş ve orada yetişmiştir.

İncili Çavuş iyi bir eğitim almış, Arapça ve Farsçayı iyi bilen ve devletin dış siyasetinde söz sahibi olan bir diplomattır. Nihayet gerçek hayatında elçiliklere gönderildiğini kaynaklarda görebilmekteyiz (Beysanoğlu 1982: 55; Danışman 1968: 677-678; Hammer 1985: 158-159; Konyalı 1950: 77; Turan 2003: 307). Onun bu kişiliği fıkralarına da yansımıştır. Nitekim fıkralarında İncili Çavuş'un Osmanlı'ya gelen elçileri ağırlamakla görevli olduğu ve Fransa, İran gibi ülkelere elçi olarak gönderildiği anlatılır (6, 14, 16, 17, 18, 54). Bekri'nin ise hayatındaki bilinmezlikler eğitim için de geçerlidir. Fıkralarında iyi bir eğitim aldığından ve zaman zaman imamlık ve sesi güzel olduğu için de ara sıra müezzinlik yaptığından bahsedilir (93, 95, 98).

İncili Çavuş, işi gereği padişaha yakındır, saraydadır, padişahın nedimidir (Efe ?: 128; Hammer 1985: 448; Koz 1983: 73; Kıyıcı 1998: 25; Sanerk 1943: 4; Şaka Neşriyatı 1944: 3; Tokmakçioğlu 1983a: 7; Yıldırım 1999: 27). Fıkralarında saray ve saray adamları önemli bir yer tutar. İncelediğimiz 87 İncili Çavuş fıkrasından 52'si (1, 2, 3, ... , 85, 86, 87) saray ve saraydakilerle ilgilidir. Bekri Mustafa ise gerçek hayatında belirtildiği gibi (Himmetzade 1921: 3; Özmen 1994: 571; Tokmakçioğlu 1983b: 8) fıkralarında da padişahın yani IV. Murat'ın musahibi ve nedimidir, onun emirlerini yerine getirir (1, 91, 96, 100). Ama İncili gibi sürekli sarayda (1, 2, 3, ... gibi 18 fıkrada) değil, meyhanelerde (3, 5, 6, 11, 16, 20, 22, 25, 29, 48, 60, 66, 74, 75, 76, 77, 85, 88, 90, 94, 101, 103, 107) ve kendi mahallesindedir (35, 36, 59, 93).

Fıkralarında zayıf, kara kuru, çirkin biri (16, 56) olarak betimlenen İncili Çavuş, Bekri Mustafa gibi sarhoş değildir. Bekri Mustafa, sarhoşlar şahıdır. Kendisine "Bekri" denmesinin nedeni de çok içmesidir (Hadise Matbaası 1957: 3; Himmetzade 1927: 3; Koz 1983: 5; Tokmakçioğlu 1983b: 7; Yalçın 1985: 9). Bekri, İncili'nin tam aksine yakışıklı bir kabadayıdır (35, 41). Bekri'nin sesi de güzeldir. Güzel sesiyle Ramazan gecelerinde ezan okur (95).

İncili Çavuş'un (2, 83) da Bekri Mustafa'nın (38) da zaman zaman cimrilikleri görülür. Aslında onların bu cimrilikleri daha çok tutumlu olmakla ilgilidir.

İncili Çavuş'un hokkabazlığı da vardır. “*İncili ile Yumurtacı*” adlı fıkrada bundan bahsedilir. Yine İncili Çavuş zeki, hazırcevap ve şakacı bir kişiliğe sahiptir. İncelediğimiz fıkraların (4, 5, 6, ... ,62, 73, 86 numaralı fıkralar gibi) hemen hemen hepsinde İncili'nin bu özelliklerini görürüz. Padişahı eğlendirmek amacıyla ve kişiliğinin de verdiği nüktedanlığıyla saraydakilere ya da halktan insanlara oyunlar oynar (5, 6, 23, 24, 40, 43, 44, 47, 49, 60, 63, 69, 70, 71, 72, 73, 81).

İncili Çavuş da Bekri Mustafa da fıkralarında halkın sorunlarını çözer ve kişilikleriyle halk tarafından çok sevilirler. Örneğin İncili, 81 numaralı fıkrada yoğurtçusu Ahmet'in evlenmesine yardım eder; Bekri ise 20 numaralı fıkrada yeniçeri ağasının haksızlıkla kapattığı meyhaneleri açtırır. İncili, halkın yanı sıra daha çok saraydakilerin sorunlarını halleder. 24 numaralı fıkrayı buna örnek gösterebiliriz. II. Selim'i kızdıran vezirlerden biri, İncili Çavuş'tan yardım ister.

Bekri Mustafa sabah akşam içki içip ayık gezmeyen ünlü bir sarhoştur. Ama fıkralarında dini inançlarını yerine getirir. Oruç yemez, Ramazan aylarında namazlarını kılar. (100, 108) Onun sarhoşluğu kendisinedir. Başkalarına zarar vermez. Halk, Bekri Mustafa'nın sarhoşluğuna sığınarak yasakların ve acımasız cezaların uygulandığı bu dönemde sesini duyurmuştur.

Bekri Mustafa; fıkralarda yapılan haksızlıklara karşı çıkar, kendini bilmezlerin haddini bildirir. Onu tanıyanlar bu yönüyle kendisinden çekinirler (15, 20, 29, 34, 37, 38, 40, 41, 72, 85, 90, 92, 93, 108, 110).

Bekri, ince bir zekâya sahip ve kabadayı biridir. Başı belaya girince zekâsıyla ceza almaktan kurtulur. Getirilen yasakları yine zekâsıyla kaldırtmayı başarır (4, 9, 16, 20, 30, 31, 37, 38, 40, 47, 54, 63, 64, 67, 70, 73, 75, 89, 106, 108, 110) . Kimi zaman da kabadayı kişiliğini konuşturur (32, 41, 85, 98). Örneğin camide kandillerdeki zeytinyağını çalan hırsız bir güzel döver (98). İncili ise kabadayı değildir; sorunları zekâsıyla, hazırcevaplığı ve nüktedanlığıyla ortadan kaldırır (2, 4, 6, 9, 14, 15, 24, 35, 40, 41, 46, 49, 53, 54, 60, 63, 70, 72, 80, 86). İncili Çavuş aynı zamanda savaşmayı çok iyi bilir. Zamanının savaş aletlerini ustalıkla kullanır. Başı belaya girince kendisini koruyabilir (11, 29).

Sonuç olarak İncili Çavuş da Bekri Mustafa da yaşadıkları dönemi, içinde buldukları toplumun özelliklerini ve baskıcı yönetim yüzünden halkın dile getiremediklerini kişilikleriyle yansıtmış fıkra tipleridir.

3. Zaman Açısından Karşılaştırma

Bekri Mustafa fıkraları ve İncili Çavuş fıkraları belli bir fıkra tipine bağlı olarak anlatıldığı için fıkraların geçtiği zaman da bu fıkra tiplerinin yaşadıkları zamandır, yani gerçek bir zamandır diyebiliriz.

Bekri Mustafa 17. yüzyılda (Boratav 1999: 88; Himmetzade 1921: 3; Koz 1983: 5; Özcan 2002: 135; Özmen 1994: 571; Tokmakçioğlu 1983b: 7; Yalçın 1985: 9; Yardım 2003: 38; Yıldırım 1999: 27); İncili Çavuş ise 16. yüzyılın sonu ile 17. yüzyılın başında (Beysanoğlu 1982: 56; Boratav 1999: 87; Danışman 1968: 677; Efe ?: 128; Konyalı 1950: 77; Özcan 2002: 134; Turan 2008: 7; Yardım 2003: 38) yaşamış gerçek kişilerdir. Bu kişilerin hayatları etrafında teşekkül eden fıkralardaki genel zaman bellidir ve bu zaman da fıkra kahramanlarımızın yaşadıkları dönemdir. İncili Çavuş da Bekri Mustafa da hemen hemen aynı yüzyılda yaşamıştır ve fıkraların oluştuğu genel zaman 17. yüzyıldır.

Fıkralardaki genel zamanın gerçekliğini ortaya koyması bakımından her iki fıkra tipimizin de fıkralarında padişah adlarının geçmesi önemlidir. Yaşadıkları dönemin ve toplumun padişahları yani Osmanlı padişahlarından IV. Murat (1623-1640), Bekri Mustafa fıkralarında; Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566) ve II. Selim (1524-1574) de İncili Çavuş fıkralarında kişi kadrosunda görülür. IV. Murat ve onun getirdiği içki yasağı Bekri Mustafa fıkralarının teşekkülünde temel kaynaktır. İncili Çavuş'un ise padişahın yakın dostu ve nedimi olduğu fıkralarında sık sık vurgulanır. Yine her iki fıkra tipimizin yaşadığı mekân yani İstanbul ile fıkralarda adları geçen Sivas, Bursa, İzmit, Bağdat gibi şehirler ve İran, Fransa, Avustralya gibi ülkeler gerçek mekânlardır. Böylece fıkralarda adları geçen bu kişi ve yerlerin gerçekte var olması fıkralardaki zaman dilimlerinin de gerçekliğinin bir göstergesidir.

İncili Çavuş ve Bekri Mustafa fıkralarındaki genel zaman içerisinde küçük zaman bildiren dilimler ise belirsizdir. Fıkralardaki olayların gerçekleştiği küçük zaman dilimleri tarih ve saat belirtilerek anlatılamayacağı için birtakım belirsiz zaman unsurlarıyla verilmiştir. “Bir gün, ertesi sabah, akşamleyin...” gibi. Bu durum sadece İncili Çavuş ile Bekri Mustafa tipleri ve fıkraları için söz konusu değil; fıkraların genelinde aynıdır (Yıldırım 1999: 70).

4. Mekân Açısından Karşılaştırma

İncili Çavuş fıkralarında mekân, genel olarak İstanbul ve saraydır (1, 2, 3, 5, 6, 8, 13, 20, 21, 23, 25, 27, 34, 36, 38, 42, 45, 52, 54, 59, 61, 63, 66, 68, 74, 75, 77, 78, 81, 87). İstanbul; semtleri ve mahallelerinden kahvehanelerine, hamamlarına kadar hemen hemen bütün mekânlarıyla karşımıza çıkar. Fıkralarının bazılarında İncili Çavuş'un gençken köyünden İstanbul'a geldiği ve saraya padişahın yanına nedim olarak girdiğinden bahsedilir (22, 50, 52, 77, 78,). Yani fıkralarına göre İncili Çavuş İstanbullu değildir, İstanbul'a sonradan gelmiştir.

Saray, İncili Çavuş'un padişahın nedimi olduğu için burada bulunmasından dolayı fıkraların geçtiği asıl mekândır. Saray ve çevresi fıkraların çoğunun konusunu oluşturur. Doğal olarak da fıkralardaki olaylar burada cereyan eder. İncili Çavuş'un saray erkânına yaptığı şakalar, padişahı eğlendirmek amacıyla oynadığı oyunlar ve devlet büyüklerini taklitleri (12, 23, 38, 15, 87) hep sarayda vuku bulur.

İstanbul ve sarayın dışında Anadolu'nun değişik şehir ve köylerini fıkraların bazılarında (1, 4, 5, 28, 29, 51, 70, 82) görmek mümkündür. İncili genellikle bu yerlere özel bir görevle gönderilir veya gezmek amaçlı gider. Ayrıca İncili Çavuş fıkralarında İncili'nin padişah tarafından elçi olarak gönderildiği İran (5, 14, 17, 18,54), Avusturya (6) gibi dış ülkeler de görülür. İncili Çavuş gerçek hayatında da İran'a elçi olarak gönderilmiştir. Kaynaklarda da bu bilgiye rastlarız (Danışman 1968: 677-678; Hammer 1985: 158-159; Konyalı 1950: 77).

Bekri Mustafa fıkralarında da İncili Çavuş fıkralarında olduğu gibi mekân çoğunlukla İstanbul'dur (63, 82, 86, 90, 91, 94, 103). Fıkralarda olaylar İstanbul'da gerçekleşir. Mahalleleriyle (35, 36, 59, 93), semtleriyle (4, 27, 32, 39, 48, 53, 54, 75, 79, 81, 82, 85, 86, 87, 94, 98, 104, 105, 109, 111), pazarlarıyla (41, 77), hamamlarıyla (37, 78, 102), camileriyle (13, 28, 39, 54, 81, 83, 84, 93, 95, 98, 99, 100, 103, 108), mezarlıklarıyla (20, 47, 32, 90) kısacası her yeriyle ve yönüyle İstanbul, Bekri Mustafa fıkralarının ana mekânıdır. Fıkralarına ve gerçek hayatına göre Bekri Mustafa İstanbul'da doğmuş (Himmetzade 1921: 3) ve orada yaşamını sürdürmüştür. O, İncili Çavuş gibi İstanbul'a sonradan gelmemiştir.

Bekri Mustafa, fıkralarında sarhoşluğuyla ön plana çıktığı için İstanbul meyhaneleri (3, 5, 6, 11, 16, 20, 22, 25, 29, 48, 60, 66, 74, 75, 76, 77, 85, 88, 90, 94, 101, 103, 107), fıkralarda önemli bir yer tutar. Kumkapı meyhaneleri ve yıkıldığı için bugün var olmayan Balıkpazarı meyhaneleri fıkraların çoğunluğunda yer alır. Bu yerler, Bekri Mustafa'nın günlük uğrak yeridir.

Saray ise İncili Çavuş fıkralarındaki gibi olmasa da Bekri Mustafa fıkralarının dört tanesinde mekân olarak karşımıza çıkar (1, 30, 70, 103). Çünkü fıkralarda Bekri Mustafa IV. Murat'ın nedimi olarak vasıflandırılır. Ancak Bekri Mustafa; İncili Çavuş gibi sürekli sarayda kalmaz, padişah kendisini çağırdıkça saraya gider. Ayrıca İncili'de olduğu gibi sarayda kendine ait bir odası yoktur. Sadece 106 numaralı fıkroda Bekri Mustafa IV. Murat'ın yerine kırk gün padişah olma görevini yerine getirdiği için sarayda kalır.

Sarayın ve İstanbul'un dışında Bursa (12, 23), Mudanya (12), İzmit (94), Merzifon (10), Sivas (96) gibi diğer şehirler de Bekri Mustafa fıkralarında mekân olarak karşımıza çıkar. Birkaç fıkroda ise İran (110), Bağdat (36) gibi yurt dışındaki mekânlardan söz edilir veya olay bu yerlerde geçer. Bekri de İncili gibi fıkralarında yurt dışına gitmiştir.

Sonuç olarak fıkra tiplerinin yaşadıkları yer ve yaşamlarında gördükleri yerler fıkralarının mekânını oluşturmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İNCİLİ ÇAVUŞ VE BEKRİ MUSTAFA FIKRALARININ TÜRK FIKRALARINA ETKİSİ

Bu bölümde İncili Çavuş ve Bekri Mustafa fıkraları ile Türk dünyasınca tanınan Nasreddin Hoca ve Bektaşî fıkralarındaki benzer fıkraları inceledik. Fıkralardaki bu benzerlik, yani fıkra tiplerinin değişmesi konusunda Saim Sakaoğlu, şu tespitlerde bulunmuştur:

1. *Sevilen bir nüktenin başka bir bölge tipine veya bölge halkına bağlanması.*
2. *Ahmaklıkla ilgili bir nüktenin, seilmeyen, aralarında çeşitli konularda husumet bulunan iki köy, köy-ilçe, vs.'nin biri tarafından diğerinin halkına mâl edilmesi.*
3. *Geniş bölgede tanınmayan, dar bölge tipinin yeni çevreye veya ünlü bir ada bağlanması.*
4. *Tanınmış bir tipin dar bölge tipine bağlanması.*
5. *Yabancı bir tipin millî bir tipe, hatta bölge tipine bağlanması.*
6. *Benzer hususiyetleri taşıyan iki tipin yer değiştirmesi (Sakaoğlu 1992: 16).*

Biz de çalışmamız sırasında yukarıdaki tespitlerden yararlandık. İncelememizin bu kısmında İncili Çavuş ve Bekri Mustafa fıkralarının birbirleriyle benzerlik gösterenlerinin metinlerini, çalışmamızın “Metinler” bölümünde verdiğimiz için bu bölüme almadık. Bu fıkraların sadece numaralarını ve adlarını belirttik.

1. İncili Çavuş ile Nasreddin Hoca Fıkralarının Birbirini Etkilemesi

İncili Çavuş, fıkra tipleri arasında Nasreddin Hoca'dan sonra en çok tanınan fıkra tiplerinden biridir. Dünyaca ünlü Nasreddin Hoca ve İncili Çavuş fıkra tiplerinin adına anlatılan fıkralardan bazılarının benzer olması Türk halkının bu tipleri çok sevmesi ve benimsemesi sonucudur diyebiliriz.

a/1. Hocayla Subaşı

Akşehir'in subaşısı
Ava âşık bir adamdı.
Toplanarak hoca, kadı
Avdan bahsederler; tazı,
Köpek lafı eksilmezdi:
Herif başka şey bilmezdi!
Lâkin subaşı çok hasis;

Kahve çubuk yok evinde.
Bir gün hocaya dedi: -Siz
Bana bir tazı verin de
Büyüteyim onu kendim
Hiç tazı beslememiştim.
Subaşı bu!.. Ertesi gün
Hoca hemen köye gitti.

Çobanlara büyük düğün!
Bir köpek sipariş etti.
Aradılar, taradılar:
Geldi bir köpek, at kadar!

İri bir çoban köpeğini
Hoca sevinçle getirdi.
-Şimdi subaşı bir iyi
Sevinip gülecek! derdi.

Hoca çeker, köpek hırlar;
Yürüdüler şehre kadar.
Vurdu evin tokmağını
Uşaklar koşup açtılar
Lâkin onun Çomak'ını
Görünce geri kaçtılar.
“Çomak: Bu köpeğin adı!
Hoca dakika durmadı
Çıktı, Çomak'ıyla girdi
Subaşı'nın odasına.
Meclise bir selam verdi
Dedi av müptelâsına:
-Boş geçirmeyin bu yazı,
İşte size a'la tazı!

Oradakiler şaşkın şaşkın
Bakıyorlardı Hoca'ya..
-Bu latife hadden aşkın!
Dedi, ihtiyar Hoca'ya,
Gözü parlayan subaşı.
Hoca'nın yoktu telaşı!

-Bu tam bir çoban köpeği..
Hoca atıldı: -Öyle ya!

Bu tazıdan daha iyi,
Yiyecek lazım tazıya.
Bu evde yokken yiyecek.
Köpek tazıya dönecek!
(Köprülü 2004: 128-129)

a/2. Bu da Tazı Olur (46)

Yine İncili, padişahın nedimi olmadan önce İstanbul'da bazı devlet adamlarının ve seçkin kişilerin konaklarına devam eder ve onlardan hürmet görür. Firuz Ağa'yı en fazla seven, onun şakacılığından, hazırcevaplığından pek memnun olup gece ve gündüz yanında bulundurmaya isteyen devletin ileri gelenlerinden biri vardır.

Bu adam, çok zengin olmakla birlikte gayet cimri olup emrinde bulunanlar daima yarı tok yarı aç hayatlarını sürdürürler. İncili Çavuş da oraya geldikçe diğer konaklarda olduğu gibi nefis yemekler bulamaz. Bir paşa konağına layık olmayan yemeklerle vakit geçirmeye mecbur kalır.

Bir gün Paşa, İncili Çavuş'a der ki:

"Firuz Ağa! Birçok devlet adamı gibi ben de ara sıra ava çıkmak, av eğlenceleri tertip etmek istiyorum. Bunun için önce birçok tazı ve kopay elde etmek gerekiyor. Siz daima dışarıda dolaştığınız için sizin daha çok rastlama ihtimaliniz var. Bana güzel bir tazı bulunuz."

İncili Çavuş, paşanın bu emrini mümkün olduğu kadar çabuk yerine getireceğine söz verir. Bu vesile ile de paşaya bir ders vermeyi derhâl düşünür. Ertesi gün gayet iri, semiz bir çoban köpeği bularak konağa götürür. Hayvanı aşağıda bırakarak yukarı çıkıp paşanın yanına girer:

"Efendim! Emriniz gereğince pek güzel bir tazı bulup getirdim."

"Pek memnun oldum. Aman şunu göreyim, nerededir?"

"Efendim! Aşağıda bıraktım, emrederseniz buraya getireyim."

"Hayır!... Biz aşağıya gider görürüz."

Bunun üzerine paşa ve İncili Çavuş birlikte avluya inerler ve köpeği de oraya getirirler. Fakat paşa, bu iri çoban köpeğini görünce:

"Ağa! Bu nasıl tazı?"

"Pek güzel cins bir tazı!"

"Canım, tazı böyle olmaz!"

"Ya nasıl olur efendim?"

"Tazının bacakları ince, karnı içine çekilmiş, vücudu zayıf, burnu uzun olur. Bu ise âdeta bir çoban köpeği!"

"Efendim bunda merak edecek bir şey yoktur. Bu köpek bir hafta evinizde kalırsa emin olunuz ki o tarif ettiğinizden daha iyi bir tazı olur."

İncili Çavuş'un bu cevabı üzerine paşa kızarsa da belli etmeyerek yukarı çıkar. Bir daha İncili Çavuş'u konağa davet ettirmez (Afşin 1988: 27-28; Tevfik 1918: 30-32).

b/1. Neûzubillah

Bir sohbet sırasında Timur Hoca'ya sorar;

“Hocam, sen bilgin adamısın, bilirsin. Abbasi halifelerinin güzel güzel adları varmış: Muvaffak-Billah, Mütevekkil-Alellah, Mutasım- Billah gibi. Ya ben de o çağda yaşasaydım bana ne ad verirlerdi acaba?”

Hoca bir Timur'a bakar, bir de Abbasi halifelerini düşünür. Sonra da aklından geçeni söyleyiverir;

“A sultanım, hiç şüpheniz olmasın, size de ‘Neûzubillah’ (Allah’a sığınırız.) derlerdi.” (Sakaoğlu 2005: 209)

b/2. Size de Neuzübillah Derlerdi! (86)

Bir gün II. Selim, İncili'yi çağırır, ona:

– İncili, der, eski halifeler zamanında bir âdet vardır. Halifelere müteassim billah, mustekini billah ve saire gibi ünvanlar takarlardı. Eğer bu âdet hâlâ devam etmiş olsaydı, bana ne denirdi acaba?

İncili Çavuş, II. Selim'i; II. Selim de İncili'yi pek sevmez. Bu sevmemezlik, II. Selim'in şehzadeliliği zamanında başlamıştır.

İncili, eline geçen bu fırsatı kaçırmaz:

– Efendimiz, eğer size de (Billah)lı bir ünvan takmak icap etseydi; Neuzübillah derlerdi.

II. Selim, bu güzel cevap üzerine çok kızsada da hiddetini İncili'ye belli etmemeyi başarır (Sanerk 1943: 28).

Yine yabancı bir tipin fıkraları milli bir tipe bağlanarak da anlatılabilir. Arapların ünlü şairi Ebu'n-Nuvas'ın nükteleri, başta Nasreddin Hoca olmak üzere, İncili Çavuş, Bektaşî gibi tanınmış fıkra tiplerine de bağlanarak anlatılmaktadır (Sakaoğlu 1992: 20). Ebu'n-Nuvas'ın hem Nasreddin Hoca'ya hem de İncili Çavuş'a bağlanarak anlatılan bir fıkrası ve bu fıkranın Nasreddin Hoca ile İncili Çavuş'a bağlanarak anlatılan varyantları şöyledir:

c / 1. Onu Kadı Efendiye Sorunuz

Bir kıza âşık olan genç, kızın babasının, sabaha kadar nehir suyunda kalma teklifini kabul eder. Ancak bu işi başardığı hâlde koğulur. Genç hakkını aramak için kadının huzuruna çıkar. Kadı Efendi gence o gece herhangi bir yerde ışık görüp

görmediğini sorar. Genç, dağda bir ışık gördüğünü söyleyince onunla ısındığı kabul edilerek, davayı kaybeder.

Genç, Ebu Nuvas'a giderek konuyu anlatır. O da bir ziyâfet tertip ederek Harunürreşid'i de davet eder. Ancak yemek saati gelip geçtiği hâlde ortada ne Ebu Nuvas vardır, ne de yemek hazırlığı. Ebu Nuvas'ı aramaya koyulurlar. O, iki yüksek ağacın tepe dallarına bir kazan bağlamış, altına da zayıf bir ateş yakmıştır. Harunürreşid bunun ne demek olduğunu sorunca Ebu Nuvas kadıyı göstererek cevabı onun vereceğini söyler.

Konu anlaşılınca hemen kızı gence vererek düğün kurarlar (Sakaoğlu-Alptekin 2009: 231).

c / 2. Uzaklardaki Işık

Hoca'ya, bir kış mevsiminde, "Hoca derler, seninle bir bahse girişelim. Sen kazanırsan, etlili, sütlülü, tatlılı bir ziyâfet sana. Kaybedersen, artık sen bize bir ziyâfet çekersin."

Hoca râzı olur, "Ne üstüne tutuşacağız bahse?" der.

"Bir gece derler, sabaha kadar şehir meydanında ayakta duracaksın, nasıl, yapabilir misin?"

Hoca râzı olur. O gece sabaha dek şehir meydanında durur, iliği, kemiği donar. Sabahleyin bahse giriştiği dostlariyle buluşur. Anlatırken, "Dondum, bittim, der. Her taraf zifirî karanlık, ayaz, yalnız ilerde bir tek ışık vardı."

Hoca, bu sözü söyler söylemez, "Yok derler, bahsi kaybettin; sen o ışıkla ısınmışsındır."

Hoca, "Yahu, tâ karşıdaki ışıkla adam ısınır mı?" derse de dinletemez, ziyâfet de ziyâfet diye tuttururlar. Hoca, "Peki der, bu akşam gelin."

Akşam, hepsi Hoca'nın evine gelirler, konuşulur, görüşülür, vakit yatsıya yaklaşır, fakat ortaya ne yemek sinisi çıkar, ne de bir dilim ekmek. Nihayet dayanamazlar.

"Yahu derler, hani yemek?"

Hoca, "Dur bakayım, kaynadı mı?" deyip çıkar. Çıkar amma bir saat olur o da görünmez. "Bize galiba bir oyun oynadı, ne yapıyor bakalım." diye kalkarlar, evi ararlar, yok. Bahçeye çıkarlar, bir de ne görsünlür, Hoca, bir ağaca koca bir kazan asmış, altına da bir mum yakmış, başına geçmiş oturmuş.

"Hoca, bu ne?" derler.

"Su kaynasında der, içine pirinç atıp çorba yapacağım size."

“Yahu derler, hiç bu kör kandille su mu kaynar?”

“Neden kaynamasın der Hoca, tâ uzaktaki bir ışıkla adam ısınır da bir mumla kazan kaynamaz mı?” (Sakaoğlu-Alptekin 2009: 231-232)

c/3. Onu Hâkim Efendiye Sor (49)

Zamanın padişahı, İncili Çavuş'u özel bir görev ile eyalet valilerinden birinin yanına gönderir.

İncili, gittiği şehirde görevini yaptığı sırada bir genç gelerek bir istekte bulunacağını söyler ve Çavuş'un yanına girer. Hâl ve tavrından pek fakir olduğu anlaşılan bu gencin, bir hizmet veya para yardımı istemek üzere geldiğini zanneden İncili Çavuş:

“Ne istiyorsun oğlum?” diye sorar ve genç de:

“Efendim, müsaade ederseniz başıma gelen bir olayı anlatayım. Bana yapılan haksızlığı dinleyiniz!” der ve sonra da başından geçen macerayı anlatmaya başlar:

“Efendim, bendeniz bundan bir ay önce bir tesadüf eseri bu memleketin tanınmış esnaflarından Ahmet Efendi'nin kızını gördüm ve ona âşık oldum. Kızın babası çok zengin, ben ise fakir olduğumdan evlenmek için bu kıızı istemeye cesaret edemedim. Fakat aşkımın şiddeti, en sonunda kızın babasına evlenmek için beni başvurmaya mecbur etti.

Ahmet Efendi'nin konağına giderek huzuruna çıktım ve durumumu anlatarak Allah'ın emriyle kıızıyla evlenmek istediğimi söyledim ve kıızı istedim.

Ahmet Efendi, beni zannettiğim gibi hemen huzurundan kovmayı tebessümle dedi ki: “Pekâlâ oğlum!... Kızımı senden iyisine verecek değilim. Ancak benim bir sözüm vardır. Eğer onu yerine getirirsen başüstüne!”

Bu sözü işitince ne kadar memnun olduğumu tarif edemem. Hemen: “Efendim, sözünü neyse söyleyiniz. Her ne olursa olsun yaparım!...” dedim.

Bunun üzerine adam: “Bizim şehrin kenarından geçen nehre akşam gidip de sabaha kadar suyun içinde beklersen ertesi günü kızımı sana veririm!...” dedi.

Havanın soğuk ve mevsimin kış sonu olmasına rağmen hemen nehrin kenarına giderek soyundum. Boğazıma kadar suya girerek sabaha kadar durdum. Sabah olunca çıkıp Ahmet Efendi'ye geldim. Şartı yerine getirdiğim için sözünü yerine getirmesini istedim.

Zaten o adam, gece belli aralarla adam gönderip benim nehrin içinde olup olmadığını yoklatmış olduğundan bana bir cevap veremedi.

“Haydi şuradan, def ol!... Sen benim kızımı alabilecek bir adam değilsin.” diyerek beni huzurundan kovdu. O zaman nehir meselesini bir bahane olarak ortaya sürmüş, benim yapamayacağımı zannederek bu şekilde benden kurtulmayı istemiş olduğunu anladım.”

Bunun üzerine hâkim efendiye müracaat ederek onu dava ettim. Hâkim, Ahmet Efendi’yi çağırıp benim yanımda sordu. O da durumu olduğu gibi anlattı. Artık hükmetmek zamanı gelmişti. Hâkim Efendi, bana hitaben: “Oğlum nehirde sabaha kadar durmuş olduğunu anladım. Ancak o müddet zarfında uzaktan yakından bir ateş veya ışık gördün mü?” diye sordu. Ben de: “Efendim, hiçbir şey görmedim!... Yalnız şu karşiki dağın tepesinde çobanların yakmış oldukları ateşi gördüm” cevabını verince Hâkim Efendi tebessüm ederek: “Sen şartı yerine getirememişsin. Çünkü dağın tepesinden gördüğün ateşe bakarak gözünle ısınmışsın, bundan dolayı kızı istemeye hakkın yoktur” dedi ve Ahmet Efendi tarafını haklı çıkardı, beni mağdur etti. İşte efendim, bu haksızlığın çözülmesi için size başvurduğum.

Gencin bu hikâyesi üzerine İncili, biraz düşündükten sonra:

“Oğlum, sen merak etme! Ben Allah’ın izniyle bu işi halleder ve sana sevdiğin kıızı alıveririm.” diyerek söz verir ve genç de memnun olarak çıkıp gider. Ertesi gün İncili, valinin yanına giderek şehrin civarındaki bahçelerden birinde ilkbahar münasebetiyle bir ziyafet tertip etmek istediğini söyler. Vali ile hâkim efendi’yi ve vilayetin önde gelenlerini de davet eder. Ziyafet günü davetin yapıldığı bahçeye halılar, minderler vesaire malzeme getirilir. Biraz sonra da vali ile diğer davetliler gelirler; fakat İncili meydanda görünmez. Bir müddet gözetilir. Paşanın karnı acıkır. Ortada yemeğe dair bir şey görünmez. Bunun üzerine paşa, sorar:

“İncili Çavuş ortada yok. Acaba nerededir?”

Hizmetkârlar, onun nerde olduğunu bilmediklerini söylerler. Bunun üzerine paşa:

“Bakıp arayınız!.. Nerde ise bulunuz!” emrini verir. Bahçenin he tarafına dağılan hizmetkârlar İncili’yi gayet garip bir surette yemek pişirmekle meşgul görerek valiye haber verirler ve bizzat gelip görmesini isterler. Vali; hâkim ve diğer davetlilerle İncili’nin yanına gider. Bir de ne görsün: İncili iki kavak ağacının tepelerinden bağlanmış bir ipe, bir kazan asmış. Ağaçların altına da biraz çer çöp koyarak tutuşturmuş.

Vali, bunu görünce kahkaha ile gülerek:

“Ağa, bu hâl ne?”

“Efendim, yemek pişiriyorum!..”

“Hiç böyle şey mi olur?”

“Niçin olmasın? İşte yukarıdaki kazanda kuzu var. Burada da ateş yanıyor. Şimdi pişer!..”

“Fakat buradaki ateş ta ağacın tepesindeki kazanı ısıtır mı?”

“Efendim, bunu yanınızdaki Hâkim Efendi’ye sorunuz, cevabını onlar versinler.”

Vali, hâkimin yüzüne bakar ve hâkim de şaşırıp kalmıştır. Bunun üzerine İncili, gence yapılan haksızlığı tüm ayrıntılarıyla anlatarak hâkim efendinin karşıki dağda görünen bir ateşten ısındığına dair hüküm verdiğini haber verir ve der ki:

“Paşa Hazretleri! Boğazına kadar nehrin içinde duran bir adamın, karşı dağdaki ateşten ısınması mümkün olur da, ağacın tepesindeki kazan, altındaki ateşten niçin ısınmasın?”

Bunun üzerine vali, hâkimi bu haksız hükümden dolayı uyarır. Ahmet Efendi’ye hiçbir şart koşmadan kızını gence vermesini emreder. İncili de düğünde hazır bulunmuştur (Afşin 1988: 33-36; Tevfik 1918: 37-41).

2. İncili Çavuş ile Bektaşî Fıkralarının Birbirini Etkilemesi

Belli bir zümreyi temsil eden; ancak zamanla toplum tarafından benimsenip sevilen bir fıkra tipi hâline gelen Bektaşî fıkra tipini Dursun Yıldırım “Türk toplumunda dinî inanç ve kanaatleri ve dolayısıyla dünya görüşü bakımından da sünnî Müslümanlardan farklı bir zümreyi zihniyet ve davranış bakımından temsil eden bir fıkra tipidir.” (Yıldırım 1999: 29) şeklinde tanımlar. Yıldırım’ın tanımladığı Bektaşî tipi ile İncili Çavuş fıkraları benzerlik göstermektedir.

a/1. Ondan Al Ötekine Ver

Bektaşî fukarasından biri parasız ve aç olduğu halde bir fırının önünde duruyor, orada zuhurat bekliyor imiş. Ekmek alanlardan biri merkuma bir okka ekmek bedeli olmak üzere bir kuruş vermekle baba eyvallahı bastırdıktan sonra fırına girip yirmi paralık ekmek almış ve kuruşu tezgâhtara vermiş. Tezgâhtar yirmi parayı iade etmediğinden baba;

“Hani ya evlat, bizim kuruşun artanı?” demiş ise de tezgâhtar;

“Verdim ya, daha ne istiyorsun?” cevabını vermekle verdin, vermedin münaazası başlamış. Nihayet Bektaşî, fırıncıdan paranın üst tarafını alamayacağını anlayarak ve;

“Haram olsun” deyip geçmiş, karşıdaki bakkal dükkânına girerek;

“Bakkal şuradan yirmi paralık pastırma ver!” demiş. Bakkal bir kâğıda sarıp verdiği pastırmayı alınca yürümeye başlamakla bakkal bağıarak;

“Hani ya baba yirmilik?” dedikte Bektaş;

“Verdim ya ayol, ne istiyorsun?” cevabını vererek yoluna devam etmiş. Biraz gittikten sonra kendi kendine düşünerek demiş;

“Ya rabbi! Sen de biliyorsun ki fırıncı benim yirmiliği yuttu. Ben de bakkalın yirmiliğini yuttum. Sen kadirsin, fırıncıdan al, bakkala ver. Günahı bana olmasın.” demiş (Yıldırım 1999: 79).

a/2. Ondan Al, Ötekine Ver! (74)

İncili Çavuş, memleketten İstanbul’a yeni geldiği sıralarda bir müddet boşa kalır ve getirdiği birkaç kuruşu da harcayıp zor duruma düşer.

Son günlerde yanında ancak iki üç akçelik bir tek sikke kalır. O günü de bununla savmak zorundadır.

Bir bakkal dükkânına gidip bir akçelik peynir alır, iki akçelik sikkeyi verir. Bakkal parayı çekmecesine atarak diğer bir işle meşgul olmaya başlayınca İncili sorar:

“Üste bir akçeyi vermedin!”

“Ne demek? Verdim ya!..”

“Vermedin, vermiş olsan ister miyim?”

“Verdim. Sen unutmuşsun!”

“Dostum, emin ol ki vermedin!”

“Artık çok oluyorsun, verdim. Bu vesile ile peyniri bedava mı almak istiyorsun?”

İncili, bakkaldan parayı alamayacağını anladıktan sonra “Lâ havle!” diyerek oradan karşıdaki fırına gider ve:

“Şuradan bir akçelik ekmek ver.” der. Ekmeği alınca yürür. Fırıncı parayı vermediğini görerek İncili’nin arkasından bağıırır:

“Hey arkadaş! Hani ya ekmek parası!” İncili dönüp hiddetle:

“Verdim ya, kaç kere para vereceğim!”

“Canım, vermedin.”

“Sen unutmuşsun, ekmeği istediğim vakit parayı verdim.”

İncili yoluna devam ederek oradan savuşur. Epeyce uzaklaştıktan sonra der ki:

“Yarabbi sen bilirsin ki, bakkal benden bir akçe fazla aldı. Ekmekçi de parasını hiç almadı. Artık ahirette sen bakkaldan al, ekmekçiye ver. Ben de hakkı kalmasın.” (Afşin 1988: 105; Tevfik 1918: 115-116)

b/1. *Bir Bektaşî yelken gemisine binip giderken birden bire fırtına zuhur etmekle gemi dalıp çıkmaya, Bektaşî de fena halde korkmaya başlar. Yolculardan biri yanına sokulup “Dedem! Korkma, Allah kerimdir!” deyince Bektaşî: “Ben de onun için korkuyorum ya, kemâl-i kereminden balıklara ziyafet verebilir.”* (Yıldırım 1999: 77)

b/2. Tanrı Büyük Amma... (28)

İncili Çavuş, Bursa’dan dönerken Mudanya’da Uludağ’dan kar getiren saray kayıklarından birine biner. Yolda lodos artar. Nispeten küçük olan bu kayığı dalgalar üzerinde ceviz kabuğu gibi sallanmaya başlar.

İncili Çavuş endişelenir, kaptana denizin sakinleşip sakinleşmeyeceğini sorar.

Kaptan:

“Elem çekmeyin kardeşim! Tanrı büyüktür!”

İncili Çavuş, güler:

“Belli! Ama şu kayık küçük!” (Şaka Neşriyatı 1944: 56)

3. Bekri Mustafa ile Nasreddin Hoca Fıkralarının Birbirini Etkilemesi

Nasreddin Hoca, halkın zalim Timur karşısındaki hiç korkmayan sesidir. Sakaoğlu-Alptekin’in “*Nasreddin Hoca*” adlı eserlerinde bu konuya şöyle değinilmiştir: “...Gerçekten Timur gittiği yere zulmetmiştir, bu arada Anadolu da bu zulümden nasibini fazlasıyla almıştır. Zulmün dışında 103 yıllık Osmanlı Devleti de dağılma noktasına gelmiştir. Bütün bunlar hesaba katıldığında psikolojik savaşta Timur’la Nasreddin Hoca karşı karşıya getirilmekte ve Timur mücadeleyi kaybetmektedir.” (Sakaoğlu-Alptekin 2009: 217). Bekri Mustafa da getirdiği yasaklarla bilinen IV. Murat’la anılan bir fıkra tipidir (1623-1640). Türk halkı nasıl Nasreddin Hoca’yı zalim Timur’un karşısına getirdiyse, IV. Murat’ın katı yasaklarına ve acımasız cezalarına karşı da Bekri Mustafa’yı getirmiştir. Halk ve sarhoş takımı, IV. Murat’ın karşısında Bekri Mustafa’nın kişiliğinde konuşabilmiş ve bu yasaklara karşı koyabilmiştir. Her iki fıkra kahramanımızın bu noktada fıkralarının birbirine benzemesi ihtimali olduğunu düşünüyoruz. Türk halkı bu fıkraları anlatırken Nasreddin Hoca’nın yerine Bekri Mustafa’yı; Bekri Mustafa’nın yerine de Nasreddin Hoca’yı getirmiştir diyebiliriz. Bu tespitimize örnek olabilecek fıkralar aşağıdaki gibidir:

a/1. Yüzme Öğrenmeye

Nasreddin Hoca ile Timur bir araya gelince daima sohbet ederler. Hoca da sohbet sırasında sık sık Timur'u çok sevdiğini söyler.

Günün birinde yine bir sohbet anında Timur;

“Hocam, beni çok sevdiğini, hatta benim için canını bile vermekten çekinmeyeceğini söylersin.”

“Elbette sultanım, bundan şüphen mi var?”

“Hocam, öyleyse haydi ispat et.”

Timur, yanındakilere aşağıdaki havuzu göstererek, Nasreddin Hoca'nın havuza atlamasını istemektedir.

Nasreddin Hoca emri aldığı gibi kalkar ve kapıya doğru yönelir. Hocanın kaçacağını sanan Timur;

“Hocam, hayırdır, nereye gidiyorsun, yoksa kaçıyor musun?” deyince Nasreddin Hoca:

“Ne kaçması Sultanım, elbette yüzme öğrenmeye.” deyiverir (Sakaoğlu-Alptekin 2009: 222-223).

a/2. Hayır Ya Da Evet (1)

Bekri Mustafa, IV. Murat'ın nedimi olur. Birkaç gün sonra padişah kendisini yanına çağırarak sorar:

“Sana ne emredersem yapacak mısın?”

Bekri, eğilerek cevap verir:

“Ona ne şüphe devletlim?”

Bunun üzerine padişah, sarayın denize bakan pencerelerinden birini göstererek sorar:

“Peki! Mesela şu pencereden kendini denize at desem, yapar mısın?”

Bekri Mustafa, cevap vermez. Kapıya doğru yürür. IV. Murat bağırır:

“Cevap vermeden nereye gidiyorsun?”

Bekri, gülümseyerek karşılık verir:

“İradenizle, evet ya da hayır demeden önce gidip yüzme öğreneceğim!”

(Tokmakçoğlu 1983: 35-36)

4. Bekri Mustafa ile Bektaşi Fıkralarının Birbirini Etkilemesi

Her iki fıkraya tipinin de sarhoş olmaları ve bu sarhoş kişiliklerinin fıkralarına konu olması Bekri Mustafa ve Bektaşi fıkralarının birbirinden etkilenmesine neden olabilir. Bu konuda Boratav şu görüştedir: “*Bektaşi fıkralarıyla Bekri Mustafa üzerine anlatılanların bu halk tiplerinden birine ya da ötekine mal edilmesinin bir nedeni Bektaşîlerin İslâm dinindeki içki yasağına boyun eğmeme tutumlarında Bekri Mustafa'nın davranışlarıyla birleşmeleridir.*” (Boratav 1999: 88) Sakaoglu da her iki tipin benzer özellikler göstermeleri bakımından birbiriyle yer değiştirebileceğini şöyle belirtir: “*Hususiyetleri açısından benzerlik gösteren iki veya daha fazla fıkraya-tipi kolaylıkla yer değiştirebilir. Bektaşi, sarhoşluğu açısından Bekri Mustafa ile veya başka bir sarhoşla yer değiştirebilir. Bu tür yer değiştirmelerde her zaman ortak bir hususiyet aranmayabilir; bazen aynı hadise iki fıkraya-tipi tarafından benzer hareketle cevaplandırılabilir.*” (Sakaoglu 1992: 22) Hem Bektaşi hem de Bekri Mustafa adına bağlanarak anlatılan fıkralar şunlardır:

a/1. Buyurun Cenaze Namazına!

İçkinin şiddetle memnu olduğu bir zamanda, gizli meyhanelerden birinde demlenen Bektaşi, salın salına giderken birden bire aşına bir çehre ile karşılaşmış. Hemen teklifsizce elini o çehre sahibinin omzuna koyarak, sormağa başlamış.

“İmanım, seni iyice gözüüm ısıyor. Acaba nerede gördüm, Fenerdeki Çardaklı meyhanede mi?”

“Hayır!”

“Öyleyse, Tavukpazarı'ndaki Küplü'de.”

“Hayır!”

“Eh, o halde mutlaka Uzunodalar'da.”

“Hayır!”

“Allah Allah... Bari söyle de meraktan kurtulayım.”

“Herhalde sen beni selamlık ettiğin zaman görmüş olacaksın.”

Bektaşi karşısındaki adamın padişah olduğunu anlamış. Artık söyleyecek söz bulamamış. Hemen oraya sırtüstü yatarak;

“Ey ahali... Ben kalıbı değiştiriyorum, buyurun cenaze namazına!” diye bağırması (Yıldırım 1999: 127-128).

a/2. Buyurun Cenaze Namazına!

Sultan Murat, bir gün kılık değiştirerek dolaşırken Bekri Mustafa'nın demlendiği yere gelir. O da oturup sohbe ve onlarla beraber içmeye başlar. Bekri, bir ara yeni gelene sorar:

“Hoş geldin ağa, adını bağışlar mısın?”

“Hoş bulduk! Adım Murat, ya senin adın ne?”

“Bana adıyla sanıyla Bekri Mustafa derler! Sana kim derler?”

“Bana da Sultan Murat derler!” deyince Bekri'nin ağzından gayri ihtiyari şu sözler dökülüverir:

“Buyurun cenaze namazına!..”

Padişah, bu samimi davranış ve nükteli söz üzerine gülmeye başlayıp Bekri'yi affeder (Seratlı 2004: 197).

b/1. Dayan Allah'ım, Tam Zengin Olacak Zaman!

Bektaşi babalarından birisi gemiye binmiş giderken bir fırtına kopmuş. Gemide bulunanlar ellerini göğe açarak duaya başlamışlar. Kimisi evliyalara mum adar, kimisi kurban adar, kimisi de yüz altın, bir çiftlik vakfedeceğini söylemiş. Bu hali soğukkanlılıkla seyreden Bektaşi;

“Dayan Allah'ım, tam zengin olacak zaman!” demiş (Yıldırım 1999: 234).

b/2. Dayan Allah'ım! (12)

Bekri Mustafa, bir gün Bursa'ya gider. Orada epeyce kalıp oranın güzel havasından ve şifalı sularından yararlanır. Daha sonra Mudanya yoluyla İstanbul'a dönmeye karar verir. Birkaç yolcu ile beraber yelkenli bir gemiye biner.

Gemi, Mudanya'dan biraz açıldıktan sonra hava birdenbire değişir. Deniz coştukça coşar. Öyle ki gemi suyun üstünde âdeta bir ceviz kabuğu gibi sallanmaya başlar.

Gemideki yolcular telaşlanırlar. Çoğu tüccar olan yolculardan bazıları ellerini havaya kaldırıp:

“Allah'ım! Bu fırtınadan sağ salim kurtulursak sana bir koyun kurban edeceğim.”

Kimisi:

“Ey yüce Tanrım, eğer İstanbul'a sağ kavuşursam ahtım olsun, fukaralara bir teneke zeytinyağı dağıtacağım.”

Kimisi de:

“Bu fırtınayı atlattırsak, zavallı fakirlere servetimin yarısını bağışlayacağım!”
der.

Zengin tüccarların, bu adaklarını işiten Bekri Mustafa ellerini havaya kaldırıp:

“Allah’ım! Dayan, tüccarlar kızıştı! Tam alışveriş zamanıdır. Fırtınayı dindirme de adaklar çoğalsın. Bizim gibi fakir fukara da bundan yararlınsın...” diye dua eder
(Yurdatap 1942: 22-23).

c/1. Kafam Olsa İki Sarhoşun Arasına Girer miydim?

Canlardan biri bir meyhanede demleniyormuş. Nasılsa iki delikanlı kavgaya tutuşmuşlar. O da bunları ayırmak için araya girmiş. Sarhoşlardan birinin fırlattığı kadeh başına rast gelerek yaralanmış. Etraftakiler;

“Baba efendi, kafana bir zarar oldu mu?” diye sorunca Baba şu cevabı vermiş;

“Kafam yok ki zarar olsun. Kafam olsaydı iki sarhoşun arasına girer miydim?”
(Yıldırım 1999: 187)

c/2. Haklı Bir İtiraf (48)

Bekri, bir gün Balıkpazarı Meyhaneleri’nden birinde içmektedir. Birdenbire, fazla kaçırdukları için ne yaptıklarını bilmeyen iki sulu sarhoş arasında hiç yoktan kavga çıkar. Bekri, hemen ayağa kalkarak aralarına girer. Bu sırada kavgacı sarhoşlardan birinin attığı tabak Bekri’nin başına gelir. Bunu gören meyhaneci, hemen Bekri’nin yanına koşar:

“Aman Bekri, beynine bir şey oldu mu aslanım?”

Bekri Mustafa, şu karşılığı verir:

“Zaten beynim yok ki! Olsaydı şu iki sarhoşun arasına hiç girer miydim?” (Koz 1983: 27).

d/1. Ya İğnenin Deliğini Büyütür Ya Deveyi Küçültür

Bektaşi dervişlerinden birine;

“Erenler! Cenabı Hak her şeye kadirdir, dersiniz; bir dikiş iğnesinin gözünden bir deveyi geçirebilir mi?” demişler. Bektaşi;

“Vızır vızır” der.

“Nasıl?” diye sorulunca da;

“Ya dikiş iğnesinin gözünü büyütür, ya deveyi küçültür, geçirir.” demiş (Yıldırım 1999: 77).

d/2. Vızır Vızır Geçirir (76)

Bir gün iki kişi Bekri Mustafa'nın itikadından bahse tutuşurlar. Biri Bekri'nin ayyaşlığının zayıf itikadından ileri geldiğini iddia ettiği hâlde; diğeri her ne kadar gece ve gündüz şarap içse de onun itikadının pek sağlam olduğunu ileri sürer. Hatta onun çok hocalardan daha sağlam itikadı olduğunu söyler ve bunu ispat edeceğini anlatır.

Her ikisi de iddialarında ısrar ettiklerinden ispatlamaya karar verirler. Doğruca bir medreseye giderek bir Hoca Efendi'ye müracaat ederler. Selamdan sonra derler ki:

“Hoca Efendi Cenabıhakk'ın bütüin dünyayı iğnenin deliğinden geçirmeye kadir olduğu şüphesizdir değil mi?”

“Hay! Hay!”

“Fakat merak ettiğimiz ve kararsız olduğumuz bir mesele var, onu sizden sormaya geldik.”

“O mesele ne imiş?”

“Acaba Cenabıhak dünyayı iğnenin deliğinden geçirmek için dünyayı mı küçültür deliği mi büyütür?”

Bu soruya şaşırın Hoca Efendi cevap için kitaba müracaat etmek gerektiğini söyler.

Oradan çıkan bu iki kişi Bekri Mustafa'ya bulmak üzere Kumkapı'daki Agop'un Meyhanesi'ne giderler. Bekri Mustafa, orada bir köşede kurulmuş zevk ve sefa ile meşgul bulunmaktadır. Bunun yanına yaklaşarak selam verir ve otururlar. “Bekri” iki misafirin sebebi ziyaretini sorunca biri der ki:

“Bir şüphemiz var onu size sormaya geldik.”

“Sorun bakalım.”

“Cenabıhak dünyayı iğne deliğinden geçirmeye kadirdir, değil mi?”

“Âmennâ! Kadirdir.”

“O hâlde acaba nasıl yapar, dünyayı mı küçültür iğnenin deliğini mi büyütür?”

“Ne dünyayı küçültür, ne de iğnenin deliğini büyütür. Vızır vızır vızır vızır...”

Bekri bu vızır vızırı uzattıkça uzatır. Misafirler kalkıp meyhaneden çıkarlarsa da Bekri hâlâ vızır vızır demeye devam eder.

Bu tecrübe ile Mustafa'nın itikadının sağlam olduğunu iddia eden kişi bahsi kazanır (Himmetzade 1927: 16-17).

e/1. Yukarıda “b. İncili Çavuş ile Bektaşî Fıkralarının Birbirini Etkilemesi” bölümünde Bektaşî’ye ait olan adsız fıkra metnini burada tekrar vermedik. Bu fıkranın Bekri Mustafa fıkralarındaki benzeri şöyledir:

e/2. Allah Büyük Ama Tekne Küçük (21)

Bekri, bir gün adadan dönmektedir. Hava birdenbire bozar, fırtına çıkar. Fırtına yeri göğü birbirine katmaya başlar. Vapur salıncak gibi sallanır. Dalgalar geminin üzerinden atlamaya başlar. Bekri bu hengâme içinde şişesini başına diken bir Bektaşî’ye:

“Yahu bu fırtınadan hâlimiz ne olacak?”

Bektaşî’nin “Allah büyüktür!” demesi üzerine Bekri:

“Anladık birader Allah büyük; ama tekne küçük!..” diye cevap verir (Derin 1965: 18).

5. İncili Çavuş ile Bekri Mustafa Fıkralarının Birbirini Etkilemesi

Bekri Mustafa ve İncili Çavuş'un aynı yüzyıllarda yaşamaları, tanınmış şahsiyetler ve dönemin padişahına yakın olmaları hatta padişahın nedimliğini yapmaları bakımından fıkralarının karıştırılabileceği görüşündeyiz. Türk halkı her iki fıkra tipini de çok sevmiş ve benimsemiştir. Fıkra türünün halk arasında sözlü olarak aktarıldığını da göz önüne alırsak; fıkra tiplerimizin fıkralarının birbirine bağlı olarak anlatılması muhtemeldir diyebiliriz. Nitekim İncili Çavuş ve Bekri Mustafa fıkraları arasında her iki tip için de anlatılan benzer hatta aynı fıkralara rastlamaktayız. Çalışmamızda incelediğimiz her iki fıkra tipine bağlanarak anlatılan benzer fıkralar ve numaraları aşağıda verilmiştir. Birinci sıradakiler İncili Çavuş'a; ikinci sıradakiler Bekri Mustafa'ya ait fıkralardır ve parantez içindeki numaralar da çalışmamızda incelediğimiz fıkra numaralarıdır.

a/1. Kabak Sazı Meselesi (63)

a/2. Kızlar Ağası Meselesi (89)

b/1. Kalk Şuradan Def Ol! (78)

b/2. Kalk Def Ol Şuradan! (91)

c/1. Kavuk Kaçtı (57)

c/2. Aman Çocuk Sıkı Tut (79)

d/1. Peşin Namaz (27)

d/2. Ben de Peşin Veriyorum (84)

e/1. Zahmetsiz Maaş (2)

e/2. Dalkavuk (38)

BEŞİNCİ BÖLÜM

METİNLER ÜZERİNE

Çalışmamızın bu bölümünde yer verdiğimiz metinleri araştırmamız sırasında ulaşabildiğimiz sözlü ve yazılı kaynaklardan derledik.

A. İncili Çavuş Fıkraları ile İlgili Kaynaklar

Öncelikle İncili Çavuş fıkralarını ilk defa derleyip yayınlayan Süleyman Tevfik'in *İncili Çavuş* adlı eserindeki – ki bu eserin araştırmalarımız sırasında pek çok araştırmacının çalışmasına kaynaklık ettiğini gördük. -fıkraları esas aldık. Çalışmamızda Tevfik'in 52 fıkrasına yer verdik. Tevfik'ten başka Sanerk, C.B. (Cahit Balçık), Koz, Seratlı ve Tokmakçioğlu'nun çalışmalarındaki ve çeşitli yayınevleri tarafından yayınlanan kitaplardaki fıkralara da yer verdik. Burada adlarını verdiğimiz araştırmacıların ve yayınevlerinin yayınladığı fıkraları çalışmamızda yer vermemizin nedeni, fıkraların sadece bu kaynaklarda bulunması ya da bu kaynaklardaki fıkraların diğer kaynaklardakilere göre dillerinin daha sade ve fıkra özelliklerine uygun olmasıdır. Ayrıca müstehcen fıkralara çalışmamızda yer vermedik. Üzerinde çalıştığımız fıkraları aldığımız kaynakların tam künyesi, bu kaynaklardan toplam kaç fıkra alındığı ve fıkraların çalışmamızdaki numaraları aşağıda şu şekilde verilmiştir:

1. Afşin, Ruhsar (hızl.) (1998), *İncili Çavuş*, İstanbul. (Yayımlanmamış Bitirme Tezi)

Bu çalışma Süleyman Tevfik'in *İncili Çavuş* adlı eserinin çevirisi ve bu çevirinin incelemesi şeklindedir. Biz Süleyman Tevfik'in 1918 yılında yayınladığı eserden de bu bitirme tezinden de yararlandık.

2. C.B. (Balçık, Cahit) (drl.) (1960a), *İncili Çavuş'un Güzel Resimli Lâtifeleri I*, İstanbul.

İki fıkra alınmıştır. Bu fıkralar 11 ve 29 numaralı fıkralardır.

3. C.B. (Balçık, Cahit) (drl.) (1960b), *İncili Çavuş'un Güzel Resimli Lâtifeleri II* (dış kapakta, *İncili Çavuş'un Güzel ve Resimli Lâtifeleri*), İstanbul.

Sadece bir fıkra, 30 numaralı fıkra alınmıştır.

4. Koz, M. Sabri (drl.) (1983), *En Güzel Bekri Mustafa ve İncili Çavuş Fıkraları*, İstanbul

İki fıkra alınmıştır: (12, 37)

5. Koz, M. Sabri (1995), “Nasreddin Hoca, Bekri Mustafa ve İncili Çavuş Fıkralarıyla Bazı Tarihsel Fıkra Tipleri İhtiva Eden Bir Yazma “Letâif” Mecmuası”, *T.C. Kültür Bakanlığı İpekyolu Ululararası Halk Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri / 01-07 Temmuz 1993 Ankara*, Ankara, 333-345.

İki fıkra alınmıştır: (17, 18).

6. Çeşit Kitabevi (1965), *İncili Çavuş (Resimli Hikâyeleri)*, İstanbul.

Dört fıkra alınmıştır. Bunlar (31, 32, 33, 34) numaralı fıkralardır.

7. Sanerk, N. (1943), *İncili Çavuş'un En Güzel Fıkra ve Hikâyeleri*, İstanbul.

Bu eserden çalışmamıza sekiz fıkra alınmıştır. Bu fıkralar (4, 6, 7, 9, 84, 85, 86, 87) numaralı fıkralardır.

8. Seratlı, Tahir Galip (hızl.) (2004), *Mizahımızın Üç Üstası Nasreddin Hoca-İncili Çavuş-Bekri Mustafa*, İstanbul.

Beş fıkra alınmıştır. Bu fıkralar şunlardır: (14, 15, 16, 19, 20).

9. Süleyman Tevfik (1918), *İncili Çavuş*, İstanbul.

Bu eserden 52 fıkraya yer verdik. Bu fıkraların çalışmamızdaki numaraları şöyledir: (1, 2, 3, 5, 8, 13, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83).

10. Şaka Neşriyatı (1944), *İncili Çavuş*, İstanbul.

Dokuz fıkra alınmıştır. Bu fıkraların numaraları şöyledir: (10, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28).

11. Tokmakçioğlu, Erdoğan (hızl.) (1983a), *İncili Çavuş*, İstanbul.

Bir fıkra alınmıştır: (35).

12. Tokmakçioğlu, Erdoğan (2001), *En Güzel Fıkralarıyla İncili Çavuş*, İstanbul.

Bir fıkra alınmıştır: (36).

B. Bekri Mustafa Fıkraları ile İlgili Kaynaklar

Bekri Mustafa fıkralarında ise Himmetzade'nin *Bekri Mustafa* adlı eseri bu alanda yayımlanan ilk eser olduğu ve yapılan diğer çalışmalara kaynaklık ettiği için biz de çalışmamızda öncelikle bu eserdeki fıkraları günümüz Türkçesine çevirerek transkripsiyonlu olarak yer verdik. Ulaşabildiğimiz diğer kaynaklardan Himmetzade'nin eserinde olmayan, sade bir dille yazılmış, daha çok fıkra niteliğine yakın metinleri ayırıştırarak- ki aynı fıkra metni birçok kaynakta yer alıyordu- seçtik. Himmetzade'nin eserindeki fıkraların dışında fıkralarından yararlandığımız araştırmacılar ve eserleri; bizim çalışmamıza aldığımız fıkralar ve numaraları ise şöyledir:

1. Atalay, Ümit Besim (1968), *Çeşitli Halk Fıkraları ve Deyimleri*, Ankara.

Sadece 63 numaralı fıkra alınmıştır.

2. Derin, Hasan Hüseyin (1965), *Bekri Mustafa Fıkraları*, İstanbul.

On yedi fıkra alınmıştır. Bu fıkralar şunlardır: (16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32)

3. Himmetzade (1927), *Bekri Mustafa (Matbu Eser, 3. Basım)*, İstanbul.

Bu eserdeki fıkraların tamamı tarafımızdan günümüz Türkçesine çevrilmiş, transkripsiyonlu olarak Bekri Mustafa fıkraları ile ilgili fıkra metinleri kısmında verilmiştir. Adı geçen eserden toplam 48 fıkra alınmıştır. Bu fıkraların numaraları şöyledir: (64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111).

4. Koz, M. Sabri (drl.) (1983), *En Güzel Bekri Mustafa ve İncili Çavuş Fıkraları*, İstanbul.

On sekiz fıkra alınmıştır. Bu fıkralar şunlardır: (2, 3, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60)

5. Seratlı, Tahir Galip (hzl.) (2004), *Mizahımızın Üç Üstası Nasreddin Hoca-İncili Çavuş-Bekri Mustafa*, İstanbul.

Bir fıkra alınmıştır: (62).

6. Tokmakçioğlu, Erdoğan (hzl.) (1983b), *Bekri Mustafa*, İstanbul.

Toplam 13 fıkra alınmıştır. Bu fıkraların numaraları şöyledir: (1, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44)

7. Yalçın, Ayhan (1985), *Bekri Mustafa Fıkraları*, İstanbul.

Bir fıkra alınmıştır: (61).

8. Yurdatap, Selâmi Münir (1942), *Bekri Mustafa'nın Lâtifeleri*, İstanbul.

On bir fıkra alınmıştır. Bu fıkralar (5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15) numaralı fıkralardır.

C. Çalışmamızda Yararlandığımız Sözlü Kaynaklar

Çalışmamızda iki kaynak şahıstan yararlandık. Bu kişiler şunlardır:

1. Ali Doğan,
2. İbrahim Çullukoğlu,

D. Çalışmamızda Fıkralarını Almadığımız Kaynaklar

Yukarıda da belirttiğimiz gibi üzerinde çalıştığımız İncili Çavuş ve Bekri Mustafa fıkralarını seçerken fıkraların bu alanda yapılmış olan ilk çalışmalarda bulunmasına, fıkraların diline, fıkra özelliğine uygun olup olmadığına dikkat ettik. Ayrıca genel fıkra antolojisi niteliğinde olan; müstakil olarak İncili Çavuş ile Bekri Mustafa fıkralarına yer vermeyen fıkra kitaplarındaki ve fıkra türü hakkında bilgi verilirken İncili Çavuş ve Bekri Mustafa fıkralarından örnekler veren edebiyat kaynaklarındaki fıkra metinlerine yer vermedik. Çalışmamızda İncili Çavuş ve Bekri Mustafa'nın kimliği ile ilgili bilgilerinden yararlandığımız; ancak içindeki fıkra metinlerinden yararlanmadığımız kaynakları, "Giriş" bölümünde ayrıntılı verdiğimiz için bu bölümde söz konusu kaynakların sadece adlarını aşağıda veriyoruz:

1. Arıdor, Abdullah (2000), *Meşhurlardan Espriler*, İstanbul.
2. Ardaçoç, Berrin (2004), *Adamın Biri Bir Gün, Seçme Fıkralar*, İstanbul.
3. Bulut, Süleyman (drl.) (2003), *Ünlü Nükteler... Ünlü Nükteciler NükteDAN*, İstanbul.
4. Cimcoz, Sinâ (2000), *Adamın Biri Bir Gün, Bektaşi ve Bekri Mustafa Fıkraları*, İstanbul.
5. Cimcoz, Sînâ (2001), *Adamın Biri Bir Gün, Tarihten Fıkralar*, İstanbul.
6. Duman, Mahir (1999), *Güldüren Düşünceler*, İstanbul.
7. Efe, Necdet Rüştü (?), *Türk Nüktecileri*, İstanbul.
8. Ermiş, Kemal (drl.) (1999), *En Güzel İncili Çavuş ve Bekri Mustafa Fıkraları*, İstanbul.

9. Faik Reşad (1995), *Geçmişten Günümüze Latifeler, Nükteler* (hzl. Dursun Gürlek), İstanbul.
10. Faik Reşad (1998), *Külliyât-ı Letâif* (hzl. Ahmet Özalp), İstanbul.
11. Kabacalı, Alpay (1998), *Fıkralar Seçkisi*, İstanbul.
12. Kabaklı, Ahmet (2002), *Türk Edebiyatı I. Cilt*, İstanbul.
13. Kafalı, Kadircan (1943), *Osmanlı Devri'nden Tarihi Fıkralar*, İstanbul.
14. Kaygılı, Osman Cemal (1944), *Bekri Mustafa*, İstanbul.
15. Koç, Mustafa (hzl.) (1979), *Yaşam Öyküsü – Nükte ve Fıkralarıyla Türk Gülmece Adamı İncili Çavuş*, Isparta.
16. Kotan, Necati (2001), *Tarih Fıkraları*, Ankara.
17. Özcan, Ömer (2002), *Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Hiciv ve Mizah (Yergi ve Gülmece)*, İstanbul.
18. Özmen, İsmail (1994), *Dünya Fıkra Antolojisi Yaşayan Seçme Fıkralar (İncili Çavuş ve Bekri Fıkraları)*, İstanbul.
19. Pakalın, Mehmet Zeki (drl.) (1946), *Tarihe Malolmuş Fıkralar*, İstanbul.
20. Tuğrul, Mehmet (1969), *Mahmutgazi Köyünde Halk Edebiyatı*, İstanbul (Yayınlanmış doktora tezi).
21. Turan, Fatma Ahsen (2008), *Türk Kültürünün Mizah Burcu İncili Çavuş*, Ankara.
22. Yardım, M. Nuri (2003), *Edebiyatımızın Güleryüzü*, İstanbul.
23. Uyan, Ekrem (hzl.) (1985), *İncili Çavuş Fıkraları*, İstanbul.
24. Uysal, Muammer (drl.) (1999), *En Güzel Fıkralar Antolojisi 1000 Fıkra*, Konya.
25. Zaparta (drl.) (1943), *Seçme Latifeler Nükteler*, Ankara.
26. _____ (1957), *Sarhoşlar Şahı Bekri Mustafa*, [İstanbul].
27. _____ (2004), *Seçme Bektaşî - Bekri Mustafa Fıkraları (Kipaş Yayın Dağıtım)*, İstanbul.

FIKRALAR

A- İNCİLİ ÇAVUŞ FIKRALARI

1. ELLİ DEĞNEK

Bir gün, zamanın padişahı, musahibi bulunan İncili Çavuş'a hitâben:

– İncili! Sen artık ihtiyarladın. Görevini yaparken eskisi kadar iyi değilsin. Özellikle sana Hakk'ın emri vaki olursa burada yerini tutacak başka biri yoktur. Onun için sana bir süre izin veriyorum. Memleketin her tarafında dolaş. Senin yerini tutacak bir adam bul getir der. Çavuş da bu emir üzerine seyâhate çıkar. Anadolu'da birçok şehir ve kasabada dolaştıktan sonra Adana'da bir köye varır. Köy imamının evine misafir olur.

İncili Çavuş; imamın gayet gülünç sözler söyleyen hazırcevap, tam padişahın istediği gibi bir adam olduğunu gördüğü için onu yanında götürmeye karar verir. Fakat bir daha imtihan etmek düşüncesiyle der ki:

– İmam efendi, benim tabiatım gayet gariptir. Yattığım yatak ve yorgan hiçbir top sesi işitmemiş, barut kokusu duymamış olsun isterim. Sende böyle bir yatak ve yorgan var mıdır?

İmam, derhâl cevap verir:

– Sayenizde vardır efendim. Siz, hiç merak buyurmayınız.

Biraz sonra yatma zamanı gelince imam bir yatak getirip serer. Sonra da uzun bir kamış getirerek yatağın yanına koyar. Bu kamışın ne olacağını anlamayan İncili, sorar:

– Hoca, bu kamış ne olacak?

Hoca:

– Efendim, sizin gibi tabiat ehlerinden bir misafir gelip de böyle bir yatak isterse bu yatağı sererim. O zaman bu kamışı da yanına koyarım. Misafir yattığı zaman kamışın bir ucunu topun ağzına koyar ve diğer ucunu yorgandan dışarı bırakır. Uyku halinde atacağı topun sesi de barutun kokusu da o kamıştan geçerek dışarı çıkar, yatak ve yorgana dokunmaz, cevabını verir. İmam, böylece istenildiğinde daha iyi bir zekâyâ sahip olduğunu gösterir. Ertesi gün İncili Çavuş, imamı karşısına alıp kendisinin kim olduğunu, padişah tarafından bir nedim aramak için memur edildiğini, onu yanında İstanbul'a götüreceğini söyler ve imamdan olumlu cevap aldıktan sonra:

– Seninle bir sözleşme yapacağım. İstanbul'a ulaşıp da padişahın huzuruna çıktığın zaman tabii padişah sana ihsan verecektir. Her ne alır isen yarısı sana, yarısı bana olacaktır. Bu şartı kabul eder misin der ve imam da kabul eder.

İncili Çavuş, imam ile beraber İstanbul'a varıp saraya gelince doğruca huzura çıkıp kendi gibi birini bulup getirdiğini arz eder. İmamı huzura getirir. Padişah imamla

görüşerek onun gerçekten değerli ve nedim olmaya layık biri olduğunu görür. Memnun bir şekilde imama:

– Benden ne istersin? İşte bakayım deyince imam:

– Efendimizin sağlığını isterim,cevabını verir; fakat padişah:

– Hayır, başka bir şey iste! der. İmam da:

– Efendim ferman buyurunuz da bana elli değnek vursunlar. Bunu isterim, der.

Bu garip isteğe şaşırın padişah:

– Hoca bu nasıl şey? İsteyecek başka bir şey bulamadın mı? Para iste, ihsan iste derse de hoca isteğinde ısrar eder:

– Ben elli değnek isterim, başka bir şey istemem. Mademki istediğimi vereceksiniz ferman buyurunuz da bana elli değnek vursunlar, der.

Padişah bunda başka bir iş olduğunu anlayarak imama elli değnek vurulmasını emreder ve başlarlar imama elli değneği vurmaya.

Değnek yirmi beş olunca imam yattığı yerden kalkıp elini kaldırarak “Dur!..” diye bağırır. Bunu seyretmekte olan padişah; sebebini sorunca imam:

– Efendim ortağım var, yarısını da ona vurmak gerekir, cevabını verir. Padişah şaşırarak sorar:

– Ortağın kimdir?

– Efendim, İncili Çavuş kulunuz! Bizim köyde iken İstanbul’a vardığımızda Padişah bana ne verirse yarı yarıya paylaşmak üzere sözleştik. Şimdi elli değneğin yarısı benim yarısı da onundur.

Orada hazır bulunan ve bu sözleşmeyi unutmuş olduğu için imamın değnek isteğinde bulunmasını hayretle seyreden İncili Çavuş, derhâl savuşmak isterse de padişahın işaretiyle kaçmasına meydan verilmez, yirmi beş değneği de yer (Afşin 1988: 2-5; Tefvik 1918: 4-7).

2. ZAHMETSİZ MAAŞ

Bir gün padişah, sarayın penceresinden Sarayburnu açıklarında bir kayıkçının akıntıya karşı çok zor durumda kaldığını seyrederken İncili Çavuş odaya girer. Padişah, İncili'yi pencerenin önüne çağırır. Padişah, kayıkçıyı göstererek:

– Bak, İncili! Biçare ne kadar zahmet çekiyor. Bu bir lokma ekmek için değil mi? deyince İncili Çavuş:

– Efendimiz, herkes geçinmek için zahmet çeker! Dünyada bedava geçinen üç kişi vardır, deyince padişah şaşırarak şöyle der:

– Onlar kimdir?

– Biri silahtar ağasının imamı, diğeri kızlar (harem) ağasının berberi, üçüncüsü de kulunuz!

– Ne demek istiyorsun, anlamadım!

– Efendim silahtar ağa namaz kılmaz, imama maaş verir. Kızlar (harem) ağasının sakalı ve bıyığı olmadığı gibi başı da keldir, berbere boş yere maaş verir. Kulunuz da efendimizi güldürür ve sinirinizi gideririm. Padişahın hizmetinde olanlardan birer maaş alırım.

İncili'nin bu sözleri padişahı güldürür. Padişahın sinirini giderir. Meğerse o gün padişah bir iş için fena hâlde hiddetlenmiştir. Bu hiddetin önünü alması için de saray erkânı İncili Çavuş'a birçok ikram vaat etmiştir (Afşin 1988: 8; Tevfik 1918: 8-9).

3. YÜZÜNE KARŞI SÖVDÜRMÜŞ

Padişah bir gün çok sinirli bir hâlde haremde çıkar. Bunu gören saray çalışanları hazan yaprağı gibi titremeye başlarlar. Padişahın gazabına uğramaktan korktukları için kimse gözüne görünmeye cesaret edemez.

O sırada İncili Çavuş, evinden saraya gelir. Bu hâlden haberi olunca:

– Siz merak etmeyiniz!.. Ben şimdi çaresini bulur öfkemini sakinleştiririm, diyerek padişahın odasının bulunduğu yere çıkar ve orada yüksek sesle kendi kendine:

– Allah cezasını versin!.. Herif arkamdan sövdüğüne razı olmayarak yüzüne karşı sövdürmüş de yine bulamamış!.. Bu kadar budalalık olur mu? diye söylenmeye başlar.

Odadan İncili'nin bu sözlerini duyan padişah ne olduğunu merak eder. Onu içeri çağırıp sorar:

– Öyle kendi kendine ne söylenip duruyorsun? Yoksa aklına mı hafiflik geldi?

– Hayır efendim!.. Bir şey yok!.. Sizin burada olduğunuzu bilmiyordum da...

– Budalalık filan diyordun, ne olmuş? Çabuk söyle!..

– Efendim, bizim emektar lala kulunuzun bir münasebetsizliği...

– Ne yapmış?

– Geçen gün ihsan buyurduğunuz yalıda oturduğum malumdur. Bugün sabahleyin daha bendeniz uykudayken bir kayıkçı yüksek sesle şarkı söyleyerek geçiyormuş. Bizim lala da rıhtım üzerinde ateş yakıyormuş. Kayıkçının bağırdığına sinirlenerek demiş ki:

– Terbiyesiz herif!.. Ne bağırıyorsun?

– Ne olmuş, türkü söylemek yasak mı?

– Yasak değil; ama bizim efendi henüz uykuda. Sesini duyar da rahatsız olur!..

– Senin efendinin rahatsız olacağı benim umurumda mı? diyerek kaba sözlerle bir daha sövmüş. Bizim lala, kayıkçının bu sözünü bir türlü hazmedememiş:

– Vay!.. Sen bizim efendiye sövdün ha? Ben sana şimdi gösteririm, diyerek mangalı bırakıp iskeleye koşmuş. Gözleri ihtiyarlık sebebiyle pek de sağlam görmediği için orada bulunanlar arasında kayıkçıyı tanıyıp tutamamış. Bu nedenle de sesinden anlamayı düşünmüş ve orada bulunan yirmi kadar kayıkçıya birer birer:

– Sen bizim efendinin ... söv, diyerek hep yüzüne karşı sövdürmüş de yine o terbiyesiz kayıkçıyı bulup cezalandıramamış. Sonra da gelmiş, bana bunu anlattı. İşte efendim sabahtan beri bir türlü öfkemi yenemiyorum. Onun için kendi kendime söyleniyorum, deyince padişah hazretleri:

– Demek ki yirmi kişiyi sana sövdürmüş? diyerek kahkaha ile gülmeye başlar ve siniri geçtiğinden dolayı herkes rahat bir nefes alır (Afşin 1988: 37-38; Tefvik 1918: 41-43).

4. BİRAZ DA BAŞKA YERDE ADALET GÖSTERSİN!

İncili, bir gün Bursa'nın Söğüt kasabasına gider. Halk kadıdan çok şikâyet etmektedir.

– Böyle insafsız, böyle rüşvet yiyen bir adam daha olamaz. Hak, adalet yalnız kesesini doldurmak için birer vesiledir. Şimdiye kadar ne yaptıksa şu herifi buradan attıramadık, deyip dururlar.

İncili:

– Peki bir defa da valiye şikâyet etseniz, tavsiyesinde bulunur. Halkın ileri gelenleri İncili de beraber olmak üzere valiye şikâyete karar verirler.

Vali, kadının rüşvet ortağıdır. Kadı da bu işten haberdar olduğu için durumu önceden valiye bildirmiştir.

Vali, heyeti iltifatla karşılar. Daha kimse bir şey söylemeden:

– Kasaba nasıl, halk nasıl? İnşallah her şey iyidir. Bizim orada bir muhterem biraderimiz, kadı efendi vardır. Çok değerli âlim, adil bir zattır. Onun kasabanızda bulunuşu büyük bir nimettir, der.

Bu sözler üzerine heyetten bir tek kimsenin ağız açıp da kadıdan şikâyet etmesine imkân kalmamıştır.

Fakat İncili, zekâsını kullanır.

– Evet, efendimiz! Çok haklısınız. Kadı efendi çok âlim, çok dürüst ve çok adil, fevkalade faziletli bir kişidir. Başka yerlerin kadıları gibi rüşvet de yemez. On senedir kasabamızda oturarak adaleti her tarafa yaydı. Zannederiz, vilayetin başka kasabalarının da böyle bir kadıya ihtiyacı vardır. Kadı efendiyi bizim kasabaya göndererek yaptığınız büyük lütfu onu diğer kasabalara da göndererek yaparsanız bütün vilayet halkını sıra ile memnun ve bahtiyar etmiş olursunuz.

Vali, bu kadar akıllıca, zekice yapılan şikâyet üzerine kadıyı başka bir yere gönderir (Sanerk 1943: 10-11).

5. MERKEP NEYE GÜLÜYOR?

İncili Çavuş, padişah tarafından bir özel bir görevle İran şahının yanına gönderilir. İncili; bu görevini gerçekleştirdikten sonra İstanbul'a dönerken Konya ilinin bir köyünde imamın evine misafir olur.

Köy ahalisi, misafirlerinin padişahın nedim ve musahibi İncili Çavuş olduğunu yanında bulunanlardan haber alınca onu görmek üzere çoluk çocuk, kadın erkek hepsi imamın evine koşar. Kapıdan, pencereden garip bir şey seyrediyor gibi bakmaya başlarlar.

Köylülerin kendisini görmek için gösterdikleri bu merak ve koşuşmadan bir anlam çıkaramayan Çavuş, yanında bulunan köy imamına sorar:

– İmam efendi! Görüyorum ki bütün ahali beni görmek merakına düşmüşler. Bu tarafa koşarak kapı ve pencereden bakmaya başlamışlardır. Bunun sebebi acaba nedir? Bunlar hiç insan görmemişler mi?

– Efendim, köyümüz yol üzerinde bulunduğu için misafirimiz eksik olmaz. Ancak sizin gibi padişahımızın en yakın adamlarından birisi şimdiye kadar misafirimiz olmadığı, ahali böyle bir kişiyi görmediği için acaba İncili Çavuş da bizim gibi bir insan mıdır? Yoksa kuyruklu, boynuzlu bir hayvan mıdır? Nasıl şeydir? Bunu görmek merakına düşmüşlerdir, cevabını verir. İncili, imamın ihmal edilemeyecek derecede hazırcevap olduğunu anladığından onu beraberce İstanbul'a getirmeye zihnen karar verir. Bu kararını ona anlatarak ertesi gün hazırlanmasını söyler. Yatma zamanı gelince imam efendi, İncili için sahip olduğu en mükemmel yatağı serer. “Allah rahatlık versin!” diyerek gider. İncili, bir saat kadar sonra kalkıp yavaş yavaş aşağıya ahıra iner. İmamın merkebinin dudaklarını keser. Çavuş'un aşağıya inip çıktığını hisseden imam, merakla ahıra iner. Merkebin dudaklarını görünce o da İncili'nin beygirinin kuyruğunu kesip odasına çıkar. Ertesi gün İncili, beygirin kuyruğuna bakmayarak biner ve imam da merkebine binerek arkada olduğu hâlde yola çıkarlar. Biraz gittikten sonra Çavuş, başını çevirerek imama sorar:

– İmam efendi, sizin merkep niçin gülüyor? İmam, hemen cevap verir:

– Sizin beygirin kuyruğu açılmış da ona gülüyor, der ve o zaman İncili durumdan haberdar olur.

Birkaç gün sonra İstanbul'a ulaştınca imamı kendi evine misafir ederek der ki:

– İmam efendi! Seni padişaha takdim edeceğim. Ancak bunun için bazı konularda yeterli olmak gerektiğinden şimdilik birkaç gün istirahat et. Sonra gereken şeyleri sana öğretir ve takdim ederim.

Üç gün sonra İncili, imamı padişahın karşısında nasıl davranması konusunda eğittikten ve ertesi günü takdim edeceğini söyledikten sonra:

– Şimdi seninle benim aramda yapılacak bir anlaşma kaldı. Eminim ki padişah seni maiyetine kabul ve benim gibi nedim ve musahip edecektir.

– Öyle olacağını ümit ederim. Fakat bu anlaşma ne oluyor?

– Şimdi anlarsın. Malum ya, seni buraya ben getirdim

– Evet!...

– Şimdi padişaha seni, ben takdim edeceğim.

– Ona da evet!...

– Demek ki senin padişahın maiyetine girmene, musahip ve nedim olmana ben sebep oluyorum.

– Öyle olacak!...

– Bu kadar iyiliğe karşı sen de bana borçlu olacaksın değil mi?

– Ne gibi borçlu olacağım?

– Mesela benim sözüme göre hareket etmek, aleyhimde bulunmamak ve daima beni kendin için lüzumlu görmek.

– Ooo! Buna şüphe yok

– İşte dediğim anlaşma budur.

– Bu ise şimdiden oldu demektir.

– O hâlde yarın huzura gitmeye hazır ol. Ertesi gün İncili, imamı huzura götürür. Padişah imam ile biraz konuşur. Hoşuna gidince onu kendisine musahip ve nedim tayin eder. Bir gün huzurda İncili ile imam beraber buldukları sırada padişah, İncili'yi sinirlendirmek için imama fevkalade iltifat ile daima ona hitap eder.

Buna çok gücenen, kendi mevki için telaşlanan İncili, imamın ayağına bir karpuz kabuğu koymayı düşünür. Her konuda aleyhinde bulunmaya başlar.

Bir gün yine beraberce huzurda buldukları sırada imamı utandırıp mahcup etmek, köy imamı olduğunu ve bunun için cahil bulunduğunu göstererek nazardan düşürmek fikriyle imama sorar:

– Bu gece rüya gördün mü?

– Evet gördüm!

– Ne gördün?

– Mahşer toplanmış, mizan kurulmuş, sen de oradaydın. Seni zebaniler tutarak cehenneme götürüyorlardı. Ben koşarak geldim. Zebanilere senin için yalvarmaya

başladım. Bu adam benim arkadaşım ve ortağımdır, aramızda mukavele vardır. Bunu niçin cehenneme götürüyorsunuz? dedim. Zebaniler yüzüme bakarak “Biz de onu önceden lüzumsuz yere bir merkebin dudaklarını kestiği, sonra senin ile sözleştiği hâlde kıskanarak ayağının altına karpuz kabuğu koymaya çalıştığı, yarın padişahın huzurunda seni mahcup etmeye teşebbüs edeceği için götürüyoruz.” dediler. O sırada uyandım. “Allah hayırlar versin!” diyerek düşündüm. Şimdi bana bu soruyu sorunca zebanilerin doğru söylediklerine inandım.

İncili, imamın amacını hemen anlayarak böyle bir cevap vereceğini ümit etmediği için boş bulunduğundan dolayı utanır. Bundan sonra imamın aleyhinde bulunmaktan vazgeçip arkadaşıyla barışır (Afşin 1988: 78-81; Tefvik 1918: 83-87).

6. ELMAS TASMALI KÖPEK

Avusturya kralı, Kanuni Sultan Süleyman yanına göndereceği elçiye şöyle talimat verir: “Türklerin ihtişamı, servetleri, debdebe ve saltanatları meşhurdur. Hele başvezirleri İbrahim Paşa, Avrupa’da en büyük bir hükümdardan fazla servete sahiptir. İhtişam içindedir. Gerek padişahın ve gerekse vezirin huzurlarına çıkacağı zaman, görünüş ve gösterişte onlardan geri kalmamalısın.”

Bu talimat ile İstanbul’a gelen Avusturya elçisi özel odasında getirdiği elbiselerini giyer. Çeşit çeşit mücevherlerini takar, huzura kabul olunur. Padişah, aşırı derecede süslenmiş olan elçinin bu hâlini beğenmez. İncili’ye:

– Nedir, elçinin bu hâli? Bunda bir kasıt olmalı... deyince İncili:

– Şevketlim! Onu sarayda misafir eder, beni de maiyetine memur kılarsanız hem maksadını anlar hem de yaptığının biçimsizliğini anlatırım, cevabını verir.

Elçi, sarayda misafir edilir. İncili de onun hizmetine memur kılınır. İncili, bir köpek buldurarak ona en iyi kumaştan bir üstlük diktirir. Boynuna da elmas ve diğer kıymetli taşlardan işlemeli bir tasma koydurarak elçinin görebileceği bir yere getirtir. Elçi, köpeği görünce:

– Ne tuhaf, bu! Hiç de bir köpeğin boynuna elmaslı taş takıldığını işitmemiş, görmemiş ve tahmin etmemiştim.

İncili, elçiye ders verecek zamanı elde eder:

– Evet. Elçi hazretleri, haklısınız! Fakat padişahımız, iyi kumaştan elbiselerle, elmas vesaire ile bir köpeğin kıymetinin artmayacağını anlatmak için bu hayvanı böyle gezdirtiyor, der. Elçi de ertesi günü, huzura girmek için en sade elbiselerini giyer (Sanerk 1943: 21-22).

7. ÖZRÜ KABAHAATİNDEN BÜYÜK

Bir gün padişah:

– İncili, özrü kabahatinden büyük diye bir laf var, bunu bana açıklar mısın?

– Emredersiniz!...

– Açıkla, öyleyse...

– Mesela çok sevdiğiniz sultanlardan birini kızdırsam da o da size benden şikâyet etse, siz de bunun sebebini sorunca, “Efendimiz, sultan hanımın bacağını çimdiklemek istiyordum, kovaladım... Bunun için kızdı” desem...

Padişah, İncili’nin sözünü burada keserek:

– Yeter, yeter... Anladım, diye bahsi kapar (Sanerk 1943: 19-20).

8. KABAHAAT SİZDE

Bir gün padişah hazretleri, İncili Çavuş'a bir altın saat hediye eder ve:

– Bunu benim yadigârım olmak üzere muhafaza et, diye emreder.

İncili, evine gelip saati dolaba koyar. Birkaç gün sonra, dolapta saati göremeyince aşırıldığını anlar. Hizmetkârını sıkıştırır. Uşak, saati çalıp bir dükkâncıya sattığını söylerse de dükkânci inkâr ederek saati iade etmez.

İncili, biraz da boşboğaz olduğu için bu olayı bir türlü hazmedemez. Sarayda herkese anlatır; fakat:

– Bana efendimiz bunu yadigârım olmak üzere muhafaza et, buyurdular. Sakın duymasın! Bana gücenir, demeyi de unutmaz.

Muziplerden biri durumu padişaha anlatır ve İncili'nin, “Saatin çalındığından efendimiz haberdar olmasın!” diye yalvardığını, çok fazla korktuğunu da haber verir. Ertesi gün İncili, huzura girince padişah, birdenbire sorar:

– İncili, benim geçen gün sana verdiğim saati çaldırdın mı? İncili Çavuş, padişahın bundan haberi olmadığını zannetmekte olduğu için birdenbire sorulan bu soru üzerine şaşırırsa da hemen kendini toplayarak:

– Evet, efendim, çaldılar!

– Ben sana bunu muhafaza et diye söylemedim mi?

– Söylediniz efendim!

– O hâlde niçin muhafaza etmeyip çaldırdın?

– Efendimiz, bunda kabahat benim değil sizindir!

Padişah şaşırır:

– Niçin kabahat benim olsun?

– Efendimiz siz bana çalınır saat vereceğinize çalar saat ihsan buyursaydınız çalınmazdı.

Bu cevap padişahın çok hoşuna gider. Ve gayet kıymetli bir altın çalar saat hediye eder (Afşin 1988: 85-86; Tefik 1918: 92-93).

9. İRADE BUGÜN; AMA VAZİFE ÜÇ SENELİK

Bir gün padişah, kendisini çok iyi güldüren İncili'ye:

– Senden üç senedir çok memnunum, bugünden itibaren maaşına bir misli zam yapıyorum, der.

İncili, etek öperek teşekkür ettikten sonra:

– Allah şevket ve saltanatınızı daim buyursun. Mademki üç senedir memnunsunuz, niçin bugünden itibaren zam irade buyuruyorsunuz? deyince, padişah:

– İrade bugün, cevabını verir. İncili de:

– İrade bugün ama vazife üç senelik!... şeklinde cevap verir (Sanerk 1943: 17-18).

10. O İNCİLİ KATIRININ

İncili Çavuş'un evlenip boşanmaya meraklı bir ahababı vardır. Bu adam, yılanın gömlek değiştirmesi gibi her sene karı değiştiren biridir! Bir gün İncili'ye gelir, ayak direr:

– İncili, hizmetin ne olacak, bizden dahi esirgemen! Şimdi isteğim şudur ki nikâhımda şahitlik yapasın.

İncili Çavuş; güler;

– Baş üstüne kardeşim. Daima isteğin bu ola!

Nikâh kıyılır. Aradan zaman geçer. Adamın eski huyu tepir! Karısı ile kavgaya başlar. Bir gün ahabapları ile yarenlik ederken, evinde dirlik düzenin olmadığından söz ederek der ki:

– O İncili katırının bulunduğu nikâhtan mı hayır gelir? Onun huzuru, şerre alamettir! Ne yaptım da bana şahitlik edesin dedim?

Laf döner, dolaşır, nihayet İncili Çavuş'un kulağına varır. İncili, güler. Muhatapları, İncili'yi kışkırtmak isterler:

– Bre İncili. O kem sözlere nasıl katlanırsın? Biz dahi seni sinirlenecektin sanırdık!

İncili Çavuş, yine güler:

– O zat, kendi katırlığını ifade etmiştir! Zira, biz orada ona vekâleten bulunmuştuk!

(Şaka Neşriyatı 1944: 4).

11. HAKİKATEN ÇİVİ YAPARIM

İncili Çavuş, henüz genç iken bir eyalet valisinin mahiyetinde bulunmuştur. Vali, bir gün o zamanın âdet ve usulüne göre tahsil etmek üzere kendisine bir kaz gönderir.

Firuz Ağa, anılan yerde on, on beş gün kadar kalıp epey para tahsil ettikten sonra atına binerek merkez eyalete dönmek amacıyla yola çıkar.

İncili, mükemmel bir süvari olup aslında kullanılmış eski silahları ve özellikle harbe denilen mızrağı kullanmada pek usta olduğu için yanında birçok para bulunduğu hâlde yalnızca seyahate çıkmakta bir sakınca görmez.

Çıktığı kasabadan bir süre uzaklaştıktan sonra bir tepenin kenarından geçerken önüne o zaman Çivi diye bilinen azılı bir eşkıya çıkar.

Çivi; senelerden beri o civarda haramilik etmiş, yol kesmekle meşgul olmuş, yalnız başına birçok kervanları soymuş bir eşkıyadır. Büyük bir şöhret kazanmış olduğu için önüne çıktığı adamlara yalnız adını söylemekle iş görmek derecelerine kadar herkesi korkutmuştur. Yine âdeti üzere İncili'ye gök gürleri gibi müthiş bir sesle:

– Hey bana bak. Bana adıyla sanıyla “Çivi” derler, haberin var mı? diye bağırır. Ve hemen İncili'nin titreyerek teslim olmasını bekler. Fakat Firuz Ağa buna hiç önem vermeyerek birkaç adım ilerler. Haramiye yaklaşarak:

– Ey sana “Çivi” derlerse ne olur? der ve eşkıya ile aralarında şöyle bir konuşma başlar:

Çivi:

– Ne mi olur? Ben adamı bir hamlede mahvederim. Çabuk teslim ol yoksa hayatın da elden gider.

İncili:

– Sana “Çivi” derlerse bana da adıyla sanıyla İncili Çavuş derler. Ben de her eşkıyaya öyle kolayca teslim olan ve kesesini veren adamlardan değilim.

Çivi hiddetle bağırarak:

– Hele bak şu haddini bilmez herife. Çabuk ol diyorum. Yoksa seni köpek gibi gebertirim.

– Zannedirim pek acele ediyorsun. Beni kuru gürültü ile korkar ve aman diler sanıyorsan aldanıyorsun.

– Ne demek? Seni şimdi benim elimden kim kurtarabilir?

– Benim sana karşı kendimden başkasının yardımına ihtiyaç yoktur. Hadi er isen yanıma gel de kendini göster.

– Anlaşıldı. Sen beni duymamışsın. Şimdi anlarsın.

Eşkîya, bu sözü söyledikten sonra harbesini kaldırarak İncili'ye saldırır. İncili, omzunda asılı bulunan harbeyi eline alıp “Çivi”nin hücumunu bekler.

Harami yaklaştıkça Firuz Ağa, gayet güzel kullanmasını bildiği harbesiyle herifin sağ kulağını keser. Eşkîya, buna fena hâlde sinirlenerek elindeki mızrağı İncili'ye havale eder. Ama İncili, bindiği atı süratle sola doğru yönlendirerek hücumun boşa gitmesini sağlar. Sonra yine harbe ile bu sefer de eşkıyanın sol kulağını keser.

Çivi sinirinden köpürerek tekrar hücum eder. Çavuş bu kez farklı bir manevra yaparak yan tarafa geçip haraminin harbe ile burnunu düşürür ve der ki:

– Bana bak arkadaş! Hadi işine git. Ben senin bildiğin adamlardan değilim. Gördün ya iki kulağın ile burnun gitti. İsteseydim göğsünden vurarak seni çoktan cehenneme göndermiş olurum. Fakat beni soymak fikrinde devam edersen her tarafını birer, birer kırparak seni hakikaten çivi yaparım.

Çivi, İncili'yi korkutamadığı gibi onun da silah ve at kullanmaktaki maharetine karşı gelemeyeceğini anlayınca hemen geri dönüp gider.

İncili Çavuş, eşkıyanın kaçışını bir süre seyrettikten sonra harbesini omzuna asarak yoluna devam eder ve merkez eyalete döner. (C.B. 1960a: 10-12).

12. CAN KORKUSU

İncili, padişahı eğlendirmek için ara sıra ileri gelen vezirlerden birinin taklidini yapar durur.

Bir gün bunun haberini alan ve daha da yükselmek istediği için böyle şeylerden hoşlanmayan vezir, İncili'yi bir yerde yalnız yakalayarak tehdit etmeye başlar:

– Bana bak, sen benim taklidimi padişahımızın huzurunda yapıyor, beni onun gözünde küçük düşürüyorsun! Ben de seni öldüreyim de, insan taklidi yapmanın cezası nedir gör!

İncili bundan korkarak, doğru padişahın huzuruna çıkar. Ve ona olayı anlatarak korunmasını rica eder.

Padişah şunları söyler:

– Hele seni öldürsün de göreyim! Sonra ben de onu asarım...”

İncili, padişahın ayaklarına kapanarak yalvarır:

– Aman efendimiz! Onu, bendenizi öldürmeden önce assanız olmaz mı?” (Koz 1983: 83-84).

13. DOMUZ GİBİ ŞAİR İMİŞ

Pek eski zamanlardan beri Tavukpazarı'nda bazı kahvehaneler vardır ki bunlara âşık kahveleri derler. Hatta 90 tarihinde bile bu kahvelerden bir ikisi mevcuttur. Osmanlı ülkesinin her tarafından âşık denen saz çalan şairler İstanbul'a gelirler. O kahvehanelerde karşı karşıya geçerek manalı manasız beyitler, destanlar söyleyerek birçok hamal, esnaf ve ameleden oluşan seyirciler yarışmalar düzenlerler. Üste çıkıp karşısındakini zapt edip (özel bir tabirdir) susturanlar aferinler kazanırlar.

Bu âşıklardan biri daha memleketindeyken İncili Çavuş'un şöhretini duyar. Bunu kendisi gibi bir şair zannederek "İstanbul'a gidersem padişahın âşığıyla imtihan olurum!" kararını verir.

Bir süre sonra bu âşık İstanbul'a gelir. O gece bir handa misafir olup dinlendikten sonra ertesi gün pek erkenden kalkıp İncili Çavuş'un evini sormaya başlar. Omzunda torbasıyla uzun sazı, başında şal sarığı, acayip kıyafeti, kaba lisanı ile "İncili'nin evi" diyerek, sokaklarda dolaşan bu âşığın arkasına çoluk çocuk, bir çok kişi toplanır. Herkesin tanıdığı İncili'nin evinin kapısı önüne varırlar.

Âşık kapıyı hızlı hızlı çalar. Henüz uykudan kalkmış ve sabah kahvesini bile içmemiş olan İncili, böyle erkenden kapıyı çalan münasebetsizin kim olduğunu görmek için bizzat gelip kapıyı açar. Sazlı âşık ile kalabalığı görünce hayretle sorar:

– Kimi arıyorsun babalık?

– İncili Çavuş sen misin?

– Evet, benim.

– Ben de şairim, memleketten geldim.

– Hoş geldin, safa geldin!...

– Seninle imtihan olacağım!

– Pekâlâ, imtihan olalım!...

– Bağlar mısın çözeyim! Bağlayım mı çözesin. (Önce bir mısra söylemek bağlamak, aynı kafiyede ikinci mısraı söylemek de çözmek)

– Haydi sen bağla belki çözebilirim!...

Bunun üzerine âşık, omzunda asılı bulunan uzun sazı eline alıp onlara mahsus bir tavırla (tın tın tın tın)diye birkaç mızrap vurduktan sonra:

– Hey hey!... Evlerinin urguna(önüne) aşk ağacını diktiğim, ha diktiğim!...

İncili tereddüt etmeden hemen cevap verir:

– Seni sabahleyin buraya kim gönderdi hay anasını... ha ... diyerek birdenbire kapıyı kapatır ve imtihan için gelen âşık da:

– Domuz gibi şair imiş be!..., diyerek şaşırır. Halkın gülmeleri ve yuha sesleri arasında çekilip gider (Afşin 1988: 49-50; Tefvik 1918: 52-55).

14. MANGAL

İranlılar'ın en meşhur özelliklerinden biri övünmek, bir şeyi överken abartmaktır. O kadar ki "Acem mübalağası" halkımızın dilinde büyük abartılar için kullanılan bir deyim olmuştur. İran elçiliği sırasında Şah Abbas da İncili Çavuş'a ve arkadaşlarına zenginliğini ve sarayının ihtişamını gösterip övünmek ister. Şah'ın kapağı çok kıymetli zümrütlerle, incilerle süslü bir altın mangalı vardır. Kapağın üstündeki kulpuna da göz ve gönül kamaştıran bir büyük elmas oturtulmuştur. Rehberler Türk elçilik heyetine Şah'ın sarayını gezdirmektedirler. Misafirler bir odayı inceleyip bir başkasına geçerlerken hademeler bu mangalı başka bir odaya götürürler. Böylece sarayın bütün odalarında böyle kıymetli mangallar bulunduğu hakkında ziyaretçilerde bir kanaat uyandırmaya çalışırlar. Saray gezildikten sonra Şah, Türk heyetini kabul eder, onlara:

- Sarayımızı nasıl buldunuz, yoruldunuz mu? der. İncili bu soruya:
- Pek güzel, sarayınız çok büyük ve muhteşem, gezmekle bitiremedik. Çok yorulduk ama mangalınız da bizimle beraber yoruldu! diye cevap verir (Seratlı 2004: 163).

15. NE YERE NE DE GÖĞE

Padişahın yakını olmakta tehlike vardır. Padişahların ne zaman kızacağı, kızdığı zaman ne yapacağı hiç belli olmaz. İncili kurb-u sultan âteş-i sûzan darbı meselini çok iyi bilir, padişah yakınlığının yakıcı ateş olduğunun idraki içinde daima dikkatlidir. Ama gazaba uğramaktan da her zaman kurtulamamaktadır. Padişah bir gün bir latifesinden alınarak birden hiddetlenir, İncili'ye:

– Defol, seni gözüm görmesin! Buyurur. İncili sessizliğini koruyarak, yumuşatırım umuduyla yine şaka ile sorar:

– Haşmetlim, nereye emredersiniz? Yere mi gireyim göğe mi çıkayım?

Ama padişahın kızgınlığı bu soruyla da geçmez:

– Ne yere git, ne de göğe! Defol!

– Baş üstüne sultanım! diyen İncili huzurdan ayrılır. Bir iki gün görünmeyince padişah bu sefer özler, nereye gittiğini de merak eder.

– İncili'yi arayın, nerdeyse bulun, ne hâlde olduğunu haber verin! diye emir buyurur. Saray adamları her koldan İncili'yi aramaya koyulurlar. Bir süre sonra padişaha İncili'nin haberi ulaşır.

– Padişahım derler, İncili kulunuz, filan bahçede ağaca bir hamak kurmuş, hamakta ikamet etmektedir!

Padişah bunu duyunca emrinin yerine getirildiğinin memnuniyeti ve İncili'nin zeki buluşunun takdiri ile affettiği müjdesini birçok ihsanlarla İncili'ye gönderir (Seratlı 2004: 181-182).

16. ADAMINA GÖRE

İncili Çavuş, bir zamanlar Osmanlı elçisi olarak Fransa'ya da gönderilir. İncili'nin kara kuru kılığına bakarak küçümseyen Fransa kralı der ki:

– Bana senden başka gönderecek adam bulamamışlar mı?

İncili Çavuş, şu cevabı verir:

– Osmanlılar, adama göre adam gönderirler. Beni de sana göndermelerinin sebebi bu olsa gerek! (Seratlı 2004: 183-184).

17. ABDEST

İncili Çavuş'u Acem'den mektup getiren bir elçiye yardımcı tayin ederler.

Bir gün elçi ile İncili, bir aradayken ezan okunur. İkisi de abdest almak için kalkarlar. İncili Çavuş ayağını yıkarken, İranlılar mezheplerine göre ayak yıkama yerine mesh ettiklerinden, elçi İncili'ye dokundurmak isteyip, der ki:

– Ayağını ne yıkarsın, ayağında..... mu var?

Bu sırada yüzünü yıkamakta olan elçiye İncili Çavuş da:

– Ya sen yüzünü neden yıkarsın, yüzünde..... mu var? diyerek cevap verir (Koz 1995: 341).

18. FARİSİ

İncili Çavuş, elçi olarak Acem Şahı'nın yanına vardığında, Şah Abbas:

- İstanbul'da Farisi bilir kimse var mıdır? diye sorar, İncili de;
- İstanbul'un köpekleri bile Farisi bilip söylerler! diye cevap verir.

Şah:

- Köpekler nasıl Farisi bilip söylerler? Diye sorunca Çavuş şöyle cevap verir:
 - Ortalıkta bir leş gördükleri zaman köpeklerin büyükleri; "Harrum, harrum!" (yiyecek), diye bağırırlar. Küçükleri; "Çend, çend?"(kaçı?), diye sorarlar. Büyükleri onlara; "Heft, heft!" (yedi) diye cevap verirler. İşte böyle Farsça konuşurlar! diyerek şahı mat eder (Koz 1995: 342).

19. BEN SÖYLEMEDİM

Padişah bir gün İncili Çavuş'a güzel bir Arap atı hediye eder. Ama şu tembihi yapmayı da ihmal etmez:

– Ona iyi bakasın, hastalanmasın, sakatlanmasın, hele hele sakın ha öldü deme!..

İncili Çavuş atı alır, götürür, ahıra bağlar. Ama ata bir şey olacak diye ödü kopar, binmeye bile korkar. Sakınan göze çöp batar derler ya bir gün at hastalanır, baytarlar çare bulamazlar, at ölür.

Atın öldüğünü gören İncili çok korkar. “İnşallah padişah unutmuştur” diye düşünürken, bir gün padişah aniden soruverir:

– İncili, verdiğim at nasıl?

İncili, öldü diyemez:

– At yattı sultanım!

– Eeee, sonra kalkmadı mı?

– Kalkmadı, kıpırdamadı, nefes de almadı...

– Öyleyse bu at öldü desene!

– Onu ben diyemem sultanım, siz buyurdunuz! (Seratlı 2004: 187-188)

20. ALTIN PULLUK

İncili Çavuş'un hazırcevaplığının, nüktedanlığının akıyla, zekâsıyla, tahsiliyle alakası yok denemezse de fazla da sayılmaz. Onun bu özelliği daha ziyade fitri kabiliyetinden ileri gelmektedir. Nükte yapma fırsatı doğduğunda nasıl cevap versem komik olur, ne söylesem hoşta gider diye düşünmez. Espri, ağzından hapsirik gibi gayri ihtiyari dökülür. Bu yüzden padişahın huzurunda güç durumlara düştüğü de olur. İşte o zaman zekâsı imdadına yetişir. Uygun mazeretler ve yorumlar bularak cezadan kurtulur. Bazen bu özürler de yetmez, padişahın gazabına maruz kalır.

Bir gün yine ağır bir nükte yapar, padişahı kızdırır:

– Defol, gözüme görünme, ne cehenneme gidersen git! diye kovulur.

İncili'nin de gururu incinir. Padişaha bu sert, kendince haksız davranışından ötürü gücenir. Saraydan çıkar, şehirden de.. Ücra bir yere gidip, izini kaybettirir.

Epey zaman geçip ortalıkta görünmeyince padişah özler, kovduğuna pişman olur. Merak eder, aranıp bulunması için emir verir. Fakat bütün araştırmalara rağmen hiçbir yerde izine rastlanmaz. Padişah bunun yeri nasıl keşfedilebilir diye düşünür, taşınır, etrafına danışır. İncili'nin ancak sözlerinden tanınabileceğini hesap ederek altından bir pulluk yaptırır.

Tellallar bu pulluğu köy köy, şehir şehir dolaştırırlar. Halktan buna kıymet biçmelerini isterler. Bu altın pulluğun gerçek değerini biçebilene büyük mükâfat vaat edilir. Verilecek mükâfata tamah eden herkes bir fiyat söyler. Biçilen kıymetler padişaha düzenli bir şekilde rapor edilir. Kimi yüz bin altın eder, kimi seksen bin altın eder der ama bu biçilen değerlerin hiçbiri isabetli bulunmaz.

Altın pulluğu İncili'nin değişik isimle gizlendiği köye de getirirler. Herkes bir fiyat takdir ederken İncili'ye de padişahın bu pulluğuna bir kıymet biçmesini teklif ederler, İncili orda tanınmamaktadır. Padişaha da kırgındır, dayanamaz cevabını verir:

– Mart yağar, mayıs övünürse bu pulluğa paha yetmez. Ama mart ayında yağış olmaz, mayıs ayı da kurak geçerse, kırsın kırsın da.....n!

Tellallar bir şey demezler, onun cevabını da padişaha yetiştirirler: “Filan köyde bir adam şöyle şöyle söyledi” derler. Padişah derhâl anlar, emreder:

– İşte İncili o heriftir, hemen gidin onu getirin! (Seratlı 2004: 188-189; Bilal Çullukoğlu Derlemesi, Kaynak Kişi: 2)

21. İNCİLİNİN KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN'DAN İLK DİLEĞİ: ELLİ SOPA!

Kanuni Sultan Süleyman, bir gün baş nedimi Tıflî'ye der ki:

–Tıflî! Sen de, ben de kocadık. Var şimdi seyahat et. Şehzadelerimle akran olacak hoş sohbet bir oğlancık bul. Onu, nerde bulursan al, getir!

Tıflî, padişahın bu iradesi üzerine yola çıkar. Günlerce, haftalarca sorar, soruşturur. Nihayet, İncili'yi bulur. Adı Mustafa olan bu genci, Tıflî'nin gözü tutar. Ona kendini tanıtır ve maksadını anlatır. İncili, açılan bu ikbal kapısından ötürü pek sevinir. Hemen ana ve babasına veda eder. Tıflî ile beraber İstanbul yolunu tutar.

Pek kısa bir zamanda saray kurallarını öğrenen İncili, nihayet bir gün Kanuni Sultan Süleyman'ın huzuruna çıkar. Padişah'ın sorularına tatlı tatlı cevaplar verir. Bundan memnun kalan padişah:

– Aferin Tıflî, tatlı dilli bir oğlancık getirmişsin!

Sonra, İncili'ye döner:

– Dile benden ne dilersin?

İncili, tereddütsüz şu cevabı verir:

– Elli sopa, devletlim!

Kanuni Sultan Süleyman hayret eder, tekrar sorar:

– Bre, isteğin doğru mudur?

İncili, padişahı etekler:

– Beli devletlim! Yalan üzere söz söylemek haddim midir!

Kanuni Sultan Süleyman el çırpar. Huzura giren kızlar ağasına ferman eder:

– Çabuk falaka!

İncili'yi hemen yatırır, başları kaba etine sopaları indirmeye! Genç ve yeni nedim “gık!” demez. Fakat sıra yirmi altıncı sopaya gelince belini doğrultur:

– Kulunuz, nasibim aldım, devletlim! Şimdi nöbet, ustam Tıflî'nindir!

Kanuni Sultan Süleyman, terlemeye başlayan Tıflî'yi yan gözle süzerek İncili'ye döner:

– Bre onun falakaya ortaklığının, sebebi ve hikmeti nedir?

Genç nedim boynunu bükerek:

– Arz edeyim padişahım. Yolda gelirken ustam Tıflî sayemde başına konan, devlet kuşunun kıymetini bilesin. Bana saygı ve itaatte kusur etmeyesin. Devletli padişahın ilk ihsanının da yarısını veresin, demişti. Kulunuz, sözüm tuttum. Ona saygı ve itaatten geri kalmadım. Zaten yemin etmiştim. Sözümde yalancı olmak istemem. Fermanınız, elli

sopayadır! Yirmi beşini kulunuz yedim! Geriye kalan yirmi beşini de ustam Tıflî yiye ki hakkı geçmesin!

Kanuni Sultan Süleyman, bir daha ele geçmeyecek olan bu fırsattan dolayı pek memnun kalır! Derhâl:

– Yıkın şu koca melunu! der.

Zavallı yetmişlik Tıflî'yi de falakaya çektirir. Onun feryatları arasında, padişah kahkahalar savurur! (Şaka Neşriyatı 1944: 10-12).

22. İNCİLİ ÇAVUŞ'UN RÜYASI

Elli sopa olayından sonra, Tıflî İncili Çavuş'a kafayı takar. Onu, padişahın gözünden düşürmek amacıyla ikide birde fırsatını bulup gammazlamaya başlar. Söz de dönüp dolaşır, İncili'nin kulağına gelir. İncili, ustasını sevmekle beraber padişahın teveccühünü kaybetmemek için de Tıflî'nin her sözünün altında bir güve yeniği aramaya başlar. Bir gün her ikisi de huzurda iken Tıflî sorar:

– Dün gece rüya gördün mü, İncili?

– Beli, ustacığım!

– Rüyanı anlat, tabir edeyim.

– Zahmet etme ustacığım. Rüyam açıldı. Mahşer gününde dört bir yanını zebaniler almıştı. Onlara sordum: “Ustamın suçu nedir? O kişi velinimettir, bana bağışlan yoldaşlar!” dedim. Zebaniler cevap verdiler: “Tıflî'yî biliriz, ustandır, ama ciğerinde hıncı vardır. Cihan padişahına fitneler. O sebepten kâfirdir! Makamı cehennem ateşidir.

Kanuni Sultan Süleyman güler:

– Bre Tıflî! İncili'yi bir hoş tut, yakanı kurtar cehennemden!

Tıflî, çaresiz! Bu iradeye boyun eğer ve bir daha İncili'nin aleyhinde bulunmaz. O da ustasına karşı hürmet ve saygıda kusur etmez. Böylece baş nedim ile nedimin araları tekrar düzelir (Şaka Neşriyatı 1944: 12-13).

23. SIRA, İBRAHİM PAŞA'NIN...

Kanuni Sultan Süleyman, İncili'yi huzuruna çağırıp şöyle der:

– Bak İncili, İbrahim'i (Sadrâzam İbrahim Paşa) bir dame düşür!

İncili Çavuş, etek öper:

– Ferman devletli hünkârımandır.

Kanuni Sultan Süleyman sabırsızlanır:

– Tez gidesin, tez edesin! Göreyim seni.

İncili Çavuş, saraydan ayrılır. Birkaç saat sonra geri gelir. Padişah sorar:

– Ne yaptın?

– Dame düşürdüm şevketlim!

– Bre anlat.

– Ben kulun azat kılın. Sabredin azıcık!

– Güzel.

Hakikaten az sonra dananın kuyruğu kopar. Hürrem Sultan telaşlı ve sinirli bir şekilde huzura girer:

– Şevketlim, izin isterim.

Kanuni Sultan Süleyman cevap verir:

– İncili, bir maslahat için gereklidir. Çekinme, söyleyin, dilberim.

Hürrem Sultan soluk soluğa anlatır:

– O İbrahim kulun nasıl veziriazamdır ki şalcıma adam gönderip “Paşamız, Haseki Sultan'a hediye verecek” diye üç şal aldırır. Şalcımı da aralarına katıp konağa varırlar. Orda şalcım durur. Veziriazamın taifesinden biri onun yanına girip yavaşça söyler. İbrahim kulun da kaş, göz süzüp dışarı çıkar. O adam ile şalcım kethüdaya varırlar. Adamcık orda da durur. O adam tekrar şalcıma gelip “Azıcık sabredin, Ağa hazretleri nida edecekler” der. Kethüda söyler: “Yazalım, gelir alırsın.” O adam da “Haseki Sultan'a şallarını götürüyüm” diye kaçar. Şalcım, mum misali orda kalır. Akşama kadar kethüdaya akçelerini vermesini diler. O herif kim ola ki şu sözü söylesin! Şalı senden kim istedi? Gerçeğini var şimdi Haseki'den ara! Sen yeniçeri olmak istemez miydin?

Hürrem Sultan'ın sözlerini dinleyen Kanuni Sultan Süleyman son derece sinirlenir:

– Bu ne biçim iştir. Bunda gelsin İbrahim!

Der. Veziriazam az sonra huzura girer. Kanuni Sultan Süleyman ona olayı anlatarak çıkışmaya başlar. İbrahim Paşa yemin üstüne yemin eder:

– Şevketli hünkârım. Ben kulun şal istemedim. Paşa kardeşlerimden birinin adamı geldi. Üç şal isteyip “Bunlar nasıldır?” dedi. “Güzel” dedim. Fakat adımız üzere laf olmuştur. O şalların akçesini vereyim.

Kanuni Sultan Süleyman İncili Çavuş’a ferman eder:

– Tez İbrahim’in kethüdasına gidesin. Üç kese akçe alıp şalcıya veresin.

Bu sözleri işiten İncili’nin gözleri parlar. Uçar gibi huzurdan çıkar. Bir saate varmadan geri döner. Kanuni Sultan Süleyman sorar:

– Ne yaptın?

İncili Çavuş, cebinden para keselerini çıkarır:

– Veziriazamı da dâme düşürdüm.

Kanuni Sultan Süleyman hâlâ hiddetini yenememiş olduğu için celaletle bağırır:

– Bre İncili, bırak damı, eteği, şal kazasını ne yaptın?

– Arz edeyim, şevketlim. O kaza ile veziriazam kulun dâme düşürdüm!

Hünkâr da Hürrem Sultan da veziriazam İbrahim Paşa da şaşırırlar! İncili Çavuş işin iç yüzünü anlatır:

– Şalcıdan üç nüsha şal aldırın bu kulunuzdur. Onları veziriazam paşaya “Nasıl nesnelendir?” diye irae ettiren bu kulunuzdur. Kethüdaya, şalcıyı göstertip “Şalcı fakir yeniçeri olmak diler. Ağa’ya bir name tisyar eyleyin” dedirten bu kulunuzdur. Şalcıya “Haseki Sultan hazretlerine başvurun.” diye rehberlik eden bu kulunuzdur. Son söz veziriazam hazretlerinin, şevketli hünkârımın fermanı ile üç kese akçesini de cebe indiren yine bu kulunuzdur!

Kanuni Sultan Süleyman işin nereye vardığını anladığı için, kahkahayı atar! İbrahim Paşa, son derece sinirlenir ama gık diyemez! Kendisinin habersiz dolandırıldığını öğrenir; çaresiz susar!

İncili Çavuş tekrar söze başlar:

– Tasalanmayın paşa hazretleri! Şalcıya üç nüsha şalı iade ettim. Şal maslahatı böylece temizledim, bilersiniz!

Fakat Kanuni Sultan Süleyman güler:

– O şallar Hürrem’indir. Bedellerini hazine-i hassadan verile! (Şaka Neşriyatı 1944: 18-21).

24. OKUYAN EŞEK!

II. Sultan Selim, bir gün vezirlerinden birine kızar:

– Behey beceriksiz adam! Seni cezalandırmak farz oldu. Ya has ahırlardaki merkeplerden birini okutursun yahut başını keserim!

Zavallı vezir, eşeği okutmanın imkânsızlığını düşünür. Kesilmiş kellesi de gözünün önüne gelir. Can korkusu ile:

– Aman şevketlim... diye yalvaracak olur. Lakin Sarı Selim:

– Bre melun! Kes sesini, dışarı çık!

Diyerek adamcağızı kovar. Vezir, İncili'ye müracaat eder. Hazret, padişahla vezir arasında geçen sahneye güler:

– Efkatlanman paşa efendimiz... Devletli hünkârın iradesini yapmak kolaydır. Huzura girer, kıraat, hatta tilavet ettirmek üzere eşeği istersin! Sonra bir şartım vardır diye şunu söylersin: “Kulunuzu beş sene mühlet verin, padişahım. Zira, insanoğlu dahi iki, üç yıldan önce okuyamaz. Eşek ise konuşamayan bir hayvandır. Beş sene geçmeden düşünüp konuşamaz.”

Vezir, dayanamaz:

– Ya beş sene sonra hâlim nice olur?

İncili, şu cevabı verir:

– Elem çekmen paşa efendimiz... O süre içinde ya eşek ölür, ya padişah yahut zatınız cennetlik olursunuz!

Vezir, bu defa şöyle bir itirazda bulunur:

– Ya hünkâr beş sene süre vermezse?

O zaman İncili Çavuş bir kahkaha atar:

– Efendim, bu takdirde yardımcı ister, padişahın hocasını yardım etmesi için alırsınız!

Bu fıkranın farklı bir varyantı daha vardır. İncili Çavuş, memuriyet ile yanında bulunduğu Şah Abbas ile sohbet ederken, İran hükümdarı okuyan bir eşek görmeyi pek arzu ettiğini söyler. Kanuni Sultan Süleyman devrinden kalma olan bu karakteristik ve yaşlı saray nedimi, Şah Abbas'a, bunun kolaylıkla mümkün olduğu cevabını verir! İran şahı hayret eder. İncili Çavuş:

– Bana on beş gün mühlet verildiği takdirde, zatınıza okuyan bir eşek takdim edebilirim!

Şah Abbas da bu vaadi memnuniyet ve sevinçle karşılar.

Ertesi sabah, İncili Çavuş faaliyete geçer. Uzun kulaklı filozofların arasından en besili ve toramanını seçer. Hayvanı yirmi dört saat aç bırakır. Bu süre içinde, arpa tanelerini bir kitabın sayfalarına birer birer zank ile hafifçe yapıştırır ve tecrübeye girer! Bu tecrübe, bir iki denemeden sonra başarı ile sona erer!

Bir gün Şah Abbas ile sohbet ederken İncili Çavuş, laf arasında der ki:

– Eşeği, tarafınızdan verilen mühletin bitmesinden daha önce okuttum. Emir buyrulduğu takdirde yarın, huzurunuzda, merkep dersini tekrarlasın!

Şah Abbas, pek keyiflenir. Ertesi sabah, İncili Çavuş'un gelmesini dört gözle bekler. Nihayet o önde, hayvan arkada gelirler!

İncili Çavuş, Şah Abbas'ın önüne bir rahle koyar. Üstüne sayfalarına arpalar dizili olan kitabı yerleştirir. Uzun kulaklı filozof, tam yirmi dört saatten beri açtır! Arpa kokusunu alır almaz, kitabın sayfalarına saldırır. Dudaklarını oynata oynata taneleri toplar. Önceden İncili Çavuş'tan bir kaç kere kötek yediği için, sayfaları yırtmadan ağız ile çevirir. Yine baştan sona kadar sayfaların üzerinde kafasını gezdirir! Yine ağız ile sayfaları açar ve bu hâl kitabın son yaprağına kadar devam eder! Hayvancık, yemin miktarı az gelmiş olacak ki daha arpa bulmak ümidi ile kitabın kapağını da çevirir.

İncili Çavuş, fırsatı kaçırmaz:

– Bizim eşek o kadar terbiyeli oldu ki kitabın sayfalarını bile açıkta bırakmıyor, okuması nihayet bulunca hemen kapıyor!

Merkep, bu sırada arpa hasreti ile anırmaya başlar. İncili Çavuş, yine fırsatı kaçırmaz:

– Efendimiz, şimdi de sıra duaya geldi! Merkep bile kapınızda beslendiğini biliyor, nankörlük etmiyor! Müsaade buyurun da yemini bir misli artırsınlar!

Sözlerini söyler ve eşeği başka bir kabahatine meydan vermemek için Şah Abbas'ın kahkahaları arasında dışarı çıkarır! (Şaka Neşriyatı 1944: 34-37).

25. İNCİLİ ÇAVUŞ'UN KARDEŞİ

İncili Çavuş, memleketinden kardeşini yanına getirtir. Biraz saf ve bön olan bu delikanlıya okuyup yazma öğretmeye başlar. Bir gün kendi ahbablarından birinin hastalandığını duyar. Adamcağızın ziyaretine gitmek ister. Fakat tam o sırada, İncili Çavuş'u acele saraydan çağırırlar. O da hasta arkadaşının hatırını sormaya kardeşini yollamaya kararını verir. Oğlanı karşısına diker, maksadını açıklar ve şunları söyler:

– Güler yüzle hastanın odasına girersin. Hâl hatır sorar, “Neyiniz var?” dersin. O, rahatsızlığını anlatır tabii. Buna da: Merak etmeyin, yakında iyi olursunuz, cevabını verir ve “Hekiminiz kim?” dersin. Doktorun ismini öğrenince, onu da methedersin. Arkadan aldığı ilaçları sorar, aman efendim, bunlar bire birdir dersin. Kısacası münasip sözlerle hastanın gönlünü hoş eder, adamcağızı sıkmadan geri dönersin. Söylediklerimi iyice anladın mı?

– Anladım.

– Var şimdi git. Göreyim seni, yüzümü kara çıkarma.

İncili Çavuş'un kardeşi, ağabeyinin laflarını tekrarlaya tekrarlaya hastanın karşısına çıkar. Aksiliğe bakın ki o sırada adamcağızın ağrıları fazlalaşmış bulunur, gözü bir şeyi görmez. Fakat İncili'nin kardeşi, damdan düşer gibi sorar:

– Nasılsın, iyi misin?

Hasta, kıvrana kıvrana cevap verir:

– Görmüyor musun? Ölüm hâlindeyim!

– Merak etme! Kim bakıyor sana?

Hasta, “merak etme” sözüne içerler:

– Azrail!

Karşılığını verir. İncili'nin kardeşi ezberlediği cevabı tekrar eder:

– Oh, oh! O, gayet ustadır! Yakında...

Hastanın gözleri fal taşı gibi açılır. İncili'nin kardeşi devam eder:

– Hangi ilaçları verdi?

Hasta sinirlenir:

– Zehir!

– Aman efendim... Ne diyorsunuz, birebirdir! Hiç durmayın, için!

Son cümle, hastayı çileden çıkarır! İncili'nin kardeşine sinirle haykırır:

– Yıkıl karşımdan! (Şaka Neşriyatı 1944: 37-38).

26. YENİÇERİ AĞASININ KARŞISINDA

İncili Çavuş bu olaydan sonra anlar ki kardeşini saraya yahut devrin ileri gelenlerinden birinin konağına nedim olarak kapılandırmaya imkân yoktur. Kendi kendine:

– Bari der, Yeniçeri Ocağı'ndan birine yazdırayım.

İncili Çavuş, padişaha rica eder, yeniçeri ağasına da söyler, böylece arzusunu gerçekleştirir.

Aradan zaman geçer. Bir gün, ağanın ocakları teftiş edeceğini öğrenir. Kardeşinin bir pot kırmamasına meydan vermemek için onu yine karşısına diker, der ki:

– Bu defa aç gözünü. Yeniçeri ağası teftiş yapacak. Hatırımı saydığı için sana söz söyleyecek, iltifat edecektir. Ağanın sorularına abuk sabuk cevap verme.

Kardeşi:

– Peki ne söyleyeyim?.

İncili Çavuş da tane tane anlatır:

– Yeniçeri ağası herkesin içinde seninle yârenlik edecek değil ya!... Usulen, nereli olduğunu, yaşını ve ne zamandan beri hizmette bulunduğunu soracaktır. Bunlara kısa kısa cevap verir, kıpırdamadan durursun. Şayet ağa başka şeyler de söyleyecek olursa bunlara da “Evet efendim, doğrudur efendim, isabet efendim” dersin.

Ertesi gün yeniçeri ağası, ocakları teftişe çıkar. İncili Çavuş'un kardeşinin bulunduğu sıranın hizasına gelince durur, sorar:

– Ne zamandan beri hizmettesin?

Aksiliğe bakın ki, ağa ile İncili'nin kardeşi arasında epeyce mesafe vardır. Bu sebepten delikanlı ağanın sözlerini de pek iyi anlayamaz:

– Yirmi üçü bitirdim!

Yeniçeri Ağası şaşırır, hayretle:

– Yaşın kaç ki?

İncili'nin kardeşi:

– Bir! cevabını verince ağa tabii ki kızar:

– Benim ile alay mı ediyorsun?

– Evet efendim!

– Ne dedin?

– Doğrusunu efendim!

– Çekil karşımdan!

– İsbet efendim! (Şaka Neşriyatı 1944: 38-40).

27. PEŞİN NAMAZ

İncili, saraydan ayrılabilme imkânını bulduğu zamanlar soluğu şehirde alır. Muhtelif semtlerde dolaşır ve çeşitli tuhaf hâdiselere sebebiyet verir. Meselâ, bir gün Fatih Camisine gider. Bakmış ki adamcağızın biri bir köşeye çekilmiş, sürekli namaz kılmaktadır.

Bir süre sonra İncili'nin gözü tekrar aynı kişiye ilişir. Yine ne görsün? Namaz faslı hâlâ devam etmektedir!

İncili meraklanır. Adamcağızın selam vermesini bekler, sorar:

- Ne namazı kılıyorsunuz?
- Kaza namazlarını.
- O ne demek?
- Bunda bilmeyecek ne var? Geçmiş namaz borçlarımı ödüyorum.
- Allah kabul etsin.

İncili bu sözü söyledikten sonra adamın yanında durur, namaz kılmaya başlar. Hiç durmadan namaz kılar. Tabii bu defa İncili'nin muhatabı onu süzer ve süzdükçe de hayretler içinde kalır. Nihayet sorar:

- Siz ne namazı kılıyorsunuz?

İncili, ciddiyetle cevap verir:

- Gelecek namazlarımı!
- O ne demek?
- Bunda bilmeyecek ne var? Belki yarın, öbür gün vaktim olmaz. Şimdiden ileride borçlanacağım namazları ödüyorum!

- Hiç öyle şey olur mu?

– Niçin olmasın? Siz namazın veresiyesini kılıyorsunuz da ben peşinimi neden kılmayayım? (Şaka Neşriyatı 1944: 43).

28. TANRI BÜYÜK AMMA...

İncili Çavuş, Bursa'dan dönerken Mudanya'da Uludağ'dan kar getiren saray kayıklarından birine biner. Yolda lodos artar. Nispeten küçük olan bu kayığı dalgalar üzerinde ceviz kabuğu gibi sallanmaya başlar.

İncili Çavuş endişelenir, kaptana denizin sakinleşip sakinleşmeyeceğini sorar.

Kaptan:

– Elem çekmeyin kardeşim! Tanrı büyüktür!

İncili Çavuş, güler:

– Belli! Ama şu kayık küçük! (Şaka Neşriyatı 1944: 56).

29. KATIRCI: BURNUMU SİL!

İncili Çavuş ok atmak sanatını, harbe ve mızrak kullanmak maharetini son derece iyi öğrenmiştir.

O zamanlar şimdiki gibi ateşli silahlar pek nadir bulunduğu ahalinin kullandığı da kılıç, bıçak, harbe, mızrak ve oktan ibarettir. Sarayda vezirlerin hizmetinde bulunanlar genellikle bu silahları kullanmada maharet sahibidirler.

İncili bir kış memleketine gitmek için izin alarak yola çıkar. İki ufak sandıktan oluşan eşyasını bir katıra yükler. Diğer katıra da kendi biner, yola çıkar.

İzmit'ten çıkarlar. Biraz gittikten sonra katırcı der ki:

– Efendi önümüzdeki boğazda haramiler vardır. Allah vere de onlara görünmeden geçebilseniz. Yoksa bizi soyup soğana çevirirler.

İncili buna aldırmaz. Biraz ileri gidip boğaza girdikleri sırada karşıdaki tepeden sekiz on kadar atlı görünür. Katırcı telaşlanarak:

– İşte efendi karşıdan gelenler eşkıyadır. Şimdi ne yapacağız?

İncili ellerini ceplerine sokmuş olduğu hâlde katırcının bu sorusuna cevap vermeyerek:

– Burnumu sil katırcı! emrini verir.

Katırcı, İncili'nin cebinden mendili çıkarıp burnunu siler. Eşkıya yaklaşır. Katırcı daha çok telaşlanarak:

– Efendi işte geliyorlar. Şimdi ne yapacağız?

İncili, cevap vermez ve:

– Burnumu sil katırcı!

Katırcı, mendiliyle burnunu silerek:

– Peki ama? Bunlar bizi soyacaklar, seni aramam. Fakat benim katırları da alırlar.

Sonra ne ile geçinirim?

İncili, yine cevap vermez:

– Burnumu sil katırcı!

– Sileyim; ama ne olacak?

– Sana söylüyorum, burnumu sil!

Katırcı başını sallayarak son derece telaşlı bir hâlde İncili'nin burnunu sildikten sonra:

– Rica ederim ne olacak?

– Sen burnumu sil!

Havanın soğuk olması nedeniyle İncili'nin burnu aktığı gibi ellerini de ceplerinden çıkarmak istemeyerek katırcıya sildirmekte devam eder. Katırcı yolcunun son derecede tembel ve hatta ellerini çıkarıp burnunu bile silmek istemeyecek kadar uyuntu olduğunu düşünür. Eşkiyanın bütün bütün yaklaştığını da görünce ağzına geleni söylemeye, sövüp saymaya başlar.

İncili, yine katırcıya:

– Hadi burnumu sil!

Emrini verince katırcı:

– Burnun kopsun be herif! Bu burun değil oluk! Hiç durmayıp akıyor, diye söylenerek İncili'nin burnunu siler. O sırada eşkiya da tam ok menziline girer.

O zaman İncili ellerini cebinden çıkarır. Omzunda asılı bulunan yayını alıp bir ok yerleştirerek:

– Şimdi kır atlıya dikkat et. Önde gelen bir kır atlının altından.

Der ve oku atar. Kır atlı da yere yuvarlanır. İncili diğer bir ok yerleştirerek:

– Şimdi katırcı arkadaki al atlının göğsünden! deyip atar. Gerçekten al atlı harami de yere düşer. İncili üçüncü oku hazırlayarak:

– Katırcı, bu da doru atlının ağzından! diyerek atmasının ardından harami, attan yuvarlanır. Bu hâli gören öteki eşkiyalar dönüp kaçarlar. İncili, yayı ve okları yerine koyup omzuna astıktan sonra iki elini cebine sokarak katırcıya:

– Burnumu sil katırcı!

Yolcunun ok atmaktaki maharetini görerek şaşırın katırcı, pek takdir edici bir tavırla:

– Ağa şimdi burnunu değil istediğin yeri silerim, der. Ve İnciliyi bir hayli güldürür (C.B. 1960a: 7-10).

30. MÜNECCİM ÇOBAN

İlkbahar günü o zamanın padişahı, İncili Çavuş ile Kâğıthane civarında dolaşırken önüne davarlarını katmış kendi de merkebe binmiş bir çobana rast gelir.

Padişah, çobanı göstererek İncili'ye:

– Çobanlar havadan iyi anlarlar. Git ona sor bakalım yağmur yağacak mı yağmayacak mı?

İncili istemeyerek gidip sorar. Çoban merkebin kuyruğunu tutarak bir süre durur. Sonra:

– Yağmayacak, der.

Padişah bu cevabı alınca yoluna devam eder. Biraz sonra bardaktan boşanırcasına yağmur yağmaya başlar.

Bunun üzerine padişah, İncili'ye seslenir:

– Hani yağmur yağmayacaktı?

İncili ona şu cevabı verir:

– Müneccim çoban; havayı bildiren alet de eşeğin kuyruğu olursa böyle olur (C.B. 1960b: 48).

31. EŞEK YEDİ

İncili avuş bir gün eşeğiyle birlikte kırlara gezmeye çıkar. Dere tepe bir hayli dolaşır. Mevsim de ilkbahar, her taraf yemyeŐil... İncili, Allah'ın bu ltfuna hayran olur. Bir ara dinlenmek amacıyla bir tarlanın kenarına oturup sigarasını tellendirir. Etrafını Şöyle bir szer. Meğer oturduğu tarla, bir salatalık tarlasıdır. İncili'nin, turfanda hıyarları görünce ii çeker. Tarlanın ortasına doğru gidip bir tanesini koparıp afiyetle yer. Gene canı çeker, bir tane daha koparıp ortadan ikiye böler. Yarısını yer. Aksilik bu ya ikinci yarısını yemeye fırsat kalmadan karşıdan tarlanın sahibini görür. İncili korkudan hemen pantolonu sıyırıp oracıkta abdest etmeğe başlar. Oysaki bahçenin sahibi vaziyeti görmüştür. İncili'nin yanına gelip:

– Burada ne yapıyorsun diye sorar. İncili:

– Âdemoğlu değil miyiz? Şu hâlde kardeŐsiz. Salatalıkların daha iyi olması için onları gbreliyordum.

Tarla sahibi ortasından ikiye bölünen hıyarı İncili'ye gösterir:

– Ya bu nedir? Bu salatalığın yarısı ne oldu?

İncili boynunu büküp:

– Onun yarısını da eşek yedi.

Der ve adamı bir hayli güldürüp dayaktan kurtulur (eŐit Kitabevi 1965: 7).

32. ANAM DA KUNDAKTA

İncili'nin henüz İstanbul'a gelip de saraya geçmediği günlerden bir gün. Sokakta bir kadınla karşılaşır. Bu kadın da çok şirret birisidir. Bu nedenle hayatında hiç evlenemeyip bekâr kalmıştır. Bir erkeğin gözü istemeyerek azıcık kendisine çevrilse o erkeği herkesin içinde rezil eder. İşte İncili'nin de sokakta gözü bu kadına kayıverir. Kadın İncili'ye çıkışır:

– Ahlaksız, utanmaz adam, benim gibi henüz bakire genç bir kıza bakmaya utanmıyor musun?

İncili Çavuş anasından da yaşlı olan bu kadına sorar:

– A!.. Sen henüz genç bir kız mısın?

Kadın iki elini beline koyarak İncili'ye cevap verir:

– Ne zannettin, budala... Elbette genç bir kıyım... İncili derin bir kahkaha atar:

– A koca hanım, eğer sen henüz “genç” isen benim anamda kundağındadır...

İncili'nin bu cevabı kadını çok utandırır (Çeşit Kitabevi 1965: 9-10).

33. BAHANE

İncili Çavuş'un bir ara evlendiği söylenir. Fakat evlendiği kadın çok çirkindir. Bu nedenle İncili Çavuş'a bir hayli takılanlar, alay edenler olur.

İncili Çavuş, düşünür, taşınır: "Bu karı ile niye evlendim?" diye kendisine soranlara:

–Ben bu karı ile parası için evlendim.

Diye bir mazeret uydurmağa başlar. Bir gün bu laf karısının kulağına gider...

Kadın:

– Sen benimle param için evlendiğini söylüyormuşsun... Neden böyle söylüyorsun?

İncili boynunu büker:

– Hatun, sen söyle başka ne sebep gösterebilirim? (Çeşit Kitabevi 1965: 14)

34. İNCİLİ'NİN HÜNKÂRBEĞENDİSİ

İncili, sarayda iken padişahın yanında çok güzel yemek yaptığını iddia ederek övünür.

Bir gün sarayın Bolulu aşçısı aniden ölüverir. Kâhya yeni bir aşçı bulana kadar İncili'den yemek yapmasını rica eder. İşi bozuntuya vermeyen İncili, kolları sıvayıp mutfağa girer. Bir salata yapmasını bile beceremez. Bu acemiliğine küfür basarak düşünürken başında eğreti duran kırmızı fesi, kazanın içindeki kesmeye düşer. Ateş gibi sıcak kesme, fesin rengini değiştirir. İncili, fesini kazandan almaya çalışırken içeri padişah giriverir.

Padişahтан ödü patlayan İncili'nin nutku tutulur. Alaylı bir lisanla padişah, İncili'ye sorar:

– Ne yapıyorsun İncili Çavuş?

– Ben mi? Şey... Haşmetli padişahıma layık tatlı yapıyorum. İncili'nin övünmelerinden bir şey yapacağını zanneden padişah, kâhyaya döner:

– İncili yalnız tatlı ile uğraşsın. Geri kalan yemekleri çırak yapsın emrini verir.

Yemek zamanı gelir. Padişah diğer yemeklerden birer lokma alır, bütün iştahını İncili'nin tatlısına bırakır.

En sonunda koca bir tepsinin içerisinde şekerli suda kaynaya kaynaya rengini ve şeklini kaybetmiş olan İncili'nin kirden meşinleşmiş fesi gelir. Çıraklar parçalar, en büyük parçayı padişaha sunarlar. Geri kalanını da misafirlere verirler. Daha önce, gelecek olan tatlıyı misafirlere övmekten hâli kalmayan padişahın, tatlının ilk lokmasında hiç hâli kalmaz olur.

Misafirler de padişah kızmasın, diye ses çıkarmayıp fes parçalarını püskülüyle birlikte yutarlar.

İşkence bittikten sonra padişah, İncili Çavuş'a sorar:

– Neydi bu tatlının ismi İncili Çavuş?

Beğendirmiş olmanın sevinci içerisinde İncili Çavuş cevap verir:

– Fesi hünkârbeğendi padişahım! (Çeşit Kitabevi 1965: 24).

35. İNCİR

Acımasızlığı ve zalimliği ile ün yapmış bir vezir, konağının büyük bahçesini düzenlettirmektedir. Kocaman bir incir ağacını bahçenin görüntüsünü bozuyor diye söktürmek ister. Bir rastlantı sonucu bahçede bulunan İncili Çavuş bunu duyunca hemen atılarak vezire şöyle der:

- İncir ağacı, bırakınız yerinde dursun efendim!
- Niçin?
- Nasıl olsa bir gün birinin ocağına dikersiniz! (Tokmakçioğlu 1983: 19)

36. İNCİLİ İLE KÖYLÜ

İncili, daha İstanbul'a yerleşmeden, köyünde eşeğine binmiş; pazara giderken yolda şakacı bir köylüye rastlar. Köylü, İncili ve eşeğini göstererek sorar:

– Hemşehrim, böyle ikiniz nereye gidiyorsunuz?

İncili, lafın altında kalır mı, hemen şu cevabı verir:

– Üçümüz için pazardan arpa, saman almaya! (Tokmakçioğlu 2001: 18)

37. YEMEK - MEMEK

Padişah, birgün İncili Çavuş'a sorar:

– Kuzum İncili, yemek memek derler. Yemek nedir, memek nedir?

İncili:

– Padişahım yemek yüce zatınızın yediği, memek de biz kullarınızın yediğidir.

Padişah tekrar sorar:

– Kürk mürk derler, o ne?

İncili cevap verir:

– Efendimiz, kürk padişahımızın giydiği, mürk biz kulların giydiğidir.

Padişah son bir soru daha sorar:

– Ya padişah madişah?

İncili, hiç çekinip korkmadan cevap verir:

– Padişah, yüce atalarınız; madişah da yüce zatınız! (Koz 1983: 112).

38. SİLAHTAR AĞANIN TEKMESİ

Bir gün padişah, İncili Çavuş'u huzuruna çağırıp saray erkânı hakkında düşündüklerini ve her birinin neye benzediğini sorar. İncili Çavuş, her birini bir şeye benzettiği gibi gayet şişman ve iri vücutlu olan silahtar ağayı da bir ayıya benzetir. O sırada silahtar ağa huzura girer. Padişah ona hitaben:

– Bak ağa! İncili Çavuş seni büyük bir ayıya benzetiyor.

Yine silahtar ağa İncili'ye öfkeyle bakar. Ağanın fena hâlde kızdığını anlayan İncili Çavuş odadan sıvışır da silahtar ağa arkasından gelerek sarayın merdiveni başında İncili Çavuş'a yetişip onun arkasından bir tekme vurarak İncili Çavuş'u merdivenlerden aşağıya kadar yuvarlar. Bu düşmeyle vücudu haşat olan İncili Çavuş'u evine götürürler. Biçare iki ay kadar yatakta yatar. Padişah sordukça:

– Efendim, hastadır yatıyor, cevabı verilir.

İncili Çavuş, iyileşip saraya döndüğü zaman padişah hastalığının ne olduğunu sorar, o da başına gelen olayı anlatmayıp bir tür hastalık uydurur. Ertesi gün padişah Boğaziçi'nde bir gezi için kayık emredip İncili Çavuş'u karşısına alarak gezmeye çıkar. Giderlerken der ki:

– İncili, Babıali'de memurlara birer lakap koyarlarmış. Mesela Bülbül Ahmet Efendi, Kel Hasan Bey gibi. Ben Babıali'de memur olsaydım bana ne lakap koyarlardı?

Bu soruya İncili Çavuş cevap vermek istemeyerek:

– Bilemem efendimiz! diye itiraz ederse de padişah ısrar edince:

– Efendimiz, size de boşboğaz lakabını koyarlardı! cevabını verir. Padişah, hayretle sorar:

– Niçin?

– Niçin olacak? Boşboğaz olduğunuz için... Bendeniz aciz kulunuz efendimizi eğlendirmek amacıyla silahtar ağayı ayıya benzetmiştim. Siz de derhâl ona söylediniz. Herif bir tekme ile beni merdivenlerden aşağıya atıp vücudumu haşat etti. İki ay yatmama sebep oldu! cevabını verir. Padişah gülerek İncili Çavuş'a birçok ihsanda bulunur (Afşin 1988: 6-7; Tevfik 1918: 6-7).

39. KANTARIN TOPU

Bir gün İncili Çavuş, bir meydandan geçerken halkın toplanmış olduğunu görür. Merakla kalabalığın arasına girip ortada duran bir adamın “İşte benim bu marifetim vardır. Bunu dünyada kimse yapamaz. Her kim yaparsa ona kul köle olurum. Her neye sahip isem ona veririm” diye bağırdığını gören İncili Çavuş, seyircilerden birine bu marifetin ne olduğunu sorar. Seyirci:

– Bu adam diyor ki: Ağzıma su doldururum, önüme yatan bir adamın tam alnının ortasına ağzımdan koyacağım su tamamı tamamına bir dirhem olur ne fazla, ne eksik. İşte marifeti bu imiş. Bunu başka birinin yapamayacağını iddia ediyor. Hakikaten de güç bir şey. Bunun üzerine İncili Çavuş kalabalığın ortasına girip bağırır adama hitaben:

– Senin marifet dediğin şey pek kolaydır. Onu ben de yaparım. İstersen tecrübe edelim! der. Adam:

– Haydi bakalım. Yatayım da yap.

– Yok, öyle olmaz, önce sen marifetini göster. Sonra ben yaparım.

– Öyleyse yat bakayım!

İncili Çavuş, adamın serdiği bir kilimin üzerine arka üstü yatar. Marifet sahibi yanındaki testiden ağzını avurtları şişinceye kadar doldurduktan sonra İncili'nin alnının tam ortasına ne fazla ne eksik bir dirhem suyu bırakır. Bundan sonra adam yatar. İncili ağzını aynı şekilde doldurur ve suyun hepsini adamın yüzüne karşı püskürtüp döker. Adam sinirle kalkıp yüzünü gözünü silerek:

–İşte yapamadın, ben kazandım.

İncili Çavuş, hiç tavrını bozmayarak:

– Affedersin dostum kantarın topu kaçtı! cevabını vererek oradan savuşur (Afşin 1988: 9; Tefik 1918: 10-11)

40. GÖRÜLMEZ SARIK

Bir gün padişah, İncili Çavuş'u bir özel bir memuriyetle eyalet beylerinden birinin yanına gönderir. Bey; gayet mağrur, cahil, despot biri olduğu için İncili Çavuş'a öncelikle önem vermeyerek iltifatta bulunmaz.

İncili Çavuş, bu beyi rezil etmek için alacağı intikamı zihninde tasarladıktan sonra bunun gururunu okşayacak şekilde davranmaya başlayarak gözüne girer. Bir gün kendisinin simya ilmine vakıf olduğunu, çok güzel ve emsali bulunmaz mükemmel bir şal dokuduğunu, bu şalı pederinin gerçek çocuğu olmayanların göremediğini söyler. Bey için emrederse yadigâr olmak üzere öyle bir şal yapacağını arz eder.

Bey, bu tekliften memnun olur. İncili Çavuş, ertesi gün koltuğunda bir bohça ile Bey'in yanına gelir. Bu bohçayı Bey'in önüne koyarak ihtiyatla açıp güya içindeki şalı elleri üzerine alarak göstermeye başlar:

–Efendim, şu ince nakışlar, şu nazik çiçekler yok mu? Âlemde bu kadar mükemmel bir şal daha yoktur.

Diyerek övmeye başlar. Gerçekte şals, mal hiçbir şey olmadığından gerek Bey ve gerek hazır bulunan beyin emrindekiler bir şey görmüyorlarsa da görüyor gibi duaya başlarlar. Çünkü İncili pederlerinin evlâdı olmayanlar bu şalı göremez, demiştir.

Bey mevcut bulunan emrindekilere:

– Nasıl buldunuz? Hakikaten pek güzel değil mi? deyince, hepsi:

– Evet efendim. İncili Çavuş kulunuz cidden hüner sahibiymiş. Ömrümüzde bu kadar güzel bir şal görmedik, cevabını verirler. Her biri diğerinin görmekte olduğunu sanarak kendi kusurunu gizlemek için görmediği şeyi görüyor gibi görünürler.

İncili Çavuş'un amacı kısmen gerçekleştiğinden başladığı şeyi tamamlamak için:

– Efendim şimdi müsaade buyurursanız şalı kendi elimle mübarek başınıza sarayım, hükümete bununla teşrif buyurursunuz.

Bey'in müsaadesiyle şalı başına sarar.

O zamanlar eyalet beyleri üzerinde şal olmayan sade bir takke ile atına binip hükümet dairesine gider ve halk arasında rezil olur (Afşin 1988: 10-11; Tefvik 1918: 11-13).

41. LEBLEBİ EKİLİR Mİ?

İncili Çavuş genellikle Süleymaniye ve Fatih civarına gider ve oraların kahvehanelerinde oturarak müşterilerin söylediklerini dinler. Bir gün Fatih kahvehanelerinden birinde bir köşeye oturmuş derin derin düşünmekte olan bir adamı görür. Ne düşünmekte olduğunu merak ederek oturur. Selam ve sabahtan sonra ne düşündüğünü sorar. Düşünen adam anlatır:

– İki gün önce bir bakkal dükkânına gidip üç tane suda pişmiş yumurta ile yüz dirhem ekmek yedim. Bakkala borcumun ne olduğunu sorduğum zaman altmış iki akçe istedi. Hâlbuki üç yumurta ancak bir akçe eder.

Şaşırarak bunun sebebini bakkaldan sordum. Bakkal da: “Ben senden az bile istedim. Çünkü yediğin üç yumurtadan üç piliç çıkar. Ve her piliç de birçok yumurta yapar. Bunlardan da yeni piliçler çıkardı. Bunların bedelleri hesap edilir ise yüzlerce akçe olur. Bense insaf edip altmış akçe istedim” dedi. Ben tabii bu parayı vermek istemedim. Bakkal almak istedi. Aramızda tartışma çıktı. Nihayet bakkal mahkemeye gidip hakkımda dava etti. Şimdi yumurtaları yemiş olduğum için bakkalın istediği parayı vermek gerekecek. Hâlbuki ben fakir bir adamım. Bu kadar parayı nereden bulup vereceğim, işte düşündüğüm budur.

Biçarenin derdini dinleyen İncili Çavuş, cevap verir:

– Birader sen mahkemeye gittiğin zaman hâkime: “Efendi ben hakkımı müdafaadan acizim, vekil tayin edeceğim!” dersin ve beni haber verirsin.

– Siz kimsiniz? Ne diye haber vereyim?

– Bana Firuz Ağa derler, Ayasofya civarında Yerebatan Mahallesi’nde Türbe Sokağı’nda oturuyorum. Orada her kime sorarlarsa beni bilirler.

– Hâkim efendi kabul etmezse.

– Benim ismimi duyunca kabul eder.

Ertesi gün yumurtaları yiyen adam ile bakkal hâkimin huzuruna çıkarlar. Bakkal davasını beyan ederek altmış iki akçenin tahsilini talep eder.

Hâkim davalıya ne diyeceğini sorar. O da İncili Çavuş’un tavsiyesi üzere Yerebatan Mahallesi’nde Türbe Sokağı’nda ikamet eden Firuz Ağa’yı müdafa vekili tayin edildiğini söyleyerek onun davet edilmesini ister.

Hâkim Firuz Ağa’nın İncili Çavuş olduğunu tanıdığı için derhâl bir mübaşir göndererek mahkemeye gelmesini bildirir.

Mübaşir, İncili'yi evinde bulup mahkemeden istediklerini haber verince İncili Çavuş:

– Hâkim Efendiye selam söyle. Şimdi gelirim, cevabıyla mübaşiri gönderir. Bir saat, iki saat geçer. Nihayet İncili mahkemeye gelip hâkimin huzuruna çıkar. Hâkim Efendi:

– Ağa Hazretleri sizi çok bekledik. Nerde kaldınız?

– Hâkim Efendi! Bendeniz ziraatı pek severim. Fakirhanemin gayet geniş bir bahçesi vardır. Geçen de güzelce kazdırıp bir hayli sebze dikmiş ve bir tarafı da nohut ekmek için ayırmıştım. Bugün işim olmadığı için burasını ekmek istedim. Evde aradım nohut kalmamış, biraz leblebi vardı. Onu ektim ve işimi bitirdikten sonra davetinize icabet ettim.

Hâkim Efendi kakhaha ile gülerek:

– Ağa Hazretleri leblebi kavrulmuş nohuttur. Hiç ondan mahsul alınır mı?

İncili Çavuş ciddi bir tavırla:

– Onu dava sahibi bakkala sorunuz. Pişmiş yumurtadan piliç çıkarsa leblebi de mahsul verir.

Hâkim, İncili Çavuş'un bu sözü üzerine bakkalın haksız olduğuna ve davalının beraatına karar verir (Afşin 1988: 12-13; Tefvik 1918: 13-15).

42. DOLANDIRICININ DOLABI

Bir gün devlet büyüklerinden biri, sohbet esnasında İncili Çavuş'a sorar:

– Ağa Hazretleri, İstanbul'da pis adamlar dolandırıcılık ederler. Ötekini berikini dolandırırlarmış. Bunlar nasıl adamlardır, insanı nasıl dolandırırlar?

– Efendim, bunlar gayet zeki, şeytan gibi adamlardır. Dolandırıcılık için birçok alet ve edevatları vardır. Onlar vasıtasıyla dolandırırlar.

– Bunlardan birini görmek ve nasıl dolandırdıklarını anlamak isterdim. Rica ederim bana bir dolandırıcı gösteriniz.

Bunun üzerine İncili Çavuş:

– Baş üstüne efendim! Yarın getiririm.

İncili Çavuş o zamanın en meşhur dolandırıcılarından birini bulup o adamın yanına götürür, verir. Adama:

– Efendim dün emrettiğiniz gibi işte size en meşhur dolandırıcılardan birini getirdim.

– Memnun oldum ağa hazretleri!

Adam, dolandırıcıya dönerek:

– Sen dolandırıcı mısın?

– Evet, efendim!

– İnsanı nasıl dolandırırsın?

– Bu bizim sanatımızdır. Sanat ve maharetimizi yapmak için birtakım dolaplar kurarız. Alet ve edevat hazırlarız.

– Görmek isterdim, beni dolandırsana.

– Başüstüne efendim. Ancak geçende bir ihtiyaç dolayısıyla dolaplarımı, alet ve edevatımı birine satmıştım. Şimdi emrinizi yerine getirmek için bunları tedarike ve bunun için de paraya ihtiyaç vardır.

– Kaç kuruş lazım?

– Efendim zatınız gibi büyük birini öyle adi dolaplar ile dolandırmak uygun olamayacağından gereken alet ve edevat ancak bin altına alınabilir. Bunları şimdi alırız, sonra yine satarız.

– Pekâlâ!.. İşte sana bin altın...

– Bendeniz de emrinizi iki gün sonra gerçekleştiririm.

Dolandırıcı bin altını alıp gider. Orada hazır bulunan İncili Çavuş gülmeye başlar. Ev sahibi sorar:

- İncili Çavuş Hazretleri! Niçin gülüyorsunuz?
- O dolandırıcı sizi ne güzel dolandırdı, ona gülüyorum.
- Ne demek? Beni kim dolandırdı?
- Giden adam dolandırdı.
- Canım ben dolandırılmadım. Öyle bir şey görmedim.
- Efendim, dolandırmak öyle zannettiğiniz gibi dolaba koyup bir şeyleri fırıl fırıl çevirmek değildir İşte size birtakım sözler söyleyerek kandırdı bin altını alıp gitti. Dolandırmak işte böyle olur.

Ev sahibi çok şaşırır (Afşin 1988: 14-15; Tevfik 1918: 15-17).

43. ŞİMDİ SITMA TUTTU

İncili Çavuş zamanın padişahının nedim ve musahibi olmakla beraber o zamanın devlet adamları ile vezirleri arasında tatlı dilliliği ve şakacılığıyla çok sevilir ve sayılır. İncili, ara sıra tuhaf tuhaf olaylar icat eder. Sonra bunlar ötede beride anlatılarak sohbetlerde hoş bir zemin oluşturmaktadır. Bunlara bağlı olarak şöyle bir olay anlatılır:

İncili Çavuş, bir gün o zamanın en meşhur şal tüccarlarından Karabet Ağa'nın odasına giderek ona der ki:

– Ben şeyhülislâm efendinin yardımcısıyım. Daire için birkaç tane şal alınacaktır. Sizde iyi şallar varsa çıkarınız da göreyim. Şalcı Karabet Ağa yağlı bir müşteriye çattığını düşünerek İncili Çavuş'a bir şeyler ikram ettikten sonra mevcut en mükemmel şalları çıkarıp önüne açar. Sonra da türlü türlü diller dökerek malını övmeye başlar.

Nihayet müşteri, iki adet şalı beğenince pazarlığa girerler. Beş aşağıya beş yukarıya o zamanın parasıyla üç kese akçeye pazarlık yaparlar. İncili Çavuş der ki:

– Şimdi şu şalları bir bohçaya koyunuz. Benimle beraber birini gönderiniz. Şeyhülislam efendi hazretlerine gösterelim. Beğenirler ise parayı veririz. Şayet beğenmezler ise şalları iade ederiz.

Bunun üzerine adam:

– Efendim, bendeniz bizzat gelirim!

Şalların bohçasını Karabet Ağa, koltuğuna alarak İncili Çavuş ile beraber şeyhülislamın yanına giderler. Doğruca şeyhülislamın odasının bulunduğu yere çıkarlar. İncili Çavuş, Karabet Ağa'ya:

– Siz burada bekleyiniz. Ben şalları efendi hazretlerine göstereyim, diyerek bohçayı alıp odaya girer. Şeyhülislam efendi İncili Çavuş'u görünce:

– Buyurunuz Firuz Ağa. Ne var, ne yok? Elinizdeki bohça nedir?

Diye İncili'ye sorar. İncili de:

– Efendim iki tane mükemmel şal var. Size layık bir şey! Tanıdıklardan birisinin. Bir ihtiyacı için zorunlu olarak satacak. Belki almak istersiniz diye size getirdim.

– Ağa hazretleri bende gereğinden fazla şal var, şimdilik gerek yok.

– Bir kere görün isterseniz efendimiz. Lazım değilse bile sizin görüşünüz önemlidir. Satılmasını temin edeceğinizden hiç şüphem yoktur.

– O hâlde getiriniz de bir göreyim.

İncili Çavuş, bohçayı şeyhülislam efendinin önüne koyarak açar. Efendi hazretleri şalları pek güzel bularak şalları beğendiğini belirten sözler söyler.

Bunun üzerine Firuz Ağa bohçayı alıp odadan çıkar. İncili Çavuş içeride iken dışarıda kalmış olan Şalcı Karabet Ağa, merak ile kapının aralığından odaya bakar. Şeyhülislam efendinin şalları gözden geçirdiğini görerek hâl ve tavrına nazaran beğenmiş olduğunu anlamıştır.

İncili Çavuş, odadan çıkınca Karabet Ağa:

– Efendi hazretleri şalları beğendiler. Haydi kethüda efendinin yanına gidelim de parayı alalım! diyerek kethüdanın odasına ikisi birlikte giderler. Kapının önünde Firuz Ağa şalcıya:

– Sen burada dur! Bohça da sende kalsın. Ben içeri girip şeyhülislam efendinin emrini söyleyeyim ve parayı getireyim

İncili, kethüdanın odasına girer. Kethüda efendi, İncili’yi şahsen tanımaz. Odaya girdiğini görünce İncili’ye:

– Bir şey mi arzu ediyorsunuz? diye sorar. İncili Çavuş:

– Efendimiz, bir hayra vesile olmak maksadıyla sizi rahatsız ediyorum.

– Ne gibi bir hayra?

– Efendim, bir şalcı Karabet Ağa kulunuz vardır. Zavallıyı aylardan beri sıtma tutuyor. Her ne yapmışsa bir çaresini bulup kurtulamamış. Sizin sıtma için muska yazdığınızı duymuş, bendenizden sizin yanınıza gelmem için ricada bulundu. Ricasına dayanamayarak size geldim!

– Başüstüne efendim. Ancak elimde biraz işim var. Yarım saat sonra yazarım.

– O hâlde efendimiz, Şalcı Karabet Ağa kulunuz dışarıdadır. Bendenizin de işim var. Müsaade buyurursanız içeri çağırayım da kendisini görünüz ve “Yazarım, buyurunuz, diyin”, o da sizi beklesin.

– Pekâlâ.

Bunun üzerine İncili odadan çıkarak Karabet Ağa’ya:

– Kethüda efendi sarrafa yazı yazacak. Yarım saat kadar beklemeniz gerekiyor.

Ben gideceğim. Haydi sizi içeri götürüyüm de görsünler.

Diyerek şalcıyı odaya sokar ve kethüda efendiye tanıtır. İncili Çavuş, kethüdaya:

– Şalcı Karabet Ağa kulunuz! diyerek şalcıyı tanıtır. Kethüda efendi:

– Peki, Karabet Ağa! Dışarıda yarım saat oturunuz. Yazarım ve sizi çağırırım.

Bunun üzerine Firuz Ağa ile şalcı odadan çıkarlar. İncili Çavuş, şalcıya:

– Şimdi siz burada oturunuz. Ben gideyim, diyerek bohçayı alıp gider. Epeyce bir kâr ettiğini düşünerek memnun olan Karabet Ağa, dışarıda yarım saat kadar bekledikten sonra hademenin “Şalcı Karabet Ağa kimdir?” diye çağırması üzerine koşarak odaya girer.

Kethüda efendi:

– Karabet Ağa! Buraya gel.

Şalcı, kethüdanın yanına gider. Kethüda efendi, çekmecenin üzerine koymuş olduğu üç parça ufak kâğıdı göstererek:

– Tutmaya başlayınca, şu birinci kâğıdı ateşe koyarsınız. Şalcı hayretle:

– Ne tutmaya başlayınca efendim?

– Sıtma!...

– Nasıl sıtma?

– Seni sıtma tutmuyor mu?

– Hayır efendim!

– O hâlde buraya niçin geldin?

Karabet Ağa meseleyi etrafıyla anlatır. Durumdan öylece haberi olan kethüda efendi:

– Yok, Karabet Ağa! Benim ne şaldan haberim var, ne maldan. Seni buraya getiren adamı da hiç tanımam. Malını kime verdiysen ondan ara! cevabını verir. Bu felaket haberi duyan Karabet Ağa, elini uzatarak:

– Efendim, şimdi o sıtma muskalarını veriniz; çünkü kulunuzu sıtma tutmaya başladı.

Karabet Ağa, odadan çıkarak üzgün bir vaziyette mağazasına döner ve orada bohçayı görünce endişesi yok olur.

Meğerse İncili, oradan çıkınca doğruca şalcının mağazasına giderek bohçayı oraya bırakır ve Karabet Ağa’ya da selam yollar. Bu olay o zamanın ileri gelenlerinin yer aldığı meclislerde bir müddet alay konusu olur ve her yerde anlatılır. (Afşin 1988: 16-19; Tevfik 1918: 18-23).

44. KAYIKÇININ TELAŞI

İncili Çavuş, bir gün bir kayıkçı ile eğlenmek isteyerek telaşlı bir tavırla Sirkeci İskelesi'ne iner. Gözüne kestirdiği ihtiyar bir kayıkçıyı işaret ile çağırıp kayığa biner. Üsküdar'a çekmesini emreder.

Kayık, Kız Kulesi hizalarına geldiği sırada İncili Çavuş kendi kendine söylenmeye başlar:

– Iskarayı kayıkçının alnına asınca saat dört buçuk olur! Çamaşır teknesini akıntıya bırakırsam muharremin sekizi demektir!

İncili Çavuş'un kendi kendine söylediği bu saçmaları dinlemekte olan kayıkçı müşterisinin pek de sağlam akıllı olmadığını düşünerek İncili'ye sorar.

– Efendi affedersiniz; ama siz bu günlerde bir hastalık geçirdiniz mi?

– Ah kayıkçı baba, hiç sorma!.. Hasta değilim, aklım yerinde; fakat birtakım düşmanlarım bana “Delidir!” diyerek ikide bir tımarhaneye tıkıyorlar. Orada birkaç gün kalıyor, sonra çıkıyorum. Bugün yine bana “Çıldırдың!” demeye başladıklarından ellerinden kaçtım. Onlardan kurtulmak için Üsküdar'a gidiyorum.

Müşterinin bu sözleri, kayıkçıyı cidden telaşa düşürür. Kayıkta bir deli ile beraber olduğuna şüphesi kalmadığından kürekleri daha süratli çekmeye başlar. O sırada ihtiyarın esnemesi geldiğinden ağzını açıp esnediğini gören İncili Çavuş, hemen ellerini uzatıp bağırır:

– Aman kayıkçı, ağzını kapama! Şimdi illetim tutacak!...

Zavallı kayıkçı, ağzını kapamasıyla beraber kürekleri daha kuvvetli çekmeye çalışarak güç hâl ile Üsküdar İskelesi'ne ulaşır.

İncili Çavuş, iskeleye çıkıp kayıkçıya para vermeye davrandığı sırada yaşlı kayıkçı iskeleye bir tekme vurarak denize açılır ve deli müşteriden kurtulduğu için “Ohhh!” diye derin bir nefes alır (Afşin 1988: 22-23; Tevfik 1918: 25-26).

45. İNŞALLAH MAŞALLAH

İncili Çavuş padişahın nedim ve musahibi olmadan önce eyalet valilerinden birinin maiyetinde bulunur. Bu kişi, İncili Çavuş'un zekâsını ve gücünü çok takdir ettiği için eyalet içinde oluşan her türlü sorunun çözümü için İncili'yi görevlendirir. Genellikle kaza ve kasabalara gönderir ve mühim emirlerle onun gücünden yararlanır.

Fakat paşa çok fazla aç gözlü olup maiyetinde bulunanları diliyle takdir eder ve bol bol aferinlerle çalıştırmayı alışkanlık hâline getirir. Onlara mal mülk vermez. İncili Çavuş görevinden dönüşünde paşanın huzuruna girer. Fazla fazla iltifatlara mazhar olur, kesesi yine sözle dolu olarak paşanın yanından çıkar.

Paşa, o zamanın tüm devlet adamları gibi ocaktan yetişmiş, yalnız cesareti ve cüreti ile ilerlemiş, bununla beraber akli ve zekâsı da çok noksan olduğu için bir hizmette başarılı olarak gelen ve huzuruna dahil olan çalışanlarına: Maşallah! Maşallah! Pek memnun oldum!.. Allah seni uzun ömürlü etsin. İnşallah mükâfat veririz cümlesini söyler. İhtimal ki özellikle ezberlediği için tekrar eder. Epeyce zaman devam eden bu hâlden artık usanan İncili Çavuş, hak ettiği ücretlerini kendi kendine toplamak, bu vesile ile de paşaya bir ders vermeyi düşünür. Bunu zihninde etraflıca tasarlar. Bunun üzerine İncili Çavuş, çıkıp kuyumcu ve mücevher tüccarlarına gider. Bedeli sonra ödenmek şartıyla pek çok mücevher satın alır. Diğer tüccar ve esnaftan da türlü türlü kumaşlar vesaire alıp paşanın hizmetinde bulunduğu müddet zarfında alabileceği ücreti de böylece temin eder. Vali paşanın en has ve en çok sevdiği adamlarından olduğu için aldığı malları tereddüt etmeden veresiye vermiş olan tüccarlar, ödeme zamanı gelince İncili Çavuş'a müracaat etmişlerse de İncili:

– Maşallah! Maşallah!.. Pek memnun oldum. Allah seni uzun ömürlü etsin, inşallah parayı öderiz, der. Bundan bir şey anlamadıkları hâlde bütün alacaklılar, İncili Çavuş'un parayı ödeyeceğini zannederek geri dönerler. Bir müddet sonra müracaatlarında yine aynı şekilde:

– Maşallah! Maşallah!.. Pek memnun oldum. Allah seni uzun ömürlü etsin, inşallah öderiz.

Cevabını aldıklarından ve bu hâl birçok kez tekrar ettiğinden nihayet valiye şikâyete mecbur kalırlar. Durumu paşaya ayrıntılarıyla anlatıp İncili Çavuş'un borcunu vermediğini söyleyerek alacaklarının tahsilini isterler. Paşa, İncili Çavuş'u huzuruna çağırıp:

– Firuz Ağa!... Şehrin tüccarları senden şikâyetçi! Onlardan birçok mücevher ve eşya satın almışsın; fakat paralarını vermemişsin. Bu nasıl olur?

- Efendim!.. Bendeniz kulunuz her ne aldım ise bedelini ödedim.
- Eğer ödemişsen niçin şikâyet ediyorlar.
- Orasını bendeniz bilemem. Ancak tamamıyla borcumu ödedim.

İncili Çavuş'un bu cevabı üzerine paşa, odanın dışında bekleyen tüccarları çağırıp onlara İncili Çavuş'un verdiği cevabı söyler ve alacakları olmadığı hâlde böyle bir şikâyetin ne anlamı olduğunu sorar.

Tüccarlar, hep birden:

- Hayır, efendimiz! Biz ağadan herhangi bir para almadık.

Paşa, İncili'ye bakarak:

- Ne dersin?

– Efendim! Bendeniz bu tüccarlardan bazı eşyalar aldım, sonra bedeli için geldikleri zaman kendilerine borcun tamamını ödedim.

Tüccarlar:

- Hayır efendim!.. Biz para almadık!..

İncili, tüccarlara:

- Ne demek almadınız? Siz benim yanıma geldiğiniz vakit ben size ne söyledim?

– Bize “Maşallah! Maşallah!.. Pek memnun oldum. Allah seni uzun ömürlü etsin, inşaallah öderiz!” dediniz.

İncili Çavuş:

- O hâlde ne istiyorsunuz? İşte paranızı aldığınızı siz de itiraf ediyorsunuz.

İncili Çavuş, Paşa'ya dönerek:

- Efendim! Gördünüz ya!.. Ben borcumu ödediğimi doğru olarak söyledim.

Tüccarlar:

- Efendim!.. Bu söz sözdür, para değildir.

İncili:

– Bunu ben bilemem!.. Paşa hazretlerinin bana hizmetlerime karşılık verdiği ücretin aynısıyla ödedim. Bunu bilirim.

Bunun üzerine paşa, tüccarların alacaklarını ödeyerek maiyetinde bulunanlara sözleşme ücret vermek huyundan vazgeçer. Bir müddet sonra da İncili Çavuş, o valinin hizmetinden çıkarak İstanbul'a gelir (Afşin 1988: 24-26; Tevfik 1918: 27-30).

46. BU DA TAZI OLUR

Yine İncili, padişahın nedimi olmadan önce İstanbul'da bazı devlet adamlarının ve seçkin kişilerin konaklarına devam eder ve onlardan hürmet görür. Firuz Ağa'yı en fazla seven onun şakacılığından, hazırcevaplığından pek memnun olup gece ve gündüz yanında bulundurmaya isteyen devletin ileri gelenlerinden biri vardır.

Bu adam, çok zengin olmakla birlikte gayet cimri olup emrinde bulunanlar daima yarı tok yarı aç hayatlarını sürdürürler. İncili Çavuş da oraya geldikçe diğer konaklarda olduğu gibi nefis yemekler bulamaz. Bir paşa konağına layık olmayan yemeklerle vakit geçirmeye mecbur kalır.

Bir gün Paşa, İncili Çavuş'a der ki:

– Firuz Ağa! Birçok devlet adamı gibi ben de ara sıra ava çıkmak, av eğlenceleri tertip etmek istiyorum. Bunun için önce birçok tazı ve kopay elde etmek gerekiyor. Siz daima dışarıda dolaştığımız için sizin daha çok rastlama ihtimaliniz var. Bana güzel bir tazı bulunuz.

İncili Çavuş, paşanın bu emrini mümkün olduğu kadar çabuk yerine getireceğine söz verir. Bu vesile ile de paşaya bir ders vermeyi derhâl düşünür. Ertesi gün gayet iri, semiz bir çoban köpeği bularak konağa götürür. Hayvanı aşağıda bırakarak yukarı çıkıp paşanın yanına girer:

- Efendim! Emriniz gereğince pek güzel bir tazı bulup getirdim.
- Pek memnun oldum. Aman şunu göreyim, nerededir?
- Efendim! Aşağıda bıraktım, emrederseniz buraya getireyim.
- Hayır!... Biz aşağıya gider görürüz.

Bunun üzerine paşa ve İncili Çavuş birlikte avluya inerler ve köpeği de oraya getirirler. Fakat paşa, bu iri çoban köpeğini görünce:

- Ağa! Bu nasıl tazı?
- Pek güzel cins bir tazı!
- Canım, tazı böyle olmaz!
- Ya nasıl olur efendim?

– Tazının bacakları ince, karnı içine çekilmiş, vücudu zayıf, burnu uzun olur. Bu ise âdeta bir çoban köpeği!

– Efendim bunda merak edecek bir şey yoktur. Bu köpek bir hafta evinizde kalırsa emin olunuz ki o tarif ettiğinizden daha iyi bir tazı olur.

İncili Çavuş'un bu cevabı üzerine paşa kızarsa da belli etmeyerek yukarı çıkar. Bir daha İncili Çavuş'u konağa davet ettirmez (Afşin 1988: 27-28; Tevfik 1918: 30-32).

47. ÇABUK ÇIK DIŞARI

Yine devletin ileri gelenlerinden biri, İncili'yi çok sever, onu daima yanında bulundurmak ister. Bu kişi, cömert bir huya sahip ise de çok cahil olduğundan İncili, her türlü armağan ve ihsanına rağmen bunun meclisinde bulunmayı kesinlikle istemez. Her davetinde âdeta ölüme gidiyor gibi sıkılır.

Bu kişinin tabiatı da pek titiz ve vesveseci olduğundan ölümden ve hastalıktan çok korkar, kabristanın içinden değil civarından bile geçmez. Ölülerle ilgisi olan hiç kimse ile görüşmez! Eline elbisesine her kim olur ise olsun dokundurmaz. Sonuç olarak adeta huyu onun cinnet geçirmesine sebep olacak kadar büyür.

Bu vesvesesi nedeniyle evinden pek nadir dışarı çıktığı için daima İncili'yi çağırıp onunla vakit geçirmeyi ister. Ancak İncili de bu hâlden son derece rahatsız olmakla birlikte davet edildikçe gitmemekten de o kişinin mevki ve ehemmiyeti sebebiyle korkarak kaçamazdı.

Aylarca devam eden bu gidip gelmelerden artık usanmış olan ve yakayı kurtarmak isteyen Firuz Ağa epeyce düşünerek bir çare bulur, bunun gerçekleşmesini de zihninde kurar.

Yine bir gün paşa hazretlerinin adamı gelip İncili'yi davet ettiği zaman İncili:

– Sen git! Ben biraz sonra gelirim! cevabıyla onu gönderir ve tam iki saat sonra konağa gider. Konak sahibi Firuz Ağa'yı görünce:

– Firuz Ağa! Nerde kaldınız? İki saattir sizi bekliyordum.

– Efendim emrinizi aldığım sırada akrabalarımın birinin hasta olduğunu haber aldım.

Paşa telaşla:

– Aman ne olmuş?

– Birdenbire hastalanmış. Ziyaretine gitmek icap etti.

– Ne diyorsun? Korkmadan gittin mi?

– Efendim, ne yapayım? Mecbur kaldım.

– Sonra?

– Sonrası efendim, hastanın yanına gittim!...

Paşa; son derece telaşlanır, âdeta titreyerek:

– Baktım ki yatakta yatıyor, kendini kaybetmiş, birkaç hekim başının ucunda...

– Aman sakın imam da olmasın...

– Tam buyurduğunuz gibi!... İmam ve müezzin de orada idiler. Hastanın baş ucunda okuyorlardı.

Paşa, oturduğu yerden kalkıp bir adım geri çekilerek:

– Eee, sonra?

– Sonrası efendim, hekimlere sordum; “Ümitsiz!” dediler. O sırada hasta gözünü açtı. Beni gördü. Ben de yanına sokularak elinden tuttum. Bir şey söylemek istiyordu. Söyleyemeyerek çenesi oynadı. Ruhunu teslim etti.

– Ne dedin? Ne dedin? Ruhunu teslim mi etti? Eli elinde iken öldü, öyle mi?

– Evet efendim!...

Bağırarak:

– O hâlde, sen niçin buraya geldin?

– Çağırtmış idiniz de... Avazı çıktığı kadar bağırarak, olduğu yerde tepinerek:

– Çık dışarı! Çabuk çık!... Bir daha buraya ayak basma! Çık çık!....

İncili, böyle bir muameleye maruz kalacağını zannetmiyormuş gibi hayretle:

– Efendim, müsaade buyurunuz da elinizi öperek veda edeyim!

Daha ziyade bağırarak:

– Elimi öpmek mi? Odamı, evimi kirlettiğin yetmiyormuş gibi bir de elimi mi öpeceksin! Çık dışarı!... Çık!...

Paşanın bu yaygarası üzerine koşuşan hizmetkârlar İncili’yi çıkarırlar. O da sokak kapısının önünde durarak içeride meydana gelecekleri izlemeye başlar. Ev sahibi hizmetkârlarına kova kova su getirterek odadaki bütün eşyayı, tahtaları, duvarları, kapıları yıkatır. Nihayet kendisi de avlunun ortasında elbisesiyle durarak başından aşağıya birkaç kova su döktürerek öyle sırlıklam bir hâlde odasına gider. O günden itibaren İncili de ondan kurtulur. (Afşin 1988: 29-31; Tefik 1918: 32-35)

48. ÇATAL ÇATAL ÇIKAR

İncili Çavuş, bir Kurban Bayramı arifesinde kurban sürüleri arasında dolaşmaktayken o zamanın zarif kadınlarından hazırcevap, şakacı bir hanımın kurban almakla meşgul olduğunu görür. Ona latife etmek maksadıyla yanına giderek sorar

– Buralarda ne geziyorsunuz, hanımefendi?

Kurban pazarlığı ile meşgul olan hanım, başını kaldırıp İncili’yi görünce gülerek cevap verir:

– Aaa! Siz misiniz Ağa Hazretleri?

– Evet, bendenizim!...

– Kurban almak istiyorum da!

– Efendim, kurban ne hacet, ben size kurban!...

– Fakat sizin boynuzunuz yok. Boynuzsuz kurban makbul değildir!...

– Efendim, bunda bir zarar yok! Yarına kadar dairenizde kalır isem çatal çatal boynuzlarım çıkar.

Hanım, İncili’nin bu sözüne cevap veremeyerek mağlup olur.(Afşin 1988: 32; Tevfik 1918: 36)

49. ONU HÂKİM EFENDİYE SOR

Zamanın padişahı, İncili Çavuş'u özel bir görev ile eyalet valilerinden birinin yanına gönderir.

İncili, gittiği şehirde görevini yaptığı sırada bir genç gelerek bir istekte bulunacağını söyler ve Çavuş'un yanına girer. Hâl ve tavrından pek fakir olduğu anlaşılan bu gencin, bir hizmet veya para yardımı istemek üzere geldiğini zanneden İncili Çavuş:

– Ne istiyorsun oğlum? diye sorar ve genç de:

– Efendim, müsaade ederseniz başıma gelen bir olayı anlatayım. Bana yapılan haksızlığı dinleyiniz! der ve sonra da başından geçen macerayı anlatmaya başlar:

– Efendim, bendeniz bundan bir ay önce bir tesadüf eseri bu memleketin tanınmış esnaflarından Ahmet Efendi'nin kızını gördüm ve ona âşık oldum. Kızın babası çok zengin, ben ise fakir olduğumdan evlenmek için bu kızı istemeye cesaret edemedim. Fakat aşkımin şiddeti, en sonunda kızın babasına evlenmek için beni başvurmaya mecbur etti.

Ahmet Efendi'nin konağına giderek huzuruna çıktım ve durumumu anlatarak Allah'ın emriyle kızıyla evlenmek istediğimi söyledim ve kızını istedim.

Ahmet Efendi, beni zannettiğim gibi hemen huzurundan kovmayı tebessümle dedi ki: “Pekâlâ oğlum!... Kızımı senden iyisine verecek değilim. Ancak benim bir sözüm vardır. Eğer onu yerine getirirsen başüstüne!”

Bu sözü işitince ne kadar memnun olduğumu tarif edemem. Hemen: “Efendim, sözünüz neyse söyleyiniz. Her ne olursa olsun yaparım!...” dedim.

Bunun üzerine adam: “Bizim şehrin kenarından geçen nehre akşam gidip de sabaha kadar suyun içinde beklersen ertesi günü kızımı sana veririm!...” dedi.

Havanın soğuk ve mevsimin kış sonu olmasına rağmen hemen nehrin kenarına giderek soyundum. Boğazıma kadar suya girerek sabaha kadar durdum. Sabah olunca çıkıp Ahmet Efendi'ye geldim. Şartı yerine getirdiğim için sözünü yerine getirmesini istedim. Zaten o adam, gece belli aralarla adam gönderip benim nehrin içinde olup olmadığını yoklatmış olduğundan bana bir cevap veremedi.

“Haydi şuradan, def ol!... Sen benim kızımı alabilecek bir adam değilsin.” diyerek beni huzurundan kovdu. O zaman nehir meselesini bir bahane olarak ortaya sürmüş, benim yapamayacağımı zannederek bu şekilde benden kurtulmayı istemiş olduğunu anladım. Bunun üzerine hâkim efendiye müracaat ederek onu dava ettim. Hâkim, Ahmet Efendi'yi çağırıp benim yanımda sordu. O da durumu olduğu gibi anlattı. Artık hükmetmek zamanı gelmişti. Hâkim Efendi, bana hitaben: “Oğlum nehirde sabaha kadar durmuş olduğunu

anladım. Ancak o müddet zarfında uzaktan yakından bir ateş veya ışık gördün mü?” diye sordu. Ben de: “Efendim, hiçbir şey görmedim!... Yalnız şu karşıki dağın tepesinde çobanların yakmış oldukları ateşi gördüm” cevabını verince Hâkim Efendi tebessüm ederek: “Sen şartı yerine getirememişsin. Çünkü dağın tepesinden gördüğün ateşe bakarak gözünle ısınmışsın, bundan dolayı kızı istemeye hakkın yoktur” dedi ve Ahmet Efendi tarafını haklı çıkardı, beni mağdur etti. İşte efendim, bu haksızlığın çözülmesi için size başvurduğum.

Gencin bu hikâyesi üzerine İncili, biraz düşündükten sonra:

– Oğlum, sen merak etme! Ben Allah’ın izniyle bu işi halleder ve sana sevdiğin kızı alıveririm.

Diyerek söz verir ve genç de memnun olarak çıkıp gider. Ertesi gün İncili, valinin yanına giderek şehrin civarındaki bahçelerden birinde ilkbahar münasebetiyle bir ziyafet tertip etmek istediğini söyler. Vali ile hâkim efendi’yi ve vilayetin önde gelenlerini de davet eder. Ziyafet günü davetin yapıldığı bahçeye halılar, minderler vesaire malzeme getirilir. Biraz sonra da vali ile diğer davetliler gelirler; fakat İncili meydanda görünmez. Bir müddet gözetilir. Paşanın karnı acıkır. Ortada yemeğe dair bir şey görünmez. Bunun üzerine paşa, sorar:

– İncili Çavuş ortada yok. Acaba nerededir?

Hizmetkârlar, onun nerde olduğunu bilmediklerini söylerler. Bunun üzerine paşa:

– Bakıp arayınız!... Nerde ise bulunuz, emrini verir. Bahçenin he tarafına dağılan hizmetkârlar İncili’yi gayet garip bir surette yemek pişirmekle meşgul görerek valiye haber verirler ve bizzat gelip görmesini isterler. Vali, hâkim ve diğer davetlilerle İncili’nin yanına gider. Bir de ne görsün: İncili iki kavak ağacının tepelerinden bağlanmış bir ipe, bir kazan asmış. Ağaçların altına da biraz çer çöp koyarak tutuşturmuş.

Vali, bunu görünce kahkaha ile gülererek:

– Ağa, bu hâl ne?

– Efendim, yemek pişiriyorum!...

– Hiç böyle şey mi olur?

– Niçin olmasın? İşte yukarıdaki kazanda kuzu var. Burada da ateş yanıyor. Şimdi pişer!...

– Fakat buradaki ateş ta ağacın tepesindeki kazanı ısıtır mı?

– Efendim, bunu yanınızdaki Hâkim Efendi’ye sorunuz, cevabını onlar versinler.

Vali, hâkimin yüzüne bakar ve hâkim de şaşırıp kalmıştır. Bunun üzerine İncili, gence yapılan haksızlığı tüm ayrıntılarıyla anlatarak hâkim efendinin karşıki dağda görünen bir ateşten ısındığına dair hüküm verdiğini haber verir ve der ki:

– Paşa Hazretleri! Boğazına kadar nehrin içinde duran bir adamın, karşı dağdaki ateşten ısınması mümkün olur da, ağacın tepesindeki kazan, altındaki ateşten niçin ısınmasın?

Bunun üzerine vali, hâkimi bu haksız hükümden dolayı uyararak Ahmet Efendi'ye hiçbir şart koşmadan kızını gence vermesini emreder. İncili de düğünde hazır bulunmuştur. (Afşin 1988: 33-36; Tefik 1918: 37-41)

50. UYUZ İLACI

İncili Çavuş, henüz İstanbul'a gelmemiş, saraya girmemiş olduğu ve memleketinde bulunduğu sırada bile orada hatırı sayılır, herkesçe sevilir bir kişidir. Kasabanın ileri gelenlerinden biri, bir gün uyuz hastalığına yakalanır. Ne ilaç yapacağını rast geldiklerine sorduğu gibi İncili'ye de sorar. İncili, adamı hiç bozmayarak der ki:

– Şimdi çarşıya gidip beş dirhem karanfil yağı, beş dirhem tarçın yağı, iki dirhem dövülmüş karabiber, iki dirhem kırmızı biber al!... Bunları birbirine karıştırarak merhem gibi yap! Yarın sabah hamama giderek güzelce kese sürün, sonra bu merhemi vücuduna sürerek yarım saat kadar otur. Sonra da yıkanarak çık, bir şeyin kalmaz.

İncili ile aynı mahallede oturan bu kişi, tarif edilen ilacı doğru zannederek hepsini alır. Ertesi gün sabahleyin hamama gider. İncili'nin evi, hamamın tam karşısında olduğu için pencereden bakınca uyuz komşusunun hamama gittiğini görür. Uyuz hasta, hamamda sıkıca keselendikten sonra ilacı sürünür; fakat bütün vücudu ateş içinde kalır. Adam; duyduğu şiddetli acılara tahammül edemez. Su dökünmeye başlarsa da fayda göremediğinden ve kendini de bir türlü durduramadığından bir deli gibi, çırılçıplak bir şekilde hamamdan dışarı fırlar. İncili'nin kapısına koşarak, eline geçen taşları vurarak:

– Çık dışarı melun!... Çık dışarı yezit!... Çık da seni geberteyim!... Aman yanıyorum! diye bağırmaya başlar.

Bu hâli gören İncili, susmanın bir faydası olmadığını, taşların kapıyı kıracağını düşünerek aşağı inip büyük bir kova soğuk su doldurur. Yukarı çıkıp yavaşça pencereyi açar. Suyu birdenbire kapının önündeki çıplak komşunun başına döker.

Zaten yağların ateşi bir dereceye kadar kesilmeye başlamış olduğu için gökten inen soğuk duş da etkili olduğundan:

– Uu!... Uuu! diyerek hamama döner. Fakat o ilacın sayesinde yakalandığı hastalık da geçer. Ertesi gün özel olarak gelip İncili'ye teşekkür eder (Afşin 1988: 39-40; Tefvik 1918: 44-45)

51. YEZİT TUTABİLİR Mİ?

İncili Çavuş, saraya girmeden önce vezirlerden birinin maiyetinde nedimdir. Bu kişi, o zamanın devletin bazı ileri gelenleri ve memleketin büyükleri gibi ava meraklı olup bu hizmet için konakta bir sürü tazı ve köpek besler, bunlar için özel adamlar bulundurur.

Paşanın en fazla sevdiği ve merak ettiği bu köpekler olup her gün İncili'yle birlikte saatlerce bunlarla meşgul olur. Hele kış gelince sık sık ava gider ve daima İncili'yi de istememesine rağmen yanında götürür. İncili, bir fırsat gözetir. Hiç merak etmediği av zahmetinden kurtulmak için bir çare düşünür.

Kış gelmiş, kar yağmış ve her taraf bembeyaz olmuştur. Paşa, çalışanlarıyla ve birçok davetli ile beraber İzmit'e gider. O civarda av için dolaştıkları sırada birdenbire önlerinden kalkıp süratle kaçmaya başlayan iri bir tavşanın arkasından tazılar ve kopaylar salıverilir. Paşa ile maiyeti de atları koşturarak bunları takip etmeye başlarlar.

Paşa hem atını koşturur, hem de tavşanı takip eden tazıları hızlandırmak için:

– Ha babam ha!... Ha yavrum ha!... diye bağırır. Fakat tavşan, gittikçe uzaklaşmakta ve tazılarla kopaylar geri kalmakta olduğu için buna son derece sinirlenen paşa, bu defa:

– Ha yezit ha!... Ha melun ha!... diye bağırmaya başlar. Sırası gelince sözü yerine koymaktan çekinmeyen İncili Çavuş, der ki:

– Paşa hazretleri!... Babanızın, yavrunuzun tutamadığı tavşanı bir yezidin, bir melunun tutabilmesi ihtimali var mıdır?

Paşa, İncili'nin bu sözüne sinirlenirse de belli etmeyerek seslenmez ve o günden sonra İncili'yi yanında ava götürmez (Afşin 1988: 41-42; Tefvik 1918: 46-47).

52. HENDESESİZ İŞ GÖRMEM

İncili Çavuş, İstanbul'a ilk kez on sekiz on dokuz yaşlarında gelir. Bir müddet kendine uygun bir iş bulamaz. Han köşelerinde kalarak vaktini geçirdiğinden cebinde az miktarda parası kalır. Uygun bir iş buluncaya kadar geçinmek ve parasız kalmamak için bir konağa hizmetkâr olmaya karar verir.

O zamanlarda İstanbul'un muhtelif yerlerinde hizmetkârlar kahvehanesi mevcuttur. Ne kadar kapısız hizmetçi varsa oralarda bulunur. Hizmetkâra ihtiyacı olanlar da oralara giderek kendilerine uşak bulurlar.

İncili, bu kahvehanelerden birine gitmeye başlar. Bir gün kahvehane(ye) ihtiyar bir efendi gelerek bir hizmetkâra ihtiyacı olduğunu söyler. Kahveci de ihtiyar adama İncili'yi göstererek:

– İşte efendim!... Size memleketinden henüz yeni gelmiş; gayet emin, akıllı, terbiyeli bir uşak!.. der. Efendi de İncili'yi genç ve dinç, sözü sohbeti yerinde, iş bilir bir adam gibi gördüğünden bu teklifi kabul eder. İncili'yi yanına alarak evine götürür. Oraya vardıkları zaman İncili, efendiye der ki:

– Efendim, bendenizi beğenip kabul ettiğinizden dolayı teşekkür ederim!... Ben, her şeyi doğru söyleyen biriyim. Ama birçok meziyetim olduğu gibi bir tek de kusurum vardır.

– Ne gibi bir kusur?

– Bendeniz hendesesiz (hesapsız) hiçbir iş yapmam!

– Bu kusur değil meziyettir!

– Orasını siz bilirsiniz. Benim vazifem gerçeği söylemektir. Bu hâlimle kabul ederseniz kalayım; yoksa gideyim!...

– Söyledim ya! Bu kusur değil meziyettir. Bunun için seni bu hâlinle kabul ederim. Kal ve işine bak!...

Efendi; hareme gidince İncili, görülmesi gereken hizmetleri yapmaya başlar. Akşam yemeğinden sonra efendi, selamlığa çıkarak oturur ve birkaç da misafir gelir. Bu sırada ev sahibi İncili'yi çağırarak bir su vermesini emreder. İncili der ki:

– Efendim, daha önce söylemiştim. Bendeniz hendesesiz iş görmem!...

Ev sahibi (Hayretle):

– Evet! Fakat şimdi hendeseden bahse ne gerek vardır.

– Efendim, gereğini şimdi anlarsınız. Benden bir su istediniz, burada bir hesap var.

– (Daha ziyade hayretle) Ne gibi bir hesap?

– Şimdi dışarı çıkıp testinin yanına gideceğim, hareket bir!... Sonra testi alacağım, hareket iki!... Kupaya suyu dolduracağım, hareket üç!... Buraya getireceğim, hareket dört!... Siz elinize alacaksınız, hareket beş!... Ağızınıza götürüp içeceksiniz, hareket altı!... Kupayı sizden alacağım, hareket yedi!... Götürüp yerine koyacağım, hareket sekiz!... Odama gidip oturacağım hareket dokuz!...

– Bu hareketlerden hiçbir şey anlamadım!

– Şimdi anlarsınız efendim! Eğer siz alıp suyu içer iseniz daha kârlı olur; çünkü kalkıp testinin yanına giderseniz hareket bir!... Suyu kupaya doldurursunuz, hareket iki!... İçersiniz, hareket üç!... Geri dönersiniz, hareket dört!... Bu hesaba göre beş hareket noksan olur.

– Pekâlâ!... Ne demek istiyorsun?

– Demek istiyorum ki, lütfen bizzat kalkıp suyunuzu içiniz!...

Efendi, yeni hizmetkârının bu derece hesaba bağlı oluşunu beğenmediğinden şöyle cevap verir:

– Ben hendese ve hesapla iş görmeyi severim! Fakat senin bu hendese ve hesabın işime gelmez. Yarın sabahleyin Allah selamet versin! Buradan git ve kendine başka bir iş ara!... (Afşin 1988: 43-45; Tevfik 1918: 48-50).

53. MİNAREYİ KESERİM HA!...

Delinin biri nasılsa tımarhaneden kaçarak doğruca Süleymaniye Cami'nin minaresine çıkar. O sırada ezan okumakta olan müezzini belinden yakalayarak:

– Haydi!... Hazır ol, tövbe et! Seni buradan aşağıya atacağım, paldır küldür nasıl yuvarlandığını göreceğim!...

Delinin beline sarıldığını gören müezzin, korkusundan tir tir titremeye başlar. Kendisini kurtarmak için derhâl hatırına deliyi aldatmak fikri geldiğinden der ki:

– Peki efendim!... Beni aşağıya atmayı arzu ediyorsanız, atınız!... Ben buna razıyım! Ancak henüz ezanı bitiremedim! Ezan (yarım) kalırsa herkes bundan kuşkulananarak buraya gelir. Sizi görerek tutarlar.

– Öyle ise ne yapalım?

– Müsaade ediniz de ezanı okuyup bitireyim. Sonra ne ister iseniz yaparsınız.

– Pekâlâ! Haydi, çabuk ol!...

Delinin bu müsaadesi üzerine müezzin, ezanı okumaya başlar:

– Allahu ekber, Allahu ekber!... Minarede deli var! Eşhedü en lâilâhe illâllâh! Can kurtaran yok mu?

– Bu ezan, ne kadar uzun sürdü? Çabuk bitir, işim var! Gideceğim!...

– Peki efendim, işte bitiyor. Eşhedü enne Muhammeder-resulullâh! Yetişiniz deli var!...

– Bitti mi?

– Şimdi bitiyor, biraz sabrediniz!...

Müezzin, bu suretle ezanı okumaya, yardım istemeye devam eder. O sırada civardan müezzinin sesini duyanlar minarenin dibine yaklaşır. Yukarıda divane ile müezzinin bulunduğunu görürler. Kalabalıktan biri:

– Haydi, minareye çıkalım!...

Diğer biri:

– Biz çıkıncaya kadar deli müezzini atar ise?...

Bir üçüncüsü:

– Hem de atar!... Bizim yukarı çıktığımızı şüphesiz kızar!

– O hâlde ne yapmalı?

– Bir çaresini bulup deliyi aşağıya indirmeli...

O sırada oradan geçmekte olan İncili Çavuş, gördüğü bu telâşlı kalabalığın yanına gelerek niçin toplanmış (olduklarını) sorar. Seyirciler durumu tüm ayrıntılarıyla anlatırlar.

İncili Çavuş, işi anlayınca der ki:

– Siz telâşlanmayınız! Deliyi ben şimdi aşağıya indiririm!

– Sakın minareye çıkayım deme, sonra bir felaket olur!... Zavallı müezzini aşağıya atar.

– Merak etmeyiniz!... Minareye çıkacak değilim! Şimdi görürsünüz!...

İncili derhâl cebindeki ufak çakıyı çıkarıp açarak minarenin dibine gelir ve deliye seslenerek bağıırır:

– Hey oradaki adam!... Bana bak!...

Deli aşağıya bakarak:

– Ne istiyorsun be?...

– Haydi aşağıya in bakayım!

– İnmeyeceğim işte!...

– İnmeyecek misin? Sonra fena olur!...

– Ne olacak? Ben, senden korkmam ki...

– Ne mi olacak? Şimdi şu çakı ile minareyi dibinden kesip devirivereceğim!...

– (Telaşla) Rica ederim sakın yapma!...

– Öyle ise çabuk aşağıya in!...

– İşte geliyorum!

Deli, müezzini bırakıp minareden koşarak aşağıya iner. Ahali tarafından yakalanarak tımarhaneye teslim edilir (Afşin 1988: 46-48; Tevfik 1918: 50-52).

54. HEMESİ ÖYLEDİR

İran'dan özel bir görevle İstanbul'a gelmiş olan bir elçiye padişah tarafından hoş karşılamakla görevlendirilen ve ona misafiri ağırlamakla tayin olunan İncili Çavuş, elçinin çok mübalağaya yatkın bulunduğunu görerek, bir takrip ile bunu bir küdeden atmak ve ona mübalağayı terk ettirerek ders vermek fikrine düşmüş.

Bir gün sohbet esnasında İncili, Devlet-i Osmâniye'nin kuvvetinden bahis açarak demiş ki:

– Bizim padişahın iki yüz bin askeri vardır!...

Sefir, derhâl mübalağaya başlayarak:

– Bizim şahın da iki kere yüz bin askeri vardır.

– Bizim devletin üç yüz gemiden oluşan bir donanması vardır!

– İran'ın bin gemiden ibaret donanması vardır!

– İstanbul'da iki, üç bin âlim vardır!

– Bizim Tahran'da on binden fazladır!

– Bizim hazinede yüz kantar altın vardır.

– İran'ın hazinesinde bin yüz kantar altın vardır!

İncili, her ne söyler ise elçi ondan kat kat fazlasıyla İran'da mevcut göstermekte, bahis konusu gittikçe kızışarak mübalağa merakı artık söylenen sözün anlamını düşünmeye de mâni olacak derecede üstün geldiğini görünce der ki:

– Bizim memleketimizde yüz bin eşek vardır!

– Bizde bin milyon vardır!

– Bizim İstanbul'da iki bin kurumsak vardır!...

– Bizim İran'ın hemesi öyledir.

Elçinin mübalağaya merakının etkisiyle söylediği bu söz, ağzından çıkar çıkmaz kendini toplamış ise de bir kere söylenen sözü iade mümkün olmadığından sessiz kalmaya mecbur olmuş ve o günden sonra mübalağadan vazgeçmiştir (Afşin 1988: 51-52; Tevfik 1918: 55-56).

55. HEM EŞEK, HEM KÖPEK, HEM KEDİ

İncili Çavuş, bir gün sokaktan geçer. Bir herifin etrafına birçok kişiyi toplayıp yüksek sesle söylenmekte olduğunu, kendi kadar dünyada âlim bir kimse olmayıp sorularına kimsenin cevap veremeyeceğini iddia etmekte bulunduğunu görür. Kalabalığın arasından geçerek ve yanına sokularak der ki:

– Sen pek büyük bir iddiada bulunuyorsun, bu dünyadır kuzum. El elden üstündür. Burada öyle el oğlu vardır ki seni bir sözle şaşkına çevirir!

Çavuş’un bu sözleri üzerine hiddet eden herif;

– Beni şaşkırtacak kim imiş bakalım?

– Meselâ ben!...

– Sen mi beni şaşkırtacaksın?

– İhtimaldir!

– Sorularına cevap verecek misin?

– Ben, senin sorularına cevap vereceğim! Sen de benim sorularına cevap verecek misin?

– Hay hay!...

– Bu kadar kalabalık şahit olsun mu?

– Olsun!...

– Haydi sor bakalım!

– Dünyanın orta yeri neresidir?

– (Ayağıyla yere vurarak) İşte burası!...

– Neden malum?

– Ben eminim, sen inanmıyor isen ölç!...

– Pekâlâ! Denizde balık kaç?

– Yüz milyon!...

– Nerden bildin?

– Ben böyle biliyorum, inanmaz isen say!...

– Pekâlâ!... Cehennemde ne var?

– Hoşluk, güzellik, hatta pederiniz de merhum sizi orada bekliyor!...

– Bu cevap saçma, buna kim inanır?

– Ben inanıyorum. Emin olmak ister isen oraya git de gör. Şimdi sıra bana geldi

– Eşek nasıl bağırır?

– İyâ!... İyâ!... İyaââ!...

- Çüüş!...
- Bu ne demek?
- Güzel anırdın da pederin aklıma geldi, seni takdir ettim.

Seyirciler katılacak gibi gülmeye başlar. İncili:

- Köpek nasıl seslenir?
- Hav! Hav! Hav!...
- Hoşt! Hoşt!...

Seyircilerde gülme devam eder. İncili:

- Şimdi son sual:
- Kedi nasıl çağırır?
- Miyav! Miyav Miyav!...
- Pişt, pişt!... (kalabalığa dönerek) siz de bunu adam sanıp etrafına toplanmışsınız.

Gördünüz ya bu hem eşek, hem köpek, hem kedi!...

Herif hiç tahmin edemediği hâlde maruz kaldığı bu aşağılayıcı muameleden utanarak hemen oradan savuşmuştur (Afşin 1988: 53-54; Tevfik 1918: 56-59).

56. İŞTE BUNUN GİBİ YAP!

İncili, bir gün Uzun Çarşı'dan geçerken on yaşlarında bir çocuk gelip elinden tutarak:

– Azıcık şuraya kadar geliniz, size bir şey söyleyeceğim!, diye ricada bulunur.

İncili'yi çıkırıkçı dükkânının önüne kadar götürerek dükkâncıya:

– İşte baba bunun gibi yap!, dedikten sonra bırakıp gider. Çocuğun ne demek istediğini anlamayan İncili, çıkırıkçıya sorar:

– Bu çocuk kimdir?

– Vallah bilmem!...

– Sana beni göstererek bunun gibi yap!, dedi. Maksudı ne idi?

– Efendim biraz evvel gelerek “Baba bana bir şeytan yapar mısın?” dedi. Ben de oğlum şeytanı görmedim ki yapayım dedim. Ben sana gösteririm, diyerek kendi biraz sonra sizi getirdi. İşte bunun gibi yap, dedi. İncili, dükkâncının bu sözünü işitince sinirlenip oradan uzaklaşır ve böyle bir çocuğa aldanıp oraya kadar gittiğine pişman olmuştur (Afşin 1988: 54-55; Tefvik 1918: 59-60).

57. KAVUK KAÇTI

İncili'ye padişah bir gün, dünyada en garip olarak ne gördüğünü sorar. İncili cevaben:

– Efendim geçende Fâtih Camisi'nin avlusundan geçiyordum. Dört beş deve katar olmuş önlerinde bir merkep ve merkebin üzerinde bir adam olduğu hâlde gidiyordu. O sırada gayet büyük bir çaylak kuşu semadan süzülerek merkebin üstündeki adamın başında bulunan kavuğu kaptı.

Herif, kavuğu kaptırmamak için iki eli ile başını tuttu. Kuş ise kavuğu bırakmak istemeyerek çekmeye ve yükselmeye başladı. Herif de yavaş yavaş havalanıyordu. Kendisinin de gideceğini anlayınca ayaklarını sıkarak merkebe tutundu. Derken efendim, merkep de havaya doğru kalktı. Birinci devenin yularını çekti. Evvelden başı, ön ayakları sonra da devenin tamamı havalandı. İkinci ve üçüncü deve de uçmaya başladılar. Dördüncü devenin henüz ön tarafı kalkmış olduğu sırada koşarak kuyruğundan tuttum.

O deve de, kuyruğuna asılmış olduğum hâlde ben de yükselmeye başladık. Yaptığım hatayı anladım ise de iş işten geçmiş, on arşın kadar havaya yükselmiş idim. Şimdi en mühim mesele yere dönmek idi. Herif, elinden kavuğu bırakır ise deve katarıyla beraber paldır küldür yere inecektik. “Aman herif, kavuğu sıkı tut, diye bağırmaya başladım. O sırada caminin minaresinden daha yüksekte idik.

Derken efendim, herif(in) elinden kavuğu kurtulmasın mı? Padişah:

– Ooo fena!... Sonra ne oldu?

– Ne olacak efendim? Tabii hepimiz haydi aşağıya!... Pat, diye yere düştük. Develer de üstüme düştüler!...

– Fakat bu sükût ile ölmedin mi?

– Hayır efendim!... Gözümü açtım ki yatağımın içinde yatıyorum. Meğerse bu hâller hep rüyada imiş, geniş bir nefes aldım!...

– Sonra?

– Sonrası efendim, o zamana kadar hiç başıma gelmemiş olan bir hâle maruz kaldığımı gördüm!

– Yoksa donuna mı işedin?

– Daha fenası efendim! Gördüm ki şalvarı doldurmuşum! (Afşin 1988: 56-57; Tevfik 1918: 60-62)

58. SABUNLARIM! SABUNLARIM!

Zamanın padişahı kendi bina-gerdesi olan tımarhanede tedavi için bulunan deliler arasında bazı akıllıların bulunduğunu haber alarak teftiş ve tetkik için İncili Çavuş'u bu işe memur eder.

Bir gün Çavuş, doğruca tımarhaneye giderek hekimbaşı ile beraber delileri birer birer teftişe başlar. Her delinin yanına geldiği zaman ona birtakım sorular sorar ve aldığı cevaplara göre hüküm verir.

Birkaç delinin saçmalayarak verdikleri cevapla onların hastalığına kani olur. Sonra otuz yaşlarında olan bir hastanın yanına gelir ve ona da alışılmış şu soruları sormaya başlar. İncili:

– Beni tanıyor musun?

Deli:

– Evet efendim! Siz padişahımızın musahibi İncili Çavuş'sunuz!...

– Demek ki beni evvelce görmüş idin?

– Evet efendim! Dükkânımın önünden birkaç kere geçmiş idiniz.

– A! Senin dükkânın mı vardı?

– Evet efendim, dükkânım vardı. Hem de gayet işlek bir dükkân idi.

– Orada ne işle meşgul idin?

– Efendim, sanatım berber idi. Bir gün beni delidir, diyerek tutup buraya getirdiler.

Hâlbuki tamamıyla aklım başımda, fikrim yerinde idi.

– Demek ki şimdi sen, deli değilsin?

– Evet efendim, deli değilim!

– Peki sanatın olan berberliği nasıl icra ederdin? Mesela tıraş olmak için bir müşteri geldi. Bunu nasıl tıraş ettiğini bana anlat bakayım!...

– Efendim, müşteri gelince iskemleye oturturum. Havluları çıkarıp boynuna koyarım. Sonra leğene bir miktar sıcak su koyarım! Boğazına dayarım. Bir parça sabun ile başını ve yüzünü sabunlarım!...

Buraya kadar tamamıyla ve hiç saçmalamayarak hikâyeye eden delinin akıllı zannedilerek kendisini mesul edileceğinden korkmaya başlayan hekimbaşı, İncili'nin arkasından deliye karşı dilini çıkarır ve deli de bunu görünce gayri ihtiyarı gözlerini açıp kızgınlık gösterir. Hekimbaşının yaptığı şeyden haberdar olmayan İncili, delinin bu hareketi ile biraz şüpheye düşmüş ise de daha ziyade kanaat sahibi olmak maksadıyla:

– Sonra ne yaparsın?

– Efendim sabunlarım, sabunlarım!... Yine hekimbaşı dilini çıkarır ve deli de ileri atılmak istiyor gibi bir harekette bulunur. İncili:

– Sonra?

Deli:

– Sonra efendim sabunlarım, sabunlarım. Hekimbaşının üçüncü defa olarak dilini çıkarması deliyi zıvanadan çıkarır ve İncili'nin:

– Ey sonra ne yaparsın? sorusuna:

– Hekimbaşının ... cevabını verir, dönüp kendi kendine birtakım manasız sözler söyleyerek gider.

Bunun üzerine İncili:

– Bu herif hakikaten deli imiş. Önceleri pek güzel anlatıyordu. Sonradan bozdu, diyerek tımarhaneden çıkar.

İncili padişaha bu hususta gördüklerini anlattığı sırada olayı kendine mahsus bir tarzda hikâye ederek padişahı hayli güldürür (Afşin 1988: 58-59; Tevfik 1918: 62-64).

59. HER SÖZE İNANMA

Bir gün padişah, İncili'ye hitaben:

- İncili, bana başına gelen olaylardan birini anlat, emrini verir ve İncili de:
- Baş üstüne efendim, diyerek başından geçen olayı anlatmaya başlar:

– Efendimiz; bir gün hastaları ziyaret etmek üzere tımarhaneye gittim. Bekçilerden biriyle beraber dolaşmaya başladık. İlk rastladığım deli; kendisine vahiy geldiğini, kitap indiğini, yeni bir din sahibi olacağını uzun uzadıya anlatıyordu. Onun yanından ayrılarak daha ötede başka bir delinin yanına gittim. Dedim ki:

- Arkadaş! Bak şuradaki adam, peygamberlik davası ediyor. Sen buna ne dersin?

Deli, başını kaldırıp yüzüme baktı; gayet ukala bir tavırla cevap verdi:

- Benim ululuğumun hakkı için ben öyle bir peygamber göndermedim!

Bunun da tanrılık davasında bulunduğunu anlayarak geçtim. Daha ileride bir deli daha vardı. Onun yanına giderek sordum:

- Arkadaş seni buraya niçin getirdiler?

– Bilemiyorum efendim! Ben kendi işimde, gücümde bir adamdım. Fakat bir kusurum vardı. Bu da her söze inanır olmamdı. Elimle koymadığımı alırdım. İşte bunlar beni buraya getirmeye sebep oldu.

– Vah! Vah! İnşallah yakında çıkarsın, diyerek yürüdüm. Fakat deli arkamdan çağırırdı. Dönüp yanına gittim. O sırada bekçi biraz uzaklaşmıştı. Deli, bana dedi ki:

– Birader, senin iyi bir adam olduğunu anladım. Bunun için seni çağırdım. Geçen gün buraya bir zengin adam gelmişti. Benim hâlime acıyarak biraz para verdi, birkaç da altın. Bunları bekçiler elimden alırlar, diyerek bir bez parçasına bağlayarak şu rafa attım. Şimdi o altınlar orada durmaktadır. Bu parayı bir gün bekçiler görüp alacaktır, bari siz alınız. İçinden bana biraz yiyecek alıp getiriniz, üst tarafı da sizin olsun!

Delinin bu akıllıca sözlerine tamamıyla inandım. Dedim ki:

- Peki; ama raf yüksek! Ben oraya yetişemem ki alayım!...

– Bu da kolay!... Ben şimdi eğilerek seni omzuma alırım. Bu suretle rafa yetişir, parayı alırsın.

Delinin pek akıllıca olan bu sözüne güvendim. Omzuna çıkarak rafa uzandım. Fakat o anda deli, ellerini uzatarak ... dan yakalayıp şiddetle sıkmaya başladı. Ben de avazım çıktığı kadar bağılıyor ve yardım istiyordum. Deli, korkunç kahkahalar arasında diyordu ki:

– Her söze inandığım, elimle koymadığım şeyi aldığım için beni buraya getirdiler demedim mi? Sözüme niye aldandın, elinle koymadığın şeyi neden almaya kalktın!...

O sırada bekçiler, yetişerek beni kurtardılar. Delinin sözlerini düşünerek tımarhaneden çıktım. Bir daha oraya gitmemeye karar verdim. Başıma gelen bu felaketten ders alarak şimdi her söze aldanmaz, elimle koymadığım şeyi almaya katiyen teşebbüs etmez oldum.

Delinin İncili'yi bağırtmaya başladığı yere kadar sessizce hikâyeyi dinlemekte olan padişah, oraya gelince çok güler ve İncili'ye sarayda armağan ve ihsanlarda bulunur (Afşin 1988: 60-62; Tefvik 1918: 65-67).

60. AMAN DÜŞMANIN TOPU DA VARMİŞ

Şehrimizde hâlâ olduğu gibi eski zamanlardan beri her semtte bir mahalle kahvesi vardır. Fakat o zamanlar bu kahvehanelere şimdiki gibi çoluk çocuk toplanıp tavla, iskambil vesâir şeylerle boşa vakit geçirmezler! O mahallenin ihtiyarları, akli başında olanları kahvelere gider. Orada mahallenin konularına dair konuşurlar ya da fıkralar, hikâyeler anlatarak vakit geçirirler.

İşte bu kahvelerden birisi de Yerebatan Mahallesi'ndedir. İncili Çavuş, o mahallede oturduğu için bazen akşamları, bazen sabahları oraya gider. Sohbet edenlere katılır.

Bu kahvenin müdavimleri arasında birkaç tane ihtiyar afyonkeş tiryaki vardır. Bunlar sabahtan akşama kadar kahvenin bir köşesinde mangalı önlerine alarak dünyada olan biteni eleştirmekle-fakat saçma sapan bir surette- meşgul olurlar ve orada bulunan diğer kişileri rahatsız ederler.

Kahveci, bir gün bunlardan şikâyet eder. Bunları başından defedebilmek için çare bulamadığını söyler. İncili de eğer müsaade ederse ertesi gün onları bir daha kahveye gelip herkesi rahatsız etmekten vazgeçireceğini söyler. Kahveci, büyük bir memnuniyetle bunu kabul eder.

Ertesi gün İncili, sabahleyin erkenden bir okkalık iri bir Bursa kestanesi alarak kahvehaneye gelir. Tiryakilerin etrafına toplandıkları mangaldaki ateşin altına bu kestaneleri dizerek üzerine ateş koydurur. Böylece mangalı hazırlar.

O sırada tiryakiler, bir bir gelerek mangalın etrafına toplanırlar. Âdetleri üzere öteden beriden konuşmaya başlarlar. O esnada içlerinden biri savaşıardan, savaşlarda alınan kalelerden söz ederek:

– Efendim, askerler filan kaleyi aldık diye övünürler. Güya bu da bir işmiş gibi! Kale almaktan kolay ne olur? (Eline maşayı alarak) Mesela işte şu mangal kale, şu maşa da merdiven olsun. Kalenin yanına gelir, şöylece merdiveni duvara dayarsınız!(maşayı mangalın kenarına dayayarak) Şöylece basamaklarına birer birer basarak yukarı çıkarsınız. İşte kale alındı! Bu da bir şey mi?

Diğerleri:

– Hay hay! Öyle ya! Merdivenden çıkıver! İçine giriver! Oldu bitti!

Tam o sırada daha önceden İncili Çavuş tarafından ateşin altına dizilmiş olan kestaneler birer birer “Çat! Pat” patlamaya başlayınca yutmuş oldukları afyonun tesiriyle tiryakilerin hepsi fena hâlde ürker. Arka üstü devrilmiş olan tiryakiler hep bir ağızdan:

– Aaa! Düşmanın topu da varmış, diye bağırlar. Güya bir yaylım ateş karşısında kalmışlar gibi yattıkları yerden kalkmaya cesaret edemeyerek aralarında:

– Yahu Ahmet Efendi!... İçimizde yaralanan var mı?

– Ben pek iyi bilemiyorum; ama galiba yaralı değilim!...

– Siz Hüseyin Efendi!... Ne haldesiniz?

– Ben de yaralı değilim; ama fena hâlde ürktüm, diye birbirleriyle konuşarak bir müddet sonra güç bela kalkıp otururlar ve o günden sonra mangalın etrafına toplanıp herkesi rahatsız etmekten vazgeçerler (Afşin 1988: 60-62; Tevfik 1918: 67-70).

61. AĞA HAZRETLERİNİN TERİ DERLER!

İncili Çavuş, henüz saraya girmedığı sıralarda İstanbul'da epeyce şöhret kazanmış ve yanlarında bulunduğu birçok devlet büyüğünden ve padişah yakınlarından iltifat gördüğü gibi o zaman harem ağası (kızlar ağası) olan Hacı Cafer Ağa'yla tanışır.

Bir gün memleketinden bir mektup alır. Bu mektupta memleketindeki emlak ve arazisine bazı zorbalardan zarar verildiğinden şikâyet edilir. Valiye bir tavsiye mektubu yazdırılırsa bu saldırının çözüleceği söylenir.

İncili, bu tavsiyeyi kimden almak gerektiği hususunda biraz düşündükten sonra harem ağası (kızlar ağası) hatırına gelerek hemen kalkıp onun yanına gider ve durumu anlatarak bir tavsiye mektubu yazmasını rica eder.

Hacı Cafer Ağa, hüsn-i hatt sanatını bildiği için mektuplarını bizzat kendisi yazar.

Hacı Cafer Ağa; İncili'nin ricasını kabul ederek eline kâğıdı ve kalemi alıp mektubu yazmaya başlar. Birkaç satır yazmış olduğu hâlde kalemin ucundan kaza ile kâğıdın üzerine bir damla mürekkep düşer. Cafer Ağa kalemi bırakıp parmağını ağzında ıslatarak damlayı silmeye davrandığı sırada İncili, kızlar ağasının elini tutup der ki:

– Aman efendim! Rica ederim silmeyiniz, öyle kalsın!

Cafer Ağa, hayretle İncili'nin yüzüne bakarak sorar:

– Niçin silmeyeyim?

– Efendim, bu damlanın kalması tavsiyenin devletleri tarafından olduğuna şüphe bırakmaz.

– Ne demek? Bu mürekkep damlasının ne manası olabilir?

– Efendim, mektubu yazarken ağa hazretlerinin teri kâğıda damlamış derler. İşte bundan dolayı tavsiyeyi kabul etmek zorunda kalırlar.

İncili'nin bu sözle, kendisinin zenci ve siyahî olduğuna hatırlatma yaptığını anlayan Hacı Cafer Ağa kızar. Yazmakta olduğu tavsiyeden vazgeçerek kâğıdı yırtıp atar ve İncili'ye yol vererek bir daha yanına gelmemesini emreder.

Bu olaydan bir müddet sonra talihinin dönmesiyle İncili, saraya girerek padişahın nedim ve musahibi olur. İncili'nin padişahın yanında günden güne kıymet ve itibarının artmakta olmasına rağmen kızlar ağası tavsiye fıkrasını bir türlü unutamayarak her fırsatta İncili'nin aleyhinde konuşur. Ara sıra da padişaha onun hakkında gammazlık etmektedir.

Bir gün padişah, İncili'ye sorar:

– İncili, Hacı Cafer Ağa daima senin aleyhinde konuşuyor. Bunun sebebi nedir?

İncili gülerek cevap verir:

– Efendim Hacı Cafer Ağa’yı, sizin hizmetinize girmeden önce bir gün gücendirmiştim. Hâlâ sinirini alamadığı için aleyhimde konuşuyor ve beni sizin nazарınızda küçük düşürerek benden intikam almak istiyor!

– Niçin gücendirmiştin?

– Efendim, bir gün kendilerinden tavsiye istedim, ricamı kabul etti ve tavsiye mektubu yazmaya başladı. O sırada kâğıdın üzerine bir damla mürekkep düştü. Bunu silmek istediği sırada, “Aman efendim, silmeyiniz! Ağa hazretlerinin teri damlamış, diyerek tavsiye daha fazla etkili olur.” dedim. Buna gücendi. Bu fıkra, padişahın çok hoşuna gider ve onu hayli güldürür (Afşin 1988: 65-67; Tefvik 1918: 70-73).

62. MARSİK ÜFLÜYORUM

İncili, henüz saraya girmeden önce ara sıra ziyaret ettiği Darüssaâde Ağası(Kızlar Ağası) Cafer Ağa'yı görmek için bir gün dairesine gider. Vakit temmuz ayı olup hava da çok sıcaktır. Bu aylarda sivrisineklerin de çok olmasından dolayı kızlar ağası köşe minderi üzerine uzanmış, elinde bir yelpaze ile uyuklamaktadır. Ancak sivrisinekler, Ağa'ya bir türlü rahat vermez. Bunu gören İncili der ki:

– Ağa hazretleri! Müsaade buyurursanız yelpazeyi bendeniz sallayayım da siz rahat ediniz.

Kızlar ağası:

– Size zahmet olur!

İncili:

– Hayır efendim, hizmetiniz benim için zahmet değil rahmettir.

Kızlar ağası:

– O hâlde teşekkür ederim. Biraz istirahat etmek istiyordum.

Bunun üzerine İncili, yelpazeyi alarak Darüssaâde Ağası'nın(Kızlar Ağası'nın) uzandığı minderin bir kenarına oturarak sinekleri kovmaya başlar. Biraz sonra kapı açılarak o zamanın vezirlerinden biri içeri girer. İncili'yi bu hâlde görünce sorar:

– Ne yapıyorsun İncili?

– Efendim, marsık üflüyorum!

Bu cevabı kapının açıldığı sırada uyanmış olan Cafer Ağa da duyar ve hemen hiddetle yerinden kalkıp yelpazeyi İncili'nin elinden alarak ona karşı kalbinde bir kin bağlar. Padişahın nedimi ve musahibi olduğu sırada Kızlar Ağası'nın İncili'ye düşman olmasının sebeplerinden biri de bu “Marsık üflüyorum!” sözüdür (Afşin 1988: 71; Tevfik 1918: 76-77).

63. KABAK SAZI MESELESİ

İncili Çavuş, Darüssaâde Ağası'nın (Kızlar Ağası'nın) kendi aleyhinde bulunmasından ve bu husustaki ısrarından korkmaya başlar, o da alttan alta Darüssaâde Ağası'nın(Kızlar Ağası'nın) aleyhine entrikalara girer.

Hacı Cafer Ağa aslında fena adam değildir; ama çok kibirli ve gururludur. Buna rağmen sarayın önde gelenlerinin gönlünü hoş tutmasından ve padişahın yanında çok nüfuz ve kudret sahibi olmasından dolayı herkes ondan korkmaktadır. İncili'nin aleyhinde bulunmaya başlaması üzerine, Darüssaâde Ağası'ndan(Kızlar Ağası'ndan) memnun olmayanlar bunun etrafına toplanırlar. Sonuç olarak Darüssaâde Ağası(Kızlar Ağası) vazifesi haricinde hükümet işlerine de müdahale eder. Bazen yanlış ve zararlı işlerde de padişahın kararlarını etkileyerek devlet adamlarını da üzmektedir.

Bununla birlikte hiç kimse padişaha bunun bu yaptıklarından, devlet işlerine akli ermediği için devlete zarar verdiğinden onu şikâyete cesaret edememektedir.

İncili Çavuş, padişahın gözünde bir nedim ve musahip olmasından yararlanarak sırası geldikçe Cafer Ağa'nın hiçbir yetenek ve iktidarı olmadığını padişaha anlatır; fakat onu padişahın gözünden düşürmeyi bir türlü başaramaz.

Bir gün uygun bir dille padişahın huzurunda “Kırk zencinin akli, bir incir çekirdeğini doldurmaz!” meselini söyler ve padişah da:

– Bizim Darüssaâde Ağası (Kızlar Ağası) bu insanlardan değildir. O pek akıllı, işini bilen, ilim ve fazilet sahibi mümtâz bir şahsiyettir, cevabını verir. İncili Çavuş; Cafer Ağa'nın aksine akıl ve anlayıştan, tedbir ve yetenekten yoksun olduğunu, önemli bir anda kendini idare etmekte bile aciz kaldığını padişah huzurunda bizzat ispat etmeye karar verir.

İncili, bunun için bir kabak sazi aldırır ve bunu münasip bir zamanda kullanmak üzere hazırlar.

Bir gün mühim bir meselenin görüşülmesi için vezirler ve alimler saraya davet edilir, sarayda büyük bir meclis toplanır. Bu mecliste Cafer Ağa da mevkisine güvenerek bilip bilmediği bu konuda konuşmaya, görüşülen meseledeki önemi anlamayarak kendi görüşünün kabul edilmesi için çalışmaya başlar.

İncili, tam bu zamanı münasip bularak meclisteki görüşmenin yapıldığı odanın yanındaki odada kabak sazını eline alarak yavaş yavaş çalmaya başlar.

Cafer Ağa, öteki odada çalınan sazi işitince yavaş yavaş omuzlarını oynatmaya başlasa da kendini yine tutar; fakat sazın devamı onun iradesine üstün gelir. Tekrar omuzlarını oynatmaya başlar.

Bu hâl, padişahın ve mecliste hazır bulunanların dikkatinden kaçmadığı için padişah sorar:

- Lâlâ, ne oluyorsun?
- Bilmem efendim, bir şey olmuyorum!
- Öyleyse omuzlarınızı niçin oynatıyorsun?

Darüssaâde Ağası (Kızlar Ağası) buna cevap vereceği sırada, diğer odada İncili sazda süratli bir zenci raksı havasına başlayınca, Cafer Ağa kendisini zapt edemez. Ortaya atlayıp oynamaya başlar. Bu haliyle kendini padişahın gözünde fena hâlde düşürür.

Bu olay üzerine Darüssaâde Ağası'nı(Kızlar Ağası'nı) meclisten çıkarırlar, bu fırsattan yararlanmak isteyen ve zaten aleyhinde bulunan hükümetin bütün ileri gelenleri padişaha onu şikâyet eder. Onun bir daha devlet işlerine müdahale etmemesini rica ederler ve padişah hazretlerinden de bu konuda söz alırlar.

Zavallı kızlar ağası, bu olay üzerine izzet-i nefsi, gurur ve şöhreti zarar gördüğünden hastalanarak vefat eder. İncili'nin kabak sazı, memleketi bu zencinin kötülüklerinden kurtarmıştır (Afşin 1988: 68-70; Tefvik 1918: 73-75).

64. MÜKEMMEL BİR ÂHENK

İncili Çavuş, bazı dostları ve tanıdıkları ile sohbet ederken söz; cinlerin mevcut olup olmadığına, bunları görenlerin bulunup bulunmadığına gelir.

Sohbettekilerden her biri duyduğu bir fikrayı anlatır. Kimi cinin varlığını ispata kimi de inkâr etmeye kalkar. Bunun üzerine İncili Çavuş der ki:

– Müsaade buyurunuz. Ben başıma gelen bir olayı anlatayım. Pek garip olan bu olayda ben bizzat sekiz on tane cin gördüm ve onlarla sohbet ettim.

Herkes, İncili Çavuş’un anlatacağı olayı büyük bir dikkatle dinlemeye hazırlanır. İncili der ki:

– Geçen sene oturmakta olduğum evi değiştirmem gerektiğinden yeni bir ev arayıp taradım. Fatih civarında münasip bir ev buldum. Sahibi ile görüşerek kira bedelini kararlaştırdıktan ve senedi de yaptıktan sonra iki hizmetçi vasıtasıyla yeni tuttuğum evi yukarıdan aşağıya sildirip süpürttüm. Eşyanın geri kalanını ertesi gün getirmek üzere o gün bir miktar ufak tefek taşıttırdım.

Yeni evde biraz eşyanın bulunmasından dolayı orayı yalnız bırakmak istemedim. Zaten akşam olmuş ve yorulmuş olduğumdan o gece orada kalmayı münâsip gördüm. Mahalle bakkalından biraz yiyecek ile birlikte bir de mum alarak eve geldim. Kapıyı kapayarak alt kattaki odada oturdum.

Yatsı ezanı okunduktan biraz sonra; artık yatmaya hazırlandığım sırada odanın kapısı tık tık vuruldu. Ben tabii buna bir anlam veremedim; çünkü sokak kapısı kapalı olduğu hâlde birinin içeriye gelmesi ihtimali yoktu. Neyse:

– Kimdir o? diye sordum. İnce bir ses cevap verdi:

– Yabancı değil, komşu!

Bunun üzerine; “Belki bitişikteki ev ile bir ara kapısı vardır da bundan benim haberim yoktur!” düşüncesiyle ve yalnız olduğumu bildikleri için bana bir müddet arkadaşlık etmek üzere komşunun o kapıdan geldiğini düşünerek:

– “Buyurunuz!” dedim.

Oda kapısı açılarak içeriye tam yarım arşın boyunda, başı sivri külâhlı, kendine göre büyük ve iri sakallı, bıyıklı bir adam selam vererek içeri girdi. Bir üçüncüsü de geldi; nihayet tam on kişi oldular. Misafirlere, henüz eşyayı getiremediğim için odanın rahat edilecek gibi olmadığını söyleyerek oturmalarını rica ettim. Hepsi sırayla karşıma oturdular. Aramızda şöyle bir konuşma başladı:

İlk gelen komşu:

– Efendim, mahallemize teşrifinizden dolayı bilhassa “hoş geldine” geldik. Hayli zamandan beri boş, toz ve toprak içinde bulunan bu evi, bugün sildirip süpürmüş olduğunuzdan dolayı da teşekkür ederiz.

– Ben de gelmenize, bu hâl hatır sormanıza teşekkür ederim. Bu civarda mı oturuyorsunuz?

– Evet efendim. Bu evde oturuyoruz.

– (Hayretle) Bu evde mi? Neresinde?

– Efendim; oturduğumuz yer merdiven altıdır. Senelerden beri orada oturmaktayız!

O zaman bunların cin olmaları ihtimali aklıma geldi. Dedim ki:

– Peki; ama ben sizi daha önce burada görmedim. Bu evde başkalarının da olduğundan haberim yoktu.

– Efendim; biz istersek görünürüz, istersek görünmeyiz. Bizim burada bulunmamız sizin rahatınızı bozamaz. Aksine hoş vakit geçirmenize hizmet ederiz. Hepimiz saz çalmayı, şarkı söylemeyi biliriz. Şimdi arzu ederseniz sizi eğlendirmek için bir gösteri yapalım.

Ben fena hâlde korkmaya başlamıştım. Lâkin bunu bildirmek de istemediğimden:

– Teşekkür ederim, cevabını verdim. Bunun üzerine misafirler; cübbelerinin altından kimi ud, kimi kanun, kimi keman ve def alarak birer müzik aleti çıkardılar. Mükemmel bir ahenk (gösteri) yapmaya başladılar.

Ben ömrümde bu kadar güzel bir çalgı görmemiş ve dinlememiştım. Bu ahenk (gösteri) şafak zamanına kadar devam etti, horozlar ötmeye başladığı sırada misafirler benden müsaade alarak yerlerine gittiler. Giderken ara sıra böyle geceler geçireceğimize dair söz verdiler. Bunların gidişinin ardından hemen mumu söndürerek bir daha dönmek üzere evden çıktım. Korkumdan kanım kurumuş, beynimi bir gerginlik kaplamıştı. Bu korku ile gözümü açtım. Bir de ne göreyim yatağımda yatıyorum; fakat hakikaten tir tir titriyordum. Meğer bu yeni ev, misafirler, ahenk, hepsi rüyaymış.

Adamlardan biri:

– Ben de gerçek bir olay zannederek ne kadar büyük bir dikkatle dinliyordum!

Diğer biri:

– Eğer bu rüyayı ben görmüş olsam şüphesiz çıldırırdım.

İncili:

– Az kaldı ben de çıldıracaktım; fakat bereket versin ki çabuk uyandım (Afşin 1988: 72-75; Tevfik 1918: 77-81).

65. İNCİLİ'NİN BÜYÜK VALİDESİ

İncili Çavuş, çocukken çok muziptir. Bütün mahalle çocukları, delikanlılar hatta ihtiyarlar bunun muzipliğinden dert yanarlar.

İncili muzipliğini bilhassa evlerinde, büyük validesine yapar, zavallı kadını bazen canından bezdirir. Bir gün annesinin mutfakta meşgul olmasından yararlanarak yine bir muziplik yapmaya karar verir. Eline geçirdiği ince bir iğneyi dik bir şekilde ihtiyar validesinin daima oturduğu minderin üzerine saplar. Bir tarafa çekilerek kadıncağızın gelip oturmasını beklemeye başlar.

Büyük valide namaz kılmaktadır, namazı kılıp duasını da tamamladıktan sonra gelip minderine oturur. Fakat derhal avazı çıktığı kadar bağırarak âdeta bir genç kadar süratle yerinden sıçrar. Odanın içinde bağırarak dolaşmaya başlar. Bunu gören İncili, koşup mutfakta bulunan annesine büyük validesine bir şey olduğunu, minderine oturmayıp “Ah, of!” diye odada dolaştığını haber verir; kadını yukarı koşturur.

İhtiyar valide, kızının geldiğini görünce hemen arkasını dönerek göstermek ister; fakat genç kadın validesinin ne demek istediğini anlamayarak elinden tutup minderine oturtmaya çalışınca kadıncağız yeniden avazı çıktığı kadar bağırma:

– İstemem, oturmam. Orada bir şey var, dibime batıyor, demeye başlar. Genç kadın hayretle:

– “A valide!... Çıldırдың mı? Ne var? Ne batıyor?” diye sorunca:

– Ben ne bileyim kızım! Oraya oturunca bana bir şey battı. Canım ağzıma geldi zannettim. Hâlâ da fena hâlde acıyor, der. Genç kadın:

– Dur valide! Bir kere bakayım, deyip ihtiyarın oturak yerini muayene edince koca bir yorgan iğnesinin yarısına kadar zavallı kadının kaba etine gömülmüş olduğunu görür. O iğneyi çekip çıkarır. İncili, bu muzipliğin kendisi tarafından yapıldığını anlayacak olan annesinden “Dayak yerim!” korkusuyla o sırada oradan savuşur ve kaçıyla kabahati üzerine alır.

Akşam olup da zorunlu olarak eve dönünce babasından mükemmel bir dayak yer (Afşin 1988: 76-77; Tevfik 1918: 81-83).

66. ŞİMDİ BEN BUNU NE YAPAYIM?

İncili Çavuş, padişahın musahibi ve nedimi olduktan bir müddet sonra memlekette bulunan babası ile biraderini İstanbul'a çağırır; fakat bunu padişah hazretlerinden saklar.

İncili'nin babasının ve biraderinin geldiklerini her nasılsa haber alan padişah bir gün der ki:

– İncili, işittiğime göre pederin ile biraderin buradaymı!

– Evet efendim!

– Onları bana niçin getirmedin?

– Efendim, taşra ahalisinden oldukları ve adap kurallarını bilmedikleri için size bir kusurları olur diye korktum da!

– Bunda ne var? Ben onların kusuruna bakmam. Senin baban ve biraderin oldukları için görmek isterim.

– Baş üstüne efendim, getireyim!

Ertesi gün İncili, babası ile biraderine padişahın huzurunda oldukları zaman nasıl hareket etmeleri gerektiğini uzun uzadıya ve tekrar tekrar anlattıktan sonra bunları saraya götürür ve huzura çıkarır.

Padişah hazretleri, İncili'nin babasını pek saf ve basit bir adam olmakla beraber hoş-sohbet ve hazır-cevap bulur. Onunla konuşmaktan hoşlandığından o akşam yemeği beraber yemeyi emreder. İncili, bu iltifat ve lütufa çok teşekkür eder.

Tabii ki; İncili Çavuş, peder ve biraderine sofrada nasıl hareket edeceklerini, nasıl yemek yemeleri gerektiğini öğrettiğinden bir kusur etmeyeceklerine emin olarak yemek vakti sarayda hazır bulunurlar.

Padişah hazretleri, İncili'ye de yemek masasına oturup beraber yemeyi emrettiğinden sofrada İncili ve pederi ile biraderi bulunmaktadır.

Yemek tam sona ermek üzereyken padişah tabaktan bir adet elma alıp büyük bir iltifat olarak İncili'nin babasına verir. O da elmayı alınca "Hart!..." diye ısırıp kabuğuyla beraber yemeye başlar. Bu davranışa karşı çok mahcup olan İncili'nin rengi kızarır. Fakat doğal olarak orada bir şey söyleyemez.

Yemekten sonra saraydan evlerine döndükleri sırada İncili, babasına der ki:

– Sofrada padişahın verdiği elmayı öyle yemezler!

– Ya ne yaparlar? Onu bana yemek için vermedi mi?

– Yemek için verdi; ama bir usul vardır. Padişah sofrada eliyle bir şey vermek lütfunda bulunursa onu alan öpüp başına götürür, sonra koynuna koyar.

– Bir daha öyle yaparım!

Padişah hazretleri misafirinin elmayı yediği sırada İncili'nin mahcup olup kızardığını gördüğünden babasına söylenip onu tembihlediğine şüphe etmez. Bunu anlamak için iki üç gün sonra İncili'ye der ki:

– İncili, pederinden çok hoşlandım! Gayet saf bir adam. Bu akşam getir de beraber yemek yiyelim.

İncili, babasını alıp saraya götürür. Yolda giderken babasına tekrar talimat verdiği gibi, eğer sofrada bir şey verir ise öpüp başına götürerek koynuna koymasını söyler.

Sofrada ihtiyarın telaşlı ve tereddütlü davranmasından bazı şeyler hissetmiş olan padişah, yemeklerden eliyle birer parça vermeye başlayınca zavallı adam oğlunun tavsiyesinden dolayı yemekleri öpüp başına götürdükten sonra koynuna koyar.

İncili, babasının mesela külbastı parçasını, böreği koynuna koyduğunu gördükçe fena hâlde kızar ve mahcup olursa da doğal olarak bir şey söyleyemez. Padişah ise ince ince güler, çok neşelenir.

Yemeğin bitimi esnasında küçük kâselerle, sofraya bir tepsi hoşaf getirilir. Padişah kâselerden birini alıp İncili'nin babasına verir. Bunu eline alan ihtiyar, biraz düşündükten sonra bir şeye karar veremeyerek oğluna döner ve:

“– Şimdi bunu ne yapayım?” diye sorar. Çünkü külbastı, börek, tatlı gibi şeyleri koynuna koymak uygun olduğu hâlde kâse ile hoşafı koymak mümkün değildir.

Padişah, ihtiyarın bu sorusuna çok güler. Gerek İncili'ye, gerek babasına ve biraderine büyük iltifatlarda bulunur (Afşin 1988: 82-84; Tefvik 1918: 88-92).

67. KÖPEK OSURTAN VERME DEDİM!

İncili Çavuş'un hizmetkârı memleketine gittiğinden bütün ahablarına kendisine münasip bir hizmetkâr bulmayı rica eder. Bunu imama da söyler. Fakat en önemli şart, hizmetkârın Urfalı veya Diyarbakırlı olmamasıdır.

İmam bilhassa İncili'ye bir nükte yapmak maksadıyla Urfalı bir hizmetkâr bularak buna der ki:

– Oğlum, seni İncili Çavuş'un hizmetine vereceğim! Orada çok rahat edersin. Ücretin bol, yiyecek içecek de çoktur. Ancak İncili Çavuş, Urfalılarından hiç hoşlanmadığı için sana “Nerelisin?” diye sorarsa Urfalı olduğunu sakın söyleme. “Harputluyum!” cevabını ver.

Hizmetkâra bu talimâtı verdikten sonra; onu alıp İncili'nin evine götürür. Çavuş, imama teşekkür ettikten sonra gence sorar:

– Oğlum ismin nedir?

– Mehmet, efendim!

– Nerelisin?

– Harputluyum efendim!

– Pekâlâ! Seni hizmetime aldım. Burada kalacaksın.

Ertesi gün İncili, Mehmet'i çağırarak:

– Oğlum, şu parayı alıp bana biraz tütün al; fakat sakın sert olmasın!

– Baş üstüne efendim!

Mehmet Ağa, çarşıya çıkınca en sert tütünün nerede bulunduğunu sorar. Tahtakale'de Arap tütüncülerde bulunduğunu öğrenerek oraya gider. Gayet sertinden biraz tütün alır ve eve döner. Efendiye tütünü getirdiğini söyler.

İncili:

– Pekâlâ oğlum! Haydi bana bir çubuk doldur, emrini verir. Mehmet Ağa, getirdiği tütünle çubuğu doldurur, üzerine de bir ateş koyarak getirip İncili'ye sunar.

İncili'nin tütünün sert olduğundan haberi olmadığı için çubuğu uzunca çekince biber gibi acı duman boğazını sarar, şiddetle öksürmeye ve o sırada arkadan da kaçırmaya başlar. Hem öksürür, hem kaçırmaya hem de:

– Ulan Mehmet! Buraya gel, diye bağırır. Mehmet koşup gelir. O sırada İncili'nin öksürüğü biraz dindiğinden hiddetle der ki:

– Niçin böyle sert tütün aldın! Sana hafif olsun demedim mi?

– Efendim, ben de tütüncüye sizin dediğiniz gibi söyledim; hatta “Sakın köpek osurtan olmasın!” dedim. Halbuki o tütünden vermiş. İncili hiddetle bağıarak:

– Def ol şuradan herif. Çabuk şimdi def ol, sen ya Urfalı ya Diyarbakırlısın!

Mehmet Ağa, gülerek haneden çıkar, doğruca gidip olayı olduğu gibi imama haber verir. İmam da meseleyi padişaha anlatır. Ertesi gün İncili Çavuş, saraya gelip huzura çıktığı zaman padişah:

– Gel bakalım İncili! Sert tütünü anlat bakalım, deyince birdenbire şaşırır, padişahın bunu nerden duyduğunu düşünüp hizmetkârı imamın getirdiğini, onun da olayı gidip imama söylediğini ve imamın da padişaha anlatmış olduğunu anlar. Durumu olduğu gibi hikâye edip padişahı hayli güldürür (Afşin 1988: 87-88; Tefvik 1918: 93-96).

68. GELME DÜŞMAN! SU SERPERİZ

Padişah hazretleri, bir gün İncili Çavuş'a şöyle der:

– İncili öyle bir şey düzenle ki beni, her gören ve işiteni çok eğlencisün, senelerce dillerde destan olup sohbet zamanı anlatılsın! İncili cevaben:

– Emir ve ferman padişahımındır. Ancak bunun için kulunuza birkaç gün müddet veriniz, der. Padişah:

– Pekâlâ! Sana bir hafta müsaade, emrini verir.

Bunun üzerine İncili, odasına çekilip düşünmeye başlar ve zihninde tasarladığı şeyi uygulamak için ertesi günü padişahın emir ve ferman talebinde bulunur.

İncili, aldığı müsaade üzerine hemen o zamanın harbiye nazırı(savunma bakanı) makamında bulunan Yeniçeri ağasının yanına giderek durumu anlatır ve der ki:

– Ağa hazretleri, bilirsiniz ki İstanbul'da afyonkeş birçok ihtiyar vardır. Endülü's seferi kararlaştırıldığından, bu tiryakilerden bir alay oluşturmak üzere onları askere davet edeceğim. Bu alayın kumandanlığını da ben yapacağım.

Yeniçeri ağası, bu konuda hemen lazım olanları hazırlar ve bütün İstanbul mahallelerindeki ihtiyar tiryakiler davullar ile askere çağrılır. İki üç gün zarfında beş altı yüz kadar tiryaki toplanır. Bunlardan İncili Çavuş kumandasında bir alay oluşturulur ve hareket etmek üzere hazır bulunmaları hepsine tembih edilir.

Hareket etmeden bir gün önce İncili, padişah hazretlerinin huzuruna girerek o zamana kadar yaptığı işi anlatır ve ertesi gün Kâğıthâne'de dere kenarında padişah otağının kurulması için emir vermelerini ve oraya gelmelerini rica eder.

Ertesi gün İncili Çavuş, kumandanı bulunduğu tiryaki alayını alarak Kâğıthane'ye kadar gider. Orada derenin kenarında ordugâh kurarak geceyi orada geçirmeyi emreder ve "Herkes istediği gibi dinlenmekte serbesttir!" emrini verir.

Tiryakiler, bu müsaadeyi alır almaz ikişer üçer birleşerek ateşler yakarlar. Kahve cezvelerini sürerek afyonları hazırlarlar.

O sırada İncili, bunların yanına gelip der ki:

– Şimdi mesela şu karşıki tepeden düşman askeri görünse siz ne yaparsınız?

Tiryakiler hep bir ağızdan:

– Derhâl karşı koymaya başlarız.

– Nasıl savunursunuz?

– Hepimiz derenin kenarına dizilerek ve kollarımızı sıvayarak "Gelme düşman su serperiz, gelme düşman su serperiz!" diye bağırma ve elimizle üzerlerine şöylece su

serpmeye başlarız. Düşman herhâlde ıslanmak istemeyeceğinden geri dönüp gider. Biz de rahatımıza bakarız, cevabını verirler. Derenin kenarına dizilerek karşıya su serpmeye başlamışlardır.

Biraz evvel oraya gelen ve kılık değiştirerek bu hali seyreden padişah hazretleri; tiryakilerin aldıkları savunma vaziyetine ve hareketlerine çok güler ve İncili'ye böyle bir eğlence tertip ettiğinden dolayı teşekkür eder (Afşin 1988: 91-92; Tevfik 1918: 98-100).

69. BU KÖR ATIŞI DEĞİL

Bir gün, padişah hazretleri kılık değiştirerek İncili Çavuş ile beraber gezmeye çıkar. Beraber dolaştıkları sırada iki gözü kör bir dilenciyle karşılaşır.

Padişah, İnciliye bununla eğlenmesini emreder. Çavuş, derhâl bunun karşısına gidip kendisi de körmüş gibi göğüs göğüse dilenciyle çarpışır. İncili Çavuş derhâl:

- Görmüyor musun be herif? Der. Dilenci:
- Ben körüm; sende mi körsün? İncili:
- Evet, ben de körüm! Dilenci:
- Öyleyse arkadaşız, haydi konuşarak beraber gidelim, diye cevap verir.

İncili ve kör dilenci beraber yavaş yavaş yürümeye başlar, biraz yürüdükten sonra İncili:

– Arkadaş, bugün bir hayır sahibi bana para verdi. Fakat bu paranın kaçlık olduğunu iyice fark edemedim. İşte bak! Diyerek dilenciye bir altın verir. Dilenci bunu elinde yoklayıp altın olduğunu anlayınca hiç ses çıkarmayarak bir tarafa sıvışır. Bir iki dakika bekledikten sonra İncili:

- Yahu arkadaş, neredesin? Canım ne oldun? Nereye gittin? Der.

O sırada kör dilenci duvarın dibine sinerek kör zannettiği diğer dilencinin oradan gitmesini beklemeye başlar. İncili yerden bir taş alarak:

– Yarabbi! Paramı alıp kaçan körün başına bu taşı getir, diye bağırarak taşı atar. Doğal olarak taş dilencinin başına gelerek acıtırsa da bunun bir tesadüf olduğuna şüphe etmeyen dilenci hemen olduğu yerden biraz öteye gider.

İncili başka bir taş alarak:

– Yarabbi!... Bu taşı, paramı alıp emanete ihanet eden körün omzuna rast getir, diyerek taşı atar ve bu defaki taş dilencinin omzuna vurur. Kör, biraz daha öteye gidip siner. İncili tekrar bir taş alarak:

– Yarabbi!... Sen âlemi yaratansın! Bu taşı altınımı alıp kaçan ve bana ihanet eden herifin ayağına rast getir. Taş da herifin sağ ayağına vurarak canını yakarsa da dilenci yine ses çıkarmaz. İncili, tekrar bir taş alarak:

– Yarabbi!... Bu taşı o hırsızın göğsüne rast getir, diyerek atar ve söylediği gibi taş adamın göğsüne vurduğundan kör bağıır:

- Gel arkadaş, gel! Paramı al. Zira bu taşlar kör taşına benzemiyor!

Bunu biraz ötede seyretmekte olan padişah ise kör dilencinin vaziyetini, hareketlerini gördükçe çok güler ve dilenciye birkaç altın vererek gönlünü alır (Afşin 1988: 93-94; Tefik 1918: 100-102).

70. GÖZLERİNİ KORKUTMAK LAZIM!

Çok zengin, gururlu ve azametli olduğu hâlde son derece de ahmak, deli denilecek kadar budala biri vardır. Bu adamın tek amacı ve arzusu bir eyalet valisi olmak ve bu sayede gösteriş yapmak olduğundan bu hususta her zaman bu amacı için çalışır, vezirleri daima sıkıştırır.

Ancak servetinin sınırının ve hesabının olmaması, isteğinin yapılması için her türlü fedakârlıktan çekinmemesinden dolayı bu adamı kırmak, kendisine “Bu mümkün değildir, olmaz!” cevabı verilmek istenmez.

Adamın ısrarına ve ricasına dayanamayan o zamanın veziriazamı bir gün der ki:

– Sizi bir eyalete vali yapmaya karar verdim. Ancak şimdiye kadar bu gibi hizmetlerde bulunmamış olduğunuz için bazı yanlış davranışlarınızın olabileceğini ve devleti de zor durumda bırakma ihtimalini düşünerek yanınıza yakın adamlarımdan İncili Çavuş’u vereceğim. Onun tedbiri ve onayı ile hareket etmeyi, sözünden çıkmamayı vaat eder misiniz?

Dünyada tek emelinin ancak bu sayede gerçekleşeceğini anlayan adam, bu şartı kabul eder. İncili Çavuş’un sözlerini tamamıyla kabul edeceğine söz verir. Sadrazam da adamı, Adana eyaletine vali tayin ettirir.

O sırada İncili Çavuş, henüz saraya girmemiş olup veziriazamın nedimidir, paşa İncili Çavuş’u çağırarak:

– İncili, filanı tanırsın ya!

– O ukala, budalay mı?

– Evet! İşte onu Adana eyaletine vali tayin ettik.

– Aman efendim, bu nasıl vali olur?

– Taciz ve isteklerinden usandım. Zaten maksadım onu vali tayin etmek değil, valilik edemeyeceğini kendisine anlatmak ve bu sevdadan vazgeçirmektir. Bunun için kendisiyle sözleştik. Seni, onun refakatine vereceğim. Beraber Adana’ya gideceksiniz. Memleket idaresine bir zarar gelmemesine dikkat etmekle birlikte kendisini bu sevdadan vazgeçirecek şekilde hareket edersin. Anladın mı?

– Baş üstüne efendim!

Bunun üzerine veziriazam, vali olan adamı davet ederek vali olduğunu adama bildirir ve İncili’yi refakatine vererek hemen Adana’ya gitmelerini emreder.

Vali, sadrazama verdiği sözden dolayı o günden itibaren her konuda İncili’ye danışır, o ne söylerse onu uygular.

Vali, Adana'ya yakın bir yere gelince kendisini karşılamaya gelen esnaf ve belde halkına İncili'nin tavsiyesiyle yalnız bir selam vermekle yetinip yoluna devam eder. İncili ise valinin iktidar ve meziyetini, ilim ve fazlını uzun uzadıya överek karşılamaya gelenleri valiye hayran eder.

Şehre varıp hükümet binasına girince İncili, paşayı odasına götürerek:

– Biraz sonra esnaf ve belde halkını usulüne uygun olarak huzurunuzda kabul edeceksiniz. Böyle yerlerde daha ilk görüşmede halkın gözünü korkutmak, onlara devletin kudretinden ve disiplininden örnek vermek gerekir. Eğer bugün sizden korkmazlar ve çekinmezlerse burayı idare etmek mümkün olmaz. Şimdi ben gidip onları huzurunuzda getireceğim. Zaten yolda iken icap eden şeyleri yaptım. Siz de bunlarla görüştüğünüz zaman ona göre hareket ediniz, onların gözlerini korkutmayı unutmayınız.

– Pekâlâ! Gerektiği gibi hareket ederim. Sen merak etme!

İncili, misafirlerin yanına giderek onları alıp valinin huzuruna götürür. Hepsini odaya girer. Odada kimseyi göremediklerinden şaşkınlıkla etraflarına bakınırlarken bir perdenin arkasından “Böh, boh!...” diye bağırarak odanın ortasına tüylü bir şeyin atıldığını görünce hepsi hemen kapıdan dışarı kaçarlar. Doğal olarak büyük bir korku ve telaş içinde gürültü olduğundan İncili, merakla hemen odaya koşar ve valinin odanın ortasında, kürkünü ters giymiş olduğu hâlde ayakta durduğunu ve katıla katıla güldüğünü görür ve hayretle sorar:

– Ne yaptınız?

– Ne yapacağım, gözlerini korkuttum. Amma korktular haa!...

– Böyle şey mi olur?

– Sen korkut demedin mi?

– Dedim; ama böyle korkut demedim!

– O hâlde nasıl korkutulur? Bir daha öyle yaparım.

– İş işten geçti! Kendinizin ne kadar budala olduğunuzu bir kere gösterdiniz. Artık burada kalmanız ve burayı yönetmeniz mümkün değildir. Birkaç gün sonra hazırlıklarımızı tamamlayarak İstanbul'a dönmeliyiz, der. Hakikaten valinin hiç ehemmiyeti kalmayıp bütün halk “deli vali” demeye başladığından bir hafta sonra İstanbul'a dönerler. Vali, valilik arzusundan bu görevi yapacak yeteneği ve gücü olmadığını anladığı için kesin olarak vazgeçer (Afşin 1988: 95-97; Tevfik 1918: 103-106).

71. İNCİLİ İLE YUMURTACI

İncili Çavuş, hokkabazlığa çok merak sararak o zamanın en usta hokkabazlarından sanat öğrenir, pek değerli bir hokkabaz olur. Ara sıra bu husustaki maharetini göstererek sergiler ve bu sayede latifeler vücuda getirir.

Bir gün çarşıdan geçerken arkasında küfe ile yumurta satmakta olan bir köylüye rastlayarak tanesini kaç paraya verdiğini sorar. Yumurtacı yağlı bir müşteri bulduğunu zannederek küfeyi hemen yere indirir ve tanesinin bir akçeye olduğu cevabını verir.

İncili, yumurtalara şöyle bir göz gezdirdikten sonra bir akçe vererek bir tanesini alır ve parmağıyla tepesinden vurarak kırıp iki parmağını içine sokar. Bir altın çıkararak mendili ile sildikten sonra cebine koyar.

Bunu gören yumurtacının gözleri hayretle açılır ve şaşırıp kalır. İncili, tekrar bir akçe vererek başka bir yumurta alır ve içinden yine bir altın çıkarır.

Üçüncü yumurtayı almak üzere elini uzattığı zaman yumurtacı:

- Yok efendi, yumurtalar satılık değil!
- Tanesine on para verelim.
- Olmaz, satmam!
- Canım, bir kuruş vereyim!
- Beş kuruş versen yine olmaz, yumurtalarım satılık değil.
- Sen bilirsin!

İncili bu cevabı vererek yürür; yumurtacı küfeyi arkasına alınca süratle yürümeye Çavuş da arkasından takip etmeye başlar.

Yumurtacı, o civardaki bir viraneye gidip küfeyi önüne koyarak eline bir taş alır. Birer birer yumurtaları kırmaya, içinde altın aramaya başlar. “Bunda yok, belki ötekinde vardır!” diyerek küfedeki yumurtaların hepsini kırar; fakat hiçbir altın bulamaz.

Sermayesinin bu suretle mahvolduğunu gören köylü, ellerini başına vurarak ağlamaya başlar.

Bunu gören İncili; haylice güldükten sonra yanına giderek adamı teselli eder. Sermayesi olan birkaç kuruşu vererek adamın gönlünü alır (Afşin 1988: 98-99; Tevfik 1918: 107-108).

72. ESKİLER ALAYIM

İncili Çavuş, yaz mevsimleri Boğaziçi'ndeki yalısında oturmaktadır. Her gün sabahleyin erkenden kayık ile bir eskici yalının önünden geçer. “Eskiler alayım!” diye bağırarak İncili'nin uykusunu kaçıtır.

İncili, bu heriften o kadar bıkar ki, onu bir daha oradan geçmeye tövbe ettirmeye karar verir. Bunun için birkaç tane kıymetli havlu başı, bir iki parça çamaşır alıp cariyesine verir ve:

– Yarın eskici geçerken yalının kapısını açıp çağır, bunları göster. Aman bezirgân, kimse görmesin ki diyerek kaç para verirse sat, emrini verir.

Ertesi gün sabahleyin serbestçe “Eskiler alayım!” diye bağırarak geçen Yahudi'yi cariye çağırır, eşyayı vererek:

- Aman bezirgân çabuk ol! Efendi görmesin!
- Sultanım, bunlara ne istersin?
- Canım, ne verirsen ver!

Bunun üzerine Yahudi, eşyanın değerinin onda birini vererek oradan savuşur.

Ertesi günü oradan geçer iken tekrar kapı açılarak cariye yine birtakım eşya verir. Üçüncü günü İncili, bahçıvan vasıtasıyla buldurduğu bir yılanı büyükçe bir kutuya koyarak cariyesine vererek:

– Yarın Yahudi geçerken kapıyı açıp bu kutuyu ver. Sakın burada açma! İçinde havlu başları, sırmalı şeyler vardır. Parasını yarın verirsin, diye söyle ve hemen kapıyı kapa, emrini verir.

Uzaktan, “Eskiler alayım!” sesini işitince İncili, pencerenin önüne gelerek perdenin arkasından olanları seyretmeye başlar. Yahudi, yalının önüne gelip kapının açıldığını görünce hemen kayığı yanaştırarak kutuyu alır ve cariyenin:

– Aman açma, haydi git, parasını sonra verirsin, demesi üzerine derhâl denize açılır. Kutunun içindeki şeyleri görmek için hemen açar. Fakat ümit ettiği havlu başları, sırmalı şeyler yerine diri bir yılan olduğunu görünce fena hâlde ürküp korkar ve kutuyu korkusundan kayığın içine atar.

Kutudan çıkan yılan, kayığın içinde dolaşmaya başlayınca eskici ile kayıkçı korkularından ne yapacaklarını şaşırarak kendilerini denize atarlar. Elleriyile kayığın kenarından tutup, “Cankurtaran yok mu?” diye bağırmağa başlarlar.

Bunların bu hâllerini seyredirken gülmekte olan İncili, derhal hizmetkârını bir sandal ile yardıma gönderip Yahudileri kurtarır. Yalıya getirterek sırlıklam tepeden

tırnağa kadar su içinde bulunan bezirgânlara bir daha sabahleyin oradan geçip bağırarak kendisini rahatsız etmeyeceklerine söz verdirdikten sonra salıvermiştir (Afşin 1988: 100-101; Tefik 1918: 109-111).

73. AYAKKABINI BEN ALDIM

Bir gün İncili Çavuş, bazı şeyler satın almak üzere çarşıda dolaşmaktayken bir köşede sessiz bir şekilde duran, alışveriş yapanlara bakan bir fakir görür.

O kişinin hâli, tavrı ve kıyafetinden görünen fakir hâli ile birlikte sessizliği de dikkat çektiğinden İncili, onun yanına sokularak selam verdikten sonra konuşmaya başlar. Sorduğu sorulara aldığı cevaplar fakirin hafif deli ve gönül insanı olduğunu gösterdiğinden İncili ona bir iyilikte bulunmayı arzu eder. Zavallıyı yalın ayak gördüğünden ona bir ayakkabı almayı münasip görerek der ki:

– Yahu erenler, ayağınızın çıplak olduğunu görüyorum. Eğer tarafımdan ufak bir armağanı hoş görürseniz size şuradan bir ayakkabı alıvereyim!

Fakir, Çavuş'un bu teklifine memnun olur ve teşekkür eder. Orada bulunan bir kunduracıdan yeni ayakkabı alınır ve zavallıya derhâl giydirilir.

Fakir, İncili'ye teşekkür ve dua ederek uzaklaşmaya başlar. O sırada Çavuş'un tabiatında mevcut muziplik ve şakacılık hevesi uyanarak bu fakire nükte yapmaya karar vererek arkasından yürür, biraz sonra der ki:

– Hişş, arkadaş!...

Fakir arkasından kendisine seslendiklerini duyarak dönüp bakar. Çavuş'u görünce sorar:

– Aaa! Siz misiniz? Bir şey mi emrediyorsunuz?

– Rica ederim yürürken önünüze dikkatle bakınız. Sivri taşlar var. Ayakkabınızı yırtarsınız. Malum ya onu size ben aldım!

– Peki efendim!...

Fakir yürümekte devam eder. Çavuş, yine arkadan seslenerek:

– Hişş, arkadaş! Bana bak!

Adama:

– Ne emrediyorsunuz?

– Önüne dikkatli bak, çamura basma, ayakkabını kirletirsin. Malum ya onu sana ben aldım!

– Peki efendim, dikkat ederim, diyerek yoluna devam eder.

Bir dakika sonra yine İncili, seslenerek:

– Hişş, bana bak!

Adam:

– Yine ne istiyorsunuz?

– O kadar hızlı yürüme. Ayakkabı eskir, malum ya onu sana ben aldım!

Fakir, hemen bir kenara çekilerek ayaklarından kunduraları çıkarıp İncili'ye uzatır ve der ki:

– Rica ederim efendi, şu ayakkabılarınızı elinize alınız da işinize gidiniz.

– Niçin iade ediyorsun?

– Ben her dakika başıma kakılan ayakkabılarınızı giymekten ise yalın ayak gezmeyi tercih ederim!

Bunun üzerine İncili, kendisini şakacı biri olarak tanıtır, bunu latife olmak üzere yaptığı, kendisinin İncili Çavuş olduğunu anlatır. Bunun için gücenmemesini rica eder. Fakir de ayakkabılarını tekrar giyerek oradan gider (Afşin 1988: 102-103; Tefik 1918: 111-113).

74. ONDAN AL, ÖTEKİNE VER!

İncili Çavuş, memleketten İstanbul'a yeni geldiği sıralarda bir müddet boşa kalır ve getirdiği birkaç kuruşu da harcayıp zor duruma düşer.

Son günlerde yanında ancak iki üç akçelik bir tek sikke kalır. O günü de bununla savmak zorundadır.

Bir bakkal dükkânına gidip bir akçelik peynir alır, iki akçelik sikkeyi verir. Bakkal parayı çekmecesine atarak diğer bir işle meşgul olmaya başlayınca İncili sorar:

- Üste bir akçeyi vermedin!
- Ne demek? Verdim ya!...
- Vermedin, vermiş olsan ister miyim?
- Verdim. Sen unutmuşsun!
- Dostum, emin ol ki vermedin!
- Artık çok oluyorsun, verdim. Bu vesile ile peyniri bedava mı almak istiyorsun?

İncili, bakkaldan parayı alamayacağını anladıktan sonra “Lâ havle!” diyerek oradan karşıdaki fırına gider ve:

– Şuradan bir akçelik ekme ver, der. Ekmeği alınca yürür. Fırıncı parayı vermediğini görerek İncili'nin arkasından bağırır:

- Hey arkadaş! Hani ya ekme parası! İncili dönüp hiddetle:
- Verdim ya, kaç kere para vereceğim!
- Canım, vermedin.
- Sen unutmuşsun, ekmeği istediğim vakit parayı verdim.

İncili yoluna devam ederek oradan savuşur. Epeyce uzaklaştıktan sonra der ki:

– Yarabbi sen bilirsin ki, bakkal benden bir akçe fazla aldı. Ekmeği de parasını hiç almadı. Artık ahirette sen bakkaldan al, ekmeğe ver. Ben de hakkı kalmasın (Afşin 1988: 105; Tefik 1918: 115-116).

75. ESRARI TECRÜBE EDEYİM

İncili Çavuş'un padişahın nedim ve musahibi olduğu zamanlarda padişah hazretleri Osmanlı memleketinde eğlenmeyi ve içmeyi kesin olarak yasakladığından halk arasında esrarkeşlik çoğalır. Buna müptela olanların türlü türlü garip durumları her yerde anlatılmaya başlanır.

İncili Çavuş, bunu merak ederek bir gün bizzat tecrübeye karar verir. Hizmetkârını göndererek bir miktar esrar aldırır. Fakat nasıl içeceğini bilemediği için bunun müptelâlarından birine sormaya karar verir. O zamanlarda Fâtih civarında mevcut bulunan esrarkeşler kahvehanesine gidip oturur.

Kahveci, Çavuş'u oraya esrar içmek üzere gelmiş zannettiğinden bir nargile doldurup getirir. İncili de sorar:

– Bunda esrar var mı?

– Var efendim!

– Ben buraya esrar içmeye gelmedim. Yalnız esrarın nasıl içildiğini görüp anlamaya geldim. Size zahmet olmazsa bana tarif eder misiniz?

Kahveci, esrarın nargileye konularak içildiğini tarif eder. Çavuş, kahveciye biraz para vererek doğruca evine gelir. Eliyle esrarlı bir nargile doldurarak içmeye başlar.

Birkaç nefes çektikten sonra kendinde hiçbir tesir göremeyince hizmetkârını çağırır:

– Şu nargileyi kaldır! Ben de saraya gidiyorum, der.

İncili Yerebatan'daki evinden çıkarak o civarda bulunan saraya varıp odasına gider. Ancak tam işe başlayacağı sırada onu bir nevi dalgınlık hâli alır ve oturduğu yerde uyuklamaya başlar.

O sırada kendisini padişahın istediği haber verilir. Süratle kalkıp padişahın odasına doğru koşar. Bu koşuş bütün bütün onu baştan çıkarır. Zihnini garip bir duman kaplar.

Sofaya varıp odaya gireceği sırada birdenbire durur. Birtakım garip hareketler yaparak başını iki tarafa sallamaya, iki eliyle burnunun önünde güya bir şey varmış gibi sağa ve sola el etmeye başlar.

İncili'nin bu hâlini görenler hayretle onu seyrederek. İncili'ye bugün ne olduğunu bir türlü anlayamazlar. Nihayet biri sorar:

– İncili, niçin öyle yapıyorsun? Odaya girmiyorsun?

– Giremiyorum! Burnum kapının kenarına ilişiyor. Bir türlü doğrusuna getiremiyorum.

Bu sözleri işitenlerin hayreti daha da artar, soran kişi der ki:

– Burnun kapiya mı ilişiyor? Sen nerdesin, kapı nerde? Hiç insanın burnu kapiya ilişir mi? İncili, haykırarak:

– Görmüyor musun be adam? İşte uzayan burnum, mümkün değil kapıdan girmiyor!

İncili, esrarın tesiriyle burnunu dört beş arşın uzamış görmeye ve bunu odanın kapısından sokabilmeye çalıştığı sırada orada bulunanlardan biri içeri girerek padişaha bu hâli anlatır:

– Efendim, İncili Çavuş bendeniz çıldırmış!...

Padişah üzülererek:

– Çıldırmış mı?

– Evet efendim! Sofada duruyor, burnum kapıdan girmiyor, diye bağırıyor. Türlü türlü hareketler yapıyor!

– Onu zorla buraya getiriniz!

Bu emir üzerine iki kişi Çavuş’un omuzlarından tutup onu bağırta bağırta içeriye sokar. Fakat kapıdan girer girmez padişaha hitaben bağırarak:

– Kalk oradan be! Görmüyor musun, burnum çarpacak?

Padişah onun cidden çıldırmış olduğunu düşündüğü için ona hem acır, hem de yaptığı garip hareketlere karşı gülmekten kendini alamaz.

– Haydi bunu odasına götürüp tedavi ettiriniz, emri üzerine İncili Çavuş, odasına götürülür. Çağrılan hekim, onu muayene ettikten sonra esrar içmiş olduğunu, başka bir rahatsızlığı olmadığını ve yatırılıp uyutulmasını tavsiye eder.

O sırada zaten Çavuş’un vücudunu derin bir hâlsizlik kaplar, uykuya dalar ve akşama kadar uyur.

Uyandığı sırada geçen olaylardan habersiz olarak yanında bulunanlara sorar:

– Ben epeyce uyumuşum. Akşam olmuş!

– Sabahtan beri uykudasınız!

– Beni bugün efendimiz çağırmadı mı?

– Çağırdı; fakat senin aklın başında değildi, diyerek o günkü vakayı etraflıca anlatırlar.

O zaman İncili, tecrübe için esrar içtiğini söyleyerek bir daha böyle münasebetsiz tecrübelerle girmemeye karar verir. Padişahın huzuruna giderek padişahı hayli güldürür (Afşin 1988: 106-108; Tevfik 1918: 116-120).

76. ELMALAR LİMON OLMUŞ

İncili Çavuş'un bedestende gayet iyi görüştüğü bir dostu vardır. Ara sıra bu zatın dükkânına gidip oturur, onunla sohbet eder.

Bir gün yine konuşurlarken söz yankesicilere gelir. Bunların yaptıkları fenalıklardan bahsedilir. İncili der ki:

– Kabahat hep çarpılan adamlardadır. Akılları başlarında olsa, öyle sersem sersem gitmeseler, yankesici bunlara ne yapar?

Gençliği zamanında bir müddet yankesicilik edip bu sanatta oldukça maharet gösterdikten sonra tövbe-kâr olarak ticarete başlamış olan dükkâncı dostu cevap verir:

– Böyle söyleme ağa hazretleri! O yankesicilerin öyle maharetlileri vardır ki değil insanı, şeytanı bile çarparlar.

– Adam sen de! İşte ben bu kadar senedir İstanbul'dayım. Hiçbir şey çarptırmadım. Bundan sonra da çarptırmayacağıma eminim!

– Meşhur sözdür: “Büyük lokma ye, büyük söz söyleme!” derler. Herhâlde tedbirli olmak gereklidir.

– Kesinlikle ben bu fikirde değilim. En usta yankesici benden bir şey çarpamaz!

Bu konuşmadan sonra dükkâncı; İncili'ye bir oyun oynamaya, ona yankesicilerin ne olduğunu göstermeye karar verir.

Birkaç gün sonra İncili, dükkâna gelince biraz konuşurlar. Çavuş, o civardaki manavda güzel elmalar gördüğünü, giderken bir miktar alacağını söyler ve kalkıp gider.

Dükkâncı, hemen İncili'yi takibe başlar. Uzaktan, Çavuş'un aldığı elmaları sayar. Onun manav dükkânından elma dolu mendili eline alarak yürümesi üzerine, dükkâncı da manavdan o miktar limon alarak İncili'nin arkasından gider. Yolda elmaları birer birer alıp yerine limonları koyar.

İncili, evine varır, kapıyı çalıp içeri girer. Elindeki mendili karısına vererek:

– Hanım, güzel elma buldum da aldım, der.

Kadın mendili açınca limonları görür ve hayretle:

– Aaa! Sen, elma aldım diyordun. Hâlbuki bunlar limon!...

– Nasıl limon? Ben elma aldım.

– İşte bak! Hepsi limon!...

İncili, mendilin içinde elma yerine limon olduğunu görünce hiddetle:

– Vay köpek oğlu manav!... Bana elma yerine limon vermiş. Ver şu mendili gidip değiştireyim!

Çavuş, limonları alarak kapıdan çıkar. süratle yürümeye başlar. Böyle olacağını bilerek bir tarafta beklemekte olan dükkâncı, onun arkasından gider. Bu defa limonları alıp elmaları mendile doldurur. İncili, manav dükkânına varınca:

- Biraz evvel ben senden ne aldım?
- Elma aldınız efendim!
- O hâlde bu limonlar ne oluyor?
- Ben ne bileyim? Size elma verdim!
- İşte bak!...

Manav, mendili alıp açar ve der ki:

-Aaa! Bunda limon yok! Hepsi elma!...

İncili son derece hayretle kendi kendine: “Haydi ben yanlış gördüm diyelim. Hanım da limon olduklarını söyledi. Şimdi mendilde elma var. Bu nasıl şey?” diyerek mendili alıp gider.

Yolda yine dükkâncı, elmaları limonlarla değiştirir. Çavuş, evine varıp kapıdan içeri girince karısına hitaben:

- Boş yere beni yordun! Ben de dikkat etmedim. Mendilde elma var.
- Aaa!... Üstüme iyilik sağlık! Nasıl elma var? Ayol sen bugün şaşırдың mı? İşte bak hepsi limon!

İncili, mendilde limonları görür. Yine hiddetle mendili kavrayarak manava koşar. Dükkâncı, yolda tekrar elmaları limonlarla değiştirir. Çavuş, manava varınca bu defa pek hiddetli olarak bağırır:

- Be herif!... Benimle eğleniyor musun? Bu ne?
- Estağfurullah Ağa! Ne olmuş?
- Ne olacak, mendilde limon dolu!
- Olamaz Ağa! Ben size gözünüzün önünde elma vermedim mi?
- Evet verdin ama... Bu limonlar nerden çıktı?
- (Mendili açarak) İşte bakınız! Hepsi elma! Limon nerede?

İncili, elleriyle başını tutarak:

- Acaba çıldırdım mı? Ben mi ters görüyorum, bizim karı mı ters görüyor? Her hâlde bir ters gören var; ama hangimiz?
- Onu siz bilirsiniz! Benim kabahatim yok!

Çavuş, mendili alarak evine tekrar döner. Dükkâncı bu defa da elmaları değiştirirse dostunun aklını oynatacağını emin olarak bildiğinden karşısına çıkıp sorar:

- Ağa Hazretleri, ne var? Sizi pek telaşlı görüyorum!
- Aaa!... Siz misiniz? Evet, pek telaşlıyım, âdeta çıldıracağım!
- Niçin çıldıracaksınız?

– Canım, ben manavdan elma aldım. Evime varınca mendilde elma yerine limon olduğunu gördüm. Dönerek manava geldim. Dükkânda mendildeki limonlar elma oldu. Tekrar eve gittim. Mendilde yine limonları gördüm, yine dükkâna döndüm. Limonların elma olduklarını hayretle gördüm! Bunun nasıl şey olduğuna bir türlü aklım ermedi. Şaşırdım kaldım!

- (Gülerek) Ben size yankesicilerden sakınınız demedim mi?
- Dediniz; fakat bizim elmalarla yankesicilerin ne münasebeti olabilir?
- Belki elmayı limonla değiştiren onlardır!
- Elimdeki mendilden elmayı değiştirmek mümkün değildir. Buna ben kesinlikle

inanmam.

– (Elindeki mendili açıp göstererek) İşte limonlar meydanda, elmaları ben değiştirdim. Bundan maksadım da size yankesicilerin ne yapabileceklerini gösterip ispat etmektir. Ümit ederim ki bundan sonra daima ihtiyatlı davranırsınız.

İncili, o günden itibaren sokakta daima ihtiyatlı yürümeye başlamıştır (Afşin 1988: 109-112; Tevfik 1918: 120-124).

77. İNCİLİNİN ZAMPARALIĞI

İncili, henüz İstanbul'a gelmiş ve beraber getirdiği parayı da harcamıştır. Kendisi genç ve üstü başı da düzgün olduğu için bir gün aşiftelerden birisi bu köylüyü soymayı düşünür. İncili'nin her zaman oturduğu kahvenin önünden birkaç kere geçer. İncili'ye gözüyle, kaşıyla işaretler yapar.

İncili, gençlik ve görgüsüzlük dolayısıyla bu kadına ilgi duyar. Kadının arkasından gidip تنها bir yere varınca onunla konuşmaya başlar. Kadın bilmezlikten gelerek sorar:

– Benden ne istiyorsunuz?

– Sizinle beraber görüşmek istiyorum. Sizi ilk gördüğüm zamandan beri güzelliğinize tutuldum. Bu kadar güzel bir yüzün sahibinin kalbinin merhametli, yüreğinin şefkatli olacağına emin olarak bana acımanızı, yardımınızı rica ediyorum.

İncilinin bu konuşması üzerine kadın, ona biraz ilgi gösterdikten sonra:

– Sizi yabancı, aklı başında bir genç görüyorum. Onun için size itimat edeceğim. Doğrusunu söylemek gerekirse ben de sizi ilk gördüğüm zamandan beri sevdim. Durumunuzu inceledim. Dikkatli ve güvenilir biri olduğunuzu anladım. Mademki, siz de beni sevdiniz; bu akşam evimde bir âlem yapmamıza kimse karışmaz.

– Hanenizde yalnız mısınız?

– Hayır kocam var; fakat ticaret yapmak için taşraya gitti. Şimdi İstanbul'da değildir. Bir kız kardeşim var, onunla beraber oturuyoruz.

– O hâlde bu gece zevkimize mâni olacak bir şey yoktur!

– Zaten akşam yaklaştı. Haydi şimdi beraber gidelim. Evimiz de biraz uzakcadır.

Bunun üzerine kadın önde ve İncili arkada olmak üzere Edirnekapı civarında bir evin önüne varırlar. Kadın İncili'ye der ki:

– İşte bizim ev burasıdır! Ben şimdi içeriye girer ve kapıyı aralık bırakırım. Sen biraz ileri gidersin, sonra dönerek gelip kimse görmeden içeri girersin.

İncili, aldığı talimatı harfiyen uygulayarak eve girer. Yukarı kattaki odaya çıkarılarak ona ikramlarda bulunulur. O sırada akşam olmuş, ortalık kararmıştır. Kadın bir bohça getirip açar. İçinden çıkardığı gecelik entarisini göstererek: “Haydi soyununuz da rahat ediniz!” diye Çavuş'a uzatır. Onun çıkardığı elbiseleri bohçaya koyarak odadan götürür. Sonra gelerek İncili'nin yanına oturur.

İki hemşire ile İncili, eğlenmeye başlarlar. Bir müddet sonra “tak tak” kapı vurulur. Hanım telaşla kalkıp pencereden bakarak:

– Aaa! Bizim efendi gelmiş. Geliyorum, biraz bekleyiniz! diyerek içeri çekilir.

İncili fena hâlde korkar ve telaşlanır. Sorar:

– Şimdi ben ne yapacağım?

– Merak etmeyiniz, aşağıda merdiven altında bir yer vardır. Sizi oraya koyarım.

Efendi, uykuya yatınca biz eğlencemize devam ederiz.

Kadın, Çavuş'u merdiven altına soktuktan sonra kapıyı açıp gelen adamı içeri alır ve yukarı çıkarır. Yarım saat sonra gelerek:

– Ne kadar aksi tesadüf oldu. Uykum yok, diyerek yatmak istemiyor. Onun için biz bu gecelik eğlencemize devam edemeyeceğiz. Burada sabaha kadar durmanız münasip değildir. Şimdi siz şu kapıdan çıkınız. Ben bohçayı veririm orada üstünüzü değiştirip gidirsiniz.

– Geceliği ne yaparım?

– Bohçaya koyarak kapının önüne bırakırsınız. Ben, sonra oradan alırım.

Bunun üzerine İncili, kapıdan çıkararak sokakta beklemeye başlar. Arkasında gecelik entarisi, ayaklarında terlikler, başı açık dolaşır.

Yarım saat, bir saat bekler. Pencere açılıp elbiseler verilmez. Isık çalar, kapıyı yavaşça vurur. Ne ses var, ne cevap!...

İncili Çavuş, o sırada sokağın diğer tarafında bazı ayak sesleri işittiğinden bunların gece kolu olması ihtimalini düşünerek duvarın dibine gizlenir. Gelenler, hakikaten kol gezmekte olan bekçilerdir. Oradan geçerken duvarın dibinde bir gölge görüp bunu tutarlar ve bu hâlde sokakta ne yaptığını sorarlar. İncili, işi olduğu gibi anlatmaya cesaret edemediğinden kekelemeye başlar. Bekçiler de bunu alıp karakola götürürler. O gece, o hâlde orada kalır.

Ertesi gün karakol kumandanı gelip de sorgulamaya başlayınca Çavuş; başına gelen olayı olduğu gibi anlatır. Kumandan, kahkaha ile gülererek:

– Burası İstanbul'dur. Her gördüğüne aldanırsan daha çok geceler böyle çırılçıplak sokak ortalarında kalırsın. Bu defalık senin yabancı olduğuna hürmet ederek cezayı affediyorum. Bir daha böyle ele geçersen mükemmel dayak yersin. Haydi yerine git, diyerek onu karakoldan çıkarır.

İncili, bu vakayı ara sıra hikaye eder ve der ki:

– İstanbul'a geldiğimden beri ilk ve son hovardalığım bu oldu. Bin nasihatten bir musibet iyidir, derler. İşte ben de bundan nasihat aldım (Afşin 1988: 113-115; Tevfik 1918: 125-128).

78. KALK ŞURADAN DEF OL!

İncili Çavuş'un hayatının en parlak devresinde memleketindeki akrabalarından bir genç İstanbul'a gelir, onun evine misafir olur. Bu genç burada bir vezirin yanına girerek ilerlemek ve yükselmek fikrinde olduğunu İncili'ye söyler. Onun yardımını ve himayesini rica eder.

Anadolu'da bazı memleketler vardır ki oralarda evet yerine (beli) kelimesini kullanırlar. İşte İncili'nin memleketinde o kelime kullanıldığından, hâlbuki İstanbul'da bu kelime kullanılmadığından Çavuş, genci "beli" demekten vazgeçirmeye karar verir. Bu maksatla genci bir gün karşısına alarak der ki:

– Oğlum, İstanbul'da "beli" demek ayıptır, bu tabiri kullananlarla herkes alay eder. Burada "evet" demek âdettir. Eğer sana birisi bir şey söylerse ona "beli" deme, "Evet!" de!

– "Beli" efendim!

– Şimdi ben, sana "beli" deme "evet" de demedim mi?

– "Beli" efendim!

– Gel, şuraya karşıma otur!

– "Beli" efendim!

– Şimdi beni dinle!

– "Beli" efendim!

– Oğlum burada "beli" demezler. Öyle söylemek ayıptır. "Evet" derler, anladın mı?

– "Beli" efendim!...

İncili Çavuş kendi kendine söylenerek:

– Şimdi çıldıracağım. Ayol; senin hiç aklın, fikrin yok mu?

– Var efendim!

– Öyle ise ne için sözümü anlamıyorsun?

– Anlıyorum efendim!

– Şimdi beni dikkatle dinle: İstanbul'da "beli" demezler, "evet" derler. "Beli" diyenlere gülerler. Anladın mı?

– "Beli" anladım efendim!

– Anladım, sen "evet" kelimesini bilmiyorsun. Haydi, benimle beraber söyle! Evet, evet, evet!...

İncili, eline tesbihi alıp yüz defa "evet" der ve gence de söyler. Sonunda sorar:

– Şimdi öğrendin mi?

– "Beli" efendim, öğrendim!...

Çavuş, artık tahammül edemeyerek yerinden sıçrar ve gencin yakasından tutarak:
– Kalk şuradan def ol, diye bağırarak genci kapıdan dışarı atar. Onu bir daha hanesine kabul etmez (Afşin 1988: 116-117; Tefvik 1918: 129-131).

79. İNCİLİ ÇAVUŞ HAMAMDA

İncili Çavuş, Yerebatan Mahallesi'nde oturduğu sıralarda daima Ayasofya Hamamı'na gitmektedir. Bir gün yine hamama gidip soyunduktan ve içeri girdikten sonra terlemek üzere göbek taşına oturur.

O sırada gayet iri ve kaba sakallı, seçilmiş gibi ve çirkin vücutlu biri içeri girip Çavuş'un yanına oturarak onunla konuşmaya başlar.

Adamın sözlerinden ve sorduğu şeylerden bunun memlekette yeni gelen ve o zamana kadar hamam görmemiş bir Yezidi olduğunu anlamakta güçlük çekmemiş olan İncili, bu herife bir muziplik etmek fikrine düşer. O sırada tellak, bir tasın içinde İncili'ye hamam otu getirir. Bunu gören kaba sakal sorar:

- Efendi, o nedir?
- Buna “Ali kınası” derler.
- Neye yarar? Ne yaparlar?
- Bunu insan kıl olan yerlerine sürerse tertemiz olur.
- O hâlde ben de biraz alayım.

Yezidi, tellağı çağırarak Çavuş'a getirdiği şeyden biraz da kendisine getirmesini söyler. İncili, herifin biraz sonra تنها bir yere girerek kıl dökene ilacı saç ve sakalına sürmekte olduğunu görünce hemen birkaç tas su dökünerek dışarı çıkar. Durumu hamamcı(ya) söyleyerek neticesini görmek üzere bir tarafa oturur.

Yezidi, on dakika sonra su dökünmeye başlayınca o koca sakal ile pala bıyıklar elinde kalır. Cascavlak bir genç çocuğa döner. Herif bu hâli görünce aklı başından gitse de hamamda İncili'yi arar; ama bulamaz. Nihayet koşarak dışarı çıkıp çok telaşlı ve üzgün bir hâlde hamamcının önüne gelerek durur ve der ki:

- Hamamcı başı, rica ederim ben buraya geldiğim zaman böyle mi idim?

Adamı bu hâlde seyredenler gülmeye başladıklarından ümitsizliği ve kederi artan Yezidi, hemen giyinerek odasına gider. Bıyığı ve sakalı tekrar gelinceye değin oradan dışarı çıkmaz (Afşin 1988: 120-121; Tevfik 1918: 133-135).

80. SEN DE İNSAF ET! ÇIPLAK MI İDİM?

Herifin biri, her vakit Ayasofya hamamına gelir. Yıkanıp çıktığı zaman hamam parasını vermemek için bir bahane bulur. Bu maksatla daima bir şeyinin çalınmış, kesesinin aşırılmış olduğundan şikâyet ederek gider.

Hamamcı, bu herifin yapışkanlığından usanır. Bir daha oraya gelmemesini birçok kere söylemişse de yüzüstü adam aldırılmaz yine gelir, kavga çıkarır gider.

İncili Çavuş, bu hamamın müşterilerinden ve hamamcı ağanın da dostlarından olduğu için hamamcı, bir gün bu herifin hâlini ona anlatarak İncili Çavuş'tan buna bir çare bulmasını rica eder. İncili, der ki:

– Şimdi bu adam gelince soyunmadan önce yanına çağırarak ona de ki: Arkadaş, istersen her gün gel ve yıkan. Para da verme; ancak hamamdan çıktığın zaman bir şeyinin çalındığı, aşırıldığı gibi yalanlar ile bizi suçlama! Hamamın namusunu ihlal etme. Onunla bu şekilde konuşursun, bir daha böyle yalan iddiada bulunmaz. Sen de kurtulursun!

Hamamcı, ertesi günü gelen bıktırıcı müşteriyi yanına çağırarak İncili Çavuş'un dediği gibi konuşur. O da bu şartı kabul eder. O günden sonra müşterinin hamama para vermeyerek yıkanması; fakat “Bir şeyim çalındı!” diye iddia etmemesi kararlaştırılır.

Tesadüf eseri olarak İncili Çavuş'un hamama geldiği bir gün bu herif de gelir. Hamamcı, onu uzaktan İncili'ye gösterir. İncili derhal bir şaka yapmayı zihninden geçirerek der ki:

– Şimdi bu adam soyunup içeriye girince bunun donundan ve gömleğinden başka bütün eşyasını bohçasından alıp bir yere saklayınız! Bakalım ne yapacak?

Böylelikle herifin bohçasında yalnız bir don ile bir gömlek bırakılarak diğer eşyaları saklanır, adam yıkanıp çıkar. Biraz dinlendikten sonra bohçasını alıp giyinmek istemişse de bazı elbiselerinin gitmiş olduğunu görünce şaşırır. Fakat hiç sesini çıkarmayıp don ve gömleğini giydikten sonra doğruca hamamcının karşısına gelerek:

– Seninle biz mukavele yaptık. Ben hamama para vermeyeceğim. Bir şeyim çalındı iddiasında bulunmayacağım! Öyle değil mi?

– Evet!...

– Pekâlâ! Ben yine sözümde duruyorum. Bir şeyim, elbiselerim kaybolmuş demiyorum; ancak sen de insaf et, ben biraz evvel hamama bu hâlde mi geldim?

Hazır bulunan İncili ile hamamcı, arsız adamın şu soruyu sorduğu esnadaki tavır ve vaziyetine karşı kahkaha ile gülmekten kendilerini alamazlar. Herifin elbiselerini verirler (Afşin 1988: 122-123; Tevfik 1918: 135-137).

81. İNCİLİ'NİN YOĞURTÇUSU

İncili Çavuş, “Yoğurtçu!” diye bağırarak sokaktan geçen Anadolu bir gençten her akşam yoğurt alır. Çavuş, bu gencin en iyi ve daimi müşterilerinden biridir.

İncili, her akşam yoğurt aldıkça Ahmet’e şaka yapar ve onunla eğlenir. Memleketten ancak bir sene kadar evvel İstanbul’a gelmiş, temiz ve basit bir genç olan Ahmet, İncili Çavuş’un şakalarına kızmaz:

Bir gün İncili, yoğurtçuya der ki:

– Ahmet, ben seni pek beğendim. Senin için bir şey düşünüyorum!
– Ne düşünüyorsunuz efendim?
– Düşünüyorum ki, bu Ahmet akıllı bir çocuk! Çalışırsa adam olur. Buna ben kızımı vereyim, damadım olsun.

– Fakat ben sizin kızınızı almam!
– Niçin almazsın? Beğenmiyor musun kızımı?
– Siz fena adam değilsiniz; ama kızınızı istemem.
– Neden istemiyorsun? Benim kızımın nesi var?
– Kızınızı görmedim. Ama çok çirkin olduğunu sanıyorum.
– Bunu nerden anladım? Sana biri mi öyle söyledi?
– Hayır! Kimse söylemedi. Senin yüzüne bakıyorum da böyle babanın kızı böyle olur, diyorum!

– Vay! Demek ki ben çirkin miyim?
– Doğrusunu söyleyeyim mi? Bana darılmaz mısın?
– (Gülerek) Darılmam! Söyle!
– Bir maymuna benziyorsun.
– (Hiddetli bir şekilde) İncili: Ne diyorsun be? Ben o kadar çirkin miyim?
– (Koynundan bir küçük cep aynası çıkarıp göstererek) Ahmet: Bir kere şuna bak da öyle söyle! Kızma; ama seni her gördüğümde bizim kasabadaki çingene(Aliş)in maymununu görüyorum zannediyorum.

– (Gülerek) Sen böyle söylüyorsun; ama İstanbul’da herkes benim için bayılır.
– Bu doğru! Herkes öyle söylüyor. Ama iş kızına gelince başka!
– Demek ki sen pek güzel bir kız istiyorsun!
– Öyle ya! Hem ben sizden kız istedim mi? Benim memlekette nişanlım var.
– Eeee, nişanlın güzel mi?
– Güzel tabii! Güzel olmasa ben alır mıyım?

- Öyleyse onu bırakıp da niçin buraya geldin?
- (Fato) bana İstanbul'a git, para kazan, bir kılıç al, bir tabanca al, bir kırmızı cebken al, bana yazma al da gel, dedi. Onun için geldim!...
- Demek ki bir kılıç, bir tabanca, bir kırmızı cebken, bir iki yazma alırsan gidip evleneceksin?
- Bir saat bile durmam! Giderim!
- Ertesi gün İncili Çavuş; bir kılıç, bir tabanca, kırmızı çuhadan bir cebken, beş altı tane yazma alıp hazırlar. İncili, akşamüzeri Yoğurtçu Ahmet geçerken çağırıp:
- Ahmet, dün senin söylediğin sözleri bizim Ağa'ya haber verdim. Sana istediğin şeyleri alıverdi. İşte!..., diyerek aldığı şeyleri Ahmet'e verir. Bundan fevkalade memnun olan Ahmet, biraz sonra düşünmeye başlar. Bunu gören İncili Çavuş ona merakla sorar:
- Şimdi ne düşünüyorsun?
- Bunları ben istemem. Sende kalsın!
- Niçin istemiyorsun?
- Sizin Ağa, bunları bana niçin veriyor?
- Gidip evlenesin diye! Sana acıdı da onun için!...
- Fakat ben bunları almam. Sonra ödeyemezsem borçlu kalırım.
- Canım bizim ağa bunları sana ödünç vermiyor, hediye ediyor. Sen de memlekete gittikten sonra ona bir hediye gönderirsin. Olur biter!...
- (Biraz düşünerek) Hayır, istemem! Ben bunları alsam bile gidemeyeceğim.
- Neden gidemeyeceksin? Dün sen, hemen giderim demedin miydi?
- Öyle dedim; ama şimdi düşünüyorum. Yol için, orada düğün için para lazım. Bende para yok!
- Aaa! Düşündüğün bu mu idi? Bizim ağa, onu da düşündü. Sana bu şeylerle beraber on beş altın gönderdi.
- (Sevinerek) Senin ağan ne kadar iyi bir adammış!
- Şimdi oğlum Ahmet, sen şu eşyayı al, işte on beş de altın!... Hemen yarın memlekete gidip (Fato) ile düğün yap!
- Ahmet, hakikaten iki gün sonra memlekete giderek evlenir! Güvey girdiğinin ertesi günü (Fato)ya:
- Ben İstanbul'a gidiyorum. İncili Çavuş'un ağasına hediye götüreceğim, diyerek ve bir küçük tulum peynir alarak yola koyulur.

Birkaç gün sonra İstanbul'a vasil olur. Doğruca İncili'nin hanesine gider. Vakit öğle zamanı olduğu için Çavuş'u orada bulamaz. Hemen işini görerek ertesi günü memlekete dönmek istediği için uşağa sorar:

- Şimdi İncili'yi nerede bulurum?
- Şimdi saraydadır.
- İncili'nin ağası da orada mı?
- Elbette oradadır!

Ahmet, doğruca sarayın kapısına gider. Kapıcılara İncili Çavuş'un ağasını görmek istediğini söyler. Kapıcılar içeri haber verirler ve padişah hazretlerine:

– Efendim, bir köylü gelmiş; sizi görmek istiyor, derler. Padişah, bir köylünün kendisini aramasını merak ederek:

– Onu buraya getiriniz, emrini verdiğinden Ahmet'i yukarıya götürüp huzura çıkarırlar. O sırada İncili de oradadır. Memlekette zannettiği Ahmet'i orada görünce şaşırır. Köylü; İncili'yi görür görmez hemen ona doğru koşup onu kucaklar. Memnuniyetini göstererek teşekkür eder ve sorar:

- Hani, senin ağa nerede?
- (Yavaşça) İşte şu oturan zat!

Ahmet; İncili'yi bırakarak padişah hazretlerinin yanına koşar. Ellerini alıp öpmeye başlar. Hemen kepenek altındaki tulumu çıkarıp padişaha vererek:

“– Bu sana (Fato)nun hediyesi! Memnun oldun mu?” diye sorar. Bütün bu olanlardan bir şey anlamayan padişah, İncili'nin yüzüne bakınca; Çavuş hikâyeyi olduğu gibi anlatır. Padişah, köylünün İncili'yi çingenenin maymununa benzetmesine çok güler. Ahmet'e pek çok armağan ve ihsanda bulunarak onu memleketine gönderir.

O günden sonra padişah, İncili'yi gördükçe onun maymuna benzetilmesi aklına gelir ve bu duruma gülmekten kendini alamaz (Afşin 1988: 124-127; Tevfik 1918: 137-142).

82. ŞAHİTSİZ OLMAZ, ŞAHİT EFENDİM ŞAHİT!

İncili Çavuş, padişahın adamı olmadan önce birçok vezirin ve devletin ileri gelenlerinin yanında bulunur. Bir müddet de o zamanın şeyhülislamına açıkça bağlanır ve onun hizmetinde bulunur. Orada iken kadı olmak merakına düşer.

Fakat hâkim olabilmek için İslami bilgileri tam bilmek gerektiği, hâlbuki kendisinin bu konularda bilgisi olmadığı için İncili, bu arzusunu bir türlü şeyhülslama açıklamaya cesaret edemez.

Bir gün kethüda efendi ile konuşurken bu konuyu ona açarak tek isteğinin kadı olup hükmetmek istediğini; fakat mahkeme usullerini, şerri kuralları ve fetvayı bilmediği için efendi hazretlerine bu hususta bir istekte bulunmaya cesaret edemediğini söyleyince kethüda efendi der ki:

– Adam sen de düşündüğün şeye bak! Senin ulemadan olmadığımı küçük bir kasabada kim anlayacak? Başına bir sarık sararsın! Giderken büyük kitaplardan birkaç tane alıp oraya varınca yanına koyarsın. Seni gören âlim zanneder!

– Bunlar doğru, fakat bir dava gelirse buna hüküm vermek gerekecek. Onu nasıl yapmalıyım?

– Bu da pek kolay! Her bir davada bir davacı ve bir de hakkında dava edilen vardır. Bunlar huzura gelince önce davacıya “Söyle bakalım, davan nedir?” diye sorarsın. O “Şöyle der, böyle der” diye davasını söyler. Davalıya; “Sen ne dersin?” dersin. O da davacının sözlerine cevap verir. Sonra davacıya; “Şâhidin var mı?” dersin. Eğer iki şahit getirir ise onları dinler; “Hükmettim. Sen haklısın!” dersin. İstersen şahit getiremediği için ona ceza da verirsin! İşte bu kadar!

– Eğer hâkimlik bundan ibaretse pek kolay!

– Ne olacak? Bundan ibaret!...

– O hâlde rica ederim efendi hazretlerine söyleyiniz de beni bir kazaya göndersin.

Kethüdanın, şeyhülslama arz ve ricası üzerine İncili Çavuş (İznik) kadısı olarak tayin edilir. Kethüdanın dediği gibi Çavuş, bir cübbe ve sarık alır! Sahaflardan da en büyük kitaplardan birkaç tane alır ve yola düşerek İznik’e gider.

Kadı efendinin gelmekte olduğunu haber alan memleketin ileri gelenleri, şehir dışında onun gelmesini bekler. Kadıyı mahkemeye götürürler. Bir müddet yanında oturduktan sonra birer birer işlerine giderler. Yalnız biri kalır. Bu adam der ki:

– Efendi hazretleri, bizim kasabamızda ahlak pek bozuktur. Bütün bu gördüğümüz kişiler, zorba olup halkı soyarlar ve hükümet memurlarını, özellikle hâkimleri lekelerler.

Bendeniz bu hususu gizli olarak, karşılığında hiçbir şey beklemeden size arz ediyorum... Bunlara yüz vermeyiniz. Söyledikleri sözlere pek de kulak asmayınız!

Bu sözleri işiten İncili, oturduğu yerden doğrularak:

– Şimdi siz birini dava ediyorsunuz değil mi?

– Hayır efendim! Ben dava filan etmiyorum. Size, bizim kasabanın hâlini arz ediyorum.

– Bu da bir davadır. Ben iki şahit olmadan bu gibi sözleri dinlemem. Söylediğiniz sözlerin doğru olduğuna dair şahidiniz var mı?

– Efendim, bunlar benim size özel söylediğim gizli bilgilerdir. Böyle şeyde şahit olur mu?

– Haa! Mademki şahidin yoktur. Demek ki sen batıl bir davada bulunuyorsun. İftira ediyorsun. Sana ceza vermek lazım olduğundan şimdi seni hapsedeceğim!

Bunun üzerine İncili, el çırparak muhafızları çağırır ve oturmakta olan adamın doğruca hapse götürülmesini emreder.

Şehrin en ileri gelenlerinden birinin hâkim efendi tarafından sebepsiz yere hapse atılması, herkesin merak konusu olur. Müftü önde olduğu hâlde diğer esnaflardan bazıları hâkimin yanına gelerek ricada bulunurlar ve İncili'ye derler ki:

– Filan ağa kulunuzu -elbette bir kusuru olmuştur ki- hapse koydunuz. Ancak bu zat kasabamızın esnafından ve seçkinlerinden olduğu için bu defalık kusurunun affını isteriz.

– O zat, şahitsiz dava yürütmek istedi! Onun için ceza vererek hapsedtim. Benim âdetim böyledir. Her ne söz söylenir ise doğru olduğuna şahit lazımdır. Şahit olmayınca derhâl hapsedirim.

– Efendim sizin âdetinizi tabii olarak bilmediği için bu kusurda bulunmuştur. Bir daha şahitsiz söz söylemez. Hatırımız için affediniz.

İncili Çavuş, bu ricacıların isteğine uyarak hapsedtiği zatı serbest bıraktırır. Ondan sonra mahkemeye gelen her davacıdan gerekli gereksiz yere şahit istemeye başlar.

Kasabanın âlimleri, hâkimin bu hâlimden onun cahil ve mahkeme usulünü bilmediğini hissedip müftü efendinin yanında topluca konuşup tartışmaya başlarlar. Nihayet hâkimin yanına giderek ondan bir mesele üzerine fetva istemeye karar verirler. Müftü ile âlimlerden iki zatı seçerek gönderirler.

Bunlar hâkim efendinin yanına gelip oturduktan sonra hazırladıkları soruyu sorarlar. İncili, foyasının meydana çıkacağını hisseder. İşi cesaretle başından atmak fikrine düşerek der ki:

– Müftü efendi, şahidiniz var mı?

– Efendim bu bir dava değil ki şahide lüzum olsun. Anlayamadığımız bir hususta sizden fetva istiyoruz.

– Hayır efendim! Öyle söz olmaz. Bana şahit lazım.

– Efendim, istediğiniz şahitler neye şahitlik edecekler?

– Neye şahitlik ederlerse etsinler. O bana lazım değil, ben şahit isterim.

– Aman hâkim efendi, bu nasıl söz?

– Nasıl söz olur ise olsun. Şahit efendim, şahit!

– Şahidin ne lüzumu var?

– Lazım efendim, kesinlikle lazım! Şahitsiz olmaz.

Şahit lazımdır, değildir derken netice tartışmaya kadar varır. Son derece sinirlenmiş olan İncili, yanı başına koymuş olduğu büyük kitaplardan birini kavrayarak müftü efendinin başına atar. Müftü odanın kapısından süratle çıkıp kaçtığı sırada hâkim de diğer bir kitabı yakalayarak arkasından koşar. “Şahit, şahit!” diye bağırır.

Bu hâli gören âlimler, halk arasında “Hâkim efendi müftüyü koca kitapla kaçırdı!” diye bu olayı hikâyeye edince İncili’nin pek âlim olduğuna dair herkeste bir kanaat oluşmuş ve uzunca bir zaman bu kasabada İncili Çavuş’un şöhreti kalmıştır (Afşin 1988: 128-131; Tevfik 1918: 142-147).

83. ÖRT ÜSTÜMÜ DE ÖLEYİM!

İncili Çavuş, her ne kadar epeyce bir servet sahibi ise de biraz hasettir. Bilhassa gereksiz yere para harcamanın kesinlikle aleyhinde olduğu gibi zamanının hastalıklarına hiç itibar etmez. Bunların daima usulüne uygun olarak yapılan tedavisiyle alay ettiğinden hekime verilen parayı da denize atmak gibi kabul eder.

İncili Çavuş, bir gün insanlık hâli bu ya, hastalanarak yatağa düşer. Her zaman olduğu gibi yine birtakım kocakarı ilaçlarına başlar. Ama kendisini bu suretle tedavi etmeye çalışmışsa da bu defa hastalık geçmez, devam eder. Çavuş da çaresizlik içinde ne yapacağını bilemez.

Her gün ziyaretine gelen birçok dostu hastalığın böyle tedavisiz iyi olmayacağını, bir tabip çağırmanın gerekli olduğunu söyler. Bu konuda ısrar etmişlerse de İncili, bunların isteklerine kesinlikle önem vermez. Bir gün arkadaşlarından birkaçı birleşerek Çavuş'u bir hekime gitmeye zorlamaya karar verirler. Bu kararı uygulamak için de bir doktor olarak hastanın yanına gelirler.

Misafirler, hastanın yanına gelip aralarında verdikleri kararı kesin bir dille İncili'ye bildirdikten sonra getirdikleri doktoru göstererek:

– İşte sizi tedavi etmesi için seçtiğimiz hekim bu kişidir. İstanbul'un en iyi tanınan doktorlarından olan bu zat sizi tedavi ederek hastalığınızı iyileştirecektir, derler.

İncili, kendisinin böyle bir tedaviye ihtiyacı olmadığını, hastalığının önemsiz olduğunu ileri sürerek itiraz ederse de arkadaşları:

– Hayır! Hayır!... Her hâlde tedaviye muhtaçsınız. Biz buna kesin karar verdik, cevabımı verip ısrar ettiklerinde, hastanın:

– Ben gereksiz yere fazla fazla masraf istemem, diyerek doktor getirmelerinin gereksiz olduğunu söylemesi üzerine misafirler:

– Bu tabip memleketin en kanaatkâr zatıdır. Sizi fazla bir masrafa da sokmaz! Mutlaka kendinizi tedavi ettirmelisiniz. Yoksa biz hepimiz sizinle alakamızı keseriz, demelerinden dolayı İncili Çavuş; ister istemez razı olmaya mecbur kalmış ve hekime:

– Mademki efendiler böyle istiyorlar, beni güzelce bir muayene ediniz, der.

Doktor, hastayı enine boyuna muayene ettikten sonra ilaç yazma sırası gelince; İncili:

– Efendi, şimdi ilaç yazmak için acele etmeyiniz. Önce sizden bir şey soracağım, ona cevap veriniz.

– Sorunuz efendim!

– Şimdi beni güzelce muayene ettiniz. Tabii hastalığımı da teşhis ettiniz. Sonuç olarak benim iyileşmem için ne kadar masraf gerekir? Bir kere bunu belirleyiniz.

– Ben size karşı kanaatkâr bulunacağım için alacağım ücret pek uygun olacaktır. Geriye kalır ilaç parası!...

– Hayır efendim, ben öyle istemem. Sizin ücretiniz, ilaç parası vesaire olmak üzere toplam ne kadar masraf olacağını güzelce hesaplayarak kesin bir miktar belirleyiniz! Ne fazla ne eksik!...

Tabip, İncili Çavuş’un cimri huylu olduğunu bildiği için uygun bir hesapla, hatta biraz noksan olarak bir hesap yaptıktan sonra:

– Efendim; benim ücretim, ilaç bedeli vesaire dahil olmak üzere tamamıyla iyileşmenize kadar gerekecek masraf dört yüz akçedir. Ben bu miktarla sizi tedavi eder ve ayağa kaldırırım!

– Peki efendim, şimdi siz şurada dinleniniz!

Hizmetçiye hitaben: “Ahmet, sen gidip bizim mahalle imamını buraya çağır! Şimdi gelsin.

Bir müddet sonra imam efendi gelir. Hastanın yanına girip hâl hatır sorduktan sonra:

– Ağa hazretleri, beni ne için çağırttınız?

– İmam efendi, şöyle yanıma otur! Sizden bir şey soracağım; güzelce hesap ederek cevap ver: “Şimdi ben vefat edersem, cenazem kaç kuruş masrafla kaldırılabilir?”

– Efendim kefaret için...

– Hayır imam efendi, kefaret, sadaka filan lazım değil. Yalnız cenazeyi kabre nakil, kefen, mezar masrafı!...

– Bu o kadar mühim bir şey değildir. İyice bir kefen...

– Hayır efendim, en ucuz ve adisi.

– Pekâla! Kefen için yirmi beş; kabir için de kırk; nakli için otuz; sabun, odun vesaire için de yirmi iki toplam yüz on beş akçe gider.

– Şimdi anlaşıldı. Cenazeyi kaldırmak için yüz on beş akçe, beni yataktan kaldırıp iyileştirmek için de dört yüz akçe harcamam gerekiyor. Bu hâlde arada iki yüz seksen beş akçe kâr vardır. Ben hekimden ve tedaviden vazgeçtim. İmam efendi, sana zahmet; ama şu yorganı üzerime ört de öleyim, cevabını verir. İncili, böyle bir anda bile şaka yaparak misafirlerini güldürmüştür (Afşin 1988: 132-134; Tevfik 1918: 147-150).

84. ONU BEN DE YAPARIM!

Macaristan'dan gelen biri, yanında demir kafes içinde getirdiği bir aslanla Sultanahmet Meydanı'nda bazı hünerler sergilemektedir.

Bunlar arasında herkesin en çok sevdiği hüner, Macar'ın demir kafesin içine girerek dudakları arasındaki şekerleri aslana yedirmesidir. Bunu seyredenler, aslanın adamın ağzını parçalamasından korkar ve İncili, kalabalık arasında bu hüneri görünce bağırır:

– Bunda ne var, onu da ben yaparım.

İncili'yi tanıyanlar sorarlar:

– Nasıl, kolay iş mi bu?

– Tabii kolay aslanın ki... İş adamın ağzından şekerleri alıp yemek değil mi?

(Sanerk 1943: 8-9).

85. YENİLER GÜZEL DEĞİL, GÜZELLER DE BAŞKASININ!

Tıflî, bir gün huzurda vaaz vermek üzere bir hoca getirmiştir. Padişahın da hazır bulunduğu bir toplantıda hoca, vaazını bitirip gittikten sonra Tıflî kendi getirdiği hocayı övmeye başlayarak:

– Sözlerinde hem güzellik hem de yenilik var, deyince Tıflî'ye kızgın olan ve hocanın vaazını da beğenmeyen İncili Çavuş:

– Evet der, hocanın sözlerinde hem yenilik, hem de güzellik var. Fakat yeniler güzel değil, güzel olanlar da başkasının!... (Sanerk 1943: 14).

86. SİZE DE NEUZÜBİLLAH DERLERDİ!..

Bir gün II. Selim, İncili'yi çağırır, ona:

– İncili, der, eski halifeler zamanında bir âdet vardır. Halifelere müteassim billah, mustekini billah ve saire gibi ünvanlar takarlardı. Eğer bu âdet hâlâ devam etmiş olsaydı, bana ne denirdi acaba?

İncili Çavuş, II. Selim'i; II. Selim de İncili'yi pek sevmez. Bu sevmemezlik, II. Selim'in şehzadeliliği zamanında başlamıştır.

İncili, eline geçen bu fırsatı kaçırmaz:

– Efendimiz, eğer size de (Billah)lı bir ünvan takmak icap etseydi; Neuzübillah derlerdi.

II. Selim, bu güzel cevap üzerine çok kızsada hiddetini İncili'ye belli etmemeyi başarır (Sanerk 1943: 28).

87. HAREME KOYUNUZ, ÇABUK BOYNUZLANIRLAR!

Kurban Bayramı'nın yaklaşması münasebetiyle saray için kurbanlık koyun alınacaktır. Bu işe harem ağası ile birlikte İncili de memur edilir. Harem ağası, koyunların bazılarını boynuzsuz diye beğenmemektedir.

İncili, yalnız boynuzsuz oldukları için beğenilmeyen koyunları göstererek:

– Ağa hazretleri, boynuzlular arasında boynuzsuzluk bir kusur ise boynuzsuzları, sarayın haremine koyunuz. Orada çabuk boynuzlanırlar, der (Sanerk 1943: 7).

B- BEKRİ MUSTAFA FIKRALARI

1. HAYIR YA DA EVET

Bekri Mustafa, IV. Murat'ın nedimi olur. Birkaç gün sonra padişah kendisini yanına çağırarak sorar:

– Sana ne emredersem yapacak mısın?

Bekri, eğilerek cevap verir:

– Ona ne şüphe devletlüm?

Bunun üzerine padişah, sarayın denize bakan pencerelerinden birini göstererek sorar:

– Peki! Mesela şu pencereden kendini denize at desem, yapar mısın?

Bekri Mustafa, cevap vermez. Kapıya doğru yürür. IV. Murat bağırır:

– Cevap vermeden nereye gidiyorsun?

Bekri, gülümseyerek karşılık verir:

– İradenizle evet ya da hayır demeden önce gidip yüzme öğreneceğim!

(Tokmakçioğlu 1983: 35-36).

2. ZİYARET

Bekri Mustafa, bir arkadaşını ziyarete gider. Fakat zavallının bir gün önce öldüğünü ve aynı gün defnedildiğini söylerler. İster istemez şu soruyu sorar yakınlarına:

– Hekime filan götürdünüz, değil mi?

Ağlayarak karşılık verirler:

– Hayır, ne yazık ki götüremedik!

Bekri Mustafa, bu cevabı duyar duymaz kendi kendine şöyle der:

– O hâlde neden öldü acaba? (Koz 1983: 70).

3. TÖVBE

Bekri, içkiye tövbe etmeye karar verir. Artık ağzına bir yudum dahi koymayacak ve meyhanelere adımını atmayacaktır. O gün akşama kadar direnir. Hava kararınca sokağa çıkar. Yol üzerindeki bir meyhane gözüne ilişirse de Bekri kendi kendine söylenir:

“Kendimi tutup bu berbat yere girmeyeceğim artık!”

Yoluna devam eder, çok geçmeden ikinci bir meyhane daha takılır gözüne. Biraz durakladıktan sonra oradan da uzaklaşır. Ancak birkaç adım atıp üçüncü bir meyhanenin önünde “zınk” diye durur ve tekrar kendi kendine konuşur:

“Dayan Bekri! Girme şu pis yere!”

Bekri, büyük bir çaba ile karşı kaldırıma geçip yürümesini sürdürür. Ancak köşeyi döner dönmez yeni açılmış, pırıl pırıl bir meyhane ile burun buruna gelir. Sanki tezgâhtaki şişeler, kadehler, mezeler ona göz kırparak “Gel gel!” demektedir. Kendi kendine yine söylenir:

“Hayır, hayır! Girmeyeceğim işte!”

Az biraz yürüdükten sonra kendi kendine tekrar söylenir:

“Aferin Bekri!” der, “Bu meyhane bolluğunda mücadeleyi kazandın sayılır. Bu başarının şerefine iki kadeh patlatmak hakkındır!”

Bekri, böylece önüne ilk çıkan meyhaneye dalar. (Koz 1983: 64-65).

4. BİR YUDUM İÇİNCE

Bekri Mustafa, bir ara Üsküdar İskelesi'nde kayıkçılık yapmaktadır. Bir gün Sultan Murat ile Sadrazam Bayram Paşa kılık değiştirirler. Koca ayyaşın kayığına binerler. Sahilden epeyce uzaklaşınca kayıkçı, rakı testisini dikip birkaç yudum içer.

Sultan Murat:

– Baba testiği uzat, bir yudum su da ben içeyim! der.

Bekri Mustafa güler:

– Sen içemezsin oğul, içindeki su değil, rakı!

Padişah:

– Niye içemeyelim? deyince:

– Tahammül edemezsiniz, belli mi olur, hem kendinizi hem beni yakarsınız!

Padişah, ısrar edince testiği uzatır. Testi elden ele dolaşır. Bir ara Sultan Murat:

– Baba, sen padişah yasağından korkmaz mısın? diye sorar.

Bekri Mustafa:

– Korkarım, amma padişah beni burada nerden göreceğiz? der. Padişah:

– Ya ben haber veririm? deyince;

– Veremezsin, sen de içtin, kellelerimiz beraber gider! cevabını verir. Bunun üzerine çakırkeyif olan padişah:

– Ya ben padişah, bu adam da Sadrazam Bayram Paşa ise! deyince, Bekri Mustafa kürekleri bırakıp kahkahayı atar:

– Seni köftehor! Ben demedim mi tahammül edemezsin diye!. Şunun şurasında iki yudum rakı içtiniz, biriniz padişah, biriniz vezir olmaya kalktınız!.. (Leyla Köse Derlemesi, Kaynak Kişi:1).

5. AMAN KEPAZE OLDUM!

Bekri Mustafa, bir gün sokağa çıkıp meyhaneye gitmeye uŐener. Rakısını evde içer, sarhoş olunca:

– Bu az geldi! Agop’un meyhanesine gidip bir iki tek daha atmaktan başka çare yok, der. Annesinin hotozunu, feracesini giyer ve oylece meyhaneye gider.

Bunu gören Agop, hemen ona bir ayna çıkararak yüzünü ve kılığını gösterir.

Bekri Mustafa, hiç istifini bozmadan feracenin eteği ile yüzünü kapayıp oradakilere:

– Aaa!.. Ayol kepaze oldum vallahi! Bu kıyafetle sokağa çıkmıŐım. Kocam bu hlde beni görürse ne söyler? diyerek oradan sıvışır (Yurdatap 1942: 2).

6. ÇOCUKLARA MEZE

Bekri, bir gün erkenden, tanıdığı bir meyhaneye gider. Meyhanecinin dışarıda görülecek biraz işleri vardır. Meyhaneci, Bekri'ye:

– Bekri! Ben gelinceye kadar sen meyhaneyi idare et! Gelen müşteriye göre meze hazırla, bu akşamki rakın benden!

Bekri Mustafa, bu teklifi memnuniyetle kabul eder. Meyhaneci, mutlu bir hâlde giyinerek sokağa çıkar.

Biraz sonra henüz bıyıkları çıkmamış iki genç gelir. Bir şişe rakı ile kendilerine uygun bir meze isterler.

Bekri, hemen karşıki muhallebiciye koşup bir kâse muhallebi alır. Çocukların önüne koyar.

Onlar da şaşırarak:

– Bu ne? diye sorunca Bekri Mustafa:

– Vallahi, sizin için bundan daha uygun bir meze bulamadım (Yurdatap 1942: 2).

7. ÇENGİNİN SESİ

Bekri Mustafa, zengin bir arkadaşının düzenlediği eğlenceye gider. Mükemmel bir saz takımı çalar. Çengi Nazlı adında bir kadın da şarkı söylemekte ve oyun oynamaktadır. Bir ara, Bekri'nin yanında oturan davetlilerden birisi alçak bir sesle sorar:

– Şu şarkı söyleyen çengi kadına dikkat ettin mi? Ağzını açtığı zaman gözlerini kapıyor. Neden acaba?

Bekri, hemen şu karşılığı verir:

– Her hâlde, berbat sesinden dinleyicilerin çektikleri sıkıntıyı gözü ile görmemek için olacak! (Yurdatap 1942: 4).

8. BEYAZ GECELİKLİ ADAM

Bir gün arkadaşlarından birisi Bekri'yi Boğaziçi'ndeki yalısına davet eder. Bekri böyle zevkli bir âlemi kaçırmaz. Pazar kayıklarından birisine atladığı gibi oraya gider.

Yalı sahibi, Boğaz'ın mavi sularına ve yeşil kıyılarına karşı bakan taraçada mükemmel bir içki sofrası kurar. İçinde muhtelif mezeler, sıcak balıklar bulunan bu sofranın başına geçince Bekri'nin keyfi artar. Yalı sahibi ve diğer bir iki arkadaşıyla beraber geç vakte kadar kafayı çekerler. Gece yarısına doğru misafirler dağılır. O akşam Bekri Mustafa ev sahibi tarafından yalıda misafir edilir. Bekri Mustafa kendisine ayrılan yatak odasına çekilir.

Çok geçmeden ayak yoluna gitmek üzere ayağa kalkar. Koskocaman yalıda çit yoktur. Tam sofaya bitişik olan helaya geldiği zaman karşısına beyaz gecelikli bir adam çıktığını görür:

– Affedersiniz! diyerek geldiği gibi odasına döner. Beş on dakika bekledikten sonra tekrar dışarı çıkar.

Bu defa da karşısına aynı adam çıkınca önceki gibi af dileyerek geri döner.

Bekri, o akşam çok içmiş ve o güzel mezelerden hayli atıştırmış çok fazla yemiştir. Bu nedenle midesi fena hâlde bozulur. Artık yerinde duramaz. Kıvrana kıvrana üçüncü defa dışarı çıkar. Tam sofaya kıvrılırken karşısında geçen adamı görünce, çok kızar. Af dilemeden söylene söylene odasına döner. Yatağına girer ve sızar.

Sabahleyin uyandığı zaman yattığı yatağın berbat olduğunu görür. Utandığından ne yapacağını şaşırır. Artık çare yoktur. Yalı sahibine görünmeden kaçmaya karar verir. Fakat aksiliğe bakın ki tam Bekri odanın kapısına geldiği zaman yalı sahibi ile yüz yüze gelir.

– Sabah şerifleriniz hayrolsun Bekri Mustafa! Ne o, erken gidiyorsun. Kahvaltı et de öyle git. Yoksa akşam tahtakurusu, sivrisinekten filan mı rahatsız oldun?

Bekri Mustafa'nın bir genç kız gibi yüzü kızarır. Bu sırada yalı sahibi yatağın berbat hâlini görür. Bekri'ye dönüp gülerek sorar:

– Bu ne?

Bekri, hiç istifini bozmadan:

– Ne yapayım! Dün gece çok sıkışmıştım. Tam dışarı çıkacağım sırada, karşıma başka birisi çıktı. Döndüm. Biraz bekledim. Sonra tekrar dışarı çıkınca yine o herif önüme dikildi. Sanki benimle inat ediyormuş gibi ben ne zaman oraya gelsem önüme çıkıyor. Sonunda bu hâle düştüm. Allah aşkına bu beyaz gecelikli herif kimdi?

Zeki ev sahibi, gülümseyerek:

– Acayip! der. Bulunduğun katta kimse yok. Bizim yalıda hayalet de hiç görülmemiştir. Söyle bakalım. O adam nerede karşına çıktı?

Bunun üzerine Bekri Mustafa şu cevabı verir:

– Sofada tam helaya gidecek aralığın yanında.

Yalı sahibi, kakhaha ile gülerek:

– Ayol Bekri! Şimdi meseleyi anladım. Orada büyük bir endam aynası var. Sen oraya gidince kendini görmüşsün. Sarhoşlukla yabancı birisi sanmışsın.

Bekri, süt dökmüş kedi gibi durur. Yalı sahibinin ısrarına rağmen orada kalmaz. Bir daha o yalıya dönmek üzere oradan çıkar (Yurdatap 1942: 12-14).

9. BEKRİ KADI HUZURUNDA

Bekri bir gün çok fazla içki içer. Onu bu hâlde gören devriye ekipleri yakaladığı gibi Bekri'yi doğruca kadının huzuruna çıkarırlar. Kadı, Bekri'nin sarhoş olup olmadığını anlamak için ona şu soruyu sorar:

– Senin Tanrın kimdir?

Bekri, gülümseyerek şu cevabı verir:

– Kadı Hazretleri! Bu soru sana ait değil. Onu kabirde sual melekleri Münker ve Nekir soracaktır.

Kadı, bu hazırcevaplığa gülerken Bekri'yi affeder ve serbest bırakır (Yurdatap 1942: 15).

10. MERZİFON EŞEĞİ

Bekri'nin arkadaşlarından biri, bir iş için Merzifon'a gidecektir. Yola çıkmadan önce Bekri Mustafa'ya uğrayarak onunla vedalaşır. Gittiği yerden bir şey isteyip istemediğini sorar. Bekri de:

– Merzifon'un eşekleri meşhurdur. Gelirken bana bir tane getir. Bedeli ne kadarsa veririm, diye arkadaşını sıkı sıkı tembih eder.

Aradan hayli gün geçmiştir. Bir akşam Bekri Mustafa, meyhaneye giderken Merzifon'a giden arkadaşına rast gelir. Hâl ve hatırını sorduktan sonra:

– Arkadaş! Hani size bir eşek ısmarlamıştım...

Tuhaflikta Bekri'den aşağı kalmayan adam:

– Eyvah, unutmuşum!... Şimdi seni gördüm de hatırıma geldi, diye karşılık verir. Bunu gören Bekri Mustafa da lafın altında kalmaz ve der ki:

– Hacet kalmadı. Siz geldiniz ya kâfi! (Yurdatap 1942: 21).

11. MEYHANE DÖNÜŞÜNDE

Eskiden İstanbul sokaklarında birçok başıboş köpek olduğunu herkes bilir. Bir akşam Bekri Mustafa, meyhaneden dönerken önüne bir sürü köpek çıkar. Köpekler Bekri'ye saldırır.

Bekri Mustafa, sarhoş kafa ile onlardan kendini savunmak için yere eğilir. Bir taş almak ister. Eline kaldırım taşlarından birisi gelir. Taşın yerinden kalkmadığını görünce:

– Aman bu ne tuhaf memleket! Taşları bağlamışlar da köpekleri salıvermişler, diyerek koşa koşa oradan uzaklaşır (Yurdatap 1942: 22).

12. DAYAN ALLAHIM!..

Bekri Mustafa, bir gün Bursa'ya gider. Orada epeyce kalıp oranın güzel havasından ve şifalı sularından yararlanır. Daha sonra Mudanya yoluyla İstanbul'a dönmeye karar verir. Birkaç yolcu ile beraber yelkenli bir gemiye biner.

Gemi, Mudanya'dan biraz açıldıktan sonra hava birdenbire değişir. Deniz coştukça coşar. Öyle ki gemi suyun üstünde âdeta bir ceviz kabuğu gibi sallanmaya başlar.

Gemideki yolcular telaşlanırlar. Çoğu tüccar olan yolculardan bazıları ellerini havaya kaldırıp:

– Allah'ım! Bu fırtınadan sağ salim kurtulursak sana bir koyun kurban edeceğim.

Kimisi:

– Ey yüce Tanrım, eğer İstanbul'a sağ kavuşursam ahtım olsun, fukaralara bir teneke zeytinyağı dağıtacağım.

Kimisi de:

– Bu fırtınayı atlatırsak, zavallı fakirlere servetimin yarısını bağışlayacağım! der.

Zengin tüccarların, bu adaklarını işiten Bekri Mustafa ellerini havaya kaldırıp:

– Allah'ım! Dayan, tüccarlar kızıştı! Tam alışveriş zamanıdır. Fırtınayı dindirme de adaklar çoğalsın. Bizim gibi fakir fukara da bundan yararlansın... diye dua eder (Yurdatap 1942: 22-23).

13. AMAN HOCACIĞIM!

Bir gün, camide imamın biri içkinin zararlarından uzun uzun bahseder. Sonra sözünü şöyle bitirir:

– Her yerde içki sohbetlerinin gizli yapıldığını işittim. Hatta bir yerde birçok gencin sabahtan akşama kadar işlerine güçlerine bakmadan toplanıp içki içerek eğlendiklerini iyi biliyorum!

İmam, hutbesini bitirip minberden iner. Bu sırada camide bulunan Bekri Mustafa da imamın yanına sokularak alçak bir sesle:

– Aman hocacığım, der. Şu gizli içki içilen meclisin yerini bana gösterir misin?
(Yurdatap 1942: 29).

14. UYKUYU KORKUTUYOR

Bekri, bir konağa misafir olur. Yatma zamanı gelince kendisine başka bir misafirle beraber aynı odada yatak serilir. Şuradan buradan konuşurlarken misafirin uyuduğunu gören Bekri ona seslenir:

- Birader uyuyor musun?
- Hayır, yalnız şöyle bir uzandım.
- Ya sesin çıkmıyor?
- Bir beklediğim var da!...
- Peki, öyle ise gözlerini niye kapadın?
- Eskimesin diye!
- Âlâ! Fakat niye horluyorsun?
- Uykuyu korkutuyorum.

Bekri, artık fazla dayanamayarak:

– Birader! Önce cevaplarında fazla saçmaladın. Ama bunda biraz doğruyu söyler gibi oldun. Uykuyu ben de bir saatten beri arzu ediyorum. Fakat senin korkutmalarından ürkmüş olmalı ki bir türlü yanıma gelmiyor (Yurdatap 1942: 46-47).

15. YERİNDE BİR CEVAP

Bekri Mustafa, bir gün birisi ile basit bir nedenden dolayı tartışmaya başlar. Kendisini çok beğenen adam, Bekri'nin dik dik yüzüne bakarak bağırır:

– Gözünü aç!... Sen benimle boy ölçüşemezsin. Ben istersem seni hemen satırım; fakat sen beni satamazsın.

Bekri, hiç istifini bozmadan ona şu karşılığı verir:

– Çok doğru söylüyorsun açığöz zade! Benim kıymetim olduğu için sen beni çabuk satabilirsin; ama senin hiçbir kıymetin olmadığı için ben seni satamam (Yurdatap 1942: 47).

16. CAMİDEN DEĞİL YA

İçkinin yasak olduğu zamanlarda akşamcılar neye uğradıklarını şaşırırlar. Gizli gizli çalışmaya başlayan meyhaneler sayesinde içki içebilecek bir yer bulur.

Bekri Mustafa ve iki arkadaşı, bir gün bu gizli çalışan meyhanelerin birisinde yakalanırlar. Zaptiyeler bunları doğru Yeniçeri ağasının huzuruna çıkarırlar. Yeniçeri ağası gür bir sesle bağıır:

- İçki içmenin yasak olduğunu bilmiyor musunuz?
- Biliyoruz, efendim.
- Öyleyse özrünüz kabahatinizden büyük. Bile bile ne halt etmeye içki içtiniz!
- Biz içki içmedik efendim!

Bu sefer Yeniçeri ağası zaptiyelere sorar:

- Bunları nerede yakaladınız?
- Meyhanede efendim!...

Tekrar sarhoşlara dönen Yeniçeri ağası, sinirden köpürüp:

- Hem içki içmedik diye yalan söylersiniz, hem de meyhanede yakalanırsınız, ha!...

Yeniçeri ağası, hepsine onar sopa vurulmasını emreder. Buna Bekri itiraz eder:

- Ben de mi dayak yiyeceğim?
- Tabii!... İçki içmedik diye yalan söylüyorsunuz.
- Hâlbuki bana bir şey sormadınız.
- Pekâlâ, sen de meyhaneye gittin mi?
- Evet Ağam, meyhaneye gittim.
- Orada içki içtin mi?

– Ağam, meyhaneye gittik, orada yakalanıp huzurunuza getirildik. Camide yakalanmadık, meyhanede yakalandık. Hem siz hiç ömrünüzde camiye girip de namaz kılmadan çıkan gördünüz mü?

- Yok!...

– Öyleyse biz de, meyhaneye gittik. Eşşek gibi içtik. Ondan sonra da yakalanıp huzurunuza geldik.

Bekri'nin doğruluğu Yeniçeri ağasının çok hoşuna gider. Onu hemen affeder. Diğerlerine de sadece yalan söylemelerinden dolayı ikişer sopa vurdurur.

Her zaman doğruluğu ile tanınan ve sevilen Bekri, yine doğruluğu sayesinde bu defa da Yeniçeri ağasının elinden yakasını kurtarır. (Derin 1965: 2-3).

17. BİLENLERE SOR

Bekri Mustafa'ya bir gün birisi şöyle der:

– Ağa, şu sudan bir yudum iç de tadının nasıl olduğunu bana anlat.

Bekri, sudan bir yudum içer. Ama suyun tadından bir şey anlamaz. Soran adama:

– Vallahi ben ömrümde hiç su içmedim. En iyisi sen bunu bir bilenden sor, der.

(Derin 1965: 5).

18. KEDİ YUTTUR

Bekri Mustafa, bir gün sokakta telaşla giden bir arkadaşına rastlar:

– Yahu böyle hızlı hızlı nereye gidiyorsun?

– Sorma birader! Benim karı yıllardan beri ağzı açık olarak uyurdu. Dün gece de bunun cezasını gördü. Ağzına kocaman bir fare kaçtı. Onun için doktora gidiyorum.

Bekri, hiç istifini bozmadan:

– Birader, doktora gitmeye ne gerek var! Yengeye bir kedi yuttur olsun bitsin!

(Derin 1965: 6-7).

19. HELALLEŞMEK

Hayatında hemen hemen hiç su içmeyen Bekri Mustafa, bir gün iyice hastalanır. Etrafında bulunanlardan bir bardak su ister. Muziplik olsun diye içlerinden birisi:

– Bekri, hani sen ömründe hiç su içmemiştin. Biraz daha sabret nasılsa öleceksin. Öbür dünyada doya doya suyu içersin. Bu dünyada senin en büyük düşmanın su değil mi?

Bekri boynunu bükerek:

– Etmeyin Ağalar, insan ölürken bile en büyük düşmanı ile helâlleşir. (Derin 1965: 7).

20. MEZARLIKTAN MEYHANE

Yeniçeri ağalarından birinin rüşvet meselesinden dolayı İstanbul'daki meyhanecilerle arası açılır. Bu Yeniçeri ağası, ne yapıp yapıp sadrazamın sakalı altına girer ve:

– Devletlüm! Eğlence, sizin de bildiğiniz gibi dinimizce yasaklanmıştır. Buna rağmen İstanbul sokakları birer meyhane hâlini aldı. Bütün müslümanlar bu hâlden rahatsız oluyorlar. Üstelik meyhaneler de işi çığırından çıkardılar. Buna bir çare bulalım. Bir fermanınızla bu meyhaneleri kapatalım.

Böylece Yeniçeri ağası sadrazamdan meyhanelerin kapatılması için bir ferman alır. Emri, tellallarla herkese hemen duyurur. Bu durum karşısında meyhaneciler mecburen faaliyetlerini durdururlar. Meyhanelerin kapatılması da akşamcıların canını sıkar. Nihayet bir meyhane sahibi, Bekri Mustafa'ya şöyle der:

– Ağam, ocağına düştük. Senin devlet büyüklerinden çok tanıdığın var, ne olur çoluk çocuğumuza acıyıp şu meyhaneleri açtırıver. Eğer bunu yaparsan, bütün meyhaneci arkadaşlar aramızda kararlaştırdık, ölünceye kadar sana bedava içki içireceğiz. Sana yakışır hediyeler alacağız. Ne olur meyhanelerimizin açılması için çare düşün.

Bekri bu! Bedava içkinin lafını duyunca yüreğinin yağları erir. Düşünüp taşınır. Teklifi yapan meyhaneciye:

– Karacaahmet Mezarlığı'na beş tane masa ve sandalye ile bir içki gönderip meyhaneyi orada açacağız. Meyhaneci:

– Bekri, bu nasıl olur?

– Soru istemem. Eğer meyhanenin açılmasını istiyorsanız, dediğime harfiyen uyacaksınız.

Az sonra meyhaneci şişeleri, masaları bir arabaya yükleyip Karacahmet Mezarlığı'nın yolunu tutar. Mezarlıkta çok güzel bir kır meyhanesi açılır. Bekri ve arkadaşları doya doya içki içerler. Haber hemen Yeniçeri ağasına ulaştırılır. Yeniçeri ağası adamlarını yanına alarak mezarlığa gelir. Bekri'yi yakalar:

– Ne yapıyorsunuz burada? diye sorduğunda, Bekri hiç istifini bozmadan:

– Sana ne? der. Beklenmedik bu cevap karşısında ağa:

–Nasıl bana ne?

Bekri:

– Bizim dirilerle işimiz yoktur. Biz mezarlık sakinleriyiz. Hükümetin emirleri ölüleri ilgilendirmez. Biz kıyamet gününü bekliyoruz.

Yeniçeri ağası küplere biner. Fakat Bekri Mustafa'yı hemen tanıdığı için hiçbir şey yapamaz. Çünkü Bekri'nin yüksek kademedeki tanıdığı birçok devlet adamları vardır. Bu sefer Yeniçeri ağası:

– Peki, Bekri şimdi ne olacak? deyip alttan alır. Bunun üzerine Bekri:

– Şimdi sen bu işin nasıl olacağını git kaptanıderyadan (donanma komutanı) sor.

Yeniçeri ağası kaptanıderyaya gider ve kaptan:

– Sen git, ben Bekri ile konuşurum, der. Ertesi günü Bekri'yi huzuruna çağırır:

– Bu iş nasıl oldu? Hele bir anlat, der.

Bekri Mustafa da yeniçeri ağasının meyhanelerden rüşvet koparmak için bu işi yaptırdığını açıklar. Bunu öğrenen kaptan ertesi günü tekrar meyhaneleri açtırır.

Sevinçten bayram eden meyhaneciler, Bekri'ye karşı verdikleri sözde durup ona bol bol ihsan ve ikramlarda bulunurlar. (Derin 1965: 14-15).

21. ALLAH BÜYÜK, TEKNE KÜÇÜK

Bekri, bir gün adadan dönmektedir. Hava birdenbire bozar, fırtına çıkar. Fırtına yeri göğü birbirine katmaya başlar. Vapur salıncak gibi sallanır. Dalgalar geminin üzerinden atlamaya başlar. Bekri bu hengâme içinde şişesini başına diken bir Bektaşi'ye:

– Yahu bu fırtınadan hâlimiz ne olacak?

Bektaşi'nin “Allah büyüktür!” demesi üzerine Bekri:

– Anladık birader Allah büyük; ama tekne küçük!... diye cevap verir (Derin 1965:

18).

22. ŞU FÂNİ DÜNYADA

Bekri, bir gece meyhaneden çıkınca Şiddetli bir yağmura yakalanır. Yağmurun Őiddetinin artması sonucu Bekri bir saçağın altına sığınmak zorunda kalır. Kendi kendine “Hiç olmazsa bir binek arabası gelsin de bineyim!” der. Saatler geçer, bir türlü araba gelmez. Nihayet boynunu bükerek ve Şöyle der:

– Hey Allah’ım! Bu dünyada her Şey geçer. Fâni kubbe altında gelip geçmeyecek bir Şey yoktur. Ancak buradan bir araba geçmez (Derin 1965: 18-19).

23. HÂLE BAK

Bekri'yi Bursa'da suçlu bir hocaya benzetirler ve karakola götürürler. Çünkü Bekri, aranan hocaya çok benzemektedir. Bekri, karakolda:

– Yahu benim hocalıkla ne işim var? Ben ibadethanesi meyhane, abdest suyu da şarap olan bir adamım! der.

Bekri'nin bu cevabı oradakileri bir hayli güldürür. Yapılan bu hatadan dolayı Bekri'den özür dileyerek onu serbest bırakırlar (Derin 1965: 23-24).

24. DUA ET Kİ AĞZIM SU DOLU!

Bekri, boş zamanlarında yiyeceğini, içeceğini alıp kırlara açılır. Bu onun en büyük zevkidir. Bir gün yine böyle kırlara çıkar. Bir derenin kenarına oturur. İyice kafayı çeker. Hava da çok sıcaktır. Sıcığın da etkisiyle biraz uykusu gelir. Fakat gölgedeki kurbağaların seslerinden uyuyamaz. Öfkeyle yerinden fırlar bir kurbağayı yakaladığı gibi öldürür.

Yine bir gün rakısını mezesini alıp aynı derenin kenarına gider. Birden önceki gelişinde öldürdüğü kurbağa aklına gelir. Vicdanen çok üzülür. Kendi kendine söylenir:

– Bekri! Sen iyi bir adam olsaydın, Allah'ın o yarattığını öldürmezdin. Vah zavallı kurbağa!..

Kendisini kaybedinceye kadar içer, oracıkta sızıp kalır. Bekri, bu sızma esnasında bir rüya görür. Kurbağanın birisi gölün kenarına çıkıp Bekri'ye:

– Yarın huzuru mahşerde iki yakan elimdedir, der. Bekri, ne diyeceğini şaşırır. Kurbağa daha birçok beddua eder. Tekrar Bekri'ye dönen kurbağa:

– Sana daha söyleyecek çok sözüm var. Ama dua et ki ağızım su dolu!

Bekri, kurbağanın bu sözlerine çok üzülür. Üzgün bir hâlde uykudan uyanır, bir daha karıncayı bile incitmeyeceğine dair tövbe eder (Derin 1965: 32-34).

25. HIRSIZLA BEKRİ

Bekri Mustafa, bir gün meyhanede adamakıllı sarhoş olur. Yanına bir balıkçı gelir. Henüz denizden avladığı balıklarla diri diri olan ıstakozları ona satar. Bunları bir kese kâğıdına koyarak yola çıkar. Zil zurna sarhoş bir hâlde evine geldiğinde neredeyse kendisinde değildir. Balıkları aşağı katta bırakarak yukarıya çıkıp hemen uyur. Gece yarısı bütün ev halkı bir adamın feryadıyla uyanırlar. Meğer diri olan ıstakozlardan bir tanesi kese kâğıdından çıkıp yerlerde gezmeye başlamış gecenin karanlığında eve giren hırsızın parmağına yapışmıştır. Bundan dolayı hırsız da avazı çıktığı kadar bağırır:

– Vallahi billahi bir daha hırsızlık yapmayacağım, parmağımı bırakın, diye feryat eder. Bu feryadı işiten ev halkı aşağı kata fırlayıp hırsızı hemen yakalar. Bekri Mustafa da hırsızın kanayan parmaklarını tedavi eder:

– Bana bak ulan! Bir daha böyle münasebetsizlik yapma. Şu ıstakoz senin parmağını bu hâlde getirdi ya, sen de onu al, afiyetle ye, karnını doyur.

Hırsız, bu alicenap ev sahibinin iyi kalpliliğinden o kadar memnun olur ki Bekri'nin elini öper. Bir daha hırsızlık yapmayacağına dair tövbe eder. (Derin 1965: 34).

26. ONA NE ŞÜPHE

Bekri, bir gün sarhoş bir hâlde sokaklarda dolaşırken karşısına papağan satan bir adam çıkar:

– Ağam, bu kuş bütün dünya dillerini bilir. Dünyada insanların ve mahlukların konuştuğu ne kadar dil varsa hepsinden anlar. Bilmediği dil yoktur, der. Ahali de kuşun etrafında toplanmıştır. Bekri, kuşçunun kulağına eğilir:

– Bu kuş, ne kuşudur?

Adam:

– Görmüyor musun? Papağandır, der.

Bunun üzerine Bekri, papağanın yanına yaklaşıp sorar:

– Papağan Efendi, bu adamın dedikleri doğru mu?

Papağan:

– Ona ne şüphe, der.

Bu sefer Bekri:

– Papağan Efendi, Türkçe bilir misin?

– Ona ne şüphe!

– Fransızca?

– Ona ne şüphe!

– İngilizce?

– Ona ne şüphe!

– Yani, her dilden konuşur musun papağan efendi?

– Ona ne şüphe!

Bekri, papağana hayran kalır. Hemen oracıkta papağanın sahibine on altın vererek papağanı satın alır. Kuşu alan Bekri sevinçle evine girer. Karısı ve çocukları etrafına toplanıp “Yahu bu papağanın neresi on altın eder?” diye sorunca Bekri:

– Bu papağan her dilden konuşur, der ve papağana dönüp:

– Öyle değil mi?

Papağan cevap verir:

– Ona ne şüphe!...

Bunun üzerine Bekri, papağana daha fazla önem vererek:

– Eeee, söyle bakalım bana! Senin adın ne?

Papağan yine:

– Ona ne şüphe, der. Bekri:

– Senin memleketin neresi? Papağan aynen:

– Ona ne şüphe, der.

Bekri şaşkın bir hâlde:

– Yahu sen, “Ona ne şüphe”den başka bir şey bilmez misin?

Papağan yine aynı cevabı verir:

– Ona ne şüphe!...

Bekri hemen ayılır. Saçlarını yolup başlar feryada:

– Papağan olacak hınzır! Söyle bakalım bana, desene ben dört başı tamam güzel bir kazık yedim. Papağan yine gevrek bir ses ile cevap verir:

– Ona ne şüphe! (Derin 1965: 35-36).

27. BEKRİ KİLİSEYE GİRİYOR

Bekri, bir akşam Balıkpazarı'ndaki meyhanelerde kafayı tütüledikten sonra Eyüp'teki evine gitmek için yola çıkar. Cibali'ye geldiği zaman bir an kilisenin önünde dururlar. Çünkü o gün yortu vardır. Herkes eline bir mum alıp bunu yakarak ibadet için kiliseye girmektedir. Bekri'nin de aklına eser, orada mum satan birisinden bir mum alıp yakarak o da kiliseye girer. Fakat ömründe ilk defa kiliseye gittiği için ne yakacağına farkında değildir. Esasen Rumca da bilmemektedir. Bilse de üç beş kelimedenden ibarettir. O kelimeler de şunlardır: “Bana rakı ver, bana meze ver, rakı karafaki olsun.” gibi meyhane dili ile alakalı sekiz on kelime. Ne yapacağını bilemez. Şaşkın şaşkın dolaşır. Bekri'nin bu halini gören papazlardan birisi yanına yaklaşır Rumca olarak:

– Galiba kilisemize yeni geldiniz. Memleketiniz neresi? gibi sorular sorar. Bekri bundan bir şey anlamadığı için ve sarhoş olması sebebiyle de meyhanenin dili ile üç beş Rumca kelime söyler. Papaz, bir deli ile karşı karşıya olduğunu sanıp doğru diğer papazların yanına gider ve:

– Yahu burada bir deli var. Bir hâdise meydana gelmeden onu hemen dışarı çıkarmalıyız, der.

Herkeste bir telaş başlamıştır. Bizim Bekri de sağa sola yalpalarken tam o sırada yanından geçen bir papazın sakalını elindeki mumla yakar. Ortalık bir anda karışır. Bütün ibadet edenler birbirine girer. Sakalı yanan papaz da az sonra cascavlak bir hâle gelir. Bekri ise bu manzara karşısında ne yapacağını şaşırır. Adamın sakalı iyiden iyiye yanmıştır! Ne de olsa bir ibadethanede bu işe meydan verdiği için üzülmemektedir. Özür dileyebilecek olur, kibirine yediremez. Fakat utancından da kulaklarına kadar kızarır. Neyse cemaatin arasından Bekri'yi tanıyanlar çıkar. Esasen ismen de meşhur olduğu için bu defa halk Bekri'nin etrafına toplanıp kahkahalarla gülmeye başlar. Hatta sakalı yanan papaz da gülenler arasındadır. Bekri'nin bu macerası kısa zamanda bütün İstanbul'a yayılır.

Bekri, kiliseden çıkınca ellerini havaya açır:

– Hey Allah'ım, durumu sen görüyorsun! Camiye giderim imam kovar, kiliseye gelirim papazın sakalı yanar. Sonra da sen benden “Mahşer günü niye ibadethaneye gitmedin?” diye soru sor da o zaman cevabını ben veririm, der. (Derin 1965: 37-39).

28. BEKRİ MUSTAFA CAMİDE

Bekri Mustafa, bir cuma günü Eyüp Camisi'ne gider. Hoca, kürsüden vaaz vermektedir. Vaazın konusu da fitreyle ilgilidir. Hoca:

– Kim ki vaktinde fitresini verir, ona yetmiş cennet ihsan edilecek, yetmiş cennette yetmiş huri onun hizmetinde bulunacak, her hurinin yetmiş...

Bekri, daha fazla dayanamayıp:

– Be hocam, ben evde bir tanesi ile başa çıkamıyorum! Sen bize yetmiş huriden bahsediyorsun. Desene o zaman da çekeceğiz... (Derin 1965: 39).

29. ÖP AMCANIN ELİNİ

Bekri Mustafa, bir zaman hayvan beslemeye merak sarar. Evinde kediden leyleğe kadar birçok hayvan besler. Cins cins tavuklar, türlü köpekler bile vardır. Ev, âdeta hayvanat bahçesine dönmüştür. İşte bu sırada Bekri Mustafa bir ayı yavrusu alır. Bu yavruyu özenle büyütür. İyi bir hayvan terbiyecisi olan Bekri Mustafa, ayıya el öpmeyi, selam vermeyi bile öğretir. Ayrıca ayı tıpkı bir köpek gibi de Bekri'nin peşinden ayrılmaz.

Bir gün Bekri, peşinde ayısı olduğu hâlde Balıkpazarı'ndaki Rafael'in meyhanesine gelir. Rafael ayıyı görünce Bekri'yi kızdırmak için oradakilere:

– Takdim ederim, Bekri'nin küçük kardeşi, der.

Bekri, hiç istifini bozmadan ayıya döner:

– Haydi bakayım aslanım, şu amcanın elini öpsene!

Ayı da el öpmek üzere ayağa kalkınca meyhaneci Rafel'in ödü kopar. Soluğu dışarıda alır. Rafael'in bu hâlini gören müşteriler kahkahayı basarlar. Bekri ayıya tekrar:

– Haydi amcanın peşinden git, der.

Ayı da meyhaneciyi takip etmeye başlar. Rafael kaçır, ayı peşinden gider. Soluğu Sirkeci'de alırlar. Oradan Çemberlitaş'a çıkarlar. Çemberlitaş'tan tekrar Sirkeci'ye, oradan Mahmutpaşa'ya, derken Balıkpazarı'na gelirler. Rafael'in dili bir karış dışarıdadır. Nihayet Bekri acır, ayıyı yanına çağırır. Böylece kovalamaca da sona erer. Halk ise meyhanenin önünde toplanıp kahkahalarla güler.

Meğerse meyhaneci Rafael, her zaman Bekri'nin içkisine su katarak hile yapmıştır. Bekri de bunun intikamını almak için ayısını meyhaneye özellikle getirmiştir. Meyhaneci de Bekri'nin bu oyununu anlar. Bu olaydan sonra kimsenin içkisine su katmadığı gibi, mezelerde bile hile yapmaz. Çünkü Bekri'den dersini almıştır (Derin 1965: 39-41).

30. YAVER OLUR

Bir zaman Bekri'nin evinde birçok hayvan vardır. Bu hayvanlar bütün İstanbul'un diline destan olur. Bekri, Hint'ten bile hayvan getirtmiştir. O sıralarda da Bekri, kaptan paşanın göz bebeğidir. Bekri Mustafa ne söylese kaptan paşa iki etmez. Bir gün Bekri'yi konağına davet edip:

– Yahu, sende cins cins tavuk var nasıl olsa. Biliyorsun, ben de tavuğa meraklıyım. Bana en iyi cinsinden yumurtalar getir. Konaktaki tavukları kuluçkaya yatıracağım.

Bekri:

– Başüstüne! Emredersiniz, deyip ertesi gün on tane yumurta alarak paşanın konağına gelir. Paşa, buna çok memnun olur. Getirilen yumurtaları kuluçkaya bıraktırır. Aradan biraz zaman geçtikten sonra civcivler olur. Fakat içlerinden bir tanesi çok tuhaf bir şeydir. Büyüdükçe ayakları uzar, burnu sivrilir. Bir gün paşa, Bekri'yi tekrar konağına davet ederek bu tuhaf hayvanın nasıl bir nesne olduğunu sorar. Bekri, gayri ihtiyari kahkahalarla güler:

– Paşa hazretleri bu leylektir, der.

Paşa şaşkına döner. Bekri, hiç istifini bozmadan açıklar:

– Getirdiğim yumurtalardan bir tanesi leylek yumurtası idi.

– Peki, ben bu leylek yumurtasını ne yapacaktım?

– Yavru yapacaktınız!

– Peki, şimdi ben bu leylek yavrusunu ne edeceğim?

– Saraya gönderin!

– Sarayda leyleği ne yapacaklar?

Bekri, bir kahkaha atar:

– Yaver yapacaklar efendim!...

– Yaver mi?

– Evet, yaver yaparlar.

Bu defa da paşa gülmeye başlar. Çünkü o zaman da saraya öyle yaverler alınmıştır ki bunlar bir işe yaramadıkları gibi sarayın itibarını da zedelemektedirler. Çünkü yaverler; bilgisine, irfanına göre değil, ele güne gösteriş olsun diye en uzun boylu adamlardan seçilmiştir. Bu hâl padişahın kulağına kadar gider. Padişah, Bekri'yi huzuruna çağırır:

– Söyle bakalım, bizim yaverler leylekten farksız mı? diye sorar.

Bekri de uzun boylu olanların kabiliyetsizliğinden, halk arasında dolaşan dedikodulardan padişaha duyduklarını arz eder. Bu açıklamalardan çok memnun kalan padişah Bekri'ye bol bol ihsanlarda bulur. Bir daha saraya gelişigüzel adam alınmaması için gerekli talimatı ve emri verir (Derin 1965: 41-42).

31. BEKRİ HAYIRSIZ ADAYA SÜRÜLÜR

Bir gece Bekri İstanbul'un ünlü ayyaşlarıyla birlikte, Beyoğlu semtlerinde iyice kafayı çeker. Sonra da Balıkpazarı'na inerler. Burada da içerler. Oradan da Unkapanı'na giderler. Orada da demlenirler. Vakit gece yarısını çoktan aşmıştır. Sarhoşluğun etkisi ile avazları çıktığı kadar nara atmaya başlarlar. Bütün semti velveleye verirler. Bu sarhoş naralarını duyan zaptiyeler gelip bunları hemen yakalarlar. Doğruca bostancı başının huzuruna çıkarırlar. Bostancı başı İstanbul'un meşhur ayyaşlarını böyle görünce küplere biner. Derhâl onları Balat'tan bir yelkenliye bindirerek Hayırsız Ada'ya sürgün eder.

Yelkenli, Bekri'yi ve arkadaşlarını Hayırsız Ada'da bırakıp İstanbul'a döner. Gece yarısı olunca hepsinde bir telaş başlar. Susuzluk, açlık beyinlerine vurmuştur. Sabaha kadar birbirlerine sokularak vakit geçirirler. Ertesi gün sabahleyin adanın her tarafında yiyecek ve özellikle içecek bir yudum su ararlar. Fakat bulamazlar. İnsanın elini ıslatabilmesi için bile içecek su yoktur. Susuzluktan da ciğerleri parçalanmaktadır. Özellikle bir gece önce buraya sürgün edilecek kadar sarhoş olmaları susuzluklarını daha da arttırır. Deli olmaları işten değildir. Hepsi de "Ah bir yudumcuk su olsa da içsek!" diye Allah'a yalvarmaya başlar. Fakat yalvarmalar saatler geçmesine rağmen fayda etmez. Ufuklarda da ümit verebilecek en ufak bir karartı bile yoktur. Yakınlarından bir kayık, bir yelkenli geçecek olsa ona avazları çıktığı kadar bağırarak ve yardım isteyeceklerdir. Ne var ki ne sandal ne de denizin içinde bir balık bile görünmez. Neredeyse ağlayacaklardır. Ama ağlamak içten değil, erliklerine yakıştıramazlar. Hepsi de "Hey Allah'ım! Nedir bu başımıza gelenler, hâlimizi görüyorsun lütuf ve yardımını bizden esirgeme!" diye dua ederler.

Bekri ise bir köşede pis pis düşünmekle meşguldür. Hayırsız Ada'yı rüyasında bile görmemiştir. Ancak burayı köpeklerin sürgün edilip açlıktan birbirini yiye yiye öldürdükleri bir yer olarak bilmektedir. Şimdi de kendileri köpek seviyesine düşürülüp buraya sürgün edilmişlerdir. Bekri bu azizliği yapanlara durmadan küfür savurur. Bitkin, hâlde olan arkadaşlarına:

– Korkmayın, susuzluktan çatlamazsak bize hiçbir şey olmaz. Hadi hepimiz adanın dört tarafına dağılalım. Belki bir yelkenli görür, işaretle yardım isteriz. Allah büyüktür, ondan ümidimizi kesmeyelim. Hele şöyle bir dağılalım!...

Hepsi de çil yavrusu gibi adanın dört tarafına dağılıp ufukları gözlerler. Bekri de bir köşede ellerini havaya kaldırıp "Yarabbi, sen her şeye kadırsın! Biliyoruz, biz senin günahkâr kullarımız, sen daima büyüksün, ulusun. Daima affedicisin. Senden niyaz ediyoruz,

huzurunda yalvarıyoruz, bizi bu ıssız adadan kurtar. Sen hiçbir kulunu bu hâlde görmek istemezsin.” diye dua eder

Bekri'nin duası devam ederken arkadaşlarından biri sevinçle bağırır:

– Aman, bir yelkenli görüldü. Hem de yakınımızda!...

Hepsi de yelkenlinin bulunduğu tarafa koşurlar. Gerçekten ufukta bir yelkenli görünür. Bu yelkenli Hayırsız Ada'ya doğru yol alır. “Allah verede yakınımızdan geçip işaretlerimizi görür, hiç olmazsa biraz su isteriz” diye aralarında konuşurlar. Yelkenli de adaya doğru gelir. Çok sevinirler. Hiç durmadan el sallayıp gemiye işaret vermeye başlarlar. Gemi gittikçe yaklaşır. Rotasını tam Hayırsız Ada istikametine çevirmiştir. Kendi kendilerine:

– Bu gemi, buraya gelmesin. Üstelik bizi buradan alıp daha kötü bir yere sürgün etmesinler, diye bir endişeye kapılırlar.

Bekri'nin:

– Yahu, buradan daha beter yer mi olur? demesi üzerine bir arkadaşı:

– Yahu öyle deme; beterin beteri var, der.

Gemi epeyce yaklaşır. Tam adanın karşısına gelmiştir. Gemide tayfalar görünmeye başlar. Nihayet gitgide yaklaşan yelkenli gelir, adanın önünde demir atar. Hepsi de meraklanıp çatlayacak gibi olurlar. Nihayet gemiden inen üç kişi “Merhaba, Hayırsız Ada sakinleri! Nasılsınız bakalım?” diyerek yanlarına yaklaşır. İçlerinden iri olanı:

– İnşallah, geceyi iyi geçirdiniz! Canım niye susuyorsunuz? Konuşsanıza!...

Adadakiler korkudan sesleri çıkmaz. Bu gelenlerin kim olduklarını, niçin ve neden geldiklerini bilmemektedirler. Konuşan adam, Bekri ve arkadaşlarının sanki akıllarından geçenleri anlamış gibi:

– Korkmayın canım, ben kaptan paşa tarafından gönderildim. Bekri'ye bir muziplik yapmak isteyen paşa, onunla birlikte sizi de buraya sürgün etmişti. Cezanız bitti. Mükâfat olarak size bol rakı, çeşit çeşit de meze getirdim, der.

Hakikaten az sonra gemiden çıkan çeşitli mezeler ve rakılarla ortalık donanır. Bekri sevincinden:

– Yaşa be paşa hazretleri!... Allah, dünya ve ahirette tuttuğunu altın etsin, diye göbek atar.

Nasıl göbek atmasın ki... Körün istediği bir gözdür. Allah verdi iki göz. İçecek bir yudum su ararken, türlü türlü içki ve mezelerle açlıklarını gidermeleri bulunur bir nimet değildi! Manzara da gayet güzel. Batmak üzere olan güneş denize bir tunç manzarası verir.

Gurupta güneş, nazlı bir gelin gibi süzüle süzüle batmaktadır. Bekri ve arkadaşları yeni gelenlerle birlikte kafayı çekip neşe ve sarhoşluk içinde İstanbul'a doğru yelkenli ile gelirler. Bugün de havanın bütün güzelliği üzerindedir. Az sonra doğan ay, sulara öyle bir güzellik verir ki bunu anlatılmak imkânsız gibidir. Sularla ışıklar, çılgın bir âşık gibi sanki sevişirler. Hepsi de zil zurna sarhoş olur. Hâlâ içki vardır. Yani içkinin bitip tükeneyeceği yoktur. İçtikçe coşarlar, coştukça içerler. Dalgalar dalgaları, tatlı bir rüzgârda rüzgârları kovalaya kovalaya yol alırlar. İçlerinden sesi güzel olanlar da tatlı gazeller okur, türküler çağırır. Bekri, ömründe bu kadar şen bir gece geçirmemiştir. Gülüşmeler, kahkahalar, denizin suları arasında kaybolup gitmektedir. Saatler geçer, nihayet sabaha karşı İstanbul'a yaklaşır. Hiçbirisi de bu gecenin bitmesini istemez. İstedikleri gibi nara atmakta, gazel okumaktadırlar. Ne zaptiye, ne de karakol korkusu vardır. Nihayet yelkenli, Galata açıklarında bir kenarda sabahleyin güneş doğmak üzereyken demir atar. Kahkahalarla gemiyi terk edip birer birer evlerinin yolunu tutarlar. Yalnız Bekri, evine gitmeyip hemen kaptan paşanın konağında soluğu alır. Az sonra uyanan kaptan paşa bahçede Bekri'yi görünce huzuruna çağırır. Bekri hemen kaptan paşayı etekleyip:

– Allah ömrünüze bereket versin. Sayenizde çok iyi bir gece geçirdim, diyerek Paşa'nın ömrüne ve sağlığına pek çok dualar eder. Bütün bunları dinleyen paşa:

– Bekri, seni oraya ben sürgün ettirdim. Sokaklarda nara attığını duyunca sana bir ders vermek istedim... der.

Bekri ise tekrar tekrar paşayı etekleyip:

– Paşa hazretleri! Sizden bir isteğim var.

– Nedir o, söyle bakalım Bekri?

– Paşam beni bir daha Hayırsız Ada'ya sürgün etsenize!

Bunun üzerine paşa, kahkahalarla gülmeye başlar. Paşa, zaten Bekri'yi çok sever. Ona bol bol para vererek ihsan ve ikramlarda bulunur (Derin 1965: 42-46).

32. BEKRİ ÖLÜM TEHLİKESİ ATLATIR

Bekri Mustafa, bir ilkbahar akşamı çeşitli çiçeklerle dolu evinin bahçesinde kafayı çekmektedir. Yanında da çok sevdiği arkadaşı Cazım vardır. İkisi bir hayli içerler. Bir ara bahçeye Bekri'nin yedi yaşındaki oğlu gelir. Babasına:

- Babacığım, dışarıda bir hanım seninle konuşmak istiyor.
- Oğlum, kadını içeriye alsana!...
- Babacığım, kadın içeriye girmek istemiyor!

Bunun üzerine Bekri, kadının yanına gider. Yüzünde peçe bulunan bir kadın hıçkırıklar içinde çırpınmaktadır:

– Ah, Mustafa Efendi, ben alt mahallede oturuyorum. Çeşmeye su doldurması için biraz evvel on yedi yaşındaki kızımı gönderdim. Kızım çeşmeden suyu doldurup eve dönerken iki delikanlı tarafından kaçırılmış. Mahalleli “Mustafa Efendi'ye koş, o çaresini bulur dediler.”

- Kimmiş bu herifler?
- Bilmem ki, yalnız komşular kızımı Gümüşsuyu Mezarlığı'na doğru kaçırdıklarını söylediler...

Bekri;

- Hanım, bir dakika bekleyiniz.

Bekri içeriye gelip arkadaşı Cazım'a durumu anlatır. Cazım ise sinirlenip:

- Ne güne duruyoruz. Gidip eşkıyaları yakalayalım, insan namusu için yaşar!”

İkisi birden sokağa düşerler. Kadın hem ağlar hem de Bekri ile arkadaşına bu iyiliklerinden dolayı teşekkür eder. Bir hayli yol kat ederler. Ortalıkta iyice kararmıştır. Nihayet mezarlığa gelirler. Karanlığın içinden aniden bir adam karşılarına çıkıp:

- Ne arıyorsunuz burada?

Bekri:

– Sen bize soru soracağına biz sana soralım, sen kimsin, bu saatte burada ne işin var?

Adam:

– Ben Allah'ın bir kuluyum, fakirim, kimsesizim, evim olmadığı için geceleri ekseriya burada geçiririm. Hem de dem çekerim.

Bekri, biraz para verip adamı konuşturur:

– Biraz evvel buradan iki erkek, bir kızı sürükleyerek ta oraya Kemiklidere’ye doğru gittiler. Koşun, daha beş dakika evvel buradan geçtiler, kıza bir şey olmadan onu kurtarın!...

Bekri ve arkadaşı, Kemiklidere’ye doğru süratle koşmaya başlarlar. Kemiklidere o zamanlar bütün haydutların barındığı çok korkunç bir yerdir. Az sonra oraya varan Bekri, arkadaşı ve kadın yerde bir karartı görürler. Yanlarına yaklaşp sorarlar:

– Kimsiniz, bize doğruyu söyleyin?

Birdenbire karanlığın içinden izbandut gibi dört kişi atılır. Bunlar İstanbul’un sayılı külhanbeylerindedir. Bekri, bunları tanımakta hiç de zorluk çekmez. Bunlardan bir tanesi Delibaş Ömer’dir. Bekri, bir gece bu Delibaş Ömer’i eşek sudan gelinceye kadar dövmüştür. Bekri’den yediği dayaklarla günlerce hasta yatan Delibaş Ömer, üç arkadaş daha alarak onu böyle bir tuzağa düşürmüştür. Bekri ve Cazım neye uğradığını şaşırırlar. Yanlarında gelen de meğer kadın değil erkekmiş. Hepsinde de tabanca, bıçak vardır. Karanlığın içinden iki el silah atılır. Kurşunlar ne Bekri’ye ne de arkadaşına isabet eder. Arka arkaya sıkılan dört kurşun daha aynı şekilde savuşturulur. Bekri ile arkadaşının üzerinde çakı bile yoktur. Sadece ellerinde birer sopa vardır. Atılan taşlardan Bekri ve arkadaşı hafifçe yaralanırlar. Bekri yüksek sesle:

– Ömer, bu senin yaptığın kalleşliktir. Silahsız adamlara silahla mukabele etmek ancak size yaraşır. Allah yazımızı böyle yazmış ne yapalım, öldüğüme gam yemiyorum da senin gibi bir kimsenin elinde öleceğime üzülüyorum. Mademki benim canım senin elinde. Senin elinde olan can yaşamasın daha iyi!

Silah seslerini duyan iki çoban, sesin geldiği tarafa gelirler. Bir köşede saklanıp olup biteni izlerler. Çobanlar, Bekri’yi sesinden tanımakta hiç de zorluk çekmezler. Hemen ortaya atılırlar. Delibaş Ömer ve arkadaşları da çobanlara saldırırlar. Çobanların iki çoban köpeği, sahiplerinin üzerine saldıran Ömer ve arkadaşlarına hücum eder. Neye uğradıklarını şaşırıp kaçmaktan başka çare bulamazlar. Fakat köpekler adamların peşlerini bırakmaz. Nihayet etleri param parça olan haydutlar, çobanların ve Bekri’nin ayaklarına kapanırlar. Böylece Bekri ve arkadaşları ölümden kurtulur. Delibaş Ömer olayı kısa zamanda İstanbul’da duyulur. Halk, çok sevdiği Bekri’nin atlatmış olduğu bu macerada ölmediği için Allah’a dua eder.

Bekri’yi çok seven kaptan paşanın kulağına kadar gider. Bekri’yi, arkadaşı Cazım’ı ve bunların kurtulmasında yardımcı olan çobanları saraya çağırır. Vakayı baştan sona kadar büyük bir heyecanla dinleyen Kaptan Paşa da azizliklerinden dolayı onları altınlarla

ödüllendirir. Delibaş Ömer ve arkadaşları ise karakollarda pek çok dayak yedikten sonra Fizan'a sürgün edilirler. Böylece İstanbul'u haraca kesen bu eşkiyalardan da memleket kurtulmuş olur (Derin 1965: 46-48).

33. BERBER İKEN

Bekri, gençliğinde bir ara berberlik yapmıştır. Kalfa olduğu gün, ustası onu dükkânda tek başına bırakarak çarşıya gider. Az sonra iri yarı bir kabadayı dükkândan içeri girerek Bekri'ye:

– Eğer, der, bir tarafımı yaralamadan beni tıraş edersen sana iki akçe vereceğim. Yapamazsan ölümlerden ölüm beğen!

Ve koltuğa oturur. Bekri, adamı dikkatle tıraş eder. Yüzünde hiç kesik olmadığını gören kabadayı hayretle:

– Yahu, der, ölüm ve belimdeki hançer korkusundan elin nasıl titremedi hayrettir doğrusu.

Bekri, şu cevabı verir:

– Eğer korkup da elimin titrediğini görseydim ilk önce sakalını değil başını keserdim! (Tokmakçuoğlu 1983: 17-18).

34. TANIK

Bir sorundan dolayı Bekri Mustafa'yı mahkemeye tanık olarak götürürler. Kadı Bekri'ye sorar:

– Tanıklık edeceğin adam için iyidir, hiç içki içmez, akşam ezanından sonra doğruca evine gider diyorlar! Doğru mu?

– Evet efendim, doğrudur!

– Peki bu adamı tanıyor musun?

– Tabi efendim, her akşam Balıkpazarı'nda Agop'un meyhanesinde birlikte demleniriz (Tokmakçioğlu 1983: 19).

35. BEKRİ'NİN AŞKI

Bekri Mustafa, yapılı, enli boylu ve de yakışıklıdır. Oturduğu mahallede, hafifmeşrep, hoppa bir kadıncağız ona tutulur. Bekri, bir süre bu kadınla düşüp kalkar; ama sonradan bu kadını bırakır.

Bir gün kadın Bekri Mustafa'nın karşısına dikilerek:

– Yiğidim, senin için ben cayır cayır yanıyorum, oysa sen bana karşı çok soğuk davranıyorsun! der.

Bekri Mustafa, bıyıklarını şöyle bir burduktan sonra kadına şu cevabı verir:

– İyi ya, böylesine ateş karşısında ben soğuk durmazsam ikimiz de yanar kül oluruz! (Tokmakçioğlu 1983: 26-27).

36. İNTİKAM

Bekri, bir gün Bağdat sokaklarında yürürken azgın bir köpeğin saldırısına uğrar. Köpek, onu bacağında fena hâlde ısırıp kaçar. Bekri, günlerce bacağında iz bırakan bu yaranın ıstırabını çeker. Aradan bir süre geçer. Bekri İstanbul'a dönünce mahallesinde rastladığı ilk köpeği evire çevire dövmeye başlar. Bunu gören komşularından biri sorar:

– Yahu, nedir senin bu köpeğe düşmanlığın? Bekri, bacağındaki derin yara izini göstererek:

– Bak, der, Bağdat'tayken beni bir köpek ısırmişti, yaranın ne kadar derin iz bıraktığını görüyor musun?

Komşusu şaşırır:

– İyi ama seni Bağdat'taki bir köpek ısırmış, buradaki köpekten ne istiyorsun?

Bekri, bir yandan köpeği döverken bir yandan da şöyle der:

– Köpek her yerde köpektir azizim! (Tokmakçioğlu 1983: 45-46).

37. KELİN KÜLAHI

Kelin birisi hamamda külahını kaybeder. Hamamcılara bağırip çağırarak ille de külahının bulunmasını ister.

Hamamcı, adamı başından savmak için:

– Sen yalan söylüyorsun arkadaş! Buraya geldiğin vakit kafanda hiçbir şey yoktu!

Bu esnada orada bulunan ve bu haksızlığa artık dayanamayan Bekri Mustafa, kel adamın başını göstererek şöyle konuşur:

– Baksanıza yahu, bu baş buraya hiç külahsız gelir mi? (Tokmakçioğlu 1983: 48-49).

38. DALKAVUK

Bekri Mustafa, bir gün dalkavukluğu ile tanınan bir adamla konuşurken bu adam der ki:

– Çok para harcıyorum. Bunu önlemenin çaresi nedir sizce acaba?

Bekri, derhâl şu karşılığı verir:

– Bu, zor bir şey değil!... Siz namaz kılmadığınız için imama, başınız kel olduğu için berbere, her gün de bedava ziyafetten ziyafete koştunuz için yemeğe para vermiyorsunuz!... Ne masrafı be yahu muhterem! (Tokmakçioğlu 1983: 54).

39. DÖNÜYOR

Her akşam gibi o akşam da yine adamakıllı kafayı bulan Bekri Mustafa, yalpalaya yalpalaya güç bela Balıkpazarı'ndan geçerek Yenicami'nin karşısındaki dükkânların önüne gelir. Sırtını bir duvara dayayarak durur. Bu sırada bir bekçi, yanına yaklaşır Bekri'ye kimi beklediğini sorar. Bekri:

– Ben, evimi bekliyorum! der.

Bekçi, hayrete düşüp bu laftan hiçbir şey anlamaz ve:

– Arkadaş, dediğinden hiçbir şey anlayamadım. Senin evin bir eşek ya da araba değil ki buraya gelsin? diye cevap verir.

Bekri, gülümseyerek başını sallar:

– Senin hiçbir şeyden haberin yok. Kitaplarda hiç okumadın mı? Şu üzerinde yaşadığımız dünyanın döndüğünden haberin yok mu?

Bekçi, büyük bir merakla sorar:

– Onu biliyorum; ama senin söylediklerinin bununla ne ilgisi var?

Bekri, biraz kızgınca şöyle konuşur:

– Hâlâ mı anlayamadın? Şu dünya dönüyor... Evet!.. Bunu işittiğim zaman önce ben de inanmamıştım. Ama bu akşam dünyanın döndüğünü gerçekten görüyorum. Mademki dünya dönüyor, mahallemiz de evimiz de dönecek... Neredeyse önümüzden geçecek... O zaman oraya kadar gitmektense, önüme çıkar çıkmaz hemen evime dalarım... Şimdi anladın mı odun kafalı herif!... Evimin, önümden geçmesini bekliyorum ben! (Tokmakçioğlu 1983: 58-59).

40. OYUN

Bekri Mustafa, bir iş için bir köye gider. Kişiliği ile kısa sürede köydeki herkese kendisini sevdirebilir. Ancak köy muhtarı bunu çekemeyerek sağda solda onun aleyhinde konuşmaya başlar:

– Bu sarhoş, edepsiz adamı aranızda ne tutuyorsunuz? Kovun onu köyden!

Bekri, aleyhindeki bu sözleri işitince öfkelenmekle birlikte ilk ağzında sesini çıkartmaz. Ancak, muhtara bir oyun oynamaya karar verir ve köy delikanlılarından bu hususta kendisine yardımcı olmalarını ister.

Bir akşam Bekri, kadın kılığına girerek muhtarın evine gider. Kapıyı açan muhtara kırta kırta; yaşmağının altından göz kırpa kırpa yalvarmaya başlar:

– Muhtar efendi, kocam ölüm döşeğinde yatıyor. Vasiyetini yazdıracak, gel de yazıver. Seni istediğin gibi memnun ederim!

Kadın ve paraya karşı hiç direnci olmayan muhtar, hemen giyinerek kadın sandığı Bekri'nin ardından yürümeye koyulur. Bir kadın gibi oynaya oynaya yürüyen Bekri, neredeyse muhtarı çileden çıkarır. Bekri, onu odaya aldıktan sonra cilveyle:

– Ağam, sana gerçeği söyleyeyim: Benim kocam filân yok, ben dul bir kadını! Seni çoğu kez gördüm ve sana sevdalandım. Eğer istersen cariyen olurum. Sevda insana ne çılgınlıklar yaptırır!

Bekri, hem konuşur hem de muhtarın önüne çilingir sofrasını hazırlar. Hayatında ağzına içki koymamış olan muhtar, itiraz edecek gibi olunca Bekri, göz kırpıp:

– Canımın içi, bunu içmeyince eğlenemeyiz! Hem ben bunu içmezsem açılmam! O, benim sıkılganlığımı atar üstümden!

Çok heyecanlanıp sabırsızlanan muhtar, adam sen de kim göreceksin diye düşünerek Bekri'nin uzattığı kadehi alıp içmeye başlar. Ardından ikinci, üçüncü ve dördüncü kadehleri de yuvarlayınca adamakıllı coşar. Muhtar, eliyle Bekri'nin yüzünü örten yaşmağı açmak ister:

– Haydi, bir tanem! Şu örtüyü kaldır da o nur yüzünü göreyim! der.

Bekri, cilveyle biraz arkaya doğru çekilerek muhtara:

– Olur, civanım, der; ama önce sen soyun. Sonra da ben soyunurum!

Muhtar, yıldırım gibi üstünde ne var ne yoksa çıkarır ve don gömlek kalır. Bir kadeh daha içtikten sonra Bekri'ye seslenir:

– İşte soyundum, şimdi sıra sende!

Bekri, muhtarın elbiselerini alarak bir kenara koyar. Adama baygın baygın bakarak:

– Bir tanem, namahrem karşısında açılmam! Eğer beni nikâhla alırsan bu iş olur. O zaman karşında istediğin gibi soyunurum. İstersen nikâhı şimdi kıyarız. Muhtar öfkelenir:

– Bre kadın, hiç şimdi nikâh kıyılır mı? Bu karanlık gecede köyde kimi bulacağız ki?

Bekri hemen atılır:

– Komşu erkekleri çağırırız, onlar henüz yatmamışlardır. Hemen nikâhımız kıyılır, olur biter, der.

Sarhoşluk ve sabırsızlıktan başı dönen muhtar, ne olursa olsun, diyerek bu saçma öneriyi kabul eder.

Bekri, hemen dışarı çıkıp önceden sözleştiği iki köy delikanlısını yanına alarak döner. Muhtar sarhoş olduğu için gelenleri tanımaz, peltek bir sesle:

– Ağalar, der, bu hatunla nikâhımız kıyılacak, bizim şahitlerimizsiniz!

Biri Bekri'nin, biri muhtarın şahitleri olur ve nikâh kıyılır. Kadın tarafın tanıdığı olan delikanlı muhtara dönüp sorar:

– Peki, mihir karşılığı olarak ne veriyorsun?

Muhtar, iki yana sallanarak cevaplar:

– Cebimdeki paranın hepsini!

Bu kez delikanlı Bekri'ye sorar:

– Kabul ediyor musun?

Bekri:

– Evet, kabul ediyorum! der.

Delikanlılar dışarı çıkarlar. Kadın kıyafetiyle olan Bekri ile sarhoş olan muhtar, yalnız kalır. Bekri, muhtarın elbiselerini usulca alarak ona:

– Şimdi geliyorum kocacığım! Yatağımızı hazırlayacağım.

Bekri, dışarıya çıkar çıkmaz kapıyı sürgüler. Üzerindeki kadın elbiselerini de çıkarır. Kendisini bekleyen köy delikanlılarının yanına gider. Delikanlılar, onun anlattıklarını kahkahalarla dinlerler. Bekri:

– İşte böyle, üstelik elli akçe parasını bile bana verdi!

Muhtar ise, hiçbir şeyden habersiz karısının - yani Bekri Mustafa'nın - dönmesini bekler. Sabaha doğru tuzağa düşürüldüğünü anlayınca hiddetten kızıp köpürür. Elbiselerini arar, bulamaz. Kapıyı zorlayıp kırar. Evde kimsecikler yoktur. Ailesine ve köye karşı rezil kepaze olmamak için don gömlek saklana saklana evine döner. Muhtar kendisini bu kılıkta

gören hane halkına bir hırsız tarafından soyulduğunu söyleyerek meseleyi kapatma yoluna gider. Birkaç gün sonra da köy kahvesine çıkar. Şundan bundan derken gene Bekri Mustafa'nın aleyhinde atıp tutmaya başlar. Bunu dinleyen köy delikanlılarından biri bıyık altından gülerek şöyle der:

– Ağa, bir adam yeni aldığı nikâhlı karısının aleyhinde böyle kalabalık bir mecliste hiç konuşur mu?

Muhtar, anlamazlıktan gelerek:

– Ne saçmalıyorsun, ben o sarhoş heriften söz ediyorum!

Bu kez, başka bir delikanlı lafa karıştır:

– Bir adam birlikte içki içtiği birinin aleyhinde bulunursa, bu ayıp olmaz mı?

Muhtar, bu sözlerden işkillenip kalkmaya davranınca delikanlılar önünü keserek şöyle derler:

– Ağa, şimdi nikâhlı karın gelecek! Hele gitme!

Muhtar, onları iterek gitmek ister. Kapıda karşısına çıkan Bekri, kırıtarak muhtarın boynuna sarılır:

– Kocacığım, beni bırakıp nerelere gidiyorsun? Dün akşam içtiğin rakının parasını ödemedin ve beni boşamadan seni bir yere bırakmam!

Muhtar bir anda her şeyi anlar. Bu arada kahvede herkes onun bu durumuna kahkahalarla gülmektedir.

Muhtar, kahveden dışarıya ok gibi fırlar ve o günden sonra kendisini köyde gören olmaz!... (Tokmakçioğlu 1983: 64-68).

41. ESİR PAZARI

Bekri Mustafa, içkici olduğu kadar kabadayı biridir. Bir gün, afyon tiryakilerinin bulunduğu sokakta çakırkeyif ilerlerken afyonkeşlerden biri kendisine bakarak güler. Buna adamakıllı öfkelenen Bekri Mustafa bir nara patlattıktan sonra afyonkeşleri önüne katıp sille tokat esir pazarına götürerek tellala:

– Bre tellal, der, bunlar kullarımdır, haraç mezat sat bunları! Der.

Tellal ne kadar uğraştıysa da hiç kimse afyonkeşler için bir değer biçmez. Sonunda tellal:

– Ağa, arttıran yok, sıfırda kaldı!

Deyince Bekri Mustafa:

– Nee? Diye bağırır. Olmaz öyle şey! Ben bunları satıp kendime bir konak alacak, geri kalan parayla da meyhanede arkadaşlara ziyafet çekecektim! Bu işe yaramazları bari kıtır kıtır keseyim! Der.

Afyonkeşlerden biri ayılıp Bekri Mustafa'nın ayaklarına kapanarak:

– Ağam, etme eyleme! Değerimizi bulduk biz, sativer gitsin! Diye ağlar.

Bu söz, Bekri'nin hoşuna gider ve afyonkeşleri serbest bırakır. (Tokmakçioğlu 1983: 71).

42. HESAP

Bir gün Bekri'ye sorarlar:

- Hesaptan anlar mısın? Diye sorarlar. Bekri de:
- Anlarım, der.
- Öyleyse dört dirhem altını üç kişi arasında paylaşır bakalım! Derler. Bekri:
- Üç kişiden ikisine ikişer dirhem düşer, dedikten sonra:
- Peki üçüncüsü ne alır? Dediklerinde ise Bekri şöyle cevap verir:
- Hava alır!... (Tokmakçioğlu 1983: 75).

43. YOKSA...

İçki yasağı günlerinde Bekri'yi yakalayıp Kadı'nın huzuruna çıkarırlar. Kadı sorar:

– Sen içki kullanır mısın?

Henüz ayılmamış olan Bekri Mustafa heyecanla:

– Ne o, yoksa ikram mı edeceksin? der (Tokmakçioğlu 1983: 80).

44. ÇOCUKLAR VE HOCA

Hocanın biri, havaların çok kurak gittiği sıcak bir yaz günü ardına bir sürü çocuk takıp yağmur duasına gitmektedir. Yolda karşısına çıkan Bekri Mustafa, hocaya sorar:

– Hayrola hoca efendi; nereye?

– Yağmur duasına!

Bekri güler:

– Boşuna zahmet etme!

– Niçin?

– Niçin olacak, şayet bu çocukların duası kabul olsaydı yeryüzünde hoca diye bir şey kalmazdı! (Tokmakçioğlu 1983: 80-81).

45. BİR DAHA VURACAK OLURSAN

O gün Bekri, ucuz bulduğu bir rakıdan biraz fazlaca satın alır. Şişeleri kimse görmesin, diye bir çuvala koyarak sırtına atar. Bekri evine giderken yolda devriyeye rast gelir. Neferlerden birisi elindeki sopayı, çuvalın üzerine biraz hızlıca vurarak Bekri'ye sorar:

– Burada ne var?

Bekri, herifin yüzüne dik dik bakarak şu karşılığı verir:

– Biraz daha vuracak olursan bir şey kalmayacak! (Koz 1983: 19-20).

46. EVİN YOLU

Bekri Mustafa, bir gün iyice sarhoş olur. Öyle ki sağını solunu bile ayırt etmekten âciz kalır. Yolda rastladığı bir adama sorar:

“Hemşeri, bizim eve bu sokaktan gidilir mi?”

“Peki sizin ev nerede?”

Bekri, kahkahayı basarak:

“Birader! Ben evimin nerede olduğunu bilseydim, sana sorar mıydım?” (Koz 1983: 24).

47. FATİHA

Bekri Mustafa, yine bir gece körkütük sarhoş olur. Karacaahmet Mezarlığı'ndan geçerken yüksek sesle bir nara atar. Bu sırada oradan geçmekte olan devriyeler, onu yakalayıp karakola götürürler. Kır sakallı, yaşlı bir adamdır asesbaşı (gece bekçisi):

“Söyle bakalım, ne yapıyordun mezarlıkta?”

Bekri, hiç istifini bozmadan karşılık verir:

“Fatıha okuyordum!”

Adam hiddetlenir:

“Nara atmak, Fatıha okumak mıdır?”

“Hayır efendim! Fakat o mezarda yatan ancak bundan anlardı.”

Bu karşılık oradakilerin o kadar hoşuna gider ki Bekri'yi serbest bırakırlar. (Koz 1983: 24-25).

48. HAKLI BİR İTİRAF

Bekri, bir gün Balıkpazarı Meyhaneleri'nden birinde içmektedir. Birdenbire, fazla kaçırdıkları için ne yaptıklarını bilmeyen iki sulu sarhoş arasında hiç yoktan kavga çıkar. Bekri, hemen ayağa kalkarak aralarına girer. Bu sırada kavgacı sarhoşlardan birinin attığı tabak Bekri'nin başına gelir. Bunu gören meyhaneci, hemen Bekri'nin yanına koşar:

– Aman Bekri, beynine bir şey oldu mu aslanım?

Bekri Mustafa, şu karşılığı verir:

–Zaten beynim yok ki! Olsaydı şu iki sarhoşun arasına hiç girer miydim? (Koz 1983: 27).

49. HÂLİM OLSA

Bekri, bir akşam haddinden fazla kaçırmıştır içkiyi. Yalpalayarak, fırtınaya tutulmuş çürük bir tekne gibi sallana sallana evinin kapısına kadar gelir. Orada camı kesilip yere yıkılıverir. Bu sırada oradan geçmekte olan devriyeler onu görmüştür. Yanına yaklaşarak kolundan tutarlar:

“Haydi kalk. Seni ağa kapısına götüreceğiz.

Bekri, evinin kapısını göstererek cevap verir:

“Bırakın beni kardeşler! Hâlim olsa evimin kapısına giderdim.” (Koz 1983: 27-28).

50. İMANIN BELİRTİSİ

Zevk ve eğlence meclislerinin birinde Bekri Mustafa, orada rastladığı bir hocaya şöyle seslenir:

– Bari şu başındaki sarığı çıkar der.

Hoca, kaşlarını çatarak karşılık verir:

– Yooook, bu olmaz. Çünkü sarık; imanın belirtisidir. Onu çıkarırsam imanım gider.

Bekri, cahil hocanın bu sözünü işitince dayanamaz:

–Hocam! Öldüğün zaman da, başındaki sarık olduğu hâlde mi mezara gideceksin? der.

Hoca, “Hayır” diye karşılık verince Bekri ona şöyle cevap verir:

“Öyleyse hocam; öbür dünyaya imansız gideceksin!...” (Koz 1983: 36).

51. KAFADAR

Bir hayli içtikten sonra adamakıllı kendini kaybeden Bekri Mustafa, her nasılsa, yere düşerek sızar. O sırada yanına bir sokak köpeği yaklaşp yüzünü gözünü yalamaya başlar... Başka bir köpek ise baş ucuna gelmiş kaba kaba havlar.

Yüzündeki serinliğin ve baş ucundaki havlamanın etkisiyle kendine gelip gözlerini açan Bekri Mustafa, yüzünü yalayan köpeğe seslenir:

“Ben seni tanırım, eski arkadaşımın... Ama şu yanı başımızda havlayan terbiyesiz de kim oluyor?” (Koz 1983: 39).

52. KUNDURA RİSALESİ

Bekri Mustafa, bir düğüne davet edilir. Düğün evine girer girmez davetliler arasında o zamanın en ünlü ayakkabı hırsızlarından birini görür. “Ne olur, ne olmaz...” diyerek ayakkabılarını koynuna sokar ve öylece oturur...

Bir aralık yanındaki hocalardan biri, Bekri Mustafa'nın yanına yaklaşarak sorar:

–Koynundaki kabarıklık ne?

Bekri, hiç istifini bozmadan ve ayakkabı hırsızına gözlerini dikerek şu karşılığı verir:

– Efendim, bu kundura risalesi!

Bu karşılık şaşırtmıştır Hoca'yı... Söylenir kendi kendine:

– Allah Allah!.. Ben bunca zaman medresede okudum, bu adda bir risale duymadım... Neler var bunun içinde?

– Hoca Efendi” diye söze başlar Bekri:

– Bu risalede ayakkabının nasıl yapıldığı, hangi gönden hangi cins ayakkabı olacağı; yazın hangi, kışın hangi ayakkabıların giyileceği gibi konular var... Bir de zamanımızda (Bu sözü söylerken hırsıza bakar) ayakkabı çalanlar çoğaldığı için bunların ellerini bağlama duaları yazılı...

Hoca'nın şaşkınlığı bir kat daha artar:

– Pekâlâ... Nereden aldın bu risaleyi, sahaflardan mı?

Bekri “Hayır!” diye cevap verir. “Hayır, Hoca Efendi! Sahaflardan değil Kavaflar'dan!” (Koz 1983: 44-45).

53. KÜFELİK...

Bekri Mustafa, bir gün yine Balıkpazarı'nda öyle içer ki tam küfelik olur. Önceden tembihli olan meyhaneci de onu bir küfecinin sırtına bindirerek evine yollar.

Bekri, o durumda evine giderken yolda sağa sola yalpa vurarak giden bir sarhoş görür, sonra da küfecinin omzuna vurarak şunları söyler:

–Sarhoşa bak, sarhoşa... Tam küfelik olmuş... (Koz 1983: 45)

54. MİSAFİRLİKTE EZAN

Ahmet Ağa adında biri, Bekri Mustafa'yı Üsküdar'daki evine davet eder. Ahmet Ağa, cimrinin biridir. Üç gün üç gece alıkoyduğu Bekri'ye sabah akşam kabak yemekleri yedirir...

Bu değişmez ikramlar, gerçekten kabak tadı verir sonunda. Bekri Mustafa bir akşamüstü ezana yakın evden çıkar, yakınlardaki camiye gider. Doğruca minareye çıkarak ezan okur gibi, makamla şunları söyler:

Ahmet derler var bir kişi,

Hayra yarar yok hiç işi!

Sabah akşam kabak aşısı,

Yenir mi ya Resulallah?

Cimri ev sahibi Bekri'yi iştince anlar yaptığı hatayı. Hiçbir şey söylemeden yemekleri değiştirir, ikramında da kusur etmez. (Koz 1983: 53).

55. RÜYADA GÖRÜLEN BAKLAVA

Bekri Mustafa, sabahleyin erkenden işine giderken yolda içkiye düşkün, sözü ve sohbeti yerinde eski bir tanıdığına rastlar. Onu durdurarak şunları söyler:

– Yahu! Sen düş tabirinden biraz anlardın. Ben, dün gece rüyamda tek başıma bir tabak baklavayı yediğimi gördüm. Bu ne demektir?

Bekri'nin açıkgöz dostu şöyle konuşur:

– Bana bir akçe verirsen bu rüyayı tabir ederim.

Bekri Mustafa, gevrek bir kahkaha salıverir:

– Be birader! Aşk olsun! Bende o kadar para olsaydı; hiç baklava rüyama girer miydi? (Koz 1983: 55).

56. SAPIYLA DEĞİL

Bekri Mustafa, elinde balta ile bir sokaktan geçmektedir. Köpeğin biri gelip bacağına bir güzel ısırır. O da baltayı tutar, hayvanın kafasına indirir. Köpeğin sahibi hatırı sayılır adamlardan biri olacak ki Bekri'yi dava eder. Bekri'yi tutup apar topar kadının huzuruna çıkarırlar. Kadı sorar:

– Hayvana niçin baltanın sapıyla vurmadin da ağızıyla vurdun?

Bekri Mustafa, sesini çıkarmazsa sonunun ne olacağını anlar. Ciddi ciddi şunları söyler:

– Kadı hazretleri, doğru söylersiniz! Ama köpek beni dişleriyle ısırды (Açıp bacağına gösterir). Eğer kuyruğuyla ısırılmış olsaydı, ben de ona baltanın sapıyla vururdum... (Koz 1983: 55-56).

57. TAVSİYE...

Bekri Mustafa, yolda bir arkadaşına rastlar. Arkadaşı Bekri'ye sorar:

- Nasılsın, rahatsızlığın geçti mi?
- Hayır!
- Nasıl hayır? Hekime gitmedin mi?
- Gittim!..
- Benim tavsiye ettiğimi söylemedin mi?
- Söyledim!
- Ne yaptı peki? Tedavi etmedi mi?

Bekri Mustafa, gülerek bu soruya karşılık verir:

- Adını duyunca ilk işi tedavi ücretini peşin istemek oldu...(Koz 1983: 62-63).

58. TEHLİKE MESELESİ

Bekri Mustafa, bir gün arkadaşlarıyla dertleşmektedir:

– Yaz gelse de kırlara çıkıp kafaları orda çeksek!...

Der. Arkadaşlarından biri sorar:

– Yaaa! Demek kırlarda rakı içmek çok hoşuna gidiyor ha!

Bekri'nin cevabı şu olur:

– Neden hoşuma gitmesin birader? İnsan sızıp kalsa bile hiç olmazsa başı derde girmez, ayılana kadar rahat rahat yatar!.. (Koz 1983: 63).

59. TERAZİ VE DİRHEMLER

Bekri Mustafa'nın oturduğu mahallede bir bakkal vardır. Herkes, onun elinin uzunluğundan söz eder, bin türlü hile ile iş yaptığını bilir. Bekri, bir gün bakkalın masum bir hâlde elleri çenesinde düşündüğünü görür:

– Hayrola bakkalbaşı, ne düşünüyorsun gene?

Adam, başını kaldırıp Bekri'ye cevap verir:

– Sorma ağa, sorma!... Kör olası hırsızlar gece dükkânıma girip teraziyle dirhemleri çalmışlar!

Bekri Mustafa, bıyık altından gülererek şunları söyler:

– Vah vah, çok üzüldüm! Desene sana çalacak bir şey bırakmamışlar... (Koz 1983: 63-64).

60. ZİL ZURNAYKEN BİLE...

Bekri Mustafa, bir gece meyhaneden fitil gibi sarhoş olarak çıkar. Kendisine hâkim olamadığı için kaldırım taşlarının üzerine yıkılıp kalır, biraz sonra da sızar.

Epey bir süre geçer aradan. Havadaki serinlik Bekri'yi yavaş yavaş kendine getirir. Ama gücü kuvveti kalmadığı için bir türlü yattığı yerden kalkamaz.

O sırada yoldan geçmekte olan iki kişi, Bekri Mustafa'yı bu durumda görünce bu iki kişi arasında şöyle bir konuşma geçer:

– Yahu şu sarhoşa bak! Kaldırımın üstüne düşmüş, yatıyor zavallı!..

Öteki cevap verir:

– Evet, gördüm... Ah, şu içki denen mendeburu görüyor musun? İnsanı ne durumlara düşürüyor?

Yattığı yerden bunları işiten Bekri, şöyle seslenir adamlara:

– Vallahi ağalar! Kabahat içkide değil bende!.. İçtiğim zaman yumuşak yatağıma düşmem de gelir böyle sokağın ortasına düşerim..." (Koz 1983: 69-70).

61. ANCAK RÜYADA GÖRÜYORUM!

Mahalleli, Bekri'yi muhtara şikâyet eder. Muhtar da, Bekri'yi çağırıp:

– Bekri, seni şikâyet ettiler. Her gece eve sarhoş geliyor, başka yerlerde güzel kadınlarla gönül eğlendiriyormuşsun! der.

Bekri, muhtarın suratına hayretle bakıp şöyle cevap verir:

– Yalan söylüyorlar! Benim kimseciklere zararım yok! Herkes uyuduktan sonra eve gidiyorum. Güzel kadınları da, ancak rüyamda görüyorum! (Yalçın 1985: 59).

62. BUYURUN CENAZE NAMAZINA!

Sultan Murat, bir gün kılık değiştirerek dolaşırken Bekri Mustafa'nın demlendiği yere gelir. O da oturup sohbeta ve onlarla beraber içmeye başlar. Bekri, bir ara yeni gelene sorar:

– Hoş geldin ağa, adını bağışlar mısın?

– Hoş bulduk! Adım Murat, ya senin adın ne?

– Bana adıyla sanıyla Bekri Mustafa derler! Sana kim derler?

– Bana da Sultan Murat derler! deyince Bekri'nin ağzından gayri ihtiyari şu sözler dökölüverir:

– Buyurun cenaze namazına!..

Padişah, bu samimi davranış ve nükteli söz üzerine gülmeye başlayıp Bekri'yi affeder (Seratlı 2004: 197).

63. ALAN DA BU, SATAN DA BU!..

Bekri Mustafa, bir gün iyice kafayı bulduktan sonra, ‘‘Haraç, mezat İstanbul’u satıyorum!’’ diye bağırmaya başlar. O sırada kılık değiştirerek orada dolaşmakta olan padişah, bunu duyar ve Bekri’yi yakaladır. Ne halt ettiğini sorunca Bekri Mustafa, içki şişesini göstererek, ‘‘Alan da bu, satan da bu!...’’ der. (Atalay 1968: 14)

64. İŞTE BÖYLE YUVARLARUM!

° İşretin memnū° olduğu bir zaman Bekri Muştafa'yı bir meyhānede içerken (s.6) tutarlar ve inkāra maħal almamak iün ŐiŐesini, adeħini beraber alub bostancıbaŐınıñ huzurına gōtūrölür. Međer Bekri Muştafa'yı yağaladığları zaman ŐiŐenüñ dibinde biraz rakı çalmıŐ bostancı baŐı ŐiŐeyi elinde Őallayarak:

– Be adam! Şu zıkkımı nasıl içersin! diyince Bekri Şişeyi ve adeħi eline alır:

– Efendim iŐte bōyle, ibtidā ŐiŐeyi elime alırum, Őoñra adeħe boŐaltırım; adeħ dōldüėi gibi çaldırır yuvarlarım! dimiŐ ve artan rakıyı da bostancıbaŐınıñ yüzine arŐı içmiŐ... Bu sūrle hazır-cevāblıėı sāyesinde aėanuñ hıŐmından urtulmıŐdur.

64. İŞTE BÖYLE YUVARLARIM!

İçkinin yasaklandığı bir dönemde Bekri Mustafa'yı bir meyhanede içerken (s.6) yakalarlar. İnkār etmesine fırsat vermemek için ŐiŐesiyle kadehini de alıp bostancıbaŐının huzuruna gōtūrölürler. Međer Bekri Mustafa'yı yakaladığlarında ŐiŐenin dibinde biraz rakı kalmıŐ, bostancıbaŐı ŐiŐeyi elinde sallayarak:

– Be adam! Şu zıkkımı nasıl içersin! deyince Bekri Şişeyi ve kadehi eline alır:

– Efendim işte bōyle, önce Şişeyi elime alırım, sonra kadehe boŐaltırım; kadeh dōldüėü gibi kaldırır yuvarlarım! der ve artan rakıyı da bostancıbaşının yüzüne arŐı içer. Bōylece hazırcevaplığı sayesinde Ağa'nın hıŐmından kurtulur.

65. ZİYÂN OLMASUN!

Bekri Muştafa nasılsa bir gice hasta olur hekim celb olunur. Hasta mu° ayene idilir:

– Artık ümid yok kendisini rahat bırakınız diyince Bekri Muştafa yorgandan başını çıkararak:

– Öyle ise dışarı çıkın da mumu söndürün ziyân olmasın dir.

65. ZİYAN OLMASIN!

Bekri Mustafa nasılsa bir gece hastalanır. Doktor çağırılır. Hasta muayene edilir:

– Artık ümit yok kendisini rahat bırakınız denince Bekri Mustafa yorgandan başını çıkararak:

– Öyle ise dışarı çıkın da mumu söndürün ziyân olmasın der.

66. İHTİYARLIQDA DA MI ŞEFĀ BEKRİ!

Bir gün eşnā-yı muşāhabede Bekri Muştafa'ya:

- Şimdi içdiğün rakılar ihtiyarlığında burnundan gelecekdür dimişler, bunun üzerine Bekri gülerek:
 - Oh ne a° lā, ben de doldurur içerüm ihtiyarlıkda da mı şefā Bekri Muştafa! cevabını virmiş.

66. İHTİYARLIKTA DA MI SEFA BEKRİ

Bir gün sohbet sırasında Bekri Mustafa'ya:

- Şimdi içtiğin rakılar ihtiyarlığında burnundan gelecektir derler, bunun üzerine Bekri gülerek:
 - Oh ne alā, ben de doldurur içerim ihtiyarlıkta da mı sefā Bekri Mustafa! cevabını verir.

67. BURAYA KAPUDAN PAŞA KARIŞIR!

(s.7) Bekri Muştafa Ağa bir gün gizlice bir meyhānede içerken bostancıbaşı apansız içeri girer, bostancıbaşınıñ geldiğini gören Bekri Muştafa ise şişesini kadehini aldığı gibi meyhānenün bağçesindeki havuzun içine girer. Bostancıbaşı işün farkına varur:

- Bekri oradan ık! diye bağırur. Bekri başını şudan çıkararak:
- Yok: Baña şimdi sen karışamazsın Kapudan Paşa karışır! cevabını virmiş.

67. BURAYA KAPTAN PAŞA KARIŞIR!

(s.7) Bekri Mustafa Ağa bir gün gizlice bir meyhanede içerken bostancıbaşı aniden içeri girer. Bunu gören Bekri Mustafa ise şişesini kadehini aldığı gibi meyhanenin bahçesindeki havuzun içine atlar. Bostancıbaşı işin farkına varır:

- Bekri oradan ık! diye bağırır. Bekri başını sudan çıkararak:
- Yok. Bana şimdi sen karışamazsın Kaptan Paşa karışır! cevabını verir.

68. ŞEYTANA EYİLİK OLMAZ

Bekri Muştafa bir akşam K m apuda Aĝob'un Gedikli Meyh nesinde kafayı tuttuĝandan Őo ra h nesine   avdet itmek üzere yola çıkar ve Ermeni Kilisesin n önünden ge diĝi Şırada kiliseyi gezmek fikrine düşer.

Kafadaki ispirtonun virdiĝi bu hükmü derhal icr ya m sara  atle kilisenin kapalı bulunan kapusunu Şiddetle  almaĝa başlar. İçeride nöbetçi bulunan zan o  ile rahib kapunun Şiddetle uruldıĝını t yunca bir mühim iş olduĝunu, belki bir cenaze içun m raca  at idildiĝini zan ile kapuya gelerek açarlar ve karŐıllarunda Bekri Muştafa'yı bulurlar.

Rahib ile zan o  pekiyi tanuduĝları ve hiç me'm l itmedikleri bu z iri görünce Şaşırarak sebebi ziyaretini Őorurlar. Bekri Muştafa hiç g rmediĝi kilisenin d hilini ziyaret ve tem Őa itmek arz sında bulunduĝunu bey n itmesi üzerine rahib:

– Aman Aĝa böyle gice va ti herkes uykuda iken kiliseyi (s.8) ziyaret münasib olmaz. Yarın teşrif idin z de gündüz g ziyle görünüz dir ise de misafire anlatmak mümkün olamaz. O, herhalde içeri girüp tem Őa itmekte ıŐrar ider. Bu ibram   ıŐrar karşusunda mecbur kalan rahib ile zan o  Aĝayı içeri alırlar ve kiliseyi gezdirmeĝe başlarlar. Bekri Muştafa Hazreti Meryem n resmi önünde t rarak bunun kim olduĝunu Őorup cev b n  alduĝandan Őo ra önlerinde kandil yana  diĝer resimleri de birer birer sual ider. Nih yet kapunun arkasında önünde kandil olmayan bir resim görür. Bu resmin kim olduĝuna d ir ir d eylediĝi suale zan o  bunun Şeytan olduĝunu cevap verir. Ve arada Şöyle bir mu avere başlar:

Bekri: Ne i  n bunun önine de ötekileri gibi kandil yakmadun?

Zan o : Aman Aĝa Şeytan önine kandil yakılır mı? Kandil (  azizler)  nine konılır.

– Olmaz bu herif böyle karanlıkta bırakılmak t gru deĝildir.

Zan o  Bekri Muştafa'nun bu emrini icr ya mecb r kaldıĝından bir mum getirerek Şeytan resminin önüne koyar ve yakar. Bekri Muştafa Şeytanı karanlıktan kurtarmıŐ olduĝundan memn n olarak kiliseden çıkub h nesine gider ve yataĝa yatar.

Gice yarısında oğasının kapusu açılarak içeri giren bir adam Muştafa'ya dir ki:

– Ben bu gece saña teşekkürle geldüm. Senelerden beri karanlıkda bırakıldığım hâlde bu akşam lütfidüb benim önime mum yakdırdun ve beni zulmetden kurtardun. Senün bu eyüliğini hiç bir vakit unutmayacağım. Hatta şu anda saña bir de eyülik yapmak isterüm.

(s.9) Bekri: – Baña ne gibi bir eyülik yapacağsun?

– Seni bu gece zengin ideceğim. Haydi kalık ve benim ile beraber gel. Bekri Muştafa şeytanun bu teklifini kabul ile kalıkub beraber hāneden çıkar. Şeytan önde diğeri arkada olarak Sulţan Bayezıt'a çıkarlar. İblīs Muştafayı bedestenün kubbesi üzerine çıkarup oradaki pencerelerden birini açarak ve içeriye bir merdiven uzadarak dir:

– Haydi Muştafa Ağa içeri git, dükkānlardan istediğün kadar mücevherāt, kıymetli eşya al. İşte seni zengin iderüm.

Bekri Muştafa şeytanun virdiği çuvalı alarak merdivenden bedestene girer. Açık dükkānlardan yükde hafif bahāda ağır buldığı şeyleri çuvala tıdudurub arkasına yüklenir ve tışarı çıkmak üzere merdivenün yanına gelir. O sırada bedesten bekcileri içeride hırsız olduğunu duyarak bağırmağa başlarlar.

Bekri Muştafa sür^c atle merdivenden yukarı çıkmaga başlar. Ve tam orta yire vaşıl olduğu zaman bekciler yetişerek eteğinden yakalarlar. Bekri Muştafa yakayı ele virmekden korkarak pencerenün tışarısında beklemekte olan şeytandan istimdād ile:

– Aman şeytan kardeş, bekciler ayağımdan yakaladılar. Baña yardım it de kurtar.

Diye ricāya başlar, dir ki:

– Ağa turma hemān üzerlerine koyuver. Başlarına incek levşiyatdan korkar seni bırakırlar.

(s.10) Muştafa şeytanun tavsiyesi vechile hareket itmeği müte^c akib gözlerini açar ve kendini yatağı içinde levşiyat arasında bulur. Bundan soñ derece hiddet iderek hemān kalıkub üst başını tadhīr itdikten soñra üstünü giyerek soğağa çıkar ve doğruca kiliseye giderek kapuyı kaçub açdırur.

Hayretle bakan zanlıoca hitāben:

– Çabuk şu keratanuñ önündeki kandili söndür. Böyle menhūs şey'in karanlıkta kalası evlâdur, dir ve şeytanuñ önündeki mumu söndürdükdən şöra hanesine ° avdet ider.

68. ŞEYTANA İYİLİK OLMAZ

Bekri Mustafa bir akşam Kumkapı'da Agop'un Gedikli Meyhanesi'nde kafayı bulduktan sonra evine dönmek üzere yola çıkar ve Ermeni Kilisesi'nin önünden geçerken kiliseyi gezmek ister.

İspirtonun verdiği sarhoşlukla hemen kilisenin kapalı bulunan kapısını şiddetle çalmaya başlar. İçeride nöbetçi bulunan zankoç ile rahip kapının şiddetle vurulduğunu duyunca önemli bir iş olduğunu, belki bir cenaze için müracaat edildiğini düşünerek kapıyı açarlar ve karşılarında Bekri Mustafa'yı bulurlar.

Rahip ile zankoç pek iyi tanıdıkları ve hiç beklemedikleri bu ziyaretçiyi görünce şaşırarak sebebi ziyaretini sorarlar. Bekri Mustafa'nın hiç görmediği kilisenin içini ziyaret etmek ve gezip seyretmek isteğini anlatması üzerine rahip:

– Aman Ağa böyle gece vakti herkes uykuda iken kiliseyi (s.8) ziyaret uygun olmaz. Yarın teşrif ediniz de gündüz gözüyle görünüz der ise de misafire anlatmak mümkün olamaz. O, herhalde içeri girip gezmekte ısrar eder. Bu can sıkıcı ısrar karşısında mecbur kalan rahip ile zankoç, Ağa'yı içeri alırlar ve kiliseyi gezdirmeye başlarlar. Bekri Mustafa Hazreti Meryem'in resmi önünde durarak bunun kim olduğunu sorup cevabını aldıktan sonra önlerinde kandil yanan diğer resimleri de birer birer sorar. Nihayet kapının arkasında önünde kandil olmayan bir resim görür. Bu resmin kim olduğunu sorunca zankoç bunun şeytan olduğunu söyler. Ve aralarında şöyle bir konuşma başlar:

Bekri: Niçin bunun önüne de ötekileri gibi kandil yakmadın?

Zankoç: Aman Ağa şeytan önüne kandil yakılır mı? Kandil azizler önüne konulur.

– Olmaz bu herifi böyle karanlıkta bırakmak doğru değildir.

Zankoç, Bekri Mustafa'nın bu emrini yapmaya mecbur kaldığından bir mum getirerek şeytan resminin önüne koyar ve yakar. Bekri Mustafa şeytanı karanlıktan kurtardığı için memnun olarak kiliseden çıkıp evine gider ve yatağa yatar.

Gece yarısında odasının kapısı açılarak içeri giren bir adam Mustafa'ya der ki:

– Ben bu gece sana teşekkürle geldim. Senelerden beri karanlıkta bırakıldığım halde bu akşam lütfedip benim önüme mum yaktırdın ve beni karanlıktan kurtardın. Senin bu iyiliğini hiç bir zaman unutmayacağım. Hatta şu anda sana bir de iyilik yapmak isterim.

(s.9) Bekri: – Bana ne gibi bir iyilik yapacaksın?

– Seni bu gece zengin edeceğim. Haydi kalk ve benim ile beraber gel. Bekri Mustafa şeytanın bu teklifini kabul eder, kalkıp onunla birlikte evden çıkar. Şeytan önde, diğeri arkada Sultan Bayezit'e çıkarlar. İblis Mustafa'yı bedestenin kubbesi üzerine çıkarıp oradaki pencerelerden birini açar ve içeriye bir merdiven uzatarak der ki:

– Haydi Mustafa Ağa içeri git, dükkanlardan istediğin kadar mücevherat, kıymetli eşya al. İşte seni zengin ederim.

Bekri Mustafa şeytanın verdiği çuvalı alarak merdivenden bedestene iner. Açık dükkânlardan yükte hafif bahada ağır bulduğu şeyleri çuvala doldurup arkasına yüklenir ve dışarı çıkmak üzere merdivenin yanına gelir. O sırada bedesten bekçileri içeride hırsız olduğunu duyararak bağırmağa başlarlar.

Bekri Mustafa süratle merdivenden yukarı çıkmaya başlar. Ve tam orta yere ulaştığı zaman bekçiler yetişerek eteğinden yakalarlar. Bekri Mustafa yakayı ele vermekten korkarak pencerenin dışarısında beklemekte olan şeytandan yardım isteyerek:

– Aman şeytan kardeş, bekçiler ayağımdan yakaladılar. Bana yardım et de kurtar.

Diye ricaya başlar, der ki:

– Ağa durma üzerlerine koyuver. Başlarına inecek kirli pis şeylerden korkar seni bırakırlar.

(s.10) Mustafa şeytanın tavsiyesi üzerine hareket eder ve bir de gözlerini açar ki kendini yatağı içinde kirli pis şeylerin arasında bulur. Buna son derece öfkelenerek hemen kalkıp üst başını temizler. Sonra üstünü giyerek sokağa çıkar. Doğruca kiliseye giderek kapıyı çalıp açtırır.

Hayretle bakan zankoa hitaben:

– abuk Şu keratanın önündeki kandili söndür. Böyle menhus Şeyin karanlıktta kalması daha uygundur, der ve Şeytanın önündeki mumu sndrttkten sonra evine döner.

69. ÖMRÜNDE BİR DEF° A İÇMİŞ

Bir gün aḥbabı Bekri Muşṭafa Ağaya:

- °Ömründe kaç def° a içdüñ diye suāl itmiş, o da:
- Ben °ömrümde yalnız bir def° a içdüm, andan şoñra hep maḥmurluḡ bozdum cevabımı virmiş.

69. ÖMRÜNDE BİR DEFA İÇMİŞ

Bir gün bir aḥbabı Bekri Mustafa Ağā'ya:

- Ömründe kaç defa içtin diye sorar, o da:
- Ben ömrümde yalnız bir defa içtim, ondan sonra hep bu sarhoşluḡun sebep olduḡu sersemlikle gezdim, cevabımı verir.

70. BESMELE İLE İÇMEZMİŞ

Bir gün Bekri Muştafa Ağa'yı karağola bostancıbaşınıñ huzuruna getürmişler, bostancıbaşı Bekri Muştafa'ya:

– Senüñ şarābı besmele ile içdiğini ahāli şikāyet idiyor dimesi üzerine Bekri Muştafa hiç telāş eşeri göstermeyerek:

– Aman Ağa şuyu içerken bile aklıma besmele gelmiyor nerede kaldı ki şarāb içerken hatırıma gelsün dimiş ve bu şüretle bostancıbaşınıñ cezasından kurtulmuşdur.

70. BESMELE İLE İÇMEZMİŞ

Bir gün Bekri Mustafa Ağa'yı karakola bostancıbaşının huzuruna getirirler, bostancıbaşının Bekri Mustafa'ya:

– Senin şarabı besmele ile içtiğini ahali şikāyet ediyor der. Bunun üzerine Bekri Mustafa hiç telaşlanmadan:

– Aman Ağa suyu içerken bile aklıma besmele gelmiyor nerede kaldı ki şarap içerken hatırıma gelsin der. Böylece bostancıbaşının cezasından kurtulur.

71. SARĀYI ŞATMAZ MI?

(s.11) Bir gün Bekri Muştafa sarĥŐ ĥĥalde ħayıħ ile bir sarĀy önünden geçerken ħayıħıya neresi olduğını Şorar ve sarĀy cevĀbını alınca °acaba Őatarlar mı dir. ħayıħı Bekri'nn bu suĀline hayretle:

– Aman Ağa hiç sarĀy Őatılır mı? dir ise de Bekri Muştafa para ile değil mi nin Őatmasunlar diye ĥiddetlenir ve ağzına geleni söyler. Bu mes'ele üzerine akşam ħayıħı bir palaya teşadüf itdiğini ve sarĥŐ bir müşteri ile aralarında geçen muĥĀvereyi arħadaŐlarına aĥlatırken maĥl-i mezkrede bostancıbaŐınıĥ adamlarından biri muĥĀvereyi dinleyerek herĥĥalde bu mŐterinn bulunmasını ħayıħıya söyler. İrtesi günü g ĥĥal ile Bekri Muştafa'yı mdĀvimi bulunduğı meyhĀnelerden birinde tevħıf iderler ve doğruca bostancıbaşına getirirler. Bu mes'ele dal budaħ olarak Dördüncü Murad'a ħadar °aks ider. Murad-ı Rabi° a emr ider. Bekri'yi ĥuzuruna getirirler ĥiddetle:

– SarĀyı sen mi Şatun almak istiyorsun dir. Bekri Muştafa neticenuĥ ne olacağını derĥĥal aĥlayarak Murad-ı Rabi° a'nın ġazabını teskĥn ve bu Őretle ħurtulmaėı ħurar ve derĥĥal:

– Efendimiz ferman buyursunlar ben sarĀyın kimn tarafından alınmağ istendiğini re'y-el-ayn göstereyim dir ve Murad-ı Rabi° a ise:

– Pek° alĀ dimesi üzerine ferman buyurunuz da bendenize iki gözü °alĥ ĀmĀyı, iki ħolu olmayan bir ma° ll ve bir de hiç aħeye Őaĥib olmayan bir zğrd getirsnler dir, Murad-ı Rabi° a bunları ne yapacağını suĀl ider ise de Bekri Muştafa:

(s.12) Efendimiz fermĀn buyururlar ise netice Şimdi aĥlaŐılır cevĀbını virür ve fermĀn buyurulur. Bekri Muştafa'nn istediği  ŐaĥıŐ buldırırlarak getirilir. Bekri Muştafa bunlara bizzat eliyle doldurarak raħı ikrĀm ider. İlk önce °amĀ olan ŐaĥıŐ sarĥŐ olur ve iki gözü görmediği ĥĥalde eline almış olduğı raħı ħadeĥini uzatarak:

– Āĥ baħ Şu raħınn ne güzel rengi var diye söylenmeğe başlar başlamaz ondan Őnra sarĥŐ olmaya başlayan ħolsuz ma° ll ise:

– Ulan seniñ iki gözün olmadıǵı hâlde bunuñ rengini naşıl gördün diye hiddetlenir ve şimdi seni bıçaǵı çektiǵüm gibi iki parça iderüm dir. Bunuñ üzerine zāten sarhōş olmuş bulunan züǵürd:

– Korkma vur! Diyetini ben vireceǵüm dir. Bunları gizlice temāşā itmekde olan Murad-ı Rabi° a’ñ hoşuna gider güler ve ğazabı teskīn olur. Cümlesini °af iderek ihsānda bulunur. Bu şüretle Bekri Muştafa memnūnen yaǵayı kırtarır.

71. SARAYI SATMAZ MI?

(s.11) Bir gün Bekri Mustafa sarhoş halde kayıkla bir sarayın önünden geçer. Kayıkçıya buranın neresi olduǵunu sorar. Saray cevabını alınca da acaba satarlar mı diye sorar. Kayıkçı Bekri’nin bu sorusuna şaşırarak:

– Aman Aǵa hiç saray satılır mı? Karşılık verse de Bekri Mustafa para ile deǵil mi niçin satmasınlar diye öfkelenir ve aǵzına geleni söyler.

Bu olaydan sonra kayıkçı akşamki karşılaştıǵı palayı ve onunla aralarında geçen konuşmayı arkadaşlarına anlatır. Bostancıbaşının adamlarından biri de bu konuşmayı dinler ve bu müşterinin bulunmasını kayıkçıya söyler.

Ertesi gün Bekri Mustafa’yı müdavimi bulunduǵu meyhanelerden birinde tutuklarlar ve doğruca bostancıbaşına getirirler. Bu mesele dal budak olarak Dördüncü Murat’a kadar aks eder. Dördüncü Murat emreder. Bekri’yi huzuruna getirirler öfkeyle:

– Sarayı sen mi satın almak istiyorsun? der. Bekri Mustafa sonucun ne olacaǵını hemen anlayarak Dördüncü Murat’ın kızgınlıǵını sakinleştirerek böylece kurtulmayı düşünür ve hemen:

– Efendimiz ferman buyursunlar, ben sarayın kimin tarafından alınmak istendiǵini kendi gözümle görerek göstereyim der. Dördüncü Murat’ın da: “Pekala” demesi üzerine: Ferman buyurunuz da bendenize iki gözü kör âmâ, iki kolu olmayan bir sakat ve bir de hiç akçeye sahip olmayan bir züǵürt getirsinler, der. Dördüncü Murat bunları ne yapacaǵını sorarsa da Bekri Mustafa:

(s.12) -Efendimiz ferman buyururlar ise netice şimdi anlaşılır, cevabını verir ve ferman buyrulur. Bekri Mustafa’nın istediǵi üç kişi buldurularak getirilir. Bekri

Mustafa bunlara bizzat eliyle doldurarak rakı ikram eder. İlk önce âmâ olan kişi sarhoş olur ve iki gözü görmediği hâlde eline almış olduğu rakı kadehini uzatarak:

– Ah bak şu rakının ne güzel rengi var diye söylenmeye başlar başlamaz ondan sonra sarhoş olmaya başlayan kolsuz sakat ise:

– Ulan senin iki gözün olmadığı halde bunun rengini nasıl gördün diye sinirlenir ve şimdi seni bıçağı çektiğim gibi iki parça ederim der. Bunun üzerine zaten sarhoş olan züğürt:

– Korkma vur! Diyetini ben vereceğim der. Bunlar, gizlice seyretmekte olan Dördüncü Murat'ın hoşuna gider ve kızgınlığı geçer. Hepsini affederek ihsanda bulunur. Böylece Bekri Mustafa kolayca yakayı kurtarır.

72. 7ATDİĞİ ŞEY DEĞİLMİŞ

Bir gün Bekri Muştafa'ya bir bardak iyi Şu virüb ve:

– AĞa bağ Şu iyi midür? diye su'al itmişler. Muştafa Şuyu iĐmiŐ ve:

– Vallah ° mrmde iğdiğm Şey değildi iyi olup olmadığını ağlayam Đatırırnız iÇin iğdm. HerĐalde bir de ehline mu° ayene itdirinz cevabını virmiş.

72. TATTIĞI ŞEY DEĞİLMİŞ

Bir gün Bekri Mustafa'ya bir bardak tatlı su verip:

– AĞa bak su tatlı mıdır? diye sorarlar. Mustafa suyu iÇer ve:

– Vallah mrmde iğtiğim Şey değildi, iyi olup olmadığını anlayayım.

Hatırırnız iÇin iÇtim. Öyle zannediyorum ki bir de ehline muayene ettirseniz daha iyi olur, cevabını verir.

73. DAYAĞDAN KURTULMAK ÇĀRESİ

Bekri Muştafa Murād-1 Rābi° añ nūdemāsı şırasına geçmezden evvel bir akşam sarhōş olarak tıtılıb karāgola götürölmiş. O şıralarda ° ışret itmek şiddetli memnū° olub sarhōş olanlara yigirmişer değnek zırb idilmek ° ādet imiř.

İrtesi günü şabağ olunca Bekri Muştafa'yı, o gice sarhōş olarak derdest idilen bir hayli eşhaş ile Yeniçeri Ağası'nuñ huzūrına ıķarmıřlar. Aęa birer birer şormağa başlamış:

- Sen kimsüñ?
- Efendim ben yeniçeriyim.
- Ben de Yeniçeri Ağası'yım döęüñ keratayı.

Diğer birine:

- Sen nesüñ?
- Bendeniz kalyoncıyım.
- Ben de Kıpudan Paşa'yım. Döęüñ keratayı.

Diğer birine:

- Sen nesüñ?
- Bendeniz sipahiyim,
- Ben de Sipahi Zıbıta'yım döęüñ keratayı

(s.14) Diğer birine:

- Sen nesüñ?
- Ben de ulhayım.
- Ben de Eřnaf Kahyası'yım döęüñ keratayı.

Diyerek cümlesini döğdürdüğünü gören Bekri Muştafa şıra kendisine geldikde Ağa:

- Sen kimsüñ?

Diye şorunca:

- Bendeniz Balađ Yahūdī Hıvrāsı hademesiyim.

Cevābını virmiş ve Ağa bundaki nükteyi añlayub kākaha ile gülererek dayağdan ° af vü iřlāk itmişdür.

73. DAYAKTAN KURTULMAK ÇARESİ

Bekri Mustafa, Dördüncü Murat'ın nedimi olmadan önce bir akşam sarhoş olarak tutulup karakola götürülür. O sıralarda içki içmek kesinlikle yasak olup sarhoş olanlara da yirmişer değnek vurmak âdettir.

Ertesi gün sabah olunca Bekri Mustafa'yı, o gece sarhoş olarak tutulan bir çok adamla birlikte Yeniçeri Ağası'nın huzuruna çıkarırlar. Ağa birer birer sormaya başlar:

- Sen kimsin?
- Efendim ben yeniçeriyim.
- Ben de Yeniçeri Ağası'yım dövün keratayı.

Diğer birine:

- Sen nesen?
- Bendeniz kalyoncuyum.
- Ben de Kaptan Paşa'yım. Dövün keratayı.

Diğer birine:

- Sen nesen?
- Bendeniz sipahiyim.
- Ben de Sipahi Zabıtı'yım dövün keratayı.

(s.14) Diğer birine:

- Sen nesen?
- Ben de çulhayım.
- Ben de Esnaf Kâhyası'yım dövün keratayı.

diyerek hepsini dövdürdüğünü gören Bekri Mustafa sıra kendisine geldiğinde Ağa:

- Sen kimsin?

Diye sorunca:

- Bendeniz Balat Yahudi Havrası hademesiyim.

Cevabını verir ve Ağa bundaki nükteyi anlayıp kahkahayla güler, dayaktan affederek Bekri'yi salıverir.

74. ĀĦİRETDEKİLERE SELĀM

Bekri Muştafa bir gün şabaḥ keyfini Kūmḳapu meyhānelerinde ikmālden şoñra Sultan Bayezid tarīḳīyle balıḳ bāzārına gitmek için yola çıkar. Bayezid Cami° -i Şerifi önünden geçtiği sırada henüz namāzı kılınmış bir cenāzenün götürüldüğünü görünce derḥāl cemā° atūñ önüne çıkararak durmalarını iḥtār ider.

Bekri'nün bu hareketinden dūḳār-ı ḥayret olan cemā° at dururlar, Bekri tabutuñ yanına taḳrible yire indirilmesini söyler ve bittabi° emri de icrā olunur. Muştafa Aḡa tabutuñ ḳapaḡını açarak mevtānuñ ḳulaḡına bir şeyler söyledikten şoñra:

– Ey cemā° at artık gidebilürsünüz.

Dimekle cenāze ḳaldırılarak yürümeḡe başlarlar. Bu ḥāli görüb (s.15) dūḳār-ı meraḳ olan bir zāt Bekri Muştafaya taḳrible selām virdikten şoñra mevtānuñ ḳulaḡına ne söylediğini şorar. Bekri bu zātuñ yüzine diḳḳatle baḳub ḥāl ve ṭavrını beḡendikten şoñra cevāb virür.

– Dünyādan āḫirete gitmekte olan bu zātı görünce ḥātırırma geldi. Kendi kendime düşündüm ki āḫiretekiler bu yeni misafire herḥālde dünyānuñ aḥvāline dāir suālde bulunacaḳlar. Bu da belki onlara lüzūmu derecesinde ma° lūmāt vermeyecek. İşte bunuñ için cenazeyi durdurarak ḳulaḡına didüm ki:

– Ey arḳadaş! Allah selāmet virsün. Āḫirete vāşıl olduḡuñ zamān saña dünyānuñ aḥvālinden suāl iderler ise, “Bekri Muştafa Cāmi° -i Kebīr’de vā° iz oldı” cevābını vir. Artık dünyāya dāir başḳa ma° lūmāta ihtiyacları ḳalmaz.

74. AHİRETTEKİLERE SELAM

Bekri Mustafa bir gün sabah keyfini Kumkapı Meyhaneleri'nde tamamladıktan sonra Sultan Bayezit yoluyla balık pazarına gitmek için yola çıkar. Bayezit Cami-i Şerifi önünden geçtiği sırada henüz namazı kılınmış bir cenazenin götürüldüğünü görünce derhal cemaatin önüne çıkarak durmalarını söyler.

Bekri'nin bu hareketine şaşırın cemaat durur. Bekri tabutun yanına yaklaşarak yere indirilmesini söyler. Tabi ki emri de yerine getirilir. Mustafa Aḡa tabutun kapaḡını açarak cenazenin kulaḡına bir şeyler söyledikten sonra:

– Ey cemaat artık gidebilirsiniz.

Deyince cenaze kaldırılarak yürümeye başlarlar. Bu hâli görüp (s.15) meraklanan bir kişi Bekri Mustafa'ya yaklaşarak selam verdikten sonra cenazenin kulağına ne söylediğini sorar. Bekri bu kişinin yüzüne dikkatle bakıp hâl ve tavrını beğendikten sonra cevap verir:

– Dünyadan ahirete gitmekte olan bu kişiyi görünce hatırıma geldi. Kendi kendime düşündüm ki ahirettekiler bu yeni misafire herhalde dünyanın hâline dair sorular soracaklar. Bu da belki onlara gerektiği gibi bilgi vermeyecek. İşte bunun için cenazeyi durdurarak kulağına dedim ki:

– Ey arkadaş! Allah selamet versin. Ahirete ulaştığın zaman sana dünyanın hâlinden sorarlarsa, "Bekri Mustafa Cami-i Kebir'de vaiz oldu" cevabını ver. Artık dünyaya dair başka bilgiye ihtiyaçları kalmaz.

75. BURAYA KAPUDAN PAŞA KARIŞIR

Bekri Muştafa bir akşam mu^c tādından fazla kaçırılmış olduğu hâlde hānesine gitmek üzere meyhāneden yola çıkar. Hava yağmurlu olduğundan her taraf çamur içinde olduğu gibi Cündī Meydanı'nun ortasında genişçe bir şu teraküm iderek orasını ufacık bir göl hâline getirmişdi. Bekri Muştafa oradan geçerken ayağı kaymış ve bu suyun içine boylu boyuna düşüb uzanmış. Havā sıcak olduğu cihetle suyun serinliğinden mütelezziz olan Bekri oradan kalkub hānesine gitmekden te'sir-i sekr ile ferāgat iderek derin bir uyku çekmeğe başlamış.

Bir müddet şöñra o civardan mürür iden karağol efradı Bekri Muştafayı suyun içinde uzanmış görünce kaldırıarak karağola götürmek için uyandırmak isterler. Bekri Muştafa uyanarak hiddetle sorar:

(s.16) – Ne istiyorsunuz; beni ne için rahatsız idiyorsunuz?

– Burada böyle neye yatıyorsunuz?

– Sizlerün ne vazifeñüz? Keyfüm öyle istedi.

– Öyle şey olmaz haydi kalk baçalum.

– Ben kalkmam. Burada yatacağum. Hem sizün ne üstünüze lāzım?

– Ne demek? Biz karağol efradıyuz.

– O hâlde haydi çekün arabayı! Burası size ^c āid degildir. Kapudan Paşa gelsün. Deryāya o karışur.

Nihāyet karağol efradı Bekri Muştafayı kaldırıarak hānesine götürürler.

75. BURAYA KAPTAN PAŞA KARIŞIR

Bekri Mustafa bir akşam her zamankinden fazla kaçırılmış olduğu hâlde evine gitmek üzere meyhaneden yola çıkar. Hava yağmurlu olduğundan her taraf çamur içindedir. Cündi Meydanı'nın ortasında da genişçe bir su birikerek orasını ufacık bir göl haline getirmiştir. Bekri Mustafa'nın oradan geçerken ayağı kayar. Bu suyun içine boylu boyuna düşüp uzanır. Hava sıcak olduğu için suyun serinliğinden hoşlanan Bekri oradan kalkıp evine gitmekten sarhoşluğun da etkisiyle vazgeçerek derin bir uyku çekmeye başlar.

Bir müddet sonra o civardan geçen karakol fertleri Bekri Mustafa'yı suyun içinde uzanmış görünce kaldırıp karakola götürmek için uyandırmak isterler. Bekri Mustafa uyanarak hiddetle sorar:

(s.16) – Ne istiyorsunuz, beni niçin rahatsız ediyorsunuz?

– Burada böyle niye yatıyorsun?

– Sizlerin ne vazifeniz? Keyfim öyle istedi.

– Öyle şey olmaz haydi kalk bakalım.

– Ben kalkmam. Burada yatacağım. Hem sizin ne üstünüze lazım?

– Ne demek? Biz karakol fertleriyiz.

– O hâlde haydi çekin arabanızı! Burası size ait değildir. Kaptan Paşa gelsin. Deryaya o karışır.

Nihayet karakol fertleri Bekri Mustafa'yı kaldırarak evine götürürler.

76. VIZIR VIZIR GEÇİRİR

Bir gün iki zāt Bekri Muştafa'nuñ i° tiķādından mübāhaseye tutuşıyorlar. Biri mūma-ileyhūke ° ayyaşlığı za° if i° tiķādından ileri geldiğini iddi° ā eylediği ģāilde diğeri her ne kadar leyl ü nehār şarāb ise de i° tiķādı pek sağlam olduğını ileri sürer. Ĥatta onuñ ekser ģocalardan dahā ķavī i° tiķādı olduğını söyler ve bunu ispat ideceğini beyān eyler.

Her ikisi fikrinde ısrār eylediklerinden tecrübeye ķarār virerek dođru bir medreseye giderek bir Ĥoca Efendi'ye mūrāca° at iderler. Ba° de's-selām dirler ki:

– Ĥoca Efendi Cenābıģaķķ'ıñ bütün dünyāyı iđnenüñ deliğinden geķirmeđe ķādir olduğı şüphe-sizdir değil mi?

– Hay! Hay!

– Faķaķ merāķ ve tereddüdimüzi bādı olan bir cihet var onı sizden şormağa geldük.

– O cihet ne imiş?

(s.17) – ° Acabā Cenābıģaķķ dünyāyı iđnenüñ deliğinden geķirmek için dünyāyı mı küçüldür deliğini mi büyüldür?

Bu su'āl üzerine dūċār-ı ģayret olan Ĥoca Efendi bu su'āle cevāb için kitāba mūrāca° at idilmek lāzım geldiđini söyler.

Oradan çıķan bu iki zāt Bekri Muştafa'yı bulmak üzere Ĥumķapudaki Ağob'un Meyģānesi'ne giderler. Muştafa orada bir köşede ķurulmuş ° ayş ü nüş ile meşđul bulunmuş idi. Bunuñ yanına taķarrüble selām virir ve otururlar. "Bekri" iki misafirüñ sebeb-i ziyāretini şorunca biri diyor ki:

– Bir şübhemüz var onı sizden suāle geldük.

– Şoruñuz baķalum.

– Cenābıģaķ dünyāyı iđnenüñ deliğinden geķirmeđe ķādirdür değil mi?

– Āmennā! Ĥādirdür.

– O ģāilde ° acabā nasıl yapar, dünyāyı mı küçüldür iđnenüñ deliğini mi büyüldür?

– Ne dünyāyı küçüldür, ne de iđnenüñ deliğini büyüldür. VIZIR VIZIR VIZIR VIZIR...

Bekri bu vızır vızır uzatdıķça uzadır. Misafirler alub meyhāneden ıarlar ise de Bekri hālā vızır vızır demekde devām ider.

Bu tecrūbe ile Mutafa'nuñ i° tiadı saēlam olduēını iddiā° iden zāt basi azanır.

76. VIZIR VIZIR GEİRİR

Bir gūn iki kii Bekri Mustafa'nın itikadından bahse tutuurlar. Biri Bekri'nin ayyalıēının zayıf itikadından ileri geldiēini iddia ettiēi hālde; diēeri her ne kadar gece ve gūndūz arap ise de onun itikadının pek saēlam olduēunu ileri sūrer. Hatta onun ok hocalardan daha saēlam itikadı olduēunu sūyler ve bunu ispat edeceēini anlatır.

Her ikisi de iddialarında ısrar ettiklerinden ispatlamaya karar verirler. Doēruca bir medreseye giderek bir Hoca Efendi'ye mūracaat ederler. Selamdan sonra derler ki:

– Hoca Efendi Cenabıhakk'ın būtūn dūnyayı iēnenin deliēinden geirmeye kadir olduēu ūphesizdir deēil mi?

– Hay! Hay!

– Fakat merak ettiēimiz ve kararsız olduēumuz bir mesele var onu sizden sormaya geldik.

– O mesele ne imi?

(s.17) – Acaba Cenabıhak dūnyayı iēnenin deliēinden geirmek iin dūnyayı mı kūūltūr deliēi mi būyūtūr?

Bu soruya aıran Hoca Efendi cevap iin kitaba mūracaat etmek gerektiēini sūyler.

Oradan ıkan bu iki kii Bekri Mustafa'yı bulmak ūzere Kumkapı'daki Agop'un Meyhanesi'ne giderler. Mustafa orada bir kōede kurulmu zevk ve sefa ile megul bulunmaktadır. Bunun yanına yaklaarak selam verir ve otururlar. "Bekri" iki misafirin sebebi ziyaretini sorunca biri der ki:

– Bir ūphemiz var onu size sormaya geldik.

– Sorun bakalım.

– Cenabıhak dūnyayı iēne deliēinden geirmeye kadirdir deēil mi?

– Āmennā! Kadirdir.

– O hâlde acaba nasıl yapar, dünyayı mı küçültür iğnenin deliğini mi büyütür?

– Ne dünyayı küçültür, ne de iğnenin deliğini büyütür. Vızır vızır vızır vızır...

Bekri bu vızır vızırını uzattıkça uzatır. Misafirler kalkıp meyhaneden çıkarlarsa da Bekri hâlâ vızır vızır demeye devam eder.

Bu tecrübe ile Mustafa'nın itikadının sağlam olduğunu iddia eden kişi bahsi kazanır.

77. PEKİ AMA BALIKLAR NE OLDU?

Bekri Muştafa'nun Unkapanı cihetlerinde ikamet ider bir teyzesi olup bu kadıncağızuñ faqir hali cihetiyle Muştafa ara sıra muavenet ider ve ba'zen ziyaretine giderek bir gece misafir olurmuş.

(s.18) Bir gün akşam üzeri ziyaret itmek hatırına geldiğinden Kumkapu'da meyhaneden kalkarak doğruca Balıkpazarı'na inmiş. Orada taze uskumru balıklarını görünce bunlardan teyzesine götürmek üzere bir oğka mübayaa' itmiş, balıkçı balıkları aleluşul bir saza geçirüb demet yaparak Bekri'nün eline virmiş.

O sırada henüz vakit erken olduğundan Muştafa biraz vakit geçirmek ve bir iki tek dahā atmak maşşadıyla bir meyhaneye girmiş ve balık demetini meyhaneci çırağına virerek bir tarafa oturmuş. Bir bir dahā dirken vakit epeyce geçmiş ve ortalık karararak sokaqlar tenhalaşmış olduğundan Muştafa yola çıkmış, kapudan çıkar iken meyhanecinün eline virdiği balık demetini şallaya şallaya götürmeğe başlamış.

O zamanlarda İstanbul sokaqlarında sürü sürü dolaşan kafil-i kilabun Balıkpazarı'ndaki en kurnazları Bekri Muştafa'yı balıklarun ağırlığından kurtarmak maşşadıyla arkadan bir bir çeküb koparmağa başlamışlar ve az zamanda demetde balık bırakmamışlar bittabi bundan haberdar olmayan Bekri Muştafa elinde şımsıki tutduğu sazda kalan balık başlarını teyzesinün hanesine götürmüş ve kapudan gireriken teyze saña balık getirdüm? diyerek kadıncağıza virmiş.

Bekri yukarı odaya çıktığından biraz sonra şızub uyumuş gözlerini irtesi şabāh ancak açmış. Kendi kendine düşünmeğe başlamış:

– Ben dün Balıkpazarı'ndan uskumru aldum. Şonra meyhanede içdüm. Balıklar elimde olarak buraya geldüm, teyzeme virdüm. Faqat şonra balık yidüm mi?

Ne kadar düşünmüş ise de balık yidiği hatırına gelmediğinden teyzesine şormağa karar virmiş ve dimiş:

(s.19) – Teyze! Ben dün akşam buraya balık getirdüm değil mi?

– Evet oğlum.

– Şonra balık yidüm mi?

– Hayır yimedün.

- Ne için pişirmedün?
- Cānım nene lâzım. Balığı baña getirdün değil mi? Ben memnūn oldum o kadar.
- Hayır! O kadar değil. Ben anlamak isterüm. Ne için akşam balık pişirmedün?
- Cānım oğlum ısrār itme. Vazgeç.
- Hayır hayır herhâlde söylemelisün?
- Kadın yirinden kalçarak aşağıya iner ve balık başlarını getirerek irāe ile:
- Bak Muştafa! İşte getirdiğün balıklar! Ben bunun hangisini pişirecekdüm? Bekri Muştafa teyzesine qarşu maħcūb olarak oradan çıkar gider.

77. PEKİ AMA BALIKLAR NE OLDU?

Bekri Mustafa'nın Unkapanı taraflarında ikamet eden bir teyzesi vardır. Bu kadıncağızın fakir hali sebebiyle Mustafa ona ara sıra yardım eder. Bazen de ziyaretine giderek bir gece misafir olurmuş.

(s.18) Bir gün akşamüzeri ziyaret etmek hatırına geldiğinden Kumkapı'da meyhaneden kalkarak doğruca Balıkpazarı'na iner. Orada taze uskumru balıklarını görünce bunlardan teyzesine götürmek üzere bir okka satın alır. Balıkçı balıkları gereğince bir saza geçirip demet yaparak Bekri'nin eline verir.

O sırada henüz vakit erken olduğundan Mustafa biraz zaman geçirmek ve bir iki tek daha atmak amacıyla bir meyhaneye girer. Balık demetini de meyhaneci çırağına vererek bir tarafa oturur. Bir bir daha derken zaman epeyce geçer ve ortalık karararak sokaklar tenhalaştığından olduğundan Mustafa yola çıkar. Kapıdan çıkarken de meyhanecinin eline verdiği balık demetini sallaya sallaya götürmeye başlar.

O zamanlarda İstanbul sokaklarında sürü sürü dolaşan köpek topluluğunun Balıkpazarı'ndaki en kurnazları Bekri Mustafa'yı balıkların ağırlığından kurtarmak amacıyla arkadan bir bir çekip koparmaya başlar ve az zamanda demette balık bırakmazlar. Tabi ki bundan haberdar olmayan Bekri Mustafa elinde sımsıkı tuttuğu sazda kalan balık başlarını teyzesinin evine götürür ve kapıdan girerken "Teyze sana balık getirdim." diyerek kadıncağıza verir.

Bekri yukarı odaya çıktıktan biraz sonra sızıp uyur, gözlerini ertesi sabah ancak açar. Kendi kendine düşünmeye başlar:

– Ben dün Balıkpazarı'ndan uskumru aldım. Sonra meyhanede içtim. Balıklar elimde buraya geldim, teyzeme verdim. Fakat sonra balık yedim mi?

Ne kadar düşünse de balık yediği hatırına gelmediğinden teyzesine sormaya karar verir ve der ki:

(s.19)– Teyze! Ben dün akşam buraya balık getirdim değil mi?

– Evet oğlum.

– Sonra balık yedim mi?

– Hayır yemedin.

– Niçin pişirmedin?

– Canım nene lazım. Balığı bana getirdin değil mi? Ben memnun oldum o kadar.

– Hayır! O kadar değil. Ben anlamak isterim. Niçin akşam balık pişirmedin?

– Canım oğlum ısrar etme. Vazgeç.

– Hayır hayır her hâlde söylemelisin?

Kadın yerinden kalkarak aşağıya iner ve balık başlarını getirip gösterir:

– Bak Mustafa! İşte getirdiğin balıklar! Ben bunun hangisini pişirecektim?

Bekri Mustafa teyzesine karşı mahcup olarak oradan çıkar gider.

78. FAĞAT BU TOĞAT FENĀ

Bekri Muřtafa bir gŭn hamama giderek şoyunub içeri girmiş ve gŭbek taşına uzanmış. O şırada ĥamamda yalnız bir zĀt var imiř. İpekli peştemaller şuşanmış olan bu zĀta ĥamam mŭstaĥdeminŭn gŭsterdikleri ĥŭrmet ve ri°āyetden bunun bŭyŭk bir kimse oldığını aňlayan Bekri Muřtafa mŭmĀ ileyhi diđķatle temāřaya ķoyulmıř.

Bu zĀt Muřtafa'ya pek beňziyor imiř, °ādetā bir elmanŭn yarısı o yarısı bu, boyu bořu, endāmı, çehresi, bıyıkları °aynı Muřtafa gibi, bu ĥāle diđķat iden Muřtafa mŭmĀ ileyh yirine gemeđi tařmĀm iderek ĥamamuň tenĥālıđından bil-istifāde ķucaķlayub ĥamamuň řŭ ĥazĀnesine atmıř ve onuň (s.20) ipekli peřtemallerini řuřanarak yirine oturmıř, bir mŭddet řoňra dellĀk gelerek kendisini gŭzelce yıķamıř ve getirdiđi ipekli ađır ĥavlulara řararak ķoltuđına girŭb dıřarı ıķarmıř, Muřtafa aĥzār idilmıř olan maĥalle ķurularak yarım sĀ° at ķadar istirĥati mŭte°ākib getirilen elbise bođasını açub içindeki mŭkemmel taķımları giyinmiř, ve ciblerindeki altunlardan bir ikisini ĥamamcılara baĥřıř virdikten řoňra ķapudan ıķmıř ve ķapunuň ōnŭnde beklemekde olan seyisŭn tutdđđı ata binerek ķonađa °azĀmete ĥazĀrlanmıř. Fađat yolu bilmediđi cihetle bir pot ķırmađdan ķorķarak seyise dimiř:

– EvlĀd, baňa bugŭn ĥamam tođundı, fenĀ ĥĀlde bařum ađrıyor. Sen řu atuň dizgininden tutarak ōnŭmde yŭrŭ. ŭnki ben gŭzlerimi ķapayacađum.

Bu emir ūzerine seyis bĀrgiri yideğine aldığından, bir yanlışlığa maĥal ķalmandan doğruca ķonađa vĀřıl olmışlar fağat burada diğer bir mŭřkilĀt var. Atdan inŭbde ķonađa girince yolu bilmediğinden bir ĥaťā itmemesini te'mĀn maķřadıyla hemĀn oturuyormış ve gŭyā kendi kendine yŭrŭyemeyecek bir ĥĀlde oldđđını gŭstermiř. Bu ĥĀli gŭrŭb mu°āvenete ķořan ĥadim ağaları beđŭn ķoltuđına girerek toğruca yataķ oťasına gŭtŭrmiřler ve yatağına yatırmışlar. Ĥanımfendi pŭrtelāř zevcinŭn başı ucunda dŭnmeđe başlamış. Bir mŭddet řoňra Bekri Muřtafa abdestĥāneye gitmek iĥtiyacını ĥis eylediğinden ĥanımnına dimiş:

– Hānım rica iderüm baña mu^e āvenet it, tışarı çıkmak icāb idiyor. Faķat başum fenā hālde döndüğünden düşmekden kōrkuyorum. Elimden tut da berāber helāya gidelüm.

Bu teklīfi pek tabī^e bulan hānım Bekri Muştafa’yı, yāhud sahte (s.21) beği elinden tutarak abdesthāneye götürmüş ve bu hīle ile Bekri bu müşkili de şavdığına memnūn olarak içeri girüb def^e -ı hācete başlamış.

Tam bu sırada eñsesine inen kuvvetli bir tokat ile aklı başına gelüb gözini açdığı zamān tekmīl bu vak^e anuñ rü’yā olduğunu ve yatdığı yerde dürlü dürlü hareket idüb konuşduktan sonra def^e -ı hācete başlayınca hamam müstahdemlerinden biri ensesine bir tokat urarak uyandırdığını anlamış ve bu hālden fevk^e ālāde maħcūb olarak bir dahā hamamda uyumamağa karar vermiş.

78. FAKAT BU TOKAT FENA

Bekri Mustafa bir gün hamama giderek soyunup içeri girer. Göbek taşına uzanır. O sırada hamamda yalnız bir kişi vardır. İpekli peştamallar kuşanmış olan bu kişiye hamam müstahdemlerinin gösterdikleri hürmet ve saygıdan bunun büyük bir kimse olduğunu anlayan yukarıda anlar. Bekri Mustafa onu dikkatle temaşaya koyulur.

Bu kişi Mustafa’ya pek benzemektedir, ādetā bir elmanın yarısı o yarısı bu, boyu posu, endamı, çehresi, bıyıkları aynı Mustafa gibi, bu hāle dikkat eden Mustafa adı geçen kişinin yerine geçmeyi tasarlar. Hamamın tenhalığından faydalanarak bu kişiyi kucaklayıp hamamın su hazinesine atar ve onun (s.20) ipekli peştamallarını kuşanarak yerine oturur. Bir süre sonra tellak gelerek kendisini güzelce yıkar ve getirdiği ipekli ağır havlulara sararak koltuğuna girip onu dışarı çıkarır. Mustafa hazırlanmış olan yere kurularak yarım saat kadar dinlendikten sonra getirilen elbise bohçasını açıp içindeki mükemmel takımları giyinir. Ceplerindeki altınlardan bir ikisini de hamamcılara bahşiş verdikten sonra kapıdan çıkar. Kapının önünde bekleyen seyisin tuttuğu ata binerek konağa gitmeye hazırlanır. Fakat yolu bilmediği için bir pot kırmaktan korkarak seyise der ki:

– Evlat, bana bugün hamam dokundu, fena hālde başım ağrıyor. Sen şu atın dizgininden tutarak önümde yürü. Çünkü ben gözlerimi kapayacağım.

Bu emir üzerine seyis atı yedeğine aldığından, bir yanlışlık yapmadan doğruca konağa ulaşırlar. Fakat burada diğer bir zorluk vardır. Attan inip de konağa girince yolu bilmediğinden bir hata yapmamak için hemen oturur ve sanki kendi kendine yürüyemeyecek hâlde olduğunu gösterir. Bu hâli görüp yardıma koşan müstahdem ağaları beyin koltuğuna girerek onu doğruca yatak odasına götürürler ve yatağına yatırılırlar. Hanımefendi telaşla kocasının başı ucunda dönmeğe başlar. Bir süre sonra Bekri Mustafa helaya gitmek istediğini hanımına söyler:

– Hanım rica ederim bana yardım et, dışarı çıkmam gerekiyor. Fakat başım fena hâlde döndüğünden düşmekten korkuyorum. Elimden tut da beraber helaya gidelim.

Bu teklifi pek tabi bulan hanım Bekri Mustafa'yı yani sahte (s.21) beyi elinden tutarak helaya götürür. Bu hile ile Bekri bu zorluğu da atlattığına sevinerek içeri girip hacet gidermeye başlar.

Tam bu sırada ensesine inen kuvvetli bir tokat ile aklı başına gelir, gözünü açtığı zaman bütün bu olayların rüya olduğunu ve yattığı yerde türlü türlü hareket edip konuştuğundan sonra hacet gidermeye başlayınca hamam müstahdemlerinden birinin ensesine bir tokat vurarak kendisini uyandırdığını anlar. Bu hâlden çok utanarak bir daha hamamda uyumamaya karar verir.

79. AMAN ÇOCUK ŞIKI TUT

Bir gün Bekri Muştafa Fatih civārında geçmekte iken orada bir kahvehānenün önünde oturmuş, nargile içmekte olan bir ahbabına teşadüf ider. Bu zātuñ ricā vü ibrāmı üzerine yanında oturarak konuşmağa başlarlar. O sırada kahveci bir nargile getirür ve Muştafaya virür.

Bekri nargileyi bir hayli çekdikden sonra arkadaşıyla vedā° iderek kal kub yoluna devam ider. Cāmi° -i Şerif° ün havlısına vāşıl oldığı zamān dört deveden mürekkeb bir kaṭara teşadüf eyler. Bu develerün önünde küçük bir merkeb gidiyor. Ve buña da bir çocuk binmiş bulunuyor.

O sırada gāyet iri bir çaylak semādan süzülerek gelüp çocuğun başındaki kırmızı çuhadan ma° mül takkiyeyi pençesiyle kavrayarak götürmek ister ise de çocuk atik davranarak iki eliyle takkiyeyi yanlarından yakalar. Kuş pençesine geçirdiği takkiyeyi bırakmak istemediği ve çocuk da şımsığı tuttuğu cihetle kuş takkiye ile berāber çocuğu da kaldırmağa başlar. Çocuk ayaklarıyla merkebün karnını tuttuğundan o da havāya doğru kal kar.

(s.22) Merkebün arkasından birinci devenün başı, sonra ön ayakları ve ba° de arka ayakları elhāşıl tekmīli birden ayrılır. Bunı mü° āķib ikinci deve de ° aynı vechile kal kar, üçüncü ve nihāyet dördüncü deve de berhavā olur.

Bu hāli gören Bekri Muştafa dördüncü devenün uçmasına māni° olmak ° azmiyle kuyruğundan yapışur çeker, fakat māni° olmak şöyle dursun o da birden kal kub havalanur şimdi çaylak sonra çocuk ve merkeb, sonra dört deve ve andan sonra da Bekri Muştafa'dan merkeb kaṭar semāya doğru şu° ūda başlarlar, Bekri Muştafa kuyruğu bıraksa yere düşerek mahv ü telef olacağını hesāb ile berāber çocuğun elinden külāhı bırakması ihtimālini de der-piş iderek "Aman çocuk şiki tut, şakın bırakma" diye bağırmağa başlar. Bir yarım sa° at kadar bu hāle yükseldikten sonra çocuk naşılca külāhı bırakır ve tekmīl havāyı kaṭar karma karışık bir hāle yere şukuṭ ider. Bu sükūtuñ te'siriyle kendine gelen Bekri Muştafa meydanda arkası üstü yatmış olduğu hāle āvāzı çıktığı kadar bağırıldığı ve bir hayli seyircilerün de etrafına toplanarak temāşā itdiklerini görür. Meydanda ne develer ve ne de çocuk vardı meğerse Bekri Muştafa'ya kahvecinün getirdiği nargile de esrar varmış ve onun te'siriyle böyle tahāyyülāta düşmüş imiş.

79. AMAN ÇOCUK SIKI TUT

Bir gün Bekri Mustafa Fatih civarından geçerken bir kahvehanenin önünde oturmuş, nargile içmekte olan bir ahabına rastlar. Bu ahabının rica ve ısrarı üzerine yanına oturur. İkisi konuşurlarken o sırada kahveci bir nargile getirir ve Mustafa'ya verir.

Bekri nargileyi bir hayli çektikten sonra arkadaşıyla veda ederek kalkıp yoluna devam eder. Cami-i Şerif'in bahçesine geldiğinde dört deveden oluşan bir katarla rastlar. Bu develerin önünde küçük bir merkep ve üzerinde de bir çocuk.

O sırada iri bir çaylak gökyüzünden süzülerek gelip çocuğun başındaki kırmızı kumaştan yapılmış takkeyi pençesiyle kavrayarak götürmek ister. Ama çocuk atik davranarak iki eliyle takkeyi yanlarından yakalar. Kuş pençesine geçirdiği takkeyi bırakmak istemediği ve çocuk da sımsıkı tuttuğu için kuş takke ile beraber çocuğu da kaldırmaya başlar. Çocuk ayaklarıyla merkebin karnını tuttuğundan o da havaya doğru kalkar.

(s.22) Merkebin arkasından birinci devenin başı, sonra ön ayakları ve sonra da arka ayakları kısacası hepsi birden havalanır. Bunun ardından ikinci deve de aynı şekilde kalkar, üçüncü ve nihayet dördüncü deve de havalanır.

Bu hâli gören Bekri Mustafa dördüncü devenin uçmasına engel olmak için kuyruğundan yapışır çeker. Fakat engel olmak şöyle dursun o da birden kalkıp havalanır şimdi çaylak sonra çocuk ve merkep, sonra dört deve ve ondan sonra da Bekri Mustafa'dan oluşan katar gökyüzüne doğru yükselmeye başlar. Bekri Mustafa kuyruğu bıraksa yere düşerek telef olacağını düşünmekle beraber çocuğun elinden külahı bırakması ihtimalini de göz önünde bulundurur ve "Aman çocuk sıkı tut, sakın bırakma" diye bağırmaya başlar. Yarım saat kadar böyle yükseldikten sonra çocuk nasılsa külahı bırakır. Havadaki katarın hepsi perişan bir hâlde yere düşer. Bu düşüşün etkisiyle kendine gelen Bekri Mustafa meydanda arkası üstü yatmış bir vaziyette avazı çıktığı kadar bağırarak ve pek çok seyircinin de etrafına toplanarak kedisini seyrettiklerini görür. Meydanda ne develer ne de çocuk vardır. Meğerse Bekri Mustafa'ya kahvecinin getirdiği nargile de esrar varmış. Bekri de esrarın tesiriyle böyle hayal görmüştür.

80. ÇENGİ RĀİ'FE İLE

Bekri Muştafa'yı bir düğüne da° vet iderler. O zamanlarda düğünlerde çengi takımları icrā-yı āhenk ve raqqas itmek ° adet olduğundan mezkūr düğüne de eñ meşhūr çengi Hürmüz'ün takımı celb idilmiş idi. Bu takımı en nadide güzeli de altunbaş Rāi'fe denilen kadındı. Mezbureyi raqqas iderken gören Bekri Muştafa peydā-yı münāsebetē karar virmiş ve irtesi gün Hürmüz'ün hānesine giderek keyfiyeti teklīf itmişdi. Bu gibi kadınlara maḥşūş ḥālet-i rūhiye te'sīriyle Rāi'fe Bekri Muştafa'nuñ cesaret ve kuvvetle şöhretine meclüb olarak düğünlerden gayrı bezm-i ° ayş ü nūşda bulunmak, diğē bir erkek ile peydā-yı münāsebet itmemek şartıyla Bekri'nün dostu olmak teklīfini kabūl itmişdi.

Bu gibi şūh-meşreb kadınlara ile dost olanlar haftada bir veyā iki gice mu° ayyen zamānlarda gelerek diğē günler kadını serbest bırakmak ° adet olduğu hālde Bekri Muştafa Rāi'feyi taht-ı inḥiṣāra almak arzusunda bulunduğundan böyle bir gün ve gice taḥṣīṣ itmemiş, istediği zamān geleceğinden bahiṣle kızıñ idāre-i' ma° ıyşetini der-ahd itmekle beraber gümāgan Hürmüz'ün hānesinde iḳāmetine müsā° aide eylemiş.

Bekri Muştafa ba° zan üç beş gice birbiri üstüne ziyāret ider ve ba° zan de haftalarca semtine uğramazmış. Bu şüretle bir sene geçmiş. Ne Bekri Rāi'fe'yi ve ne de Rā'ife Muştafa'yı incitmemiş.

O zamānuñ miras yedilerinden olub nezāket ṭab° ı, naḥāfet bünyesi zevk ü şefā ° ālemlerine inhimakı ḥasebiyle "Gonca Çelebi" denilen Aḥmed Efendi bir düğünde Rā'ife'yi görerek meftun-u ḥüsn-ü cemāli olmuş, onuñla peydā-yı münāsebet arzūsına düşerek takım başı Hürmüz Hānım'a çatmış, ertesi gün Hürmüz'ü hānesinde ziyāretile Rā'ife'ye karşı ḥüsn eylediği ° aşk-ı şedīdden bilbahiş onuñla bir gice hem bezm-i ülfet eylediği taḳdirde büyük fedākārlıḳda bulunacağını söylemiş, Hürmüz Hānım Rā'ife'nün Bekri Muştafa ile olan muḳāvelesini dermiyān iderek onuñla görüşmenün imḳansızlıḳını ileri sürmüş ise de Çelebi büyükçe bir hediye ile takım başını iḳna° a muvaffaḳ (s.24) olduğundan Rā'ife'ye keyfiyet açılmış, şāyed yeñi misafirleriyle bulunduğu sırada dostu gelecek olur ise teyzesine gitdiği ḥaber virilerek şavulmak kararıyla Rā'ife ve Çelebi'nün o gice beraber ḳalmalarına muvāfaḳat idilmiş.

Gonca Çelebi meclis-i ° ayş ü nūşuñ aḥzārı için ḥāne şāḥibesine bir kaç altun virerek aḳşamdan soñra ° avdet itmek üzere ° azimetle gice sā° at yarım raddelerinde gelerek eḡlence başlamış.

Diğer tarafından Bekri Muştafa meyhānede ḳafayı iyice tütüledikten soñra dostunuñ nezdine gitmek fikriyle ḳalḳub doğruca Hürmüz'ün ḥānesine gelmiş ve ° adeti vechile köşe başında bir na° ra-i' mestāne atmaḡı müte° ākib ḳapuyı üç def° a şiddetle urmuş. Bu işāret-i maḥşūşadan Bekri Muştafa'nuñ geldiğini añlayan Hürmüz düçar-ı telāş olarak ḳapuya ḳoşmuş ve misāfiri ḥürmetle bi-l-istiḳbāl alt ḳatdaki odaya almış ve demiş ki:

– ° Afv idersiñüz Aḡa Ḥazretleri bugün sizün teşrīf ideceḡiñizi ümīd itmeyen Rā'ife ḥasta bulunan teyzesini ziyārete gitdi. Şimdi burada deḡildür. Ḳuşūrımıza bakmayıñuz.

Bekri Hürmüz'ün bu planını şāḥīḥ telāḳḳī itmeyecek bir sebep olduğundan hiçbir be's olmadığını söylemiş, biraz dinleñdikden soñra giderüm diyerek oturmuş.

Bu esnāda yukarı kātda Gonca Çelebi ile hem bezm-i vişāl olan Rā'ife her dürlü ihtiyāta ri'āyeten misāfirini ḳanepenün altına şoḳduḡdan soñra oḡa ḳapusını da arkasından sürgüleyerek Muştafa'nuñ gitmesini şabırsızlıkla beklemeḡe başlamış. Fazlaca ° işretün, oraya gelinceye ḳadar ḳat° itdiḡi epeyce mesāfenün ḥāşıl eylediḡi rehāvet ve yorḡunluḡ ile Bekri Muştafa biraz soñra fikrini deḡişdirerek demiş ki:

(s.25) – Hürmüz Ḥānım biraz yorḡunum. Gice bu vāḳit tā Ḳadır'gaya ḳadar ° avdetde bir ma° nā göremiyorum. Rā'ife burada deḡil ise oḡası burada ya! Ben bu gice orada yatar ve şabaḥ işime giderüm.

Bekri'nün bu ḳarārından şaşırın ḳadın her ne şūretle olur ise olsun onu oradan şavmak ihtiyācında bulunduḡından demiş:

– Pek° alā olur fakaḡ Rā'ife gider iken oḡasını kilidleyüb anaḡtarını beraber götürdü.

– Ne zārarı var! Ben ḳapuyı omuzla açarum! Yarın şabaḥleyin bir çilingir getirir yaptırursıñuz.

– O da olur. Ancaḡ kendisi olmadığı sırada oḡasına girildiḡine ḡarılır. Sizün açdıḡıñuzu bilmeyerek bizüm ḳırdıḡımızı zann ider mādemi burada ḳalmaq

istiyorsunuz, diğerk bir odada meşelâ Hâsîbe'nün odasında yatıñuz. Hem de yalnız kalmış olmađıñuz.

– Hayır! Hayır! Herhâlde Râ'ife'nün odasında yatacağum. Yarın kendi gelinceye kadar da beklerüm. Sizden şübheye bir mağal kalmaz.

Muştafa'nuñ bu ısrârı üzerine Hürmüz bir çâre-i selâmet aramağda iken Bekri kalker yukarı çıkar. Hürmüz'ün ricâ ve ısrârına ehemmiyet vermeyerek dostunuñ oda kapusu önüne geldi. Ma' lûm olduğı vechile kapu içeriden sürgülü olduğından kapuyu kuvvetle omuzlayarak sürgüleri kırub kapuyu açdı.

Odaya girince karşusına bu gibi kadınlara mağşüş bir tarzda kahkaha şalıvererek Râ'ife çıktı ve hemân dostunuñ kucağına atılarak latîfeye başladı.

(s.26) Bekri: – (Hayretle) Vay! Sen burada mısuñ?

– Evet buradayum.

– O hâlde Hürmüz Hanım baña ne için yalan söyledi?

– Onuñ hiç kabağati yok. Ben mağşüş yapdırdum. Oña ricâ ederek böyle söylemişdüm. Mağşadum sizi tecrübe idi. Burada diğerk çengiler var. Benüm bulunmadığum şırada onlardan biriyle kalub kalmayacağınızı añlamak isteyordum.

– Tuğaf fikir! Hiç ben senden başkasında kalır mıyum!

– Şimdi tamamıyla emîn oldum. Buyuruñ oturuñuz.

Râ'ifenün bilâtereddüd söylediğı bu yalanlara inanan Bekri Muştafa kanepenün üzerine oturub Râ'ifeyi yanına aldı konuşmağa başladılar bu şırada kanepenün altında bulunan ve korğusundan titremekte olan Çelebi, Bekri'nün o giceyi orada geçireceğini, şabağa kadar beklemeğe mecbûr kalacağını düşünüyor, bu belâdan selâmetle kurtulur ise bir daha böyle dolâba düşmeğe yemîn ediyordu Râ'ife, diğerk bir erkek ile münâsebeti olduğini añladığı zaman Bekri'nün ne yapacağını añlamak mağşadıyla şormuş:

– Eğer beni burada bir erkek ile bulsa idün ne yapardıñ?

– O herîfi tutduğım gibi pencereden atar ve haddini böylece bildirirdüm. Kanepenün altındaki Gonca Çelebi Bekri Muştafa'nuñ bu cevâbını işidince pek ziyâde korğmuş ve kendisini zabt idemeyerek şalvarını doldurmuş olduğından biraz sonra odada müdhiş fenâ bir koğu hâşıl olmuş, buña ma' nâ viremeyen Bekri şordu:

– Rā'ife! Burada fenā bir ou var. Abdesthāne ousu gibi bir ey. Bu ne oluyor?

(s.27) – (Telala) Bilemem! Belki abdesthānenūn apusu aı almı da oradan geliyor.

– Abdesthāne ile buranuñ arası epeyce uza, hem de apu apalı: Bāhuu biraz evvel byle bir ou yoktu.

Rā'ife biabi° bu su'āle bir cevāb vermeyerek aaladıından (Bekri) ayaa alkub odayı aramaa balamı, her arafı, dolab iini gzden geirdikten oñra anapenuñ altına baınca orada titremekte bulunan Ğonca elebi'yi grmu, yakasından utarak meydana ıkarub arusına durdırmı iki adım giri ekilerek l gibi abarı olan hazān yapraı gibi titreyen elebi'yi badan ayaa bir szdukdan oñra arada durmada olan kadına donmu, fevk° ālāde hiddet ve iddet gsterecei zann olunur iken hilāf-ı me'mūl acı bir tebessm ile:

– Ala adın! Bir u herife ba bir de baña ba oñra da u tenezzln duun.

Diyerek oadan ıub gider. Rā'ife Bekri'nn bu mu° āmele-i tahiriyesi zerine yapdıı ie oñ derece nādim ve macb olarak dostunuñ arasından oar ve ayaklarına apanarak ricā ve niyaz ider ise de onu °avdet itdirmek mmkn olamaz.

Bekri bu vaka° dan oñra Rā'ife ile bir daha grumez hattā onuñ bulunacaı dnlerede da° vet idilse bile gitmez.

80. ENĐİ RAİFE İLE

Bekri Mustafa bir dne davet edilir. O zamanlarda dnlerde engi takımlarının alıp insanları elendirmeleri ve dans etmeleri ādettir. Bundan dolayı sz edilen dne de en mehur engi Hrmz'n takımı arılır. Bu takımın en nadide gzeli de Altınba Raife denilen kadındır. Bu kadını dans ederken gren Bekri Mustafa onunla iliki kurmaya karar verir. Ertesi gn Hrmz'n evine giderek durumu anlatır. Bu gibi kadınlara mahsus ruh hālinin de etkisiyle Raife Bekri Mustafa'nın ohretine tutulur. Dnlerden baka elencede bulunmamak, dier bir erkek ile iliki kurmamak artıyla Bekri'nin dostu olmayı kabul eder.

Bu gibi açık meşrepli şen ve neşeli kadınlar ile dost olanların haftada bir veya iki gece belirli zamanlarda gelip diğer günler kadını serbest bırakmaları âdettir. Ala Bekri Mustafa Raife'yi himayesi altına almak istediğinden böyle bir gün ve gece belirlemez, istediği zaman gelmek için de kızın geçimini üstlenmeye söz verir. Raife'nin de eskisi gibi Hürmüz'ün evinde ikametine izin verir.

Bekri Mustafa bazen üç beş gece birbiri üstüne ziyaret eder. Bazen de haftalarca semtine uğramaz. Böylece bir sene geçer. Ne Bekri Raife'yi ne de Raife Bekri'yi incitmez.

O zamanın mirasyedilerinden olan kibar yaratılışı, zayıf bünyesi zevk ü sefa âlemlerine düşkünlüğü sebebiyle kendisine "Gonca Çelebi" denilen Ahmet Efendi bir düğünde Raife'yi görür. Ona âşık olur. Onunla ilişki kurmayı ister ve takım başı Hürmüz Hanım'a durumu açar. Ertesi gün Hürmüz'ün evini ziyaret eder. Raife'ye karşı olan aşkından söz ederek onunla bir gece dost meclisinde bulunursa büyük fedakârlıkta bulunacağını söyler. Hürmüz Hanım Raife'nin Bekri Mustafa ile olan anlaşmasını ileri sürerek onunla görüşmenin imkansız olduğunu söyler. Ama Çelebi büyükçe bir hediye ile takım başını ikna eder. (s.24) Raife'ye durum açıklar. Şayet yeni misafirleriyle bulunduğu sırada dostu gelecek olursa Raife'nin teyzesine gittiği söylenerek Bekri'nin gönderilmesine karar verilir. Böylece Raife ve Çelebi'nin o gece beraber kalmalarına ortam hazırlanır.

Gonca Çelebi eğlence meclisinin hazırlığı için ev sahibesine bir kaç altın verir ve akşamdan sonra dönmek üzere gider. Gece saat yarım sıralarında gelir, eğlence başlar.

Diğer taraftan Bekri Mustafa meyhanede kafayı iyice tütsüledikten sonra dostunun yanına gitmek düşüncesiyle kalkıp doğruca Hürmüz'ün evine gelir. Âdeti üzere köşe başında bir sarhoş narası atar ve kapıyı üç defa şiddetle çalar. Bu özel işaretten Bekri Mustafa'nın geldiğini anlayan Hürmüz telaşlanarak kapıya koşar. Misafiri hürmetle karşılar, alt kattaki odaya alır ve der ki:

–Affedersiniz Ağa Hazretleri bugün sizin teşrif edeceğinizi ümit etmeyen Raife hastalanan teyzesini ziyarete gitti. Şimdi burada değildir. Kusurumuza bakmayınız.

Bekri, Hürmüz'ün bu planını anlamadığından hiçbir fenalık olmadığını söyler, biraz dinledikten sonra giderim diyerek oturur.

Bu sırada yukarı katta Gonca Çelebi ile vuslat meclisinde olan Raife her türlü tedarigi düşünür. Misafirini kanepenin altına soktuktan sonra oda kapısını da arkasından sürgüler. Mustafa'nın gitmesini sabırsızlıkla beklemeye başlar ve kat ettiği yolun sebep olduğu rehavet ve yorgunluk ile Bekri Mustafa biraz sonra fikrini değiştirir. Der ki:

(s.25) – Hürmüz Hanım biraz yorgunum. Gece bu vakit tã Kadırga'ya kadar dönmekte bir anlam göremiyorum. Raife burada değilse odası burada ya! Ben bu gece orada yatar ve sabah işime giderim.

Bekri'nin bu kararına şaşırın kadın her ne olursa olsun onu oradan savması gerektiğinden der ki:

– Pekala olur. Fakat Raife giderken odasını kilitleyip anahtarını yanında götürdü.

– Ne zararı var! Ben kapıyı omuzla açarım! Yarın sabahleyin bir çilingir getirir yaptırırız.

– O da olur. Ancak kendisi yokken odasına girilmesine darılır. Sizin açtığınızı bilmeyerek bizim kırdığımızı zanneder. Mademki burada kalmak istiyorsunuz, diğer bir odada mesela Hasibe'nin odasında yatınız. Hem de yalnız kalmış olmazsınız.

– Hayır! Hayır! Herhâlde Raife'nin odasında yatacağım. Yarın kendi gelinceye kadar da beklerim. Böylece de sizden şüphelenmez.

Mustafa'nın bu ısrarı üzerine Hürmüz sağlam bir çare ararken Bekri kalkar, yukarı çıkar. Hürmüz'ün rica ve ısrarına önem vermeyerek dostunun oda kapısı önüne gelir. Bilindiği gibi kapı içeriden sürgülü olduğu için kapıyı kuvvetle omuzlar ve sürgüleri kırıp kapıyı açar.

Odaya girince karşısına bu gibi kadınlara has bir kahkaha ile Raife çıkar ve hemen dostunun kucağına atılarak latifeye başlar. Bekri:

Bekri: (s.26) – (Hayretle) Vay! Sen burada mısın?

– Evet buradayım.

– O hâlde Hürmüz Hanım bana niçin yalan söyledi?

– Onun hiç kabahati yok. Ben mahsus yaptırdım. Ona rica ederek böyle söylemiştim. Amacım sizi tecrübe idi. Burada diğer çengiler var. Benim bulunmadığım sırada onlardan biriyle kalıp kalmayacağımızı anlamak istiyordum.

– Tuhaf fikir! Hiç ben senden başkasında kalır mıyım!

– Şimdi tamamıyla emin oldum. Buyurun oturunuz.

Raife'nin tereddütle söylediği bu yalanlara inanan Bekri Mustafa kanepenin üzerine oturur. Raife'yi yanına alır, konuşmağa başlarlar. Bu sırada kanepenin altında bulunan ve korkusundan titremekte olan Çelebi, Bekri'nin o geceyi orada geçireceğini, sabaha kadar beklemeye mecbur kalacağını düşünür. Bu beladan selamete kurtulursa bir daha böyle oyunlar oynamayacağına yemin eder. Raife, başka bir erkek ile ilişkisi olduğunu anladığı zaman Bekri'nin ne yapacağını anlamak için sorar:

– Eğer beni burada bir erkek ile bulsaydın ne yapardın?

– O herifi tuttuğum gibi pencereden atar ve haddini böylece bildirirdim.

Kanepenin altındaki Gonca Çelebi Bekri Mustafa'nın bu cevabını işitince pek fazla korkar ve kendisini zapt edemeyerek şalvarını doldurur. Biraz sonra odada çok fena bir koku yayılır. Buna anlam veremeyen Bekri sorar:

– Raife! Burada fena bir koku var. Abdesthane kokusu gibi bir şey. Bu ne oluyor?

(s.27) – (Telaşla) Bilemem! Belki abdesthanenin kapısı açık kalmış da oradan geliyordur.

– Abdesthane ile buranın arası epeyce uzak, hem de kapı kapalı. Biraz önce böyle bir koku yoktu.

Raife, bu soruya bir cevap vermez şaşırır. Bekri de ayağa kalkıp odayı aramaya başlar. Her tarafı, dolap içini gözden geçirdikten sonra kanepenin altına bakınca orada titremekte olan Gonca Çelebi'yi görür. Yakasından tutarak çıkarıp karşısına durdurur. İki adım geri çekilerek ölü gibi sapsarı olan, hazan yaprağı gibi titreyen Çelebi'yi baştan ayağa bir süzdükten sonra arkada duran kadına döner. Çok sinirlenip şiddet göstereceği düşünülürken o umulmadık acı bir tebessümle:

– Alçak kadın! Bir şu herife bak, bir de bana bak! Sonra da şu alçaklığını düşün, diyerek odadan çıkıp gider. Raife Bekri'nin bu hakaretli davranışı üzerine

yaptığı işten pişman olur. Utanarak dostunun arkasından koşar ve ayaklarına kapanır. Rica edip yalvarır. Ama onu döndürmek mümkün olmaz.

Bekri bu olaydan sonra Raife ile bir daha görüşmez. Hatta onun bulunacağı düğünlere davet edilse bile gitmez.

81. HUCA EFENDİNÜN EMRİ

Bekri Muştafa bekriliğe henüz yeñi başladığı sırada giceleri hānesine gelir iken köşe başında, kapunun önünde na° ra atmak i° tiyādında (s.28) imiş. Mümā-° ileyh her gice defa° ātla tekerrür iden bu na° ra-i mestāneleri o zamānuñ eñ şiddetli müte° aşşıblarından bulunan maħalle imamı ile maħallenüñ ihtiyarlarından bir kaç zātuñ cānını şıkdığından bir gün cāmi° -i şerīf ittişālındaki imam oğasında toplanarak Bekri Muştafa'yı bekci ile celb ve da° vet iderler.

Bu da° vet neden neş'et eylediğini biṭṭabi° añlamayan Bekri İmam Efendi'nün nezdine ° azīmet ider. O zamānlarda maħallelerde imām ve muħtar ° adetā o maħallenüñ hākimi ve şāhibi gibi olduklarından İmam Efendi kemāl-i ° azāmetle Muştafa'ya tenbīhāt-i ātiyede bulunur:

– Muştafa Ağa senüñ bu sarhoşluğun artık bütün maħalle halkını bīzār itdi. Bundan başka seni cāmi° -i şerīfde hiç gören yok, islāmı böyle olmaz. Bugünden i° tibāren artık sarhoş olub na° rā atmayacaksun her akşām ve yatsu namazlarında cemā° ate geleceksün yoksa seni bu maħallede iķāmet itdirmeyiz añladun mı? dir.

Bir de Bekri o zamanlarda henüz iştihār itmemiş kimseyi tanımaz binaen° aleyh sözünü geçiremez taķımdan oldığı cihetle İmām Efendi'nün emrine inķıyaddan başka bir şey yapamaz ve ertesi gün tamamıyla ayık olduğu hālde akşām ve yatsu namazlarına gelir.

İmam Efendi Mustafa'nın ° işretten fariğ olarak her akşām namaza devamını görerek memnūn olur. Bekri ise diğē taraftan İmam Efendi'nün tehdidine karşı bir çare-i hūlaş bulmak için şarf-ı fikir etmeğe başlar. Bu hāl dört beş gün kadar devam ider. Bir gün akşām üzeri Kūmķapu'dan geçerek sür° atle hānesine gider iken arkadaşlarından birine teşadüf itmekle hoş beşten soñra refīķı meyhānede bir kadeh atmağı teklif eyler. Bekri (s.29) buña evvel emirde razı olmaz. Arkadaşının ısrarı üzerine yalnız bir kadeh olmak şartıyla meyhāneye girerler. Bir iki, iki üç, üç beş olur. Kāfalar tamamiyle tütsülenir. Akşām ezanının ğını gören Muştafa hiç olmaz ise namaza yetişmek için ° aceleyle kalkar ve balıķçının satdığı iri ıstaķozu da satın alarak zenbile koydukdan soñra sür° atle Küçük Ayaşofya yolunu tutar. Tam ezan

oğunur iken o da cām^c iden içeri girer. Zenbili ayakkaabılarıyla önüne koyarak İmam Efendi'nün tam arkaasında namaza đurur.

Farzuñ ikinci rek^c atini kıılmağda olduğları sırada zenbilün içindeki ıstağoz rahat durmayarak kıımıldanır, nihayet zenbili devirerek dışarı çıkar İmam Efendi'nün önüne doğru yürümeğe başlar, bunu gören İmam o zamana kadar ıstağoz görmemiş olduğı cihetle birdenbire dūcār havf ü hayret olarak oğumağda olduğı zamm-ı sū şaşıır. Namazda olduğını da unudarak Bekri'nün işideceği derecede yüksek sesle kendi kendine söylenmeğe başlar:

– °Acaba bu nedir? Belki bir örümcek! Fağat bu kadar büyüğu de olur mu? şüphesiz örümceklerin babası olacak!

İmam Efendi'nün namazı unudarak böyle söylenmesini duyan Bekri Mustafa saikā-i' sekr ile đayanamayarak ıstağozu đutup tekrar zenbile koyar ve der ki:

– Merağ itme İmam Efendi; o örümcek babası değil. Oña ıstağoz dirler. Bunun üzerine artık hiddeti haddini aşan İmām sür'atle giri dönerek Bekri Muřafa'ya bağırır:

– Seni gidi habis seni! Cām^c i-i şerife hem şarhoş gelir hem de böyle °ale'l-°acāib şeyler getirirsün! Haydi def^c ol şuradan! Seni bir daha burada görmeyeyim.

Bekri Muşafa derhāl zenbili omuzlayınca koşarak kapudan çıkar ve bu vağ^c adan pek memnün olur.

81. HOCA EFENDİ'NİN EMRİ

Bekri Mustafa'nın bekriliğe henüz yeni başladığı sıralardır. Geceleri evine gelirken köşe başında ve kapının önünde nara atmayı âdet edinir (s.28). Yukarıda geceleri defalarca tekrar eden bu sarhoş naraları o zamanın en ileri gelenlerinden olan mahalle imamı ile mahallenin ihtiyarlarından bir kaç kişinin canını sıkar. Bir gün cami yanındaki imam odasında toplanarak Bekri Mustafa'yı bekçi ile çağırırlar.

Bu davetin neden yapıldığını anlamayan Bekri, İmam Efendi'nin yanına gider. O zamanlarda mahallelerde imam ve muhtar âdeta o mahallenin hâkimi ve sahibi gibidirler. Bu nedenle İmam Efendi çok çalımlı ve kurumlu bir şekilde Mustafa'ya gelecek için tembihlerde bulunur:

– Mustafa Ağa senin bu sarhoşluğun artık bütün mahalle halkını rahatsız etti. Bundan başka seni camide hiç gören yok. İslamlık böyle olmaz. Bugünden itibaren artık sarhoş olup nara atmayacaksın. Her akşam ve yatsı namazlarında cemaatle geleceksin. Yoksa seni bu mahallede ikamet ettirmeyiz, anladın mı? der.

Bir de Bekri o zamanlarda henüz ünlü olmamıştır. Kimseyi tanımaz. Bu nedenle sözünü geçiremez takımdan olduğu için İmam Efendi'nin emrine boyun eğmekten başka bir şey yapamaz. Ertesi gün tamamıyla ayık olduğu hâlde akşam ve yatsı namazlarına gelir.

İmam Efendi Mustafa'nın içkiden vazgeçip akşam namaza devam etmesinden memnun olur. Bekri ise diğer taraftan İmam Efendi'nin tehdidine karşı bir kurtuluş çaresi bulmak için düşünmeye başlar. Bu hâl dört beş gün kadar devam eder. Bir gün akşamüzeri Kumkapı'dan geçerek süratle evine giderken arkadaşlarından birine tesadüf eder. Hoş beşten sonra arkadaşı meyhanede bir kadeh atmayı teklif eder. Bekri (s.29) buna önce razı olmaz. Arkadaşının ısrarı üzerine yalnız bir kadeh atmak şartıyla meyhaneye girerler. Bir iki, iki üç, üç beş olur. Kafalar tamamıyla sarhoş olur. Akşam ezanının yaklaştığını gören Mustafa hiç olmazsa namaza yetişmek için aceleyle kalkar. Balıkçının sattığı iri ıstakozu da satın alıp zenbile koyar. Sonra süratle Küçük Ayasofya yolunu tutar. Tam ezan okunurken o da camiden içeri girer. Zenbili ayakkabılarıyla önüne koyarak İmam Efendi'nin tam arkasında namaza durur.

Farzın ikinci rekatını kılarlarken zenbilin içindeki ıstakoz rahat durmayarak kımıldanır. Sonunda zenbili devirerek dışarı çıkar. İmam Efendi'nin önüne doğru yürümeye başlar. Bunu gören İmam, o zamana kadar hiç ıstakoz görmemiştir. Birdenbire şaşırıp korkarak okumakta olduğu zammı (ek) sureyi şaşırır. Namaz da olduğunu da unutarak Bekri'nin işiteceği kadar yüksek sesle kendi kendine söylenmeye başlar:

–Acaba bu nedir? Belki bir örümcek! Fakat bu kadar büyüğü de olur mu? Şüphesiz örümceklerin babası olacak!

Bekri, İmam Efendi'nin namazı unutarak böyle söylenmesini duyar. Sarhoşluğun da etkisiyle ile dayanamayarak ıstakozu tutup tekrar zenbile koyar ve der ki:

– Merak etme İmam Efendi; O örümcek babası değil. Ona ıstakoz derler.

Bunun üzerine çok sinirlenen İmam süratle geri dönerek Bekri Mustafa'ya bağırır:

– Seni gidi habis seni! Camii şerife hem sarhoş gelir hem de böyle tuhaf şeyler getirirsin! Haydi defol şuradan! Seni bir daha burada görmeyeyim.

Bekri Mustafa, hemen zenbili omuzlayıp koşarak kapıdan çıkar ve bu olaydan pek memnun olur.

82. KÖRÖARUM YOL OLUR

Boğaz içinde ikâmet iden bir arkadaşısı Bekri Muştafa ile üç refîkını bir yaz günü akşamı mehtâb şafâsı için da°vet ider. Misâfirler İstanbul'dan bir kayığa binerek da°vetli oldukları yalıya °azîmet ve bağçede bir müddet istirahat ile °ayş ü nûşdan sonra bir kayığa binerek mehtâb şafâsı için denizde dolaşan yüzlerce merâkib-i bahriye arasına karışmışlar ve geç vakte kadar eğlenmişler.

Herkesle beraber bunlar da °avdet iderek yalının en geniş bir odasında ihzâr olunan yataklarda uzanmışlar. Yalı eski bir binâ olduğu cihetle birçok farelere me'vâ bulunduğundan mumlar söndürülüb ses ve sedâ kesilince dört ayaklı zâireler meydana çıkmış, odalarda cirid oynamağa başlamışlar.

Bunların tavan arasında ve odalara yapdukları patırdı misâfirleri bir müddet uyanık bırakmış ve nihâyet yorgunluk te'siriyle uykuya dalmış idiler. Bir müddet sonra Bekri Muştafa bir na°ra atarak yataktan fırlamış ve bağırub çağırmağa başlamış olduğundan diğerleri uykudan uyanub ne var diye şormuşlar.

Biri – Aman Muştafa Ağa ne olduñ? Seni bir yılan veya °akreb mi şokdı?

Diğeri – Yoksa yangın mı var?

Üçüncüsü – Yoksa feña bir rü'yâ mı gördüñ?

Bekri – (Bağırub çağırmağa devâmla) Hayır! Hayır! Ne yılan şokdı, yangın var ne de rü'yâ gördüm. Başıma gelen felâket büyükdür.

(s.31) – Aman ne oldu! Çabuk söyleyiñüz.

– Yatıyordum. Henüz uykuya dalmış idüm bu mel°ün farelerden biri üzerümden, tâ burnumuñ dibinden bıyıklarımıñ üstünden geçmesün mi?

– Ay! Şoñra?

– Şoñrası var mı ya? İşte felâket bu!

– Fağat arkadaş sen çıldırduñ mı? Bir fare geçmek ile ne olur? Seni ııırmadı ya?

– Evet ııırmadı. Bir fare geçmekle bir şey de olmaz yalnüz yol olur diye körkörum. Bugün fare geçer yarın başkası atlar. Şoñra baş alınmaz olur. Bekrinün cevâbı üzerine arkadaşları oña hağ virürler. Ve telâşda hağlı olduğunu teslim iderler.

82. KORKARIM YOL OLUR

Boğaz içinde ikamet eden bir arkadaşı Bekri Mustafa ile üç arkadaşını bir yaz günü akşamı mehtap sefası için davet eder. Misafirler İstanbul'dan bir kayığa binerek davetli oldukları yalıya gider. Bahçede bir süre dinlenip eğlenmeden sonra bir kayığa binerler. Mehtap sefası için denizde dolaşan yüzlerce deniz araçları arasına karışırlar ve geç vakte kadar eğlenirler.

Herkesle beraber bunlar da dönerler. Yalının en geniş bir odasında hazır olan yataklarda uzanırlar. Yalı eski bir bina olduğu için birçok fare burayı mesken edindiği için mumlar söndürülüp ses ve seda kesilince dört ayaklı ziyaretçiler meydana çıkar. Odalarda cirit oynamaya başlarlar.

Bunların tavan arasında ve odalarda yaptıkları patırtı misafirleri bir müddet uyanık bırakır. Misafirler sonunda yorgunluğun da etkisiyle uykuya dalarlar. Bir süre sonra Bekri Mustafa bir nara atarak yataktan fırlar. Bağırıp çağırmağa başlar. Diğerleri de uyanıp ne var diye sorarlar.

Biri – Aman Mustafa Ağa ne oldun? Seni bir yılan veya akrep mi soktu?

Diğeri – Yoksa yangın mı var?

Üçüncüsü – Yoksa fena bir rüya mı gördün?

Bekri – (Bağırıp çağırmaya devam eder) Hayır! Hayır! Ne yılan soktu, ne yangın var ne de rüya gördüm. Başıma gelen felaket büyüktür.

(s.31) – Aman ne oldu! Çabuk söyleyiniz.

– Yatıyordum. Henüz uykuya dalmıştım. Bu melun farelerden biri üzerimden, tâ burnumun dibinden bıyıklarımın üstünden geçmesin mi?

– Ay! Sonra?

– Sonrası var mı ya? İşte felaket bu!

– Fakat arkadaş sen çıldırdın mı? Bir fare geçmesiyle ne olur? Seni ısırmadı ya?

– Evet ısırmadı. Bir fare geçmekle bir şey de olmaz. Yalnız yol olur diye korkarım. Bugün fare geçer yarın başkası atlar. Sonra baş alınmaz olur. Bekri'nin cevabı üzerine arkadaşları ona hak verirler. Ve telaşta haklı olduğunu tasdiklerler.

83. BEKRİ MUŞTAFAYA RÜ'YÂ GÖRÜYOR

Bekri Muştafa bir gece rü'yâsında kendisini yüksek bir minârenüñ tepesinde mevzu° bir tepsi içinde çırçıplak bir hâlde görür. Bu hâlden fevk° alâde kôrçarak düşmemek üzere hiç kıymıdanmamağa ve bir kazâ vuku° unda tutunabilecek bir yer araştırmaya başlar.

O şırada uzağdan bir kanad gürüldisi işidir. Bu sesün geldiği tarafa bakınca cisim bir kuşun kendisine doğru sür° atle uçub geldiğini görünce şon derece kôrçar. Aman bu kuş baña hücum iderse veya hüd yanımdan geçer iken kanadını baña doğunursa, belki de sür° atle uçuşundan hâşıl olan rüzgâr tepsinün mevazinesini ihlâl idüp beni teker meker aşağıya yuvarlarsa diye düşünüyor. Gidikce bir sür° at (s.32) bir kaya ile teğarrüb iden kuş tam yanından mürür itmek üzere iken Bekri gözlerini kpar.

Bir dağka sonra şiddetli bir şarşındı ile üzerinde oturduğu tepsi mevazenesi ga'ib iderek yuvarlanmaya Muştafa da aşağıya doğru inmeğe başlar. Bu esnâda kôrçusından büyüğünü de küçüğünü de şalvara kaçırur. Havâdan sükût iden bir cisim câmideki minarenün dibine düşdüğü anda gözlerini açar ve yatağı telvis itmiş olduğunu añlar vaq° anuñ bir rü'yâdan ° ibâret olduğunu görünce memnün olur ise de zevcesine karşı maħcüb olacağını düşünerek kendisine bir çäre-i selâmet tefekkür itmeğe başlar ve nihâyet bunu da bulur.

Bu vaq° a Bekri Muştafa'nuñ izdivâcı haftasında olduğu cihetle zevcesiyle henüz yüz göz olmamış bulunduğundan kabaħati ta° mîr lüzümüne ihtiyac görür zâten şabaħ olmuş ve kadın biraz evvel yatağdan kalkmış olduğundan Bekri yatağın içinde oturarak familyasını çağırır ve der ki:

– Hanım çabuk başınızı örterek bizüm maħalle imâmı efendi ile muhtarları ve bekciyi ve komşu Muhammed Efendiyi buraya çağırınız gâyet mühim bir mesele için şimdi bekleyorum.

– Kadın ° ale'l-şabâħ maħalle-i hey'et ihtiyâriyesinün da° vetinde bir sebab-i mühim olduğunu hiss ider ise de henüz yeni gelin bulunmasından dolayı su'âle cesâret idemeyerek gidüb imam ve muhtarları ve komşu ile bekciyi çağırur.

Cümlesi gelüb Bekri'nün oğasında ehâz-i mevki° iderler ve İmam Efendi söze başlayarak: (s.33)

– Hayrola Muştafa Ağa, bize mühim bir şey mi söyleceksiñüz?
– Evet İmam Efendi, ğayet müdhiş ve mühim bir rü’yâ gördüm onı hikāye ile ta° bîr itmeñüzi ricā ideceğüm.

– Hayırdur inşallah! Rabbi yessir velā tü° assir..

Bunuñ üzerine Bekri gördüğü rü’yâyı, naşıl suķūt itdiğini bir tafşîl naķl ve hikāyeden şoñra şorar:

– Ey İmām Efendi sen benüm yirümde olsa idüñ ne yaparduñ.

– Hāķîkaten Muştafa Ağa pek müdhiş insan ķorķusından helāķ olmaķ bile muķtemeldür. Ben be-heme-hāl donumu doldırdum.

– (Hey’et-i ihtiyāriyeye hitāben) Siz ne yapardıñuz?

– Biz de İmam Efendi’nüñ didiğini yaparduķ.

– (Geniş bir nefes alub) O hālde ben de ma° zūrum.

diyerek yatağından ķalķar. Bu ķabaķatde ma° zereti işbāt ider. Vak° ayı zevcesinden başķa imām ve muķtarlarla bekciye de gösterdiğinden maķallede keyfiyyet şāyi° a olur.

Aķşām üzeri Bekri hānesine °avdet ider iken bütün ķocuķlar gülerak (mināreden düşersem donuma yaparum) diyerek eğlendiklerini görmekle mecbūren irtesi gün naķl-i hāne ile vak° anuñ unudılmasını te’ mīn eyler.

83. BEKRİ MUSTAFA RÜYA GÖRÜYOR

Bekri Mustafa bir gece rüyasında kendisini yüksek bir minarenin tepesinde güzel bir tepsi içinde ķırılķıplak bir hālde görür. Bu hālden fevkalade korkarak düşmemek için hiķ kımıldamaz. Bir düşme kazasında tutunabilecek bir yer araştırmaya başlar.

O sırada uzaktan bir kanat gürültüsü işitir. Bu sesin geldiği tarafa bakınca bir kuşun kendisine doğru hızla uçup geldiğini görür. Son derece korkar. Aman bu kuş bana hücum ederse veyahut yanımdan geçerken kanadını bana dokunursa, belki de hızla uçuşundan meydana gelen rüzgar tepsinin dengesini bozup beni teker meker aşığıya yuvarlarsa diye düşünür. Gittikçe bir sūrat (s.32) bir kaya ile yaklaşan kuş tam yanından geçmek üzereyken Bekri gözlerini kapar.

Bir dakika sonra şiddetli bir sarsıntı ile üzerinde oturduğu tepsi dengesi kaybederek yuvarlanmaya, Mustafa da aşağıya doğru inmeye başlar. Bu sırada korkusundan büyüğünü de küçüğünü de şalvara kaçıtır. Havadan düşen bir cisim camideki minarenin dibine düştüğü anda gözlerini açar. Yatağı ıslatmış olduğunu anlar. Olayın bir rüyadan ibaret olduğunu görünce memnun olur. Ne var ki hanımına karşı mahcup olacağını düşünerek kendisine bir kurtuluş çaresi düşünmeye başlar. Sonunda bunu da bulur.

Bu olay Bekri Mustafa'nın evlenme haftasında olduğu için hanımıyla henüz yüz göz olmadığından kabahatini giderme ihtiyacı duyar. Zaten sabah olmuş ve kadın biraz önce yataktan kalkmıştır. Bekri yatağın içinde oturarak karısını çağırır ve der ki:

– Hanım çabuk başınızı örterek bizim mahalle imamı efendi ile muhtarları, bekçiyi ve komşu Muhammed Efendi'yi buraya çağırınız. Gayet mühim bir mesele için şimdi bekliyorum.

Kadın sabah mahalle ihtiyar heyetini çağırmada önemli bir sebep olduğunu anlarsa da henüz yeni gelin olduğu için sormaya cesaret edemez. Gidip imamla muhtarları ve komşuyla bekçiyi çağırır.

Hepsi gelip Bekri'nin odasında yer alırlar. İmam Efendi söze başlar:

(s.33)

– Hayrola Mustafa Ağa, bize mühim bir şey mi söyleyeceksiniz?

– Evet İmam Efendi, gayet müthiş ve mühim bir rüya gördüm. Onu anlatacağım. Yorumlamanızı rica edeceğim.

– Hayırdır inşallah! Rabbi yessir vela tüassir..

Bunun üzerine Bekri gördüğü rüyayı, nasıl düştüğünü bir defa iyice anlattıktan sonra sorar:

– Ey İmam Efendi sen benim yerimde olsaydın ne yapardın?

– Hakikaten Mustafa Ağa pek fena. İnsan korkusundan yok olması bile muhtemeldir. Ben herhalde donumu doldururdum.

– (İhtiyar heyetine hitaben) Siz ne yapardınız?

– Biz de İmam Efendi'nin dediğini yapardık.

– (Geniş bir nefes alıp) O hâlde ben de suçlu değilim.

Diyerek yatağından kalkar. Bu kabahatin sebebini mazereti ispat eder. Olayı karısından başka imam ve muhtarlarla bekçiye de anlattığından mahallede bu konu duyulur.

Akşamüzeri Bekri evine dönerken bütün çocukların gülerek (Minareden düşersen donuma yaparım) diyerek eğlendiklerini görünce mecburen ertesi gün evini değiştirmek zorunda kalır. Böylece olayın unutulmasını temin eder.

84. BEN DE PEŞİN VİRİYORUM

Bekri Muştafa, bir gün öğle ile ikindi arasında Şulţan Bayezid Camii° önünden geğerken iğerri girmek fikrine düşerek orta kapudan girmiş, her tarafı dolaşdıkdan şonra mihrābuñ yanına gelmiş, orada (s.34) lâ-yenķaţi° namaz kılmakda olan ihtiyarca bir zāt nażar-ı diķķati celb eylediğinden bir müddet temāşāya dalmış.

Namaz kılan zāt uzun uzadıya edā-yı řalātdan şonra kalķub gitmek üzere iken Bekri bunuñ yanına teķarrüble şormış:

– ° Af idersiñüz Efendi yarım sā° atden ziyāde sizi seyr idiyorum, bir çok namāz kıldıñuz. Öğle namāzı değil idi. Ćunki öğle namāzı o kadar uzun olmaz. Meraķ itdüm. Ne namāzı kılıyor idiñüz.

Mūmā ileyh Bekri Muştafa'yı diķķatle süzdükden řonra cevāb virmiř:

- Evlādım geğmiş namazlarum var da onları edā idiyorum.
- Pek° alā efendim.

Bekri cevabı virmeği müte° ākib mihrāba doğru ilerüleyerek namāza đurmuř dört rek° at şonra selām virerek tekrār namāza başlamak üzere đavranınca evvelki namāz kılan zāt yanına řokularaķ:

- Ya siz ne namāzı kılıyordunuz?
- Ben de gelecek namāzları kılıyorum.

Bekrinün bu cevabına şaşmış olan zāt hayretle:

- Gelecek namāz kılinur mı? Hiç öyle şey mi olur.

– ° Acā'ib! Ne iķün olmasun? Sizün viresiyeñüzi ķabul idiyorlar da benüm peşinümi neden ķabul itmesün.

Cevābını virmiş ve cāmi° -i řerīfden gitmiş.

84. BEN DE PEŞİN VERİYORUM

Bekri Mustafa, bir gün öğle ile ikindi arasında Sultan Bayezit Camii önünden geçerken iğerri girmeyi düşünerek orta kapıdan girer. Her tarafı dolaştıktan sonra mihrabın yanına gelir. Orada (s.34) durmadan namaz kılan olan ihtiyarca bir kişi dikkatini çeker. Bir süre seyretmeğe dalar.

Namaz kılan kişi uzun uzadıya namaz kıldıktan sonra kalkıp gidecekken Bekri bunun yanına yaklaşarak sorar:

– Affedersiniz Efendi yarım saatten fazla sizi seyrediyorum, birçok namaz kıldınız. Öğle namazı değildi. Çünkü öğle namazı o kadar uzun olmaz. Merak ettim. Ne namazı kılıyordunuz?

Adı geçen kişi Bekri Mustafa'yı dikkatle süzdükten sonra cevap verir:

- Evladım geçmiş namazlarım var da onları eda ediyorum.
- Pekâlâ efendim.

Bekri bu cevabın ardından mihraba doğru ilerleyerek namaza durur. Dört rekat sonra selam verir. Tekrar namaza başlamak üzere davranınca namaz kılan kişi yanına sokularak:

- Ya siz ne namazı kılıyordunuz?
- Ben de gelecek namazları kılıyorum.

Bekri'nin bu cevabına şaşmış olan kişi hayretle:

- Gelecek namaz kılınır mı? Hiç öyle şey mi olur?
- Tuhaf! Niçin olmasın? Sizin veresiyenizi kabul ediyorlar da benim peşinimi neden kabul etmesin.

Cevabını verir ve cami-i şeriften gider.

85. HARAMA HİLE KATMA

Bekri Muştafanuñ ekşeriyā Kıumkıapuda devām eylediği Gedikli Meyhānenuñ şāhibi Ağob rakı ve şarāba şu kıatar ve müşterilere öyle şatarmış.

(s.35) Bu hāle vākıf olan Bekri Ağobu bir tarafa çekerek:

– Ağob biliyorsuñ ki ben seni severüm. Saña fenalık geldiğini istemem. Faķat sen de kendi eliñle kendine belā getirmemeğe çalış. Harama hile kıatma, şu kıatma, şu kıatılmış içki şatma.

Dirmiş ve her def°asında Ağob bir daha yapmayacağını va° deder ve irtesi gün yine harama hile kıatarmış. Bu hilekārılıđına artık bir cezā tertibi lāzım geldiğini gören Bekri Muştafa bir gün Ağobu tutub kıollarını arkasından sımsıkı bağladığdan sonra yire yatırmış, ağzına geçirdiği bir honiden yavaş yavaş şu döldurmağa başlamış, takrıben bir biñlik kıadar şu içirdikten sonra terk iderek dimiş:

– İşte Ağob bu def° a saña bu kıadar cezā kifāyet ider. Sen hālķa her gün biñliklerle şu içiriyorsuñ baķalum bir biñlik şu içmek naşıl imiş.

Ağob Bekrinuñ elinden kıurtulunca hemen bağçeye kıoşarak şu dölumü hāline ifrāđ idilmiş olan mi° desini güç hāl ile boşaltmış ve ikinci def° a daha şiddetli bir cezāya çarpılacağını düşünerek o gündən i° tibāren içkilere şu kıatmaķ i° tiyādından vazgeçmiş.

85. HARAMA HİLE KATMA

Bekri Mustafa'nın genellikle Kumkapı'da devam ettiği Gedikli Meyhane'nin sahibi Agop rakı ve şaraba su kıatar ve müşterilere öyle satar. (s.35) Bu hālden haberi olan Bekri Agop'u bir tarafa çeker:

– Agop biliyorsun ki ben seni severim. Sana fenalık gelsin istemem. Fakat sen de kendi elinle kendine bela getirmeye çalış. Harama hile kıatma, su kıatma, su kıatılmış içki satma.

Der ve her defasında Agop bir daha yapmayacağını vaat eder. Ertesi gün yine harama hile kıatar. Bekri Mustafa bu hilekārılıđa artık bir ceza vermek gerektiğini düşünür. Bir gün Agop'u tutup kıollarını arkasından sımsıkı bağlanır. Sonra yere yatırır, ağzına geçirdiği bir huniden yavaş yavaş su döldurmaya başlar. Yaklaşık bir binlik kıadar su içirdikten sonra der ki:

– İşte Agop bu defa sana bu kadar ceza yeterli. Sen halka her gün binliklerle su içiriyorsun, bakalım bir binlik su içmek nasılmış.

Agop, Bekri'nin elinden kurtulunca hemen bahçeye koşarak su dolumu hâline gelen midesini güç hâl ile boşaltır. İkinci defa daha şiddetli bir cezaya çarptırılacağını düşünerek o günden itibaren içkilere su katmak alışkanlığından vazgeçer.

86. KABAĞAT KİMDE?

Bekri Muştafa hoş şöbet, zarīf ve nedīm olmağla berāber mūşikīşinaş ve laţīf avāz olduğından ekşer düğünlere ve eğlence meclislerine da° vet idilür, herkes anıñla peyda-yı münāsebeti arzu iderdi.

Bir gün Üsküdar da bir düğüne da° vet idiliyor. Kimsenün göñlini kırmak istemediği cihetle Bekri bu da° vete icābet iderek düğüne gider. (s.36) Akşam ° ayş ü nūşdan, zevk ü şefādan şöñra yimek yinerek artık yatmağ zamānı gelir. Muştafa Ağaya hürmet-i maşşūşa olmağ üzere hānenün eñ müzeyyen oğasında yalnız bir yatağ yapılır.

Bekri şoyunub yatağa girer, bir iki sā° at uyuduğdan şöñra şiddetli bir buruntu ile uyanır. Yatmazdan evvel abdesthānenün nerede olduğını Bekri şormamış ve hāne şāhibi de göstermeği unutmuş olduğından Bekri ne yapacağını şaşırur ve düşünmeğe başlar. Veca° gitdikçe şiddet peydā iderek isti° dād artmağda olduğından mecbūren oğadan çıkararak şofadaki kapağları birer birer açub mu° āyeneye başlar ise de mea° teessūf helāyı bulamaz. Çünki hānenün o katında helā mevcūd değilmiş.

Bekri oğaya döner, bu def° ada pencereye mürāca° atla oradan bağçeye ve yāhūd soğağa def° -ı hācet itmeği düşünür ise de bunuñ da müşkil ve hattā ğayr-ı mümkün olduğını bi'İmu° āyene añlar, bir dağıka te'hiri mümkün olmayan bir ihtiyāc karşusunda kalinca gözine konsoluñ üzerindeki kapağlı sağsunya desti ilişir, ne olursa olsun diyerek destiyi alub içine kaza-yı hācet eyledikten şöñra yirine vazo° ile yatağa yatar. Yarım sā° at geğer geğmez diğer bir buruntu ile uyanır bu def° a taharrüze lüzüm görmeyerek destiyi alub doldırır üçüncü bir nöbeti de yine konsoluñ üzerinde bulunan kapağlı çini kavanoza mürāca° atla geğerir ve o şırada şabāh dađi olur.

Bekri Muştafa o gice başına gelenleri kimseye anlatmağ istemeyerek ve hiçbir şey olmamış gibi davranarak hāneden çıkarub İstanbula ° avdet ider ve bundan kimseye bağs itmez.

Keyfiyetden haberdār olmayan hāne şāhibi iki gün şöñra; bir lüzüm (s.37) üzerine sağsunya destiyi alınca boş olmadığını ağırlığından añlayarak merak ile kapağını açar ve derhal oğayı feña bir kođu istilā ider. Bundan bütün bütün dūçar-ı

hayret olan şāhib-i hāne bu işi Bekrinün yaptığını añlayarak odanın her tarafını araştırmaya başlar ve nihāyet çini kıavanozun da dolu olduğunu görür.

Bunları temizledikten sonra keyfiyeti aḥbablarına hikāye eder. Mesele kıulağıdan kıulağı Bekri Muştafa'ya kıadar vāşıl olunca Bekri bu işde bera'at itmek lüzümü görerek kıalkıub Üsküdar'da, düğün şāhibinün hānesine gider ve dir ki:

– A birader sizün hānede abdesthāne olmadığını baña evvelce haber virmiş olsa idün ṭabīc ben de desti ile kıavanozu kıoldurmaz, evvelce tedbirli davranarak defc -ı hācet idecek bir kıab tedārik iderdüm. Bināen aleyh bu kıabaḥat tamamıyla size a'id ve siz mes'ül olduğumuzdan keyfiyeti işā a itmeğı lüzüm yokdı.

Bunun üzerine Bekri Muştafa dönerek bir daha gice misāfirlikde kıalmağı mecbūr kıalır ise eñ evvel helāyı su'āl idüb öğrenmeğı kıarar virür.

86. KABAHAḤAT KİMDE?

Bekri Mustafa hoş sohbet, zarif ve nedim olmakla beraber musikişinas ve şakalarıyla ünlü olduğundan çoğunlukla düğünlere ve eğlence meclislerine davet edilir, herkes onunla ilişki kurmayı arzu eder.

Bir gün Üsküdar'da bir düğüne davet edilir. Kimsenin gönlünü kırmak istemediğı için Bekri bu davete icabet ederek düğüne gider. (s.36) Akşam eğlenceden, zevk ü sefadan sonra yemekler yenir. Artık yatma zamanı gelir. Mustafa Ağı'a gösterilen özel sayğıdan dolayı evin en süslü odasında yalnız bir yatak yapılır.

Bekri soyunup yatağı girer, bir iki saat uyuduktan sonra şiddetli bir buruntu ile uyanır. Yatmadan önce abdesthanenin nerede olduğunu Bekri sormamış ve ev sahibi de göstermeyi unutmuş olduğundan Bekri ne yapacağını şaşırır ve düşünmeye başlar. Ağı gittikçe şiddetlenerek, kabullenemeyecek derecede arttığından mecburen odadan çıkarak sofadaki kapıları birer birer açıp kontrole başlarsa da maalesef helāyı bulamaz. Çünkü evin o katında hela yoktur.

Bekri odaya döner, bu defada pencereye yaklaşarak oradan bahçeye ve yahut sokağı hacet gidermeyi düşünür. Bunun da zor ve hatta mümkün olmayacağını deneyerek anlar, bir dakika gecikmesi mümkün olmayan bir ihtiyaç karşısında kalınca gözüne konsolun üzerindeki kapalı saksunya testi ilişir. Ne olursa olsun

diyerek testiği alıp içine hacet giderdikten sonra yerine vazo ile yatağa yatar. Yarım saat geçer geçmez diğer bir buruntu ile uyanır. Bu defa ekinmeye gerek görmeyerek testiği alıp doldurur. Üçüncü bir nöbeti de yine konsolun üzerinde bulunan kapaklı ini kavanoza müracaatla geçirir ve o sırada sabah da olur.

Bekri Mustafa o gece başına gelenleri kimseye anlatmak istemez. Hiçbir şey olmamış gibi davranarak evden çıkıp İstanbul'a döner ve bundan kimseye bahsetmez.

Durumdan haberdar olmayan ev sahibi iki gün sonra lazım olunca (s.37) saksunya testiği alınca boş olmadığını ağırlığından anlar. Merakla kapağını açar ve hemen odayı fena bir koku kaplar. Buna çok şaşıran ev sahibi bu işi Bekri'nin yaptığını anlayarak odanın her tarafını araştırmaya başlar. Sonunda ini kavanozun da dolu olduğunu görür.

Bunları temizledikten sonra olayı ahabplarına anlatır. Mesele kulaktan kulağa Bekri Mustafa'ya kadar gelince Bekri bu işte beraat etmeyi gerekli görerek kalkıp Üsküdar'a, düğün sahibinin evine gider ve der ki:

– A birader sizin evde abdesthane olmadığını bana önceden haber vermiş olsaydın tabii ben de testi ile kavanozu doldurmaz, önceden tedbirli davranarak hacet giderecek bir kap tedarik ederdim. Görüldüğü gibi bu kabahat tamamıyla size ait. Bundan sorumlu olduğunuz için de durumu herkese duyurmaya gerek yoktu, der ve Bekri Mustafa dönerek bir daha gece misafirlikte kalmaya mecbur kalırsa en önce helâyı sorup öğrenmeye karar verir.

87. DEMİR HALÇA MI ALTIN HALÇA MI?

Bekri Muştafa bir gün ba° zı arkadaşlarına münferid yaşamağdan çekdiği müşkilâtı beyân ve izâh ile artık izdivac itmek arzûsını ihâr ider ve dir ki:

– Ben bu yalnızlığdan bığdum. Eve giriyorum. Her şey yüz üstünde, ne yimek var, ne ateş. Yatağımı kendüm sermeğe mecbur oluyorum. Ba° zen üşeniyorum da öylece yatıyorum. Hasta olsam baña bir yudum şu virecek kimsem yok. Bu def° a bir hizmetci aldum. Evde ne var ne yok cümlesini (s.38) çaldı. Bu müşkilâtı ancak izdivac ile bertaraf itmek mümkün olacağdur. Binâen° aleyh sizden ricâ iderüm delâlet idüb baña münâsib bir zevce bulunuz.

Bekrinün arkadaşları çokdan beri bu huşûşu düşünmüş iseler de anuñ muvafağat ideceğini ümid itmediklerinden bir teklîf dermiyân idememekde olduklarından mûmâ ileyh bu arzûsını yerine getirmeğe müsâra° at iderler.

İçlerinden iki zâtuñ zevceleri Bekri Muştafa için kız aramağa çıkarlar. Bir hayli dolaşdığdan ve epeyce kızlar gördükten sonra Fatih civarında eşnafdan bir zâtuñ kerîmesini intihâb iderek haber virürler. Bekri Muştafa bir kaç arkadaşını kızuñ pederine göndererek resmen talebde bulunur ve hâşıl olan muvâfağat üzerine nikâh° ağıd idilerek düğün tedârekine başlanır.

Bekri Muştafa bir kuyumcuya mürâca° atla bir insan boyununa geçecek kadar bir altun halça i° mâl itdirdiği gibi bir demirciye de ° aynı cesâmetde ve şekilde bir demir halça yaptırur. Düğün günü gerek güğeyün ağıda vü° edâsı ve gerek kız tarafınuñ akraba vü° aşınâsı toplanarak o zamânuñ ° âdeti vechile ilâhilerle Bekriyi zifâfa götürürler. Muştafa altun ve demir halçaları saltasınun altında gelin oğasına götürür. ° Aleluşül iki rek° at namâz kılub du° â itdikten sonra gelinün elinden tutarak sedirün üzerine oturur ve kendi de yanı başına oturarak saltasınun altından halçaları çıkarub kızuñ önüne koyar ve dir ki:

– Hanım izdivac bir halçadır. Bu halça erkekden ziyâde kadınuñ boynına geçer. Çünkü erkek lüzüm görünce nikâhı fesh itmek iktidârına ha° iz olduğu hâlde kadınuñ elinde bu kudret olmadığından ° âile hayâtını tanzîm ve hüsn-ü (s.39) idâre idecek, hânesini kendisine bir sa° âdet yuvası hâline koyacak kadındur. Dimek ki kadın ister ise halça-i izdivacı demir, ister ise altun yapar. Ben işte bunuñ timsâli olarak iki halça yaptırub buraya getirdüm bunlardan birini intihab idiñüz. Benimle

geçireceğünüz hayātı demir halka mı yāhūd altın halka mı yapacaksınız? Bu sizün eliñizdedür. Benim size karşı ilk sözüm budur. Siz bilirsiniz.

Gelin hanım biraz düşündükten sonra elini uzadub altın halkayı alarak boğazına geçirir. Bu hareketden pek memnūn olan Bekri Muştafa o günden i°tibaren zevcesini başı üzerinde taşır ve şoñ dem hayātına kadar mes°ūdāne yaşarlar.

87. DEMİR HALKA MI ALTIN HALKA MI?

Bekri Mustafa bir gün bazı arkadaşlarına yalnız yaşamaktan çektiği zorluğu anlatmakla artık evlenmek arzusunu dile getirir ve der ki:

– Ben bu yalnızlıktan bıktım. Eve giriyorum. Her şey yüz üstünde, ne yemek var, ne ateş. Yatağımı kendim sermeye mecbur oluyorum. Bazen üşeniyorum da öylece yatıyorum. Hasta olsam bana bir yudum su verecek kimsem yok. Bu defa bir hizmetçi aldım. Evde ne var ne yok hepsini (s.38) çaldı. Bu zorluğu ancak evlilik ile yenmek mümkün olacaktır. Bunun için sizden rica ederim yol gösterip bana münasip bir zevce bulunuz.

Bekri'nin arkadaşları çoktan beri bu konuyu düşünmüşlerse de onun razı olmayacağını düşündükleri için bir teklif önermezler. Bekri'nin bu sözleri üzerine onun bu arzusunu yerine getirmeye teşebbüs ederler.

İçlerinden iki kişinin zevceleri Bekri Mustafa için kız aramaya çıkarlar. Bir hayli dolaştıktan ve epeyce kızlar gördükten sonra Fatih civarında esnaftan birinin kerimesini seçerek haber verirler. Bekri Mustafa bir kaç arkadaşını kızın pederine göndererek resmen talepte bulunur. Uzlaşılarak nikāh akdedilir ve düğün tedarikine başlanır.

Bekri Mustafa bir kuyumcuya giderek bir insan boynuna geçecek kadar bir altın halka yaptırır. Bir demirciye de aynı büyüklükte ve şekilde bir demir halka yaptırır. Düğün günü gerek güveyin dostları ve gerek kız tarafının akraba ve tanıdıkları toplanarak o zamanın âdeti üzere ilahilerle Bekri'yi zifafa götürürler. Mustafa altın ve demir halkaları saltasının altında gelin odasına götürür. Usulüne göre iki rekat namaz kıılıp dua ettikten sonra gelinin elinden tutarak sedirin üzerine oturtur. Kendi de yanı başına oturarak saltasının altından halkaları çıkarıp kızın önüne koyar ve der ki:

– Hanım izdivaç bir halkadır. Bu halka erkekten ziyade kadının boynuna geçer. Çünkü erkek gerek görünce nikâhı bozma gücüne sahip olduğu hâlde kadının elinde bu güç olmadığından aile hayatını düzenleyecek ve güzelce (s.39) idare edecek, evini kendisine bir saadet yuvası hâline koyacak kadındır. Demek ki kadın isterse izdivaç halkasını demir, isterse altın yapar. Ben işte bunun timsali olarak iki halka yaptırıp buraya getirdim. Bunlardan birini seçiniz. Benimle geçireceğiniz hayatı demir halka mı yahut altın halka mı yapacaksınız? Bu sizin elinizdedir. Benim size karşı ilk sözüm budur. Siz bilirsiniz.

Gelin hanım biraz düşündükten sonra elini uzatıp altın halkayı alarak boğazına geçirir. Bu hareketten pek memnun olan Bekri Mustafa o günden itibaren zevcesini başı üzerinde taşır ve hayatının son anına kadar mutlu mesut yaşarlar.

88. BEKRİ MUŞTAFANUŃ OĞLU OLUYOR

Bekri Muştafa'nuñ izdivācından iki sene şoñra zevcesi hāmile kıalaraq dođuz ay on gūn mūrūrunda bir gice şabaħa karşı hāmile ađrılarını bařlar. Hanım bu °alāmetleri gōrūnce zevcini uyandırarak bir e'be getirmesini sōyler.

Bekri kalķub sūr° atle giyinerek, eline de bir fener alarak soķađa çıķar. Faķat e'beyi nerde bulacađını bilmediđinden dūřunūb tařınır, meyħaneci Ađoba mūrāca° ata karar virūr.

řimdi iřūñ eñ mūhim ciheti gice yarısı Ađob'u bulmak olub bunuñ iķin de meyħaneye gidūb orada yatan hizmetkārardan Ađobuñ hānesini ōđrenmek kararıyla dođruca meyħaneye gidūb řiddetle kapuyı urmađa bařlar.

Bōyle vaķitsiz olarak kapunuñ urulmasından merak iden hizmetkārlar (s.40) yataklarından kalķub gelir ve kapuyı aķarlar. Bekri Muştafayı karşılarında gōrūnce şaşırub kalırlar.

Bu vaķitsiz zā'ir iķeri girerek bir tarafa oturur gice vaķti soķađa çıķdıđı esbābını unudaraķ bir kadeħ raķı emri der. Tevāli iden kadeħlerle Bekri kafayı epeyce tūtsūledikden şoñra hānesine °avdet itmek fikriyle kalķar ve kapudan çıķar iken e'be mes'elesi haķırına gelir.

Derhāl Ađob'uñ hānesinūñ nerde olduđını ōđrenerek sūr° atle oraya gider ve kapuyı kırarcasına urmađa bařlar. Derīn uyķuda bulunan meyħaneci Ađob bu patırdıdan maħallede yanđın olduđına zāhib olarak yatađdan fırlayub kapuyı aķar ve Bekriyi gōrūnce hayretle řorar.

- Ne var Muştafa Ağa? Hayrola?
- Hayırdur Ağob. Baña bir e'be lāzım.
- Bizūm evde de ebe yoķdur.
- Ben saña ebesūñ dimedūm. E'benūñ evi nerededūr? Bunı řoruyorum.
- O bařķa. Biraz dur da bizūm hanıma řorayım.

Ađob zevcesini kıaldırub mūnāseb bir e'benūñ nerde bulunacađını haber alır ve Muştafa'ya sōyler. Bekri buña kanāat itmeyerek Ađobu berāber alır ve e'benūñ hānesine giderler. Ebe hanım on daķıķa şoñra kapudan çıķar, o zamānlar isti° māl olunan cisim e'be iskemlesi meyħaneci Ađoba yūkledilerek ōñde Bekri ve arķada e'be ile Ađob Muştafanuñ hānesine gelir.

Zevcinün °azīmetini müte°ākib hāmīle kadın komşuya söyleyerek da°vet itmiş olduğu cihetle e°be gelmezden evvel kadıncağız vaz°-ı haml itmiş ve komşu hanım tarafından da mümkün merteye şarılıb bakılmış bulunur. E°be hanım derhāl (s.41) çocuk ve vālideye tedābīr-i lāzımayā tevessül itmek için içeri girmekle beraber Bekriye, artık iskemleye lüzum kalmamış olduğunu bi°l-beyān hānesine i°ādesini ricāda bulunduğundan Bekri Muştafa Ağobla beraber e°benün hānesine giderek iskemleyi oraya tşāle karar virür.

Gice yarısından sonra uykudan kaldırılaarak rahatsız idilmiş olduğu yetmiyormuş gibi koca iskemleyi oraya kadar taşıyarak kan ter içinde kalmış olan Ağob çār ü nāçār iskemleyi tekrar omuzlayarak e°benün hānesine i°āde etmeğe mecbūr olmuş ve bundan sonra Bekriden kurtularak iķāmetğahına gidüb istirahat itmek arzūsına düşmüş ise de Muştafa:

– Yok Ağob Ağa, bu olmaz, benüm böyle telāşlı bir zamānumda beni yalnız bırakma, insānıyetine, dostluğuna muvafık değildir. Haydi bizüm eve gidelüm belki diğē bir şey lāzım olur.

Diyerek bīçāre mey hāneciyi alub hānesine °avdet eylemiş. Oraya müvasılatlarında evdekileri bir telāş içinde bulmuşlar. E°be hanım lohusayı mu°āyene idince ikinci bir çocuğın mevcūd olduğunu görmüş ve bunuñ için iskemleye yeñiden lüzüm görülmüş olduğundan Bekri Muştafa ile Ağob kapudan dönerek iskemleyi getirmek üzere e°be hanımuñ evine koşmuşlar. Fenā hālde yorğun ve bītāb kalmış olan Ağob yine ağır iskemleyi yüklenerek ve bu def°e daha ziyāde bir sür°atle yürüyerek Bekrinün hānesine gelmişler ise de lohusa yine iskemlenün vürūdunu beklemeyerek vaz°-ı haml itmiş olduğundan Bekri Ağoba iskemleyi i°āde ricāsında bulunmuş ve faķat kapunuñ önünde bir taşuñ üzerine oturarak alnından akan terleri silmeğe meşğül bulunan Ağob telāşla cevab virmiş:

(s.42) – Yok Muştafa Ağa, iskemleyi şimdi götürmek münāsib değildir. Çünkü lohusa hanım belki bir üçüncü çocuk getirmek ister ise iskemle lāzım olur.

Bu sözü söylemeği müte°ākib Ağob kalķub koşarak oradan tebaüd itmiş ve bīçāre bu yorğunluk yüzünden hastalanarak üç gün yatağda kalmağa mecbūr olmuşdur.

88. BEKRİ MUSTAFA'NIN OĞLU OLUYOR

Bekri Mustafa'nın evliliğinden ikinci senesinde hanımını hamile kalır. Dokuz ay on gün geçince bir gece sabaha karşı hamile ağrıları başlar. Hanım bu alametleri görünce kocasını uyandırarak bir ebe getirmesini söyler.

Bekri kalkıp hızla giyinir, eline de bir fener alarak sokağa çıkar. Fakat ebeyi nerde bulacağını bilmediğinden düşünüp taşınır. Meyhaneci Agop'a gitmeye karar verir.

Şimdi işin en önemli tarafı gece yarısı Agop'u bulmak olduğu için meyhaneye gidip hizmetkârlardan Agop'un evini öğrenmektedir. Doğruca meyhaneye gidip şiddetle kapıyı vurmaya başlar.

Böyle vakitsiz kapının vurulmasını merak eden hizmetkârlar (s.40) yataklarından kalkıp kapıyı açarlar. Bekri Mustafa'yı karşılarında görünce şaşırıp kalırlar.

Bu vakitsiz kişi içeri girerek bir tarafa oturur. Gece vakti sokağa çıktığı kıyafetini unutarak bir kadeh rakı emreder. Birbiri ardınca gelen kadehlerle Bekri, kafayı epeyce tütüledikten sonra evine dönmek düşüncesiyle kalkar. Kapıdan çıkarken ebe meselesi aklına gelir.

Hemen Agop'un evinin nerde olduğunu öğrenerek hızla oraya gider. Kapıyı kırarcasına vurmaya başlar. Derin uykuda olan meyhaneci Agop bu patırtıdan mahallede yangın olduğunu sanarak yataktan fırlayıp kapıyı açar. Bekri'yi görünce hayretle sorar.

- Ne var Mustafa Ağa? Hayrola?
- Hayırdır Agop. Bana bir ebe lazım.
- Bizim evde de ebe yoktur.
- Ben sana ebesin demedim. Ebenin evi nerededir? Bunu soruyorum.
- O başka. Biraz dur da bizim hanıma sorayım.

Agop hanımını kaldırıp münasip bir ebenin nerde bulunacağını öğrenir ve Mustafa'ya söyler. Bekri buna kanaat etmeyerek Agop'u yanına alır ve ebenin evine giderler. Ebe Hanım on dakika sonra kapıdan çıkar, o zamanlar kullanılan cisim, ebe iskemlesini meyhaneci Agop taşır. Önde Bekri ve arkada ebe ile Agop, Mustafa'nın evine gelirler.

Kocasının gidişinin ardından hamile kadın komşu kadını çağırıp ebe gelmeden önce de doğum yapmış ve komşu hanım tarafından da mümkün mertebe sarılıp bakılmış bulunur. Ebe Hanım hemen **(s.41)** çocuk ve anneye gerekli tedbirleri söylemek için içeri girer. Bekri'ye, artık iskemleye gerek kalmadığını söyleyip geri götürmelerini rica eder. Bekri Mustafa, Agop'la beraber ebenin evine giderek iskemleyi oraya götürmeye karar verir.

Gece yarısından sonra uykudan kaldırıılarak rahatsız edilmiş olduğu yetmiyormuş gibi koca iskemleyi oraya kadar taşıyarak kan ter içinde kalmış olan Agop çaresiz iskemleyi tekrar omuzlayarak ebenin evine götürmeye mecbur olur. Bundan sonra Bekri'den kurtularak evine gidip istirahat etmek istese de Mustafa:

– Yok Agop Ağa, bu olmaz, benim böyle telaşlı bir zamanımda beni yalnız bırakma. İnsaniyetine de, dostluğuna da uygun değildir. Hadi bizim eve gidelim belki diğer bir şey lazım olur.

Diyerek çaresiz meyhaneciyi alıp evine döner. Oraya ulaştıklarında evdekileri bir telaş içinde bulurlar. Ebe hanım lohusayı muayene edince ikinci bir çocuğun mevcut olduğunu görür. Bunun için iskemleye yeniden gerek duyulur. Bekri Mustafa ile Agop kapıdan dönerek iskemleyi getirmek üzere tekrar ebe hanımın evine koşarlar. Fena hâlde yorgun ve bitap düşen Agop yine ağır iskemleyi yüklenir. Bu defa daha hızlı yürüyerek Bekri'nin evine gelirlerse de lohusa yine iskemlenin gelişini beklemeyerek doğum yaptığından Bekri, Agop'a iskemleyi iade ricasında bulunur. Fakat kapının önünde bir taşın üzerine oturarak alnından akan terleri silmekle meşgul olan Agop telaşla cevap verir:

(s.42) – Yok Mustafa Ağa, iskemleyi şimdi götürmek uygun değildir. Çünkü lohusa hanım belki bir üçüncü çocuk dünyaya getirmek isterse iskemle lazım olur.

Bu sözün ardından Agop kalkıp koşarak oradan uzaklaşır. Agop bu yorgunluk yüzünden hastalanarak üç gün de yatakta kalır.

89. KIZLAR AĞASI MES'ELESİ

Sarayda fevk° alāde şahib-i nüfūz bulunan ve Murad-ı Rabi° añ nasılsa en ziyāde emniyet ve itimādına mazhar olan kızlar ağası, umūr-u hükūmete müdāhale ider ve münāsebetsiz yaptırdığı işler ile devleti ızrār ve dūçār-ı müşkilāt eylemiş.

Bu ° ağılsız siyāhiyenūñ elinden kurtulmağ bütün saray erkānı ile ricāl-i devletūñ ahass emri ise de Murad-ı Rabi° añ mūmā-ileyhe olan fart-ı teveccüh i° timadı cihetiye ° aleyhinde bulunmağa bir dürlü cesāret idemezler imiş. Bir gün toplanub bunūñ bir çāresini düşünmekde ve bu hūşuşda müzākere itmekdeler iken hūzır bulunan Bekri Muştafa dimiş ki:

– Ben bu herifūñ ne kadar ° ağılsız ve budala olduğımı Murad-ı Rabi° a añladır ve anūñ umūr-ı hükūmete müdāhalesini men° itdirirüm. Siz de ° ında'l-īcāb baña mu° āvenete söz virmelisiñüz. Cümlesi Bekri Muştafa'ya söz virürler.

İrtesi gün kızlar ağası bermu° tād hūzūra girerek mehamm-ı umur-ı hükūmet hākkında ma° rüzātda bulunmağda iken muttaşıl odada Bekri Muştafa eline bir kabak sazı alarak yavaş yavaş bir zenci havāsı çalmağa başlar. (s .43) Kuvve-i sāmia° sı pek kuvvetli bulunan kızlar ağası bu havānuñ çalındığını işidince zihni onuñla meşgūl olduğından siyak-ı kelāmı unudur Murād-ı Rabi° añ su'allerine evet ve hayır gibi ma'nāsız cevablar virmeğe başlar. Kızlar ağasınūñ hilāf-ı mu'tād bu dalğınlığına bir ma'nā viremeyen Murād-ı Rabi'a şorar:

- Lala bugün sende bir hāl vardır. Pek dalğınsuñ.
- Bir şey yok efendüm. Biraz rahatsızum da...

Diğer odada Bekri Muştafa kabak ile bir oyun havāsı çalmağa başlayınca kızlar ağası da oturduğu yerde omuzlarını oynamağa başlar. Zencinūñ bu hālî nazār-ı diğkātini celb ider tekrar şorar:

- Ne oluyorsuñ?
- Hiç efendüm. Bir şey olmuyorum.

Diğer odada zencinūñ a° şābına tam icrā-yı te'sir itmek zamānı geldiğini bi'l-hisāb taqdīr iden Bekri kabāğa mızrabı sür° at ve şiddetle urmağa mübāşeret idince kızlar ağası artık kendisini zābı idemeyerek oturduğu yirden şıçrayub bir "....." rakşı icrāya başlar. Ve biraz şoñra kendine gelerek oğadan çıkub gider.

Kızlar ağasının bu hareketi kendisinin mehamm-ı umürda istişāreye şāyān aşhāb-ı ° aql-ı vekeyāsından olmadığını gösterdiği cihetle Murād-ı Rābi° a bir daha onuñla müşāvere itmez, nüfūzu kıırılarak artık umūr-ı hükūmete müdahale idemez olur.

89. KIZLAR AĞASI MESELESİ

Sarayda çok iyi nüfuz sahibi olan ve Dördüncü Murat'ın nasılsa en fazla itimadına mazhar olan kızlar ağası, hükümetin emirlerine müdahale eder. Münasebetsiz yaptırdığı işlerle de devleti zarar ve ziyana uğratar.

Bu akılsız siyahiyenin elinden kurtulmak bütün saray erkânı ile devletin ileri gelenlerinin başlıca isteğidir. Ama Dördüncü Murat'ın kızlar ağasına olan aşırı yakınlığı ve itimadı nedeniyle aleyhinde bulunmaya bir türlü cesaret edemezler. Bir gün toplanıp buna bir çare arayıp bu konuda müzakere ederlerken hazır bulunan Bekri Mustafa der ki:

– Ben bu herifin ne kadar akılsız ve budala olduğunu Dördüncü Murat'a anlatır ve onun hükümet emirlerine müdahalesini men ettiririm. Siz de gerektiğinde bana yardıma söz vermelisiniz. Hepsi Bekri Mustafa'ya söz verirler.

Ertesi gün kızlar ağası alışıldığı üzere huzura girerek hükümetin önemli emirleri hakkında maruzatta bulunmaktayken yan odada Bekri Mustafa eline bir kabak sazı alarak yavaş yavaş bir zenci havası çalmaya başlar. (s .43) İşitmesi pek kuvvetli olan kızlar ağası bu havanın çalındığını işitince zihni onunla meşgul olur ve sözün gelişini unuttur. Dördüncü Murat'ın sorularına evet ve hayır gibi manasız cevaplar vermeğe başlar. Kızlar Ağası'nın alışılmış olmayan bu dalgınlığına bir mana veremeyen Dördüncü Murat sorar:

- Lala bugün sende bir hâl vardır. Pek dalgınsın.
- Bir şey yok efendim. Biraz rahatsızım da...

Diğer odada Bekri Mustafa kabak ile bir oyun havası çalmağa başlayınca kızlar ağası da oturduğu yerde omuzlarını oynatmaya başlar. Zencinin bu hâli dikkatini çeker, tekrar sorar:

- Ne oluyorsun?
- Hiç efendim. Bir şey olmuyorum.

Diğer odada zencinin asabına tam tesir etme zamanı geldiğini anlayan Bekri kabağa mızrabı hızla ve şiddetle vurmaya başlayınca kızlar ağası artık kendisine engel olamayarak oturduğu yerden sıçrayıp bir "....." raksı icraya başlar. Ve biraz sonra kendine gelerek odadan çıkıp gider.

Kızlar ağasının bu hareketi kendisinin önemli işlerde istişareye şayan akıllı kişilerden olmadığını gösterdiği için Dördüncü Murat bir daha onunla müşavere etmez. Kızlar ağası da kırıılarak hükümet işlerine bir daha müdahale edemez.

90. BURASI ĀĤİRETDÜR!

O zamanuñ ihtisāb āğası, meyḥānecilere bir mes'eleden ḍolayı ḥiddet iderek kār ve kesīlerine kesad virmek fikrine ḍüşer ve İstanbulda her ne şūretle olur ise olsun ° ışreti men° ider. O vaḳitlerüñ ° ādeti vechile (s.44) dellāl çağırdarak gerek meyḥānelerde ve gerek ḥānelerde vesā'ir maḥallelerde ° ışret idilmek memnu° olduğını, ° ışret iden ve meskūrāt şatanlaruñ ağır cezālara ḍüçār idileceğini i° lān itdirür.

Bu memnū° ıyyet ḍolayısıyle fevk'ıl-° āde mütezarar olan meyḥāneciler Bekri Muřtafaya mürāca° atla bunuñ bir çāresini buldıđı taḳdīrde kendini memnūn ideceklerini söyleyerek ricā ve istirḥāmda bulunurlar. Bu memnū° ıyyetden onlar ḳadar müteessir olan Bekri Ḳumḳapudaki Gedikli Meyḥānenüñ şāḥibi Ağoba dir ki:

– Şimdi sen bir ḳaç iskemle alarak Edirne ḳapusu ḥāricindeki mezarlığa götür. Orada muvakkat bir meyḥāne tertīb it, ben de beş on arḳadaşla oraya gelirüm bu şūretle şu yasağı ḳaldırtmak çāresini bulurum.

Ağob derḥal beş on iskemleyle bir fuçı rakı ve lüzümü ḳadar ḳadeḥ alarak mezarlığa gider. Biraz soñra kendi gibi güruh-ı ° ayyāşininden beş altı arḳadaşıyla oraya gelen Bekri bir bezm ḳurarak çağışdırmağa başlar.

Bundan ḥaberdār olan civāruñ ihtisāb-ı me'mūru derḥal baş ihtisāb āğasına ḥaber göndererek ne yapılmaḳ lāzım geldiğini şorar. İhtisāb āğası bizzat mezaristana müsāre° atle ḳurulmuş olan meyḥāneyi görür ve yanlarına giderek orada ne yaptıklarını su'āl ider. Bekri Muřtafa ḳıyamla dir:

– Biz ehl-i ḳabūrdeniz. Bu āḥiret diyārında rüz-ı maḥşere intizāren vaḳit geçiriyor ve ° ayş ü nüş ile meşğūl oluyoruz.

– Siz ° ıřretüñ memnū° olduđını bilmiyor musunuz?

– Evet biliyoruz. Faḳat bu yasaḳ dünyāya ° ā'iddür. Siz de ancaḳ (s.45) dünyāya ḳarırsınıñuz. Biz ise āḥiret ādemleri olub sizüñ emr ü idāreñizden ḥāric olan şu diyār-ı uḳbādayız. bināen° aleyh siz bize ḳarışamazsınıñuz.

– Bu naşıl söz?

– Pek ḍođru bir sözdür. İnanmaz iseñüz gidüb ḳapudan paşaya söylersiniñuz. O da bizüm ḥaḳlı olduğımızı taşđıḳ ider.

İhtisab ağası işde Bekri Muştafa'nun dâhil bulunduğu cihetle kendi kendine bir mu'amele icrâsından ihtirâz iderek İstanbul'un zabt ü rabtına nezâret iden kapudan paşaya kefiyeti arz eder. Bekri Muştafayı celb ile sorunca Muştafa ihtisab ağasının meyhanecilere karşı adâvet-i şahşiyesini, bu adâvet-i sâi'kasıyla işreti men' itdiğini, bunun imkânsızlığını anlادarak paşanın nazar-ı diqqatini celb eyler bunun üzerine paşa gürûh-ı ayyaşiniñ kabristanda bile işret itmeğe kadar meskûrata düşkün olduklarını anlادarak ihtisab ağasına emr ile memnû'iyeti kaldırtır.

90. BURASI ÂHİRETTİR!

O zamanın ihtisap ağası (Günümüzdeki belediye başkanı), meyhanecilere bir meseleden dolayı sinirlenir. İşlerine kesat vermeyi düşünür ve İstanbul'da her ne şekilde olursa olsun içkiyi yasaklar. O zamanların âdeti üzere (s.44) tellal çağırarak gerek meyhanelerde ve gerek evlerde vesair yerlerde içki içmenin yasak olduğunu, içki içen ve sarhoş edici maddeleri satanların ağır cezalara uğratılacağını ilan ettirir.

Bu yasaktan dolayı çok fazla zarar gören meyhaneciler Bekri Mustafa'ya müracaat ederler. Bunun bir çaresini bulduğu takdirde kendisini memnun edeceklerini söyleyerek rica ve istirhamda bulunurlar. Bu yasaktan onlar kadar müteessir olan Bekri Kumkapı'daki Gedikli Meyhane'nin sahibi Agop'a der ki:

– Şimdi sen bir kaç iskemle alarak Edirne Kapısı dışındaki mezarlığa götür. Orada geçici bir meyhane tertip et, ben de beş on arkadaşla oraya gelirim bu şekilde şu yasağı kaldırtmak çaresini bulurum.

Agop hemen beş on iskemleyle bir fıçı rakı ve gereği kadar kadeh alarak mezarlığa gider. Biraz sonra kendi gibi ayyaşlar takımından beş altı arkadaşıyla oraya gelen Bekri bir meclis kurarak çakıştırmaya başlar.

Bundan haberdar olan çevrenin belediye memuru hemen baş ihtisap ağasına haber göndererek ne yapılması gerektiğini sorar. İhtisap ağası bizzat mezarlığa gelir. Aceleyle kurulmuş olan meyhaneyi görür ve yanlarına giderek orada ne yaptıklarını sorar. Bekri Mustafa ayağa kalkarak der ki:

– Biz kabir ehlindeniz. Bu ahiret diyarında mahşer gününü beklemekle vakit geçiriyor ve eğlenceyle meşgul oluyoruz.

– Siz içkinin yasak olduğunu bilmiyor musunuz?

– Evet biliyoruz. Fakat bu yasak dünyaya aittir. Siz de ancak (s.45) dünyaya karışırız. Biz ise ahiret insanları olup sizin emir ve idarenizden hariç olan şu ahiret diyarındanız. Bunun için siz bize karışamazsınız.

– Bu nasıl söz?

– Pek doğru bir sözdür. İnanmazsanız gidip kaptan paşaya söylersiniz. O da bizim haklı olduğumuzu tasdik eder.

İhtisap ağası işte Bekri Mustafa'nın da içinde bulunduğu bu duruma kendi kendine bir muameleden korkarak İstanbul'un memleketin düzen ve güvenine bakan kaptan paşaya durumu arz eder. Kaptan paşa Bekri Mustafa'yı çağırarak sorar. Bekri de: İhtisap ağasının meyhanecilere karşı şahsi düşmanlığını, bu düşmanlığı sebebiyle içkiyi yasakladığını, bunun imkânsızlığını anlatarak paşanın dikkatini çeker. Bunun üzerine paşa ayyaşlar takımının kabristanda bile içki içmeye kadar sarhoşluğa düşkün olduklarını anlayarak ihtisap ağasına emrederek yasağı kaldırır.

91. KALKI DEF° OL ŞURADANI!

Bekri MuŐtafa İstanbulda doğmuş büyümuş ise de pederi taŐralı olduğından memleketde uzağdan ba° zı akrabası var imiŐ Bekrinün Murad-ı Rābi° añ nedīmlerinden, İstanbulda hağırı Őayılıdur adamlarından olduğını haber alan bir karābi on sekiz yigirmi yaŐlarındaki oğlunu İstanbula MuŐtafa Ađanuñ nezdine gönderir ve köy imāmına yazdırdığı bir mektūbda da mađdūmenün bir iŐe konulmasını, adam idilmesini ricā ider.

Genc köylü günlerce yolculuđdan Őoñra İstanbula muvaŐalat iderek Bekri MuŐtafa Ađayı arar ve epeyce müŐkilatla bulur, pederinün mektūbunu, getirdiđi köy hediyesini tađdīm eyler. (s.46) Bekri esāsen hađr ü havā ve misafirperver olduđından bu genciñ kalkub kendi için geldiđine memnūn olarak hānesinde misafir ider. Bir iŐe koymazdan evvel İstanbul ° adetlerini öđretmek ister.

Anadolunun ba° zı cihetlerinde “Evet” yerine “Belī” dirler. Bu gencün köyünde de öyle olduğından Muştafa evvel emirde misāfirinün bu kelimeyi terk iderek “Evet” dimesi için bunu bir gün öñine oturdır dir ki:

– Oğlum İstanbulda “Belī” dimezler. ° Ayıbdur. “Evet” dirler. Sen de bundan Őoñra saña Şoranlara “Evet” dirsün. Añladın mı?

– “Belī” efendim.

Gence bu kelimeyi unutturmak ve evet didirtmek pek güç olacađını añlayan Bekri merķūmu önine oturduđu eline de bir tesbīh alarak:

– Haydı benümle berāber söyle evet, evet, evet.

Muştafa gence yüz def° a evet didirtir. Artık bunu öğrendiğine Şüphesi kalmadığı cihetle Şorar:

– Öğrendin mi?

– Belī efendim.

Gencün bu cevābı üzerine fenā hāalde hiddet iden Bekri bağırarak:

– Kalk Şuradan def° ol.

(s.47) diye köylüyü koğar. Bu derece ğabī olan oğlanun İstanbulda bir işe yaramayacağını bildirerek köyde babasının nezdine i° āde ider.

91. KALK DEF OL ŞURADANI!

Bekri Mustafa İstanbul'da doğmuş büyümüş ise de pederi taşralı olduğundan memlekette uzaktan bazı akrabaları vardır. Bekri'nin Dördüncü Murat'ın nedimlerinden, İstanbul'da hatırı sayılır adamlarından olduğunu haber alan bir yakını on sekiz yirmi yaşlarındaki oğlunu İstanbul'a Mustafa Ağa'nın yanına gönderir. Köy imamına yazdırdığı bir mektupta da oğlunun bir işe konulmasını, adam edilmesini rica eder.

Genç köylü günlerce yolculuktan sonra İstanbul'a ulaşarak Bekri Mustafa Ağa'yı arar ve epeyce zor bulur, pederinin mektubunu, getirdiği köy hediyesini takdim eder. (s.46) Bekri esasen hayırsever ve misafirperver olduğundan bu gencin kalkıp kendi için geldiğine memnun olur ve onu evinde misafir eder. Bir işe koymadan önce İstanbul âdetlerini öğretmek ister.

Anadolu'nun bazı yerlerinde "Evet" yerine "Beli" derler. Bu gencin köyünde de öyle olduğundan Mustafa öncelikle misafirin bu kelimeyi bırakarak "Evet" demesi için bunu bir gün önüne oturtur der ki:

– Oğlum İstanbul'da "Beli" demezler. Ayıptır. "Evet" derler. Sen de bundan sonra sana soranlara "Evet" dersin. Anladın mı?

– "Beli" efendim.

Gence bu kelimeyi unutturmak ve evet dedirtmek pek güç olacağını anlayan Bekri genci önüne oturtarak eline de bir tesbih alarak:

– Hadi benimle beraber söyle evet, evet, evet.

Mustafa gence yüz defa evet dedirtir. Artık bunu öğrendiğine şüphesi kalmadığı için sorar:

– Öğrendin mi?

– Beli efendim.

Gencin bu cevabı üzerine fena hâlde kızan Bekri bağırarak:

– Kalk şuradan def ol.

(s.47) Diye köylüyü kovar. Bu derece kalın kafalı olan oğlanın İstanbul'da bir işe yaramayacağını bildirerek köyde babasının yanına iade eder.

92. ALLAH ĞANİ ĞANİ RAĞMET EYLESİN

Bekri Muştafa'nuñ iķāmet eylediği maħallenüñ imāmı soñ derece müte^c aşşıb ve müte^c azzım bir adam oldığından mümkün değil Bekri ile araları düzgün gidemez. O zamānlarda maħalle imamlarınıñ ehemmiyetleri ziyāde olub maħallede zabt ü rabt ü ĥükm ü nüfūz ellerinde bulunduğından her fırşātdan bi'l-istifāde Bekriyi raħatsız ider ve ancak saray-ı hümayuna olan intisābından đolayı pek de diş geçiremezdi.

Bir gün Bekri Muştafa ĳafayı tüsüledikten soñra ĥānesine ^c avdet ider iken köşe başındaki kahvenüñ öñinde oturan imam efendiye selām virür. İmam-ı kemāl ^c aẓamet ve ĥaşmetli başını ĳaldırub Bekriye ĥiddetli bir nazarla baķarak:

– Senüñ gibi bir ĥerifüñ selāmını almaķ günāhdur. Ben saña İslām değil insan nazarıyla bile baķmam. Selāmını da almam saña i'āde idiyorum.

Diyerek büyük bir ĥaķāretde bulunduğından Bekri ĥiddet ider ise de yine zabt-ı nefis iderek ĥōcaya çatmaz, ancak bir gün şırasını düşürerek imāmı bir güzel pataķlamaķ sevdāsına düşer.

Bekri Mustafānuñ fenā bir adam olmadığını ileri sürerek böyle ĥaķāret idilmesi münāsib olamayacağını dermiyān iden maħalleliye de İmam:

– Naşıl efendüm naşıl? O ĥerife söz söylemekde bile büyük bir günāh vardır. Öyle gice gündüz müttehiyāt ile iştigāl iden adamlara insān nazarıyla baķmaķ bile doğru değildir. Ben o ĥerifüñ cenāzesine **(s.48)** bile gitmem. (.....) emri mūcibince onuñ tezkiyesinde yalānı irtikāb itmek lāzım gelir.

“Ey cemā^c at bunu naşıl tanırsınıuz” su'āline “İyi tanıruz” cevābını virmek icāb ideceğinden bu yalanı iħtiyar itmek için ölüsünde daħı bulunmaķ istemem.

Diye ğayz ü 'adāvetini azhār ider.

İmām efendinüñ bu sözlerini đuyan Bekri zihnen ĳarar virdiği şopa muħabbetini icrāya bir vesīle düşünür. İki üç gün soñra ağır şüretde ĥasta olduğını işā^c a ile irtesi gün ğūyā vefāt ider. Yatađa yatarak zevcesine imāmı da^c vet itmesini söyler.

ĳadın doğruca imamuñ nezdine giderek Bekri Muştafa'nuñ vefāt itdiğini, techiz ve tekfīni lāzım geldiğini ĥaber virür ise de imām biķāre ĳadını ĳođar ve:

– Git kocañı şeytanlar kaldırsun! Ben onuñ cenāzesinde bulunmam dir. Kadın hāneye ° avdetle keyfiyeti Bekriye añladur. Bekri dir ki:

– Git şu kāğıdı imām efendiye götür. Ve zevcüm ölmezden evvel bu kāğıduñ size virilmesini emr itmişdi. İşte getirdüm söyle:

– Kadın aldığı emri icrā ile kāğıdı imāma götürür,

– İmām efendi merakla kāğıdı açub bunuñ bir vaşiyetnāme olduğunu ve kendisine müteveffā tarafından yüz altun terk ü vaşiyet idilmiş bulunduğunu görünce dūçār-ı hayret olmaqla berāber ° adāvetini falan unudarağ:

– Haydi kızum merhūm mübārek bir zāt idi. Gidüb oña karşı şoñ vazīfemüzi ifā idelüm.

(s.49) Diyerek kadın ile berāber Bekrinūñ hānesine gelir. Bekri imāmuñ yüz altun vaşiyet üzerine derhāl geleceğini bildiği cihetle daha evvelden hazırladığı şopyayı yatağın yanına koymuş idi. İmām cenāze odasına girüb “Allah ğani ğani rahmet itsün pek mübārek ve sevdiğimiz bir zāt idi” deyerek ifā-yı vazīfeye müsāra° at eylediği sırada Bekri Muştafa birden bire yatağından şıçrayaraq ve yanındaki şopyayı kavrayarak imāma urmağa başlar.

– Ölünün yatağdan kalğub dayak atmasından şoñ derece havf ü hūrāsa dūçār olan imām efendi güç hāl ile yağayı kırtarır. Bir daha Bekrinūñ hālesine tutulmamağa karar virir.

92. ALLAH GANİ GANİ RAHMET EYLESİN

Bekri Mustafa’nın ikamet ettiği mahallenin imamı son derece mutaassıp ve kibirli bir adam olduğundan Bekri ile araları hiç düzgün gitmez. O zamanlarda mahalle imamlarının önemleri fazla olup mahallede düzen ve güvenin yönetimi ellerinde olduğundan her fırsattan yararlanarak Bekri’yi rahatsız eder. Ancak saraya mensup olmasından dolayı pek de dış geçiremez.

Bir gün Bekri Mustafa kafayı tütsüledikten sonra evine dönerken köşe başındaki kahvenin önünde oturan imam efendiye selam verir. İmām çalımı ve haşmetli başını kaldırıp Bekri’ye öfkeli bir bakışla bakarak:

– Senin gibi bir herifin selamını almak günahdır. Ben sana İslam değil insan nazarıyla bile bakmam. Selamını da almam sana iade ediyorum.

Diyerek büyük bir hakarete bulunduğundan Bekri sinirlenirse de yine nefesine engel olur, hocaya çatmaz, ancak bir gün sırasını düşürerek imamı bir güzel pataklama sevdasına düşer.

Bekri Mustafa'nın fena bir adam olmadığını ileri sürerek böyle hakaret edilmesi münasip olmayacağını söyleyen mahalleliye de: İmam:

– Nasıl efendim nasıl? O herife söz söylemekte bile büyük bir günah vardır. Öyle gece gündüz içkiyle ile meşgul olan adamlara insan nazarıyla bakmak bile doğru değildir. Ben o herifin cenazesine (s.48) bile gitmem. (.....) emri gereğince onun aklamasında yalan söylemek gerekir.

“Ey cemaat bunu nasıl tanırsınız” sorusuna “İyi tanırız” cevabını vermek gerekeceğinden bu yalana katlanmamak için ölüsünde dahi bulunmak istemem.

Diye düşmanlığını apaçık belli eder.

İmam efendinin bu sözlerini duyan Bekri zihnen karar verdiği sopa muhabbetini gerçekleştirmek için bir sebep düşünür. İki üç gün sonra ağır hasta olduğunu duyurur, ertesi gün de güya vefat eder. Yatağa yatarak karısına imamı çağırmasını söyler.

Kadın doğruca imamın yanına giderek Bekri Mustafa'nın vefat ettiğini, yıkanması ve kefenlenmesi gerektiğini haber verirse de imam, çaresiz kadını kovar ve:

– Git kocanı şeytanlar kaldırsın! Ben onun cenazesinde bulunmam der. Kadın eve dönerek durumu Bekri'ye anlatır. Bekri der ki:

– Git şu kâğıdı imam efendiye götür. Ve kocam ölmeden önce bu kağıdın size verilmesini emretmişti. İşte getirdim de.

Kadın aldığı emri yerine getirerek kağıdı imama götürür.

İmam efendi merakla kağıdı açıp bunun bir vasiyetname olduğunu ve kendisine mevta tarafından yüz altın bırakıldığını görünce şaşırarak beraber düşmanlığını falan unutarak:

– Hadi kızım merhum mübarek bir kişiydi. Gidip ona karşı son vazifemizi yerine getirelim.

(s.49) Diyerek kadınla beraber Bekri'nin evine gelir. Bekri imamın yüz altın vasiyet üzerine hemen geleceğini bildiği için daha önceden hazırladığı sopayı

yatağın yanına koyar. İmam cenaze odasına girip “Allah gani gani rahmet etsin. Pek mübarek ve sevdiğimiz bir zat idi” diyerek vazifesini gerçekleştirmeye hazırlandığı sırada Bekri Mustafa birden bire yatağından sıçrayarak ve yanındaki sopayı kavrayarak imama vurmaya başlar.

Ölünün yataktan kalkıp dayak atmasından son derece korkan imam efendi güç hâl ile yakayı kurtarır. Bir daha Bekri'nin hilesine aldanmamaya karar verir.

93. BEKRİ MAHALLE İMAMI

O zamānlarda maḥalle imāmlarının nūfūzu pek büyük ve ahāliye karşı taḥkīmi pek şedīd idi. Hattā maḥallede āmir yegāne muṭlaḳ imām efendi idi. Taḥt-ı idāresinde bulunan maḥallerün ḥudūdı dāḥilinde istediğini yapar, emir ve nehy ider, buña herkes inḳıyād ve iṭā° ata mecbūr bulunuyordu.

O devirde Küçük Ayaşofya maḥallesi imāmı oldukça ḥaşīn feḳ°ıl° ade müte° aşşīb şoñ derece maḡrūr ve müte° azzım ve bināen° aleyh müstebid olduğundan ahāliyi ḳaşar ḳavurur ve bilḥaşşa Bekri Muşṭafa'yı her vesīle ile bīzār itmekde ḳusūr itmezdi. Bunā artık taḥammül idemeyecek bir ḥāle geldiğinden bir gün Bekri Muşṭafa maḥalle ahālisini toplayarak şeyḥülüslām ḳapısına gitmiş ve imāmden şikāyet ile bunun °azlini ve yirine münāsibinün ta° yinini istirḥāmda bulunmuşlardı. İstanbul efendisi icrā eylediği taḥḳīḳat netīcesinde imāmuñ tebdīlini muvāfiḳ görerek maḥalle ahālisine (s.50) ḥidmet-i mezkūreye ehliyet ve kifāyeti olan birinün intiḥāb ve rāe°sini emr itmiş ve ahāli de Bekri Muşṭafa'yı münāsib görmüşler.

Bekri pederinün ḥāl-i ḥayatında Bayezid Cāmi°-i Şerīfinde derse devam iderek oldukça taḥşīl görmüş bulunduğundan °aleluşül icrā olunan imtiḥanda maḥalle imāmlığına iḳtidar ve kifāyeti temīn etmekle eline bir mūrāsele virilerek Küçük Ayaşofya maḥalle imāmı ta° yin olunur.

Bekri Muşṭafa icrā-yı vazīfeye mübāşeret ider. İlk icrāatı olmaḳ üzere me°lūf °ıṣret bulunanlara maḥallece müdāḥale idilmemesini emr eylediğinden ḡuruh-ı °ayyāşīn bundan fevk°ıl-°āde memnūn olarak diledikleri gibi sarḥōş olmağa sā°iḳa-i sekker ile baḡırub çağırmağa başladıklarından bir ḳaç gün şoñra da maḥallede sūkūn ü āsāyişden eser ḳalmaz.

Bu ḥālī görerek itdiği ḥaṭāyı ānlayan Bekri, bir gün bu kirve °ayyāşīni toplayarak edeb ve terbiye dā°iresinde ḥareket itmelerini ve °aksi taḳdirde maḥalleden iḥrāc idileceklerini emr ü tebliḡ eyler. Faḳat bu tenbīh te°sīr olmaz, işlerine minvāl-ı sābıḳ devām ider. Gider. Nihāyet Bekri buña ḥatme virmek üzere kendi daḥī daḥil olduğu ḥālde maḥalledeki sarḥōşların bir defterini tanzīm ü tecziyeleri için yenīçeri aḡasına taḳdīm ider.

Yeñiçeri ağası defterüñ başında maħalle imāmı Bekri Muştafa ismini görünce ħayretle şorar:

– Bu ne dimek? Sen kendinüñ de ğuruh-ı ° ayyāşīnden olub cezā idilmei taleb idiyorsuñ. Hiç böyle şey mi olur? Maħalle imāmı sarħōşlardan olur mu?

– Efendüm, ben mine'l-ķadīm ° ayş ü nūş ile me'lūf ve meşhūr Bekri (s.51) Muştafa'yum. Fi'l-vāki° diğer ° ayyāşīyn gibi herkes izĝac itmezler, bir fenālīķ ve aħlāķsızlıkta bulunmaz isem de diğerlerine sarħōşluķdan đolayı cezā taleb eylediĝün şırada kendimi bir kenāra ıkarmaĝı muvāfiķ-ı ° ādale bulamadum bināen° aleyh benüm de onlar gibi cezādīde olmaķlıĝum lāzımdur, dimiş.

Ve bu ħareketiyle yeñiçeri ağasınıñ taķdīrini celb itmekle ağa cevāb virmiş:

– Āferin Bekri Muştafa! Senüñ bu derece muħıbb-i ° adālet oldıĝuñ diğerlerini de belki de ışlāħı mūcib olur. Mūnāsib görür iseñ bir kere cümlesini buraya celb ile tenbīhāt-ı lāzımda bulunayım. Eĝer ışlāħ-ı ħāl itmezler ise o zamān cezā tertīb iderüz.

– Siz bilirsinüz.

Yeñiçeri ağası, Bekri Muştafa'nuñ şikāyet eylediĝi adamları celb iderek onlara naşīħatde ve tenbīhātde bulunmuş ve bu şırada imām efendinüñ kendi nefsi ħaķķında da tālīb-i ° adālet oldıĝını añlatmaĝı unutmamış oldıĝından ° ayyāşīn-i maħalle cümleten orada tövbekār olmışlar ve bir daha aĝızlarına içki ķoymamışlar.

Bekri Muştafa ise imamlık için mūnāsib birini bulub oña devr itdikten şoñra yine ° ayş ü nūşa devām eylemiş.

93. BEKRİ MAHALLE İMAMI

O zamanlarda mahalle imamlarının nüfuzu pek büyük ve ahaliye karşı hükümleri pek şiddetlidir. Hatta mahallede yegane mutlak amir imam efendidir. İdaresi altında bulunan yerlerin sınıırı içinde istediğini yapar, emreder ve yasaklar, buna herkes boyun eğme ve itaata mecbur bulunmaktadır.

O devirde Küçük Ayasofya Mahallesi imamı oldukça haşin çok fazla mutaassıp son derece mağrur ve kibirli ve çok despot olduğundan ahaliyi kasar kavurur. Özellikle de Bekri Mustafa'ya her fırsatta zarar vermekte eksik kalmaz. Buna artık tahammül edemeyecek bir hāle geldiğinden bir gün Bekri Mustafa mahalle ahalisini toplayarak Şeyhülislam kapısına gider. İmamdan şikāyet ile

bunun azlını ve yerine uygun birinin tayinini istirhamda bulunurlar. İstanbul efendisi yaptığı tahkikat sonucunda imamın değiştirilmesini uygun görür. Mahalle ahalisine (s.50) zikredilen hizmete yeterli olan birinin getirilmesini emreder. Ahali de Bekri Mustafa'yı münasip görür.

Bekri pederinin hayattayken Beyazıt Cami Şerifi'nde derse devam ederek oldukça tahsil görmüş olduğu için usulünce yapılan imtihanda mahalle imamlığına yeterli görülür. Ve eline bir resmi kadı mektubu verilerek Küçük Ayasofya Mahallesi imamı tayin olunur.

Bekri Mustafa vazifesini yapmaya başlar. İlk icraatı olmak üzere bilinen içki içenlere mahallece müdahale edilmemesini emreder. Ayyaşlar takımı buna son derece memnun olurlar. Diledikleri gibi sarhoş olmaya sarhoşlukla bağırıp çağırmaya başladıkları için bir kaç gün sonra da mahallede sessizlik ve asayişten eser kalmaz.

Bu hâli görerek yaptığı hatayı anlayan Bekri, bir gün bu ayyaşlar takımını toplayarak edep ve terbiye dairesinde hareket etmelerini ve aksi takdirde mahalleden atılacaklarını emrederek tebliğ eder. Fakat bu tembih etki etmez, işlerine eskisi gibi devam eder, giderler. Nihayet Bekri buna son vermek üzere kendi dahi dahil olduğu hâlde mahalledeki sarhoşların bir defterini düzenleyip cezalandırılmaları için yeniçeri ağasına takdim eder.

Yeniçeri ağası defterin başında mahalle imamı Bekri Mustafa ismini görünce hayretle sorar:

- Bu ne demek? Sen kendinin de ayyaşlar takımından olup cezalandırılmasını istiyorsun. Hiç böyle şey mi olur? Mahalle imamı sarhoşlardan olur mu?

- Efendim, ben eskiden eğlence ile tanınan meşhur Bekri (s.51) Mustafa'yım. Gerçekten diğer ayyaşlar gibi herkesi rahatsız etmeyip, bir fenalık ve ahlaksızlıkta bulunmasam da diğerlerine sarhoşluktan dolayı ceza talep ettiğim sırada kendimi bir kenara çıkarmayı adaletli bulamadım. Bundan dolayı benim de onlar gibi cezalandırılmam gerekir.

Bekri bu hareketiyle yeniçeri ağasının takdirini kazanır, ağa cevap verir:

– Aferin Bekri Mustafa! Senin bu derece adaletli olman diğerklerinin de belki ıslahına sebep olur. Múnasip görürsen bir kere hepsini buraya çağırarak gerekli tembihte bulunayım. Eğer düzelmezlerse o zaman cezalandırırız.

– Siz bilirsiniz.

Yeniçeri ağası, Bekri Mustafa'nın şikâyet ettiği adamları çağırarak onlara nasihatte ve tembihlerde bulunur. Bu sırada imam efendinin kendi nefsi hakkında da adalet istediğini anlattığından mahallenin ayyaşları hep birlikte orada tövbekâr olurlar ve bir daha ağızlarına içki koymazlar.

Bekri Mustafa ise imamlık için uygun birini bulup ona devrettikten sonra yine eğlenceye devam eder.

94. °AYYĀŞLAR BÖLÜĞÜ

Murād-ı Rābi° an Bağdād seferine °azîmetleri şırasında İstanbuldan beraber hareket itmek üzere gönüllü olarak °askere yazlık muda olmuşdı °adetā her gönüllüye hükümünden elbise viriliyor, taraf-ı hükümetden de miqdār-ı münāsib ikrāmiye viriliyordu.

Bu mudaya iktizā Bekri Muştafa bir akşam meyhānede otururken (s.52) orada bulunan gürūh-ı °ayyāşine müttehaden °asker yazlık hususu teklif ider. Cümlesi tarafından bu teklif-i kemāl müsāra° atle kabūl idilerek teşkīl idecekleri mey-hārlar bölüğüne re'is olarak Bekri Muştafa intihāb olunur ve irtesi gün teşebbüsāt-ı lāzımada bulunmak üzere kendisine me'zūniyet virilür.

Bekri Muştafa'nuñ mürāca° atı üzerine gönüllü kayd olunan elli altmış kadar °ayyāşin teşkīl eyledikleri bölük mūmā ileyh taht-ı idāresinde olarak yeniçerilerden sonra Üsküdarā geçerek orada çadır kurup ārām iderler. °Ayş ü nūş ile meşgūl olarak bir hafta istirahatdan sonra İzmitē doğru yola çıkar ve takrīben yarım sā° atlık bir mesāfeyi beş altı sā° atde kaç° itmeği müte° akıb yine istirahatē ihtiyac virürler.

Her yarım sā° atlık konak mahallerinde birer hafta, onar gün istirahat ve ārām itmek üzere üç ayda İzmitē vāşıl olurlar. Orada istihzārāt ile beraber uzunca istirahatā lüzūm gördüklerinden bir ay kadar kalırlar. O esnāda kış gelmiş seyr ü sefer güçleşmiş olduğından şehr-i mezkūrede kalub ilkbahārda ileri °azîmete karar virürler.

Mevsim-i rabī° hulūl idüb dağlar zümrüd gibi yeşermiş, çiçekler ağaçlar bezenmiş olduğu bir şırada Bağdād ve seferi hitām ve °askerūñ °avdet itmekte olduğu haberi vārid olduğundan ileri doğru değil girüye doğru harekete karar virerek yola çıkarlar °azîmetde olduğu tarzda şonbahara kadar İstanbula gelebilirler.

Bekri Muştafa kumandanı bulunduğu °ayyāşin bölüğünü alub seferden °avdet itmiş olan Murād-ı Rābi° añ önünde bir resm geçid yaptıktan sonra ihşān buyurılan mebleği alub doğruca meyhāneye gider ve orada (s.53) muhārebenūñ şiddetinden, Bağdādı istirdad için ne kadar zahmet çekdiklerinden bahsile atmağa başlarlar.

Tam o şırada kapudan biri girerek şiddetle:

– Yāhū! Haberîñüz var mı? Düşman   askeri şehriñ kapısına gelmiş içeri giriyormuş. Siz burada ne duruyorsunuz?

Diyince Bekri Muştafa ayağa kalkarak ciddi bir tavırla:

– Biz sefere gidüb vazîfemüzi îfâ itdük. Şimdi sıra sizlere kaldı, cevâbını vermiş ve oturarak kadehiyle meşğul olmağa başlamış.

94. AYYAŞLAR BÖLÜĞÜ

Dördüncü Murat Bağdat seferine gidişleri sırasında İstanbul'dan beraber hareket etmek üzere gönüllü olarak askere yazlık verir. Âdeta her gönüllüye yönetiminden elbise verilir. Hükümet tarafından elbise ve uygun miktarda ikramiye verilir.

Bekri Mustafa bir akşam meyhanede otururken (s.52) orada bulunan ayyaşlar takımına asker, yazlık konusunu teklif eder. Hepsi tarafından bu teklif hızla kabul edilir. Oluşturacakları ayyaşlar bölüğüne reis olarak da Bekri Mustafa seçilir ve ertesi gün gerekli girişimde bulunmak üzere kendisine izin verilir.

Bekri Mustafa'nın müracaatı üzerine gönüllü kaydolan elli altmış kadar ayyaşın oluşturacağı bölük, Bekri'nin idaresinde yeniçerilerden sonra Üsküdar'a geçerek orada çadır kurup dinlenir. Eğlenceyle meşgul olarak bir hafta istirahattan sonra İzmit'e doğru yola çıkarlar. Yaklaşık yarım saatlik bir mesafeyi beş altı saatte kat etmenin ardından yine istirahat için mola verirler.

Her yarım saatlik konaklama yerlerinde birer hafta, onar gün istirahat ve eğlenmek üzere üç ayda İzmit'e ulaşırlar. Orada hazırlıklarla beraber uzunca bir dinlenmeyi gerekli gördüklerinden bir ay kadar kalırlar. O sırada kış gelir sefere gitmek güçleşmiş olduğundan adı geçen şehirde kalıp ilkbaharda ileri gitmeye karar verirler.

İlkbahar mevsimi gelip dağlar zümrüt gibi yeşermiş, çiçekler ağaçları süslemiş olduğu bir sırada Bağdat seferinin bitip askerin de dönmekte olduğu haberi duyulur. Bu nedenle ileri doğru değil, geriye doğru harekete karar vererek yola çıkarlar. Gidişte olduğu gibi sonbahara kadar İstanbul'a ancak gelebilirler.

Bekri Mustafa kumandanı olduğu ayyaşlar bölüğünü alıp seferden dönen Dördüncü Murat'ın önünde bir resmî geçit yaptıktan sonra ihsan buyrulan meblağı

alıp doğruca meyhaneye gider. Orada (s.53) muharebenin şiddetinden, Bağdat'ı almak için ne kadar zahmet çektiklerinden bahsederek atmaya başlar.

Tam o sırada kapıdan biri girerek şiddetle:

– Yahu! Haberiniz var mı? Düşman askeri şehrin kapısına gelmiş içeri giriyormuş. Siz burada ne duruyorsunuz?

Deyince Bekri Mustafa ayağa kalkarak ciddi bir tavırla:

– Biz sefere gidip vazifemizi yerine getirdik. Şimdi sıra sizlere geldi. Cevabımı verir ve oturarak kadehiyle meşgul olmaya başlar.

95. BİR DAHA TÖVBE

Bekri Muştafa şedāsı güzel ve mūsikīye āşinā bulundığından ba° zı arkadaşlarının ibrām ü ısrarı üzerine bir Ramazan gicesi saħūr vaħtinde şālā virmek üzere maħalle cāmi° mināresine çıkar.

Ba° zı na° at-1 şerīfleri müte° aķib šalāt ü selāmı okudukdan sonra şabāħ ezanı ħalūl eyledikten ezānı daħī okur.

O sene Ramazān-1 şerīf temmuza müşādif olduğu cihetle havā sıcak olduğundan şabāħa karşı minārede hübûb iden serin rüzgārdan biraz istifade itmek üzere minārede oturur. Bir kaç daķıka sonra üzerine bir ġaflet başarak derīn bir uykuya dalar.

Cāmi° -i şerīfde namāzuñ edāsını müte° āķib aşıl mü'ezzin Bekrinūñ minārede uyumuş olduğundan bīħaber olarak minārenūñ kapusını kilidleyerek hānesine gider. Muştafa serin rüzgāruñ ħafif nevāzişleri altında bir kaç sâ° at uyur ve uyanınca minārede bulunduğunu görerek aşağıya iner ve faķať me° a't-te'essūf kapuyı kilidli bulur. Maħalle cāmi° inde yalnız akşām, yatsu ve şabah namāzları (s.54) kılındığı cihetle akşama kadar kapunun açılmayacağını düşünen Bekri bu maħbūsdan kurtulmak için kapunun arkasında baġırub çağırmaġa başlar ise de dışarıdan işiden kimse bulunmaz. Nihāyet tekrar mināreye çıkub oradan istimdād itmeġi düşünerek yukarı çıkar āvāzı çıktığı kadar baġırmaġa başlar. Civardaki hānelerden işidilen bu āvāz-1 istimdād üzerine müe'zzin aranır ise de öġle vaķti olub işine gitmiş bulunduğundan bulunamaz. Netice-i kelām bir çilingir celb olunub kapu açılır. Bekri Muştafa sâ° atlerce maħbūs kaldıkdan sonra kurtarılır.

Bunun üzerine Bekri Muştafa bir daha mināreye çıkub ezān okumaġa, ħattā maħalle cāmi° civārından geçmeġe tövbe ider.

95. BİR DAHA TÖVBE

Bekri Mustafa sesi güzel ve musikiye aşina olduğundan bazı arkadaşlarının ısrarı üzerine bir Ramazan gicesi sahur vaktinde sala vermek için mahalle camisinin minaresine çıkar.

Bazı naat-1 şeriflerin ardından salāt ve selamı okuduktan sonra sabah ezanı vakti geldiğinden ezanı da okur.

O sene Ramazan-ı şerif temmuza tesadüf ettiği için hava sıcaktır. Bekri de sabaha karşı minarede esen serin rüzgârdan biraz yararlanmak için minarede oturur. Bir kaç dakika sonra üzerine bir gaflet basarak derin bir uykuya dalar.

Camide namazın edasından sonra asıl müezzin Bekri'nin minarede uyuduğundan habersiz minarenin kapısını kilitleyerek evine gider. Mustafa serin rüzgârın hafif okşamaları altında bir kaç saat uyur ve uyanınca minarede bulunduğunu görerek aşağıya iner. Fakat maalesef kapıyı kilitli bulur. Mahalle camisinde yalnız akşam, yatsı ve sabah namazları (s.54) kılındığı için akşama kadar kapının açılmayacağını düşünen Bekri bu mahpustan kurtulmak için kapının arkasında bağırıp çağırmaya başlar. Fakat onu dışarıdan hiç kimse duymaz. Nihayet tekrar minareye çıkıp oradan yardım istemeyi düşünür. Yukarı çıkar, avazı çıktığı kadar bağırmaya başlar. Civardaki evlerden işitilen bu yardım dileyen ses nedeniyle müezzin aranır da öğle vakti olup işine gittiği için bulunamaz. Sözün kısası bir çilingir çağrılarak kapı açılır. Bekri Mustafa saatlerce mahpus kaldıktan sonra kurtarılır.

Bunun üzerine Bekri Mustafa bir daha minareye çıkıp ezan okumaya, hatta mahalle camisinin civarından geçmeye tövbe eder.

96. AMAN BURNUM

Murād-ı Rābi° a bir gün Bekri Muştafayı huzūrına celb ile Sivas eyāletinde ve havālisinde yeni bir mezheb zuhūr eylediğini haber aldığından bahisle gidüb bu bābda tahkīkāt icrāsını emr ider.

Bekri bu arada mūcibince sūr° atle yol hazırlığına bi'l-icrā İstanbuldan Üsküdar ve İzmit tārīkıyla yola çıkub bir kaç hafta gitdikten sonra Sivas eyāletine dāhıl olur ve küçük bir kıyede misāfir kalır.

Mezkūr kıyeye ahālisi misāfirün Murād-ı Rābi° añ muqarriblerinden olub memūriyet-i maḥsusa ile Sivasa gitmekte olduğunu ma° iyetindeki muḥāfızlardan aḥlamış oldukları cihetle fevk'ıl-° āde hürmet ve ri° ayetde kuşūr itmezler ve kıyeyün misāfir odasına yerleştürler. Bekri Muştafa köyde cāmi° -i şerīf bulunmaması ḥasebiyle bu ḥalḳuñ yeni mezhebden olduklarını aḥladığı cihetle hemān oradan tadkīkātā başlamağa karar virerek muḥtar ve ihtiyārlara köyde neden cāmi° -i (s.55) şerīf olmadığını sorar.

Köylüler:

– Efendüm bizüm köyde namāz kılan olmadığı cihetle cāmi° inşāsına lüzüm görmedük.

– Ne demek? Ne için namāz kılan yokdur.

Yezīdī olduklarını beyāna cesāret idemeyerek:

– Çünkü namāz kılmığı bilmiyoruz.

– Sizün imāmıñuz yok mı?

– Ḥayır efendüm, köy küçük olduğu cihetle imām gelmiyor.

– Hiç öyle şey olur mı? Herḥālde bir imām bulmalı ve namāz kılmalı. Ḥattā bu akşamdan i° tibāren namāz kılacaksıñuz.

– Peki efendüm ama biz namāzuñ nasıl kılındığını bilmiyoruz.

– Ben size öğredirüm. Haydi baḳalum ḥāzır oluñuz. Gidüb ābdest alıñuz.

– Ābdest almağı da bilmiyoruz.

– Geliñüz ben size öğredeyim.

Bekri Muştafa köylüleri toplayarak çeşmenün başına gider ve kendisi ābdest alarak nasıl olduğunu bunlara gösterir. Ba° de misāfir oḳasına ° avdet ile namāz kılmak için ta° līmat virmeğe başlar.

Uzun uzadıya ta° rīfden şarf-ı nazarla dir ki:

– Şimdi ben size imām olacağım. Öniñize geçerek namāza duracağım. Ben ne yaparsam siz de öyle yaparsınız. Yalnız benim ayağda okudığım gibi siz okumayıñuz, ondan sonra ne yapar ve ne söylerüm ise de siz öyle yapup öyle söyleyiñüz. Anladıñuz mı?

(s.56) – Añladuğ efendüm.

Bekri Muştafa imāmete geçerek namāza başlar. Köylüler arkasında şaf olarak dururlar. İmām rükū° dan sonra secdeye varır. Cemāat de secde iderler.

Misāfir oğasının döşeme ve tahtaları eski ve aralık oldığı cihetle Bekrinün burnu kazāen bir aralığa sıkışur burnunu kırtarmak için çalışdığı sırada tahta oynayarak daha ziyāde şıkarlar. Bu hālden cānı yanan Bekri bağırarak:

– Aman burnum!

Bunun namāzdan olmadığını anlatmak için:

– Yok cānum burnum tahtaya sıkışdı!

– Yok cānum burnum tahtaya sıkışdı!

– Yāhū beni kırtarıñuz.

– Yāhū beni kırtarıñuz.

Bekri ne söylese ve ne yapsa köylülerün namāzdan zan iderek taqlid ideceklerini añlayarak cān-ı hevesle çeküb burnunu aralıktan kırtarır ve derhāl ayağa kalçarak köylülere dönüb bağırır:

– Hayvan herifler! Az kaldı burnum kopacaktı! Siz ne budala imişsiñüz!

Köylüler de onu taqliden arçalarına dönüb cümlesi birden:

– Hayvan herifler! Az kaldı burnum kopacaktı! Siz ne budala imişsiñüz!

Diye bağırırlar. Bekri bunlara söz añlamayacağını ve ne yapsa namāzdan zan ile öyle yapacaklarını görünce fenā hāalde hiddet iderek üzerlerine bi'l-hücüm yumruğ ve toğatla rast geldiğine urmağa başlar ve köylüler de bu şüretle birbirini zarbe mübāşeret eyler. Bu herc ü merce bir nihāyet virmek için Bekri misāfir oğasından koşarak havlıya çıkar (s.57) ve köylüler de bunu ta° kıben çıkarlar. Bekri yegāne çāre olmak üzere bağırır!

– Artık namāz bitdi! Haydi oğaya oturalum!

Bunun üzerine köyüleri kesb-i sükûnet iderek odaya girerler. Bekri bu halden hem güler ve hem hiddet ider, dir ki:

– Ağalar! Siz şimden şoñra ne yaparsañuz yapıñuz ben ıarışmam çünkü size söz anlatmak kabîl değıldür.

Muştafa tahkikatını bi'l-iqmâl İstanbula ° avdet eylediğı zaman bu fıkrayı Murād-ı Rābia hikāye iderek mūmā ileyh pek ziyāde güldürür.

96. AMAN BURNUM

Dördüncü Murat bir gün Bekri Mustafa'yı huzuruna çağırarak Sivas eyaletinde ve havalisinde yeni bir mezhebin ortaya çıktığını haber aldığından bahseder. Gidip bu konuda tahkikat yapmasını emreder.

Bekri bu arada çok hızlı yol hazırlığını yapar, İstanbul'dan Üsküdar ve İzmit yoluyla yola çıkıp bir kaç hafta gittikten sonra Sivas eyaletine varır ve küçük bir köyde misafir olur.

Adı geçen köyün ahalisi misafirin Dördüncü Murat'ın yakınlarından olup özel bir görevle Sivas'a gitmekte olduğunu maiyetindeki muhafızlardan öğrenir. Bunun için son derece hürmet ve saygıda kusur etmezler ve onu köyün misafir odasına yerleştirirler. Bekri Mustafa köyde cami bulunmaması sebebiyle bu halkın yeni mezhepten olduğunu anlar. Bu nedenle hemen oradan araştırmaya başlamaya karar verir. Muhtar ve ihtiyarlara köyde neden cami (s.55) olmadığını sorar.

Köylüler:

– Efendim bizim köyde namaz kılan olmadığı için cami inşasına gerek görmedik.

– Ne demek? Niçin namaz kılan yoktur?

Yezidi olduklarını beyana cesaret edemeyerek:

– Çünkü namaz kılmayı bilmiyoruz.

– Sizin imamınız yok mu?

– Hayır efendim, köy küçük olduğu için imam gelmiyor.

– Hiç öyle şey olur mu? Herhalde bir imam bulmalı ve namaz kılmalı. Hatta bu akşamdan itibaren namaz kılacaksınız.

– Peki efendim ama biz namazın nasıl kılındığını bilmiyoruz.

– Ben size öğretirim. Hadi bakalım hazır olunuz. Gidip abdest alınız.

- Abdest almayı da bilmiyoruz.
- Geliniz ben size öğreteyim.

Bekri Mustafa köylüleri toplayarak çeşmenin başına gider ve kendisi abdest alarak nasıl olduğunu bunlara gösterir. Sonra misafir odasına dönerek namaz kılmak için talimat vermeye başlar.

Uzun uzadıya tariften vazgeçerek der ki:

– Şimdi ben size imam olacağım. Önünüze geçerek namaza duracağım. Ben ne yaparsam siz de öyle yaparsınız. Yalnız benim ayakta okuduğum gibi siz okumayınız, ondan sonra ne yapar ve ne söylersem de siz öyle yapıp öyle söyleyiniz. Anladınız mı?

(s.56) – Anladık efendim.

Bekri Mustafa imamete geçerek namaza başlar. Köylüler arkasında saf olarak dururlar. İmam rükûdan sonra secdeye varır. Cemaat da secde eder.

Misafir odasının döşeme ve tahtaları eski ve aralık olduğu için Bekri'nin burnu kazayla bir aralığa sıkışır. Burnunu kurtarmak için çalıştığı sırada tahta oynayarak daha fazla sıkar. Bu hâlden canı yanan Bekri bağırarak:

– Aman burnum!

Bunun namazdan olmadığını anlatmak için:

- Yok canım burnum tahtaya sıkıştı!
- Yok canım burnum tahtaya sıkıştı!
- Yahu beni kurtarınız.
- Yahu beni kurtarınız.

Bekri ne söylese ve ne yapsa köylülerin namazdan zannederek taklit edeceklerini anlayarak can kuvvetiyle çekip burnunu aralıktan kurtarır ve hemen ayağa kalkarak köylülere dönüp bağırır:

– Hayvan herifler! Az kaldı burnum kopacaktı! Siz ne budala imişsiniz!

Köylüler de onu taklit ederek arkalarına dönüp hepsi birden:

– Hayvan herifler! Az kaldı burnum kopacaktı! Siz ne budala imişsiniz!

Diye bağırırlar. Bekri bunlara söz anlatamayacağını ve ne yapsa namazdan sanıp öyle yapacaklarını görünce fena hâlde sinirlenerek üzerlerine hücum edip yumruk ve tokatla rast geldiğine vurmaya başlar ve köylüler de bu şekilde birbirine

vurmaya başlar. Bu karışıklığa bir son vermek için Bekri misafir odasından koşarak bahçeye çıkar. (s.57) Köylüler de bunu takiben çıkarlar. Bekri tek çare olmak üzere bağırır:

– Artık namaz bitti! Hadi odaya oturalım!

Bunun üzerine köylüler susarak odaya girerler. Bekri bu hâle hem güler hem de sinirlenir, der ki:

– Ağalar! Siz şimdiden sonra ne yaparsanız yapınız. Ben karışmam. Çünkü size söz anlatmak mümkün değildir.

Mustafa tahkikatını bitirdikten sonra İstanbul'a döndüğünde bu fıkrayı Dördüncü Murat'a anlatarak onu pek çok güldürür.

97. HOCANUŃ KAÇDIĐI SENE DOĐDUM

Bekri Muştafa yine bu seyâhâti eşnâsında uğradığı bir köyde ihtiyâr ak sağallı bir hocaya tesâdüf ider. Hoş beşden ve biraz konuşduğdan sonra şorar:

– Hoca efendi nerden gelüb nereye gidiyorsunuz?

Hoca derin bir âh çekerek maħzûn bir tavırla cevâb virür:

– Efendüm ben falan köyde bundan yigirmi beş sene evvel imâm idüm. O zamân otuz yaşlarında bulunuyordum, evüm, zevcem, iki çocuğum vardı. Bir gece yatsu namâzını kıldığım sırada kazâen benden bir zarfa zuhûr itdi. Fenâ hâlde utandum. Artık ahâlinüñ yüzine bakamayacağımı düşünerek derhâl câmi° den çıkub köyü terk ile kaçdum. O zamândan beri böyle köyden köye dolaşıyorum. Bir dürlü kendi köyüme ° avdet idemiyorum. Evimüñ, zevcemüñ, çocuđlarımuñ ne hâlde olduklarından haberüm yokdur.

Bekri hocanuñ yigirmibeş sene evvel vuku° bulan böyle ehemmiyetsiz bir hâdiseden tolayı terk-i dâr-ı diyâr iderek serseriyâne tolaşması muvâfık (s.58) olmayacağını, bu vak° anuñ şimdiye kadar unutulmuş bulunacağını bi'l-beyân hocayı kendi köyüne berâber götürmeği teklîf ider.

İrtesi gün Bekri hoca ile berâber yola çıkarak hocanuñ köyüne giderler. Karyenüñ kenârında yigirmibeş yaşlarında bir gence rastgeldiklerinden Bekri bundan hocanuñ ° â'ilesine dâ'ir ma° lûmât almağ fikriyle şorar:

– Oğlum sen nerelisüñ?

– Bu köydenüm efendüm.

– Kaç yaşındasüñ?

– Doğrusunu bilemem. Yalñuz bizde bir hoca varmış, bir gün namâz kıldırırken bir kazâyâ uğradığından kaçub gitmiş. İşte ben o sene dünyâya gelmişüm.

– Eyvâh! Unutulmuş zan itdiğimiz bu vak° a ° âdetâ köyde mübde-'i tarîh olmuş, benüm için artık buraya ° avdet mümkün değildir.

Diyerek sür° atle tebâüde başlamış, Bekrinüñ ibrâm-ı ısrarına ehemmiyet vermeyerek şavuşub gitmiş.

Bekri Muştafa köye giderken hocanın zevcesini ve çocuklarını bulmuş ve bunlara hocanın etraf köylerde dolaştığını haber vererek babalarını bulmalarını lüzümünü söyledikten sonra ° avdet itmiş.

97. HOCA'NIN KAÇTIĞI SENE DOĞDUM

Bekri Mustafa yine bu seyahati sırasında uğradığı bir köyde ihtiyar, ak sakallı bir hocaya tesadüf eder. Hoş beşten ve biraz konuştuktan sonra sorar:

– Hoca Efendi nerden gelip nereye gidiyorsunuz?

Hoca derin bir ah çekerek mahzun bir tavırla cevap verir:

– Efendim ben falan köyde bundan yirmi beş sene önce imamdım. O zaman otuz yaşlarında bulunuyordum. Evim, karım, iki çocuğum vardı. Bir gece yatsı namazını kıldığım sırada kazayla benden bir zarta çıktı. Fena hâlde utandım. Artık ahalinin yüzüne bakamayacağımı düşünerek hemen camiden çıkıp köyü terk ederek kaçtım. O zamandan beri böyle köyden köye dolaşıyorum. Bir türlü kendi köyüme dönemiyorum. Evimin, karımın, çocuklarımın ne hâlde olduklarından haberim yoktur.

Bekri, hocanın yirmi beş sene önce yaşanan böyle önemsiz bir olaydan dolayı terk-i diyar ederek serseri bir şekilde dolaşmasının uygun (s.58) olmayacağını, bu olayın şimdiye kadar unutulmuş olacağını anlatarak hocaya kendi köyüne beraber gitmeyi teklif eder.

Ertesi gün Bekri hocayla beraber yola çıkarak hocanın köyüne giderler. Köyün kenarında yirmi beş yaşlarında bir gence rastgeldiklerinden Bekri bundan hocanın ailesine dair bilgi almak düşüncesiyle sorar:

– Oğlum sen nerelisin?

– Bu köydenim efendim.

– Kaç yaşındasın?

– Doğrusunu bilemem. Yalnız bizde bir hoca varmış, bir gün namaz kıldırırken bir kazaya uğradığından kaçıp gitmiş. İşte ben o sene dünyaya gelmişim.

– Eyvah! Unutulmuş zannettiğimiz bu olay âdeta köyde tarih başlangıcı olmuş, benim için artık buraya dönmek mümkün değildir.

Diyerek hızla uzaklaşmaya başlar, Bekri'nin ısrarına önem vermeyerek savuşup gider.

Bekri Mustafa köye giderken hocanın karısını ve çocuklarını bulur ve bunlara hocanın çevre köylerde dolaştığını haber vererek babalarını bulmalarını söyledikten sonra döner.

98. EL-MATRAK MİN-ALLĀH

Küçük Ayaşofya Cāmi° -i şerīfi kandillerine her gün konılan zeytün yağının bir gice geçüb irtesi gün olunca zāyi° olması ve kandillerün boş kalması bir müddetden beri imām ve mü'ezzinleri onlarun naql ü hikāyelerinden işiden maḥalle ahālisinün nazar-i diqqatini celb itmeğe başlamış. Bu hāle kimse (s.59) bir ma° nā viremiyormış.

Bir aqşam imām ve mü'ezzinlerle ahāleden bir kaç zāt maḥalle ḳahveḥānesinde toplanub ° akd-i ictima° iderek bu huşuşda müzākereye başlarlar. İçlerinden biri zeytün yağını farelerün içebilecekleri ihtimālini beyān iderse de diğherleri bunun mümkün olmadığını, çünkü farelerün kandillerün aşılı olduğu yire çıkmaları ihtimāl-i be° id bulunmadığını dermiyān eylemişler ve bunun hiç anlaşılmayan bir sebebi olduğunu düşünmüşler.

Bu hāle nihāyet virilmek lāzım geldiği cihetle gice cāmi° de beklemek ciheti ileri sürülmüş ise de imām ve mü'ezzinler de dāḥil olduğu hālde giceyi cāmi° de geçirmeğe cesaret idememiş. O şırada Bekri Muştafa bermu° tād sarḥōş olarak Ḳumḳapudan gelüb ḳahveḥānenün önindeki iskemlelerden birine oturmuş.

Bunu gören imām efendi cāmi° de gice beklemek vazīfesini Bekri Muştafa'ya taḥmīl idebileceğini düşünerek mūmā ileyhi içeriye da° vetle dimiş ki:

– Muştafa Ağa siz bu maḥallenün ileri gelir erkānından birisiñüz. Maḥallede olub biten işlerden sizün de ḥaberdār olmañuz ve ne yapılmaḳ lāzım gelir ise rey virmeñüz icāb ider. Bir müddetdir cāmi° -i şerīfde hiç anlaşılmayan bir hāl vuku° buluyor. Mü'ezzin efendi her gün bütün kandillere yağ ḫoldırıyor. İrtesi şabāḥ bu yağlarun yirlerinde yeller esiyor.

– Bu yağlar nereye gidiyor?

– İşte biz de bir dürlü bunu anlayamıyoruz.

– Bundan ḳolay ne var? Gice cāmi° de biri beklesün. (s.60)

– Pek ḫođru! Faḳat içimizde gice cāmi° de yatabilecek babayigit nerde hepimiz ḳorḳuyoruz, bir dürlü cesāret idemiyoruz.

– Adam sen de bunda ḳorḳacaḳ ne var? Yarın gice ben cāmi° de ḳalır ve beklerüm.

– Hâkîkaten bizi memnûn itmiş olursıñuz. Hem de bu mu°ammâyı hâl idersıñuz. İrtesi akşâm yatsu vaḫti Bekri Muşṭafa cemâ°atle berâber câmi-i şerîfe girüb bir ṭarafa gizlenir. Namazuñ ḫitâmını müte°âkib cemâat gider. Kâpular kilidlenir. Bekri de oldığı yirden yüz dirhemlik şişesini çıkarub yudum yudum çekmeğe başlar.

El ü ayaḫ çekilüb artık kimsenün gelmesi ihtimâli kalmadığı bir şırada câmi°-i şerîfün diğere bir ṭarafındaki direklerün arḫasından hafîf bir ışıḫ görünür. Elinde bir mum olduğu hâlde uzun boylu bir siyâhî yavaş yavaş yürüyerek kandillerün yanına gelir. Birini eline alarak:

– Elbet beytullâh (O Allahın evi) Vezzît vezzîtallâh (zeytün yağı da Allâhın yağı) velabdı Abdullâh (Kul da Allahın kulu) diyerek iḫer bu şüretle birer birer kandilleri boşaltmağa başlar. Bunu gören Bekri Muşṭafa eline kandil yelpazelerinden birini alarak yavaş yavaş arḫasından °araba yaklaşur ve herîf-i bâlâdaki sözleri söyleyerek kandili başına kaldırdığı şırada:

– El maṭraḫ minallâh (Şopa da Allâhdandur).

Diyerek ḫafasına iner. Bu zarbeden birdenbire şaşırان zenci müdafâ°aya vaḫit bulamadan mükemmel bir ḫayaḫ yedikden sonra kolları ve ayakları mükemmelen yağlı olduğu hâlde câmi°-i şerîfün ortasına yatırılır. (s.61) Şabaḫ namâzı için imâm ü mü°ezzin ile cemâ°at geldiği zamân ḫırsızun tutıldığını görerek merḫûmu isticvâb iderler. Meğerse bu herîf her gice yatsu namâzına cemâ°atle berâber girüb bir ṭarafa şaḫlanıyor, herkes gitdikden sonra yağları içerek şabaḫ namâzını müte°âkib cemâatle berâber çıkıyormış.

ḫırsızı ḫaraḫola teslîm itmek isterler ise de Bekri Muşṭafa buña mâni° olarak dir:

– Ben bu herîfi mükemmelen te°dîb itdüm. Bir daha zeytün yağınınuñ adını bile ağzına almaz. Şimdi ḫaraḫola virür isek ḫabs iderler. Yazık olur bıraḫalum işine gitsün dir.

Bekrinün bu teklîf-i insâniyetgâriyesini imâm ü müezzinler ile mu°tebirân-ı maḫalle muvâfiḫ maşlahat görerek ḫırsızı şalivirürler. Ondan sonra câmi°-i şerîf kandillerinden yağ behavâ olmaz.

98. EL-MATRAK MİN-ALLAH

Küçük Ayasofya Camisi'nin kandillerine her gün konulan zeytinyağının ertesi güne kaybolması ve kandillerin boş kalması bir süreden beri imam ve müezzinleri, onların aktarmalarından olayı işiten mahalle ahalisinin dikkatini çekmeye başlar. Bu hâle kimse (s.59) bir mana veremez.

Bir akşam imam ve müezzinlerle ahaliden bir kaç kişi mahalle kahvehanesinde toplanıp bu konuda müzakereye başlarlar. İçlerinden biri zeytin yağını farelerin içebilecekleri ihtimalini söyler. Ama diğerleri bunun mümkün olmadığını, çünkü farelerin kandillerin asılı olduğu yere çıkmaları ihtimalinin bulunmadığını anlatırlar. Bunun hiç anlaşılmayan bir sebebi olduğunu düşünürler.

Bu hâle bir son vermek için gece camide bekleme fikri ileri sürülür. Fakat imam ve müezzinler başta olmak üzere hiç kimse geceyi camide geçirmeye cesaret edemez. O sırada Bekri Mustafa her zamanki gibi sarhoş bir hâlde Kumkapı'dan gelip kahvehanenin önündeki iskemlelerden birine oturur.

Bunu gören imam efendi camide gece bekleme görevini Bekri Mustafa'ya verebileceğini düşünerek onu içeriye davet eder:

– Mustafa Ağa siz bu mahallenin ileri gelenlerinden birisiniz. Mahallede olup biten işlerden sizin de haberdar olmanız ve ne yapılmak gerekirse oy kullanmanız gerekir. Bir süredir camide hiç anlaşılmayan bir hâl oluyor. Müezzin efendi her gün bütün kandillere yağ dolduruyor. Ertesi sabah bu yağların yerlerinde yeller esiyor.

– Bu yağlar nereye gidiyor?

– İşte biz de bir türlü bunu anlayamıyoruz.

– Bundan kolay ne var? Gece camide biri beklesin. (s.60)

– Pek doğru! Fakat içimizde gece camide yatabilecek babayiğit nerde, hepimiz korkuyoruz, bir türlü cesaret edemiyoruz.

– Adam sen de bunda korkacak ne var? Yarın gece ben camide kalır ve beklerim.

– Hakikaten bizi memnun etmiş olursunuz. Hem de bu muammayı halledersiniz. Ertesi akşam yatsı vakti Bekri Mustafa cemaatle beraber camiye girip

bir tarafa gizlenir. Namazın bitiminden sonra cemaat gider. Kapılar kilitlenir. Bekri de olduğu yerden yüz dirhemlik şişesini çıkarıp yudum yudum çekmeye başlar.

El ayak çekilip artık kimsenin gelme ihtimali kalmadığı bir sırada caminin bir tarafındaki direklerin arkasından hafif bir ışık görünür. Elinde bir mum olduğu hâlde uzun boylu bir siyahi yavaş yavaş yürüyerek kandillerin yanına gelir. Birini eline alarak:

“Elbet beytullāh (O Allah’ın evi) Vezzīt vezzītallāh (Zeytinyağı da Allah’ın yağı) velabdı Abdullāh (Kul da Allah’ın kulu)” diyerek içer. Bu şekilde birer birer kandilleri boşaltmaya başlar. Bunu gören Bekri Mustafa eline kandil yelpazelerinden birini alarak yavaş yavaş arkasından araba yaklaşır ve herif yukarıdaki sözleri söyleyerek kandili başına kaldırdığı sırada:

– El matrak minallāh (Sopa da Allah’tandır).

Diyerek kafasına iner. Bu darbeden birdenbire şaşırان zenci müdafaaya vakit bulamadan mükemmel bir dayak yer. Sonra kolları ve ayakları yağlı olduğu hâlde caminin ortasına yatırılır. (s.61) Sabah namazı için imam ve müezzinle cemaat geldiği zaman hırsızın tutulduğunu görerek bu adi kimseyi sorgularlar. Meğerse bu herif her gece yatsı namazına cemaatle beraber girip bir tarafa saklamakta, herkes gittikten sonra yağları içerek sabah namazını müteakip cemaatle beraber çıkmaktadır.

Hırsız karakola teslim etmek isterlerse de Bekri Mustafa buna engel olur, der ki:

– Ben bu herifi çok iyi edeplendirdim. Bir daha zeytinyağının adını bile ağzına almaz. Şimdi karakola verirsek hapsederler. Yazık olur bırakalım işine gitsin.

Bekri’nin bu insani teklifini imam ve müezzinlerle mahallenin ileri gelenleri uygun görerek hırsız salıverirler. Ondan sonra cami kandillerinden yağ kaybolmaz.

99. ŞABĀHA KADAR DOLAŞMIŞ

Bekri Muştafa, Sivas seyahati esnâsında bir akşam bir köyde misafir olur ve ekseriyâ küçük köylerde olduğu gibi bu karyenün misafir odası cāmi° -i şerîfün şoñ cemā° at maħallinde perde ile tefrîk idilmiş bir maħal olduğundan misafiri oraya oturdular. Muhtarunñ ihzâr eylediği yumurta ve bulğur pilāvından ° ibāret ve faķat bol ta° amı yidikden soñra toplanan karyenün ileri gelenleriyle konuşmağa başlarlar.

Sevķ-ı kelām-ı cādīye, ba° zı ölülerün tekrar dirilerek ķaraķoncoloz olduğına intiķāl idüb bu huşuşda epeyce rivāyetler ve maşallar söylenür. (s.62) Yatsu namāzından soñra köylüler ° avdet iderler ve Bekri de serilen yatağa uzanır.

O şırada hatırına ķalķub cami° -i şerîfi gezmek gelir. Yataķdan ķalķar ve açık bulunan ķapudan cāmi° e girer. Etrafı dolaşdığı şırada bir köşede yire konulmuş tabutu görür. Tabutunñ ķapağı ķapalı imiş. Cāmi° in her tarafını gezdikden soñra odaya ° avdet iderek yataķda oturur ve uyķusu gelmesine intizāren ķabuķ içmeğe başlar.

Biraz soñra içeriden bir takırdı ile bir inilti işidir ve bunun ne olabileceğini merak ile ķalķub cāmi° e girer ve ilk önce nazarı köşedeki tabuta in° itāf ider. Tam o şırada tabutunñ ķapağı içerden itilüb açılarak bir tarafa düşer. İçindeki cenāze bembeyaz kefenle sarılı olduğu hāde dimdik ayağa ķalķub Bekriye baķar.

Muştafa her ne kadar ğayet cesur bir adam ise de bu manzaradan biraz tedhiş eylediğinden otaya dönüb ķapuyı ķapamaķ fikrine düşer ise de sāika'-i merakla bundan vazgeçerek temāşāda devām ider. Cenāze şıçrayub tabutdan çıkar ve kefenle bağlı olduğu için şıçraya şıçraya Bekriye doğru gelmeğe başlar. Hem geliyor ve hem de ğayet hafîf vazî° yet bir sesle "Bekri Bekri" diyordu.

Muştafa cenāzenün kendine yaklaştığını görünce yavaş yavaş uzaklaşır, kaçmaķ için ķapuya kadar şoķulur ise de ķapu dışarıdan kilidli olduğundan bu fikirten şarf-ı nazār ile cenāze arķadan kendi öñde olarak cāmi° de dolaşmağa mecbūr ķalır. Bu ta° kib ve firār sâ° atlerce devām eylediği cihetle Bekri ķan ter içinde ķalır, yorulur (s.63) ve faķat mevtānün eline düşmemek için dolaşmaķda devām eyler.

Nihāyet h̄oroslar ۆtmeęe başlayınca cenāze tabutuñ yanına gidüb içine girerek yatar ve ķapaęı da üzerine çeker. Bunı gören Bekri geniş bir nefes alarak yatağına yatar ve düşünmeğe başlar mümkün değil uyķuya dalamaz.

řabāh̄ olub köy imāmı namāz için cāmi° iñ ķapısını açar iken çıkardığı gürültü ile uyanub gözlerini açan Bekri Muştafa derhāl ķalkaraķ cāmi° e girer ve her tarafı dolaşır ise de ne tabutu ve ne cenāzeyi bulamaz. İmām efendiye şorar, öyle bir şey olmadığı cevābını alır. Ve nihāyet o giceki vak° anuñ müdhiş bir rü’yā olduğunu añlayarak bir daha cāmi° oņasında misāfir olmamağa ķarar virür.

99. SABAHA KADAR DOLAşMIş

Bekri Mustafa, Sivas’a seyahati sırasında bir akşam bir köyde misafir olur. Çoğunlukla küçük köylerde olduğu gibi bu köyün de misafir odası caminin son cemaat yerinde perde ile ayrılmış bir yerdir. Misafiri oraya oturturlar. Muhtarın hazırladığı yumurta ve bulgur pilavından ibaret olan bol yemeği yedikten sonra toplanan köyün ileri gelenleriyle konuşmaya başlarlar.

Dilenci sözünün neticesinde, bazı ölülerin tekrar dirilerek karakoncoloz olduğuna dair bu konuda epeyce rivayetler ve masallar söylenir. (s.62) Yatsı namazından sonra köylüler dönerler ve Bekri de serilen yatağa uzanır.

O sırada hatırına kalkıp camiye gezmek gelir. Yataktan kalkar ve açık bulunan kapıdan camiye girer. Etrafı dolaştığı sırada bir köşede yere konulmuş tabutu görür. Tabutun kapağı kapalıdır. Caminin her tarafını gezdikten sonra odaya dönerek yatakta oturur ve uykusu gelmesine rağmen hemen içmeye başlar.

Biraz sonra içeriden bir takırtı ile bir inilti iştir ve bunun ne olabileceğini merak ile kalkıp camiye girer ve ilk önce köşedeki tabuta bakar. Tam o sırada tabutun kapağı içerden itilip açılarak bir tarafa düşer. İçindeki cenaze bembeyaz kefene sarılı olduğu hâlde dimdik ayağa kalkıp Bekri’ye bakar.

Mustafa her ne kadar gayet cesur bir adam ise de bu manzaradan biraz korktuğundan odaya dönüp kapıyı kapamayı düşünürse de merakı sebebiyle bundan vazgeçip seyretmeye devam eder. Cenaze sıçrayıp tabuttan çıkar ve kefenle bağlı olduğu için sıçraya sıçraya Bekri’ye doğru gelmeye başlar. Hem geliyor ve hem de gayet hafif bir sesle “Bekri Bekri” demektedir.

Mustafa cenazenin kendine yaklaştığını görünce yavaş yavaş uzaklaşır. Kaçmak için kapıya kadar sokulursa da kapı dışarıdan kilitli olduğundan bu fikirden vazgeçer. Cenaze arkadan kendi önde olarak camide dolaşmaya başlarlar. Bu takip ve kaçış saatlerce devam ettiği için Bekri kan ter içinde kalır, yorulur. (s.63) Fakat mevtanın eline düşmemek için dolaşmakta devam eder.

Nihayet horozlar ötmeye başlayınca cenaze tabutun yanına gidip içine girerek yatar. Kapağı da üzerine çeker. Bunu gören Bekri geniş bir nefes alarak yatağına yatar ve düşünmeğe başlar, mümkün değil uykuya dalamaz.

Sabah olup köy imamı namaz için caminin kapısını açarken çıkardığı gürültü ile Bekri uyanıp gözlerini açar. Hemen kalkarak camiye girer ve her tarafı dolaşırsa da ne tabutu ne cenazeyi bulamaz. İmam efendiye sorar, öyle bir şey olmadığı cevabını alır. Ve nihayet o geceki olayın müthiş bir rüya olduğunu anlayarak bir daha cami odasında misafir olmamaya karar verir.

100. °ACABA CENNET-İ A° LĀDA MIYUM

Bekri Muştafa leyl ü nehār şarāb almağla berāber Ramāzan-ı şerīfde orucunu tutar ve ba° de'l-iftar birkaç ¼adeh atar imiş. Onuñ bu hāliline vākıf olan Murād-ı Rābi° a Ramāzan günleri Bekriyi ma° ıyyetine alarak tebdīl-i kıyafetle cāmi° leri dolaşır ve ° ulemānuñ va° azlarını diñler, muhtacīn ve fuķarāya yardım idermiş.

Bunlardan birinde Murād-ı Rābi° a ile Bekri ögle namāzında Bayezid cāmi° ne gelüb edādan şoñra va° azları diñlemeğe başlamışlar. Minberüñ sağ tarafında epeyce bir cemā° ata va° az itmekde olan genç bir hoca nazar-ı diķkatini celb eylediğinden orada dıurub kulaķ virmişler. Tam o şırada hoca efendi cemāata cennet-i a° lāyı tarīf idiyormuş.

Bunuñ ta° rīfine nazaran cennet-i a° lānuñ saray kadar müzeyyen muṭanṭan (s.64) olmadığını gören Murād-ı Rābi° a gülererek demiş:

– Bekri, bīçāre hoca dünyanuñ ihtişām ü müzeyyenātını görmediğini ve ° aklı bu gibi şeylere irmediği cihetle cennet-i a° lāyı ta° rīf ider iken ne kadar yañılıyor. Bunuñ ta° rīfine göre benüm sarayum cennetden daha mükemmel ve müzeyyen olmak lāzım gelir. Değil mi?

– Evet efendüm, bīçāre fakir hoca için zinet ve ihtişāmuñ hadd-i a° zāmı söylediği kadardur. Ondan fazlasına ° aklı irmediğinden tabī° cenneti böyle tavşif idiyor.

– Hātırıma bir şey geldi. Şu hocaya dünyadaki zinet ü ihtişāmı gösterseñ.

– Peki efendüm. Hocayı saray-ı hümāyuna da° vet idüb her tarafı gezdirelüm.

– Yok öyle değil. Bir çāre bul da hoca anlamayarak sarayı görsün. Biraz eğlenirüz.

– Baş üzerine. Yarın icābına bakarım.

Bekri hoca haķķında taḥķīķat yapmak ve o günden onuñla münāsebet peydā etmek için Murād-ı Rābi° adan ayrılarak cāmi° de kalar ve cāmi° hademesinden hocanuñ Konyalı olduğunu, Ramāzan-ı şerīf için gelüb Bayezid Medresesinde bir odada iķāmet eylediğini öğrenir. Va° zuñ hitāmında cāmi° den çıkar iken hocanuñ yanına şoķularak dir:

– Selāmün ° aleyküm Aḥmed Efendi, inşā° allah ° āfiyetdesiñüz.

– Ḥamdolsun. Faķaṭ ben sizi tanıyamadım.

– Hemşehri olduğumuz hâlde beni tanımadığınız ha? Lâkin hakkınız (s.65) var. Siz ° ulemâdan ve şehrimizün meşhûr hocalarından olduğunuz cihetle ben sizi tanıyorum. Tabi° siz bütün Konya fuqarasını tanıyamazsınız.

– Ā! Dimek ki sen Konyalısuñ? Ne vakit geldün?

– Henüz bugün geldüm. Fakir olduğum cihetle ikâmet idecek bir yer arayordum. Namâz için cāmi° e girdüm. Sizi görünce “Tamam işte hocayı buldum oña hizmet ider, du° asını alırım. Hem de oğasında yatarım” diyerek va° zuñ hitamını bekledüm. Eğer münāsib görür iseñüz beni hizmetiñüze alıñuz bir ücret falan istemem.

– Peka° lâ olur. İsmiñüz nedür?

– İsmüm Muştafa’dur. Biraz ders de gördüm.

– Peka° lâ. Haydi bizüm oğayı gör de yatağını oraya getir.

Bekri, hoca ile oğayı gördükden soñra hānesine gidüb bir şilte ve bir yorğan alarak medreseye gelir ve orada kalır. İrtesi gün tedārik itdiği uyudıcı bir ° ilacı akşam yemeğinde hocaya yidirür.

Yarım sāt soñra derin bir uykuya dalan hocayı evvelden ihzār eylediği bir sedyeye yatırarak doğruca sarāy-ı hümāyuna işāl ile pādişāh tarafından virilen emir mūcibinece harem-i hümāyunda eñ müzeyyen bir şaloñun ortasına kurulmuş mükemmel bir karyolaya yatırır. Şalondaki müte° addid āvizeler āmeline iş° āl olunur. Mefrūşātuñ parlaklığı ve ziyneti gözleri kamaşdıracak bir hāle gelir. Bekri ile Murād-ı Rābi° a bir perdenün arkasına gizlenerek hocanın uyanmasına intizar iderler. Bir sāt kadar soñra hoca efendi gözlerini açarak etrafına bakındı. Rengārenk āvizelerden intişār iden yüzlerce mumun ziyāsı orasını ° ādetā gündüz gibi tenvīr idiyordu. Bu envār-ı müşa° a° (s.66) altında tavanların ve duvarların yıldızları, parlak boyaları, ipekli ve şırmalı perdeleri ve mefrūşāt gāyet nazār-ı ribā bir şekil alıyordu.

Hoca efendi kendini medrese oğasında, fakīrāne yatağı içinde ve karanlıkta bulunacağını zan ider iken böyle hiç bilmediği hatta taşavvur idemediği ihtişām arasında görünce soñ derece dūçār-ı hayret olarak yatdığı yirden doğruıldı. Kuş tüyünden kar gibi beyaz ipekli ve işlemeli çarşafarla müzeyyen yatağda oturarak

dört tarafına şaşkın şaşkın bakındı kendi kendine ve fakat perdenün arkasından temâşâ iden Murād-ı Râbi° añ nedimînün duyacağı tarzda yüksek olarak didi:

– ° Acabâ burası nere?

Yine kendi kendine cevâb virdi:

– Şüphesiz cennet-i a° lâ olacak. Fakat ben buraya nasıl geldüm? Dimek ki vefât itdüm. Cenâb-ı hâk bu kulunu cennet-i a° lāsına buyurdu. Evet bunda şübhe yok.

O sırada evvelce yapılan tertib mücibince tam karşuya gelen kapu açılarak içeriye gâyet güzel ve beyaz elbiseleri lâbis yigirmi kadar cāriye girdiler. Birbirinden hüsna olan bu kızlar koşarak ve gülerek hocanın etrafına toplandılar. Bu halden bütün bütün dūçâr-ı hayret olan hoca efendi yirinden kımıldayamayarak titrek bir sesle şordu:

– Hanımlar burası neresidür?

– Burası cennet-i a° lādur. Biz de saña ihsân olunan hürilerüz. Artık senün hizmetinde bulunacağız.

Hoca kızların bu cevabı üzerine farđ-ı sürüründe ağlamağa başladı. Hüriler mûmâ ileyhi teskîn iderek şimdi ağlayacak zamân olmayub (s.67) bu ni° metlerden istifade idilmek lâzım geleceğini söylediler. O sırada cāriyelerden biri hoca efendiye bir bardak şerbet takdîm eyledi.

Hoca:

– Bu nedür?

– Kevşer şarâbı

– Oh ne a° lâ! Artık Kevşer şarâbı da içeceğüm.

Diyerek bardağı alub şerbeti kâmilin içdi. Kızlarla korça korça utanarak ve şıklı olarak mülâtifeye başladı. Şerbeti içdikden beş dakıka sonra idi ki hocanın gözleri kapanarak yatağa düşdü. Derin bir uykuya daldı. Çünkü şerbetde uyudıcı bir ° ilâc vardı.

Hoca uyuyınca Bekri Muştafa perdenün arkasından çıkarak dışarıdan getirilen sedye ile onu doğruca medrese odasına nakl idüb kendi yatağına yatırdı ve Bekri de diğer yatakda yatdı. Şabâh olmuş idi ki hoca uyandı. Kendini cennet-i a° lada bulacağum zan ider iken medrese odasında ve fakîrâne yatağında görünce

şoñ derece müteessir oldu düşünmeğe başladı. Nihayet bir rü'yâ görmüş ve °ālem-i ma°nāda cennet-i a°lāya girerek hūrīlerle görüşmüş ve Kevser şarabı içmiş olduğına karar verdi.

O sırada yataktan kalkın Bekri Muştafa'ya rü'yāsını bir tafşil aňlatdıdan şoñra kalıub ābdest aldı ve cāmi°-i şerīfe gitdi.

Bekri, bir işi olduğından bahisle daha evvelce dışarı çıkmış ve tebdīl-i kıyafetle hāzret Murād-ı Rābi° a mülaki olarak berāberce cāmi°-i şerīfe gelmiş idi. Namāzdan şoñra hoca va°az kürsisine çıkarak didi:

– Ey cemā°at-i müslimīn! Ben dün burada size cennet-i a°lāyı tavsīf idiyor idüm. Cenāb-ı hāq bu °āciz kuluna lütf idüb dün (s.68) gece °ālem-i ma°nāda cennet-i a°lāsına idhāl buyurdu. Orada hūrīlerle görüşdüm, Kevser şarabı içdüm. Benüm size dün ta°rif itdiğüm şeyler gördüğüm şeylerüñ yanında hiçdür. Ta°rif ü tavşīf itmek mümkün değıldür. Hemān Allāh-ı Te°ālā cümlemizi cennet ü cemālıyla müşerref buyursun.

Murād-ı Rābi° a ile nedīmi hōcanuñ ağızı şulanarak aňlatdığı vaq°a-i mertebeyi gülererek diñlediler. Va°zuñ hītāmına yakın bir zāmanda cāmi°den çıkdılar. Murād-ı Rābi° a Bekri Muştafa vāsıtasıyla hōcaya yüz altun ihsān gönderdi. Ve müreffehen memleketine i°zamını emr itdi.

100. ACABA CENNET-İ ALĀDA MIYIM?

Bekri Mustafa gece ve gündüz şarap almakla beraber Ramazan-ı şerifte orucunu tutar. İftardan sonra bir kaç kadeh atar, onun bu hālinden haberi olan Dördüncü Murat Ramazan günleri Bekri'yi maiyetine alarak tebdilikıyafetle camileri dolaşır ve ālimlerin vaazlarını dinler, muhtaçlara ve fakirlere yardım eder.

Bunlardan birinde Dördüncü Murat ile Bekri öğle namazında Beyazıt Camisi'ne gelip edadan sonra vaazları dinlemeğe başlarlar. Minberin sağ tarafında epeyce bir cemaate vaaz etmekte olan genç bir hoca dikkatlerini çektiğinden orada durup kulak verirler. Tam o sırada hoca efendi cemaate cennet-i ālāyı tarif etmektedir.

Bunun tarifine bakarak cennet-i ālānın saray kadar süslü ve gösterişli (s.64) olmadığını gören Dördüncü Murat gülererek der:

– Bekri, çaresiz hoca, dünyanın ihtişam ve zenginliklerini görmediği ve aklı bu gibi şeylere ermediği için cennet-i âlâyı tarif ederken ne kadar yanılıyor. Bunun tarifine göre benim sarayımın cennetten daha mükemmel ve müzeyyen olması gerekir. Değil mi?

– Evet, efendim, çaresiz fakir hoca için ziynet ve ihtişamın büyüklüğünün sınırı söylediği kadardır. Ondan fazlasına aklı ermediğinden tabii cenneti böyle anlatıyor.

– Hatırıma bir şey geldi. Şu hocaya dünyadaki ziynet ve ihtişamı göstersen.

– Peki efendim, hocayı saraya davet edip her tarafı gezdirelim.

– Yok, öyle değil. Bir çare bul da hoca anlamadan sarayı görsün. Biraz eğleniriz.

– Başüstüne. Yarın icabına bakarım.

Bekri, hoca hakkında tahkikat yapmak ve o günden onunla münasebet kurmak için Dördüncü Murat ayrılarak camide kalır. Cami hademesinden hocanın Konyalı olduğunu, Ramazan-ı şerif için gelip Beyazıt Medresesi'nde bir odada ikamet ettiğini öğrenir. Vaazın bitiminde camiden çıkarken hocanın yanına sokularak der:

– Selamün aleyküm Ahmet Efendi, inşallah afiyettesiniz.

– Hamdolsun. Fakat ben sizi tanıyamadım.

– Hemşeri olduğumuz hâlde beni tanımadınız ha? Lakin hakkınız (s.65) var. Siz ulemadan ve şehrimizin meşhur hocalarından olduğunuz için ben sizi tanıyorum. Tabii siz bütün Konya fukarasını tanıyamazsınız.

– Â! Demek ki sen Konyalısın? Ne zaman geldin?

– Henüz bugün geldim. Fakir olduğum için ikamet edecek bir yer arıyordum. Namaz için camiye girdim. Sizi görünce “Tamam işte hocayı buldum, ona hizmet edip duasını alırım. Hem de odasında yatarım” diyerek vaazın bitimini bekledim. Eğer münasip görürseniz beni hizmetinize alınız bir ücret falan istemem.

– Pekâlâ olur. İsminiz nedir?

– İsmim Mustafa'dır. Biraz ders de gördüm.

– Pekâlâ. Hadi bizim odayı gör de yatağını oraya getir.

Bekri, hoca ile odayı gördükten sonra evine gidip bir şilte ve bir yorgan alarak medreseye gelir ve orada kalır. Ertesi gün tedarik ettiği uyutucu bir ilacı akşam yemeğinde hocaya yedirir.

Yarım saat sonra derin bir uykuya dalan hocayı önceden hazırladığı bir sedyeye yatırarak doğruca saraya varıp padişah tarafından verilen emir gereğince hareme en müzeyyen bir salonun ortasına kurulmuş mükemmel bir karyolaya yatırır. Salondaki birçok avizenin hepsi parlar. Mefruşatın parlaklığı ve ziyneti gözleri kamaştıracak bir hâle gelir. Bekri ile Dördüncü Murat bir perdenin arkasına gizlenerek hocanın uyanmasını beklerler. Bir saat kadar sonra hoca efendi gözlerini açarak etrafına bakınır. Rengârenk avizelerden yayılan yüzlerce mumun ışığı orasını âdeta gündüz gibi nurlandırmaktadır. Bu yayılan nurlar (s.66) altında tavanların ve duvarların yıldızları, parlak boyaları, ipekli ve sırmalı perdeleri ve mefruşat gayet dikkat çekici bir şekil almaktadır.

Hoca efendi kendini medrese odasında, fakirane yatağı içinde ve karanlıkta bulacağını zannederken böyle hiç bilmediği hatta düşünemediği ihtişam arasında görünce son derece şaşırarak yattığı yerden doğrulur. Kuş tüyünden kar gibi beyaz ipekli ve işlemeli çarşaflarla müzeyyen yatakta oturarak dört tarafına şaşkın şaşkın bakınır. Kendi kendine ve fakat perdenin arkasından seyreden Dördüncü Murat nediminin duyacağı tarzda der ki:

– Acaba burası neresi?

Yine kendi kendine cevap verir:

– Şüphesiz cennet âlâ olacak. Fakat ben buraya nasıl geldim? Demek ki vefat ettim. Cenabıhak bu kulunu cennet-i âlâsına buyurdu. Evet, bunda şüphe yok.

O sırada önceden yapılan tertip gereğince tam karşıya gelen kapı açılarak içeriye gayet güzel ve beyaz elbiseleri giymiş yirmi kadar cariye girer. Birbirinden güzel olan bu kızlar koşarak ve gülerek hocanın etrafına toplanırlar. Bu hâle bütün bütün şaşırın hoca efendi yerinden kımıldayamayarak titrek bir sesle sorar:

– Hanımlar burası neresidir?

– Burası cenneti âlâdır. Biz de sana ihsan olunan hurileriz. Artık senin hizmetinde bulunacağız.

Hoca kızların bu cevabı üzerine aşırı sevincinden ağlamaya başlar. Huriler onu sakinleştirerek şimdi ağlayacak zaman olmayıp (s.67) bu nimetlerden yararlanmak gerektiğini söylerler. O sırada cariyelerden biri hoca efendiye bir bardak şerbet sunar. Hoca:

– Bu nedir?

– Kevser şarabı

– Oh ne âlâ! Artık Kevser şarabı da içeceğim.

Diyerek bardağı alıp şerbeti tamamıyla içer. Kızlarla korka korka utanarak ve sıkılarak şakaya başlar. Şerbeti içtikten beş dakika sonraydı ki hocanın gözleri kapanarak yatağa düşer. Derin bir uykuya dalar, çünkü şerbette uyutucu bir ilaç vardır.

Hoca uyuyunca Bekri Mustafa perdenin arkasından çıkarak dışarıdan getirilen sedye ile onu doğruca medrese odasına götürüp kendi yatağına yatırır. Bekri de diğer yataкта yatar. Sabah olunca hoca uyanır. Kendini cennet-i âlâda bulacağım zannederken medrese odasında ve fakirane yatağında görünce son derece üzülür, düşünmeye başlar. Nihayet bir rüya görmüş ve mana âleminde cennet-i âlâya girerek hürilerle görüşmüş ve Kevser şarabı içmiş olduğuna karar verir.

O sırada yataktan kalkan Bekri Mustafa'ya rüyasını bir fasıl anlattıktan sonra kalkıp abdest alır ve camiye gider.

Bekri, bir işi olduğunu söyleyerek daha önceden dışarı çıkar ve tebdil-i kıyafetle hazret Dördüncü Murat'la buluşarak beraberce camiye gelir. Namazdan sonra hoca vaaz kürsüsüne çıkarak der ki:

– Ey cemaati Müslimîn! Ben dün burada size cennet-i âlâyı anlatıyordum. Cenabıhak bu aciz kuluna lütfedip dün (s.68) gece mana âleminde cennet-i âlâsına girdirdi. Orada hurilerle görüştüm, Kevser şarabı içtim. Benim size dün tarif ettiğim şeyler gördüğüm şeylerin yanında hiçtir. Tarif ve özelliklerini saymak mümkün değildir. Hemen Allahutala hepimizi cennet ve cemaliyle müşerref buyursun.

Dördüncü Murat ile nedimi, hocanın ağzı sulanarak anlattığı bu olayı gülerek dinlerler. Vaazın bitimine yakın bir zamanda camiden çıkarlar. Dördüncü

Murat Bekri Mustafa aracılığıyla hocaya yüz altın ihsan gönderir. Ve rahat bir şekilde memleketine dönmesini emreder.

101. DURMA BEKRİ MUŞTAFİ

Herifün biri Bekri Muştafa'nun İstanbuldaki şöhret ü şâyia° sından istifade fikrine düşerek kendine Bekri Muştafa nāmını virir vāv-ı nām ile öteye beriye mürāca° at iderek haylice tolabilir çevirmeğe başlar.

Bekri Muştafa şöyle yapmış, Bekri Muştafa böyle yapmış gibi devrān iden şâyî° aları aşıl Bekri Muştafa tıyduqca hayret idiyor. Kendünün bunlardan haberi olmadığından buña bir ma° nā viremeyormuş. Nihāyet bir gün bi't-tesādūf kendini şahşen tanımladıkları bir mahallede bulunan Bekri Muştafa hazardan bir iki zātuñ sohbetine iştirāk itmiş ve söz sevķ-ı kelām ile Bekri Muştafa'ya intikāl eylemiş.

Bu zātuñ Bekri Muştafa'nun ağız-ı aḥbasından olduğunu iddi° a ider, ve oña leyl ü nehār berāber bulunmalarını bi'l-beyān bir takım menāķıb-ı ğarībesini hikāye idiyordu. Bunu işiden Bekri Muştafa İstanbulda kendi gibi diğerk birinün de mevcūd olmadığını bildiği cihetle söze karışarak dir ki:

– Birāder bu söylediğünüz hangi Bekri Muştafadır? (s.69)

– Tuḥaf su° āl, İstanbulda kaç Bekri Muştafa vardır ki onlardan birini soruyorsunuz!

– Evet ben de Bekri Muştafa'nun bir tek olduğunu biliyorum ancak benüm bildiğüm Bekri Muştafa sizün söylediğünüz şeyleri yapmamışdır. Ḥattā sizi hiç tanımaz nerde kaldı ki sizünle gice gündüz berāber bulunur biri olsun.

– Ne demek isteyorsunuz? Ben yalan mı söylüyorum, Bekri Muştafa didiğüm gibi eñ ° azīz aḥbābum ve dāi'mī refīkum ve arkadaşımıdır.

– Bu mümkün değil. Siz herḥâlde yañılıyorsunuz. Çünkü bizzat Bekri Muştafa'ya şordum sizi tanımıyor.

– Ne ğarib iddi° ā! Siz beni şimdi burada gördünüz, Bekri Muştafa'ya beni tanıyub tanımadığını; nerde ve ne vakit şordunuz! Böyle sözler sizün şifāḥāne misāfirlerinden olduğınıza delālet ider.

– Ḥayır birāder, benüm sözümde zan itdñüz gibi ğarīb bir şey yokdur. Çünkü İstanbulda mevcūd yegāne Bekri Muştafa şu daķıķada karışunuzda duran benim.

– (Medīd ve şedīd bir kaḥķaha şalıvirdi) Bu da pek tuḥaf! Siz Bekri Muştafa'sınız öyle mi? Haydi birāder haydi! Kendini pabucu büyüğe oğut!

– Haḳıḳaten doğru söylüyorum, Bekri Muştafa benim.

– Bu mümkün değil! Siz Bekri Muştafa olamazsıñuz. Çünkü ben ḩayli zamndan beri Bekri Muştafa'yı tanıyorum, o da siz değilsinz.

Bekri Muştafa kendisinin kendi olduğını añlamayacađını görerek skt ider ise de diğer zt bunun Bekri Muřtafalıḩ iddisını bir dürlü hazm idemez ve dir: (s.70)

– Bekri Muştafa şimdi şamatyada Onnik'n meyḩnesindedr. Bende oraya gideceğm, kendisini gördüğüm zamn sizün bu iddi'e añuzı oña ḩaber vireceğm, emnm ki çok gülecek ve belki de tımarḩneye msferetinzi te'mn idecek.

– Mdemki şimdi Bekri Muştafa'yı görmek üzere gideceksinz ben de siznle berber gelir şu ztı görürüm.

Bunun zerine Bekri Muştafa ile murızı ḩalḩarak şamatyaya gider ve Onnik'n meyḩnesine girerler. Dkknn bir köşesinde iki kişi ile berber oțuran bir ztı görünce Bekri Muştafa'nuñ murızı hemn yanına giderek dir:

– Ağa ḩzretleri (Aşıl Bekri Muştafa'yı göstererek) Bu adam kendisinin Bekri Muştafa olduğını ve sizün o nmı ḩksız tařıdıđıñuzı iddi'e idiyor buña ne dirdinz?

Bu sözü birdenbire işiden ve ḩi beklemediği ḩlde bir ḩa kere uzağdan grmiş ve tanımış olduğı aşıl Bekri Muştafa'yı ḩarřısında gören düzme Bekri, beñzi atarak dr-ı ḩavf  telş olur ise de derḩl kendisini toplar ve cevb virür:

– Ne diyorsunz? Bu derece cesret mümkün m? Bir insn 'aklı başında olduğı ḩlde naşıl falanum diye yalan bir iddi'ya ḩalḩar? (Bekri Muştafa'ya baḩarak) Belki efendi veyḩud ağa řifḩneden yeñi ıkmışdur.

Düzme Bekrinün gösterdiği bu cesretten dr-ı ḩayret olan aşıl Bekri Muştafa kendi kendine:

– ° Acab yle mi? Ben mi yañılıyorum.

Diye düşünmeğe başlar. Bekrinün skneti kendisi in fal-ı ḩayr (s.71) ° ad iden düzme daha büyük bir cr'et göstererek oyunu ḩazanacađını düşünerek dir ki:

– İstanbulda Bekri Muştafa bir dāne olub o da ben isem de ba° zı eşhāsuñ bu ñāmuñ şöhret ü şāyi° asından istifāde ile geçmek istememizi müstebe° ad değıldür. Belki bu da onlardan biridür.

Kendinüñ Bekri Muştafa oldığını, bundan yañılmadıđını düşünerek kıanāat-i kıataya hāşıl iden aşıl Bekri düşmenüñ gösterdiği bu cür’ete tahammül idemeyerek dir ki:

– Baña baķ be herif! Artık bu yalanlar yetişür. Kendi fi° lini diğerine isnād itmek derecesinde gösterdiğün küstahlık kāfidür. Yā şimdi kendinüñ Bekri Muştafa oldığını isbāt idersüñ yāhūd yalancı oldığını itiraf ile özür dileyerek def° olub gidersüñ.

Bekri Muştafayı şahsen tanımayan bir muhiitte bulunduğına emin oldığı cihetle düzme Bekri ayağa kıalkarak aşıl Bekrinüñ üzerine doğru yürür ve hiddetle bağırarak:

– Bunu saña ben teklif iderüm. Benüm Bekri Muştafa oldığını burada herkes bilir. Sen bir tek adam göster.

Bu münāzarayı etraftan seyr iden gürüh-ı ° ayyāşin ile meyhaneci araya girerek bir müzārabeyi men° için aşıl Bekriyi kıapu dışarı iderler. Bunuñ üzerine Bekri Muştafa kendi hüviyetine şübhe iderek yavaş yavaş Kıumkıapuda Ağobuñ meyhanesine gelir ve içeri girince bağırır:

– Yāhū! Allāh için söyleyün! Ben Bekri Muştafa deđil miyüm! Kııldıracađum be!

Bekrinüñ bu su’ali huzzārı ürküdür, cümlesi Bekrinüñ kııldırmış oldığına zāhib olurlar. Nihāyet Bekri Muştafa vak° ayı hukkāyı hikāye ider. Oradakilerüñ taşdıķ ü şehādetleriyle Bekri Muştafa oldığına kıana° at-ı hāşıl eyleyerek ° aklı yirine gelir.

101. DURMA BEKRİ MUSTAFA

Herifin biri Bekri Mustafa’nın İstanbul’daki şöhretinden yararlanma fikrine düşerek kendine Bekri Mustafa namını verir. Onun namıyla öteye beriye müracaat ederek haylice dolaplar çevirmeye başlar.

Bekri Mustafa şöyle yapar, Bekri Mustafa böyle yapar gibi ağızdan ağza dolaşan söylentileri asıl Bekri Mustafa duydukça hayret eder. Kendinin bunlardan haberi olmadığından buna bir mana veremez. Nihayet bir gün tesadüf eseri kendini şahsen tanımadıkları bir mahallede bulunan Bekri Mustafa mahalle sakinlerinden bir iki kişinin sohbetine katılır ve söz Bekri Mustafa'ya gelir.

Bu kişi Bekri Mustafa'nın sohbet ettiği dostlarından olduğunu iddia eder. Onunla gece gündüz beraber bulduklarını söyleyerek bir takım garip menkıbeler anlatır. Bunu işiten Bekri Mustafa İstanbul'da kendi gibi diğer birinin de mevcut olmadığını bildiği için söze karışarak der ki:

– Birader bu söylediğiniz hangi Bekri Mustafa'dır? (s.69)

– Tuhaf soru, İstanbul'da kaç Bekri Mustafa vardır ki onlardan birini soruyorsunuz!

– Evet, ben de Bekri Mustafa'nın bir tek olduğunu biliyorum. Ancak benim bildiğim Bekri Mustafa sizin söylediğiniz şeyleri yapmamıştır. Hatta sizi hiç tanımaz. Nerde kaldı ki sizinle gece gündüz beraber bulunur biri olsun.

– Ne demek istiyorsunuz? Ben yalan mı söylüyorum? Bekri Mustafa dediğim gibi en aziz dostum ve daimi arkadaşımdır.

– Bu mümkün değil. Siz herhâlde yanıyorsunuz. Çünkü bizzat Bekri Mustafa'ya sordum sizi tanımıyor.

– Ne garip iddia! Siz beni şimdi burada gördünüz, Bekri Mustafa'ya beni tanıyıp tanımadığını; nerde ve ne zaman sordunuz! Böyle sözler sizin şifahane misafirlerinden olduğunuzu gösterir.

– Hayır, birader, benim sözümde zannettiğiniz gibi garip bir şey yoktur. Çünkü İstanbul'da mevcut tek Bekri Mustafa şu dakikada karşınızda duran benim.

Çok şiddetli bir kahkaha salıverir:

– Bu da pek tuhaf! Siz Bekri Mustafa'sınız öyle mi? Haydi birader haydi! Kendini pabucu büyüğe okut!

– Hakikaten doğru söylüyorum, Bekri Mustafa benim.

– Bu mümkün değil! Siz Bekri Mustafa olamazsınız. Çünkü ben hayli zamandan beri Bekri Mustafa'yı tanıyorum o da siz değilsiniz.

Bekri Mustafa kendisinin kendi olduğunu anlatamayacağını görerek susarsa da diğer kişi bunun Bekri Mustafalık iddiasını bir türlü hazmedemez ve der ki: (s.70)

– Bekri Mustafa şimdi Samatya’da Onnik’in meyhanesinde. Bende oraya gideceğim. Kendisini gördüğüm zaman sizin bu iddianızı ona haber vereceğim. Eminim ki çok gülecek ve belki de tımarhaneye misafirliğinizi temin edecek.

– Mademki şimdi Bekri Mustafa’yı görmek üzere gideceksiniz ben de sizinle beraber gelir şu zatı görürüm.

Bunun üzerine Bekri Mustafa ile ona itiraz eden kişi kalkarak Samatya’ya gider ve Onnik’ün meyhanesine girerler. Dükkânın bir köşesinde iki kişi ile beraber oturan bir kişiyi görünce Bekri Mustafa’nın yanındaki kişi hemen yanına giderek:

– Ağa hazretleri! (Asıl Bekri Mustafa’yı göstererek) Bu adam kendisinin Bekri Mustafa olduğunu ve sizin o namı haksız taşıdığınızı iddia ediyor buna ne dersiniz?

Bu sözü birdenbire işiten ve hiç beklemediği hâlde bir kaç kere uzaktan görmüş ve tanımış olduğu asıl Bekri Mustafa’yı karşısında gören düzme Bekri, benzi atarak korkar ve telaşlanırsa da derhâl kendisini toplar ve cevap verir:

– Ne diyorsunuz? Bu derece cesaret mümkün mü? Bir insan aklı başında olduğu hâlde nasıl falanım diye yalan bir iddiaya kalkar? (Bekri Mustafa’ya bakarak) Belki efendi veyahut ağa şifahaneden yeni çıkmıştır.

Düzme Bekri’nin gösterdiği bu cesarete şaşırarak asıl Bekri Mustafa kendi kendine:

– Acaba öyle mi? Ben mi yanılıyorum?

Diye düşünmeye başlar. Bekri’nin sessizliği kendisi için iyi fal (s.71) sayan düzme, daha büyük bir cüret göstererek oyunu kazanacağını düşünerek der ki:

– İstanbul’da Bekri Mustafa bir tane olup o da ben isem de bazı şahısların bu namın şöhret ve yaygınlığından yararlanarak geçmek istemesi ihtimal değildir. Belki bu da onlardan biridir.

Kendinin Bekri Mustafa olduğunu, bunda yanılmadığını düşünerek kesin kanaat eden asıl Bekri düşmanın gösterdiği bu cürete tahammül edemeyerek der ki:

– Bana bak be herif! Artık bu yalanlar yeter. Kendi filini diğere isnat etmek derecesinde gösterdiğin küstahlık kâfidir. Ya şimdi kendinin Bekri Mustafa olduğunu ispat edersen yahut yalancı olduğunu itiraf ile özür dileyerek defolup gidersin.

Bekri Mustafa'yı şahsen tanımayan bir muhitte bulunduğu emin olduğu için düzme Bekri ayağa kalkarak asıl Bekri'nin üzerine doğru yürür ve sinirle bağırarak:

– Bunu sana ben teklif ederim. Benim Bekri Mustafa olduğumu burada herkes bilir. Sen bir tek adam göster.

Bu tartışmayı etraftan seyreden ayyaşlar takımıyla meyhaneci araya girerek bir kavgayı engellemek için asıl Bekri'yi kapı dışarı ederler. Bunun üzerine Bekri Mustafa kendi hüviyetinden şüphe ederek yavaş yavaş Kumkapı'daki Agop'un meyhanesine gelir ve içeri girince bağırır:

– Yahu! Allah için söyleyin! Ben Bekri Mustafa değil miyim! Çıldıracağım be!

Bekri'nin bu hazır sorusu ürkütür, hepsi Bekri'nin çıldırmış olduğunu düşünürler. Nihayet Bekri Mustafa olayı anlatır. Oradakilerin tasdik ve şahitlikleriyle Bekri Mustafa olduğuna kanaat ederek aklı yerine gelir.

102. HANİ YÂ ELBİSELERÜM?

Bekrinün bir gün Küçük Ayaşofya Hamamının önünden geçer iken hâtırına yıkanmak gelir. Derhâl içeri girerek soyunur peştimali kuşanır havluyu omzına alır ayağına terlikleri giyerek merdivenlerden iner, önüne çevrilen na° linleri giyüb içeri girmek üzere iken soğak kapısının önünde bir gürültü el sesleri, amin nidaları duyulur herkes soğaka çıkarak seyre başlarlar.

Kapunun önüne çıkmış olan Bekri Muştafa, zâten kafa tam istim bulunduğu cihetle, hamamda soyunmuş bulunduğunu unudarağ geçmekte olan mekteb-i alayıyla beraber yürümeğe başlar. Bir müddet gitdikten sonra alay Nişancı Hamamının önüne vâşıl olur. Bekri etrafına bakınarak hamamı görünce içeri dalar ve herkesün alayı seyr ile meşgûl olduğu sırada kurnanın başına geçüb yıkanmağa başlar. Güzelce yıkanıda sonra dellâgun getirdiği çıkmalara şarılaraq soğukluğa çıkub sedire oturur. Bir müddet sonra giyinmek lâzım geldiğinden nâtürden boğçasının getirilmesini ister ise de boğçayı bulmak mümkün olamaz. Bekri Muştafa hiddetle bağırmağa başlar:

– Elbiseler de elbiselerüm!

Elbiselerüm meydanda yok.

Bekri Muştafa'nun hamama gelerek soyunduğunu (s.73) ne tezgâhdâr ve ne de nâtür görmüş. Fağat kubbeden düşmek mümkün olmadığından gelmiş olacağı tabi°, mâdemki geldi tezgâhdâr müşahdemini toplayarak aralarında müzâkere iderler:

Tezgâhdâr:

– Nâtür Bekri Muştafa hamâma gelince nerede soyundu?

Nâtür:

– Ne bileyim? Onun hamâma geldiğini, soyunduğunu görmedüm.

– Öyle ama bu adam gökden düşmedi ya? Herhâlde buraya kapudan geldi.

Böyle ırçıplağ gelmesi de mümkün olmadığından tabi°i burada soyundu bu muhağğak. Fağat boğçası ne oldu? Şağın yañlışıyla onun elbiselerini diğeri bir müşteri giyinmiş olmasun?

– Öyle bir şey olmadı. Olsa bile diğerinun elbiseleri burada bulunmak lâzım gelir. Hâlbuki hiç bir şey yok.

Yanaşma:

– Ayağkabiları da yok.

Tezgāhdār:

– Bu iş añlaşılmaz bir şey? Bir kere daha arayınız.

Bütün müstaḥdemīn ḥamāmuñ her tarafını tekrar aradılar ise de bir şey bulamadıklarından tezgāhdar boğçanuñ bir açıkgöz tarafından aşırılmış olduğına zāhib olarak keyfiyeti ezile büzüle Bekri Muştafa'ya açar. Dir ki:

– ° Af idersünüz ağa ḥazretleri! Sizün boğçayı birisi çalmış olacak ḥamāmuñ her tarafını defa° atle aradık bir şey bulamadık. Çare yok tazmīn ideceğüz. Siz naşıl emr ider iseñüz öyle yaparuz.

– Peka° lā! Tazmīn ideceksiñüz bunu añladuk. Faķat çarşuya gidüb elbise şatun alarak ° avdet itmek epeyce zamāna mütevaķķıfdur. Ben ise akşāma ķadar burada bekleyemem.

– Ne yapalum efendüm? Başķa bir çāremüz yok. (s.74)

– Bir şeydür olmuş, bārī eñ kışā yolu ta° ķīb idelüm bir ḥizmetķār gönderün de şurada bizüm evden baña bir taķım çamaşır ve elbise getirsün. Ben giyinüb işüme giderüm. Siz de çalınan elbisenün yerine diğerini tedārik idersiñüz.

– O ḥāalde ḥāneñüzi ta° rīf idiñüz de birini gönderelüm.

Ḥayretle:

– Bu ne demek? Benümle eğleniyor mısun? Benüm ḥānemi burada bilmeyen kimse var mıdır? İki adım bir yirde, birinci soķağun köşesinde.

Tezgāhdar şaşırarak:

– Aman ağa! Sizün bu maḥallede oturdığınızdan ḥaberimiz yokdur. Bizüm ḥizmetķārlardan da ḥāneñüzi kimse bilmiyor. Bāḥuşuş birinci soķağun köşesinde ḥāne yok fırın var.

Ḥayreti ḥiddete münķalib olmağa başlayarak:

– Ne diyorsun be? Kaç def° a ḥizmetķārları bizüm eve gönderdüm. Bilmiyorlar demek de ne ma° nā var! Bir de sen muḥlaķa şaşırmışsun! Ḥamāmdan çıkınca birinci soķağun köşesinde fırın ne gezer?

– ° Af idersiñüz ağa ḥazretleri! Ğalibā yañılıyorsunuz! Nişancı Fırını orada değıl mi?

Büyük bir hayretle:

– Nişancı Fırını mı? Burası Nişancı Hamamı.

Bekri Muştafa Nişancı Hamamında olduğunu anlayınca düşünmeğe başlar ve kendinün biraz evvel Küçük Ayaşofya Hamamına girdiğini tehtaştür idiyor ise de şimdi Nişancı Hamamında ne şüretle bulunuyor bunu bir dürlü anlayamaz. Düşünür, düşünür.

Küçük Ayaşofya Hamamına girüb peygede şoyunduğdan sonra kapunun önünden geçen mekteb alayını seyre çıkıldığını hatırlar. Façağ Küçük Ayaşofya Hamamından Nişancı Hamamına nasıl geldi? Bunı tahtaştür idemez. herhâlde bunda bir sır olduğına karar virerek bilâhare keşife meşğul olmak üzere hānesini ta'rif ider ve elbise getirmek üzere bir hizmetkār gönderilür.

Nişancı Hamamında bu vaq'a ceryān eylediği sırada Küçük Ayaşofya Hamamında diğeri bir şahne ceryān idiyordu.

Küçük Ayaşofya Hamamında yıkanan müşterilerin kafesi birer birer çıkub gitdikden sonra peygede kalan bir boğça nātürin nazar-ı diğkātini celb idüb bi'l-mu'āyene bunun Bekri Muştafa'ya 'ā'id olduğunu anlayınca tezgāhdara haber virür. Biraz evvel hamama gelmiş, şoyunub içeri girmiş olan Bekrinün henüz çıkmadığını, içeride bir tarafda şızub kalmış olması ihtimālini derpīş iden tezgāhdār ile nātür içeri girerek her ciheti ararlar. Kimseyi bulamazlar. Façağ elbisenün, hattā ayakkabılarınun orada bulunması Bekrinün de orada olmasını istilzām eylediğinden koşkoca bir adamun hamamda sırra kadem başmış olduğunu bir dürlü anlayamazlar.

Burada da tezgāhdār, nātür, yanaşma vesā'ire toplanarak müzakereye başlarlar. Netice-i müzākerede Bekri Muştafa'nun oraya gelüb şoyundığı ve içeri girdiği muhaqqak olduğundan behemeḥāl şimdi hamamda bulunması lāzım geleceğine karar virilerek tekrar her tarafda tahriyāta başlarlar. Façağ bundan da bir semere hāşıl olmaz.

Nātür tezgāhdāra:

- Muṭlaqā biz görmeden gitmiş olmalı.
- Mümkün değil, çırcıplağ gidecek değil ya? (s.76)
- O da doğru! Façağ nerde?
- Şağın sarhōşluğla kendini şu hazinesine atub intiḥar itmesün.

Bunun üzerine h azinede de aranur. Herkes büyük bir tel ş içinde, bu mu  ammanun h alini düşünmekte iken Ni ahcı H am mından Bekri Muştafa'nun h anesine a  z m kılınan hidmetk r içeri girer. Kendi h am mlarında Bekri Muştafa'nun boĝcasıyla ayak abılarının  alındığı cihetle elbise almak içun m m  ileyh h anesine gitdiğini, evin  kendisine gösterilmesini söyler.

Bu haber üzerine tezg hd r geniş bir nefes alarak dir:

– Bekri Muştafa Şimdi nerde?

– Bizüm h am mda.

– Doğru mı söylüyorsun?

– Pek doğru söylüyorum. Neden Őordu ?

–  nk  iki s  at evvel buraya gelüb Őoyundu. Őo ra ortadan ĝa'ib oldu. Biz de bir s  atd r onu arayorduk. Boĝcası ile ayak abıları burada, kendisi yok.

– Kendisi de bizde, boĝcası ile ayak abıları meydanda yok.

– O h alde h anesine gitmeğe l z m yok. Buradaki boĝcasını alub g t rel m.

H ayretle:

– Ne diyorsunuz? Bekri Mu tafanun elbiseleri burada mı? K c k Aya ofya H am mı tezg hd r o gün Bekri Mu tafanun oraya gelerek Őoyundığını ve Őo radan ortadan ĝa'ib olarak kendilerini tel şa d ş rd ğ ni bir taf il hik ye eyledi. Ancak m m  ileyh K c k Aya ofya H am mından  pla  olarak Nişancı H am mına kadar na il gitdiğini a layamıyorlardı. Bunı Şiddetle merak iden tezg hd r hademe ile beraber (s.77) boĝcayı ve ayak abıları alarak Nişancı H am mına giderler ve elbiseleri Bekriye teslim iderler.

Bekri Muştafa bunları görünce Őo  derecede d  ar-ı h ayret olarak bu mu  amm yı hal içun düşünmeğe başlar. Nih yet mekteb alayını seyr içun çıktığını derh tir eylediğinden alay ile beraber geldiğini ta a ku  ider.

102. HANİ YA ELBİSELERİM?

Bekri'nin bir gün K c k Aya ofya Hamamı'nın önünden geçerken aklına yıkanmak gelir. Hemen içeri girerek soyunur pe tamalı ku anır, havluyu omzuna alır, ayağına terlikleri giyerek merdivenlerden iner.  n ne  vrilen nalınları giyip içeri girmek üzereyken sokak kapısının önünde bir gürültü, el sesleri,  min nidaları duyulur herkes sokağa çıkarak seyre başlar.

Kapının önüne çıkmış olan Bekri Mustafa, zaten sarhoş olduğu için, hamamda soyunmuş olduğunu unutarak geçmekte olan Mektep alayıyla beraber yürümeye başlar. Bir süre gittikten sonra alay Nişancı Hamamı'nın önüne varır. Bekri etrafına bakınarak hamamı görünce içeri dalar. Herkesin alayı seyretmekle meşgul olduğu sırada kurnanın başına geçip yıkanmaya başlar. Güzelce yıkandıktan sonra tellağın getirdiği çıkmalara sarılarak soğukluğa çıkıp sedire oturur. Bir süre sonra giyinmek gerektiğinden natırdan bohçasının getirilmesini isterse de bohçayı bulmak mümkün olamaz. Bekri Mustafa sinirle bağırmaya başlar:

– Elbiseler de elbiselerim! Elbiselerim meydanda yok!

Bekri Mustafa'nın hamama gelerek soyunduğunu (s.73) ne tezgâhtar ne de natır görmüştür. Fakat kubbeden düşmek mümkün olmadığından gelmiş olacağı kesin, mademki geldi, tezgâhtar müstahdemleri toplayarak aralarında müzakere ederler:

Tezgâhtar:

– Natır Bekri Mustafa hamama gelince nerede soyundu?

Natır:

– Ne bileyim? Onun hamama geldiğini, soyunduğunu görmedim.

– Öyle ama bu adam gökten düşmedi ya? Herhâlde buraya kapıdan geldi. Böyle çırılçıplak gelmesi de mümkün olmadığından tabii burada soyunduğu muhakkak. Fakat bohçası ne oldu? Sakın yanlışlıkla onun elbiselerini diğer bir müşteri giyinmiş olmasın?

– Öyle bir şey olmadı. Olsa bile diğerinin elbiseleri burada bulunması gerekir. Hâlbuki hiç bir şey yok.

Yanaşma:

– Ayakkabıları da yok.

Tezgâhtar:

– Bu iş anlaşılmaz bir şey? Bir kere daha arayınız.

Bütün müstahdemler hamamın her tarafını tekrar aradılsa da bir şey bulamadıklarından tezgâhtar bohçanın bir açığız tarafından aşırılmış olduğuna ihtimal vererek durumu ezile büzüle Bekri Mustafa'ya açar. Der ki:

–Affedersiniz ağa hazretleri! Sizin bohçayı birisi çalmış olmalı. Hamamın her tarafını dikkatle aradık bir şey bulamadık. Çare yok zararını ödeyeceğiz. Siz nasıl emrederseniz öyle yaparız.

– Pekâlâ! Zararını ödeyeceksiniz bunu anladık. Fakat çarşıya gidip elbise satın alarak dönmek epeyce zaman alır. Bense akşama kadar burada bekleyemem.

– Ne yapalım efendim? Başka bir çaremiz yok. (s.74)

– Bir şeydir olmuş, bari en kısa yolu takip edelim bir hizmetkâr gönderin de şurada bizim evden bana bir takım çamaşır ve elbise getirsin. Ben giyinip işime giderim. Siz de çalınan elbisenin yerine diğerini tedarik edersiniz.

– O hâlde evinizi tarif ediniz de birini gönderelim.

Hayretle:

– Bu ne demek? Benimle eğleniyor musun? Benim evimi burada bilmeyen kimse var mıdır? İki adım bir yerde, birinci sokağın köşesinde.

Tezgâhtar şaşırarak:

– Aman Ağa! Sizin bu mahallede oturduğunuzdan haberimiz yoktur. Bizim hizmetkârlardan da evinizi kimse bilmiyor. Ayrıca birinci sokağın köşesinde ev yok fırın var.

Hayreti sinire dönüşmeye başlayarak:

– Ne diyorsun be? Kaç defa hizmetkârları bizim eve gönderdim. Bilmiyorlar demek de ne mana var! Bir de sen mutlaka şaşırmışsın! Hamamdan çıkınca birinci sokağın köşesinde fırın ne gezer?

–Affedersiniz ağa hazretleri! Galiba yanılıyorsunuz! Nişancı Fırını orada değil mi?

Büyük bir hayretle:

– Nişancı Fırını mı? Burası Nişancı Hamamı.

Bekri Mustafa Nişancı Hamamı'nda olduğunu anlayınca düşünmeye başlar. Kendinin biraz önce Küçük Ayasofya Hamamı'na girdiğini hatırlarsa da şimdi Nişancı Hamamı'nda nasıl bulunuyor, bunu bir türlü anlayamaz. Düşünür, düşünür.

Küçük Ayasofya Hamamı'na girip peykede soyunduktan sonra kapının önünden geçen mektep alayını seyre çıktığını hatırlar. Fakat Küçük Ayasofya Hamamı'ndan Nişancı Hamamı'na nasıl geldi? Bunu hatırlayamaz. Herhâlde bunda

bir sır olduğuna karar vererek ayrıca keşfetmek üzere evini tarif eder. Elbise getirmek üzere bir hizmetkâr gönderilir.

Nişancı Hamamı'nda bu olay olduğu sırada Küçük Ayasofya Hamamı'nda diğer bir sahne olmaktadır.

Küçük Ayasofya Hamamı'nda yıkanan müşterilerin kafesi birer birer çıkıp gittikten sonra peykede kalan bir bohça natırın dikkatini çeker. Bunun Bekri Mustafa'ya ait olduğunu anlayınca tezgâhtara haber verir. Biraz önce hamama gelip, soyunup içeri girmiş olan Bekri'nin henüz çıkmadığını, içeride bir tarafta sızıp kalmış olması ihtimalini düşünen tezgâhtarla natır içeri girerek her tarafı ararlar. Kimseyi bulamazlar. Fakat elbisenin, hatta ayakkabılarının orada bulunması Bekri'nin de orada olmasını gerektirdiğinden koskoca bir adamın hamamda sırta kadem basmış olduğunu bir türlü anlayamazlar.

Burada da tezgâhtar, natır, yanaşma vesaire toplanarak müzakereye başlarlar. Müzakerenin sonucunda Bekri Mustafa'nın oraya gelip soyunduğu ve içeri girdiği muhakkak olduğundan behmeğâl şimdi hamamda bulunması gerektiğine karar verilerek tekrar her tarafta araştırmalara başlarlar. Fakat bundan da bir sonuç çıkmaz.

Natır tezgâhtara:

- Mutlaka biz görmeden gitmiş olmalı.
- Mümkün değil, çırılçıplak gidecek değil ya? (s.76)
- O da doğru! Fakat nerde?
- Sakın sarhoşlukla kendini su hazinesine atıp intihar etmesin.

Bunun üzerine hazine de aranır. Herkes büyük bir telaş içinde, bu muammanın çözümünü düşünmekteyken Nişancı Hamamı'ndan Bekri Mustafa'nın evine gönderilen hizmetkâr içeri girer. Kendi hamamlarında Bekri Mustafa'nın bohçasıyla ayakkabıları çalındığından elbise almak için onun evine gittiğini, evinin kendisine gösterilmesini söyler.

Bu haber üzerine tezgâhtar geniş bir nefes alarak der:

- Bekri Mustafa şimdi nerde?
- Bizim hamamda.
- Doğru mu söylüyorsun?

- Pek doğru söylüyorum. Neden sordun?
- Çünkü iki saat önce buraya gelip soyundu. Sonra ortadan kayboldu. Biz de bir saattir onu arıyorduk. Bohçası ile ayakkabıları burada, kendisi yok.
- Kendisi de bizde, bohçası ile ayakkabıları meydanda yok.
- O hâlde evine gitmeye lüzum yok. Buradaki bohçasını alıp götürelim.

Hayretle:

– Ne diyorsunuz? Bekri Mustafa'nın elbiseleri burada mı? Küçük Ayasofya Hamamı tezgâhtarı o gün Bekri Mustafa'nın oraya gelerek soyunduğunu ve sonradan ortadan kaybolarak kendilerini telaşlandırdığını bir fasıl anlatır. Ancak onun Küçük Ayasofya Hamamı'ndan çıplak olarak Nişancı Hamamı'na kadar nasıl gittiğini anlayamazlar. Bunu şiddetle merak eden tezgâhtar hademe ile beraber (s.77) bohçayı ve ayakkabıları alarak Nişancı Hamamı'na giderler ve elbiseleri Bekri'ye teslim ederler.

Bekri Mustafa bunları görünce son derece şaşırarak bu muammayı çözmek için düşünmeye başlar. Nihayet mektep alayını seyir için çıktığını hatırladığından alayla beraber geldiğini düşünür.

103. KIRK GÜN HÜKÜMDARLIK

Murād-ı Rābi° a zamān henüz genc ve yeni cülūs itmiş olduğu bir sırada kimsenün haberi olmaksızın bir müddet muvaqqata için İstanbuldan ğaybūbet itmek istediğinden pek emīn bulduğu bendgānından bir iki zāta kendisine müşābe birinün bulunmasını emr ider.

Birkaç günler icrā olunan tahriyāt-ı neticesinde Murād-ı Rābi° a şeklen beñzer olmağ üzere Bekri Muştafayı bulurlar. O zamānlarda Bekri genc olub henüz nedīm-i haş zümresinde değildi. Kendisine beñzer olarak Bekriyi bulduklarını haber vermeleri üzerine Murād-ı Rābi° a bunu his itdirmeyerek bir münevver-i a° lā içirüb uyudarak sarāya getirmelerini emr ider.

Bu huşūşa me'mūr olan zāt doğruca Kumkapuda Ağabuñ meyhānesine giderek Bekriyi uyudub sarāya götüreceğini ve bunun kimseye haber virilmemesi lüzūmını tenbiye ve tavsiye eyledikten sonra Muştafanun o akşam içeceği rakıya bir miğdar ° ilac koyar.

Havā kararmak üzere iken oraya gelen Bekri maḥl-i maḥşūşaşına oturub çağmağ başlar. Yarım sâ° at sonra derīn bir uykuya dalar. Me° mūr-ı maḥşūşa derḥāl bir sedye celb iderek Bekriyi yatırub götürür ve keyfiyeti Murād-ı Rābi° a ° arz ider. (s.78)

Pādişāh, merķūmun en mükemmel mefrūş ođalardan birinde müzeyyen ve mükemmel bir yatağ yatırılması ve kendisine karşı ° adetā bir hükümdar gibi mu° āmele olunmasını emr ider ve bundan yalnız o me'mūr-ı maḥşūşañ haberi olub herkes Bekriyi bizzāt hükümdar zan itmesi lüzūmını ifhām eyler. Bu emir derḥāl infāz olunur ve Bekri şāhāne bir yatağ yatırılır.

Bir müddet sonra ° ilacın te'siri zā'i olduğundan Bekri uyanır. Bu yatağ yüzlerce mumlu āvizelerün parlağ ziyāsından gözleri kamaşdığı cihetle tekrar kapar ve rü'yā gördüğüne zāhib olarak tekrar uyur. Biraz sonra yine uyanır ve kendini aynı hālde o müzeyyen ü mükellef oğada görmekle dūçār-ı hayret olarak ve gözlerini oğuşdararak yatağda oturur.

Tam o sırada bir takım cāriyeler gelüb bir emri olub olmadığını sorarlar. Bekri nerde olduğunu şormak ister ise de bunu pek de muvāfiğ bulamayarak bir şu getirmelerini emr ider.

Şabâh olunca yatağdan alub önüne boğa ile getirileni şâhâne libası giyer ve kendisinin hükümdar olduğunu alar, emr   nehye başlayarak id re-i um ra m b şeret ider. Cum  a güni olunca sel mlık resmin n hangi c mi  -i şerife icr sını emr idecekleri şorulmaqla Küçük Ayaşofyaya buyurur. Alay-ı v l  ile c mi  -i şerife gider iken kendi evi  ninden geer ve:

– şu h ane pek v r n görünüyor. ş hibi fa r olmalı. Derh l m kemmelt  m r idils n. Bir haftaya adar ikm l olunsun.

Diye emr eyler. Derh l ic b iden ustalar ve   amele onulara ye iden inş  gibi tamire m b şeret olunara altı günde ikm l idilür irtesi (s.79) Cum  a yine sel mlık Küçük Ayaşofyada icr  olunur. Bekri alay ile geer iken h nesini görür ve cidden m kemmelt  bir h ale getirilmiş olduğundan memn n olara bu def  ada fev'il-  ade bir ş retde tefr şini emr ider. Bittabi  bu emri de icr  olunur.  c nc  hafta ş hibesine on kise ae itdiğinden paralar virilür.

Bu şüretle kırık gün m r r ider. Mur d-ı R bi  a sey hatden   avdet idüb artık vekile l z m almadığından Bekri o aş m bir ş ret ile uyudulara ve kendi elbiseleri giydirilerek bir sedye ile umapuda Ağobu meyh nesine naql olunur.

  İlacu te'şiri z 'il olub uyandığı zam n kendisini sar yda bulacağını zan iden Bekri Ağob'u meyh nesinde bulunduğı görünce şaşır. R y  g rdiğini tahm n ile c riyelere seslenir. Bua Ağob'u h ş n şed sı cev b virür:

- Ne isteyorsu? Haydi beni raatsız itme.
- Ağob sen mis n?
- Ya kim olaca?
- Ben neredeyim?
- Bizüm meyh nede.
- Peki ama kırık gündür ben sar yda id m. Buraya naşıl geldüm?
- Sen eğer ıldırdu ise kendini pabucu büyüğe out aş m geldün, atdu atdu şızdu, şimdi de uyandı.
- Dimek ki onlar bütün r  y  imiş!

Diyerek Ağob'u getirdiği adehi yuvarlar. İrtesi gün şab h olunca alara doğruca evine gider h nen n m kemmelt  şüretle t  m r (s.80) idilmiş olduğunu

görünce Ağobuñ didiği gibi rü'yā görmediğini añlar kapuyı çalar. Zevcesi gelüb açdığı zamān Bekrinüñ içeri girmesine meydan virmeyerek dir:

– Haydi kırk gündür nerde şızub yatduñ ise oraya git. Benüm karum var, çocuğum var bunlar ne yir içerler diye düşünmedüñ. Ben de şimdi bir şey istemem Allāh ° ömürler virsün Murād-ı Rābi° a evimizi ta° mīr itdirdi. Mükemmelen döşetdi. Baña kiselerler de para virdi senüñ gibi serseri kocaya hiç ihtiyācum yok.

– Karı! Evi ben ta° mīr itdirdüm, ben döşetdüm, paraları da ben virdüm.

– Amanıñ dōstlar. Kocam çıldırmış.

– Hayır karı çıldırmadum. Toğrı söylüyorum.

– Bu naşıl lakırdı herif! Sen kim oluyorsuñ? Ben bilmem mi? Murād-ı Rābi° a yapırdı.

– Evet faķat o Murād-ı Rābi° a ben idüm.

Kadın kocasınıñ bu sözün işidince onuñ haķıķaten tecennün itmiş olduğunu zan iderek korķub kaçdı. Bekri de bundan bi'l-istifāde hānesine girdi. Mefrūşatı görünce bütün bütün rü'yā görmediğine ķanāat-ı hāşıl iderek bir müddet düşündi. Herhālde bir şey vardı faķat naşıl olmışdı? Bunu bir dürlü añlayamıyordu.

Kalķub doğruca meyhāneye gitdi. İçeri girince bağırarak:

– Ağob şahıh söylüyorum. Ben kırk gün pādişāhlık itdüm.

Bekrinüñ sözlerini işidenler bīçārenüñ çıldırmış olduğına zāhib oldılar. Bekri oturdu. Etrāfına toplanan ° ayyaşın şordılar:

– Ey Muştafa Ağa naşıl pādişāh olduñ? (s.81)

– Naşıl olacağum. Basbayağı oldum. Küçük Ayaşofyaya selāmlık yapdum evimi ta° mīr ü tefrīş itdirdüm karıma da on kise ihsān virdüm.

– Ağa şimdi ne için buraya geldüñ?

– Onu ben de bilmiyorum.

Arķadaşları rü° yā görmüş olacağından baħişle Bekriyi iķnā° a ne ķadar çalışdılar ise de mümkün olamadı. Muştafa her yirde kırk günlük hūķümdarlığından baħş idiyor, bunuñ haķıķat olduğunu iddi° ā eyliyordı.

Bu keyfiyet sarāya ° aks eylediğinden Murād-ı Rābi° a Bekrinüñ tımarhāneye konulmasını emr itdi. Muştafa'yı meyhānede yaķalayarak hastahāneye atdılar.

Orada Bekri dā'ima hükümdarlık itdiğini iddia° a devam idiyordu. Böylece kırk gün geçdi. Bir gün sarāydan biri gelerek onuñla görüşdi ve didi ki:

– Muştafa Ağa senüñ sözüñ doğru, kırk gün hükümdarlık itdüñ. Faķat ba° zı şeyler vardır ki doğru olmağla berāber söylenmez. İşte bu da o şeylerdendir. Bu iddi° āda devām itdikçe burada kalırsun. Yazık değil mi?

– O hālde ne yapayım?

– Yarın buraya me'mūrlar gelecek. Saña şorarlarsen de bu iddi° ādan vazgeç. Hükümdarlık kim ben kim! Hiç öyle şey mi olur diye cevāb vir. Filhākīka irtesi gün sarāydan iki kişi gelerek Bekri ile görüşerek şordılar:

– Ey Bekri Ağa kaç gün hükümdarlık itdüñ?

– Siz ne diyorsünüz? Çıldırđınıuz mı? Benüm gibi bir faķir hiç hükümdar olur mı? Öyle sözler söylemeyiñüz, şoñra sizi çıldırmış diyerek buraya koyarlar. (s.82)

Bekrinüñ °aklı başına gelmiş olduğından tımarhāneden çıkarılır. Muştafa doğruca meyhāneye gider, orada °ayyaşlar bunu görünce “Kırk günlük hükümdar geldi” diye selāmlarlar. Bekri hiddetle:

– Şuşuñuz be! Siz çıldırđınıuz mı? Öyle şey mi olur?

Diyerek bunları iskāt ider. Faķat doğruca destgāha gidüb Ağobuñ kulağına eğilerek:

– Ağob kırk gün hükümdarlık itdüm. Bunı bir sen bir ben bileyim. Saķın başboğazlık idüb de kimseye söyleme şoñra yine kırk gün şifāhāne misāfirliğı vardır, dir. O günden i° tibāren Bekri bu iddi° ādan tamamen fāriğ olur.

103. KIRK GÜN HÜKÜMDARLIK

Dördüncü Murat henüz genç ve yeni tahta çıktığı bir sırada kimsenin haberi olmadan geçici bir süre için İstanbul'dan ayrılmak ister. Pek emin olduğu emrindeki bir iki kişiye kendisine benzeyen birinin bulunmasını emreder.

Birkaç gün yapılan araştırma sonucunda Dördüncü Murat'a şeklen benzer olmak üzere Bekri Mustafa'yı bulurlar. O zamanlarda Bekri genç olup henüz has nedim zümresinden değildir. Kendisine benzer olarak Bekri'yi bulduklarını haber vermeleri üzerine Dördüncü Murat bunu hissettirmeyerek bir uyutucu ilaç içirip uyutarak saraya getirmelerini emreder.

Bu konuda memur olan kişi doğruca Kumkapı'da Agop'un meyhanesine giderek Bekri'yi uyutup saraya götüreceğini ve bunun kimseye haber verilmemesi gerektiğini sıkı sıkıya tembih ve tavsiye eder. Sonra Mustafa'nın o akşam içeceği rakıya bir miktar ilaç koyar.

Hava kararmak üzereyken oraya gelen Bekri özel yerine oturup içmeye başlar. Yarım saat sonra derin bir uykuya dalar. Özel memur hemen bir sedye getirerek Bekri'yi yatırıp götürür ve durumu Dördüncü Murat'a arz eder. (s.78)

Padişah, onun en mükemmel döşenmiş odalardan birinde müzeyyen ve mükemmel bir yatağa yatırılması ve kendisine karşı âdeta bir hükümdar gibi muamele edilmesini emreder. Bundan yalnız o özel memurun haberi olup herkesin Bekri'yi bizzat hükümdar zannetmesi gerektiğini anlatır. Bu emir hemen yerine getirilir ve Bekri şahane bir yatağa yatırılır.

Bir süre sonra ilacın etkisi kaybolduğundan Bekri uyanır. Bu yatakta yüzlerce mumlu avizelerin parlak ışığından gözleri kamaştığı için tekrar gözlerini kapar. Rüya gördüğüne karar vererek tekrar uyur. Biraz sonra yine uyanır ve kendini aynı hâlde o müzeyyen ve mükellef odada görmekle şaşırarak ve gözlerini ovuşturarak yatakta oturur.

Tam o sırada bazı cariyeler gelip bir emri olup olmadığını sorarlar. Bekri nerde olduğunu sormak isterse de bunu pek de uygun bulamayarak bir su getirmelerini emreder.

Sabah olunca yaktan kalkıp önüne bohça ile getirilen şahane elbiseyi giyer ve kendisinin hükümdar olduğunu anlar. Emirler vermeye başlayarak işleri idareye teşebbüs eder. Cuma günü olunca selamlık töreninin hangi camide yapılacağı emri sorulunca Küçük Ayasofya'ya buyurur. Alay-ı vâlâ ile camiye giderken kendi evi önünden geçer ve:

– Şu ev pek viran görünüyor. Sahibi fakir olmalı. Derhâl mükemmel bir şekilde tamir edilsin. Bir haftaya kadar tamamlansın.

Diye emreder. Derhâl lazım olan ustalar ve ameleler konularak yeniden yapılmış gibi tamire başlanarak altı günde tamamlanır. Ertesi (s.79) Cuma yine selamlık Küçük Ayasofya'da yapılır. Bekri alayla geçerken evini görür ve cidden mükemmel bir hâle getirilmiş olduğundan memnun olarak bu defa da mükemmel

bir şekilde döşenmesini emreder. Tabi ki bu emri de yerine getirilir. Üçüncü hafta sahibesine on kese akçe eden paralar verilir.

Böylece kırk gün geçer. Dördüncü Murat seyahatten dönüp artık vekile gerek kalmadığından Bekri o akşam bir şekilde uyutularak ve kendi elbiseleri giydirilerek bir sedye ile Kumkapı'da Agop'un meyhanesine getirilir.

İlacın etkisi geçip uyandığı zaman kendisini sarayda bulacağını zanneden Bekri Agop'un meyhanesinde bulunduğunu görünce şaşırır. Rüya gördüğünü düşünerek cariyelere seslenir. Buna Agop'un haşin sesi cevap verir:

– Ne istiyorsun? Hadi beni rahatsız etme.

– Agop sen misin?

– Ya kim olacak?

– Ben neredeyim?

– Bizim meyhanede.

– Peki ama kırk gündür ben saraydaydım. Buraya nasıl geldim?

– Sen eğer çıldırdınsa kendini pabucu büyüğe okut. Akşam geldin, attın attın sızdın, şimdi de uyandın.

– Demek ki onlar hep rüyaymış! diyerek Agop'un getirdiği kadehi yuvarlar. Ertesi gün sabah olunca kalkarak doğruca evine gider. Evinin mükemmel bir şekilde tamir (s.80) edilmiş olduğunu görünce Agop'un dediği gibi rüya görmediğini anlar, kapıyı çalar. Karısı gelip açtığı zaman Bekri'nin içeri girmesine meydan vermeyerek der ki:

– Hadi kırk gündür nerde sızıp yattınsa oraya git. Benim karım var, çocuğum var bunlar ne yer içerler diye düşünmedin. Ben de şimdi bir şey istemem. Allah ömürler versin. Dördüncü Murat evimizi tamir ettirdi. Mükemmel bir şekilde döşetti. Bana keselerler de para verdi. Senin gibi serseri kocaya hiç ihtiyacım yok.

– Karı! Evi ben tamir ettirdim, ben döşettim, paraları da ben verdim.

– Amanın dostlar. Kocam çıldırmış.

– Hayır, karı çıldırmadım. Doğru söylüyorum.

– Bu nasıl lakırdı herif! Sen kim oluyorsun? Ben bilmem mi? Dördüncü Murat yaptırdı.

– Evet, fakat o Dördüncü Murat bendim.

Kadın kocasının bu sözünü işitince onun gerçekten çıldırmış olduğunu zannederek korkup kaçır. Bekri de bundan yararlanarak evine girer. Mefruşatı görünce bütün bütün rüya görmediğine kanaat getirerek bir süre düşünür. Herhâlde bir şey vardı, fakat nasıl olmuştu? Bunu bir türlü anlayamaz.

Kalkıp doğruca meyhaneye gider. İçeri girince bağırarak:

– Agop gerçek söylüyorum. Ben kırk gün padişahlık ettim.

Bekri'nin sözlerini işitenler biçarenin çıldırmış olduğuna inanırlar. Bekri oturur. Etrafına toplanan ayyaşlar sorarlar:

– Ey Mustafa Ağa nasıl padişah oldun? (s.81)

– Nasıl olacağım. Basbayağı oldum. Küçük Ayasofya'yı selamlık yaptım. Evimi tamir ettirdim ve döşettim. Karıma da on kese ihsan verdim.

– Ağa şimdi niçin buraya geldin?

– Onu ben de bilmiyorum.

Arkadaşları rüya görmüş olacağından bahsederek Bekri'yi iknaya ne kadar çalıştılsa da bu mümkün olmaz. Mustafa her yerde kırk günlük hükümdarlığından bahsedip bunun gerçek olduğunu iddia etmektedir.

Bu durum saraya aksettiğinden Dördüncü Murat Bekri'nin tımarhaneye konulmasını emreder. Mustafa'yı meyhanede yakalayıp hastaneye atarlar. Orada Bekri daima hükümdarlık ettiğini iddiaya devam eder. Böylece kırk gün geçer. Bir gün saraydan biri gelerek onunla görüşür ve der ki:

– Mustafa Ağa senin sözün doğru, kırk gün hükümdarlık ettin. Fakat bazı şeyler vardır ki doğru olmakla beraber söylenmez. İşte bu da o şeylerdendir. Bu iddiada devam ettikçe burada kalırsın. Yazık değil mi?

– O hâlde ne yapayım?

– Yarın buraya memurlar gelecek. Sana sorarlar, sen de bu iddiadan vazgeç. Hükümdarlık kim ben kim! Hiç öyle şey mi olur diye cevap ver.

Gerçekten ertesi gün saraydan iki kişi gelip Bekri ile görüşerek sorarlar:

– Ey Bekri Ağa kaç gün hükümdarlık ettin?

– Siz ne diyorsunuz? Çıldırdınız mı? Benim gibi bir fakir hiç hükümdar olur mu? Öyle sözler söylemeyiniz, sonra sizi çıldırmış diyerek buraya koyarlar. (s.82)

Bekri'nin aklı başına geldiğinden tımarhaneden çıkarılır. Mustafa doğruca meyhaneye gider. Orada sarhoşlar bunu görünce "Kırk günlük hükümdar geldi" diye selamlarlar. Bekri hiddetle:

– Susunuz be! Siz çıldırdınız mı? Öyle şey mi olur?

Diyerek bunları susturur. Fakat doğruca tezgâha gidip Agop'un kulağına eğilerek:

– Agop kırk gün hükümdarlık ettim. Bunu bir sen bir ben bileyim. Sakın boşboğazlık edip de kimseye söyleme. Sonra yine kırk gün şifahane misafirliği vardır.

O günden itibaren Bekri bu iddiadan tamamen vazgeçer.

104. K ARADA O DA YOĞ YA!

Bir gün Bekri Muştafa mühim bir iş in skdara geçmeğe mecbr olur. O vağitlerde şimdiki gibi vapurlar olmayub sekiz on kişi, yigirmi otuz kişi isti ab ider büyük kayığlarla skdara icrā-yı seyr-i sefer idilür ve bu kayığlara yolcılara adam başına bir ücret-i mu ayyine virirlerdi.

Bekri Eminnine gelüb bu kayığlardan hareket itmek üzere olan birine vakib olur.  çift kreğn kuvvetiyle manda arabası kadar sürü atle hareket iden kayığ Sarayburnu hizālarını geçer geçmez şiddetli lodos dalĐalarıyla mcādeleye başlar. Birbirini ta kb iden dalĐalar üzerinde ceviz kabağı gibi oynamaya başlayan kayığdaki muğtelif aĐvāma mensub eřhāř telāřa düşerek herkes kendi kavim ve mezhebine  aid du ālar oğuyor, aman Allāh sen bizi krtar diye haykırıyorlardı. Bu telāř-ı  umm (s.83) eřnāsında Bekri Muştafa oturdığı yirden hiç kımıldamayarak ve ağzını açmayarak kemāl-i sknet ile bekliyor. Āhaste āhaste cubuğını iiyormış kayığılar, müşterileri bir taraftan teskne uğraşarak ve diğer taraftan küreklere şarılır dalĐalara karşı çalışarak nihāyet sālimen skdara vāřıl olurlar. Ekserisi nm-mrde bir hālde bulunan yolcılar karaya çıkınca kimi yatub toprağı oper ve kimi de çok şükür krtulduğ diye izhār-ı memnunyet eyler. Bu şırada Bekri de iskeleye çıkar.

Mmā ileyh kayığda ve tehlikede bulındığları şırada hiç tetkini bozmayarak rağat rağat oturdığına, ağzını amadığına diĐĐat itmiş olan biri şorar:

- AĞa kayığda siz hiç bir şey sylemediñz, krĐmadıñz.
- Neden krĐacak idm ki ne vardı ki.
- Cañum grmedn mi? Ne kadar büyük tehlike geirdk  ādetā ölümle aramızda bir tağta vardı.
- Evet ama karada o da yoğ ya!

Cevabını virmiş ve ölümden krĐmanuñ fā'idesi olmadığını bu şüretle ağlatmışdur.

104. KARADA O DA YOK YA!

Bir gün Bekri Mustafa mühim bir iş için Üsküdar'a geçmeye mecbur kalır. O zamanlarda şimdiki gibi vapurlar olmayıp sekiz on kişi, yirmi otuz kişinin içine sığabileceği büyük kayıklarla Üsküdar'a gidilir ve bu kayıklarda yolculara adam başına belirlenmiş bir ücret verirlerdi.

Bekri Eminönü'ne gelip bu kayıklardan hareket etmek üzere olan birine biner. Üç çift küreğin kuvvetiyle manda arabası kadar hızla hareket eden kayık Sarayburnu hizalarını geçer geçmez şiddetli lodos dalgalarıyla mücadeleye başlar. Birbirini takip eden dalgalar üzerinde ceviz kabuğu gibi oynamaya başlayan kayıktaki belli bir topluluğa mensup kişiler telaşlanarak herkes kendi kavim ve mezhebine ait dualar okurlar. Aman Allah sen bizi kurtar diye haykırırlar. Bu ortak telaş (s.83) sırasında Bekri Mustafa oturduğu yerden hiç kımıldamayarak ve ağzını açmayarak sessizce bekler. Aheste aheste çubuğunu içer. Kayıkçılar, müşterileri bir taraftan sakinleştirmeye uğraşırlar diğer taraftan da küreklere sarılırlar. Dalgalara karşı çalışarak nihayet sağ salim Üsküdar'a ulaşırlar. Çoğunluğu yarı ölü bir hâlde bulunan yolculardan kimi karaya çıkınca; yatıp toprağı öper, kimi de çok şükür kurtulduk diye memnuniyetlerini belli eder. Bu sırada Bekri de iskeleye çıkar.

Onun kayıkta ve tehlikede buldukları sırada hiç korkmadan rahat rahat oturduğuna, ağzını açmadığını dikkat etmiş olan biri sorar:

- Ağa kayıkta siz hiç bir şey söylemediniz, korkmadınız.
 - Neden korkacaktım ki ne vardı ki.
 - Canım görmedin mi? Ne kadar büyük tehlike geçirdik, âdeta ölümle aramızda bir tahta vardı.
 - Evet, ama karada o da yok ya!
- Cevabını verir ve ölümden korkmanın faydası olmadığını böylece anlatır.

105. BEKRİ MUŞTAF A VE YAHŪDİLER

Bekri Muştafa YahŪdilerden hiç hoşlanmaz, onlarla görüşmez ve hattā bir MŪsevīnin bulunduđı maħalde oturmaz imiş. Bu nefretinŪn sebebi Őu vaķ^c a olmuş:

Bir gŪn aķşām ūzeri Őumķapudan geķer iken bir Őakım halkuñ toplanarak aralarına alduķları bir YahŪdīyi dŧğmekde olduklarını gŧrmiş bīķāreye (s.84) acıyarak araya girŪb halkı teskīne ve mŪnāza^c aya bertaraf itmeđe ęalıřarak muvaffaķ olmuş. Međer YahŪdī oradan geķer iken biri:

– GŧrdŪnŪz mi? İřte bu YahŪdī gene bir ocuk çaldı. Őimdi de yine ocuk almaq içun burada dŧlařıyor.

Diye bađırmıř ve cāhil halk da bīķāreyi ortaya alarak dŧğmeđe bařlamıřlar imiş. Bekri muħaķaķ bir ŧlŪmden ķurtardıđı YahŪdīyi o gice hānesine gŧtŪrerek misāfir itdŪkden ve elinden geldiđi ķadar i^c zāz ū ikrām eyledikten Őoñra irtesi gŪn Balatdaki hānesine ķadar gŧtŪrmiş.

BekrinŪn bu mu^c āmele-i insāniyetgāriyesinden dŧlayı medyŪn-u ŐŪkrān olduđını sŧyleyen meysŪn iki gŪn Őoñra ufaķ tefek hediye ile BekrinŪn hānesine gelerek bir kere daha ^c arz-ı teřekkŪr itmiş.

O gŪnden Őoñra Bekri giceleri uyuyamaz olmuş o zamāna ķadar hānesinde tahtaķurusı olmadıđı hālde ondan Őoñra bu menħŪs hayvanlar evi tamamıyla istilā itmişler. Bekri bunuñ sebebini bir dŪrlŪ añlayamamıř. YahŪdī ara Őıra geliyor ve pek Őıķı dŧst olduđı Bekriyi ziyāret idiyormıř. Muştafa bir gŪn buña Őormıř:

– SenŪnle bir seneye yaķındur dŧstuz. İsterdŪm ki siz diđer mezheb sālīklerinden olanlara muĭlaķā bir fenālīķ itmek ^c ādetinde imiřsiñŪz, bu sizce Őevāb imiş. Sen baña bir fenālīķ itdŪn mi?

– Aman Muştafa Ađa! Hiç ben saña fenālīķ ider miyim? Sen beni ŧlŪmden ķurtarduñ, bu ķadar eyilik itdŪn.

– Evet zāhirde bir fenālīķ gŧrmedŪm. Faķaĭ herhālde bir ^c azīzlik (s.85) itmiş olacađuñ muħtemel ricā iderŪm darılmam sŧyle baña ne yapduñ.

– Mādemki darılmayacaksuñ sŧyleyeyim. Beni ķurtardıđın gice hāneñde misāfir itdđđŪn zamān orada hiç tahtaķurusı olmadıđını gŧrmiş idŪm. İki gŪn Őoñra geldiđŪm vaķt bir kŪŪk ķuĭuda beř altı dāne tahtaķurusı getirerek gizlice oĭada bıraķdum. Bundan bařķa bir Őey yapmaĭtum. Buda fenālīķ deđil deđil mi?

– Şimdi anlaşıldı. Bizüm evde tahtakurusı nerden türedi diye düşünüyordum. Belki benüm saña yapığum eyüliğe karşı bu fenâlığı yaparak ölünceye kadar rahatsız olmaklığımı mücib olduñ. Ricâ iderüm bundan soñra baña gelme.

Diyerek Yahūdīyi yanından koğmış ve o günden i°tibāren Yahūdilerle konuşmağa, onlarla münāsebetde bulunmamağa yemin itmiş.

Müsevīlerden bu nefreti şoranlara:

– Sorma birāder, bunlar ekşeriyetle çok müzib maħluqlardur. Eyüliğe karşı fenâlık iderler. Filvākı°a °umüm insanlar böyledür. Lakin Yahūdiler pek kurnaza yapıyorlar. Gözüm korkdı.

Dir imiş.

105. BEKRİ MUSTAFA VE YAHUDİLER

Bekri Mustafa Yahudilerden hiç hoşlanmaz, onlarla görüşmez ve hatta bir Musevi'nin bulunduğu yerde oturmaz. Bu nefretinin de sebebi şu olaydır:

Bir gün akşamüzeri Kumkapı'dan geçerken bir kalabalığın toplanarak aralarına aldıkları bir Yahudi'yi dövüklerini görür. Biçareye (s.84) acıyarak araya girip kalabalığı sakinleştirir ve kavgayı engeller. Meğer Yahudi oradan geçerken biri:

– Gördünüz mü? İşte bu Yahudi gene bir çocuk çaldı. Şimdi de yine çocuk çalmak için burada dolaşıyor.

Diye bağırır ve cahil kalabalık da biçareyi ortaya alarak dövmeye başlamışlardır. Bekri muhakkak bir ölümden kurtardığı Yahudi'yi o gece evine götürerek misafir eder. Elinden geldiği kadar izzetüikram ettikten sonra ertesi gün Balat'taki evine kadar götürür.

Bekri'nin bu insanca muamelesinden dolayı şükran borcu olduğunu söyleyen Yahudi iki gün sonra ufak tefek hediye ile Bekri'nin evine gelerek bir kere daha teşekkür eder.

O günden sonra Bekri geceleri uyuyamaz olur. O zamana kadar evinde tahtakurusu olmadığı hâlde ondan sonra bu uğursuz hayvanlar evi tamamıyla istila ederler. Bekri bunun sebebini bir türlü anlayamaz. Yahudi ara sıra gelir ve pek sıkı dost olduğu Bekri'yi ziyaret eder. Mustafa bir gün buna sorar:

– Seninle bir seneye yakındır dostuz. İsterdim ki siz diğer mezhep mensuplarından olanlara mutlaka bir fenalık etmek âdetindeymişsiniz, bu sizce sevapmış. Sen bana bir fenalık ettin mi?

– Aman Mustafa Ağa! Hiç ben sana fenalık eder miyim? Sen beni ölümden kurtardın, bu kadar iyilik ettin.

– Evet, görünüşte bir fenalık görmedim. Fakat herhâlde bir azizlik (s.85) etmiş olacağın muhtemel, rica ederim darılmam söyle bana ne yaptın.

– Mademki darılmayacaksın söyleyeyim. Beni kurtardığın gece evinde misafir ettiğinde orada hiç tahtakurusu olmadığını görmüştüm. İki gün sonra geldiğim vakit bir küçük kutuda beş altı tane tahtakurusu getirerek gizlice odada bıraktım. Bundan başka bir şey yapmadım. Bu da fenalık değil, değil mi?

– Şimdi anlaşıldı. Bizim evde tahtakurusu nerden türedi diye düşünüyordum. Belki benim sana yaptığım iyiliğe karşı bu fenalığı yaparak ölünceye kadar rahatsız olmama sebep oldun. Rica ederim bundan sonra bana gelme.

Diyerek Yahudi'yi yanından kovar ve o günden itibaren Yahudiler'le konuşmamaya, onlarla münasebette bulunmamaya yemin eder.

Musevilerden bu nefreti soranlara:

– Sorma birader, bunlar çoğunlukla çok muzip mahluklardır. İyiliğe karşı fenalık ederler. Gerçi bütün insanlar böyledir. Lakin Yahudiler pek kurnazca yapıyorlar. Gözüm korktu.

Diye cevap verir.

106. SEN KİMSÜŦ?

Bekri Muştafa'yı bir gice sarhōş olduğu hâlde tevkîf iderler giceyi hâbisde geçirir. Şabaḥ olur. O gice vuḳū°at ile gelenler epeyce olduğundan birer birer bostancı başınuñ huzūrına çıkarlarırlar. Ağa mevkufiyyenün bir iki kişi olmadığı görünce hepsi bir araya toplanıncaya kadar bekār (s.86) ve nihāyet soñ mevḳūf gelir. Ağa bunları şıraya dizer. Her şırası gelene evvelā:

– Sen kimsüñ? Diye su'āl ider. Bunlardan kimisi:

– Yeñiçeriyem! Dir.

Ağa ise "Ben de yeñiçeri ağasıyım yatıruñ" dir. Falaḳaya yatırub döğer! Kimisi ḳalyancı olduğunu söyler "Ben de ḳapudan paşayım yatıruñ!" dir onı da

döğer kimi "Cebeciyim" dir, "Ben de Cebeci başıyım, yatırduñ" başar dayacağı! Bekri Muştafa görür ki ağanuñ elinden kırtuluş yođ kendine sıra gelinceye kadar bir çäre bulmağa karar virerek düşünmeğe başlar. Nihāyet bir tedbir bulur. Nöbet kendisine gelir ağa Bekri Muştafa'ya da:

– Sen kimsün? Diyince Bekri Muştafa hiç tereddüd itmeyerek:

– Ben Balatda falan havranuñ hademesindenüm!

Cevabımı virür. Ağa Bekrinuñ bu hāline belā ihtiyar gülererek:

– Ođlan beni nasıl söyletmek istediğini añladum haydi def° ol şuradan!

Bekri Muştafa dahī bu sūretle dayak yimeden kırtılır.

106. SEN KİMSİN?

Bekri Mustafa'yı bir gece sarhoş bir hāde tutuklarlar. Geceyi hapiste geçirir. Sabah olur. O gece tutuklanarak gelenler epeyce olduğundan birer birer bostancı başının huzuruna çıkarırlar. Ağa tutuklananların bir iki kişi olmadığını görünce hepsi bir araya toplanıncaya kadar bakar (s.86) ve nihayet son tutuklu gelir. Ağa bunları sıraya dizer. Her sırası gelene öncelikle:

– Sen kimsin? Diye sorar. Bunlardan kimisi:

– Yeniçeriyim! Der.

Ağa ise "Ben de yeniçeri ağasıyım, yatırın" der. Falakaya yatırıp döver! Kimisi kalyoncu olduğunu söyler "Ben de kaptan paşayım, yatırın!" der onu da döver. Kimi "Cebeciyim" der "Ben de cebeci başıyım, yatırın" basar dayacağı! Bekri Mustafa görür ki ağanın elinden kırtuluş yok. Kendine sıra gelinceye kadar bir çäre bulmaya karar vererek düşünmeye başlar. Nihayet bir tedbir bulur. Sıra kendisine gelir, ağa Bekri Mustafa'ya da:

– Sen kimsin?

Diyince Bekri Mustafa hiç tereddüt etmeyerek:

– Ben Balat'ta falan havranın hademesindenim!

Cevabımı verir. Ağa Bekri'nin bu hāline gayri ihtiyari gülererek:

– Oğlan beni nasıl söyletmek istediğini anladım. Hadi defol şuradan! Bekri Mustafa da böylece dayak yimeden kırtılır.

107. ° AQLINA GELMEMİŞ

Vakıtle re° āyādan h̄arac alındığı ma° lūmdur. H̄arac tahsildarlarından biri öteye beriye dolaşdığı sırada Bekri Muştafa'yı meyhānede bası açık, hangi milletten olduğu belli olmayacak bir h̄alde görmekle h̄arac k̄āğidını sorar. Bekri Muştafa keyf-i h̄āliyle:

– Yıkıl oradan! Ben h̄arac marac bilmem.

Diye cevāb virür. H̄araccı bunu kuvve-i zabıta ile oradan kaldırur. Yolda giderken tanıdıklarından biri rast gelir, sorub işi aıldığıdan sonra:

– Niçün Müslüman olduğunu söylemedün!

Diye sorunca Bekri Mustafa: (s.87)

– ° Aklıma gelmedi be kardeş cevabını verir.

107. AKLINA GELMEMİŞ

Vaktiyle halktan haraç alındığı malumdur. Haraç tahsildarlarından biri öteye beriye dolaştığı sırada Bekri Mustafa'yı meyhanede başı açık, hangi milletten olduğu belli olmayacak bir h̄alde görmekle haraç k̄āğidını sorar. Bekri Mustafa keyfi yerinde bir şekilde cevap verir:

– Yıkıl oradan! Ben haraç maraç bilmem.

Diye kabaca cevap verir. Haraççı bunu zorla oradan kaldırır. Yolda giderken tanıdıklarından biri rast gelir, sorup işi anladıktan sonra:

– Niçin Müslüman olduğunu söylemedin!

Diyince Bekri Mustafa: (s.87)

–Aklıma gelmedi be kardeş cevabını verir.

108. UTANUB KAÇMIŞ

Bekri Muştafa zamānına göre mükemmel taḥṣīl görmüş, zārīf, nedīm, ḥōṣgū ve ḥāzır cevāb bir zāt olduğundan herkesün ve bilḥaṣṣa aḡa bir ° aşruñ teveccüh ve iltifātını kazanmış idi. ° İşrete fevķ’ıl-āde inhimākı ve leyl ü nehār sarḥōṣ olduğu ḥālde Ramāzan-ı şerīf gelir gelmez derḥāl içkiyi bırakır ve bayrama kadar aḡzına bir yudum raķı koymaz orucını tıdar ve namāzını kılardı.

Ḥattā Ramāzan-ı şerīfde selātīn cāmī° lerinde cemā° atla edā-yı selātīde i° tiyād idinmiş idi. Bir Ramāzan günü iki üç refīķı ile İkinci namāzını kılamak üzere Bayezid Cāmī° -i şerīfine gider. Cemā° at-ı kibrā ile ba° de edā-yı’s-sālāt bir tarafta oturarak konuşmağa başlarlar.

O sırada cāmī-i şerīf mezkūruñ ḡayyūmbabası olan, ōñ derece müte° aşşīb, ḥadīd, ḥaṣīn, rast geldiğine lüzümlü lüzümsüz çatar huysuz bir adam bulunan Kara Oşman Efendi Bekri Muştafa ile rufeķāsınuñ oturub konuşduklarını görerek yanlarına gelmiş ve kendine maḥṣūs (s.88) bir tavr-ı huşunetle ° ādetā baḡırarak:

– Bu nedür? Utanmıyor mısuñuz? Burası ḡahvaḡāne mi? Haydi şuradan def° oluñuz yoksa ōimdi sizi ōopa ile buradan atarum...

Gibi ōōḡüb ōaymağa ve tıard-ı tehdīde başlamış.

Mūmā ileyh bu tavr ve mu° āmele-i ve bāridesine bir ma° nā virmeyerek ōaşırmış ḡalmış olan arḡadaşlarınıñ ḡalḡmağa đavrandıkları sırada Bekri Muştafa ḡāyet nāzikāne ve ḡürmetkār bir tavrıla ḡoca efendiye:

– Efendi ḡazretleri sizden bir ōey su’āl ideceḡüm lütfen cevāb virür misiñüz? Dimesi üzerine ° Oşman Efendi ° aynı tavr-ı ōedīd ile:

– ōor bakayım. Su’alüñ ne imiş?

Diyince Bekri Muştafa:

– Ma° lūm-ı ° āliyeñüzdür ki siz ne ḡadar ° ālim, ne ḡadar fāzıl, ne derece ° ālīḡadr, ōāyān-ı iḡtirām, ōāḡīb-i menzilet olur iseñüz oluñuz herḡālde ulū’l-° azm-ı enbiyādan bulunan Ḥazret-i Mūsā ‘Aleyhisselāmdan büyük olamazsıñuz deḡil mi?

dimiş ve ḡoca efendi biraz ōaşıarak:

– Pekī ne demek istiyorsuñuz?

– ōimdi añlarsıñuz. Bizde ne ḡadar fenā. Ne ḡadar günāhkār, ne derece zelīl olur isek olalum Fir° avundan daha dūn deḡilüz deḡil mi?

– Şoñra?

– Şoñra şı ki Cenābıhāķķıñ Mūsā ° Aleyhisselāma Fir° avuna mülāyimetle hıtāb it diye emir buyurdıđı ma° lūmuñuzdur. Cenāb-ı Mūsā gibi büyük bir peyğamber Fir° avun gibi bir kāfire mülāyimetle söylemeđe me'mūr olduđı hālde sizūñ bize böyle tuhaf ve şiddetle hıtābıñıza hürmet itdüm de belki hoca (s.89) efendi Hāzret-i Mūsā'dan büyükdür ve belki biz de Fir° avundan dūnuz diye düşünerek bunu añlamak için şordum.

Bekri Muştafa'nuñ bu sözleri üzerine Kāra ° Oşman Efendi fenā hālde maħcūb olarak başını önine eğmiş ve bir söz söylemeden oradan şavuşub gitmiş. Bekriñ bu dersinden mütenbih olarak bir dahā kimseye karşı öyle haşın mu° āmele itmekden ferāğat eylemiş.

108. UTANIP KAÇMIŞ

Bekri Mustafa zamanına göre mükemmel tahsil görmüş, zarif, nedim, hoşsohbet ve hazırcevap bir kişi olduğundan herkesin ve özellikle ağa, bir asrın teveccüh ve iltifatını kazanmış biridir. İçkiye son derece düşkün ve gece gündüz sarhoş olduğı hālde Ramazan gelir gelmez hemen içkiyi bırakır ve bayrama kadar ağzına bir yudum rakı koymaz, orucunu tutar ve namazını kılar.

Hatta Ramazan'da sultanlar adına yaptırılan büyük camilerde cemaatle namaz kılmayı ādet edinir. Bir Ramazan günü iki üç arkadaşı ile ikindi namazını kılmak üzere Beyazıt Cami'ne gider. Cemaatin büyükleri ile namaz sonrası bir tarafa oturarak konuşmaya başlarlar.

O sırada camiye Bekri'nin kayınbabası olan, son derece mutaassıp, sinirli, haşın, rastgeldiğine lüzumlu lüzumsuz çatar, huysuz bir adam olan Kara Osman Efendi Bekri Mustafa ile arkadaşlarının oturup konuştuklarını görerek yanlarına gelir ve kendine mahsus (s.88) haşın bir tavırla ādeta bağırarak:

– Bu nedir? Utanmıyor musunuz? Burası kahvehane mi? Haydi şuradan defolunuz, yoksa şimdi sizi sopa ile buradan atarım...

Gibi sövüp saymaya ve tehditler savurmaya başlar.

Bekri bu sert tavrına, can sıkıcı ve hoş olmayan bu davranışına bir mana veremeyerek şaşırmış kalmış olan arkadaşlarının kalkmaya davrandıkları sırada Bekri Mustafa gayet nazikāne ve hürmetkār bir tavırla hoca efendiye:

– Efendi hazretleri sizden bir şey soracağım. Lütfen cevap verir misiniz?

Demesi üzerine Osman Efendi aynı şiddetli tavırla:

– Sor bakayım. Sorun neymiş?

Diyince Bekri Mustafa:

– Malumunuzdur ki siz ne kadar âlim, ne kadar fazıl, ne derece kudretli, saygıdeğer, mevki sahibi olursanız olunuz herhâlde ulu'l-azm peygamberlerinden olan Hazreti Musa aleyhisselamdan büyük olamazsınız değil mi?

Hoca Efendi biraz şaşırarak:

– Peki ne demek istiyorsunuz?

– Şimdi anlarsınız. Bizde ne kadar fena, ne kadar günahkâr, ne derece zelil olursak olalım firavundan daha aşağı değiliz değil mi?

– Sonra?

– Sonra şu ki Cenabıhakk'ın Musa aleyhisselama firavuna hoşgörüyüyle hitap et diye emir buyurduğu malumunuzdur. Musa gibi büyük bir peygamber Firavun gibi bir kafire hoş görüyüyle söylemeye memur olduğu hâlde sizin bize böyle tuhaf ve şiddetli hitabınıza hürmet ettim de belki hoca (s.89) efendi Hazreti Musa'dan büyüktür ve belki biz de firavundan aşağılıyız diye düşünerek bunu anlamak için sordum.

Bekri Mustafa'nın bu sözleri üzerine Kara Osman Efendi fena hâlde utanarak başını önüne eğerek ve bir söz söylemeden oradan savuşup gider. Bekri'nin bu dersinden aklını başına almış olarak bir daha kimseye karşı öyle haşin muamele etmez.

109. İNANMA KULUM YALANDUR

Bekri Muştafa henüz on sekiz on dokuz yaşlarında iken o zamānūn ālüftelerinden Cündī Meydanı'nda iḳāmet ider bir ḳadın ile peydā-yı münāsebet itmiş ve ara şıra mezbūrenūn ḥānesine, gice ortalık ḳarardıḳdan şonra devāma başlamış.

Ḳadın birçok kimselerle münāsebetdār oldıḳı ḥāle kendinü yalnız onunla münāsebeti oldıḳını söylemesi ve o zamānlarda bu gibi işlerūn fevḳ'ıl-°āde gizli olması cihetiyle tahḳīḳ ü tedḳīḳ de ḳābil olmamasından Bekri - Genclıḳı ḳolayısıyla - buna aldanmış ve yalnız kendiyile görüſmekte ḳan itdiḳi ḳadını °ādetā benimsemiş.

Bir aḳşām Bekri Muştafa mezbūrenūn ḥānesine gelmiş. Ḳadın mūmā ileyhī ḳapın ḳarşılayarak ri°āseyet ü ḥürmetle yukarı ḳata çıkarmış, ḳarşı ḳarşıya oturarak °aleluşūl ḳonuşmaḳa ve muḥabbete başlamışlar. Mezbūre, emsāli ḳadınlarūn her zamān °ādeti oldıḳı vechile yalnız Bekri ile görüſdiḳini, andan başḳasıyla münāsebeti olmadığını söylüyor, dōstını kendi şadāḳat ü °iffetine inandıрмаḳa - Yine bu gibilerūn °ādet-i me'lūfeleri oldıḳı vechile bir çok yeminler ile - ḳalıyor iken taḳ (s.90) taḳ ḳapı çalınmış. Böyle vaḳitsiz ḳapınun çalınmasından telāşa düşen ḳadın pencereden baḳmış ve şon derece mütelāşāne:

- Aman ḳocam geldi, ſimdi ne yapalum?

Diyerek ellerini oḳuşdurub oḳada ḳolaşmaḳa başlamış ve nihāyet buña bir çāre bulmuş gibi görünerek:

-Haydi Muştufā Aḳa gel sen ḳavan arasına çık. Onı biraz şonra yatırırım. O zamān inersūn.

Dimiş ve Bekri Muştafā da buña bilmecebūriye muvāfaḳat iderek yukarıya çıkmış. Ḳadın ḳapuya gidüp gelen zātı içeri almış ve biraz evvel oturduḳları oḳaya getirmiş. Meḳer bu gelen ālüftenūn didiḳi gibi zevci deḳil diḳer bir dōstı imiş ḳarşı ḳarşıya oturub şoḥbete başlamışlar.

Ḳavan arasında ḳaranlıḳda ḳalan Bekri Muştafa taḳta aralıklarındaḳi ışıḳ görüldiḳi cihetle oḳadaki ḥāli görmek üzere bir büyükce deliḳinden baḳmaḳa başlamış. Ḳadın biraz evvel Bekri Muştafa'ya dōkdüḳü gibi dil dōküyor ve yalnız kendini sevdiḳini, başḳasıyla münāsebeti olmadığını - Yine bir çok yeminlerle -

söylüyormuş. Yeni misâfir kadınun bu te'mînâtına inanmak istemiyormuş gibi başını semâya doğru kaldırarak:

– İnanayım mı Yârabbi?

Diyince Bekri Muştafa kendini tutamayarak bakmakta olduğu delikten:

– Şağın inanma kulum! O biraz evvel baña da öyle söylüyordu.

Dimiş. Tavandan gelen bu sesden evvel emirde dūçâr-ı hayret olan ikinci misâfir tavan arasında diğer birinün gizli olduğunu anlamakla:

(s.91) – Artık orada kalmañuza bir sebep yoktur. Lütfen aşağıya teşrif idinüz de görüşelüm.

Diyerek ricâda bulunmağla Bekri Muştafa aşağıya inüb odaya gelmiş: İki misâfir yan yana oturarak görüşmeğe ve eğlenmeğe başlamışlar ve bir müddet sonra da bir daha o hâneye °avdet itmemeğe mütehadden karar virerek çıkub gitmişler.

109. İNANMA KULUM YALANDIR

Bekri Mustafa henüz on sekiz on dokuz yaşlarındayken o zamanın aşüftelerinden Cündî Meydanı'nda ikamet eden bir kadın ile ilişki kurar ve ara sıra bu kadının evine, gece ortalık karardıktan sonra gitmeye başlar.

Kadın birçok kimseyle ilişkisi olduğu hâlde kendinin yalnız onunla ilişkisi olduğunu söylemesi ve o zamanlarda bu gibi işlerin son derece gizli olması nedeniyle araştırıp soruşturmak da mümkün olmadığından Bekri - Gençliği dolayısıyla - buna aldanmış ve yalnız kendisiyle görüşmekte zannettiği kadını âdeti benimser.

Bir akşam Bekri Mustafa kadının evine gelir. Kadın onu kapıda karşılayarak hürmetle yukarı kata çıkarır, karşı karşıya oturarak her zamanki gibi konuşmaya ve muhabbete başlarlar. Kadın, onun gibi kadınların her zaman âdeti olduğu üzere yalnız Bekri ile görüştüğünü, ondan başkasıyla ilişkisi olmadığını söylüyor, dostunu kendinin sadakat ve iffetine inandırmaya - Yine bu gibilerin alışılmış âdetlerinde olduğu için bir çok yeminler ile - çalışırken tak **(s.90)** tak kapı çalınır. Böyle vakitsiz kapının çalınmasından telaşlanan kadın pencereden bakar ve son derece panikle:

– Aman kocam geldi, şimdi ne yapalım?

Diyerek ellerini ovuşturup odada dolaşmaya başlar ve nihayet buna bir çare bulmuş gibi görünerek:

– Hadi Mustafa Ağa gel sen tavan arasına çık. Onu biraz sonra yatırırım. O zaman inersin.

Bekri Mustafa da buna mecburen uyarak yukarıya çıkar. Kadın kapıya gidip gelen kişiyi içeri alır ve biraz önce oturdukları odaya getirir. Meğer bu gelen aşüftenin dediği gibi kocası değil, diğer bir dostudur. Karşı karşıya oturup sohbet başlarlar.

Tavan arasında karanlıkta kalan Bekri Mustafa tahta aralıklarındaki ışık görüldüğünden odadaki hâli görmek için bir büyükçe deliğinden bakmaya başlar. Kadın biraz önce Bekri Mustafa'ya döktüğü gibi dil döküyor ve yalnız kendisini sevdiğini, başkasıyla ilişkisi olmadığını - yine birçok yeminlerle - söylemektedir. Yeni misafir kadının bu teminatına inanmak istemiyormuş gibi başını semaya doğru kaldırarak:

– İnanayım mı Yarabbi?

Diyince Bekri Mustafa kendini tutamayarak bakmakta olduğu delikten:

– Sakın inanma kulum! O biraz evvel bana da öyle söylüyordu.

Tavandan gelen bu sese önce hayret eden ikinci misafir tavan arasında diğer birinin gizlendiğini anlamakla:

(s.91) – Artık orada kalmanıza bir sebep yoktur. Lütfen aşağıya teşrif ediniz de görüşelim.

Diyerek ricada bulununca Bekri Mustafa aşağıya inip odaya gelir. İki misafir yan yana oturarak görüşmeye ve eğlenmeye başlarlar. Bir süre sonra da bir daha o eve dönmemeye sözleşip karar vererek çıkıp giderler.

110. ZEHİRLİ BÖCEK İLACI

Bir Ramazan akşamı Bekri Muştafa tanıdığı akâbirden bir zātuñ konağına iftara gitmiş. Mevcūd yidi sekiz misafirlerle berāber ta°āmdan soñra oğada oturub görüſmeđe başlamışlar. Misafirlerden her biri duymış veya görmüş olduğu ğarāibe dā'ir bir hikāye naql eylediği ſırada münāsebetsizliđi ve sekaleti..... cihetle ſāhib-i hānenüñ hiç sevmediği biri de ſöyle bir hikāye söylemiş.

– Efendim İranuñ Başra Körfezi sāhilindeki ſehirde birinde °aķrebe beñzer ğāyet zehirli bir böcek vardır dir. Bu hayvan o ķadar çoķdur ki °ādetā gice ve gündüz evlerde ve soķaķlarda yüzlercesine teſādūf olunur ve itlāf idilür. ſāyed birini soķar ise o adam yarım sā°at zarfında davil gibi ſişirek helāk olur. Bunuñ yegāne °ilācı köpek tersidür. Birini böcek soķdı mı derhāl bir miķdar köpek tersini bir kāseye koyub ſu ile ezdikden soñra hastaya içirirler, ſifāyād olub ölümden ķurtılur. Hattā bu °ilācī ſüretde de icrā-yı te'ſīr eylediğinden bil°umūm ahāli ve mezkūr memlekete gelen yolcılar her altı ayda bir kere bu °ilācdan içerler. (s.92) °İlāc iste°māl idenler altı ay müddetle böceđuñ zehrinden tehlikeye ma°ruz değildürler.

Bu hikāyeyi dinleyen hāzār köpek tersinüñ bu haſsa°-i ſifā'iyesine hayret iderler. O ſırada Bekri Muştafa'nuñ yüzine baķar ğūyā buña siz ne dirsiñüz? ſu ſakīl ve yalancı herife bir cevāb vir dimek ister bu baķıſuñ ma°nāsını derhāl idrāk iden Bekri dir ki:

– °Af idersüñüz efendi hāzretleri bunu birinden mi iſitdiñüz yoķsa siz mi gördüñüz?

– Bizzāt gördüm efendi çünkü o ſehirde iki sene iķāmet itdüm.

– O hālde bu °ilācuñ te'ſīr-i ſifa baħsāsını bizzāt tecrübe itmiş olacaķsıñuz?

Bekrinüñ ſarf itdiđi bu söz hāzārı güldirmiş ve hikāyeyi naql iden maħcūb olmış.

110. ZEHİRLİ BÖCEK İLACI

Bir Ramazan akşamı Bekri Mustafa tanıdığı büyüklerden birinin konağına iftara gider. Mevcut yedi sekiz misafirle beraber yemekten sonra odada oturup görüſmeye başlarlar. Misafirlerden her biri duyduğu veya gördüğu garip bir hikāye

anlattıkları bir sırada münasebetsizliği ve kabalığı nedeniyle ev sahibinin hiç sevmediği biri de şöyle bir hikâye anlatır:

– Efendim İran'ın Basra Körfezi sahilindeki şehirlerden birinde akrebe benzeyen gayet zehirli bir böcek vardır. Bu hayvan o kadar çoktur ki âdetâ gece ve gündüz evlerde ve sokaklarda yüzlercesine rastlanılır. Şayet birini sokarsa o adam yarım saat içinde davul gibi şişerek helak olur. Bunun tek ilacı köpek tersidir. Birini böcek soktu mu hemen bir miktar köpek tersini bir kaseye koyup suyla ezdikten sonra hastaya içirirler, hasta şifa bulup ölümden kurtulur. Hatta bu ilaç tesirli olduğu için halkın çoğu ve bu memlekete gelen yolcular her altı ayda bir kere bu ilaçtan içerler. (s.92) İlacı içenler altı ay süreyle böceğin zehrinden tehlikeye maruz kalmazlar.

Bu hikâyeyi dinleyen diğerleri köpek tersinin bu özel şifa verici özelliğine şaşırırlar. O sırada ev sahibi Bekri Mustafa'nın yüzüne bakar, güya buna siz ne dersiniz? Şu akıllı ve yalancı herife bir cevap ver demek ister. Bu bakışın manasını hemen anlayan Bekri der ki:

– Affedersiniz efendi hazretleri bunu birinden mi işittiniz yoksa siz mi gördünüz?

– Bizzat gördüm efendi. Çünkü o şehirde iki sene ikamet ettim.

– O hâlde bu ilacın şifa etkisini bizzat tecrübe etmiş olacaksınız?

Bekri'nin sarf ettiği bu söz diğerlerini güldürür ve hikâyeyi anlatan kişi utanır.

111. KARA KULAĞ ŞUYI GİBİ RAĞI

Bekri Muştafa'nuñ arkaadaşlarından berā-yı maşlahat Selāniğe gitmiş ve gider iken hīn-i veda° da oranuñ eñ güzel rağısından hediye göndereceğini va° ad eylemiş.

Bir müddet şoñra Selānikden gelen bir yolcu Bekri Muştafanuñ °ale'l-ekşer oturmağda oldığı bir dükkāna gelerek mūmā ileyh teslim olunmağ üzere ağzı mühürlü, tıpalı bir binlik ile bir de mektüb bırağmış. Şişede rağı oldığını añlayan dükkān şāhibi Bekriye bir °azizlik itmek mağşadıyla şişeyi bir tarafa koyub diğeri bir binlik alarak içine kara kulağ şuyı doldırmış ve ağzını tıpalayub mühürleyerek hazırlamış. (s.93)

İrtesi gün Bekri Muştafa mezhūr dükkāna uğradığı zamān şāhib-i dükkān mektüb ile binliği teslim eylediğinden Bekri hediyeden pek memnūn olmuş şişeyi alub doğruca Kūmkaşpuya inerek müdāvim bulunduğı meyhāneye bırağmış ve o akşām meyhānede her gice ictima° itdükleri arkaadaşlarına böyle kıymetdār bir hediyeñ vürūdını haber virerek bundan çekmelerini teklif eylemiş ise de diğeri buña muvāfağat itmemişler, içlerinden biri söz alarak demiş ki:

– Burada meyhānede her zamān atdığımız demde ataruz . Şüret-i mağşūsada ada Selānikden gönderilmiş olan dem için bir meclis icāb ider. Bināen° aleyh yarın levāzım ihzār ile Boğaziçine gider ve orada deñize nāzır çemenzārda °ayş ü nūş bezmi kurarak eğlenir vakit geçirirüz. İşte bu hediyeye öyle bir bezm-i huşuş lāzım gelir.

Cümlesi bu re'yi muvāfiğ görmüşler ise de o zamān Kağıthāne mevsimi bulunmasına mebnā Boğaziçinden ziyāde Sa° dābāda gitmeği dahā ziyāde merci° gördüklerinden irtesi gün istiğzārātı bilikmāl dahā irtesi Kağıthāneye gidub orada bir kır mesīre °ālemi yapmağ tağarrur eylemiş.

İrtesi gün ekmek ve et vesā'ire gibi levāzım mübāye° a idilub büyük bir sepete konulmuş ve Kūmkaşpudan bir kayık isticār olınarak dahā irtesi gün °aleşabāh beş refiğ doğruca Sa° dābāda gidilmiş. Orada kebablar pişirilmiş, mezeler hazırlanmış binlik kemāl-i tağayyüdle açılarak küçük şuraşilere doldırılıub şoğurmağ üzere şuya konulmuş elhāşıl bezm-i °ışret kurularak ilk kadeşler doldırılıub birer tek atılmış. Fağat cümlesi birden hayretle: (s.94)

– ° Acabā bu naşıl rakı? diye bağırmışlar.

Bekri Muştafa rakıda acılık, yakıcılık gibi bir şey olmadığı ve koğu dahī bulunmadığı cihetle bunun rakı olmaması lāzım geleceğine hüküm idiyor ve diğer taraftan Selānikden hediye olarak ° ādī şuyun gönderilmesi ihtimālden hāric bulunduğu cihetle herhālde rakı olması lāzım geleceğine de kanā° at idiyordu.

Nihāyet bunun herhālde rakı olduğuna şüret-i mahşūşada i° māl idilmiş ğayet nefīs bir şey olduğu cihetle böyle şu gibi şaf ve koğusuz bulunduğu karar virerek rakı niyetine bir binlik kara kulak şuyunu içmişler ve akşāma kadar tenezzehe iderek ° avdet eylemişler.

İrtesi gün Bekri Muştafa vak° ayı dükkān şāhibi olan aḥbābına hikāye eylediği zamān mūmā ileyh kaḥkahalar ile, arkasına dūrilüb bayılacak derecede gülmesine ḥiddet itmiş ve kaḥkub bir dahā ° avdet itmemek üzere gideceği şırada kendini toplayan dükkān şāhibi ḥaḳīkat-ı mes'eleyi hikāye ile aşıl rakı binliğini teslim eylemiş.

Bekri Muştafa bu kadar senelik ° ayyāş olduğu hālde şuyun rakı olabilmesine ihtimāl virdiğinden dolayı ḥayret iderek kaḥkub gitmişdür.

111. KARA KULAK SUYU GİBİ RAKI

Bekri Mustafa'nın arkadaşlarından biri Selanik'e gider ve giderken veda zamanı da oranın en güzel rakısından hediye göndereceğini vaat eder.

Bir süre sonra Selanik'ten gelen bir yolcu Bekri Mustafa'nın çoğunlukla oturmakta olduğu bir dükkāna gelerek ona teslim olmak üzere ağzı mühürlü, tıpalı bir binlik [İki buçuk okka sulu şey alan şişeler hakkında kullanılır bir tabirdir. Okka dört yüz dirhemdir. İki buçuk okka bu itibarla bin dirhem demek olduğundan binlik bin dirhemlik demektir. Binlik aşağı yukarı bin kiloya tekabül eder (Pakalın 1981: 235).] ile bir de mektup bırakır. Şişede rakı olduğunu anlayan dükkān sahibi Bekri'ye bir azizlik etmek amacıyla şişeyi bir tarafa koyup diğer bir binlik alarak içine kara kulak suyu doldurur ve ağzını tıpalayıp mühürleyerek hazırlar. (s.93)

İrtesi gün Bekri Mustafa bu dükkāna uğradığı zaman dükkān sahibi mektup ile binliği teslim eder. Bekri hediyeden pek memnun olur, şişeyi alıp doğruca Kumkapı'ya inerek müdavimi olduğu meyhaneye bırakır. O akşam meyhanede her gece toplandıkları arkadaşlarına böyle kıymettar bir hediye geldiğini haber

vererek bundan çekmelerini teklif ederse de diğerleri buna katılmazlar. İçlerinden biri söz alarak der ki:

– Burada meyhanede her zaman attığımız demde atarız . Özel bir şekilde Selanik'ten gönderilmiş olan rakı için bir meclis gerekir. Bunun için yarın gerekli ihtiyaçları hazırlayıp Boğaziçi'ne gider ve orada denize bakan çimenlikte eğlence meclisi kurarak eğlenir, vakit geçiririz. İşte bu hediyeye öyle bir özel meclis gerekir.

Hepsi bu fikri uygun görürlerse de o zaman Kâğıthane mevsimi olmasına rağmen Boğaziçi'nden ziyade Sadabat'a gitmeyi daha iyi gördüklerinden ertesi gün hazırlıklar tamamlanarak daha ertesi Kâğıthane'ye gidip orada bir kır mesire âlemi yapmayı kararlaştırırlar.

Ertesi gün ekmek ve et vesaire gibi gerekli yiyecekler hazırlanıp büyük bir sepete konarak Kumkapı'dan bir kayık kiralınarak daha ertesi gün sabahın beş arkadaş doğruca Sadabad'a giderler. Orada kebaplar pişirilir, mezeler hazırlanır, binlik titizlikle açılarak küçük sürahilere doldurulup soğumak üzere suya konulur. Kısacası içki meclisi kurularak ilk kadehler doldurulup birer tek atılır. Fakat hepsi birden hayretle: **(s.94)**

– Acaba bu nasıl rakı? diye bağırırlar.

Bekri Mustafa rakıda acılık, yakıcılık gibi bir şey olmadığı ve koku dahi bulunmadığı için bunun rakı olmaması gerektiğine hükmeder. Diğer taraftan Selanik'ten hediye olarak adi suyun gönderilmesi ihtimali olmadığı için herhâlde rakı olduğuna da kanaat eder.

Nihayet bunun herhâlde rakı olduğuna özel olarak imal edilmiş gayet nefis bir şey olduğu için böyle su gibi saf ve kokusuz bulunduğu karar vererek rakı niyetine bir binlik kara kulak suyunu içerler ve akşama kadar uzakta kalıp dönerler.

Ertesi gün Bekri Mustafa bu olayı dükkân sahibi ahabına anlattığında, dostunun kahkahalarla arkasına düşüp bayılacak derecede gülmesine sinirlenir. Kalkıp bir daha dönmek üzere gideceği sırada kendini toplayan dükkân sahibi hakikati anlatarak asıl binlik rakıyı teslim eder.

Bekri Mustafa bu kadar senelik ayyaş olduğu hâlde suyun rakı olabilmesine ihtimal verdiği için dolayı hayret ederek kalkıp gider.

SONUÇ

Türk mizahı özgün bir anlayış ve bu anlayışın getirdiği ifade tarzı ile Türk kültür hayatında ayrı bir öneme sahiptir. Gücünü Türk milletinin karakterinden alan ve bu kaynakla beslenen milli mizahımız, düşündüren ve güldüren nükteler ile devlet yöneticilerini ince bir zekâ ile eleştiren, akıllı geçinenlerin akılsızlığını ince bir alayla dile getiren hazırcevap, nüktedan ve zeki diyebileceğimiz birçok önemli şahsiyet bulunmaktadır.

Türk milletinin köklü kültürel zenginliğinin aydınlatılmasında büyük faydalar sağlayacak ve yaşadığı devri gözler önüne serecek şahsiyetler, belgeler, yazılı veya sözlü pek çok materyal bulmak mümkündür. İşte bu şahsiyetlerden Türk kültür hayatının belleğinde ve mizah dünyasında Nasreddin Hoca'dan sonra en çok tanınan İncili Çavuş ve Bekri Mustafa hakkında tarihi belgelerden, yazılı ve sözlü kaynaklardan veya fıkralarının varlığından onların kesin olarak yaşamış olduklarını görmekteyiz.

Türk insanı tarihi dönemler içerisinde zaman zaman inişler ve çıkışlar yaşamış, halk fakirlik ve sefalet içerisinde hayatında hep gülecek bir taraf bularak bu yoksulluğunu ve sefaletini bir an olsun unutturacak, onu umutlandırarak birtakım nüktedanların veya fıkraların varlığına sığınmıştır. Bu konuda Zafer Karakuş “Anadolu Selçuklu Devleti'nin 1243 tarihinde Köseadağ'da yenilmesi sonucu başlayan ve uzun süre devam eden kargaşa döneminde toplumun bu duruma düşüşünün sebeplerini ince nükteleri ile anlatan, çaresiz insanlara çare yolları gösteren, gülmeyi unutmuş kederli yüzlere tebessümler serpen, düşünmeyi unutanları düşünceye davet eden, Türk mizahı'nın üstadı Nasreddin Hoca ne ise; Osmanlı Devleti'nin sosyal, siyasi, ekonomik ve dini yapısında sarsıntıların meydana geldiği Duraklama döneminde de İncili Çavuş böyle bir şahsiyet olma özelliğine sahipti.” (Karakuş 2007:10) diyerek bu konunun önemini vurgulamaktadır.

Türk halkı kendi milli benliğinde bulunan ve ezelden gelen zekâsını padişaha karşı kullanmak ve tepkisini dile getirerek saray ve çevresini eleştirmek için İncili Çavuş'u sahiplenmiş; içki yasağına tepki olarak kabadayılığı ve içki tutkunluğu ile bilinen Bekri Mustafa'yı yaşatmış, onların aracılığıyla duygularını ve düşüncelerini dile getirmiştir.

Araştırmamıza esas teşkil eden İnci Çavuş ve Bekri Mustafa fıkralarını incelerken fıkra tasnifi meselesine de girmemiz gerekti. Önceki çalışmaları görmeden ve bu konudaki yapılmış fıkra tasniflerini incelenmeden tasnif meselesinin kolayca halledilemeyeceğini gördük. Bu yüzden fıkra tasnifi konusundaki çalışmalarını inceledik, İnci Çavuş ve Bekri

Mustafa'nın fıkra tiplerinin içindeki yerinin tam olarak netleştirilmediğine kanaat getirdik. Dolayısıyla İncili Çavuş ve Bekri Mustafa fıkralarını Türk fıkraları içinde bir yere yerleştirmemiz, bir çerçeveye oturtmamız gerekiyordu. Bu nedenle fıkra tiplerine bağlı bir tasnif denemesine giriştik ve Türk fıkra kültüründeki fıkra tiplerini eldeki imkânlar ölçüsünde tespit edip bir tasnif yaptık. Bu tasnif için İncili Çavuş ve Bekri Mustafa fıkralarını tespit ve tahlil ederek onları “ulusal fıkra tipi” olarak sınıflandırdık. Fıkra tiplerine bağlı olarak yaptığımız bu tasnif denememizin eksiklikleri ve eleştiri konusu olacak noktaları olabilir. Fakat şunu kesin olarak belirtmeliyiz ki İncili Çavuş ve Bekri Mustafa tipleri bulunduğu sosyal çevreyi eleştirmek kabiliyetine ulaşmış, toplumumuzun ortak değerlerini temsil yeteneği kazanmış birer ulusal fıkra tipi olarak Türk fıkra ve mizah dünyasındaki yerini almıştır. Bu iki fıkra tipini basit tipler olarak görmek doğru değildir. Bulduğu toplumun aksak yönlerini eleştirmesi de bu gerçeği değiştirmez.

İncili Çavuş ve Bekri Mustafa tipine bağlı fıkraları temsil ettiği sosyo-kültürel hayat anlayışlarına bakarak konuları, kişilikleri, zamanları ve mekânları açısından inceledik. Bu incelemede de her iki fıkra tipimizin toplumun sadece bir kesimini değil, bütünü temsil ettiğini ve gerek yaşamlarıyla gerek fıkralarıyla hemen her konu ile ilgilenerken bir bütünlük arz ettikleri kanatine vardık.

İncili Çavuş ve Bekri Mustafa tipleri, Osmanlı Devleti içerisinde yaşamış, hazırcevaplığı, nükteleri ve fıkraları ile Türk insanının hafızasında kendilerine yer etmiş, anonim şahsiyetlerdir. Bu iki kahraman, sohbetleri tatlandırılan birer fıkra tipi olarak kültür hayatımızda yerlerini almaktadırlar. Yer aldıkları fıkralarda daha çok o devir Türk toplum hayatında mevcut olan çeşitli aykırılıkları yansıtırlar. İmparatorluk zamanında, toplumsal hayatın bütün eksikliklerine idarecilerin sert ve katı tutumlarına, kötü yönetimlerine, insanların kusurlarından ve zaaflarından doğan adaletsizliklere, terbiyesizliklere, dalkavukluklara ve haksızlıklara karşı halkı temsil ederek bütün bu saydığımız olumsuzlukların önüne dikilmiş; bazen alaycı, bazen şaka yollu, bazen de akıl vererek yapılan yanlışlıkları eleştirmişlerdir.

Bu iki fıkra tipinin günümüze kadar gelmesini sağlayan en önemli etkenlerin başında onların sahip olduğu bazı yetenek ve zekâ özellikleri gelmektedir. Bu konuda önemli çalışmaları bulunan Fatma Ahsen Turan, “İncili Çavuş'u kendisinden önceki ve sonraki musahiblerden ayıran ve “fıkra tipi” olarak yaşamasını sağlayan şey zeki, hazırcevap ve nüktedan oluşunun yanı sıra fıkralarında içtimai ve insani değerlerin yer almasıdır.” (Turan 2008: 227) demektedir.

Birçok önemli kişinin hayatında bulunan sis perdesinin İncili Çavuş'un ve Bekri Mustafa'nın hayatında da bulunduğunu görmekteyiz. Bu çalışmamızla bu iki Osmanlı nüktedanının hayatları üzerindeki sis perdesini biraz olsun aralamaya ve bu iki kahramanın hayatları etrafında teşekkül eden fıkralara dikkat çekerek bu konuda temel bir başvuru kaynağı oluşturmaya, böylece yeni çalışmalara da kaynaklık etmeye çalıştık.

Türk edebiyatında fıkra türü ile ilgili olarak malzemeye dayalı bir şekilde yapmış olduğumuz bu bilimsel çalışmayı başka çalışmaların da takip edeceğini ümit ediyoruz. Böylelikle edebiyatımızın bu alanı için daha kesin ve gerçekçi hükümler vermek, İncili Çavuş ve Bekri Mustafa fıkralarının yapı ve içeriğini daha mükemmel bir şekilde incelemek olanağını elde edeceğimize inanıyoruz.

KAYNAK KİŞİLER

1. Ali Doğan, 1924, Trabzon, Sürmene, okur-yazar. Derleme Tarihi: 1992.
2. İbrahim Çullukoğlu, 1945, Manisa-Kula, okuma yazması yok. Derleme Tarihi: 1992.

KAYNAKÇA

Bu başlık altında verdiğimiz kaynaklar, İncili Çavuş ve Bekri Mustafa ile ilgili yayınlanan ve yararlandığımız kaynaklardır. Bunlar arasında kitaplara, makalelere, bildirilere, sözlüklere ve ansiklopedi maddelerine yer verilmiştir.

- Afşin, Ruhsar (hızl.) (1998), *İncili Çavuş*, İstanbul (Yayınlanmamış bitirme tezi).
- Aksoy, Ömer Asım (1983), *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, Ankara.
- Albayrak, Nurettin (2000), “İncili Çavuş”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C 22, İstanbul.
- Albayrak, Nurettin (2004), *Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, İstanbul.
- Alptekin, Ali Berat (2002), *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*, Ankara.
- Alptekin, Ali Berat- Saim Sakaoğlu, Zekeriya Karadavut (2010), *Halk Edebiyatı/1*, Eskişehir.
- Altunel, İbrahim (1990), *Anadolu Mahallî Fıkra Tipleri Üzerinde Bir Araştırma (İnceleme ve Metinler)*, Konya (Yayınlanmamış doktora tezi).
- Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi* (1988), “İncili Çavuş”, C 11, İstanbul.
- Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi* (1994), “Bekri Mustafa”, C 5, İstanbul.
- Ansiklopedik Sözlük* (?), “İncili Çavuş Mustafa Efendi”, C 2, [İstanbul].
- Ardakoç, Berrin (2004), *Adamın Biri Bir Gün, Seçme Fıkralar*, İstanbul.
- Arıdor, Abdullah (2000), *Meşhurlardan Espriler*, İstanbul.
- Arseven, Mehmet (1977), “Bekri Mustafa Ağa”, *Kim Kimdir? Ansiklopedisi*, C 5, İstanbul.
- Arseven, Mehmet (1977), “İncili Çavuş”, “*Kim Kimdir?*” *Ansiklopedisi*, C 5, İstanbul.
- Atalay, Besim (1939), *Dîvân-ı Lûgati't Türk Tercemesi (Dış Kapakta “Tercümesi”)*, C I, Ankara.
- Atalay, Besim (1941), *Dîvân-ı Lûgati't Türk Tercemesi*, C III, Ankara.
- Atalay, Ümit Besim (1968), *Çeşitli Halk Fıkraları ve Deyimleri*, Ankara.
- Baba, Okan (2001), *Halk Edebiyatı ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul.
- Bakırcı, Nedim (2006), *Niğde Masalları*, Niğde.
- Baron Joseph Von Hammer Purgstall (1985), *Osmanlı Devleti Tarihi (Üçdal Neşriyat)*, İstanbul.
- Beysanoğlu, Şevket (1982), “İncili Çavuş’un Kimliği (Cilt II.den Ayrılışım)”, *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, Ankara, 53-60.

- Boratav, Pertev Naili (1999), 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı, İstanbul.
- Bozyiğit, Ali Esat (1995), “İncili Çavuş Fıkraları Üzerine”, *Ürün Yayınları*, Ankara.
- Bulut, Süleyman (drl.) (2003), *Ünlü Nükteler... Ünlü Nükteciler NükteDAN*, İstanbul.
- Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedi* (1986), “İncili Çavuş”, C 11, İstanbul.
- Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedi* (1986), “Bekri Mustafa Ağa”, C 3, İstanbul.
- Cimcoz, Sinâ (2000), *Adamın Biri Bir Gün... Bektaşi Fıkraları / Bekri Mustafa Fıkraları* (dış kapakta, *Adamın 1’i 1 Gün Bektaşi ve Bekri Mustafa Fıkraları*), İstanbul.
- C.B. (Balçık, Cahit) (drl.) (1960a), *İncili Çavuş’un Güzel Resimli Lâtifeleri I*, İstanbul.
- C.B. (Balçık, Cahit) (drl.) (1960b), *İncili Çavuş’un Güzel Resimli Lâtifeleri II* (dış kapakta, *İncili Çavuş’un Güzel ve Resimli Lâtifeleri*), İstanbul.
- C.B. (Balçık, Cahit) (drl.) (1966), *İncili Çavuş’un Güzel ve Resimli Lâtifeleri II*, İstanbul.
- Cimcoz, Sinâ (2000), *Adamın Biri Bir Gün, Bektaşi ve Bekri Mustafa Fıkraları*, İstanbul.
- Cimcoz, Sinâ (2001), *Adamın Biri Bir Gün, Tarihten Fıkralar*, İstanbul.
- Çalıköğlü, Ziyâ (1951), *İncili Çavuş (Bakış Mecmuası Film Yayınlarından: 2)*, İstanbul.
- Çeşit Kitabevi (1965), *İncili Çavuş (Resimli Hikâyeleri)*, İstanbul.
- Çetin, İsmet (2003), *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Sözlüğü*, Ankara.
- Danışman, Zuhuri (çev.) (1968), *Naima Tarihi II*, İstanbul, 677-682.
- Dedeoğlu, Abdülkadir (hzl.) (1981), *Osmanlılar Albümü*, İstanbul.
- Derin, Hasan Hüseyin (1965), *Bekri Mustafa Fıkraları*, İstanbul.
- Devellioğlu, Ferit – Neval Kılıçkını (hzl.) (1983), *Osmanlıca-Türkçe Okul Sözlüğü*, İstanbul.
- Devellioğlu, Ferit (1997), *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara
- Dictionnaire Larousse Ansiklopedik Sözlük* (1994), “İncili Çavuş”, C 3, İstanbul.
- Duman, Mahir (1999), *Güldüren Düşünceler*, İstanbul.
- Efe, Necdet Rüştü (?), *Türk Nüktecileri*, İstanbul.
- Elçin, Şükrü (1986), *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara.
- Ermiş, Kemal (drl.) (1999), *En Güzel İncili Çavuş ve Bekri Mustafa Fıkraları*, İstanbul.
- Eyuboğlu, İsmet Zeki (1977), *Gülen Anadolu*, İstanbul.
- Faik Reşad (1995), *Geçmişten Günümüze Latifeler, Nükteler* (hzl. Dursun Gürlek), İstanbul.
- Faik Reşad (1998), *Külliyât-ı Letâif* (hzl. Ahmet Özalp), İstanbul.

- Fenoglio, İrene – Georgeon François (hızl.) (2000), *Doğu'da Mizah*, (çev. Ali Berktaş), İstanbul.
- Gökşen, Cengiz (2002), *Temel Fıkraları Üzerine Bir Araştırma*, Konya (Yayınlanmamış doktora tezi).
- Gölpınarlı, Abdülbâki (1972), “İncili Çavuş”, *Türk Ansiklopedisi*, C 20, Ankara.
- Gözaydın, Nevzat (1977), “*Türk Fıkralarının Tasnifi Üzerine Bazı Düşünceler ve Bir Tasnif Denemesi*”, Uluslararası Yunus Emre, Nasreddin Hoca, Karamanoğlu Mehmet Bey ve Türk Dili Semineri Bildirileri, Ankara, 204-207.
- Guboğlu, Mihail (1987), “Romen Edebiyatında Bekri Mustafa ve Bekrilik”, *I. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri / 7-9 Mayıs 1983 Eskişehir*, Eskişehir, 99-107.
- Gülensoy, Tuncer (1995), *Türkçe Yer Adları Kılavuzu*, Ankara.
- Gürkan, Kâzım İsmail (?), “İncili Çavuş”, *Büyük Ansiklopedi*, C 7, [İstanbul]
- Himmetzade (1927), *Bekri Mustafa (Matbu Eser, 3. Basım)*, İstanbul.
- Kabacalı, Alpay (1998), *Fıkralar Seçkisi*, İstanbul.
- Kabaklı, Ahmet (2002), *Türk Edebiyatı I. Cilt*, İstanbul.
- Kafılı, Kadircan (1943), *Osmanlı Devri'nden Tarihi Fıkralar*, İstanbul.
- Karakuş, Zafer (2007), *İncili Çavuş Hayatı ve Fıkraları*, Konya.
- Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü* (1991), Ankara.
- Kaygılı, Osman Cemal (1944), *Bekri Mustafa*, İstanbul.
- Kıyıcı, Mahmut (1998), *Ispartalı ve Ispartaya Hizmet Etmiş Büyük Adamlar (İncili Çavuş ile ilgili bölüm)*, Isparta.
- Koç, Mustafa (hızl.) (1979), *Yaşam Öyküsü –Nükte ve Fıkralarıyla Türk Gülmece Adamı İncili Çavuş*, Isparta.
- Konyalı, İbrahim Hakkı (1950), “İncili Çavuş Fıkraları”, *Tarih Hazinesi*, I (2), Aralık, 76-102.
- Kotan, Necati (2001), *Tarih Fıkraları*, Ankara.
- Koz, M. Sabri (drl.) (1983), *En Güzel Bekri Mustafa ve İncili Çavuş Fıkraları*, İstanbul.
- Koz, M. Sabri (1995), “Nasreddin Hoca, BEKRİ Mustafa ve İncili Çavuş Fıkralarıyla Bazı Tarihsel Fıkra Tipleri İhtiva Eden Bir Yazma “Letâif” Mecmuası”, *T.C. Kültür Bakanlığı İpekyolu Ululararası Halk Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri / 01-07 Temmuz 1993 Ankara*, Ankara, 333-345.
- Köprülü, M. Fuad (2004), *Edebiyat Araştırmaları I*, Ankara.
- Kudret, Cevdet (1994), *Ortaoyunu 2*, İstanbul.

- Lâmiî-zâde Abdullah (1978), *Lâtifeler* (hzl. Yaşar Çalışkan), İstanbul.
- Mehmet Süreyya, (1996), “İncili Çavuş”, *Sicil-i Osmanî*, C 1/3, İstanbul.
- Meydan Larousse Büyük Lûgat ve Ansiklopedi* [1971], “Bekri Mustafa Ağa”, C 2, İstanbul.
- Meydan Larousse Büyük Lûgat ve Ansiklopedi* (1971), “İncili Çavuş”, C 6, İstanbul.
- Nutku, Özdemir (1997), *Meddahlık ve Meddah Hikâyeleri*, Ankara.
- Osmanlıca - Türkçe Sözlük* (1977), İstanbul.
- Özcan, Ömer (2002), *Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Hiciv ve Mizah (Yergi ve Gülmece)*, İstanbul.
- Özder, Âdil (1979), “Türk Halk Biliminde İncili Çavuş”, *Türk Halkbilim Araştırmaları Yıllığı – 4, 1977*, Ankara.
- Özmen, İsmail (1994), *Dünya Fıkra Antolojisi Yaşayan Seçme Fıkralar (İncili Çavuş ve Bekri Fıkraları)*, İstanbul.
- Pakalın, Mehmet Zeki (drl.) (1946), *Tarihe Malolmuş Fıkralar*, İstanbul.
- Pakalın, Mehmet Zeki (1983), *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul.
- Sakaoğlu, Saim (1986), “Ozan, Âşık Saz Şairi ve Halk Şairi”, *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri Genel Konular, C I*, Ankara.
- Sakaoğlu, Saim (1992), *Türk Fıkraları ve Nasreddin Hoca*, Konya.
- Sakaoğlu, Saim (1994), “Hançerli Hanım”, *İstanbul Ansiklopedisi*, C 3 [İstanbul].
- Sakaoğlu, Saim (2001), *Dîvânü Lûgati't- Türk'te Türk Halk Edebiyatı*, Konya.
- Sakaoğlu, Saim (2003), *Türk Gölge Oyunu Karagöz*, Ankara.
- Sakaoğlu Saim- Ali Berat Alptekin (2009), *Nasreddin Hoca*, Ankara.
- Sanerk, N. (1943), *İncili Çavuş'un En Güzel Fıkra ve Hikâyeleri*, İstanbul.
- Seratlı, Tahir Galip (hzl.) (2004), *Mizahımızın Üç Üstası Nasreddin Hoca-İncili Çavuş-Bekri Mustafa*, İstanbul.
- Söztutan, Cevdet (2009), *Bir Deste Nükte*, İstanbul.
- Süleyman Tevfik (1918), *İncili Çavuş*, İstanbul.
- Şaka Neşriyatı (1944), *İncili Çavuş*, İstanbul.
- Şemseddin Sami (1996), *Kâmus-ı Türkî*, İstanbul
- Tan, Nail (1997), *Folklor (Halkbilimi) Genel Bilgiler*, İstanbul.
- Tan, Nail (2004), *Derlemeler / Makaleler 4: Halk Gülmecisi (Mizahı), Halk Tiyatrosu*, Ankara.
- Terzioğlu, Arslan (1992), “Bîmarhâne”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C 6, İstanbul.

- Tokmakçioğlu, Erdoğan (hızl.) (1983a), *İncili Çavuş*, İstanbul.
- Tokmakçioğlu, Erdoğan (hızl.) (1983b), *Bekri Mustafa*, İstanbul.
- Tokmakçioğlu, Erdoğan (2001), *En Güzel Fıkralarıyla İncili Çavuş*, İstanbul.
- Turan, Fatma Ahsen (2003), "İncili Çavuş ve Mizah Dünyası", *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla Eyüp Sultan Sempozyumu VI Tebliğler, İstanbul 2002*, İstanbul, 306-311.
- Turan, Fatma Ahsen (2008), *Türk Kültürünün Mizah Burcu İncili Çavuş*, Ankara.
- Tülek, Ahmet (2004), *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, Ankara.
- Türkçe Sözlük* (1998), Ankara.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Devirler/İsimler/Eserler/Terimler* (1986), "İncili Çavuş", C 4, İstanbul.
- Uyan, Ekrem (hızl.) (1985), *İncili Çavuş Fıkraları*, İstanbul.
- Uysal, Muammer (drl.) (1999), *En Güzel Fıkralar Antolojisi 1000 Fıkra*, Konya.
- Yalçın, Ayhan (1985), *Bekri Mustafa Fıkraları*, İstanbul.
- Yardım, M. Nuri (2003), *Edebiyatımızın Gülleryüzü*, İstanbul.
- Yardımcı, Mehmet (1999), *Başlangıcından Günümüze Halk Şiiri Âşık Şiiri Tekke Şiiri*, Ankara.
- Yeni Hayat Ansiklopedisi* (?), "Bekri Mustafa", C 2, İstanbul.
- Yeni Kültür Ansiklopedisi* (2003), "Bekri Mustafa", C 2, İstanbul.
- Yeni Kültür Ansiklopedisi* (2003), "İncili Çavuş", C 5, İstanbul.
- Yeni Türk Ansiklopedisi* (1985), "Bekri Mustafa", C 1, İstanbul.
- Yeni Türk Ansiklopedisi* (1985), "İncili Çavuş", C 4, İstanbul.
- Yıldırım, Dursun (1999), *Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları*, Ankara.
- Yurdatap, Selâmi Münir (1942), *Bekri Mustafa'nın Lâtifeleri*, İstanbul.
- Yücebaş, Hilmi (1958), *Türk Mizahçıları, Nüktedanlar ve Şairler*, İstanbul.
- Zaparta (drl.) (1943), *Seçme Latifeler Nükteler*, Ankara.
- _____ (1957), *Sarhoşlar Şahı Bekri Mustafa*, [İstanbul].
- _____ (2004), *Seçme Bektaşî - Bekri Mustafa Fıkraları (Kipaş Yayın Dağıtım)*, İstanbul.

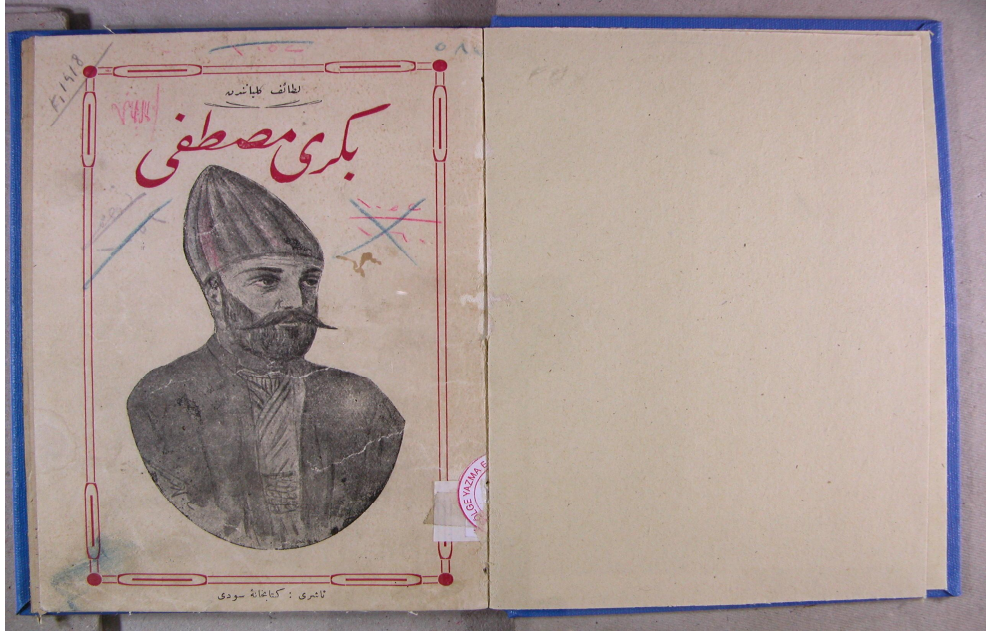
İNTERNET ADRESLERİ

1. <http://abyadd.tripod.com/id5.html>
2. www.bayburt69.com
3. www.biyografi.net
4. www.deu.edu.tr

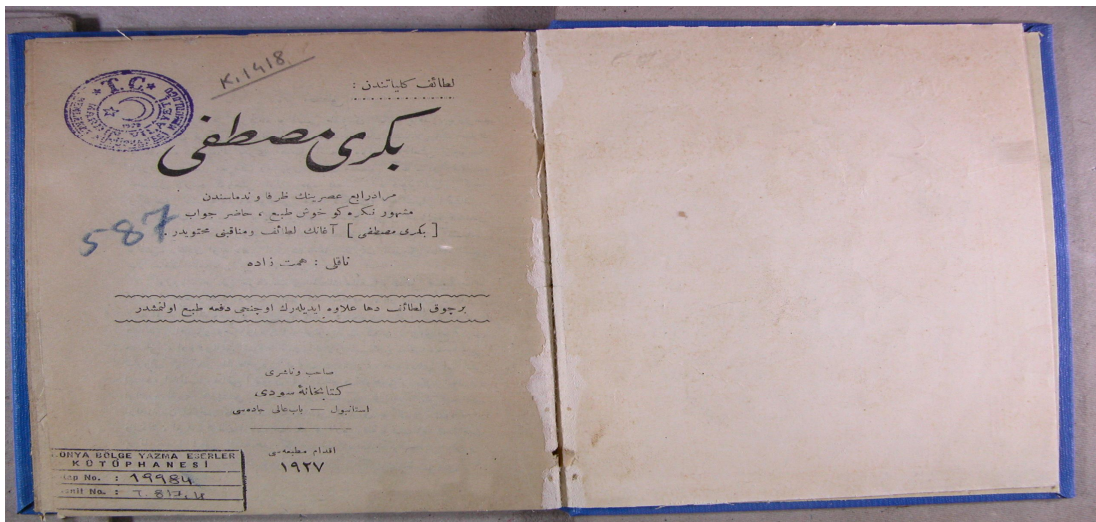
5. www.discoverturkey.com/iller/kayseri.html
6. www.eminonuplatformu.org
7. www.fikrabul.com
8. www.fikrasi.com
9. www.giresun.ktu.edu.tr
10. www.huslu.8k.com/yazi1.htm
11. www.isparta.gov.tr
12. www.kenthaber.com
13. www.kirikkale-bld.gov.tr/mehmter.asp
14. www.mkutup.gov.tr
15. www.savkasabasi.com
16. www.sinematurk.com
17. www.telifhaklari.gov.tr
18. www.tiyatronline.com
19. <http://www.tomarza.gov.tr>
20. www.wikipedia.org

EKLER

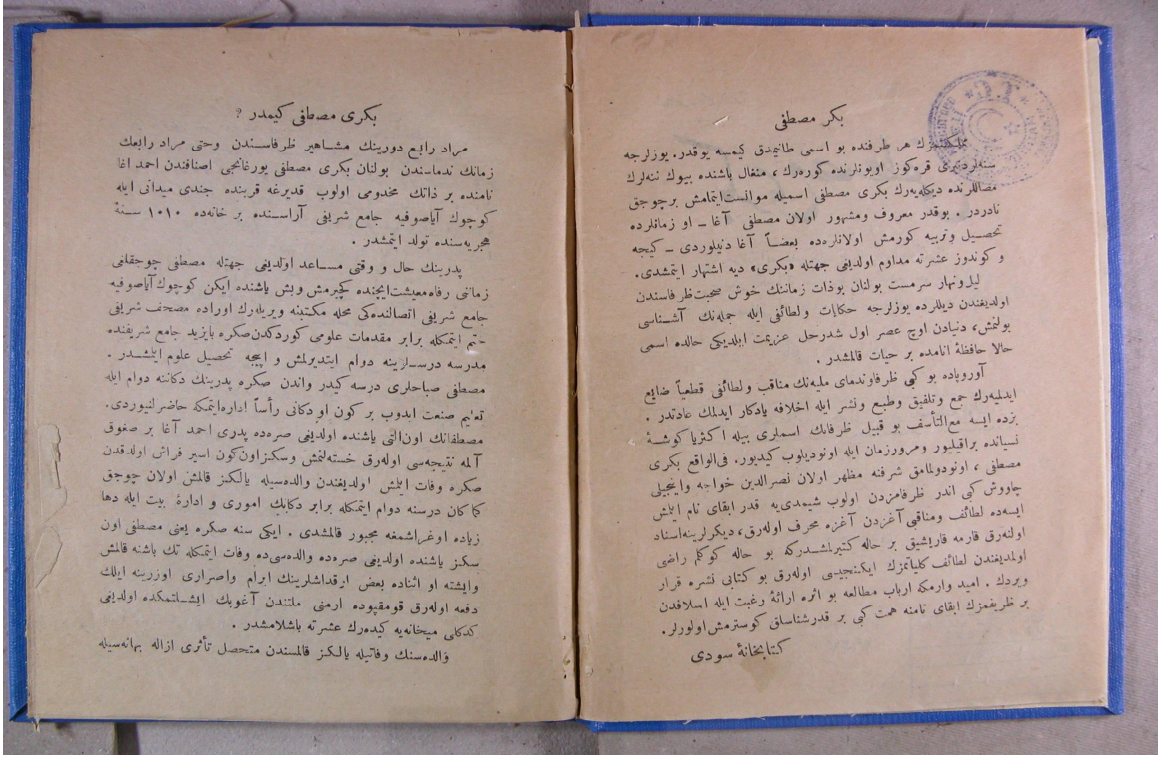
İNCİLİ ÇAVUŞ İLE BEKRİ MUSTAFA DÜNYASINDAN RESİMLER

Resim 1: Himmetzade'nin Bekri Mustafa adlı eseri

Resim 2: Himmetzade'nin Bekri Mustafa adlı eserinin giriş sayfası

Resim 3: Himmetzade'nin Bekri Mustafa adlı eserinden bir sayfa

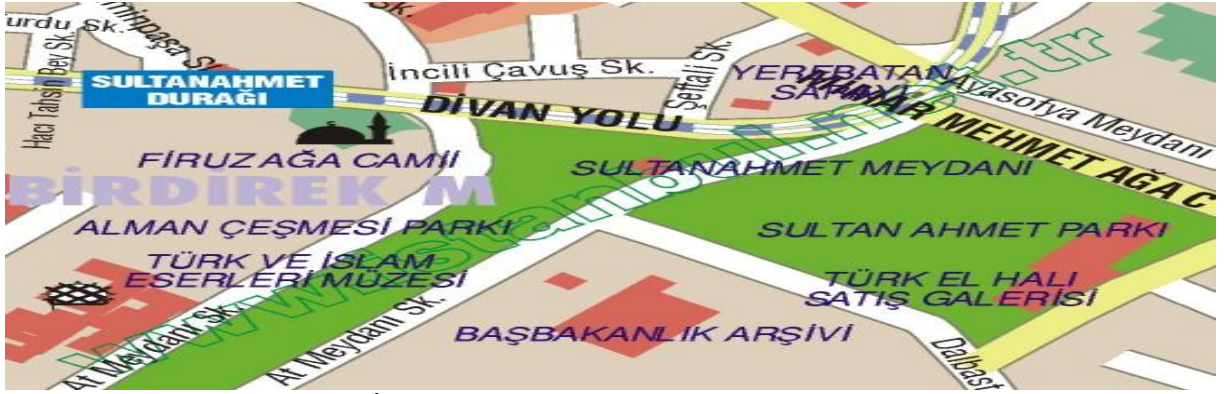
Resim 4: Osman Cemal Kaygılı'nın Bekri Mustafa adlı romanının kapağı

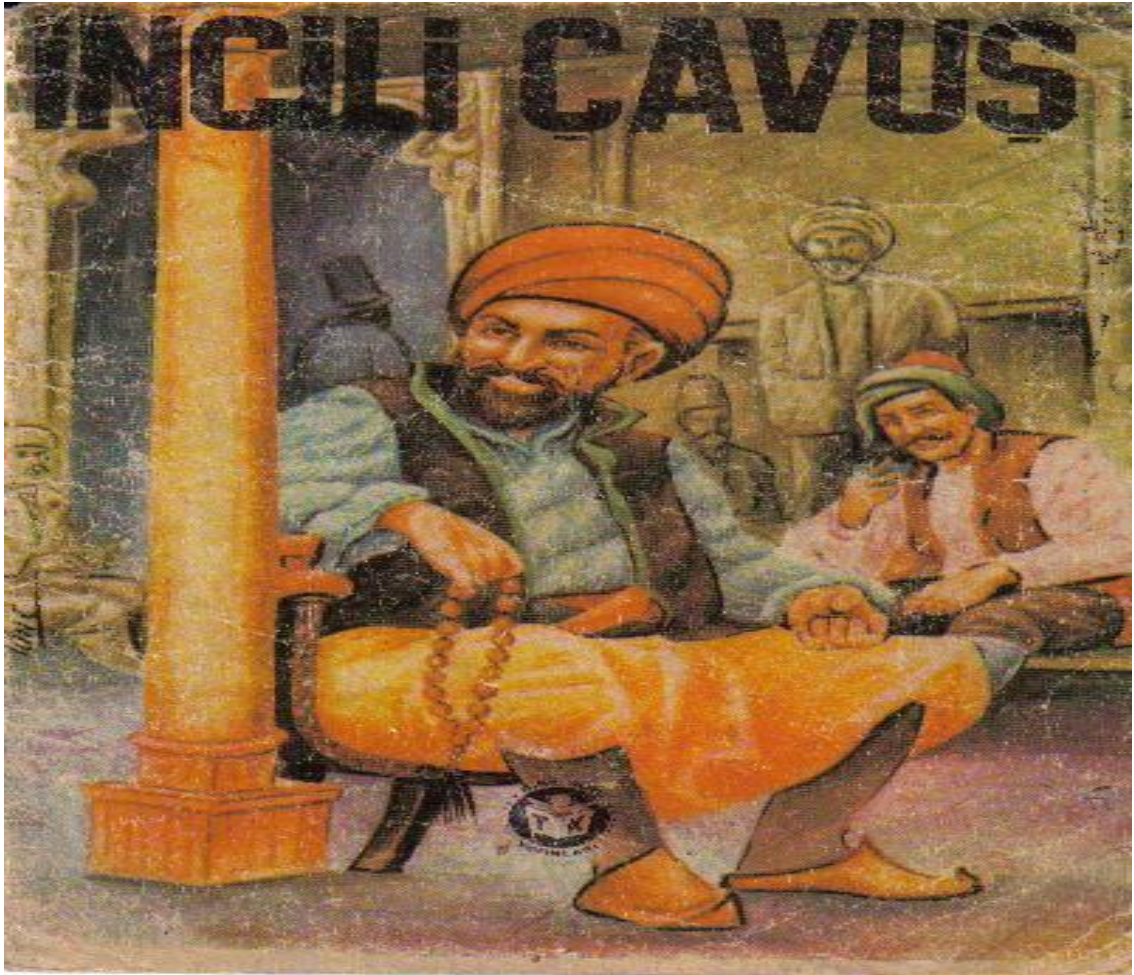
Resim 5: Sav (Isparta) kasabasında İncili Çavuş Türbesi

Resim 6: İncili Çavuş'a Ait Temsili Bir Resim

Resim 7: İncili Çavuş Sokağı'na Ait Temsili Bir Resim

Resim 8: İncili Çavuş'a Ait Temsili Bir Resim

Resim 9: 2. Tomarza İncili Çavuş Kültür-Sanat Festivali ve Tomarzalılar Günü